SÜNENİ EBU DAVUD-11

Grundig

13. BOŞANMA BÖLÜMÜ

[48-50. Zinanın Büyük Günah Olduğu]

13. BOŞANMA BÖLÜMÜ

Bağı çözmek, serbest bırakmak manalarına gelen "talak" kelimesi, İslama mahsus bir kelime değildir. Bu kelime, tslâmiyyetten önce de araplar arasında bilinmekte ve kullanılmaktaydı. Fakat o zamanlar araplar talak sayısını üçle kayıtlamazlardı. Ancak tslamiyyet geldikten sonra talak sayısı üçle sınırlandırılmıştır, imam Mâlik'in Urve'den naklettiği şu hadis-i şerif bu meseleyi çok açık bir şekilde dile getirmektedir. "İslâmdan önce bir adam karısını.boşayıp daha iddeti bitmeden ona dönmek istese, bin talakla dahi boşasa, karısına dönebilirdi. (O zaman) adamın biri (zulmetmek kasdıyla) karısını boşadı, iddetinin bitmesi yaklaşınca ona döndü. Sonra tekrar boşadı. Sonra da; "Vallahi bana dönmene engel olacağım, (îddetinin bitmesi yaklaşınca sana dönüp tekrar boşamakla iddetin uzayıp gideceğinden) başka kocayla da evlenemiyeceksin" dedi. Bunun üzerine Yüce Allah "(Vukuundan sonra tekrar kan-koca hayatına dönülebilecek olan) talak ikidir. (Bu iki talaktan sonra koca karısına dönerek) ya iyilikle evliliği sürdürür, ya da istediği kişi ile evlenmesi için kadını serbest bırakır.”[1] âyet-i kerimesini indirdi. Bunun üzerine o günden itibaren karısını boşayan ve boşamayan herkes eski âdetlerini bırakarak, Allah'ın emri üzerine hareket ettiler."[2]

Fıkhî bir terim olarak talak kelimesi "Belli sözlerle evlilik bağını çözmek ve kaldırmak" anlamında kullanılır. Belli sözlerin bir kısmı sarihtir.Talak (boş) kelimesinin sarih olduğunda ittifak, *Firak", ve "Seran" kelimelerinin sarihliliğinde ihtilaf vardır. Bu iki kelime Kur'ân-ı Kerimde talak manasında kullanıldığı için İmam Şafiî bunları da sarih kabul etmiştir. Geri kalanları ise, kinaye kabilindendir.[3]

Boşamada sarih kelime kullanılmış ise, Hâkim; niyyet ve karine aranmadan diğer şartlar da bulununca evliliğin sona erdiğine hükmeder. Kinaye ne v'inden olan sözlerin aynı neticeyi doğurması ise, niyet ve karinelere bağlıdır.

Şurasım unutmamak gerekir ki Islâmiyyet, boşanmaya giden yolu uzatmış, eşlerin prensip olarak ilk defa birbirleriyle anlaşma ve uzlaşma zemini aramalarını teşvik etmiştir. Bu bakımdan Kur'ân-ı Kerim'de erkeklerle kadınların iyi geçinmeleri emrolunmuştur. Saadet ve sevgi karşılıklı fedâkârlıklarla olur. Ve karşılıklı teslimiyetle devam eder? Erkek kadının bazı özelliklerini beğenmeyebilir. Fakat bunlan asla bir geçimsizlik vesilesi yapmamalıdır. Zira kadında, kendisinin hiçbir zaman sahip olamayacağı ve de hoşuna giden huylar da bulunabilir.[4]

Eşler arasında geçimsizlik türlü sebeplerden çıkabilir. Karı-koca bu geçimsizliği önce kendi aralarında gidermeye çalışmalıdırlar. Eğer başarıya ulaşılamazsa iki tarafın ailelerinden birer hakeme baş vururlar. Âlimlerin çoğunluğuna göre karı-koca, anlaşmazlık büyüdüğünde hâkime başvururlar. Hâkim de onların aralarını bulması için bu işe layık iki hakem tayin eder. Âyet-i kerime'de; "Hakemler eğer barıştırmak isterlerse, Allah eşlerin aralarını bulur, düzeltir."[5] buyurulmaktadır. Hakemler bütün gayretlerine rağmen barışmayı sağlayamazlarsa, talak yani boşanma safhaları başlar.

Görülüyor ki, boşanma bir zaruretin, kaçınılmaz bir durumun neticesinde mubah kılınmış, Kur'ân-ı Kerim'de "Kadınlar size itaat ederlerse, aleyhlerine bir yol aramayın."[6] buyurularak zarûretsiz boşama yasaklanmıştır. Hz. Peygamber'de "Evleniniz, fakat boşamayım z. Çünkü Allah zevke düşkün erkeklerle zevkine düşkün kadınları sevmez."[7] buyurmuştur. Yine Hz. Peygamber "Allah teâlâ'ya, helal kıldığı şeylerin en sevimsizi talaktır."[8] buyurmuştur.

Boşama zaruret haline gelince de işi uzatmak anlamsız ve tehlikelidir. Çünkü eşler arasındaki karşılıklı sevgi ve saygı kalkıp aralarım düzeltme imkânı ve ihtimali kalmayınca karşımıza üç yol çıkar.

a) Nefret ve geçimsizliğe rağmen evliliğin devamında ısrar.

b) Evlilik hukuken mevcut olduğu halde, eşleri muvakkaten ayırmak.

c) Artık çekilmez bir yük hâline gelen evlilik bağını çözerek eşleri birbirinden ayırmak.

Bu yolların hepside aile saadetini sağlamaktan uzak olduğu gibi aynı zamanda eşlerin hayatını zindana çevirecek yollardır. Neticeyi şu şekilde özetlemek mümkündür.

1. Eşler birbirleri için çekilmez bir yük haline geldikleri zaman talaka baş vurmak mubahtır.

2. Eğer kadın, sözleri ve fiilleriyle kocasını ve başkalarını incitmeyi, adet haline getirmişse veya namazını kılmıyorsa kocasının onu boşaması müstehabdır. Nitekim îbn Mesud (r.a.) "kadının mehri üzerimde bir borç olarak Allah'ın huzuruna varmam benim için namaz kılmayan bîr kadınla birlikte yaşamamdan daha hayırlıdır." der.

3. Erkeğin erkeklik organım kaybetmek veya cinsi kudretini yitirmek gibi evlilik bayatını devam ettirme imkânından mahrum kalması halinde ailesini boşaması üzerine vâcib olur.

4. Sebepsiz olarak boşamak ise, mekruhtur. Nitekim "Allah teâlâ'ya helâl kıldığı şeylerin en sevimsizi talaktır." anlamına gelen 2178 numaralı hadis de bunu ifade etmektedir. Çünkü bir şeyi Allahm sevmeyip, ona buğz ettiği halde haram olmayışı, o fiilin mekruh olduğunu ortaya koyar.

5. Haram olan-talak. Bu da “Bid'i talâk" ismi verilen ve sünnî talaka aykırı olarak yapılan boşama şeklidir. Yani kendisiyle daha önce zifâfâ girilmiş, bir kadına hayız hâlinde iken veya temizlenip de cinsî münâsebette bulunduktan sonra veya bir temizlik süresi içinde birden fazla uygulanan talaktır.

Talakın şartı: Kocanın akıl, baliğ ve uyanık olması, kadının nikâhlısı olması, yahut boşanmağa, mahal sayılacak bir iddet içinde bulunmasıdır.

Talâkın rüknü: Kadını boşarken söylenen sözdür.

Talakın sebebi: Huyların birbirine uymaması halinde kurtulma ihtiyacını sağlamaktır.

Talakın hükmü: Talâk-ı ric'ide iddetin bitmesiyle talak-ı bâinde ise, derhâl ayrılığın vuku* bulmasıdır.

Talâk'ın kısımları:

1- Ahsen (en güzel) olan sûnni talâk, Kadını cima' etmediği bir temizlik devresinde bir defa boşayarak iddeti geçinceye kadar terketmektir.

2- Hasen (güzel) olan sûnni talâk içinde cima' bulunmayan üç temizlik devresinde birer defa boşamaktır.

3- Bid’i talâk: Bir defada üç sayı ile boşamak, yahut hayız halinde boşamaktır.

Talak vukû'u bakımından da ikiye ayrılır

1- Ric'i talak: Talakta kullanılan sarih sözlerle yapılan talak,

2- Bain talak: Kinaye sözlerle verilen talaktır.[9]

1. Kadını Kocasına Karşı Kışkırtan Kimsenin Hâli

2175. ...Ebu Hureyre (r.a.)'den; demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) buyurdu ki:

"Kadım kocasına, köleyi de efendisine karşı kışkırtan kimse, bizden değildir."[10]

Açıklama

Bir kimsenin bir kadını kocasından soğutarak, ondan ayırmak maksadıyla, o kadının yanında kocasının kötülüklerinden veya onun çirkinliğinden bahsetmesi haram olduğu gibi, çeşitli hilelerle bir köleyi kandırıp efendisine karşı kışkırtması da haramdır. Çünkü bu gibi hareketler aile fertlerinin aralarının açılmasına, aile ocaklarının sönmesine ve dolayısıyla cemiyet bünyesinde tehlikeli bozulmalara sebeb olur. Bu yüzdendir ki müslümanların arasının açılmasına sebeb olan, birinin dünürlüğü üzerine dünürlükte bulunmak, birinin talib olduğu bir mala talib olmak, müşteri kızıştırmak gibi bütün davranışlar yasaklanmıştır. Hadis-i Şerifte bir erkeğin, bir kadını kocasına karşı kışkırttığından bahsedilmekle yetinilip te erkeklerin karılarından soğutulduğundan bahsedilmemesi, genellikle kışkırtılanların kadınlar olmasındandır. Aslında bir erkeğin karısı ile arasını açmaya çalışmakta aynı derecede haramdır.[11]

2. Bir Erkekten Karısını Boşamasını İsteyen Kadının Durumu

2176. ...Ebu Hureyre (r.a.)'den; demiştir ki: "Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu":

"Hiçbir kadın, kız kardeşinin kabını boşaltmak için onun boşanmasını isteyemez. (Kadın istediği kimseyle) evlensin, onun nasibi ancak Allah'ın kendisine takdir ettiği şeydir."[12]

Açıklama

Bir kadının herhangi bir erkekle karısının arasını açmak istemesi şu sebeplerden ileri gelebilir.

1. O erkeğin karışım boşayıp da kendisiyle evlenmesi için,

2. Karısını boşatmak ve o erkeğin sadece kendisine kalmasını sağlamak için,

3. Saadetini kıskandığı kadım bu saadetten mahrum etmek için.

Metinde geçen "Hiçbir kadın kızkardeşinin kabını boşaltmak için onun boşanmasın! isteyemez." cümlesi, bu hadis-i şerifte birinci ve ikinci sebeplerin tahrikiyle bir kadını kocasından boşatan kadınların kasdedildiğine delâlet etmektedir. Binaenaleyh bu cümleden murad bir kadının bir erkeğe karısını boşattırarak onunla kendisi evlenmek ve o kadının nafaka ve şâire gibi şeylerinden istifâde etmek istemesidir. Bu manâ mecazen "kabını boşaltmak" ta'biriyle ifâde olunmuştur.

Kızkardeşten maksat ise, aynı anne ve babadan dünyaya gelen, aralarında kanbağı bulunan, hakiki manadaki kız kardeş değil, kendisinin dışında herhangi bir müslüman kadındır. Nitekim İbn Hibban'ın rivayet ettiği şu hadis-i şerif de bunu ifade etmektedir: "Hiç bir kadın, kızkardeşinin kabını boşaltmak için onun boşanmasını isteyemez. Çünkü her müslüman kadın, diğer bir müslüman kadının kardeşidir."[13] Bu bakımdan her kadın kendine çıkacak talibi beklemeli, bir kadın: kocasından bojauiftlrak' onun yerine kendisinin geçmesini arzu etmemelidir. Esasen bir kadını boşattırarak onun yerine geçmek bir kadının, elinde değildir. Allah istememişse ne kadar uğraşsa da buna muvaffak olamaz. Metinde geçen "Onun nasibi ancak Allah'ın kendisine takdir ettiği şeyden ibarettir" cümlesinin anlamı da budur.

Ancak kadının kocasından boşanmasını mübâh kılan durumların ortaya çıkması halinde, o kadına nasihat kabilinden kocasından boşanması tavsiye edilebilir. Kadının kocasından zarar görmesi veya kocasının karısından zarar görmesi, erkeğin aşırı derecede ayrılmak arzusunda bulunması gibi haller bu gibi tavsiyeyi mübâh kılan sebeplerdir.[14]

3. Talakın Çirkinliği

2177. ...Muhârib'den; demiştir ki: "Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Allah, kendisine talaktan daha sevimsiz gelen helâl yaratmamıştır."[15]

2178. ...İbn Ömer (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Helâl(ler)in yüce Allah'a en sevimsiz olanı talaktır"[16]

Açıklama

"Helal" kelimesi haramın zıddıdır ve vâcib, mendup, mekruh, farz terimleri de bu kelimenin kapsamı içerisine girmektedir.

Bu kelime, bu hadis-i şerifte mekruh anlamında kullanılmıştır. Çünkü Allah'ın sevmediği bir şeyin helal olması, onun mekruh olduğunu gösterir.

Talak bölümünün giriş kısmında ifade ettiğimiz gibi cevaz sınırından farza kadar çıkan, yasak sınırları içerisinden de harama kadar inen talak'ın vâcib, mendup, caiz, ve haram çeşitleri yanında bir de mekruh obnı vardır.

Kadı Iyaz'a göre ise, talak sebebsiz yere eşlerin menfaatini ortadan kaldırmaktan başka birşey olmadığından haramdır.

Hanefi ulemasından Kemalüddin b. Hûmâm'a göre, bu hadis-i şerif talakın haram değil, helal olduğuna delâlet etmektedir. Ancak bu cevazın dayanağı ihtiyaç ve zarurettir. Böyle bir durum olmadan boşamanın yasak oluşu, "Mubah ve helalin Allah nezdinde en sevimsiz olanı boşamadır” ve "Allah, zevkine düşkün ve çok boşayan kişilere lanet eder" hadisleri ile sabittir.[17]

4. Sünnete Uygun Olan Boşama Şekli

2179. ...Abdullah b. Ömer (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre kendisi] Rasûlullah (s.a.) zamanında karısını hayızlı iken boşamış bunun üzerine, Ömer b. el-Hattâb bu durumu Rasûlullah (s.a.)'a sormuş, Rasûlullah (s.a.) şöyle cevap vermiştir;

"Ona emret, karısına dönsün. Sonra (hayızından) temizlenip (tekrar) bir hayz (daha) görüp sonra (tekrar) temizleninceye kadar (nikahı altında) tutsun. Bundan sonra isterse tutar, isterse temasta bulunmadan önce boşar. İşte Aziz olan Allah'ın, kadınların içinde boşanmasını emrettiği iddet (dönemi) budur."[18]

Açıklama

Sünnî talak "kitaba ve sünnete uygun olarak verilen talak" demektir ki kişinin, hanımını hiç temasta bulunmadığı bir temizlik halinde bir ric'î talak ile boşamasıdır.

Nitekim Abdullah b. Mesud'un rivayet ettiği, "sünnet olan talak, kişinin karısını temiz iken ve onunla cinsî temasta bulunmadan boşamasıdır" [19]anlamındaki hadis bu manâyı ifade etmektedir. Buradaki sünnetin mânâsı "sevap celbeden sünnet" demek değil, "muahazeyi icabetmeyecek şekilde sabit olan" manasınadır. Çünkü talak hadd-i zatında bir ibâdet değildir ki ona sevab verilsin. Burada murad onun mubah olmasıdır. Evet kadını bid'î talakla boşamaya sebeb varken, kocası sabreder de vakti gelince sünni şekilde boşarsa, günaha girmekten sakındığı için sevaba girer. Yoksa talaktan kaçındığı için bir sevap yoktur. Zina etmek için bütün sebepler mevcut olduğu halde bir adamın kendini zinadan muhafaza etmesi gibi ki, sevaba girer, fakat zina etmediği için değil, kendini tuttuğu içindir. Zira sahih kavle göre kulun mükellef olduğu şey, yokluk değil, kendini tutmasıdır.[20]

İmam Mâlik'e göre, "Rasül-i Ekrem'in, Hz. İbn Ömer'e hayız hâlinde boşamış olduğu kadına dönmesini emretmesi, vücûb ifade eder. Binaenaleyh karısını hayızlı iken boşayan bir kimsenin ona dönmesi icâb eder. Dönmediği takdirde talakı geçerli olmakla beraber bid'at ve haram işlemiş olur.

Hanefî ulemasından Hidâye müellifi Burhaneddin el-Merğinânî de bu görüşü tercih etmiştir. Diğer üç mezheb imamına göre ise, hayız halinde talak vermek caiz ise de bunu temizlik halinde vermek menduptur. Çünkü Rasûl-i Ekrem'in İbn Ömer'e gıyabî olarak verdiği emr vucûb değil, mendupluk ifâde eder. Ancak dönüşün, talak hakkının üçünü de kullanmamış olana söz konusu olup, talak haklarının üçünü de kullanan kimseler için mümkün olmadığını unutmamak gerekir. Metinde geçen temizlik kelimesiyle kadının hayız kanının kesilmesi mi, yoksa kadının kanın kesilmesini müteakib yıkanması mı, kasd edilmiş olduğu meselesi, ulema arasında ihtilaflıdır. Bu her iki görüş de imam Ahmed'den rivayet edilmiş olmakla beraber, bu kelimeyle kadının hayzı müteakib yıkanması kasd

edildiği görüşü tercih edilmiştir. Nitekim Nâfi'den rivayet edilen şu hadis-i şerif de buna delâlet etmektedir: "Abdullah b. Ömer karısını hayızlı iken bir talak ile boşamıştı. Bunun üzerine (babası) Ömer (r.a.) Rasûlullah (s.a.)'e giderek durumu nakletti. Rasûlullah (s.a.) O'na şöyle buyurdu:

"Abdullah, emret de karısına dönsün. Kadın hayızdan kurtulup da yıkanınca ona dokunmasın. Kadın ikinci defa hayızlı olup ondan yıkanınca ona yaklaşmadan boşasın. Evliliğin devamını istiyorsa kadım bırakmasın. İşte bu, kadınları boşamak için Allah'ın takdir ettiği müddettir."[21]

Görüldüğü gibi, Nesâî'nin rivayet ettiği bu hadis, metinde geçen temizlik kelimesinin, kadının hayız kanının kesilmesini müteâkib yıkanması anlamında kullanıldığına delâlet etmektedir.

Mezheb imamlarından imam Malik (r.a.)'de bu görüştedir. Mevzumuzu teşkil eden Ebu Davud hadisinden anlaşıldığına göre karısını hayız halinde boşayan kimse için müstehab olan hemen karısına dönmektir. Şayet karısını boşamak niyetini taşıyorsa, hayızdan sonraki temizlik vaktinde de kadına dokunmadan ikinci hayızdan sonraki temizlik vaktini bekler ve o zaman talak uygular, veya boşamaz. Hanefi mezhebinde zahir olan kavil budur. Ancak Tahâvî'ye ve imam Ebu Hanife'den gelen bir rivayete göre ise, karısını, talak vermiş olduğu hayız devresinden sonraki temizlik devresi içerisinde boşar.[22] Kadını ikinci hayızdan temizleninceye kadar bekletmekteki hikmet, onun hâmile olup olmadığını iyice tesbit etmek ve şayet hamileliği anlaşılırsa, kocanın düşünmesine bir fırsat vererek evlilik hayatına tekrar dönmelerini sağlamaktır.[23]

Bazı Hükümler

1. Bir kimsenin karısını hayızlı iken veya cinsî münâsebette bulunduğu temizlik anında boşaması haramdır. Bu durumda olan bir kimsenin derhal karısına dönmesi vâcibdir. İmam Mâlik bu görüştedir. İmam Ahmed'in de bu görüşte olduğuna dair bir rivayet varsa da imam Ahmed'in meşhur olan görüşüne göre bu durumda olan bir kimsenin ailesine dönmesi müstehabtır. Ulemanın büyük çoğunluğunun görüşü de budur. Bu görüşte olan ulemaya göre, nasıl ki bir kimsenin evlenmesi farz değilse, bu nikahı devam ettirmesi de aynı şekilde farz değildir. Hanefî ulemasından Hidâye sahibi mevzu-muzu teşkil eden Ebû Dâvud hadisine dayanarak imam Mâlik'in

görüşünü benimsemiştir. Hidâye sahibine göre "mademki hayız içinde talak vermek yasaklanmıştır. O halde hayız müddeti bitmeden kadına dönerek bu süre içerisinde nikahı devam ettirmek de vâcib olur.[24] Mâlikî ulemasının büyük çoğunluğu bu durumda olan bir erkeğin hayız içerisinde karısına dönmemesi hâlinde, temizlik halinde dönmesi icabettiğini söylerken yine Mâlikî ulemasından Eşheb, kadın temizlendikten sonra artık ona dönmesi gerekmediğini söylemiştir. Fakat tüm fukaha, karısını hayızlı iken boşayan bir kimsenin, kadının iddeti sona erdikten sonra ona dönmesi gerekmediği görüşünde birleştikleri gibi karısını kendisiyle cima'da bulunduğu temizlik halinde boşayan bir kimsenin de iddet sona erdikten sonra dönmesi gerektiğinde görüş birliğine varmışlardır. İbn Battal ise, Şafiî ulemasından Hannatî'nin "Karısını cirfıa'da bulunduğu temizlik halinde boşayan kimsenin iddet bittikten sonra karısına dönmesi gerektiğini" söyleyerek ulemaya muhalefet ettiğini söylemiştir.

Yine tüm ulemanın bu mevzuda görüş birliğine vardığı meselelerden biri de kendisiyle hiç münâsebette bulunmadığı karısının hayizlı iken boşa-yan bir kimsenin ona dönmesi gerekmediği meselesidir. Her ne kadar Hanefî ulemasından İmam Züfer aksini iddia etmişse de Hz. İmamın bu görüşüne itibar edilmemiştir.

Şafiî ulemasından imam Nevevî'nin beyânına göre, hayızh iken boşanan bir kadın, şayet hâmile olursa, Şafiî mezhebinin sahih olan görüşüne göre bu talak haram değildir. Çünkü hayızh kadını boşamanın yasaklanması kadının iddet süresinin uzamasını önlemek içindir. Zira bu durumda kadının hayız süresinin hesabı zorlaşır. Fakat hayızh olan bir kadının iddet süresi, çocuğunu dünyaya getirmekle sona ereceği için onun iddet süresinin tesbitinde bir zorluğun çıkması söz konusu değildir.

2. Bir kimsenin hayızh olan karısına hitaben "Sen temizlendiğin vakit boşsun" demesiyle karısı boş düşmez. Çünkü metinde geçen "bundan sonra isterse tutar, isterse temasta bulunmadan önce (onu) boşar" cümlesi o kişinin mutlak olarak o kadına dönüp dönmemekte muhayyer olduğunu ifâde etmektedir. Bu da söz konusu kimsenin bu sözüyle o kadının boş düşmeyeceğini gösterir.

3. İçerisinde kadınla cinsî münâsebette bulunulan temizlik döneminde kadım boşamak haramdır. Ulemanın büyük çoğunluğu bu görüştedir. Çünkü

metinde geçen "...temasta bulunmadan önce boşar..." sözü, bunu ifâde etmektedir.

4. "Kuru'" kelimesi temizlik mânâsına gelir.

5. Bir aracı vasıtasıyla verilen emir, âmirin doğrudan doğruya bizzat verdiği emir gibidir.[25]

2180. ... Nâfî'den rivayet edildiğine göre İbn Ömer karısını hayızh iken bir talakla boşamış. (NâfF rivayetine devam ederek önceki) Mâlik hadisinin mânâsını (nakletmiştir.)[26]

Açıklama

Önceki hadis-i şerifin kaynaklarını verirken belirttiğimiz gibi bu hadisi Müslim de rivayet etmiştir. Bu hadis-i, Müslim şu mânâya gelen lâfızlarla rivayet etmiştir: "Abdullah (b. Ömer) karılarından birini hayız hâlinde bir talakla boşamış da Rasûlullah (s.a.) karısına ric'at etmesini ve karısı temizlenip de ikinci bir hayız görünceye kadar onu yanına alıkoymasını ve kadına hayızdan temizleninceye kadar da mühlet vermesini kendisine emretmiş. Şayet kadını boşamak isterse kadın temizlendiği vakit, onunla cima etmeden boşamasını, Allah'ın emrettiği iddetin bu olduğunu bildirmiş. Müslim der ki: "Leys bir talak" sözünde belleyişli davranmıştır. Başka râviler burada hataya düşerek bir talak yerine "üç talak" sözünü rivayet ettikleri için Müslim, Leys'in rivâyetîn-dekİ doğruluğa işaret etmek maksadıyla hadisin sonuna bu ta'likî ilâve etmiştir. Nitekim Müslim'in diğer rivayetleri de Leys'in bu rivayetinin doğruluğunu te'yid etmektedir.[27]

Bazı Hükümler

Karısını hayızlı iken boşayan kimsenin ona dönmesi ve boşamakta kararlı ise, ikinci bir hayızı takib eden temizlik döneminin beklenmesi farzdır. İmam Mâlik ile Ebu Yusuf ve İmam Muhammed bu görüştedirler. İmam Ahmed ile Şafiî'nin de bu görüşte olduğu rivayet edilmişse de sahih olan rivayete göre sözü geçen bu iki mezhep imamıyla birlikte imam Ebu Hanife hayız hâlinde verilen talakın caiz, fakat talakı temizlik halinde vermenin mendup olduğu görüşündedirler.[28]

2181. ...îbn Ömer (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre kendisim karısını hay izli iken boşamış da (babası) Ömer, bunu Peygamber (s.a.)'e anlatmış bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) "O'na emret karısına dönsün, sonra onu ya temizlendiğinde ya da hâmile iken boşasın" buyurmuştur.[29]

Açıklama

Bu hadis hayızlı iken karısını boşayan bir kimsenin kansma döndükten sonra, boşamak için ikinci hayızdan sonraki temizlik devresini beklemesinin müstehab olduğunu söyleyen imam Ebu Hanife ile imam Ahmed'in ve taraftarlarının delilidir. Çünkü bu hadiste söz konusu erkeğin karısını boşamak için ikinci hayızdan sonraki temizlik halini beklemesi isteniyor. Sözü geçen ulema bu hadise bakarak (2179 numaralı hadis) bu durumda olan bir erkeğin karısını boşamak için temizlik halini beklemesine dair emrin istihbab için olduğunu söylemişlerdir.[30]

Bazı Hükümler

1. Bir kimsenin karısını hayızlı iken boşaması haramdır.Binaenaleyh bu durumda olan bir kimsenin karısına dönmesi icâbeder. Şafiî ulemasından Nevevî'nin beyânına göre "Hayızlı kadını rızası olmadan boşamanın haram olduğunda bütün ulema ittifak etmişlerdir". Ancak bu talak yine de vakidir. Haricilerle Rafizîler bu bâbda ehl-i sünnet imamlarına muhalefet ederek hayız hâlinde yapılan talakı hükümsüz saymışlardır.

2. Karısını hayızlı iken boşayan bir kimseye, karısına dönmesi ve boşamak için, içinde talak verilen hayızdan sonraki ikinci temizlik devresini beklemesi emredilir. İmam Ebu Hânife bu görüştedir. İmam Şafiî ile imam Ahmedin de bu görüşte olduklarına dair bir rivayet vardır. Sözü geçen nıez-heb imamlarının üçü de hayız hâlinde verilen talakın sünnete aykırı olduğu meselesinde ve sünnete uygun olan talakın, içerisinde cima bulunmayan temizlik hali olduğunda ittifak etmişlerdir. Delilleri ise 'kadınları bo-şadiğımz zaman iddetleri içinde boşayın"[31] âyeti kerimesidir.

Ayrıca karısını hayız hâlinde boşayan bir kimsenin karısına dönmesinin hükmü ulema arasında ihtilaflıdır. Şâfiîlerle, Evzâî, imam A'zam, şâir Küfe

uleması, imam Ahmed b. Hanbel ve diğer birçok ulemaya göre bu erkeğin karısına dönmesi müstehabtır. Malikilerle Hanelilerden Hidâye sahibi ve bir rivayette imam Ahmed vacib olduğu görüşündedirler.[32] Ancak bu dönüşün üç talak hakkını kullanmamış olanlar için söz konusu olduğunu unutmamak gerekir. Binaenaleyh üç talak hakkını da kullanmış olan bir kimsenin karısına dönmesi mümkün değildir.

3. Metinde geçen "sonra onu ya temizlendiğinde ya da hâmile iken boşasın" sözü bir kadını hâmile iken boşamanın sünnete aykırı olmadığını bu şekilde verilen bir talakın "sünnî talak” olduğunu ifade etmektedir. Binaenaleyh kişi, böyle bir kadını icabı halinde istediği vakitte boşayabilir. Ulemanın büyük çoğunluğu bu görüştedir.

Hanefi imamlarından imam Ebu Hanife ile Ebu Yusuf hayız görmeyen küçük kız ile hayızdan kesilmiş yaşlı kadını ve hâmile kadını sünnete uygun olarak boşayabilmek için her ayda bir defa olmak üzere üç ric'i talak ile boşamak ve her ayın başında ona ric'at etmek şarttır. Cima'dan sonra boşamakta da bir sakınca yoktur. İmam Muhammed ile İmam Züfer ve Mâlik'e göre ise, hamileyi sünnete uygun olarak boşayabilmek için doğuruncaya kadar verilen talak sayısının birden fazla olmaması gerekir.[33]

4. Karılarını hayızh iken boşamış olan kimseler, karılarına dönmek hususunda kimseden izin almakla mükellef değildirler. Çünkü Hz. Peygamber "dön" emrini Hz. îbn Ömer'e yöneltmiştir. Onun velisi olan Hz. Ömer sadece arada bir vasıtadır. Nitekim "kocaları da bu arada barışmak isterlerse onları geri almağa daha çok hak sahibidirler..."[34]

2182. ...Abdullah b. Ömer (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre kendisi hanımını hayızh iken boşamış (babası) Ömer de bunu Rasü-lullah (s.a.)'e haber verince, Rasûlullah (s.a.) kızmış sonra (şöyle) buyurmuştur: "O'na emret hanımına dönsün onu temizlenip de sonra (tekrar) hayizlamncaya ve (bu hayızdan) sonra (tekrar) temizleninceye kadar (nikâhı altında) tutsun. Sonra isterse temizken (kendisiyle) münâsebette bulunmadan boşasın. tşte zikri yüce olan Allah'ın emrettiği şekilde iddete uygun olan talak budur."[35]

Açıklama

Bu hadisi râviler içerisinde Sâlim'den başka hiçbir râvi "Rasûl-i Ekrem'in İbn Ömer'in karısını hayızh iken boşadığına kızdığını" nakletmem iştir. Şafiî ulemasından İbn Hacer el-Askalanî bu mevzuda şunları söylüyor: "Ben Salim'in rivayetinde gördüğüm bu ilâveyi Salimden başka hiçbir râvinin rivayetinde görmedim. Salim ise, bu hadisin râvilerinin en büyüğüdür. Bu ilâveden anlaşılıyor ki kadını hayızh iken boşama hâdisesi, İbn Ömer'in karısını bu şekilde boşamasından önce de vuku bulmuştur. Çünkü Rasûl-i Ekrem'in bir kimseye daha önce yasaklamadığı bir işi yaptığından dolayı kızdığı görülmemiştir. Rasûl-i Ekrem, Hz. îbn Ömer'in karısını hayızh iken boşamasına kızdığına göre, böyle bir hâdisenin daha önce de vukû'a gelmiş olduğunu ve o zaman Rasûl-i Ekrem'in bu şekilde verilen bir talakı yasakladığını gösterir. Hz. Ömer'in bu boşama hadisesini duyar duymaz hemen Hz. Peygambere koşmuş olması, bir kadını hayızh iken boşamanın ilk defa vuku bulduğunu ve Hz. Ömer'in de bu ilk defa karşılaşılan hadise karşımda telaşlandığından dolayı Rasûl-i Ekrem'e koştuğunu ifade etmez. Çünkü Hz. Ömer'in bu telaşı hayızh bir kadını boşamanın yasaklandığını bilmesinden, fakat nasıl hareket edileceğini kestirememesinden ileri gelmiştir. Nitekim îbn Dakiku'1-îyd de aynı görüşü ileri sürdükten sonra Rasûl-i Ekrem'in kızmasının kendisine talaktan evvel müracaat edilmeyip de talaktan sonra müracaat edilmiş olmasından doğmuş olabileceğine de ihtimal vermektedir.[36]

2183. ...Yunus b. Cübeyr'den rivayet edildiğine göre; (Yunus) İbn Ömer'e;

Hanımını kaç defa boşadın? diye sormuş da, (İbn Ömer): Bir defa, diye cevap vermiştir.[37]

Açıklama

2180 numaralı hadis-i şerîfin şerhinde açıkladığımız gibi bazı râviler bu hadisi naklederken Hz. İbn Ömer'in, hanımını üç defa boşadığını rivayet ederek büyük bir hataya düşmüşlerdir. Nitekim Müslim Sahih'inde bu gerçeği işaret etmek maksadıyla şu ifadeyi kullanmıştır: "Leys, Bir talak sözünü naklederken daha belleyişü davranmıştır"[38] Müslim'in bu ifadesiyle daha Önce tercümesini sunduğumuz 2180 numaralı hadis,

mevzumuzu teşkil eden bu hadisdeki İbn Ömer'in hanımını bir defa boşadığına dâir olan rivayeti te'yid ve takviye etmektedirler.

Bu da gösteriyor ki, karısını hayızh iken boşayan bir kimsenin sünnete uygun olarak talak vermek maksadıyla karısına dönüp 2179 ve 2180 no'îu hadislerde tarif edildiği şekilde talak verebilmesi için üç talak hakkını da kullanmamış olması gerekir. Binaenaleyh bir kimse hayızh olan karısını üç talak ile boşamışsa onun bir daha karısına dönme imkânı yoktur.[39]

2184. ...Yunus b. Cübeyr'den; demiştir ki: Abdullah b. Ömer'e bir soru yönelterek;

Karısını hayızh iken boşayan bir adam (hakkında ne dersin?) dedim.

Sen ibn Ömer'i tanır mısın? dedi, Ben de:

Evet, diye cevap verdim. (Bunun üzerine bana şunları anlattı:)

Abdullah b. Ömer karısını hayızlı iken boşamıştı. Bunun üzerine (babası) Ömer de Peygamber (s.a.)'e varıp (bu meseleyi) ona sordu (Hz. Peygamber):

"Ona emret karısına dönsün, sonra (isterse) onu temizlik müddetinin başlangıcında boşasın", cevabını verdi (Yunus b. Cübeyr rivayetine devam ederek) dedi ki: Ben (İbn Ömer'e hitaben:)

Bu (hayızlı hâlinde verilmiş olan talak da talakdan) sayılır mı? dedim de (İbn Ömer:)

Neden (olmasın)? eğer (bir insan) acze düşüp ahmaklık etse (de karısını boşasa hiç ahmaklığı veya acizliği, vermiş olduğu bu talakı geri getirir mi) ne dersin?" cevabını verdi.[40]

Açıklama

Metinde geçen "men" kelimesinin aslı "ma" olup elif “ha” ya kalbedilmiştir ve "bu talak hesaba katılmazsa ne olur" manasına gelir. Bununla beraber sözü geçen kelimenin isim fiil olarak "bırak" veya "vazgeç" manasında kullanılmış olması da mümkündür. Bu ihtimale göre bu kelime, "böyle konuşmayı bırak, talak vaki olduğundan şüphe etme" anlamına gelir.

Metinde geçen "acze düşüp ahmaklık etse(de karışım boşasa) ne dersin?" cümlesi de İbn Ömer'in sözüdür. Hz. İbn Ömer bu sözü ile kendini

kasdetmiştir. Nitekim bir rivayette "acze düşüp ahmaklık etsem de mi" ifâdesi vardır.[41]

Nevevî, bu sözün istifham-ı inkârı olduğunu söylemiştir. Bu takdirde mânâ: "Evet talak hesaba katılır, onun aczi ve hamakatı buna mâni değildir." demek olur.[42]

Bazı Hükümler

1. Karısını hayızlı iken boşayan kimseden -eğer bütün talak haklannı kullanmamışsa kansına dönmesi istenir. Fıkıh ulemasının bu mevzudaki görüşlerim bir numara önceki hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.

2. Hayızlı kadın için verilen talak geçerlidir. Nitekim "Bu benim için bir talak sayıldı" . manasına gelen hadis-i şerifte bu gerçeği ifade ve te'yid etmektedir. Bunda dört mezhep imamı ile cumhuru ulema ittifak etmişlerdir. Her ne kadar aksini iddia edenler varsa da sayıları yok denecek kadar azdır.[43]

2185. ...Ebu'z-Zübeyrin haber verdiğine göre; kendisi Urve'nin kölesi Abdurrahman b. Eymen'i, İbn Ömer'e şu soruyu sorarken işitmiş. -Ebu'z-Zübeyr (onların konuştuklarını) işitiyormuş- (Abdurrahman);

Karısını hayızh iken boyayan b\r ad ^ htKkındsMi görüşün tedir? demiş. (İbn Ömer de şöyle) cevap vermiş:

Abdullah b. Ömer Rasûlullah (s.a.) zamanında hanımını hayızh iken boşadı da (babası) Ömer;

Abdullah b. Ömer karısını hayızh iken boşadı diyerek (bunu Rasûlullah (s.a.)'e sordu. (Rasûl-i Ekrem de) o kadını bana geri çevirdi, (vermiş olduğum) talakı da saymadı ve;

"Temizlendiği zaman (onu) boşasın ya da (nikahı altında) tutsun" buyurdu. İbn Ömer (sözlerine devam ederek) dedi ki: "ve Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem;

"Ey Peygamber, kadınları boşadığmız zaman, (iddetlerinin başlangıcında) boşayın"[44] âyet-i kerimesini okudu.

Ebu Dâvud dedi ki: "Bu hadisi Yunus b. Cübeyr, Enes b. Şirin, Said b. Cübeyr, Zeyd b. Eşlem ve Ebu'z-Zübeyr îbn Ömer'den; Mansur da £bu

Vâil'den rivayet etmişlerdir. Hepsinin manası da şudur: "Peygamber (sm.) îbn Ömer'e karısına dönmesini temizleninceye kadar (nikahı altında tutmasını) sonra isterse boşamasını; isterse (nikahı altında) tutmasını emretti.

Aynı şekilde bu hadisi Muhammed b. Abdurrahman Sâlim'-den, (Salim de) îbn Ömer'den rivayet etmiştir. Zührî'nin Sâlim'den yaptığı rivayeti ile Nâfi'nin İbn Ömer'den yaptığı rivayet ise, (şu mânâya gelen lâfızlardan ibarettir): "Peygamber (s.a.) İbn Ömer'e karısına dönmesini ve temizlenip sonra (tekrar) hayızlanıncaya (ve) sonra temizleninceye kadar (nikahı altında tutmasını) sonra isterse boşamasını, isterse tutmasını emretmiştir.

(Bu hadis) İbn Ömer'den Ata el-Horasanî -el-Hasen senediyle de rivayet olunmuştur. Bu hadislerin hepsi de Ebüz-Zübeyr hadisine ay kırıdır.[45]

Açıklama

Bu hadis-i şerif hayızlı iken verilen talakın muteber olmadığım söyleyen İbn Hazm ile İbn Teymiyye, îbn Kayyim ve Şia'nın delilidir. Hattabî'nin rivayetine göre Haricîlerle Râfizîler de bu hadis-i şerife sarılarak hayız hâlinde verilen talakın geçerli olmadığı görüşüne varmışlardır. Bu görüşte olan kimselerin dayandıkları diğer deliller de şunlardır:

1. Abdullah b. Malik'in rivayet ettiğine göre, İbn Ömer hanımım hayızlı iken boşamış, Rasûlullah (s.a.)'de "Bu birşey değildir" buyurm uştur.[46]

2. Nâfi'in rivayet ettiğine göre İbn Ömer, karısını hayızlı iken boşayan bir kimsenin talakının muteber olmadığını söylemiştir. Bu hadisi İbn Hazm sahih senedle rivayet etmiştir.[47]

Şevkânî'ye göre bu görüşün tercih edilmesini gerektiren delillerden biri de "Ey Peygamber, kadınları boyadığınız zaman iddetleri içinde boşayın"[48] âyet-i kerimesidir. Çünkü bu âyet-i kerimeye göre karısını, hayızlı iken ya da kendisiyle cinsî münâsebette bulunduğu temizlik devresinde boşayan bir kimsenin vermiş olduğu talak muteber değildir. Çünkü bu adam karısını iddeti içinde yani kendisiyle hiç temasta bulunmadığı bir devre içinde boşamamıştır.

Ayrıca; "boşama iki defadır (bundan sonra kadını) ya iyilikle tutmak, ya da güzelce salıvermek (lazım)dır"[49] âyet-i kerimesi de bu görüşün tercihini

gerektiren delillerden biridir. Çünkü kadını en çirkin şekilde boşamak Allah'ın haram kıldığı şekilde boşamaktır. Bu da kadını iddetin (temizlik hâlinin) dışında boşamaktır. Çünkü Allah kadını temizlik dönemi dışında boşamayı meşru kılmamıştır.

Hayzı hâlinde verilen talakın sahih ve geçerli olduğu görüşünü savunan ve büyük çoğunluğu teşkil eden ulema kendi görüşlerini isbat ve karşı görüşte olanların görüşlerini red sadedinde şunları söylemişlerdir:

1. Hayız hâlinde verilen talakın geçerli olmadığını savunan kimselerin dayandıkları Ebu'z-Zübeyr hadisi (açıklamaya çalıştığımız hadis) bu mevzuda gelen ve bizim görüşümüzü destekleyen sahih hadislere aykırıdır. Musannif Ebu Davud'un da ifade ettiği gibi bizim görüşümüzü destekleyen hadis-i şerifler Ebu'z-Zubeyr hadisine her bakımdan tercih edilecek niteliktedirler. Hatta Ebu'z-Zübeyr hadisini Müslim ile Nesâî de rivayet etmişlerse de bunların rivayetinde "(vermiş olduğum) talakı da bir şey saymadı” cümlesi yoktur.[50] Çünkü İbn Abdrilberr'in de ifâde ettiği gibi bu cümle, münker olarak rivayet edilmiştir. Ebü'z-Zübeyr'den başka bu cümleyi rivayet eden olmamıştır. Bu bakımdan bu cümle bir hükme mesned veya delil olma niteliğinden uzaktır. Hele aynı mevzuda gelen ve kendisinden daha sahih olan hadisler karşısında bu cümleye delil nazarıyla bakmak hiç mümkün değildir. Binaenaleyh bu cümlenin, sahih bir senedle rivayet edilmiş olduğu kabul edilse bile, diğer sahih hadislere aykırı bir mana taşıdığı düşünülemez. Bu bakımdan bu cümleye şu manayı vermek mümkündür: "Rasûl-i Ekrem, sünnete uygun olarak verilmediği için bu talakı doğru bir şey olarak görmedi."

Hadis ulemasından Hattabî ise, bu mevzuda şunları söylüyor: "Ebu'z-Zübeyr bu hadisten daha münker bir hadis rivayet etmemiştir. Fakat bu cümleye şu şekilde mânâ verilecek olursa, bu münkerlik giderilmiş olur: "Rasûlullah bu talakı, kadına dönmeyi haram kılan bir engel olarak görmedi." Şöyle mânâ vermek de mümkündür: "Bunu sünnete uygun bir davranış olarak görmedi."

2. Birinci maddede Ebu'z-Zübeyr hadisi hakkında söylenenler aynen Said b. Mansur'la İbn Hazm'ın rivayet ettiği hadisler hakkında da söylenebilir.

3. İbn Teymiyye ve taraftarlarının bu mevzudaki görüşlerine delil diye gösterdikleri âyet-i kerimelerde onların görüşüne dayanak olacak herhangi

bir ifade yoktur. Bu âyet-i kerimelerde sadece talakın, içerisinde cinsî münâsebet bulunmayan temizlik halinde verilmesi emrediliyor. Biz de zaten bunu savunuyoruz. Bu mevzuda hak olan Ebu Muhammed Abdullah b. Kudâme'nin şu sözleridir: "Kim karısını hayızh iken veya cinsi münâsebette bulunduğu temizlik döneminde boşarsa, bid'at işlemiş olur, fakat talakı muteberdir. Ulemanın büyük çoğunluğu bu görüştedir."[51]

Musannif Ebu Davud'un da ifâde ettiği gibi mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif on şekilde rivayet edilmiştir:

1. 2184 numaralı hadisteki rivayet,

2. Enes b. Sîrinin rivayeti. Bu rivayetin senedini Müslim Abdülmelik vasıtasıyla Enes b. Sirin'e ulaştırmıştır.[52]

3. Sa'îd b. Cübeyr rivayeti[53],

4. Zeyd b. Eşlem rivayeti[54],

5. Mevzumuzu teşkil eden 2185 numaralı hadis-i şerif

6. Mansur b. el-Mu'temin rivayeti[55],

7. 2181 numaralı hadis,

8. 2182 numaralı hadis,

9. 2179 numaralı, hadis,

10. Atâ el-Horasanî rivayeti[56]

Yukarıda ifâde ettiğimiz gibi bu rivayetlerden İbn Teymiyye'nin delilini teşkil eden Ebu'z-Zübeyr hadisi bu mevzudaki diğer rivayetlerin tümüne aykırıdır.[57]

5. Karısını Boşadıktan Sonra Şahitsiz Olarak Ona Dönmek İsteyen Kişi

2186. ...Mutarnf b. Abdillah'dan rivayet olunduğuna göre İmran b. Husayn'a karısını boşayıp da sonra (dönmüş olmak için) onunla cinsî münâsebette bulunan ve ne onu boşadığını, ne de ona döndüğünü şâhitlendirmeyen bir kimse(nin durumu) sorulmuş da, "Sen sünnete aykırı olarak boşamışsm, (yine) sünnete aykırı olarak dönmüşsün. Onun boşandığını da kendisine dönüldüğünü de şahidlendir ye (böyle şahitsiz boşamayı ve dönmeyi) bir daha yapma" diye cevap vermiş.[58]

Açıklama

Ric'at veya rec'at, lügatte, geri dönmek gerilemek manasına gelir.

Fıkhî terim olarak ise, "nikah milkini devam ettirmek istemek yani boşamış olduğu karısına tekrar dönerek aralarındaki eski nikah bağın devam ettirmek istemektir.

Ric'atin şartlan vardır: Talakı, sarih lâfızlarla yahut kinaye lafızların bazıları ile yapmak, mal mukabilinde boşamamak, üç talakı tamamlamamış olmak, kadının medhûlün-bihâ (yani ilişkide bulunulmuş) olması. Ric'atin iddet içinde yapılması bu şartlara dahildir.

Bu hadis verilen talakı ve ric'ati şahitlendirmenin meşru olduğunu ifade etmektedir. Her ne kadar bu hadis İmrân b. Husayn'ın sözü ise de içinde geçen "sen sünnete aykırı olarak boşamışsın" cümlesi bu hadisi merfû hadis hükmüne yükseltmektedir. Çünkü bir sahabînin sünnetle ilgili bir meseleyi anlatırken kendi kafasından rastgele konuşarak kendi sözünü RasûM Ekrem'e isnad etmesi düşünülemez.

Bir kimsenin karısını boşarken veya ona dönerken bu hareketini şahitlendirmesinin hükmü, ulema arasında ihtilaflıdır. İmam Şafiî'ye ve İmam Ahmed'den gelen bir rivayete göre, talak ve ric'ati şahitlendirmek farzdır. Delilleri ise, mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif ile "sürelerinin sonuna vardıklarında onları güzelce (nikahınız altında) tutun, yahut güzellikle onlardan ayrılın. (Eşinize tekrar dönmek veya ondan ayrılmak için) içinizden adalet sahibi iki kişiyi şahit tutun"[59] âyet-i kerimesidir.

Hanefî uleması ile imam Malik'e ve imam Ahmed'den gelen bir rivayete göre ise, sözü geçen meselelerde şahit bulundurmak müstehabdır. Çünkü bunlar erkeğin hakkıdır. Kadının rızasına bağlı değildir. Bu sebeble erkeğin diğer haklarında olduğu gibi bunda da şahide ihtiyacı yoktur. Bu bakımdan âyet-i kerimedeki şâhitlendirme emri, şâhitlendirmenin farz değil, müstehab olduğuna delâlet eder. Bir veya iki talakla boşadıktan sonra kadına dönmenin iddet içerisinde olacağında bütün ulema ittifak ettikleri gibi ric'atin "zevcemi tekrar nikahım altına aldım, onu nikahım altında tuttum, ona döndüm," gibi sözlerle de olabileceğinde görüş birliğine varmışlardır. Çünkü bu sözler kitap ve sünnette müracaat lâfızları olarak kullanılmışlardır. Bu lâfızların Kur'ân'da ric'at anlamında kullanıldığına misal olarak; "Kocaları da bu arada barışmak isterlerse, onları geri almağa

daha çok hak sahibidirler."[60]"...Onları güzelce (nikahınız altında) tutun..."[61] âyet-i kerimeleri verilmiştir.

Sünnetten bir misâl olarak da "O'na (yani Abdullah'a) emret hanımına dönsün" anlamındaki 2181 numaralı hadis-i şerif gösterilebilir. Ulema ric'atın sadece sözle mi yoksa hem sözle hem de fiille mi olabileceği meselesinde ihtilâf etmişlerdir. İmam Şafiî'ye ve imam Ahmed'in bir kavline göre ric'at sadece sözle olabilir. Çünkü ric'atta şahit tutmak şarttır. Nikah ve talak gibi meselelerde ancak sözler için şahit lâzım olduğuna göre ric'a-tin de sözle olması gerektiği ortaya çıkar. Ulemanın büyük çoğunluğuna göre ise ric'at sözle olabileceği gibi fiillen de olabilir. Ancak bu görüşte olan ulemadan imam Malik ile İshak fiille yapılan ric'atin sahih olabilmesi için niyyetin de bulunmasını şart koşmuşlardır. Çünkü Rasûl-i Ekrem efendimiz "ameller niyyetlere göredir" buyurmuştur.

Hanefi ulemasıyla, Said b. el-Müseyyeb, Hasen el-Basrî, es-Sevrî ve el-Evzaî'ye göre ise, niyyet bulunmasa bile yine de fiille yapılan ric'at sahihtir. Çünkü iddet müddeti muhayyerlik süresidir. Binaenaleyh insan bu süre içerisinde karısına döndüğünü, ona dönmeyi tercih ettiğini sadece sözle ifâde edebileceği gibi sadece onunla cinsî münâsebette bulunmak suretiyle de isbat ve ifade edebilir. Bunun için niyyete ihtiyâç yoktur. Zira Cenab-ı Hak "...kocaları da bu arada barışmak isterlerse onları geri almağa daha çok hak sahibidirler..."[62] buyurmuştur. Ve aynı zamanda ric'î talakla boşanan kadınla cinsî münâsebette bulunmak helaldir. Çünkü bu kadın kendisiyle î'lâ veya zihar edilen kadın gibidir ve ric'î talak ile evlilik bağı tamamen zail olmaz. İmam Mâlik'e göre ise, ric'î talakla boşanan bir kadına geri dönmedikçe onunla cinsî münâsebette bulunmak haramdır. Bunun içindir ki cinsî münâsebette bulunurken kadına dönmeyi kast etmek gerekir.

Bu mevzuda Mâlik'î mezhebi ulemasından İbn Rüşd şunları söylemiştir: "Ulema ric'î talak ile boşanan kadın henüz iddet süresinde iken kocasının onunla ne dereceye kadar ihtilâf edebileceği hakkında ihtilâf etmişlerdir. İmam Mâlik: "Kocası yalnız olarak onun yanında kalamaz, onjdan izin almadan yanına giremez ve onun saçına bakamaz. Fakat beraberlerinde başkası bulunduğu zaman onunla birlikte yemek yiyebilir.," demiştir. Fakat Îbnu'l-Kasım: "İmam Malik, kişinin ric'î talak ile boşadığı karısıyla birlikte yemek yiyebildiği görüşünden vaz geçmiştir." der. İmam-ı Ebu Hanife de "ric'î talak ile boşanan kadının, kocasına kendini süslemesinde güzel

kokular sürünmesinde, tırnaklarını kınalamasında ve gözlerine sürme çekmesinde sakınca yoktur." demiştir ki, Süfyan es-Sevrî, İmam Ebu Yusuf ve Evzâi de buna kaildirler. Bunların hepsi: "Kadının yanına habersiz olarak, oraya sözle, veya öksürme veya pabuçlarından ses çıkarmak gibi bir hareketle geldiğini bildirmeden girmesinin caiz olmadığını" söyle-, mislerdir.

Ulemâ bu babdan olmak üzere şu meselede de ihtilâf etmişlerdir: Bir kişi karısının gıyabında onu, ric'î talakla boşadıktan sonra henüz iddet süresi bitmemişken bir daha onu nikahı altına döndürürse ve kadında sadece boşandığını işitip geri alındığını işitmediği için iddet süresi bittikten sonra evlenirse nasıl olur?

İmam Mâlik Muvatta'da "Bu kadın yeni kocası onunla gerdeğe girmiş olsun olmasın yeni kocasınındır" demiştir. Evzâî ile Leys, İbn Sa'd de buna kaildirler. Fakat İbnu'l-Kasım imam Malik'in bu görüşünden rü-cû edip "Eski kocası daha çok hak sahibidir" dediğini rivayet etmiştir. İmam Malik'in Medine'li olan talebeleri ise, onun eski görüşünü benimseyip "İmam Malik bu görüşünden dönmemiştir. Çünkü Muvatta'da yer verdiği bu görüşünü vefat edinceye kadar talebelerine okuyordu" demişlerdir. İmam Malik, Muvatta' da ayrıca Hz. Ömer'in de buna kail olduğunu söylemektedir.

İmam Şafiî ile Küfe uleması olan İmam Ebu Hanife ve diğerleri ise, "Yeni kocası onunla gerdeğe girmiş olsun olmasın, onu nikâhı altına geri döndüren eski kocası daha çok hak sahibidir" demişlerdir ki, Ebû Dâvud ile Ebû Sevr de buna kaildirler. Bu görüş aynı zamanda Hz. Ali'den de rivayet olunmuştur ve en zahir olan görüş de budur. Bu mesele hakkında Hz. Ömer'den de "Onu nikahı altına geri döndüren kocası, isterse onu kabul eder, isterse onu yeni kocasına bırakıp ona verdiği mehri geri alır." diyerek beyanda bulunduğu rivayet olunmuştur. İmam Malik'in, birinci görüşünün delili, îbn Vehb'in Yunus'dan, Yunus'un İbn Şihab'dan, İbn Şihab'ın Said b. el-Müseyyeb'den rivayet ettiği "Karısını boşadıktan sonra onu tekrar nikahı altına döndüren ve fakat bunu kadının iddet süresi bitip başkasıyla evleninceye kadar gizli tutan kimse hakkında sünnet şudur ki; bu adam bu kadın üzerinde bir hak iddia edemez. Kadın yeni evlenidği kimsenin karışıdır" hadisidir. Fakat derler ki bu hadis yalnız İbn Şihab'dan rivayet olunmuştur.

Diğer gurubun delili de şudur: "Bu kadının, evlenmeden önceki eski kocasının hakkı olduğunda icma vardır. Eski kocasının onu nikahı altına geri döndermesi sahih olduğuna göre yeni kocasıyla evlenmesi fasiddir. Çünkü başkasıyla evlenmesi -o başkası ister onunla gerdeği girmiş olsun, ister olmasın- onu eski kocasının nikâhı altından çıkaramaz." En zahir olan budur ve Tirmizî'nin kaydettiği; "Peygamber efendimizin; "Hangi kadın iki kişi ile evlenirse, önce hangisiyle evlenmiş ise onundur ve hangi adam bir malını iki kişiye satarsa, önce kime satmış ise, mal onundur."[63] buyurduğu hadis de buna şehâdet etmektedir.[64] Hz. Ali de karısını boşa-yıp da karısının haberi olmadan ona dönen ve döndüğünü şahitlendiren bir kimsenin karısıyla olan yeni durumu hakkında şöyle demiştir: "Bu kadın başka birisiyle gerdeğe bile girse, ilk kocasına aittir."[65]

6. Kölenin (Karısını) Sünnî Olarak Boşaması

2187. ...Nevfel oğullarının azatlı kölesi Ebu Hasan'ın haber verdiğine göre, kendisi tbn Abbas'tan, nikahı altındaki bir cariyeyi iki talakla boşayan sonra da (bu cariyeyle birlikte) hürriyetine kavuşan köle hakkında "Bu kölenin o cariyeyle evlenmesi doğru olur mu? diye fetva istemiş de (İbn Abbâs):

"Evet Rasûlullah (s.a.) de böyle hüküm vermiştir." demiş.[66]

Açıklama

Bu hadis-i şerifin zahirinden anlaşılan şudur: Aslında sadece iki talak hakkı olan bir köle bu iki talak hakkını kullanarak karısını iki talakla boşayacak olursa, karısıyla arasındaki nikah bağı sona ereceği için bir daha ona dönme hakkını kaybeder. Fakat bir köle bu iki talak hakkını kullandıktan sonra karısıyla birlikte âzâd edilecek olursa, artık hür bir insan olarak kendisiyle bir talak hakkı daha doğar ki bu talakla karısına dönebilir. Hz. îbn Abbas böyle fetva vermiş Rasûl-i Ekrem'in de bu mevzuda böyle fetva verdiğini söylemiştir.

Bu hadisi şeriften anlaşılan netice böyle olmakla beraber, uygulama bunun aksinedir. Çünkü ulemânın büyük çoğunluğuna göre Hz. îbn Ab-bas'ın Rasûl-i Ekrem'den naklettiği bu fetva Rasûl-i Ekrem'in bir defada

verilen üç talakı bir talak saydığı devirlere aittir. O devirde kölenin verdiği iki talak bir talak sayılırdı. Fakat bu uygulama sonradan Rasûl-i Ekrem tarafından neshedilerek yürürlükten kaldırılmıştır.[67]

Cumhuru ulemaya göre mevzumuzu teşkil eden hadisin hükmü islâmm ilk yıllarına aittir. Sonradan neshedilnıiştir. Binaenaleyh câriye olan karısını iki talakla boşayan bir köle karısına bir daha dönemez. Talaktan sonra hürriyetlerine kavuşmuş olmaları da neticeyi değiştirmez. Binaenaleyh köle, câriye olan karısını sünnet üzere boşamak isterse talaklarını iki ayrı iddet içerisinde vermelidir.[68]

2188. ...Osman b. Ömer de Ali (b. el-Mübârek vasıtasıyla önceki hadisi Yahya b. Ebi Kesir)den ahberanî lâfızım kullanmadan aynı sened ve mana ile rivayet etmiştir. (Bu rivayete göre) îbn Abbas (şöyle) demiştir:

"Senin için bir (talak hakkı) daha vardır. Rasûlullah (s.a.) de böyle hüküm vermiştir."[69]

Ebu Dâvud dedi ki: Ben Ahmed b. Hanbel'i (şöyle) derken işittim: "Abdurrezzak dedi ki; Îbnu'l-Mübârek, Ma'mer'e (hitaben):

-Bu Ebu'l-Hasen de kimdir? Vallahi o (bu hadisi îbn Abbas'-dan rivayet etmekle) büyük bir kaya (kadar ağır bir günah) yüklenmiştir" dedi.

Ebu Dâvud dedi ki: Ebu'l-Hasen, şu kendisinden ez-zührt'nin (hadis) rivayet ettiği kişidir. Zührî onun fukahâdan biri olduğunu söylerdi ve ZührîEbu'l-Hasen'den (birçok) hadisler rivayet etmiştir. Ebu'l-Hasen tanınmış bir kimsedir, (fakat) uygulama bu hadise göre değildir.[70]

Açıklama

Bu hadis Ali b. el-Mübârek'e ulaşıncaya kadar Ahberanâ, haddessena gibi tâbirlerle rivayet edilmişse de Ali b. el-Mübârek'ten yukarıda bulunan kimseler birbirlerinden an'ane yoluyla rivayet etmişlerdir.

"Senin için bir (talak) hakkı daha vardır" cümlesi, "artık karınla sen, hürriyetinize kavuşturuldunuz, dolayısıyla boşama hakkı iki talaktan üçe çıktı sen bu talakların ikisini kullandığına göre, bir talak hakkın daha vardır. İstersen bununla karına döner, evlilik hayatını devam ettirebilirsin," demektir. Nitekim İbn Abbâs ile Zahiriye ulemâsı bu görüştedirler, fakat önceki hadisin şerhinde de ifâde ettiğimiz gibi, ulemânın büyük çoğunluğu

bu uygulamanın; bir insanın bir defada verdiği üç talakın bir talak sayıldığı dönemlere ait olduğu görüşündedirler. Çünkü o dönemde köle de iki talak, hakkını bir anda verecek olursa, bir sayılırdı. Dolayısıyla bir talak hakkı daha kalırdı. Sonradan Rasûl-i (Ekrem bu uygulamayı yürürlükten kaldırmıştır. Binaenaleyh bir köle cariye olan karısını boşadıktan sonra bir daha ona dönemez. İsterse ikisi de hürriyetlerine kavuşmuş olsunlar.

Bu mevzuda İbn Rüşd de şunları söylemektedir: Köleliğin talak sayısını azalttığında bir cemaat "icma vardır" demişlerse de Ebu Muhammad b. Hazm ile zahirîlerden bir cemaat buna muhaliftirler. Bunlar talak sayısı konusunda hür ile köle arasında ayırım yapmamaktadırlar.,

Bu ihtilâfın sebebi, halin zahiri ile kıyas arasında bulunan tearuzdur. Zira cumhur kölenin talakım kölenin cezasına kıyas etmiştir. Çünkü kölenin şer'î cezasının hürün şer'î cezasının yarısı olduğunda icma vardır. Zahirîlere göre ise, herhangi bir hükümde köleyi istisna eden bir delil bulunmadıkça asıl olan serî teklifler muvacehesinde hür ile köle arasında bir fark bulunmamasıdır. Delil de onlara göre ya kitap ya sünnetten bir nass veyahut bunların zahiridir. Burada ise, böyle bir delil bulunmadığına göre kölenin, asıl olan hükmü üzerinde kalması gerekir. Öyle zannediyorum ki, talakı cezaya kiyasıetmek doğru değildir. Çünkü hüre nisbetle köleye az ceza konulması, köle noksan olduğu için ona karşı fazla sert davranmamak içindir.[71]

Mevzumuzu teşkil eden hadis bazı kaynaklarda şu anlama gelen lâfızlarla rivayet olunmuştur:

Bir köle (câriye olan) karısını iki talakla boşadıktan sonra ikisi de azat edilmiştir. Bu erkek bu kadınla tekrar evlenebilir mi? sorusu İbn Abbas (r.a.)'a sorulduğunda İbn Abbas:

Evet (evlenebilir) dedi. Bunun üzerine îbn Abbas'a, Bu hükmü kimden (rivayet ediyorsun)? diye soruldu. O da: Rasûlullah (s..a.) bununla hükmetti, diye cevap verdi.[72] Şevkânî'nin beyânına göre İbn Abbas (r.a.) ile birlikte Câbir b. Abdullah, Ebu Seleme ve Katâde de câriye olan karısını iki talakla boşayan bir köle, karısı ile birlikte hürriyetine kavuşacak olursa, karısına dönebileceği görüşündedirler.[73]

Hattabî de ulemanın büyük çoğunluğunun görüşüne ters düştüğü için bu hadisin münker olduğunu, dolayısıyla, câriye olan karısını boşayan bir

kölenin karısı başka biriyle evlenip de boşanmadıkça ona dönmesinin caiz olmayacağını söylemiştir.[74]

2189. ...Âişe (r.anha)'den rivayet olunduğuna göre, Peygamber (s.a.) "Cariyenin talakı iki talak, âdeti de iki hayızdır" buyurmuştur.

(Muhammed b. Mes'ud) dedi ki bu hadisi Ebu Asım, "Hadde-seni Muzahir-Haddeseni el-Kasım an Âişete" diye Peygamber (s.a.)'den rivayet etmiştir. Ancak (Müzahir bu hadisi cariyenin) "iddeti iki hayızdır" diye rivayet etti.

Ebu Dâvûd dedi ki; "Bu hadis meçhuldür."[75]

Açıklama

Ebu Asım bu hadisi biri, İbn Cüreyc vasıtasıyla Müzâhir'den, diğeri de doğrudan doğruya Müzahir'den olmak üzere ve birincisinde an'ane ikincisinde semâ lafızlarıyla iki defa rivayet etmiştir.

Müzahir ise kimliği meçhul bir râvidir. Ebu Hatim'e göre Müzâhir'in rivayet ettiği hadisler münkerdir. Musannif Ebû Dâvûd da aynı görüştedir. Nesâî onun zayıf bir râvî olduğunu, söylerken Ebu Asım en-Nebil de "Basra'da ondan daha münkerci bir kimsenin olmadığını" söylemiştir.

İmam Tirmizî de sözü geçen râvi hakkında şunları söylemiştir: Bu hadisi merfû olarak yalnız Müzahir b. Eslem'in rivayetinden biliyoruz. İlmî mesâilde Müzâhir'in bu hadisten başka bir hadisi bulunmamaktadır. Peygamber (s.a.)'in ashabından ve sonrakilerden ilim adamlarının ameli bu hadis üzeredir. Süfyan es-Sevrî, Şafiî, Ahmed ve İshak'ın kavli de budur.[76]

Bazı Hükümler

Evli olan bir cariyenin kocası, câriye üzerinde iki talak hakkına sahiptir. Kocasının hür veya köle olması bunu değiştirmez. Çünkü talak ve iddette itibar kadınadır. Binaenaleyh kadın câriye olursa, kocası onun üzerinde iki talak iddet bekler, fakat kadın hür olursa talak ve iddet sayısı ikiden üçe çıkar. Hanefi ulemasıyla Süfyan es-Sevri, el-Hasen, İbn Şîrîn, îkrime ve Zührî bu görüştedirler. Ali b. Ebi Tâlib ile İbn Mesud'un da bu görüşte oldukları rivayet edilmiştir. Delilleri ise, mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i

şeriftir. Sözü geçen ulemaya göre "her ne kadar bu hadisin senedinde hadis hafızlarının pek çoğunun zayıf kabul ettiği Müzahir varsa da İbn Hibban bu râviyi güvenilir râvîler arasında saymıştır. Tirmizî de bu hadis hakkında ilim adamlarının ameli bu hadis üzeredir" demiştir. Ayrıca Hâkim de bu râvinin güvenilir bir râvi olduğunu söylemiştir" Hanefi ulemasından İbnu'l-Hümam bu hadisle ilgili görüşlerini şöyle dile getirmiştir:

"Ulemânın bu hadise göre amel etmesi onun sahih bir hadis olduğunu gösterir. İmam Mâlik de bu hadisin şöhretinin onu, senedinin sıhhatine muhtâc olmaktan müstağni kıldığını söylemiştir."[77]

İmam Malik ile Şafiî, Ahmed, Said b. el-Müseyyeb ve İshak'a göre ise, talakda itibar erkeğe, iddette itibar kadınadır. Binaenaleyh erkek hür olursa, hür ya da- câriye olan karısı üzerinde üç talak hakkına sahiptir. Fakat erkek köle olursa, karısı üzerinde iki talak hakkına sahiptir. Hz. Ömer ile oğlu Abdullah, Osman, Zeyd b. Sabit ve İbn Abbas'ın da görüşlerinin bu olduğu rivayet edilmiştir. Bu görüşte olan ulema diyor ki, "Madem ki talak erkeğe verilmiş özel bir haktır. Nasıl ki evlilik hakkı erkeğin durumuna göre değişir, hür iken dört kadına kadar evlenme hakkı doğarken köle olunca bu hak ikiye inerse; talak hakkının da erkeğin durumuna göre değişmesi ve karısı hür olan hür bir erkeğin talakının üç; karısı câriye olan bir kölenin talakının da iki olması; cariyenin de iddetinin iki defa âdet görmekle sona ermesi icabeder. Her ne kadar talakın böyle olması gerektiğinde bütün ulema ittifak etmişlerse de cariyenin iddeti mevzuunda bazıları bu görüşümüze muhalefet etmişlerdir.[78]

7. Nikahtan Önce Talak(In Hükmü)

2190. ...Abdullah b. Âmir'den rivayet olduğuna göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Evlenmediğin bir kadım boşaman sahih değildir. Malik olmadığın bir köleyi azat etmen (sahih) olmaz. Sahip olmadığın bir malı satman (caiz) değildir"

Îbnü's-Sabah (bu rivayete sunuda) ilave etti: "Sahip olmadığın bir şeyde (yaptığın) bir nezri yerine getirmen gerekmez."[79]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, imam ahmed'in Müsned'inde "bir kimse nikâhında olmayan bir kadını boşayamaz. Sahip olmadığı köleyi âzâd edemez, sahip olmadığı malı da satamaz"[80] şeklinde rivayet edilmiştir.[81]

Bazı Hükümler

1. Talak nikahın teferruatından olduğu için nikah kıyılmadan önce talakın varlığından bahsedilemez. Bu bakımdan nikahtan önce verilmiş olan talaklar sahih ve geçerli değildir.

2. Bir kimse sahip olmadığı bir malı satamaz. Şayet satacak olursa, bu satış bâtıl olacağından hiçbir hukukî değeri olmaz.

3. Bir kimse sahip olmadığı bir maldan adakta bulunamaz şayet böyle bir adakta bulunursa o adağı yerine getirmekle mükellef olmaz. Bu üç madde üzerinde ulema ittifak etmişlerdir, fakat bir kimsenin herhangi bir kadına hitaben "eğer seninle evlenirsem benden boşsun" diyerek istikbalde yapacağı nikaha bağlı olarak talak vermesi ile "her satın alacağım köle hürdür" diyerek istikbalde sahip olacağı köleye bağlı olarak azatta bulunması meselelerinde ulema arasında ihtilaf vardır. Sahabenin ve selefin büyük çoğunluğuna göre bu şekilde verilen talaklarla azadlarda şartlar gerçekleşse bile talak ve azad vâki olmaz. İmam Şafiî ile Ahmed, İshak, zahiriye uleması ve hadis, ulemasının büyük çoğunluğu bu görüştedirler. Delilleri ise, mevzunıuzu teşkil eden bu hadis-i şeriftir.

Hanefî ulemasına göre ise, bu şekilde, şartlı olarak verilen talak ve azadlarm vaki olması, şartların gerçekleşmesine bağlıdır. Binaenaleyh bir kadına "eğer seninle evlenirsem sen benden boşsun" diyen bir kimsenin şarta bağlı olarak vermiş olduğu bu talak, adamın o kadınla evlenmesiyle gerçekleşmiş olur. Ve dolayısıyla o kadın boş düşer. Aynı şekilde "heı aldığım köle hürdür" diyen bir kimsenin de satın aldığı her köle, hüi olur. tmam Mâlik'in bu mevzuda meşhur olan görüşü de böyledir. Delilleri, Ma'mer'in Zühri'den rivayet ettiği şu hadis-i şeriftir: Zühri "Evleneceğim her kadın boş olsun, her satın alacağım câriye de hürdür" diyen bir adam hakkında "bu adam dediği gibidir," demiş. Ma'mer, Zühri'ye "Nikâh kıyılmadan önce verilen talak geçerli değildir. Azad etme ise ancak köleye sahip olduktan sonra geçerli olur" mealinde Rasûlullah'dan bir hadis

gelmemiş midir? diye sormuş. Zühri de Ma'mer'e "Senin dediğin; bir adamın, "falanın karısı boş olsun, falanın kölesi hürdür" gibi başkasının karısı ve kölesi üzerinde söz sarf etmesidir" cevabını vermiştir.[82]Hanefi uleması mevzumuzu teşkil eden hadiste geçen "talak" kelimesiyle kas-dedilen talakın, "nafiz (geçerli) talak" olduğunu binaenaleyh nikahtan önce verilen talakın geçerli olmamakla beraber sahih fakat mevkuf olduğunu, nikah kıyılınca geçerlilik kazanacağım söylemişlerdir.

"Ben falanca kadınla evlendiğim gün o üç talak boştur" diyen bir kimse hakkında Rasûl-i Ekrem'in "bu nikâhı altında bulunmayan bir kadın hakkında verilmiş bir talaktır" buyurduğuna dair olan İbn Ömer hadisi[83] Hanefi ulemasınca asılsız bir hadisdir, delil olma niteliğinden mahrumdur. Tenbihü't-Tahkik isimli eserde de bu hadis hakkında şöyle denilmektedir: "Bu hadisin senedinde Ebu Halid el-Vâsıtî Amr b. Halid vardır. Bu kişi hadis uydurmakla meşhurdur. İmam Ahmed ile İbn Me'în de bu kişi hakkında "yalancı" demişlerdir."[84] Yine Hanefi ulemasına göre Ebu Sa'lebe'nin rivayet ettiği "Amcam bana -benim için şu kadar çalışırsan, sana şu kadını alacağım-'demişti. Ben de ona:

O kadınla evlenirsem, benden üç talakla boş olsun cevabını vermiştim. Nihayet günün birinde o kadınla evlenmek durumunda kaldım. Bunun üzerine Rasûl-i Ekrem'e varıp durumu anlattım da bana:

"Onunla evlen(ebilirsin). Çünkü ancak nikâhdan sonra verilen nikâh sahih olur" cevabını verdi. Ben de onunla evlendim.Ondan Sa'd ve Said isimli iki çocuğum dünyaya geldi"[85] mealindeki hadis de asılsızdır, delil olma niteliğinden uzaktır.

Maliki ulemasının büyük çoğunluğuna göre ise nikahlanmadan *önce yapılan boşamalar iki çeşittir:

1. Eğer adam belli bir sülâleyi ve memleketi kasdederek falan sülâleden veya "falan köy ya da şehirden bir kadınla evlenirsem, o kadın boş olsun" gibi bir söz sarf ederek, şartlı bir talak verecek olursa, şart gerçekleşince aldığı kadın boş olur.

2. Eğer adam böyle özel bir şehirle veya sülâleyle ilgili değil de genel kapsamlı -şartlı bir talak verecek olursa, meselâ "nikahlanacağım her kadın boş olsun" gibi bir söz söyler de sonra evlenirse, evlenmiş olduğu kadın boş düşmez. Çünkü böyle bir yemin dinen tevsik edilmiş olan nikah için bir

engel teşkil edeceğinden muteber değildir. Rabia b, Ebi Abdirrah-man, Sevrî, Ley s b. Sa'd ve Evzâî de bu görüştedirler.

Ulemanın büyük çoğunluğuna göre, Malikî'lerin bu meseleyi böyle özel ve genel planda iki madde halinde ele almaları hiçbir delile dayanmaz. Çünkü bu mevzuda gelen hadislerin hiçbirinden böyle bir hüküm çıkarmak mümkün değildir.[86]

2191. ...(Önceki hadis) Amr b. Şuayb'dan aynı sened ve mana ile rivayet olundu. (Ancak Amr b. Şuayb bu hadise şu sözleri de) ilâve etti;

"Kim bir günah işlemek üzere yemin ederse onun (edilmiş) bir yemini yoktur. (Sıla-i) rahmi kesmek üzere yemin edenin de (edilmiş) bir yemini yoktur."[87]

Açıklama

Bir önceki hadis, senedinin Amr b. Şuayb'dan önceki kısmı değişmeksizin aynı manada rivayet olunmuştur. Ancak bu rivayette mânâ bakımından önceki hadisten fazla olarak akrabalarını ziyaret etmemek üzere yemin eden bir kimsenin bu yeminine uyarak akrabaları ziyareti kesmesi gerekmediği, bilakis Allah'ın emri olan sıla-i rahim görevini yerine getirmesi ve yeminine riâyet edemediği için de keffâret vermesi icabettiği ifadesi bulunmaktadır. Aslında sıla-ı rahmi kesmekle ilgili olan bu cümlenin hükmü, metinde geçen "Kim bir günah işlemek üzere yemin ederse onun (edilmiş) bir yemini yoktur" cümlesinin genel kapsamı içine girmekle beraber, özel olarak bir daha zikredilerek sıla-i rahmin önemi vurgulanmak istenmiştir.

Esasen bu cümlenin şu iki mânâya ihtimali vardır:

1. Peygamber (s.a.) bu cümlede geçen "yemin" kelimesiyle mutlak mânâda bildiğimiz yemini kastetmiş olabilir bu ihtimale göre söz konusu cümle şu mânâya gelir: "Kim akraba ziyaretini kesmek üzere yemin ederse bu yeminini yerine getirmesin. Bilakis o yeminin aksine hareket etsin fakat yemini bozduğu için de keffarelini versin."

Nitekim imam Ahmed'le Müslim ve Tirmizî'nin rivayet etitği şu hadis-i şerif bu ihtimali kuvvetlendirmektedir: "Kim bir işi yapmaya yemin eder de

onun aksine hareket etmenin daha hayırlı olduğunu anlarsa, hayırlı olanı yapsın ve yeminin de keffâretini versin"[88]

2. Hz. Peygamber'in metinde geçen yemin kelimesiyle "adak" mânâsını kastetmiş olması da mümkündür. Bu ihtimale göre ise, cümlenin manası şudur: "bir kimse "şu işim böyle olursa, çocuğumu kesmek üzerime vacib olsun" gibi bir nezirde bulunursa, bu yemin hükümsüz kalır. Yerine getirmek gerekmediği gibi yerine getirilmediğinden dolayı keffâret de, fidye de gerekmez.[89]

Bazı Hükümler

Bir günâhı işlemek üzere yemin eden bir kimsenin yapmış olduğu bu yemine uyması gerekmez.Binaenaleyh Allah'ın bir emrini terketmek veya bir günahı işlemek üzere yemili eden kimse bu yeminine uymaz fakat yeminine uymadığından dolayı keffâret verir. Ayrıca tevbe ve istiğfar eder.

Ulemanın büyük çoğunluğu bu görüştedirler. Şa'bi'ye göre ise, "bir günahı işlemek üzere yapılan yemini bozmaktan dolayı keffâret gerekmez" delili ise, Ebu Hüreyre (r.a.)'nin rivayet ettiği şu hadis-i şeriftir: "Sizden biriniz bir işi yapmak üzere yemin eder de onun aksine hareket etmenin daha hayırlı olduğunu anlarsa, aksine hareket etsin. Bu yüzden kendisine keffâret de gerekmez" bu görüşte olan Şâbi'ye göre "keffâret bir günâhı işlemekten dolayı lâzım gelir. Günah işlemeyi gerektiren yemine uymamakta ise bir günah mevcut değildir. Çünkü günahtan kaçınmak günah değil, farzdır. Öyleyse bu yemini bozmaktan dolayı keffâret gerekmez."

Cumhuru ulemaya göre ise, yemini bozmak keffâreti gerektirir bu yeminin günah işlemeyi gerektiren bir yemin olmasıyla olmaması arasında bir fark yoktur. Cumhuru ulemanın, bu hükme varırken dayandıkları delilleri şöylece sıralamak mümkündür.

1. "Allah sizi yeminlerinizde ki lağvdan (kasıtsız olarak yaptığınız yeminlerden) ötürü sorumlu tutmaz. Fakat bilerek yaptığınız yeminlerden Ötürü sizi sorumlu tutar. Bunun keffâreti (geleceğe bağlı olarak yaptığınız bir yemini bozduğunuz takdirde bunun cezası) ailenize yedirdiğinizin orta derecesinden on fakiri yedir(ip doyur)mak yahut onları giydirmek yada bir boyun(köle)u hürriyete kavuşturmaktır"[90] âyet-i kerimesidir. Bu âyet-i

kerimede bozulan tüm yeminler için keffâret gerektiği ifade edilmiş günah işlemeyi gerektiren yeminler bu genel hükmün dışında bırakılmamıştır.

2. Şa'bi'nin rivayet ettiği günah işlemeyi gerektiren yeminleri bozmaktan dolayı keffâret lâzım gelmeyeceği mealindeki hadis aksini ifâde eden hadislere tercih edilebilecek özellikte değildir.

3. Ebû Hüreyre'den rivayet edilen "kim bir işi yapmaya yemin eder de onun aksine hareket etmenin daha hayırlı olduğunu anlarsa hayırlı olanı işlesin ve yemininin de keffâretini versin"[91] mealindeki hadis-i şerif ise, Şa'bî'nin delilini teşkil eden hadise tercih edilecek niteliktedir.[92]

4. Hz. Âişe'nin rivayet ettiği "Günah işlemek üzere adakta bulunmak caiz değildir. Böyle bir adağın keffâreti yemin keffâretidir' 'anlamındaki 3290 numaralı hadisdir.[93]

2192. ...(Bir önceki hadisi) bize (İbnu's-Serh) de rivayet etti (Ancak İbnu's-Serh) bu rivâyet(in)e (şu cümleyi de) ilâve etti:

"Kendisiyle şanı yüce olan Allah'ın nzası gözetilen (nezr)in dışında (ifası) gereken bir nezir yoktur."[94]

Açıklama

Allah'a ve Rasûlüne itaat Allah ve Rasûlünün hayat verici emirlerine sarılmak gibi başlı başına bir ibâdet ve yakınlık mânâsı taşıyan adakların dışında yapılan adakları yerine getirmek icabetmez. Binaenaleyh şarap içmek, adam öldürmek, namaz kılmamak, oruç tutmamak üzere yapılan adaklar, Allah'a isyan mânâsı taşıdıkları, rızasını değil, gazabını ve azabını mûcib davranışlar olmaları itibariyle bu gibi adakların ifası gerekmez. Nitekim Peygamber (s.a.) bir hadis-i şeriflerinde de, "Kim Allah'a itaat etmeyi adarsa o itaati işlesin, kim de Allah'a isyan etmeyi nezre d erse, o isyanı işlemesin"[95]buyurmuştur. Çünkü nezrin sahih olması için onun farz veya vâcib cinsinden bir ibâdet olması şarttır. Allah Teâlanın kendisine isyan edilmesini farz veya vacib kılması ise, mümkün değildir. Bu hüküm fıkıh kitaplarında şöyle ifâde edilmektedir:

“Adağın şartlarından birincisi: Adanan şeyin cinsinden bir farz bulunmasıdır. Namaz, oruç, sadaka gibi;

İkincisi: Adanan şeyin lizâtihi maksûd ibâdet olmasıdır. Abdest gibi başka şey için maksu tolanlar adanmakla vâcib olmaz.

Üçüncüsü: Adanılan şeyin zatı itibariyle vâcib olmasıdır."[96]

8. Öfkeli İken Verilen Talak

2193. ...Muhammed b. Ubeyd b. Ebi Salih, İlya'da ikamet ettiği sıralarda (şunları) söylemiştir: (Bir gün) Adiy b. Adiyyi'l-Kindî ile birlikte (yolculuğa) çıkmıştım. Nihayet Mekke'ye varınca (Adiyy) beni Safiyye bint Şeybe'ye gönderdi. (Safiyye) Âişe'den (pek çok hadis) öğrenmişti. (Yanına vardığımız zaman Safiyye bana şunları) söyledi: "Ben Âişe'yi "Rasûlullah (s.a.)'in;

"Öfke (veya zorlanma) hâlinde ne boşama olabilir ne de (köle veya cariyeyi) âzâd etmek."[97] dediğini duydum." derken işittim.

Ebû Dâvûd dedi ki: "Öyle zannediyorum ki el-gılâk öfke demektir.[98]

Açıklama

"Iğlak" kelimesi, zorlama, tehdit ve öfke anlamlarına gelir. Esasen “iğlak”, kapamak demektir. Çünkü insan zorlandığı ya da öfkelendiği zaman düşüncesi kapanır, düşünemez hâle gelir. Musannif Ebû Dâvûd bu kelimeye öfke manası verdiği için biz de tercümemizde bu mânyı esas aldık ve kelimenin öteki manasına da parantez içerisinde yer verdik.

Beyhakî bu kelimenin öfke ve zorlanma manasına geldiğini fakat ğalak kelimesininse sadece öfke anlamında kullanıldığını ifade ederken el-Farisî, zâten halkın çoğunun Öfke hâlinde talak verdiğini söyleyerek metinde geçen "ığlak" kelimesine "öfke" mânâsı vermenin yanlış olduğunu söylemiştir.[99]

Hanbelî ulemasından İbnu'l-Kayyim'e göre öfke üç kısımdır:

1. Aklı gideren ve sahibini, ne dediğini ve sözleriyle ne kast ettiğini bilemez hale getiren öfke. Bu çeşit öfke hâlinde verilen talakın geçerli olmadığında ittifak vardır.

2. Sahibini, söylediğini bilemeyecek ve sarfettiği sözlerin ne mânâya geldiğini anlamayacak kadar sarsmayan hafif öfkeler. Bu kısım öfkelerin talakın vukuunda engel teşkil etmediğinde de ittifak vardır.

3. Sahibinin aklını tamamen gidermemekle beraber doğru karar vermesine engel olan, geçtikten sonra sahibinin o anda yapmış olduğu hareketlerden pişmanlık duyduğu şiddetli öfkelerdir. İşte bu halde verilen talakların geçerli olup olmadığı ihtilâf konusudur.[100]

Bazı Hükümler

1. Metinde geçen iğlak kelimesinin öfke manasına geldiğim söyleyen Ahmed b. Hanbel, Şam ve musannif Ebû Davud'a göre şiddetli gazab hâlindeki boşamaların hükümsüz olması gerekiyor. "Hırs gelir, akıl gider". Akıl gidince de talakın şartlarından biri bulunmamış olur.[101]

2. Zorlanan kimsenin boşaması muteber değildir. Çünkü Peygamber (s.a.) "Ümmetimden yanılma, unutma ve üzerinde zorlandıktan (şeylerin hükmü) kaldırılmıştır."[102]

Ayrıca "inandıktan sonra Allah'ı inkâr eden, kalbi imanla yatışmış olduğu halde (inkara) zorlanan değil, fakat küfre göğüs açan (küfürle sevinç duyan) -kimselere Allah'dan bir gazab iner ve onlar için büyük bir azab vardır."[103] âyet-i kerimesi de bu gerçeği ifâde etmektedir. Çünkü bu âyet-i kerimede içinden arzu etmediği halde baskı altında küfür eden bir kimsenin bu hareketinden dolayı hesaba çekilmeyeceği açıkça ifade edilmektedir. Küfürde durum böyle olunca, küfrün dışında talak ve benzeri hallerde de hükmün böyle olması gerekir. Nitekim sahabeden Hz. Ömer ile Ali, İbn Ömer, İbn Abbas İbnu'z-Zübeyr, Câbir b. Semûre (r.anhum) ve mezheb imamlarından da imam Mâlik, Şafiî, Ahmed, Evzâî ve İshak (r.anhum) bu görüştedirler.

Hanefi ulemasıyla Sevrî, Zührî, Şa'bî ve Katâde'ye göre ise, zorla verdirilen talak muteberdir. Delilleri ise; "Ey Peygamber, kadınları boşa-dığınız zaman iddetleri içinde (adetten temiz oldukları sırada) boşayın..."[104] âyet-i kerimesiyle "Kocasına kızan bir kadının uyurken kocasının boğazına çökerek;

Ya beni boşarsm ya da seni keseceğim! tehdidiyle kendisini boşattırdığı ve bunu duyan Rasûl-i Ekrem'in "boşamada öyle uykusunun hükmü yoktur" buyurduğuna dair Safvan b. Amr hadisidir.[105] Bu görüşte olan ilim adamlarına göre, bu âyetin hükmü gereğince iddet içinde verilen her talak muteberdir ve zorlanan kimse o anda uğradığı zararı kendi ihtiyarıyla

seçmiştir. Rızası olmamakla beraber irade ve ihtiyar vardır. Şerrin ehvenini seçmiştir talakın muteber olması için rızası şart değildir.

Ulemanın büyük çoğunluğuna göre ise, Hanefî ulemasının ve taraftarlarının dayandıkları âyet-i kerimenin hükmü geneldir ve sonradan sözü geçen hadislerle tahsis edilerek sınırları daraltılmıştır. Binaenaleyh zorla-1 ma altında verilen talak geçerli değildir. Ayrıca Hanefi ulemasının dayandığı hadisin senedinde el-Gazi b. Cebele bulunduğu için delil olma niteliğinden mahrumdur.

Hanbeli ulemasından îbn Kudâme'ye göre ikrahın üç şartı vardır:

1. Zorlayan kimsenin savurduğu tehditleri yapmaya gücü yeten birisi olması gerekir. Bu vasıfta olmayan bir kimsenin savurduğu tahdidler ikrah (zorlama)dan sayılmaz.

2. Zorlanan kimsenin zorlayan kimsenin yaptığı tehditleri gerçekleştireceğine inanması gerekir.

3. Karşıdakinin isteğini yerine getirmediği zaman uğrayacağı zararın, ölüm, şiddetli dayak, uzun bir hapis gibi büyük bir zarar olması gerekir..." [106]

9. Şaka İle Boşama

2194. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur; "Üç şeyin ciddisi de, şakası da ciddidir. Nikâh, talak, rec'â"[107]

Açıklama

Hadisin zahiri, nikah sözü kullanılarak şakadan kıyılan nikah ile boşama sözü kullanılarak şakadan verilen talakın sahih ve geçerli olduğu gibi, bir kimsenin bir veya iki talakla boşadı-ğı karısına "rec'â" sözünü kullanarak şaka ile dönmesinin de sahih ve geçerli olduğunu ifâde etmektedir. Ancak her ne kadar ilim adamları evlenme niyyeti olmadan şakadan nikâh sözü kullanılarak kıyılan nikâh ile rec'â sözü kullanılarak yapılan dönüşün sahih ve geçerli olduğunda ittifak etmişlerse de boşama niyeti olmadan şakadan talak sözü kullanılarak verilen talakın sahih olup olmadığı meselesinde ihtilaf etmişlerdir. Hz. Ebu Hanife ile Şafiî'ye göre bu şekilde verilen talak

sahih ve geçerlidir. Delilleri ise, mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifle Tâberânî'nin rivayet ettiği "Üç şeyde şaka caiz değildir: Nikah, talak, köle azat etmek..."[108] mealindeki hadis-i şeriftir.

İmam Mâlik ile imam Ahmed'e göre ise, talakta niyyet şarttır. Binaenaleyh talak manasında sarih olan bir kelimeyi kullanarak şaka ile verilen talak sahih değildir. Delilleri ise, "Eğer boşamaya azmederlerse..."[109] âyet-i kerimesidir. Bu görüşte olan ilim adamlarına göre "bu âyet-i kerime talakın vuku bulması için azmin şart olduğuna delâlet etmektedir. Şaka azim olmadığına göre şaka ile verilen talak sahih değildir."

Bahr sahibi İbn Müceym ise, "azm sarih olmayan lâfızlarda aranır, sarih lâfızlarda ise azme ihtiyaç yoktur." diyerek bu görüşü reddetmiş ve bu âyet-i kerime ile mevzumuzu teşkil eden hadisin arasım te'Iif etmiştir. Aslında bu âyet-i kerime ile hadisi şerifin arasını cem' etmeye hiç de ihtiyaç yoktur. Çünkü sözü geçen âyet-i kerime karısına yaklaşmamak üzere yemin eden kimsenin durumuyla ilgilidir. Hadis ise şaka ile verilen talakla ilgilidir. Netice olarak^şaka ile verilen talâkın geçerli olduğunu söyleyenlerin delilleri daha kuvvetlidir.[110]

9-10. Karısını Üç Talakla Boşayan Kimsenin Bir Daha Karısına Dönmesi Neshedilmiştir

2195. ...İbn Abbas (r.a.)'dan; demiştir ki: "Boşanmış kadınlar üç kur' (üç adet veya üç temizlik süresi bekleyip) kendilerini gözetlerler (hamile olup olmadıklarına bakarlar.) Eğer Allah'a ve âhiret gününe inanıyorlarsa, Allah'ın kendi rahimlerinde yarattığını gizlemeleri

(karınlarında çocuk bulunduğunu veya hayızlandıklarını saklamaları) kendilerine helal olmaz."[111] âyeti (şu sebeble inmiştir: Cahiliyet devrinde) bir adam karısını boşadığı zaman onu üç talakla bile boşamış olsa, o kadına dönmeye en çok hak sahibi olan yine o kimse olurdu. (Bunun üzerine Allah Teâlâ) "Boşama iki defadır..."[112] buyurdu.[113]

Açıklama

Kocasıyla zifaf olduktan sonra bir veya iki ric'î, ya da bâin talakla boşanmış olan kadınların üç kur (üç defa âdet görme) süresince beklemeleri emredilmiştir. Aslında kur* kelimesi hem hayız, hem de temizlik manasında kullanılmaktadır. Ebu Hanife iddet bakımından bunu hayız, imam Şafiî ve Mâlik ise temizlik mânâsında anlamışlardır. Bu ikinci anlayışa göre de temizlik içinde boşanan kadın üçüncü hayız başlar başlamaz iddetini tamamlamış olur.

Kocasıyla zifaf olmadan ayrılan bir kadın içinse iddet beklemek mecburiyeti yoktur. Çünkü "Ey inananlar, inanan kadınları nikahlayıp da, henüz onlara dokunmadan boşarsanız, onların üzerinde sayacağınız bii iddet hakkınız yoktur."[114] âyet-i kerimesi bunu ifâde etmektedir, iddet mevzuunu inşallah ileride 2282 numaralı hadisin şerhinde etraflıca ele alacağız.

"....Allah'ın kendi rahimlerinde yarattığım gizlemeleri..."nden maksat, boşanan kadınların hayızlarını veya hamileliklerini doğru olarak söylemekten kaçınmalarıdır. Söz konusu kadınlar hayızlanmadıkları halde hayızlandıklarını söyleyerek, kocalarının kendilerine dönme haklarını engelledikleri gibi, hayız gördükleri halde hayız gördüklerini saklayarak nafaka süresini uzatmak suretiyle hakketmedikleri nafakayı alma yoluna gidebilir. İşte Allah teâlâ ve tekaddes hazretleri bu âyet-i kerimeyle boşanmış olan kadınları bu gibi haksızlıklara sapmaktan nehyetmektedir.

Katâde'nin beyânına göre cahiliyye döneminde kadınlar karmlarındaki eski kocalarından olan çocuğu yeni evlenecekleri kocalarına nisbet edebilmek için hâmile olduklarını saklarlarmış.

İşte bu âyet-i kerime hamileliğini saklamayı âdet hâline getiren bu cahiliyye dönemi kadınları hakkında nazil olmuş.

Kurtûbî'nin beyânına göre ise, bir adam Rasûl-i Ekrem'e gelerek karısını hâmile iken boşadığını, bu kadının karnındaki çocuğu yeni evleneceği kocasına nisbet edeceğinden endişe duyduğunu ifade etmiş de âyet-i kerime bu hâdise üzerine nazil olmuş.[115]

Cahiliyye döneminde erkekler de fırsatını buldukları zaman karılarına zulm ederlerdi. Bu zulümlerden biri de kanları boşayıp belli süre sonra tekrar ona dönmesi sonra yine boşayıp yine dönmesi böylece ona işkence etmeleri ve başka bir kocaya gitmesine de imkân vermemeleri idi. Nihayet ensardan biri karısına:

Sana hiç yaklaşmayacağım, ama sen benden çözülüp ayrılamayacaksın, dedi. Kadın:

Nasıl olur, dedi. Adam;

Seni boşayacağım, süren dolmağa yaklaşınca sana döneceğim yine boşayacağım, süren sonuna yaklaşınca tekrar döneceğim, işi böyle sürdüreceğim, dedi. Kadın bu durumu Rasûl-i Ekrem'e arzetti. Bunun üzerine Allah (c.c.) Hazretleri "Boşama iki defadır (bundan sonra kadını) ya iyilikle tutmak ya da güzelce salıvermektir."[116] âyet-i kerimesini indirdi.[117]

İşte yüce Allah, kadının aleyhine işleyen bu boşama sistemini kaldırdı ve erkeğe ancak iki boşamada dönme hakkı tanıdı. Üçüncü defada boşarsa artık ona dönme hakkı vermedi.[118]

2196. ...İbn Abbas (r.a.)'dan; demiştir ki: Rükâne'nin ve kardeşlerinin babası olan Abdü Yezid (karısı) Ümmü Rükâne'yî boşa-mış ve Müzeyne (kabilesin)den bir kadınla evlenmişti. Kısa bir süre sonra (bu kadın) Peygamber (s.a.)'e geldi (ve Ebu Rükâne'nin erkekliğinin olmadığını ifade etmek maksatıyla) başından aldığı bir kıla (işaret ederek- Abdü Yezid'in) "Bana ancak şu kıl kadar faydası vardır, başka değil. Binaenaleyh benimle onun arasını ayır" dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.) öfkelendi ve Rükâne ile kardeşlerini (yanına) çağırdı. Sonra meclisinde bulunanlara (hitaben Ebu Rükâne'nin çocuklarından ikisine işaret ederek);

"Falanı şu ve bu bakımlardan falanı da şu ve şu bakımlardan Ebu Yezid'e benzer buluyor musunuz?" diye sordu. Onlar da;

Evet dediler. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem(de) Abdü Yezid'e;

"Onu boşa" diye emretti. O da (kendisinden istenileni) yaptı. Sonra (Hz. Peygamber; ilk) "Hanımın (olan) Rükâne ve kardeşlerinin annesine dön" buyurdu. (Abdü Yezid de) .

Ya Rasûlallah ben onu üç talak ile boşadım dedi. (Rasul-ü Ekrem de:)

"Biliyorum, sen ona dön." buyurdu ve "Ey Peygamber, kadınları boşadığmız zaman, onları iddetleri içinde boşaym ve iddeti sayın" âyetini okudu.[119]

Ebû Dâvud dedi ki; Yezid b. Rükâne'den (rivayet olunduğuna göre):

Rükâne hanımını kesin bir şekilde boşadıktan sonra Peygamber (s.a.) o kadını Rükâne'ye geri göndermiş. (Bu hadis olayın Ebu Rü-kâne'nin

başından geçtiğini ifade eden yukarıdaki îbn Cüreyc hadisinden) daha sahihdir. Çünkü (bu haberi nakleden Nafi ile Abdullah) bunlar (hadisenin başından geçtiği) adamın çocuğu olur(lar. Bir adamın) ev halkı onu (ve başından geçen olayları) daha iyi bilir. (Ebû Dâvûd sözlerine devam ederek diyor ki; bu durumu göz önüne alarak şu neticeye varıyoruz) "Rükâne karısını sadece bir defa kesin bir şekilde boşamış Rasûl-i Ekrem'de (o talakı) bir (talak) kabul etmiştir."[120]

Açıklama

Abdu Yezid'in eski karısı Acle bint Aclan'ı boşadıktan sonra almış olduğu Süheyme bint Uveymir isimli kadının Rasûl-i Ekrem'e gelerek başından aldığı bir kılı gösterip: "Ebû Ye-zid'in bana sağlayacağı fayda itibarıyla şu kıldan bir farkı yoktur mânâsına gelen sözler sarfetmekten maksadı, "kocasının cinsel güc ünün olmadığını" ifade ederek ondan kolayca ayrılmaktır. Oysa Abdü Yezid'in ilk karısından dünyaya gelen çocukları vardı ve bu çocuklar babalan Abdü Yezid'e benziyorlardı. Rasûl-i Ekrem bu durumu bildiği için derhal kadının maksadını anladı ve Abdü Yezid'in çocuklarını meclisine çağırarak onların Abdü Yezid'e benzediklerini ve dolayısıyla Abdü Yezid'in cinsel gücü yerinde bir kimse olduğunu isbatladı. Boşanmak için böyle gayr-i meşru bir yola saptığı için de o kadına Öfkelendi ve Abdü Yezide onu boşamasını ve eski karısına dönmesini tavsiye etti. Abdü Yezid de o kadını üç talakta kesin bir şekilde boşadığım ifade edince, Rasûl-i Ekrem metinde tercümesini sunduğumuz talak süresinin birinci âyetini delil getirerek o kadına dönmekte bir sakınca bulunmadığını ifâde etmiştir. İbn Cüreyc'-in rivayet ettiği üç talaktan sonra da dönülebileceğini ifâde eden bu hadisin sahih olduğu kabul edilecek olursa, cumhuru ulemaya göre onun ya nesh ya da tahsis edildiğine hükmetmek gerekir. Bezlü'l mechud yazarının ifadesine göre bu mevzuda en güzel te'vil şudur:

"Aslında Abdü Yezid Rasûl-i Ekrem'e eski karısını "elbette' kelimesini kullanarak kesin bir şekilde boşadığım ifâde etmiş, ancak "elbette" kelimesini duyan râvi, onun üç talak ile boşadığım zannetmiş ve hadisi kendi zan ve anlayışına göre rivayet etmiştir."

Musannif Ebü Davud'un bu hadisin sonuna ilâve ettiği talikten anlar şildığına göre, bu hadisi bir de Nafi b. Üceyr ile Abdullah b. Ali b. Yezid b. Rükâne rivayet etmişlerdir. Nâfi bu hadisi bir defa amcası Rükâne'den, bir defa da Hz. Ali b. Ebi Talib'den olmak üzere iki defa rivayet etmiştir. Ebû Davud'un talikteki ifâdesindeki ifâdesinin zahirinden Abdullah b. Ali b. Yezid b. Rükâne'nin, bu hadisi babası Ali vasıtasıyla dedesi Yezid'den rivayet ettiği anlaşılıyorsa da aslında burada "dedesinden" kelimesiyle kastedilen Abdullah'ın dedesi Yezid değil, büyük dedesi yani Yezid'in babası Rükâne olması gerekir. Çünkü 2206 numaralı hadis-i şeriften anlaşılan budur.

Ayrıca İbn Cüreyc hadisinde, hadisenin Ebu Rükâne (Abdü Yezid)in başından geçtiği ifade edilirken Nafi ile Abdullah'ın hadisinde bu olayın Rükâne'nin başından geçtiği ifâde ediliyor. Musannif Ebû Dâvud. da bu hadisenin Rükâne'nin başından geçtiğini ifade eden Nafi ve Abdullah hadisinin râvileri Nafi ile Abdullah'ın Rükâne'nin ailesinden oldukları ve bir kimsenin başından geçen bir hadiseyi ev halkının herkesten daha iyi bilecekleri gerekçesiyle îbn Cüreyc hadisine tercih etmiştir. Fakat bu hadisenin hem Rükânenin hem de Ebu Rükena'nin başından geçmiş olması bir başka ifadeyle, hadisenin ayrı ayrı zamanlarda iki ayrı kişinin başından geçmiş olması da mümkündür. Müellif Ebu Davud bu hadisi "karısını üç talakla boşayan kimsenin bir daha ona dönmesi neshedilmiştir" başlığı altında rivayet ettiğine göre kendisi "Rükâne'nin karısını üç defa boşadık-tan sonra ona döndüğü fakat sonradan bu hükmün neshedildiği" görüşünde olması gerekir.

İbn Kayyim'e göre Ebû Davud'un Abdullah ile Nâfi'nin hadisini rivayetlerin en sağlamı olarak nitelendirmesi, onun sahih bir hadis olduğu mânâsına gelmez. Bu ifâde sözü geçen hadisin zayıflık derecesinin diğer hadisin zayıflık dercesi kadar fazla olmadığı manasına gelir. Senedinde "Hz. Peygamber'in azatlı kölesi Ebu Râfi'nin oğullarından biri" tabiriyle ifâde edilen kimliği mechûl bir râvi bulunduğu için İbn Cüreyc hadisi de zayıftır. Netice olarak her iki hadis de zayıftır. Bununla beraber îbn Cüreyc hadisi "karısını bir defada üç talakla boşayan bir kimsenin vermiş olduğu üç talak bir talak sayılır" diyenlerin delilidir. Said b. Cübeyr ile Tavus, Ata, Amr b. Dinar ve Zahiriye ulemâsı bu görüştedirler. Muham-med b. Ishâk ile AH b. Ebî Tâlib, İbn Mes'ud, Abdurrahman b. Avf ve ez-Zübeyr (r.a.)inde bu görüşte oldukları rivayet olunmuştur.

Dört mezheb imamıyla ulemanın büyük çoğunluğuna göre ise, bir defa da verilen üç talakla üç talak vâki olur. Bu şekilde talak vermek bid'at ise de geçerlidir. Sözü geçen mezhep imamları aksi görüşte olan ulemaya karşı kendi görüşlerini şöyle savunmuşlardır:

1. İbn Cüreyc hadisi zayıftır. Çünkü senedinde kimliği açığa kavuşmamış bir râvi vardır.

2. Sahabeden bazılarının bir defada verilen üç talakın bir talak sayılacağına dair rivayetleri bu hükmün neshedildiğini bilmedikleri zamanlara aittir. Bu hükmün neshedildiğini öğrendikten sonra artık onlar da bu görüşlerinden vazgeçmişlerdir.

Şimdi de bu şekilde boşamaları yalnız bir boşama sayanların delillerini görelim:

a. "Boşama (talak) iki keredir. Sonraya iyilikle geçinmek yahut güzellikle ayrılmak gerekir. Allah'ın hadleri bunlardır, bunları aşmayın, Allah'ın koyduğu sınırları aşanlar kendilerine zulmetmiş olurlar. (Bundan sonra koca) karısını boşarsa kadın başka bir kocaya varmadan artık ona helal olmaz. Şayet bu (ikinci) koca onu boşar ve onlar da, Allah'ın koyduğu sınırlan koruyacaklarına kanaat getirirlerse, birbirlerine dönmelerinde günah yoktur."[121]

Bu âyet-i kerime boşama haklarının bir anda kullanılmamasını ayrı, ayrı zamanlarda kullanılıp arada dönülmesini bundan sonraki hayat hakkında iyi niyetle karar verebilmek için fırsat bırakılmasını ifâde etmektedir.

b. Tavus'un rivayetine göre îbn Abbas şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.) ile Ebu Bekr zamanlarında ve Ömer'in hilâfetinin ilk iki yılında üç talak bir talak idi. Ömer b. el-Hattab: "Bu insanlar düşünüp taşınarak yapmaları gereken bir işi aceleye getirir oldular, bunu kendileri aleyhine geçerli saysak" dedi ve (üç talak olarak) muteber saydı.[122]

c. Bu hadisler yanında yukarıda isimleri zikredilmiş bulunan sahâbi ve tâbiûn fetvaları da gözününe alınmıştır.[123]

2197. ...Mücâhid'den; demiştir ki: Ben İbn Abbas'ın yanında idim ona bir adam gelip; Karısını (bir defada) üç talakla boşadığmı söyledi. Bunun üzerine (İbn Abbas) susa kaldı. Ben de o kadını kocasına geri göndereceğini zannettim. (Bir süre) sonra (şöyle) konuştu:

Biriniz tutuyor (karısını) boşayarak bîr ahmahlık yapıyor sonra da, İbn Abbas, İbn Abbas, diye feryad ediyor. Oysa yüce Allah "Kim Allah'tan korkarsa (Allah) ona bir çıkış (yolu) yaratır."[124]

buyuruyor. Sen ise (bir defa üç talak verirken) Allah'dan korkmadın. Binaenaleyh ben sana bir çıkış (yolu) bulamam (sen bu şekilde hareket etmekle) Rabbine isyan ettin, hanımın da senden (üç talakla) boş oldu. Halbuki yüce Allah "Ey Peygamber, kadınları boşadığınız zaman -iddetlerinin önünde- boşaymız."[125] buyuruyor.[126]

Ebû Dâvûd dedi ki: "Bu hadisi Humeyd (b. Kays) el-A'rac ile (Yusuf b. Süleyman el-Mahzumî isimli) bir başka râvi de Mücahid vasıtasıyla İbn Abbas'dan rivayet etti(ler).

Şu'be (b. el-Haccâc) da -Amr b. Mürre, Said b. Cübeyr zinciriyle İbn Abbas'dan rivayet etti.

Eyyûb (b. Keysan) ile İbn Cüreyc de (ikisi birden) bu hadisi İkrime b. Halid- Said b. Cübeyr zinciriyle İbn Abbas'dan rivayet etti(ler).

İbn Cüreyc de Abdülhamid b. Rafi ve Ata zinciriyle İbn Abbas'dan rivayet etti.

A 'meş ise bunu (bir defa) Malik -Haris yoluyla ve (bir defa da) İbn Cüreyc- Amr b. Dinar yoluyla (olmak üzere iki defa) İbn Abbas'dan rivayet etti. (Bu hadisi bizzat İbn Abbas'ın ağzından işiterek nakleden Mücâhid Said b» Cübeyr, Ata, Malik b. Haris ve Amr b. Dinar gibi yukarıda adı geçen râvilerin) tümü (bir defada verilen) üç talak hakkında (İbn Abbas'tan yaptıkları rivayetlerde şu sözü) söylediler: "İbn Abbas (bir defa verilen) üç talakı geçerli kıldı ve (kendisine gelen adama hitaben) -aynen İsmail'in Eyyüb vasıtasıyla Abdullah b. Kesir'den naklettiği (2197 numaralı) hadisfte de anlatıldığı) gibi (karın) "senden boş oldu" dedi.

Ebû Dâvud dedi ki; Hammâd b. Zeyd de Eyyûb -İkrime zinciriyle İbn Abbas'tan (şu sözü) rivayet etti; (Sen karına) bir ağızla; "sen üç talakla boşsun" dersen, o bir (talak)dır.

Bu hadisi İsmail b. İbrahim de Eyyüb vasıtasıyla İkrime'den rivayet etti. (Bu rivayette) şu (bir defada verilen üç talakın bir talak olduğunu ifade eden söz, İbn Abbas'ın değil de) (İkrime'nin) sözü (olarak geçmekte)dir. (İsmail b. İbrahim bu rivayetinde) İbn Abbas'dan bahsetmemiştir.[127]

Açıklama

Musannif Ebû Davud'un Mücâhid vasıtasıyla İbn Abbas'dan rivayet ettiği bu hadis-i şerif bir defa da verilen üç talakın üçünün de geçerli olduğunu ve bu şekilde verilen talakdan sonra artık erkeğin kadına dönemeyceğini ayrıca sünnet olan talakın temizlik döneminde temasta bulunmadan verilmekle gerçekleşeceğini ifade etmektedir. Metinde geçen : bundan böyle onları iddetlerini gözeterek boşayın"[128] âyet-i kerimesi bunu ifade eder. Her ne-kadar bu âyet-i kerimede metinde Hz. İbn Abbas'ın kıraatine uygun olarak : onları id deUerinin önünde boşayın" şeklinde rivayet edilmişse de aslıda bu iki kıraat arasında netice itibariyle bir fark yoktur. Bu meseleyi M. Hamdi Elmalı şöyle açıklar: "Bu iki mana ise mütelâzimdir. Çünkü hayzın önü, istikbali, gayesi tuhur (temizlik)dir. Abdullah b. Mesud hazretleri bu mânâyı "... : cima'da bulunulmamış olan temizlik hâli" diye ifade ederken İbn Abbas hazretleri de "...iddetlerinin önü" şeklinde ifâde etmiştir. Hz. İbn Abbas ile Hz. İbn Me-sud'un bu açıklamalarından çıkan netice şudur: "Kadınlarınızı sayılı hayız günlerinin önünde yakınlık yapılabilecek olup da yapılmamış olan temizlik halinde temiz olarak boşayımz." Ulema ancak bu mânâya uygun olarak yapılan talakın sünnî olabileceğinde ittifak etmişlerdir.[129]

Musannif Ebû Dâvud bu hadis-işerifinsekiz ayrı rivayetini nakletmiş-tir. Bu haberlerden **1.** Mücâhid, **2.** Said İbn Cübeyr, **3.** Said b. Cübeyr, **4.** Ata, **5.**Malik b. el-Haris, **6.** Amr b. Dinar tarafından nakledilen ilk altısında Hz. İbn Abbas'ın bir defada verilen üç talakın üçünün de muteber sayıldığı görüşünde olduğu ifade edilirken İkrime'nin Hz, îbn Abbas'dan rivayet ettiği yedinci haberde Hz. İbn Abbas'ın bir defada verilen üç talakın bir talak sayıldığı Eyyûb'un İkrime'den rivayet ettiği haberde de, Hz. İkrime'nin bir defada verilen üç talakın bir talak sayıldığı ifadesi yer almaktadır.

Sünen-i Ebû Dâvud şârihi Emin Mahmut el-Hattab bu haberlerden birinci ,yedinci ve sekizinci haberleri musannif Ebû Dâvûd'dan başka rivayet eden bir kimseye rastlayamadığını ifâde ederken diğer haberleri, Ebû Dâvûd'dan başka nakleden kaynaklar ayrı ayrı işaret etmektedir.[130]

Fıkıh ulemasının bu mevzu ile ilgili görüşlerini bir numara önceki hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmemekteyiz.[131]

2198. ...a) Muhammed b. Iyas'dan (rivayet olunduğuna göre); İbn Abbas ile Ebû Hureyre ve Abdullah b. Amr b. el-As'a; kocasının (daha cinsi münâsebette bulunmadan bir defada) üç talakla boşadığı bir kız(m durumun)dan sorulmuş da hepsi "O kız başkasıyla evleninceye kadar ona helal olmaz." diye cevap vermişler.

b) Ebû Dâvud dedi ki... Muaviye b. Ebi Ayyaş kendisinin bizzat şahid olduğu bu olayı (şöyle rivayet etmiştir); Muhammed b. îyas b. el-Bükeyr, İbnü'z-Zübeyr ile Asım b. Ömer'e gelerek bu (haberde geçen) soruyu sormuş, her ikisi de; "Git (bunu) îbn Abbas ile Ebu Hureyre'den (sor), ben onları Âişe (r.anha)mn yanında bıraktım, geldim" diye cevap vermiş (Muhammed b. İyas bu sözü söyledikten) sonra (yukarıda geçen) şu (Muhammed b. İyas'ın naklettiği) haberi rivayet etmiştir.

c) Ebû Dâvud dedi ki: Bu mevzuda îbn Abbas'in sözü şudur: (Bir defada verilen) üç talak (insanın) evlenip cinsi münâsebette bulunduğu kadım da cinsi münasebette bulunmadığı kadını da boş düşürür. (Artık bu kadın) başka bir kocayla evleninceye kadar ona helal olmaz. Bu (haber) Para değişimi ile ilgili habere benziyor. (Şöyle ki) îbn Abbas (peşin olarak yapılan) para değişiminde (değiştirilen paradaki eşitsizliğin faiz sayılamayacağını) söylerdi. Sonra bundan döndü.[132]

Açıklama

Bu hadis-i şerif îbn Abbas'ın önceleri bir defada verilen üç talakın bir talak. sayılacağı görüşünde iken sonradan bu görüşünden dönüp bir defada verilen üç talakın üç talak sayılması gerektiğine hükmettiğini ifâde etmektedir.

Birinci haberde geçen "kız" kaydı, kayd-ı ihtirâzî olmayıp kayd-ı ittifakı olduğundan îbn Abbas'ın bu görüşü sadece kocasının cinsî münâsebette bulunmadan' önce boşadığı kızlara ait bir görüş değil, bir defada üç talakla boşanan bütün kadınlara şâmildir. Fakat Hz. îbn Abbas sonradan bu görüşünden dönerek bir defada verilen üç talakın üçünün de muteber olduğuna ve karısını bu şekilde boşayan bir kimsenin, o kadın bir başka kocayla normal olarak evlenip de yine normal olarak boşanmadıkça onunla evlenemeyeceğine hükmetti. Daha öncede açıkladığımız gibi dört mezhep

imamıyla birlikte ulemanın büyük çoğunluğu da Hz. İbn Abbas'ın bu ikinci görüşünü benimsemişler ve bununla fetva vermişlerdir. Nitekim imam Mâlik'in rivayet ettiği şu hadis-i şerifler de Cumhurun bu görüşünü desteklemektedir.

Muhammed b. Abdurrahman b. Sevbân'dan rivayet edildi. Muhammed b. îyas b. el-Bükeyr şöyle dedi: Adamın birisi zifafa girmeden karısını üç talakla boşadı. Sonra boşadığı bu hanımla evlenmek istedi. Bunun üzerine (yanıma) fetva sormaya geldi. Beraberce Abdullah b. Abbas ve Ebu Hureyre'ye gittik. (Meseleyi) onlara sordu. Onlar;

Kadın başka bir koca ile evlenmeden onunla evlenemezsin dediler. Oda.

Ben onu yalnız bir talakla boşadım, deyince İbn Abbas;

Nimeti elinden kaçırdın, dedi.[133]

Ata b. Yesar, şöyle dedi: Adamın biri Abdullah b. Amr b. el-As'a karısı ile zifafa girmeden onu üç talakla boşayan başka bir şahıs hakkında (fetva) sormak için geldi.

Ata dedi ki; "İlk evlenen (ve dokunulmayan) kızın talakı bir dedim" Abdullah b. Amr b. el-As bana;

Sen hikayecisin (fıkhın derinliklerinden ne anlarsın) bir talak onu bir talak-ı bâin ile boş yapar, üç talak ise başka kocaya varıncaya kadar o kadını haram kılar, dedi.[134]

2200 numaralı hadisin şerhinde bu konuyu tekrar ele alacağız inşallah,

Musannif Ebû Davud'un naklettiği ikinci haberde de îbn Abbas (r.a.)'ın bir defada verilen üç talakın bir talak sayılacağı görüşünde iken sonradan bu görüşü terkettiği ve karısını bu şekilde boşayan kimsenin karısına bir daha dönemeyeceğine, ona dönebilmesi için o kadının sahih nikahla bir kocayla evlenip sonra ondan boşanmış olmasına hükmettiği ifâde edilmektedir. Bu mevzuda imam Mâlik de şöyle diyor: "Hüküm bize göre de böyledir. Bir adam dul bir kadınla evlenir, fakat cima' etmezse bu dulun durumu da bakire kızın durumu gibidir. Bir talak onu da talak-i bâin ile boş kılar. Üç talak ise, başka bir kocaya varıncaya kadar o kadını ilk kocasına haram kılar.

Rahmetü'l-Ümme'de denilmektedir ki, İslam uleması bir kimsenin yeni evlenip de henüz dokunmadığı bir kıza "sen üç talakla boşsun" demesiyle o kızın üç talakla boş olacağında ittifak etmişlerse de bu kimsenin sözü geçen kıza peşi peşine üç defa "sen boşsun, sen boşsun, son boşsun" demesiyle

kaç talak vaki olacağında ihtilâf etmişlerdir. İmam Ebû Hanife ile Şafiî ve Ahmed'e göre bu şekilde verilen talak bir talak sayılırken imam Mâlik'e göre üç talak sayılır.

Eğer bir kimse evlendikten sonra cinsî münasebette bulunduğu bir kadına bu şekilde bir talak verir de ben aslında bir talak verdim, ağzımdan çıkan ikinci ve üçüncü talakla birinci verdiğim talakı ona duyurmak ve anlatmak istedim" derse o zaman imam Ebû Hanife ile İmam Mâlik'e göre üç talak vaki olursa da imam Şafiî ile Ahmed'e göre bir talak vaki olur. Fakat kendisiyle hiç münâsebette bulunmadığı karısını bu şekilde peşi peşine üç talakla boşarsa imam Ebû Hanife ile Şafiî'ye göre bir, imam Malik ile Ahmed'e göre de üç talak vaki olur.[135]

Ayrıca bu ikinci haberde kendisinden bilmediği bir mevzuda fetva istenen bir âlimin bilmediğini söyleyerek o meseleyi bilen bir kimseye havale etmesi gerektiği ifade ediliyor. Nitekim Hz. Ali, "bilmediğim bîr meselede bilmiyorum demek kadar içimi serinleten bir şey yoktur.” buyurmuştur.

Üçüncü haberde ise, bu görüşlere ilâveten Hz. İbn Abbas'ın peşin olarak yapılan para değişimlerinde ve yine peşin olarak yapılan aynı cinsten olan ülçülür ve tartılır maddelerin değişiminde değişilen bu maddelerdeki eşitsizliğin veya farklılığın faiz sayılmayacağı görüşünde iken sonradan bu fikrinden döndüğü ifâde edilmektedir. Hz. İbn Abbas'ın bu mev-zudaki delili Hz. Üsâme b. Zeyd'in rivayet ettiği "faiz ancak veresiye olan ahş-verişlerde olur"[136]mealindeki hadis-i şeriftir. Fakat diğer bir hadis-i şerifte ise, "faiz ancak peşin yapılan ahşverişte olur"[137] buyurularak peşin yapılan ahş-verişlerde de faiz muamelesinin bulunabileceği ifâde edilmektedir. Bu bakımdan cumhur-ı ulema İbn Abbas'ın dayandığı, "Nesie-den başka ribâ yoktur" hadisim "en şiddeli riba ancak nesîededir" şeklinde te'vil etmişlerdir. Yani bu hadis "peşin yapılan alışverişlerde riba yoktur" anlamına değil, "peşin yapılan alışverişlerde ribanın kemali yoktur. Riba-nın kemali veresiye yapılan ahş-verişlerdedir" anlamına gelir.[138]

Nitekim Hâkim, Hz. İbn Abbas'ın bu görüşünden döndüğünü ve Allah'a tevbe ettiğini rivayet etmiştir. Hâkimin rivayetine göre Hz. İbn Ab-bas "Vallahi ben müslümanların peşin olarak yaptıkları her nevi alışverişi helal görüyordum. Abdullah b. Ömer'in Rasûlullah (s.a.)'den benim bilmediğim bir hadisi bellediğini işitince şimdi Allah'a istiğfar ediyorum" demiştir.[139]

Hâkim'in rivayet ettiği diğer bir hadiste ifade edildiğine göre "Hz. İbn Abbas ömrünün bir kısmında peşin yapılan alışverişlerde riba olmayacağına inanırmış. Bir gün Ebu Said el-Hudri ile karşılaşınca Hz. Ebu Said ona;

Ya İbn Abbas, sen halka faiz yedirirken Âllah'dan korkmuyor musun? Rasûlullah (s.a.)'in "birgün hurma hurma karşılığında, buğday buğday karşılığında, arpa arpa karşılığında, altın altın karşılığında, gümüş gümüş karşılığında misli misline ve peşin olarak değiştirilir. Kim bu alış-verişte bir fazlalık alırsa o faizdir." buyurmuş olduğunu duymadın mı? demiş. Hz. İbn Abbas da:

Ey Ebû Said, Allah seni cennet ile mükafatlandırsın, bana unuttuğum bir meseleyi hatırlattın. Allah'a istiğfar ve tevbe ediyorum demiş.[140]

Abdurrezzak'ın Musannaf ında Tâvus'un "İbn Abbas hiç dokunmadığı karısını bir defa da üç talakla boşayan bir kimsenin bu talakını bir talak sayardı" dediği rivayet ediliyorsa da[141] Tâvus'un, İbn Abbas'ın bu görüşünden döndüğünü bilmediği için bu sözü söylediğinde şüphe yoktur.[142]

2199. ...Tâvus'dan rivayet olunduğuna göre Ebu's-Sahbâ adında İbn Abbas'a çok soru soran bir adam (îbn Abbas'a)

Sen Rasühıllah (s.a.) ile Ebû Bekr devrinde ve Ömer'in halifeliğinin ilk yıllarında, bir adam karısını cinsi münâsebette bulunmadan (bir defada) üç talakla boşarsa (Rasûlullah ve bu iki halifesinin) bu talakı bir talak saydıklarını bilimyor musun? dedi. İbn Abbas da:

Evet Rasûlullah (s.a.) ile Ebu Bekir devrinde ve Ömer'in halifeliğinin ilk yıllarında bir adam karısını cinsî münâsebette bulunmadan (bir defada) üç talakla boşarsa, bu talakı bir talak sayarlardı. Fakat Ömer halkın bunu çoğalttıklarını görünce onların aleyhine olarak (bu şekilde verilen üç talakın) üçünü de geçerli kıldı" cevabını verdi.[143]

Açıklama

Bu hadis, bir kimsenin karısını temasta bulunduktan sonra boşamasıyla hiç temesta bulunmadan boşaması arasında fark gören kimselerin delilidir. Şevkânî'nin beyânına göre bu görüşte olan ilim adamları "bir kimsenin hiç temasta bulunmadığı karısına bir defa: "Sen benden boşsun" demesiyle

aralarında beynünet-i kübrâ vâki olup bir daha birleşmelerine imkân kalmadığını, üç talak ile boşaması halinde ikinci ve üçüncü talakın lağvolduğunu; temasta bulunduğu karısına bu sözü sarfetmesiyle ise, sâdece bir ric'i talak meydana geldiğini" söylemişlerdir.

Biz mezhep imamlarının bu mevzudaki görüşlerini bir önceki hadis-i şerifin şerhinde açıklamış bulunmaktayız.

"Ömer'in halifeliğinin ilk yıllarında" sözü, bazı rivayetlerde "Hz. Ömer'in halifeliğinin ilk iki senesinde[144] bazılarında da "ilk üç senesinde"[145]şeklinde, geçmektedir.[146]

Bazı Hükümler

Kendisiyle hiç münâsebette bulunmadığı karısını bir defada olmak üzere uç talaşla boşayan kimsenin bu talakı bir talak sayılır. Tavus ile Zahiriye ulemasından bazıları ve Muhammed b. İshak bu görüştedirler. Mezhep imamlarıyla selef ve halefin büyük çoğunluğu ise, bir kimse karısına bir defada "sen üç talak ile boşsun" derse-, üç talak vaki olur. Çünkü daha önce geçen deliller bunu ifâde etmektedir.

Şafiî ulemasından imam Nevevî'nin beyânına göre islâmın ilk devirlerinde bir kimse karısına peşi peşine üç defa "sen boşsun, sen boşsun, sen boşsun" dedikten sonra "ben ikinci ve üçüncü sözümle birinci nikahımı kast ettim, ikinci bir talaka niyyet etmedim" derse, iyi niyetlerine güvenilerek bu talak bir talak sayılırdı. Fakat daha sonra insanların ikinci ve üçüncü tekrarlarında yeni bir talakı kastettikleri anlaşılınca artık bu çeşit talakları üç talak sayıldı.[147]

2200. ...Abdullah İbn Tâvus'un babası Tâvus'dan rivayet ettiğine göre; Ebu's-Sahbâ, İbn Abbâs'a;

"Sen, Peygamber (s.a.)'le Ebu Bekr devrinde ve Ömer'in hilâfetinin (ilk) üç yılında üç talâkın bir (talâk) sayıldığını biliyor musun? demiş de, (İbn Abbâs);

Evet, cevabım vermiş.[148]

Açıklama

Bu hadîs-i şerîf, Nesâî'nin rivayetinde "Ebû's-Sahbâ İbn Abbas a gelerek;

Ey İbn Abbâs! Peygamber zamanında, Ebû Bekr zamanında ve Ömer'in hilâfetinin ilk yıllarında üç talâkın bir talak sayıldığım bilmiyor musun? diye sordu. İbn Abbâs da:

Evet biliyorum, diye cevap Verdi, şeklindedir. İmam Ahmed'in Müsned'i ile Müslim'in Sahih'i ve Beyhaki'nin Sünen'inde ise; İbn Abbâs dedi ki:

Rasûlullah (s.a.) ile Ebû Bekr devirlerinde ve Ömer'in hilafetinin iki yılında üç talâk bir sayılırdı. Bilâhare Ömer b. Hattâb: "İnsanlar kendilerine mühlet verilmiş olan bir işte acele gösterdiler; keşke şunu onlara infaz etse idik dedi ve onu kendilerine infaz etti.[149] şeklinde geçmektedir.

Bütün bunlar Hz. Peygamber devrinden itibaren Hz. Ömer'in hilafetinin üçüncü yılına kadar bir lâfızla verilen üç talâkın bir talâk sayıldığını, sonra Hz. Ömer'in bu şekilde verilen talakı üç talâk kabul etmeye başladığını o zamandan itibaren de halk arasında bu uygulamanın yaygınlaştığını ifâde etmektedirler. Ulemâdan bazıları mevzumuzu teşkil eden bu hadîs-i şerifin zahirine bakarak bir sözle verilen üç talâkın bir talâk sayılacağına hükmetmişlerdir. Sahâbe-i kiramdan Zübeyr b. el-Avvâm ile Abdurrahmân b. Avf bu görüştedirler. Bu görüş aynı zamanda Hz. îbn Abbâs ile Hz. Ali b. Ebi Tâlib ve Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'den de rivayet edilmiştir.

Tabiûn ulemasından da İbn Abbâs'ın azatlı kölesi İkrime ile Tavus, Muhammed b. İshak bu görüşte oldukları gibi zahiriyye ulemasının pek-çoğu da bu görüşü benimsemişlerdir. İbnu'l-Kayyim'in beyanına göre imam Malik ile Ahmed'in ashabından bazıları bu görüşte oldukları gibi Hanefi ulemasından da bu görüşte olan kimseler vardır.[150] Ancak İbnu'l-Kayyim'in bu sözünü olduğu gibi kabul etmek doğru değildir. Çünkü Hz. Ömer bir sözle üç talâk veren kimsenin verdiği bu talâkın üç talâk sayılacağını ve eski uygulamanın, yürürlükten kalkmış olduğunu ilân ettikten sonra hiçbir ilim adamı bunun aksine fetva vermemiştir. Esasen bu hükmü yürürlükten kaldıran bir delil mevcut olmasaydı ne Hz. Ömer eski uygulamayı yürürlükten kaldırırdı, ne de diğer sahâbe-i kiram Ömer'in bu yeni uygulamasını tasvib ederlerdi. Bilakis hepsi de Hz. Ömer'e bu uygulamasında karşı çıkarlardı.

Bir defada verilen üç talâkın üç talâk sayıldığını iddia edenlerin mevzumuzu teşkil eden hadis hakkındaki görüşlerini ve dayandıkları delilleri şöylece sıralayabiliriz:

1. İbn Abbâs hadîsi muzdaribtir ve İbn Abbâs ile diğer sahâbilerden mütevâtir olarak rivayet edilen "bir defada verilen üç talâkın üçünün de geçerli olacağına dair hadislere aykırıdır. Binaenaleyh tevatür derecesine ulaşan hadisleri bırakıp da muzadrib hadislerle amel etmek asla caiz olamaz .Maliki ulemasından Kurtubî de bu mevzuda şunları söylüyor: "İbn Abbas hadisinin lafzında ızdırap vardır. Hadisin zahir olan mânâsı o asrın bütün râvileri tarafından nakledilmemiştir. Oysa âdet o mananın bütün halk kitleleri arasında yayılmasını ve yalnız İbn Abbâs'a münhasır kalmamasını gerektirir. İşte bu cihet, hadisin zahiri ile amelin bâtıl olduğunu kesin olarak ortaya koymasa bile en azından üzerinde durup uzun uzun düşünmeyi gerektirir.

2. Hattâbi'nin beyânına göre İbn Abbâs hadisinde geçen "üç talâkla boşamak", sözünden maksat "elbette kesinlikle" sözünü kullanarak boşamaktır. Binaenaleyh eskiden bir adam karısına "sen elbette boşsun" derse, sözünün tefsirine bakılırdı. Çünkü bu söz bir talâkla boşamak anlamına geldiği gibi üç talâkla boşamak anlamına da gelirdi. Hz. Ömer devri gelince bu sözün sadece üç talâkla boşamak anlamında kullanılan sarih bir söz olduğuna hükmedildi. Nitekim İmam Buhârî'nin de içinde "elbette", sözü geçen hadislerle "üç" lafzı sarahaten geçen hadisleri bir bâb altında toplamış olması imam Buhâri'nin de bu görüşte olduğunu ifâde eder.

3. İbn Abbâs hadisinde geçen "bir defada üç talâk ile boşamak" sözü "sen boşsun," sözünü üç defa peşipeşine söylemek anlamında kullanılmış olabilir. Hz. Peygamber devri ile Hz. Ebu Bekir devrinde halk bir defa talâk verdiğini kesinlikle ifade edebilmek için "sen boşsun" sözünü üç defa üstüste söylerler ikinci ile üçüncü tekrarlamalarında hep birinci talâkı kast ederler, ikinci ve üçüncü bir talâka niyyet etmezlerdi. Hz. Ömer devrinde insanların hâli ve durumu değiştiği için bu şekilde verilen talâklar üç talâk sayılır oldu.

4. İbn Abbâs hadîsinin sadece kişinin hiç münâsebette bulunmadan boşadığı kadınlara ait olması da mümkündür. Nitekim Said b. Cübeyr ile Tâvûs, Atâ ve Amr b. Dinar bu görüştedirler. Sözü geçen bu ilim adamları "yeni evlendiği bir kadını üç talâkla boşayan bir kimsenin vermiş olduğu talâklar bir talâk sayılır" demektedirler. İlim adamlarının büyük çoğunluğu

ise, aksi görüştedirler. Nitekim Rabia b. Ebi Abdirrahmân ile İbn Ebi Leylâ, el-Evzâî, Leys b. Sa'd ve Malik b. Enes, "Yeni evlenmiş olduğu bir kadınla hiç cinsî münasebette bulunmadan onu üç defa peşi peşine "sen boşsun" diyerek boşayan bir kimse o kadın başka bir kocayla nikahlanıp da normal olarak ondan boşamhadıkça onunla evlenemez," demektedirler. Süfyan es-Sevrî ile ashâb-ı re'y İmam Şafiî, Ahmed ve İshâk'a göre ise, bu şekilde verilen birinci talâkla o kadın kocasına bir daha dönmemesi mümkün olmayacak şekilde beynûnet-i kübrâ ile boş olur. İkinci ve üçüncü talâk ise lağv ve yersiz olur. Bir başka tâbirle ikinci ve üçüncü talâkın hükmü olmaz.

5. İslâmdan önce Araplar kanlarını istedikleri kadar boşar belli bir süre sonra tekrar ona döner, yine boşar, yine döner, böylece Bakara Sûresinin 227. âyet-i kerimesinde açıklandığı gibi bu yolla kadınlara işkence edilirdi. 2195 numaralı hadîs-i şerifde açıkladığımız gibi Allah teâlâ ve tekaddes hazretleri "boşama iki defadır"[151] âyetini indirerek Arabların bu tatbikatını yürürlükten kaldırdı ve üç talâkla boşanan kadınlara bir daha dönmeyi yasakladı.

İşte İbn Abbâs hadîsinde geçen üç talâkın bir talâk sayılması ve bir kimsenin karısını üç talâk ile boşadıktan sonra da ona dönebilmesi bu âyet-i kerimenin inmesinden önceki devirlere aittir.

Nitekim el-Hasen b. AH (r.a.) üç talâk ile boşadığı Aişe el-Has'amiyye hakkında şunları söylemiştir: "Eğer dedemin: "karısını iddct içerisinde üç talâk ile boşayan bir kimse, bir daha ona dönemez" dediğini d uy masaydım. Aişe'ye tekrar dönerdim."[152]

Bütün bu hadîsler gösteriyor ki karısını üç talâk ile boşayan bir kimse bu üç talâkı bir defada bile vermiş olsa bir daha o kadına dönemez. Bir defada verlen üç talâkın bir talâk sayılması da yürürlükten kaldırılmıştır. Nitekim mevzumuzu teşkil eden hadiste ve benzerlerinde mevzu bahs edilen Hz. Abbâs'ın "bir defada verilen üç talâkın bir talâk sayıldığından" bahsetmesi, bu hükmün yürürlükten kaldırılmasından önceki yıllara aittir Bu mevzu için 2198 numaralı hadîsin şerhine müracât edilebilir.[153]

10-11. Talakta Geçerli Olan Sözler Ve Amellerde Nîyyetin Önemi

2201. ...Alkamej b. Vakkâs el-Leysî'den; demiştir ki: Ben Ömer b. el-Hattab'ı şöyle derken işittim; "Rasûlullah (s.a.)'i;

"Ameller(in sıhhati) ancak niyyete göredir. Herkes için nîyyet ettiği şey(in karşılığı) vardır. Binaenaleyh kim Allah ve Rasûl-i için hicret ederse, Allah ve Rasûl-i için hicret etmiş olur. Kim de elde edeceği bir dünya(hk) için veya evleneceği bar kadın için hicret ederse, o da hicret ettiği şey için hicret etmiş olur" buyurdu.[154]

Açıklama

Amellerin sahih olabilmesi o ameli yapmak için niyet etmeye bağlıdır. Binaenaleyh niyetsiz olarak yapılan amel ler sahih değildir. Ashnda niyyetsiz olarak da amel yapılabilir. Amma yapılan bu amelin Allah yanında sahih olabilmesi için o amele başlarken niyetin bulunması gerekir. Buradaki amelden maksat, namaz ve oruç gibi bedenî amellerdir; kaibî amellerin ise, niyete ihtiyacı yoktur. Oturup kalkmak, yiyip içmek mûtâd hareketlerde ibâdete yardımcı olmaları, ya da Allah'ın rızasını kazanmak ve Rasül-i Ekrem (s.a.) gibi yapmak maksat ve niyyetiyle yapıldıkları takdirde, ibâdete dönüşürler ve sahibi için sevaba vesile olurlar. Allah'ın azabından ve gazabından kurtulmak için yasaklan terketmek niyete muhtaç değilse de bu terkten sevâb elde edebilmek için sevap kazanmak niyetiyle yapılmış olması gerekir. İmam Nevevî'nin beyânına göre necasetten temizlenmek için niyete ihtiyaç yoktur. Bu menhiyyâtı terk gibidir. Menhiyyâtı terk etmek için niyyet gerekmediğinde ise icmâ vardır.[155]

Niyyet lügatte azmetmek manâsına olup iradeyi belli bir yere çekmekten ibarettir. Dini bir terim olarak ise "yapılacak işi bilerek ona başlamadan önce ve ona mukterin olarak onu yapmayı kastetmektir." Fakat tarifte geçen "ona mukterin olarak" kaydı, zekât ve oruç için geçerli değildir. Çünkü niyyetin oruç ve zekâta iktiran etmesi çok zordur. Ancak mevzu-muzu teşkil eden bu hadis-i şerifte niyyet lügat manasında kullanılmıştır. Çünkü hâdis-i şerîf mutad olan amelleri de içine almaktadır. Az önce de ifâde ettiğimiz gibi bu tür amellerde niyyet aranmaz. Sadece sevâb kazanabilmek için aranır. Niyyetin meşru kılınmasının hikmeti ise, âdetlerin ibâdetlerden ayırdedilmesini sağlamaktır. Niyyet sayesinde hadesten taharet için yıkanan bir kimse ile sadece serinlemek niyyetiyle

yıkanan bir kimsenin arasındaki fark ortaya çıktığı gibi, sadece perhiz niyyetiyle aç duran bir kimse ile oruç tutan arasındaki fark da ortaya çıkmış olur. Ayrıca ibâdetlerin farz ve nafileleri de niyyet sayesinde biribirinden ayrılmış olur.

Hadîs-i şerifte "ameHer(in sıhhati) ancak niyyete göredir" cümlesinden sonra yine aynı manaya gelen "herkes için niyyet ettiği şey(in karşılığı) vardır" cümlesi tekrar edilmiştir. Birinci cümle ile amellerin ancak niyyete göre değerlendirileceği, niyyetsiz yapılan ibâdetlerin Allah katında bir değeri olmayacağı, ikinci cümle ile de niyyet edilen amelin kalben bilinip tayin edilmesi gerektiği ifâde edilmek istenmiştir. Binâenaleyh ikinci cümleden anlaşılıyor ki kaza namazı kılmak isteyen bir kimsenin hangi günün, hangi namazını kılacağını belirtmesi gerekir. Öğle namazım kaza etmek isteyen kişinin öğle namazını kaza edeceğini, ikindi namazını kaza etmek isteyen bir kimsenin de ikindi namazını kaza edeceğini kalbinden geçirmesi icâb eder. Eğer birinci cümle ile yetinilip de ikinci cümle tekrar edilmemiş olsaydı kaza namazı kılmak isteyen bir kimsenin hangi namazı kılacağını kalbinden geçirmeden, sadece namaza niyyet etmesinin yeterli olacağı anlaşılırdı.

Hicret: lügatte; terketmek, manasına gelirse de dinî bir terim olarak fitne korkusuyla küfür ülkesinden, islâm ülkesine göç etmek demektir. Bazıları Peygamber (s.a.)'in "gerçek muhacir Allah'ın yasakladığı şeyleri terk eden kimsedir"[156] beyânına bakarak gerçek muhacirin haramları ter-keden kimse olduğunu söylemişlerdir. Vürûdu da Ümmü Kays adında bir kadınla evlenmek için hicret eden bir kimsedir.[157] Her ne kadar bu hadisin sebebi özel bile olsa da, hükmü geneldir. Çünkü sebebin husûsî oluşu hükmün genelliğine mâni değildir. Rasûl-i zîşan efendimiz'in, ihlâssız ve niyyetsiz yapılan amellerin bir değeri olmadığını ifâde buyururken ihlâssız yapılan amellere misâl olmak üzere kadınla evlenmek ve dünyalık te'min etmek üzerinde durmaktan maksadı, ihlâsla yapılan amellerin yanında dünyalık, hatta kadın elde etmenin bile ne kadar kazançsız bir iş olduğunu beyândır. Bu hadîs-i şerifin dinî kaidelerin üçte birini teşkil ettiğinde hadis imamları ittifak etmişlerdir. Çünkü insanın amelleri kalbi, dili ve diğer organları olmak üzere üç vasıtayla yapılır. Böyle olunca insanın niyyetle elde ettiği manevî kazançları tüm kazançlarının üçte birini teşkil eder. Hatta diğer organlarla yapılan ameller kalbin ve başka organların yardımına muhtaç

olduğu halde, kalb ile yapılan ameller başka organların yardımına muhtaç değillerdir. Kalble yapılan salih ameller başhbaşma bir ibâdettir. Nitekim bir hadîs-i şerîfde "mü'minin niyyeti amelinden daha hayırlıdır" [158] Duyurulmuştur. Bu bakımdan merhum musannif şöyle demiştir: "Peygamber (s.a.)'den beşyüzbin hadis yazdım; bunlardan ahkâm hususunda dörtbin sekizyüz hadis seçtim, zühd ve takvaya dâir hadislere gelince onları kitabıma almadım. Bir insana bütün bu hadislerden dini için sadece şu dört tanesi yeter:

1. Ameller niyyetlere göredir.

2. Helâl ve haram bellidir.

3. Kişinin olgun bir müslüman olmasının ölçüsü malayaniyi terk etmesidir.

4. Mü'min, kendisi için razı olduğu şeyi din kardeşi için de istemedikçe tam mü'min olamaz.[159]

Bazı Hükümler

1. Hadisin zahirine göre, bir kimse sarih ya da kinayeli sözlerle karısını, bir iki ya da uç talak niyyet ederek boşarsa, niyet ettiği sayıda talak vâki olur. Nitekim İmam Mâlik ile İshak b. Râhûye ve Şafiî bu görüştedirler. Urve b. ez-Zübeyr*in de bu görüşte olduğu rivayet edilmiştir. Süfyân es-Sevrî ile Evzâî ve İmam Ahmed'e göre ise, sadece kalbden geçirilip de dille söylenmeyen sayıların İtibarı yoktur. Binaenaleyh kalbden iki veya üç talaka niyyet edilerek, sarih ya da kinayeli sözlerle verilen bir talakla sadece bir talak vâki olur. Hanefî ulemasına göre ise talak için kullanılan sarih sözler iki kısımdır:

a. Talak (boş) kelimesidir, "enti tâlikun (sen boşsun)", "enti mutallakatün (sen boşandm)", "tallaktüki (şeni boşadım)" gibi, talak kökünden türeyen bu gibi kelimelerin kullanılmasıyla verilen talaklar bir talakı ric'ı sayılırlar^ Sahibinin talak-i bâine niyyet etmesi ya da hiçbir talaka niyyet etmemiş olması neticeyi] değiştirmez. Çünkü bu kelime bir talak-i ric'ı için kullanılır. Bu kelimeyi kullanıp da hiç talaka niyyet etmemek ya da talak-i bâine niyyet etmek bu kelimeyi mühmel bırakmak veya kullanılmadığı bir mânâya sarf etmek demektir. Hanefi uleması bu görüşlerine delil olarak da Hz. Peygamber'in, karısını hayızlı iken boşayan

îbn Ömer'e karısına dönmesini emrettiğini ifâde eden 2179 numaralı hadisi gösterirler. Çünkü Hz. Peygamber, İbn Ömer'in karısını talak kelimesini kullanarak boşadığını duyunca, bu talakı hiç bir yoruma tabi tutmadan bir talak-i ric'i kabul etmiştir. Esasen ric'ı telak ifâde eden talak sözüyle bâin talaka niyyet etmek "kocaları da bü arada barışmak isterlerse, onları geri almağa daha çok hak sahibidirler."[160] âyet-i kerimesine aykırıdır. Çünkü bu âyet-i kerimede geçen kelimesi "talak kelimesi gibi sarih kelimelerle karılarını boşayan kimseler" anlamına gelir. Ayet-i kerimenin bu şekilde sarih lâfızlarla karılarını boşayan kimselerin iddet içerisinde ailelerine dönebileceklerini ifâde ettiğinde icmâ vardır. Oysa ric'ı talak ifâde eden "talak' 'kelimesiyle talak-ı bâine niyyet etmek iddet içinde o kadına dönüş kapısını kapamak ve iddetin sonunda gerçekleşecek olan bâin talakı daha işin başında gerçekleştirmeye kalkmak demektir. Çünkü bilindiği üzere talak-i ric'inin talak-ı bâine dönüşmesi için karısını ric'ı talak ile boşayan kimsenin iddet içerisinde karısına dönmemesi gerekir. Bu da gösteriyor ki talak kelimesini bâin talak mânâsında kullanmaya kalkmak iddetin sonunda gerçekleşecek olan bâin talakı daha iddetin başında gerçekleştirmeye kalkmak gibi dine aykırı bir iştir.

b. Talak için kullanılan sarih lâfızlardan biri de talak kökünden türe-mediği halde örfte sadece talak manasında kullanılan kelimelerdir; "enti haramün = sen (bana) haramsın, "seni (kendime) haram kvldım", "sen, benimle beraber haramdasın" vs... Daha ziyade talakta kullanıldıkları için bu sözlerle bir bâin talak vâki olur. Bu sözü kullanan kimsenin talaka niyyet etmemiş olması da neticeyi değiştirmez. Çünkü kocasına haram olması ancak bâin talakla gerçekleşir.

Binaenaleyh "karım bana haramdır" diyen bir kimsenin bir karısı varsa o karısı bir bâin talakla boş olur. Fakat birden fazla karısı varsa yine bir bâin talak vâki olur. O kimse bu talakı karılarından istediğine yöneltir.

Hanefîlere göre kinaye lâfızları da ikiye ayrılır:

a. Daha fazlasını ifâdeye müsâid olmadığı için kullanıldıkları zaman iki veya daha fazla talaka bile niyyet edilse, sadece bir bâin talak vâki olan kelimelerdir. Bunlar "iddetini bekle", "rahmini temizle", "sen teksin." gibi sözlerdir.

b. Hür kadınlar için kullanıldığı zaman, iki talaka niyyet edilse bile yine. bir talak-ı bâin, fakat üç talaka niyyet edildiği zaman üç talak-ı bâin

vâki olan cariyeler için kullanılıp da iki talaka niyyet edilince iki bâin talak vâki olan kelimelerdir. "Yuların boynundadır", "git ailene katıl", "kocanı bul", "sen kocasızsın", "ben senden ayrıldım", "seni serbest bıraktım" gibi sözlerdir.

2. İbâdetlerde ve diğer amellerde niyyet meşru kılınmıştır. Binaenaleyh namazda ve oruçta niyyet nasıl aranırsa, abdestte, gusülde, talakta ve itikatda da öylece aranır. Bu meselede icmâ varsa da niyyetin hükmü üzerinde ihtilâf edilmiştir. Ulemanın büyük çoğunluğuna göre bütün amellerde niyyet farzdır bu amelin namaz gibi başlı başına bir ibâdet olmasıyla, abdest ve gusül gibi ibâdetlere vesile olan ameller olması arasında da bir fark yoktur.

Hanefî ulemasına göre niyyet namaz, oruç gibi başlıbaşına bir ibâdet olan amellerde farz ise de abdest ve gusul gibi ibâdete vesile olan ameller için farz değil, sünnettir. Nitekim (106) numaralı hadisin şerhinde ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

3. Bir amelin hükmünü bilmeâen ona başlamak caiz değildir. Çünkü bu hadis niyyet olmadan yapılan bir amelin sahih olmadığını ifâde etmektedir: Bir amelin hükmünü bilmeden ona niyyet etmekse mümkün değildir.

4. Gafil olan bir kimse mükellef değildir. Çünkü niyyet, yapılması kastedilen işi bilmeyi gerektirir; gafil olan bir kişinin ise zâten kasdı olamaz.

5. İmam Mâlik bu hadisi delil getirerek Ramazanın başında Ramazan orucu için yapılacak bir niyyetin bütün bir Ramazan boyunca tutulacak oruçlar için yeterli olacağını söylemiştir. İmam Ahmed'in de bu görüşte olduğu rivayet edilmiştir. Hanefî ulemâsıyîa imam Şâfiîye ve İmam Ahmed'den gelen bir rivayete göre ise Ramazan'ın her gününün orucu için ayrı niyyet gerekir.[161]

2202. ...Abdurrahman b. Abdillah b. Ka'b, -Ka'b'm gözleri görmez olduktan sonra torunları arasında onu yeden kişi idi- Abdullah b. Ka'b b. Mâlik'den; dedi ki; "Ben Ka'b b. Mâlik-i dinledim de (bize) Tebük seferiyle İlgili hâdisesini (şu şekilde) anlatıverdi: (Rasû-lullah'ın emriyle, halkın bizimle konuşmadığı) elli günden kırkı geçmişti. Bir de ne göreyim Rasûlullah (s.a.)'ın elçisi bana geliyor (nihayet yanıma geldi ve);

Rasûlullah (s.a.) sana hanımından uzaklaşmanı emrediyor, dedi. Ben de:

Onu boşayayım mı, yoksa ne yapayım? diye karşılık verdim,

Hayır (boşama) sadece ondan uzaklaş, ona asla yaklaşma, dedi. Bunun üzerine karıma;

Ailenin yanına git, yüce olan Allah bu işte bir hüküm verinceye kadar onların yanında kal" dedim.[162]

Açıklama

Tebük, Medine1 ile Şam arasında Medine'ye ondört, Şam'a ise onbir konaklık mesafede bir yerdir. Tebük seferi hicretin dokuzuncu (M. 630) senesinde ve Receb ayında yapılmıştır. Mevzu-muzu teşkil eden bu hadis aslında Müslim'in rivayet ettiği uzunca bir hadisin baş tarafıdır. Müslim'in bu rivayeti şu mânâya gelen sözlerle başlar: "Tebük gazasında Rasûlullah (s.a.)'dan ayrıldığım zaman hikâyem şudur: "Ben hiç bir vakit bu gazada ondan ayrıldığım zamankinden daha kuvvetli ve daha zengin bulunmamışımdır. Vallahi ondan önce iki yük devesini hiçbir zaman bir araya getirememişimdir. Nihayet bu gazada iki deveyi bir araya getirdim. Rasûlullah (s.a.) bu gazayı şiddetli bir sıcakta yaptı. Uzak bir sefere ve çöle gitti; kalabalık düşman karşısına çıktı ve gazalarının hazırlıklarını yapabilmeleri için yapacakları işleri müslümanlara açıkça bildirdi. Nereye götürmek istediğini onlara haber verdi. Rasûlullah (s.a.)'ın beraberindeki müslümanlar çoktu. Onların sayısını bir muhafızın kitabı toplayamaz...[163] ve sayfalarca devam eder. Bu olay Tirmizî'nin Sü-nen'inde de uzun bir hadiste ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır. Sözü geçen bu hadiste Hz. Ka'b'in tevbesinin kabul edilişi şu manaya gelen sözlerle anlatılıyor: "Peygamber (s.a.)'e gittim ve onu mescidde oturur buldum. Etrafında müslümanlar vardı. Rasûlullah (s.a.) ayın ışıldaması gibi ışıldıyordu. Bir işe sevindiği zaman (böyle) ışıldardı. Geldim ve onun huzuruna oturdum. Bana:

"Ey Mâlik! Annen seni doğurduğundan beri üzerine gelen en hayırlı güne sevin," buyurdu. Ben de:

Ey Allahın Peygamberi! Allah tarafından mı, yoksa sizin tarafınızdan mı? dedim. Rasûl-i Ekrem:

“Benim tarafımdan değil, Allah tarafından," buyurdu ve sonra şu âyetleri okudu: "Allah, Peygamberi ve güçlük saatinde ona uyan

muhacirleri ve ensârı affetti. O zaman içlerinden bir kısmının kalbleri kaymağa yüz tutmuş iken yine de onların tevbesini kabul buyurdu. Çünkü o onlara karşı çok şefkatli, çok merhametlidir."[164] Ka'b dedi ki:

"Allahın emirlerine riâyet ediniz ve doğrularla beraber olunuz.*' âyeti kerimesi de bizim hakkımızda indi. Bunun üzerine Rasûl-i Ekrem'e:

Ey Allah'ın Peygamberi! Yalnız doğruyu söylemekliğim ve Allah ile Rasûlüne bağışlayarak bütün malımdan vazgeçmekliğim, benim tevbemin gereğidir, dedim. Rasûlulîah (s.a.) de:

"Malının bir kısmını kendin için alıkoy. Bu, senin için daha hayırlıdır", buyurdu. Ben de:

Sadece Hayber'deki hissemi alıkoyacağım dedi. (Sonra Ka'b b. Mâlik sözlerine şöyle devam etti) "Ben iki arkadaşımla birlikte Peygamber (s.a.)'e doğruyu söylediğim zaman, gönlümde müslümannktan sonra Rasûl-i Ekrem'e doğruyu söylemekten daha büyük olan bir nimeti Allah bana vermemiştir."[165]

Bütün bu rivayetlerden anlaşılıyor ki Hz. Ka'b b. Mâlik hiç bir engeli olmadığı halde zamanında harbe hazırlanmamış ve bu yüzden de Tebük seferine katılmamış, sefer sona erdikten sonra Rasûl-i Ekrem'in emriyle müslümanlar onunla konuşmayı kesmişler. Bu hal kırk gün böyle sürmüş kırk gün sonra da metinde anlatıldığı gibi Rasûl-i Ekrem'in,bir elçisi Hz. Ka'b'a gelerek Rasûl-i Ekrem'in Ka'b'dan karısına yaklaşmamasını istediğini bildirmişti. Hz. Ka'b da genç olduğu için bu emre aykırı hareket etmek tehlikesinden kurtulmak maksadıyla karısına "Ailenin yanına dön, bir süre de onların yanında kal" diyerek onu babasının evine göndermişti. On gün sonra da Allah teâlâ Hz. Ka'b'ı affettiğine dair âyet-i kerîme'yi indirdi.[166]

Bazı Hükümler

Bir kimse boşama niyeti olmaksızın hanımına "ailenin yanına git" diyecek olursa, bu sözden dolayı talak meydana gelmez. Çünkü bu söz "ben seni boşadım, artık benim evimde durma; ailenin yanına dön" manasına gelebildiği gibi "ailenin yanına git biraz da onların yanında kal" manasına da gelebilir. Bu iki manadan hangisine geldiğini tayin etmek bu sözü söyleyen kimsenin maksat ve niyetine bağlıdır.

Hz. Ka'b'ın karısına sarfettiği sözlerde talak niyeti bulunmadığı için Rasûl-i Ekrem Hz. Ka'b'ın karısının nikâhına hiçbir zarar gelmediğine hükmetmiştir. Ulemanın büyük çoğunluğu tüm kinayeli lâfızları bu söze kıyas ederek talakda kullanıldığı halde talak niyyeti taşımadan söylenen kinayeli sözlerin hiçbiriyle talak vâki olmayacağına hükmetmişlerdir.

İmam Mâlik'e göre "senbâinesm'lj "sen kesinlikle bâinesin", "sen haramsın" gibi zahir olan kinayeli lâfızlarla talaka niyyet edilmemiş bile olsa yine de talak vaki olur. Kıymetli âlimlerimizden merhum Ömer Nasu-hi Bilmen bu mevzuda şöyle diyor: "Maliki mezhebine nazaran talakda kullanılan lâfızlardan her biriyle kaç adet talak olabileceği tafsilata tâbidir. Bu bakımdan bu lâfızlar, şöylece beş nev'e ayrılır:

1. Kendileriyle yalnız birer talak vaki olan lâfızlardır; meğer ki ziyâdeye niyyet edilsin. Bunlar 'sen taliksin", "sen mutallakasın", "seni tat-lik ettim", "senden müferakat ettim", "itidad et" gibi lâfızlardır. Zevce, medhülünbiha olsun olmasın, zevç, "itidad et" lafzıyla talaka niyyet etmediğini söylerse yeminiyle tasdik olunur, "sen taliksin, taliksin, taliksin" sözüyle de üç talak vâki olur. Zevce gerek medhülünbiha olsun ve gerek olmasın fakat ikinci ve üçüncü "sen taliksin" sözü birincisini te'kid etmiş olursa yalnız bir talak tahakkuk eder.

2. Kendileriyle üçer talak vâki olan lâfızlardır. Bunlar da zevcin aded hakkındaki niyyetine bakılmaz, "sen vahide-i bâinesin", "yuların boynundadır-yani sen serbestsin, istediğin yere gidebilirsin" tabirleri gibi "istitâr et", "çık git" tabirleri de bu hükümdedir. Fakat bu son tabirler ile medhülünbiha olmayan zevce hakkında yalnız bir talak vâki olur. Meğer ki ziyadeye niyyet edilsin.

3. Kendileriyle medhülünbiha olan zevceler hakkında herhalde üçer talak ve gayrı medhülünbiha olan zevceler hakkında da bir ve iki talaka niyyet edilmediği takdirde üçer talak vâki olan lâfızlardır. Bunlar da "sen bâinesin", "sen haliyesin", "ben senden bainim", "ben sana haramım", "sen bana meyte gibisin", "sen bana dem gibisin", "sen bana haramsın", "seni nefsine bağışladım", "seni ehline reddettim" tâbirleri gibi.[167]

İbn Kudâme'nin beyânına göre Ahmed b. Hanbel (r.a.)de bu mevzuda İmam Mâlik gibi düşünmektedir. Çünkü Hz. İmama göre "enti bai-nün, enti haramün" gibi zahir olan kinayeli lâfızlar, halkın örfünde talak anlamına

gelirler. Bu bakımdan tıpkı sarih lâfızlar gibidir. Dolayısıyle bu gibi kinayeli lâfızlarla niyyet aranmaksızın talak vâki olur.

Ulemanın cumhuruna (büyük çoğunluğuna) göre ise bu çeşit kinayeler talak maksadıyla kullamlagelen kinayeler değildir. Halk buna alışık değildir. Bir başka ifadeyle bu çeşit kinayelerin kullanılışı sadece talaka tahsis edilmemiştir. Bu kelimeler talakın dışında başka manalar için de kullanılmaktadır. Binaenaleyh bu nevi kinayeleri telâffuz etmekle hemen talak meydana gelivermez. Bu kinayelerle diğer kinayeler arasında bir fark yoktur.

Hanefi ulemasının muhakkiklerine göre talakın vukuu için;

a. Sahih bir nikah ile nikahlanmış bir zevceye izafe edilmiş olması gerekir. "Sen boşsun", "falanca karım boştur", "bu'hanım boştur", "bu eşim bana haramdır", "falanca eşim bana haramdır" gibi,

b. Ve talaknı mecazen kadının bütün vücudunu ifade eden "boyun gibi bir organına izafe edilmesi gerekir. Nitekim Allah teâlâ Kur'ân-ı Kerimin'de boyun ve yüz kelimelerini "zat" manasında kullanmıştır. "Yanlışlıkla bir mü'mini Öldüren kimsenin mü'm in bir köle âzât etmesi ve ölenin ailesine de bir diyet vermesi gerekir...", "Dilesek onlann üzerine gökten bir mucize indiririz de boyunları ona eğilir."[168], "Yalnız Rabbinin celâl ve ikram sahibi yüzü (zatı) baki kalacaktır."[169]

Baş, ruh, fere gibi kelimeler de kadının bütün vücudu mesabesinde olduğundan bunlara izafe edilen talak da vâki olur. Çünkü bu organlar olmayınca kadınlarla evlenmenin bir manası kalmaz. Binaenaleyh bu organlara talak izafe etmek kadının zatına izafe etmek gibidir, fakat bu organlardan birini söyleyerek meselâ* 'yüzün senden boştur** dese bu sözle talak vâki olmaz. Çünkü bu sözle talak yüze izafe edilmiş olmaz. Aynen bunun gibi bir kimsenin "bana talak gerek", "bana tahrim gerek", "talak vermek bana borçtur", "haram kılmak bana borçtur" sözleriyle de talak vâki olmaz bir erkeğin karısına, ben senden boşum demesiyle de talak gerçekleşmez. Çünkü bu talakı kadına ve kadının mecazen zatı anlamında kullanılan bir organına izafe etmek değildir. Hz. Ali (k.v.) ile Şüreyh, Zahiriyye ulemâsı ile Şâfiîlerden Kaffâl ve bir rivayete göre imam Ahmed de bu görüştedirler.[170]

11-12. Erkeğin Karısını Kendisinden Boşanıp Boşanmamakta Muhayyer Bırakması

2203. ...Âişe (r. anha)'den demiştir ki: "Rasülullah (s.a.), bizi muhayyer bıraktı. Biz de onu seçtik. Bunu (talaktan) bir şey saymadı."[171]

Açıklama

Bir erkeğin karısını muhayyer bırakması demek, boşama ışını kadına vermesi ve onu boşanıp boşanmamakta serbest bırakması demektir. Muhayyer bırakmak genellikle "işin elindedir", "kendini seç" gibi tâbirlerle olur.

"Bunu (talaktan) bir şey saymadı" sözü, Müslim'in Sahih inde "Bunu talak saymadı"[172] şeklinde, imam Ahmed'in Müsned'inde de, "biz bunu talak kabul etmedik"[173] şeklinde geçmektedir. Musannif Ebû Dâvud bu hadisi rivayet etmekle;

"Ey Peygamber! Eşlerine de ki; "Eğer isiz dünya hayatım ve zinetini isliyorsanız, gelin size mut'a (denilen bağışı) vereyim ve güzellikle salıvereyim. Eğer Allah'ı, Rasûlünü ve âhiret yurdunu istiyorsanız (bilin ki) Allah, içinizden güzel amellerde bulunanlar için büyük ecir hazırlamıştır."[174] âyet-i kerimelerinde anlatılmak istenen hadiseye işaret etmek istemiştir. Müslim'in rivayet ettiği bir hadis-i şerifte bu âyet-i kerimelerin inişi şöyle anlatılıyor: "Ebu Bekr, Rasûlullah (s.a.)'ın yanına girmek için izin istemeye girdi. Fakat bir çok kimseleri, kapıda otururlarken buldu. Bunların hiçbirine izin verilmemişti. Müteakiben Ebu Bekr'e izin verilerek içeri girdi. Sonra Ömer gelerek izin istedi. Ona da izin verildi. Ömer Peygamber (s.a.)'i etrafında kadınları olduğu halde kederli kederli susmuş otururken bulmuş. Bunun üzerine (kendi kendine) mutlaka bir şey söyleyip Peygamber (s.a.)'i güldürmeüyim, diyerek şunu söylemiş:

Ya Rasûlullah! Hârice'nin kızını bir görseydin! Benden nafaka istedi. Ben de kalktım onun boğazını sıktım.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) gülmüş ve:

Bunlar da etrafımda gördüğün gibi benden nafaka istiyorlar," buyurmuş. Derken Ebu Bekr Aişe'nin boğıazmı, Ömer'de Hafsa'nın boğazını sıkmağa

kalkmışlar, ikisi de: "Siz Rasûlallah (s.a.)'den, onda olmayan bir şeyi istiyorsunuz, hâ!" diyorlarmiş. Aişe ile Hafsa; "Vallahi Rasûlullah (s.a.)'de olmayan birşeyi ebediyyen istemeyeceğiz," demişler. Sonra Peygamber (s.a-) onlardan bir ay yahut yirmi dokuz gün uzaklaştı. Bilâhere kendisine şu âyet indi: "Ey Peygamber! Zevcelerine söyle..." âyeti tâ: "...Allah sizlerin iyi hareketlerde bulunanlarınıza pek büyük ecir hazırladı..." kavl-î kerimine kadar varıyordu. Bunun üzerine Peygamber (s.a.) Aişe'den başlayarak:

"Ya Aişe, ben sana bir şey arzetmek isterim, (ama) ebeveyninle istişare etmeden cevap hususunda acele etmemeni dilerim," demiş, Aişe:

Nedir o, ya Rasûlullah? diye sormuş. O da kendisine bu âyeti okumuş, Aişe:

Ebeveynimle senin hakkında mı istişare edecekmişim, ya Rasûlallah! Hayır ben Allah ile Rasûlünü ve dar-i âhireti iltizam ederim. Ama benim bu söylediğimi kadınlarından hiç birine haber vermemeni isterim, demiş. Rasûlallah (s.a.):

"Onlardan biri bana sormaya görsün, hemen kendisine haber veririm. Çünkü Allah beni zorlaştırıcı ve şaşırtıcı değil, lâkin öğretici ve kolaylaştırıcı olarak gönderdi." buyurmuştur.[175]

Bazı Hükümler

Bir kimse karısına boşanma yetkisi verir, o kadın da bu hakkı kullanmayarak kocasını tercin ederse, kocasının ona bu yetkiyi vermesinden dolayı talak vaki olmaz. Nitekim mezhep imamları ile ulemanın büyük çoğunluğunun görüşü de budur. Ancak kadının kendi kendini boşaması halinde talakın vâki olup olmayacağı mevzuu ulema arasında tartışmalı olduğu gibi talakın vaki olacağı kabul edildiği takdirde bu talakın ric'î mi yoksa bâin mi, bir talak mı, yoksa üç talak mı sayılacağı meselesi de ihtilaflıdır. îmam Tirmizî bu mevzudaki görüşlerini şöyle ifade ediyor:

"Kadın kendi nefsini (kocasından boş olmayı) ihtiyar ederse, bâin olarak bir talak vaki olur'* Ömer ve İbn Mesud'dan, "bir talak vâki olur ve koca ona dönme hakkına sahiptir, şayet kocasını tercih ederse birşey lâzım gelmez." dedikleri de rivayet olunmuştur. Hz. Ali'nin de şöyle dediği rivayet edildi: "kadın kendi nefsini ihtiyar ederse, bâin olarak bir talak vâki olur ve şayet kocasını seçerse (ric'i olarak) bir talak vâki olur ki, kocası

dönme hakkına sahiptir." Zeyd b. Sabit ise, şöyle diyor: "Kocasını ihtiyar ederse, bir, (fakat) kendi nefsini ihtiyar ederse üç talak vâki olur" Peygamber (s.a.)'in ashabından ve sonrakilerden ilim ve fıkıh adamlarının çoğu bu babda Ömer ve Abdullah b. Mesud'un görüşünü benimsemişlerdir. es-Sevrî ve Küfe'lilerin görüşü de budur. Ahmed b. Hanbel ise Hz. Ali'nin görüşünü benimsemiştir.

Hattâbî'nin beyânına göre kendisini boşama hakkı eline verilen bir kadın o meclisten kalkıp gitmedikçe bu hakkı kullanma yetkisine sahiptir. Fakat bu hakkı kullanamadan o meclisi terkederse, artık bu yetki elinden gitmiş olur. İmam Mâlik ile es-Sevrî, el-Evzâî rey sahipleri ve imam Şafiî bu görüştedirler. îmam zührî ile Katâde ve el-Hasan'a göre ise, kadının o meclisi terk etmesiyle bu hak ve salahiyyet elinden gitmiş olmaz. O kadın her zaman ve her yerde kendini boşama yetkisine sahiptir.

Kadının bu yetkiyi kullanarak kendini boşaması halinde kaç talak vukua geleceği meselesi ulema arasında ihtilaflıdır:

1. Hz. Ömer ile îbn Mesud ve İbn Abbas (r.a.)'a göre sözü geçen talak bir bâin talak sayılır. Stifyan es-Sevrî ile imam Şafiî, Ahmet ve ts-hak (r.a.) de bu görüştedirler.

2. Hz. Ali'ye göre de bir bâin talak sayıldığı rivayet olunmuştur. Rey sahihleri de bu görüştedirler. el-Hasan ise kadının bu yetkiyi kullanarak kendi kendini boşamasının üç talak; kocasını tercih etmesinin ise bir bâin talak olacağı görüşündedir.

3. Mâliki ulemâsına göre ise, kadın bu yetkiyi kullanmaz da kocasını tercih ederse hiç bir talak vâki olmaz. Eğer bu yetkiyi kullanarak kendini boşarsa bakılır; eğer bu kadın kocasıyla hiç zifâfa girmemişse, bu talak üç bain talak sayılır. Fakat daha önce kocasıyla zifafa girmişse bir bain talak sayılır.[176]

12-13. (Kişinin Karısına) "Senin İşin Kendi Elindedi" Demesinin Hükmü

2204. ...Hammâd b. Zeyd'den; demiştir ki: "Ben Eyyüb'e: Sen el-Hasan'in "işin elindedir" (sözü) hakkındaki görüşüyle fetva veren bir kimse gördün mü? diye sordum.

Hayır (görmedim), fakat Katâde bize îbn Semûre'nin azatlı kölesi Kesir Ebu Seleme ve Ebu Hureyre senediyle Peygamber (s.a.)'den(el-Hasen'in)görüşünebenzeyenbir söz rivayet etti. (Daha sonra) Eyyûb şöyle dedi;

(Fakat ben bu rivayeti işittikten sonra) Kesir bizim yanımıza geldi (ben de) kendisine (Katâde'nin bu rivayetini duyup duymadığını) sordum:

Ben kesinlikle bunu rivayet etmedim diye cevap verdi. Bunun üzerine durumu Katâde'ye anlattım, o da,

Evet (o bunu bana rivayet etmişti) fakat unutmuş dedi.[177]

Açıklama

Bir kimse karısına "senin işin kendi elindedir" diyecek olursa," Hasan el-Basrî (r.a.)'ye göre bu kadın üç bâin talakla boş olur.

Mevzuumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte ifade edildiği üzere Ham-inad b. Zeyd bu mevzuda Hasen el-Basrî'nin görüşünü paylaşan ikinci bir kimsenin bulunup bulunmadığını merak etmiş ve bunu Eyyûb b. Ebi Temime'ye sormuş o da "bu mevzuda Hasan el-Basrî (r.a.) gibi düşünen ikinci bir ilim adamına rastlamadığını sadece Katâde'nin Kesir vasıtasıyla Hz. Peygamberden naklen buna benzer bir hadis rivayet ettiğini fakat sonra bu rivayetin aslını öğrenmek maksadıyla Kesîr'in böyle bir hadisi rivayet edip etmediğini sorduğu zaman da Kesir'in "asla böyle bir hadis rivayetinde bulunmadım" dediğini ifâde etmiştir. Aslında musannif Ebû Davud'un bu rivayeti kısadır. Tirmizî ve Nesâî'nin Sünen'Ierinde bu hadis daha uzun bir şekilde şu manaya gelen sözlerle rivayet edilmiştir;

"Hammâd b. Zeyd'den rivayet olunmuştur. Dedi ki: Eyyüb'e sen Hasan Basrî'den başka "Senin işin kendi elindedir" sözünün üç talak sayıldığını söyleyen birini biliyor musun? dedim. "Hayır yalnız Hasan'ı biliyorum." dedi ve sonra "Ancak Katâde de Semure oğullarının azatlısı Kesîr'-den, (o) Ebu Seleme'den, (o'da) Ebu Hüreyre'den Peygamber (s.a.)'in (bu söz hakkında) "üç talaktır", buyurduğunu nakletti* 'dedi. (Eyyüb şöyle) diyor: "Daha sonra Semure oğulları azatlısı Kesîr ile karşılaştığımda (bu hadisi) kendisine sordum, hatırlayamadı. Bunun üzerine Katâde'ye müracaat ederek durumu kendisine haber verdim. Katâde "o unutmuştur" dedi". Görüldüğü gibi bu hadis râvisi tarafından unutulan hadisler nev'in-den bir hadistir.

Hadis ulemasına göre bir hadisi rivayet eden kimse onu kesin bir dille rivayet etmediğini söylerse bu durum, hadisin sıhhatine dokunan büyük bir illet sayılır. Fakat râvi bu hadisi rivayet edip etmediğinde şüpheye düşer de kesin bir karar veremezse o zaman bu hadis makbul bir hadis olarak kabul edilir. Buna göre hüküm vermek gerekirse, musannif Ebû Davud'un rivayeti merduttur. Tirmizî ve Nesâî'nin rivayeti ise makbuldür.[178]

Bazı Hükümler

Bir kimsenin karısına "senin işin kendi elindedir" demesiyle o kadın uç talakla boş olur.

Bu mevzuda imam Tirmizî de şunları söylüyor: "ilim adamları "işin elindedir" sözünde ihtilâf ettiler. Peygamber (s.a.)'in ashabından, aralarında Ömer b. el-Hattab ve Abdullah b. Mesud'un da bulundukları bazı ilim adamları "O bir talaktır" dediler. Tabiinden ve sonrakilerden birden çok ilim adamının da kavli budur. Osman b. Affan ve Zeyd b. Sabit, "hüküm, kadının verdiği hükümdür, yani kocasının "işin elindedir" sözü ile boşama salahiyetini devralan kadın, talak mevzuunda neye karar verirse, onun kararı mutaberdir, diyorlar. İbn Ömer diyor ki: "Erkek, boşama işini kadının eline verdiği ve kadın da kendisini üç talakla boşadığı vakit, koca (bu üç talakı) tanımayıp, "kadının eline boşama işini yalnız bir talak olarak verdim" derse, kocaya yemin teklif edilir ve söz, yemini ile beraber kocanın sözüdür." Süfyân ve Kufe'Iiler Ömer ve Abdullah b. Mesud'un kavline zahip oldular. Mâlik b. Enes "hüküm, kadının verdiği hükümdür." dedi, Ahmed'in kavli de budur. İshak ise, İbn Ömer'in kavline katılmaktadır.[179]

Hanefî ulemasının bu mevzu d ak i görüşlerini şu şekilde özetlemek mümkündür:

Talakta vekâlet ve risâlet carî olduğu gibi tefviz de câridir. Şöyle ki, bir mükellef kimse, zevcesinin talakını bir vekile, veya bir Rasûle havale edebileceği gibi bizzat zevcesine de veya çocuk olan zevcesinin velisine de tevdi edebilir. İşte bu tevdî, bir tefvizdir.

Tefvizde müstamel lâfızlar üçtür: Tahyir, emir bil-yed, meşiyyet.

Tahyir, zevcin zevcesine "nefsini ihtiyar et" veya "sen muhayyersin" gibi bir söz söylemesidir.

Emir bi'l-yed,: "işin senin elindedir" denilmesidir.

Meşiyyet: "Diler isen kendini boşa" demekten ibarettir.

Tahyir ile emr bi'I-yed'e ait sözler, birer kinayedir. Binaenaleyh bunlar ile talakın tefviz edilmesi, niyyete veya delâlete mütevakkıftır. Meşiy-yete müteallik sözler ise, sarih olduğundan niyyete mütevakkıf değildir.

Meşiyyet, iki türlüdür: Biri "Meşiyyet-i sarîha"dır; "ister isen nefsim tatlik et" denilmesi gibi. Diğeri de "Meşiyyet-i zimniyye"dir; "nefsini tat-lik et" denilmesi gibi.

Tahyir suretiyle olan tefvizde zevce "kendimi ihtiyar ettim" derse, bununla bir talak-ı bain vücuda gelir.

Emir bi'İ-yed suretiyle yapılan tefvizde zevce, zevcine hitaben "kendimi ihtiyar etlim", "nefsimi sana haram kıldım", "nefsimi sana bâin kıldım", "sen bana haramsın", "sen benden bâinsin" dese bununla talak tahakkuk eder.

Meşiyyet suretiyle olan tefvizde, zevcenin kabulü "nefsimi tatlik ettim" veya "nefsimi bâin kıldım" demesiyle husule gelir. Fakat "ben nefsimi ihtiyar ettim" demesi kifayet etmez. Çünkü bu söz, talaka mevzu lâfızlardan değildir.

Tefvizde zevcenin ihtiyarı ile vuku bulacak talakın bâin veya ric'î olması, zecin tâbirine göredir. Zevç "Nefsini tatlik et" gibi bir sarih lâfız ile tefviz etmiş ise, bununla talakı ric'î vücuda gelir. "Nefsini ihtiyar et", "emrin elindedir" gibi kinâî bir lâfızla tefviz etmiş, ise, bununla da talak-i bâin vâki olur. Çünkü ric'î talakda müracaat câri olduğundan zevcenin nefsini ihtiyar etmesinde bir fâide bulunmaz. Meğerki bu tabirler, talak-ı ric'î karinesine mükârın bulunsun. Meselâ zevç "Talakını ihtiyar et" dese kabul anında ric'îyen talak vücûda gelir.[180]

Boşama yetkisi bir kadının eline verilince ya da kadın kendini boşayıp boşamamakta serbest bırakılınca kadının kendisini boşaması hâlinde bir ric'î talak vâki olur. İmam Şafiî ile İbn Mesud (r.a.)'in görüşleri budur. Nitekim şu hadis-i şerif de bu görüşü desteklemektedir: Zeyd b. Sâ-bit'in oğlu Harise haber verdi ki; kendisi Zeyd b. Sabit'in yanında otururken, Zeyd'in yanma Ebu Atik'in oğlu Muhammed iki gözü yaşlı olarak geldi. Zeyd O'na:

Bu ne hal? diye sorunca O da:

Boşama yetkisini karıma vermiştim,, o da benden ayrıldı, deyince (dedem) Zeyd O'na:

Seni böyle davranmaya ne zorladı? diye sordu Adam:

Kader, cevabını verdi. Zeyd:

İstersen karına dön, o yalnız bir talak ile boş olmuştur. Senin ona dönmek hakkındır, dedi.[181]

2205. ...el-Hasen (el-Basrî)'den; "işin kendi elindedir" sözü hakkında demiştir ki: "(Bu sözle), üç (talak vâki olur)."[182]

Açıklama

Bu eserin ifadesinden anlaşılıyor ki Hasan el-Basrî'ye göre bir kimse "Senin işin kendi elindedir" diyecek olursa, bu sözle üç talak meydana gelir. Bu kimsenin bu sözü söylerken karısını boşamaya niyyet edip etmemesi neticeyi değiştirmez.

İmanı Ahmed'e göre ise, bir kimsenin bu sözü sarf etmesi neticesinde o kimsenin karısına kendisini üç talakla boşama hakkı doğar. Bu hak zamanla ve mekanla kayıtlı olmayarak devam eder.

Hanefi ulemasına göre ise, bir kimse üç talaka niyyet ederek karısına-bu sözü sarf eder, kadında "ben bir talakla kendimi seçtim" veya "kendimi kabul ettim" veya "kendi işimi seçtim" derse üç talak vâki olur.

îmam Mâlik'e göre ise, "erkeğin tasdik etmesi şartıyla kadının vermiş olduğu sayıda talak vâki olur. Fakat erkek kadının vermiş olduğu talak sayısının kadına verdiği yetkiyi aşmış olduğunu iddia ederse bu iddiasının kabul edilebilmesi için kendisine yemin teklif edilir. Yemin ettiği takdirde onun iddia ettiği talak sayısı muteber olur. Yani onun iddia ettiği sayıda talak vâki olur. îmam Şafiî'ye göre ise, kadının boşama yetkisini kullanmasıyla erkek niyyet etmedikçe üç talak vâki olamaz. Erkeğin niyyeti esastır. O kaç talaka niyyet etmişse o sayıda talak vâki olur.[183]

13-14. Elbette (Sözüyle Yapılan Boşama) Hakkında

2206. ...Nâfı b. Uceyr b. Abdi Yezid b. Rükâne'den rivayet olunduğuna göre Rükâne b. Abdi Yezid hanımını "elbette" (sözünü kullanarak kesin bir şekilde) boşadıktan sonra, bunu Peygamber (s.a.)'e bildirmiş ve;

Vallahi bir (talak)dan fazlasına niyyet etmedim, demiş. Ra-sûlullah (s.a.) de;

"Sen bir (talak)dan fazlasına niyyet etmediğine dâir Allarda yemin (mi ediyorsun?)" buyurmuş. Rükâne de "Vallahi bir (talak)dan fazlasına niyyet etmedim" cevabını verince, Rasûlullah (s.a.) Rükâne'ye karısını geri göndermiş. Bir süre sonra Rükâne onu Ömer (r.a.) zamanında ikinci (defa) Osman (r.a.) zamanında da üçüncü (defa) boşadı.[184]

Ebû Dâvûd dedi ki; Bu hadisin baş tarafı İbrahim 'in rivayeti son tarafı da İbnu's-Serh'in rivayetidir.[185]

Açıklama

Musannif Ebû Davud'un beyanına göre bu hadisin baş tarafını yani, "Rükâne onu Ömer zamanında ikinci defa boşadı" cümlesine kadar olan kısmını İbrahim b. Halid, bu cümleden itibaren sonuna kadar olan kısmını da İbnu's-Serh rivayet etmiştir.

Bu hadisi ayrıca imam Şafiî ile Dârekutnî ve Hâkim de rivayet etmişler ve Hâkim hadisin bu rivayetinin sahih olduğunu söylemiştir. Çünkü gerçekten de İmam Şafiî bu hadisi kendi ehl-i beytinden sağlam bir şekilde alıp yine sağlam bir şekilde rivayet etmiştir. Fakat imam Buhârî bu hadisin muzdarip olduğunu ifade etmiştir. İbn Abdilber de hadis ulemasının bu hadisi zayıf kabul ettiklerini söylemiştir.[186]

"elbette" kelimesi kökünden ikinci babdan gelen ve kesinlik ifade eden bir kelimedir. Türkçede de bu kelime "elbette" şeklinde ve cümleye kesinlik kazandırmak için kullanılır.[187]

Bazı Hükümler

1. Bir kimse "elbette" kelimesini kullanarak karısını kesin bir şekilde boşar da bu sözle karısını sadece bir talakla boşamak istediğini, iddia ederse kendisine yemin teklif edilir. Eğer yemin edecek olursa, bu iddiası kabul edilerek karısını bir talakla boşamış olduğu kabul edilir. Talakla ilgili bütün meseleler de erkeğin menfaati söz konusu olduğu zaman bu yola başvurularak ona yemin teklif edilir.

2. Erkeğin karısına hitaben sarfettiği sözlerin zahiri kendisini yalanlamadıkça yemin etmesi halinde talakla ilgili her iddiası kabul edilir. Bir talaktan fazlası kasd edilmemiş olmak şartıyla "elbette" kelimesiyle verilen talak bir ric'î talak sayılır. Hattâbî'nin beyânına göre imam Ahmed bu mevzuda "Bu şekilde verilen talakın üç talak olacağından endişeliyim. Fakat üç talak olacağını söylemeye de cesaret edemiyorum" demiştir.

3. İmam Şafiî'ye göre, elbette kelimesi kullanılarak verilen talakla sadece bir ric'î talak vâki olur. Eğer koca bu şekilde verdiği talakla iki veya üç talaka niyyet edecek olursa, niyyet ettiği sayıda talak vâki olur.

İmam Ebu Hanife (r.a.)'e göre ise, bu şekilde elbette kelimesi kullanılarak ve bir veya iki talaka niyyet edilerek verilen talakla bir bâin talak vâki olur. Fakat bu şekilde verilen talakla üç talaka niyyet edilmişse üç talak vâki olur. îmam Malik'e göre mutlak surette üç talak vâki olur.

4. Bir ağızda verilen üç talakla üç talak vâki olur. Çünkü Rasûl-i Ekrem Efendimiz Rükâne'den karısını bir talakla boşadığına dair yemin istedikten sonra onun bu talakını bir talak kabul etmiştir. Eğer Hz. Rükâ-ne karısını bir talakla boşadığına dair yemin etmeyip de karısını üç talak niyyetiyle boşamış olduğu ortaya çıksaydı, Hz. Peygamber onun bu talakını üç talak sayacaktı.

5. Bir kimsenin, hâkimin yemin teklifinden önce ettiği yemin mahkemece muteber değildir.[188]

2207. ...Şu (önceki) hadisi bizzat Rükâne İbn Abdi Yezid de Peygamber (s.a.)'den rivayet etmiştir.[189]

Açıklama

Bu hadisle bir önceki hadis arasındaki fark şudur: Bu hadis-i şerifte olayı bizzat hadiseyi yaşamış olan Rükâne anlattığı halde önceki hadis-i şerifte hâdiseyi anlatan Nâfi b. Uceyr'di. Binaenaleyh iki hadis arasında başka bir fark olmadığından bir önceki hadisle ilgili açıklama aynen bu hadis için de geçerlidir.[190]

2208. ...Abdullah b. Ali b. Yezid b. Rükâne'nin büyük dedesi (Rükâne)'den rivayet ettiğine göre, Rükâne hanımım kesin bir şekilde boşadıktan sonra Rasûlullah (s.a.)'a gelmiş. Bunun üzerine (Rasûl-i Ekrem de ona);

"(Bu sözünle) Neyi kasdettin" demiş. (O da);

Bir (talak) diye cevap vermiş. (Hz. Peygamber de);

"Allah'a yemin olsun mu? demiş. O da;

Allah'a yemin olsun, karşılığını vermiş. (Rasûl-i Ekrem de)

"O (talak) senin niyyetine göre" (vaki olur) buyurmuş.[191]

Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadis (Ebu) Rükâne'nin hanımını üç (talakla) boşadığını ifâde eden[192] îbn Cüreyc hadisinden daha sağlamdır. Çünkü (bu hadisi Rükâne'den nakleden) râviler (Rükâne'nin kendi) ev halkındandırlar ve bu olayı başkalarından daha iyi bilirler. İbn Cüreyc ise, bunu Ebu Râfi'in oğullarından biri vasıtasıyla İkrime'den (O'da) İbn Abbas'tan rivayet etmiştir.[193]

Açıklama

Bu hadis-i şerifle 2206 numaralı Nâfi b. Uceyr hadisi, yine aynı mevzuyla ilgili olan 2196 numaralı İbn Cüreyc hadisinden daha sağlamdırlar. Bilindiği gibi bu hadis-i şerifle 2206 numaralı Nâfi b. Uceyr hadisinde Hz. Rükâne'nin hanımım elbette sözünü kullanarak bir defa boşadığı ifade edilirken 2196 numaralı İbn Cüreyc hadisinde Ebu Rükâne'nin hanımını üç talakla boşadığı ifade edilmektedir. Musannif Ebü Davud'a göre mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifle 2206 numaralı hadis, râvileri Hz. Rükâne'nin torunları olduğu için râvileri arasında "Ebu Râfi'in oğullarından biri" diye bahsedilen kimliği meçhul bir ravi bulunan 2196 numaralı İbn Cüreyc hadisinden daha sahihtir. Ancak Musannif Ebû Davud'un bu hadisin 2196 numaralı hadisinden daha sağlam olduğunu

söylemesi, onun bu hadisin sahih olduğuna inandığı mânâsına gelmez. Bu söz mevzumuzu teşkil eden bu zayıf hadisin 2196 numaralı hadis kadar zayıf olmadığını ifade eder.

Bu hadisi Hâkim de rivayet etmiş ve bu hadisi destekleyen mutâbi' bir hadis bulunduğunu ve bu hadisin ayrıca Beyhakî ve Dârekutnî tarafından da tahrîc edildiğini ifâde etmiştir.[194] Hafız İbn Hacer de bu hadisle ilgili görüşlerini şöyle dile getirmiştir:

"Bu hadisin, Hz. Rükâne'nin Rasûl-i Ekrem'e kadar ulaştırdığı müs-ned bir hadis mi, yoksa Hz. Rükâne'nin rivayet ettiği mürsel bir hadis mi olduğu mevzuunda ulema arasında ihtilâf vardır. Ebû Dâvud ile tbn Hıbbân ve Hâkim bu hadisin muzdarîb olduğunu söylüyor, tbn Abdilberr de et-Temhid isimli eserinde hadis ulemasının bu hadisi zayıf saydıklarını ifade ediyor. el-Münzirî de bu hadisin senedinde hadis ulemasından pek çoğunun zayıf kabul ettiği ez-Zübeyr b. Said'in bulunduğuna dikkatleri çekerek hadisin zayıf olduğunu imâ etmek istiyor"[195]

Bazı Hükümler

1. “sen elbette boşsun" diliyerek karısını boşayan bir kimse eğer sadece bir talaka niyyet etmişse hanımı bir talakla boş düşmüş olur. Eğer daha fazla talaka niyyet etmişse, Hanefi ulemasıyla imam Şafiî, Ata ve es-Sevrî'ye göre niyyet ettiği sayıda talak vâki olur. Eğer birden fazla talaka niyyet etmemişse îmam Şafiî'ye göre bir ric'î talak vâki olur. Said b. Cübeyr'in de bu görüşte olduğu rivayet olunmuştur. Hanefi ulemasına göre ise bu durumda bain talak vaki olur. Rabia ve Mâlik (r.a.)'ya göre ise, "elbette kesinlikle" kelimesi kullanılarak verilen talakla da kocasıyla gerdeğe girmiş bir kadın için üç talak vaki olur. Delilleri ise Aişe (r.anha)'dan rivayet olunan şu hadis-i şeriftir. "Aişe (r.anha)dan (rivayet olunmuştur:) dedi ki "Rifa'a el-Kurazi'nin karısı Peygamberimiz (s.a.)'e geldi Ebu Bekr (r.a.)'de Rasûlullah (s.a.)'in yanında bulunuyordu ve şöyle dedi:

Ya Rasûlallah, ben Rifa'a el-Kurazi'nin nikahında idim. Fakat Rifa'a beni "elbette sen boşsun" diyerek kesin bir şekilde boşadı. Ben de Abdurrahman b. ez-Zübeyr ile evlendim. Fakat ya Rasûlallah Abdurrah-man'ın erliği, şu elbise saçağı gibi (gevşek)dir, dedi ve örtüsünden bir saçak

alarak gösterdi. Hâlid b. Said kapıda idi. Rasûlullah (s.a.) onun içeri girmesini izin vermemişti. Halid:

Ey Ebu Bekr, bu kadın Rasûlullah (s.a.)'ın huzurunda neler söylüyor? dedi. Rasûlullah (s.a.)'de:

"Sen tekrar Rifa'a'ya dönmek istiyorsun ama ikinci kocanın balcağızından, o da senin balcağızından (atmadıkça olmaz", buyurdu.[196]

Malikî ulemasından el-Bâcî'nin beyânına göre, Rifaa el-kurazî karısını elbette sözünü kullanarak boşadığı için Rasûl-i Ekrem'in bu talakı hiç yoruma tabi tutmadan Rifa'a'nin bir daha bu kadına dönmesinin mümkün olmadığını ifâde buyurması, bu şekilde verilen talakların üç talak sayılması gerektiğine delalet eder. Nitekim "elbette" sözü de bir şeyi kesmek anlamına gelir. Binaenaleyh bu kelimeyi kullanarak talak veren bir kimsenin nikahla ilgisi kesilmiş olur. Bir başka tabirle zifafa girdiği bir kadını elbette sözünü kullanarak boşayan bir kimse onu üç talakla boşamış olur.

Zifafa girmediği hanımını "elbette" sözünü kullanarak boşayan bir kimse ister üç talaka niyyet etsin, isterse hiç bir talaka niyyet etmesin, onu üç talakla boşamış olur. Bu meselede ulema ittifak etmişlerdir. Fakat bu hanımını sadece bir talak niyyetiyle boşayan kimsenin talakı hakkında iki rivayet vardır:

1. Üç talak vaki olur. Sahnûn ile îbn Habib bu görüştedirler.

2. Bir talak vaki olur. İmam Malik de bu görüştedir.[197]

Bu mevzuda imam Tirmizî de şunları söylüyor: "Elbette sözü kullanılarak verilen talak hususunda ulema ihtilaf etmişlerdir. Ömer b. Hattab'-dan bu {alakı bir talak olarak kabul ettiği rivayet edildi. Hz. Ali'den onu üç talak olarak kabul ettiği rivayet olunuyor. Bazı ilim adamları da, "bu meselede kişinin kendi niyyetine bakılır, bire niyet etmişse bir, üçe niyyet etmişse üçtür. Ancak iki talaka niyyet etmişse yalnız bir talak vâki olur" diyorlar. Sevrî'nin ve Küfe ulemasının kavli budur. Mâlik b. Enes "Elbette" hakkında şöyle diyor; "şayet kadınla yatmışsa elbette ile boşama üç talaktır”. Şafiî bire niyyet etmişse birdir ve ricat (dönme) hakkına sahiptir, ikiye niyyet etmişse iki, üçe niyyet etmişse üçtür" diyor.[198]

14-15. İçinden Karısını Boşamayı Geçiren Kimsenin Durumu

2209. ...Ebu Hureyre (r.a.)'dan Peygamber (s.a.) şöyle buyurduğu rivayet olunmuştur: "Gerçekten Allah, ümmetimin söylemediği ya da yapmadığı ve (Fakat) kalbinden geçirdiği şey(İer)i bağışlamıştır.”[199]

Açıklama

îslâmî eserlerde beyân edildiği üzere insanın kalbine gelen duygu ve düşünceler beş mertebededir:

1. Hâcis mertesebi; Bir işi yapıp yapmama fikri kalbe ilk doğunca buna hâcis denir.

2. Kalbe doğan bir fikrin kalb de bir süre kalmasına "hatır" denir.

3. Bundan sonra bu düşünceyi gerçekleştirip gerçekleştirmemek hususunda nefsin tereddüt etmesine "hadisü'n-nefs" denir.

4. Bu iki cihetten birini tercih etmeye "hemm" denir.

5. Tercih ettiği ciheti gerçekleştirmeye kesin karar verip harekete geçme noktasına "azm" denir, insanlar ancak bu mertebeden mesuldurlar.

Hâcis, hatır, hadisü'n-nefes mertebeleri mutlaka affedilmiştir. Hase-ne de sevab olmadığı gibi seyyie de ikab da yoktur. Hemm denilen mertebede ise, hayırda sevab varsa da şer de ikab yoktur. Azm mertebesine ise, her türlü mesuliyet terettüb eder.[200]

Nitekim bir hadis-i şerifte şöyle buyuruluyor:

"Allah iyilikleri de kötülükleri de takdir etti, sonra bunları açıklayarak dedi ki: Her kim bir iyilik yapmaya niyetlenir de yapamazsa cenab-ı hak onu kendi katında tam bir iyilik olarak yazar. Eğer hem niyyetlenir, hem de o iyiliği yaparsa on iyilik sevabı yazar ve bu sevabı yedi yüz ve daha fazla katına çıkarır. Her kim de fenalık yapmaya niyetlenir de sonra vazgeçerse Allah teâlâ onun için tam bir iyilik sevabı yazar. Eğer fenalığı kasdeder ve işlerse bir günah olarak yazar."[201]

Bazı Hükümler

1. Allah teâla insanın gönlünden geçirip de tatbık sahasına koymadığı kotu düşünceleri bu ümmete mahsus olmak üzere affetmiştir. Daha önceki ümmetler ise, gönüllerinden geçirdikleri kötü düşüncelerden dolayı -onları

tatbik mevkiine koy-masalar bile- hesabı çekilirlerdi. Hatta islâmiyyetin ilk yıllarında müslümanlar bu çeşit düşüncelerden sorumlu sayılırlardı. Fakat Allah teâla "Allah kimseye gücünün üstünde bir şey teklif etmez"[202] âyet-i kerimesiyle müs-lümanlan bu sorumluluktan kurtardığını bildirdi.

2. Bir kimse kalbinden karısını boşamayı geçirdikten sonra bunu dile getirmese nikahına hiçbir zarar gelmez. Bir başka ifadeyle kalbinden geçen talak düşüncesiyle herhangi bir talak vaki olmaz.

Hanefi ulemasıyla Ata b. Ebi Rebah, Said b. Cübeyr, Katâde, el-Hasen, es-Sevrî, Şafiî, Ahmed ve İshak (r.a.) bu görüştedirler. Zühriye göre ise bir kimsenin kalbinden geçirdiği talak düşüncesiyle dile getirmemiş bile olsa yine de talak vaki olur. Eşheb imam Malik'in de bu görüşte olduğunu rivayet etmiştir. Malikî ulemasından Îbnu'l-A'rabi bu görüşün dayanağını şöyle açıklamıştır: "Nasıl kalbinden inkarda bulunan bir insan kâfir, isyanda ısrar eden ve amellerinde gösteriş yapan günahkâr olursa, kalbinden bir işi yapmayı geçiren bir kimsenin de onu uygulamaya koy-masa bile mesul olması, kalbinden bir müslümana iftira etmeyi geçiren kimsenin de bu düşüncesinden dolayı iftiracı durumuna düşmesi gerekir. Kalbden geçirildiği halde sözle ifâde edilmeyen her düşüncenin hükmü de budur.

Hattâbî'nin beyânına göre "bu hadis Malikîlerin -aleyhlerine bir hüccettir. Çünkü İslam uleması zihar yapmayı düşünen bir kimsenin bu düşüncesinin dilleifadeledilmediğisüreceziharsayılmayacağmdaittifaketmişler-dir. Oysa ziharla talak laynii şeydir. Ayrıca yine islam ulemasına göre bir insan iftira etmeyi gönlünden geçirse, müfteri olmaz ve namazda gönlünden bazı şeyleri geçirmesiyle de namazı bozulmaz. Eğer İbn Arabi'nin bu sözleri doğru olsaydı, namaz kılan bir kimsenin gönlünden geçen düşüncelerinden dolayı namazı bozulması gerekirdi.

3. Bir kimsenin karısını boşadığını yazmasıyla karısı boş olur. Hanefi ulemasına göre bir kimsenin karısını boşadığını mektupta açıkça yazıp ona göndermesiyle talak vaki olduğu gibi gönderdiği bu mektubu talak niyye-tiyle yazmış olmasa bile, yine talak vaki olur. Boşamak niyyetiyle açıkça yazmış olduğu mektuba gelince onu göndermese bile yine talak vâki olur. Mektubu açıkça yazmadan maksat, anlaşılması ve okunması mümkün olacak şekilde, kağıt, duvar gibi bir yüzeye yazmaktır. Fakat okunması ve anlaşılması mümkün olmayacak bir şekilde karısını boşadığını su üzerine

veya havaya yazmasıyla talaka niyyet etmiş bile olsa bunları kendisi talaffuz etmedikçe talak vâki olmaz. eş-Şa'bî ile en-Nehâî ve ez-Zuhrî'ye göre ise bir kimse boşamak niyetiyle, karısını boşadığını yazacak olsa, (bu yazlyı nereye yazarsa yazsın sadece yazmasıyla), karısı boş olur. -İmam Malik ile imam Şafiî de bu görüştedirler. Şafiî ulemasından bazılarına göre ise, sadece yazıyla niyyet edilmiş bile olsa, talak vaki olmaz. Çünkü bu, dille boşamaya gücü yettiği halde yazıyla boşamaya kalkmaktır. Nasıl ki konuşmaya gücü yeten bir kimsenin işareti muteber değilse konuşmaya gücü yettiği halde karısını mektubla boşamaya kalkan kimsenin verdiği talak da muteber değildir.

Mektupla talakın vaki olacağını iddia edenlerin delili ise, Rasûl-i Ekrem'in bazı devlet adamlarını dine davet için onlara mektub göndermesidir.

Bir kimsenin niyyetsiz olarak karısını boşadığını yazması mevzuunda imam Ahmed'den iki görüş rivayet edilmiştir:

a. Bununla talak vâki olur.

b. Niyyetsiz olduğu için asla talak vâki olmaz.

İmam Ebu Hanife ile imam Mâlik ve Şafiî'de ikinci görüşü benimsemişlerdir. Çünkü bir yazı, alıştırma yapmak, güzel yazı öğrenmek gibi maksatlarla da yazılmış olabilir. Bu bakımdan yazılar, kinayeli sözler gibi niyete muhtaçtır. Binaenaleyh sahibinin talak niyyeti taşımadan yazdığı talak ifade eden bir yazıyla talak vâki olmaz. Aynı şekilde imam Ahmed'e göre açıkça belli olmayan yazılarla da talak vaki olmaz. Bunlar insanın ağzından çıkan anlamsız ses, nefes ve sözlere benzer. İmam Ahmed ile İmam Mâlik'e göre bir kimsenin karısını boşadığını ifade eden bir yazının o kimse tarafından yazıldığının kabul edilebilmesi için iki şahidin şehâdet etmesi gerekir. Aksi takdirde bu mektubun bir manası yoktur.[203]

15-16. Karısına "Bacım" Diye Hitabeden Kimsenin Durumu

2210. ...Ebu Tümeyme el-Hüceymî'den rivayet olunduğuna göre bir adam karısına "Ey bacım" diye hitabetmiş de Rasûlullah (s.a.)

"Bu senin kız kardeşin midir?" diyerek o kimseyi bundan menetmiştir.[204]

Açıklama

Bu hadis-i şerif Abdurrezzak'ın Musannef'inde şu manaya gelen lâfızlarla rivayet olunmuştur: "Peygamber (s.a.)' karısına "hemşire" diye hitabeden bir adama rastladı da onu bundan menetti"[205]

Bilindiği gibi bir kimsenin kendi zevcesini veya onun rekabesini (boynunu) veya msf, sülüs gibi bir uzvu şâyiini kendisine nikâhı müebbeden haram bulunan bir kadına veya onun bakılması caiz olmayan bir uzvuna teşbih etmesine -zihar- denir" Zihar yapan bir kimse keffârette bulunmadıkça zevcesine yaklaşamaz. Keffâret verildikten sonra yaklaşmaya mâni hürmet zail olmuş olur.[206] îşte müslümanlar hanımlarına bacım veya hemşirem ya da kızım diye hitab etmeye alışıp da bu alışkanlık neticesinde bir gün zihar yapmaları ve dolayısıyla zarara uğramaları veya bu gibi sözlerle talaka niyyet etmeleri neticesinde nikahlarının bozulacağı korkusuyla Peygamber efendimiz onları hanımlarına bu gibi hitablarda bulunmaktan nehyetmiştir. Bu mevzuda İbn Battal'da şunları söylemiştir: "Ulemadan bir cemaat kişinin karısına bu gibi hitabta bulunmasıyla zihar yapmış olacağına hükmettiler. Nitekim Peygamber (s.a.)'de hangi manada kullanıldığını ancak kullanan kimsenin bileceği bu kelimeleri kullanmaktan kaçınmayı tavsiye etmiştir."[207] Yine îbn Battal'ın açıklamasına göre Hz. İbrahim, Sâre için "bu benim hemşiremdir" dediği zaman Hz. Sare'nin kendisinin din kardeşi olduğunu kasdetmiştir. Karısına bu maksatla "kız kardeşim" dediği için nikahına bir zarar gelmediği gibi bu hitabından dolayı ilahi bir ikaza veya tenkide de uğramamıştır"[208]

Bazı Hükümler

Bir kimsenin kansına "hemşire", "bacı" gibi hitablarda bulunması mekruh olduğu gibi, annem", "kızım", "yavrum" gibi hitaplarda bulunması da mekruhtur. Bu gibi hitablar boşamak için kullanılan "sen bana kız kardeşim gibi haramsın", "sen bana annem gibi haramsın" sözlerine benzediği için Rasûl-i Ekrem kişinin bu gibi sözlerle karısına hitabta bulunmasını yasaklamıştır. Bu şekilde hitab etmenin diğer bir sakıncası da şudur; Bir insanın hanımına bu gibi sözlerle hitabta bulunurken zihara

niyyetlense, zihar yapmış olur. Binaenaleyh keffâretini ödemedikçe hanımına yaklaşamaz. Kişinin karısına, kendine haram sayılan kadınlardan biriymiş gibi yaptığı tüm hitabların hükmü budur.

Ulemanın pekçoğuna göre bir kimsenin hanımına saygı niyyetiyle bu gibi hitablarda bulunmasının hiç bir sakıncası yoktur. Bu maksatla karısına kızım yavrum gibi hitablarda bulunmasıyla zihar yapmış olmaz. Ancak saygı niyeti olmaksızın hanımına bu gibi kelimelerle hitabta bulunmanın hükmü üzerinde ulema ihtilâf etmişlerdir. İmam Ebu Yusuf'a göre saygı maksadı olmaksızın bir kimsenin hanımına bu gibi kelimelerle hitab etmesiyle talak, imam Muhammed'e göre ise, zihar vaki olur. Binaenaleyh bu yüzden Rasul-i Ekrem Efendimiz mü'minleri hanımlarına bu gibi kelimelerle hitab etmekten men etmiştir.

Hanbelî ulemasından İbn Kudâme'nin beyânına göre, bir kimsenin hanımına bu gibi sözlerle hitab etmesi, zihar yapmaya benzediğinden dolayı yasaklanmıştır. Aslında zihara niyyet edilmedikçe bu gibi sözlerle zihar da talak da vâki olmaz.[209]

2211. ...Ebû Tumeyme'nin kavminden bir adamdan (rivayet olunduğuna göre kendisi), Peygamber (s.a.); bir adamı karısına "Ey hemşireceğizim" diye hitab ederken duyunca (o kimseyi bu tür bir hitaptan) menettiğini işitmiş.

Ebû Dâvud dedi ki: Bu hadisi Abdulaziz b. el-muhtar da; Hâ-lid, Ebu Osman ve Ebu Tumeyme senediyle Peygamber (s.a.)'den nakletmiştik Ayrıca Şu'be de; Hâlid, Bir adam ve Tümeyme yoluyla Peygamber (s.a.)'den nakletmiştir."[210]

Açıklama

Hafız İbn Hacer bu hadis hakkında şunları söylüyor; "Bu hadisi Ebû Dâvud mürsel yollardan rivayet ettiği gibi bir de Ebu Tümeyme ve Ebu Tumeyme'nin kavminden bir adam vasıtasıyla Hz. Peygamber'den muttasıl olarak rivayet etmiştir.[211]

Musannif Ebu Davud'un bu hadisin sonuna bir talik ilâve etmekle "her ne kadar bu hadis bazı yollardan mürsel olarak rivayet edilmişse de bunların biri diğerini takviye ettiğinden zayıflıktan kurtulmuşlardır. Bunların

bazısının senedlerinde bazı râvilerin ilâve edilmiş olması diğer rivayetlerde inkita bulunduğunu göstermez. Bu hadisin o sened zinciriyle de rivayet edilmiş olduğunu gösterir" demek istiyor.

Ulemânın bu hadis-i şerîfle ilgili görüşlerini önceki hadisin açıklamasında vermiş bulunmaktayız.[212]

2212. ...Ebu Hureyre (r.a.)'in, Peygamber (s.a.)'den rivayet ettiğine göre; "İbrahim aleyhisselâm üç yalandan başka hiç bir yalan söylememiştir: (Bunlardan) ikisi yüce Allah'ın zatı hakkındadır; (birincisi)

"Ben gerçekten hastayım" demesi,(ikincisi);

"Belki bu işi büyükleri olan şu (put) yapmıştır" demesidir. (Üçüncüsüde) şöyle olmuştur;

(Hz. İbrahim) zalimlerden birinin toprağında yolculuk yaparken bir yerde konaklamıştı. "Beraberinde insanlann en güzeli bir kadın bulunan bir adam (gelip ülkemizde) şuracıkta konaklamıştır" diye zâlime haber verildi. Bunun üzerine o zalim (Hz. İbrahim'e bir elçi) gönderip (yanına çağırttı ve) ona Sâre'yi sordu. Hz. İbrahim de;

"O benim kız kardeşimdir" cevabını verdi. Sare'nin yanına dönünce

"Bu (adam) bana seni sordu. Ben de kendisine senin kız kardeşim olduğunu söyledim. Çünkü bugün seninle benden başka müslüman yoktur. Allah'ın kitabına göre sen benim (kız) kardeşimsin. (Sakın) beni onun yanında yalancı çıkarma" dedi ve (daha sonra râvi Ebu Hureyre) hadisifn geri kalan kısmını) nakletti.

Ebû Dâvud dedi ki: Şu'ayb b. Ebû Hamza, Ebu'z-Zinad'dan, (o da) el-A 'rac'dan (o da) Ebu Hureyre'den (o da) Peygamber sallalahu aleyhi vesellemden bu hadisin bir benzerini rivayet etmiştir.[213]

Açıklama

Ebu'l-Enbiya Halilürrahman İbrahim aleyhisselâmın Miladdan 12 yüzyıl önce yaşadığı zannedilmektedir. Babası Tarih, Sâm b. Nuh aleyhisselâmın neslindendir. Azer isimli bir puta çok hizmet ettiği için Azer ismini almıştır. Kuvvetli olan bir görüşe göre ise, Azer, Hz. İbrahim'in babası değil, amcasıdır. İbrahim kelimesi Sürya-nîce Ebu-Rahm (cemaat babası) manasına gelir. Bazılarına göre bu kelime "kuvvetli görüş" manasına gelen

Birehme kökünden türemiştir. İbrahim aleyhisselâm Ehvaz bölgesinde "es-Sûs" denilen yerde dünyaya geldi. Sonra babası onu Nemrud'un ülkesi olan Babil'e götürdü. Kendisiyle Nuh aleyhisselam arasında 2640 senelik bir süre bulunmaktadır. Nuh aleyhisselâm ile İbrahim (a.s.) arasında biri Hud diğeri de Salih (a.s.) olmak üzere sadece iki Peygamber gelmiş geçmiştir. Nuh (a.s.)'dan önce ise, İdris, Şit ve Adem (a.s.) olmak üzere 3 peygamber yaşamıştır. Bir başka ifadeyle Hz. İbrahim'e gelinceye kadar gönderilen Peygamberlerin sayısı altıdır. Hz. Muhammed, İbrahim, Musa, îsâ, Nûh (aleyhisselâm)'a "ulül-azm peygamberler" ismi verilmiştir. Bu ululazm peygamberler içerisinde Hz. Muhammed'den sonra gelen en büyük Peygamber Hz. İbrahim'dir. Allah teâlâ kendisine on sahife indirmişti. Yeryüzünde ilk defa kılıçla savaşan, ilk defa sünnet olan, ilk defa şalvar giyen, ilk defa tırnaklarını kesip bıyığını kısaltan, ilk defa saçma sakalına ak düşen, müsafire ikram eden, tirit pişiren ve suyla taharetlenen kimse İbrahim aleyhiselâmdır. 175 sene yaşadı, âni olarak vefat etti ve Hz. Sare'nin kabri yanına defnedildi. Hz. İbrahim Hz. Nuh'un oğlu Hâm'ın çocuklarından Ken'an'm oğlu Nemrud'un ülkesine Peygamber olarak gönderilmişti. Süddî'nin rivayetine göre Nemrûd Hz. İbrahim dünyaya gelmeden önce rü'yasında bir yıldızın doğup parlaklığıyla ay ve güneşin ışığını sönük bıraktığım görmüş ve bundan çok korkmuş, bu rüyayı tabir etmek üzere çağırdığı kâhinler ve sihirbazlar yakında bu ülkede etrafını sönük bırakacak bir oğlan çocuğunun dünyaya geleceğini söylemişler. Bunun üzerine Nemrud bu çocuğun dünyaya gelmesine engel olmak için erkeklerin karılarına yaklaşmalarını yasaklayıp bunu gözetlemek üzere her on kişinin başına bir memur görevlendirmişti. Bir kadın hayızlandığı zaman o kadının kocasının o kadına yaklaşmasına izin verilir, temizlenirse bu izin kaldırılırdı. Bir gün Hz. İbrahim'in babası karısına temiz iken yaklaşma imkanı bulmuş bir yaklaşmadan da Hz. İbrahim dünyaya gelmişti. Hz. İbrahim'i annesi bu mağarada dünyaya getirmiş ve kimsenin görmemesi için de mağaranın kapısını iyice kapatmıştı. Kendisini emzirmek üzere mağaraya geldiği zaman onu birinden süt, birinden su birinden de yağ akan üç parmağını emerek gıdasını aldığım hayretle müşahede etmişti. Hz. İbrahim kısa zamanda yetişti, annesinin yardımıyla babasıyla tanıştı. Birgün Hz. İbrahim annesine "Benim Rabbim kimdir?" diye sordu. O da "benim" diye cevap verdi. İbrahim (a.s.) "Peki senin rabbin kimdir?" deyince, "Babandır", karşılığını verdi. Bu defa İbrahim (a.s.) "öyleyse babamın

Rabbi kimdir?" dedi. Annesi de "Nemrûd'dur" diye karşılık verdi. Hz. İbrahim de o zaman "Nemrud'un Rabbi kimdir? deyiverdi. O zaman annesi büyük bir korku ve telaşla "sus sus!" diyerek konuşmayı kesmeye çalıştı. Biraz sonra Hz. İbrahim'in babası geldi. Hz. İbrahim ona da bu soruları yöneltti. Babası da Hz. İbrahim'e aynen annesi gibi cevap veriyordu. Hz. İbrahim ona "peki Nemrud'un rabbi kimdir? deyince, babası "sus! sus!' 'diyerek kendisini tekmelemeye başlamıştı. Nitekim Cenab-ı Hak şu âyet-i kerime ile bu gerçeğe ışık tutmaktadır;

"And olsun biz önceden İbrahim'e de doğru yolu bulma kabiliyetini vermiştik zaten biz onu(n olgun insan) olduğunu biliyorduk"[214] daha sonra Hz. İbrahim'in isteğiyle annesiyle babası onu güneş battıktan sonra saklı kaldığı izbeden dışarı çıkardılar. Bu arada at ve sığır, deve ve koyun cinsinden ne kadar hayvan görmüşse bunların rabbinin kim olduğunu babasına sormaktan geri durmuyor ve bunların mutlaka bir yaratıcısı olması gerektiğini tekrarlıyordu. Daha sonra yerlerin göklerin yaratılışım düşünüyor, benim rabbim beni yaratan besleyip büyüten kudret sahibidir, başkası olamaz, diyordu. Bu durum Kur'an-ı Kerim'de şöyle anlatılıyor;

"Üzerine gece basınca (İbrahim) bir yıldız gördü,

İşte benim rabbim dedi. Yıldız batınca;

"Batanları sevmem" dedi ayı doğarken görünce:

"İşte bu benim Rabbim" dedi, o da batınca;

"Rabbim bana doğru yolu göstermeseydi elbette sapan topluluktan olurdum" dedi, Güneşi doğarken görünce:

"Budur Rabbim, bu daha büyük" dedi (o da) batınca dedi ki:

"Ey kavmim, ben sizin Allah'a ortak koştuğunuz şeylerden uzağım, ben yüzümü tamamen, gökleri ve yeri var edene çevirdim ve artık ben ona ortak koşanlardan değilim."[215] Daha sonra Hz. İbrahim putperestlikle ve putperestlikten kaynaklanan bâtıl inançlarla alay etmeye başladı. Kur'an-ı Kerim'de Hz. İbrahim'in tevhid uğruna girişip sürdürdüğü bu mücadele şöyle anlatılıyor:

'Kavmi onunla tartışmaya girişti (O, oniara) dedi ki:

Beni doğru yola iletmişken Allah hakkında benimle tartışıyormusu-nuz? Ben sizin ona ortak koşduğunuz şeylerden korkmam Rabbim ne dilerse o olur. Rabbim bilgice her şeyi kuşatmıştır. Hala (kendinize gelip) öğüt al m norm usunuz? Hem siz Allah'ın, size (tapındıklarınızın tanrı oldukları)

hakkında hiçbir delil indirmediği şeyleri ona ortak koşmaktan korkmuyorsunuz da ben nasıl sizin (O'na) ortak koştuğunuz şeylerden korkarım? Şimdi biliyorsanız (söyleyin) iki topluluktan hangisi (tek Allah'a inananlar mı, yoksa Allah'a ortak koşanlar mı) güvende olmağa daha lâyıktır? İnananlar ve imanlarım bir haksızlıkla bulamayanlar... İşte güven onlarındır. İşte doğru yolu bulanlarda onlardır. Bütün bunlar kavmine karşı İbrahim'e verdiğimiz hüccetlerimizdir. Dilediğimizi derecelerimizle yükseltiriz. Şüphesiz Rabbin hikmet sahibidir, bilendir."[216]

Daha sonra Hz. İbrahim'in kavmine karşı ileri sürdüğü delillerle nasıl üstünlük kazandığı da yine Kur'an-ı Kerim'de şöyle anlatılıyor:

"İbrahim babasına demişti ki:

Babacığım, işitmeyen görmeyen ve sana hiçbir şey kazandırmayacak olan şeylere niçin tapıyorsun? Babacığım bana, sana gelmeyen bir bilgi geldi. Bana uy, seni düzgün bir yola ileteyim. Babacığım! Şeytana tapma. Çünkü şeytan Rahman'a isyan etmişti. Babacığım, ben sana Rahman'dan bir azabın dokunmasından korkuyorum. O zaman sen şeytanın dostu olursun. (Babası):

Ey İbrahim sen benim tanrılarımdan yüz mü çeviriyorsun? Eğer (Onlara dil uzatmaktan)vazgeçmezsen, andolsun seni taşlarım. Uzun süre benden aynî git." dedi. (İbrahim);

"Selâm sana (esenlik içinde kal)" dedi. "Senin için Rabbimden mağfiret dileyeceğim. Çünkü o bana çok lütuf kârdır. Sizden de Allah'dan başka yaşardıklarınızdan da ayrılıyor ve yalnız Rabbime yalvarıyorum. Limanın ki Rabbim'e yalvarmakla (sizin gibi) ha fıs) sız olmam. İşte onlardan ve onların Allah'dan başka taptıklarından ayrılınca biz O'na İshak'i ve (İs-hak'ın oğlu) Ya'kub'u armağan ettik ve hepsim de Peygamber yaptık." [217] babası cevap vermekten âciz kalınca Hz. İbrahim kendi dinini açıklamanın zamanı geldiğine inanarak, dinini ve inancını şöyle açıkladı:

"Şimdi gördünüz mü neye tapıyorsunuz." dedi. "Siz ve eski atalarınız onlar benim düşmammdır. Yalnız âlemlerin Rabbi (benim) dostumdur."[218] Bunun üzerine kavmi O'na "Sen alemlerin Rabbi demekle Nem-rud'u mu kast ediyorsun?" dediler. Hz. İbrahim de Hayır, O'nu kast etmiyorum. O zatı kasdediyorum ki "beni yaratan ve bana yol gösteren odur. Bana yediren ve içiren odur. Hastalandığım zaman bana şifâ veren odur. Beni öldürecek sonra diriltecek odur."[219] dedi. Hz. İbrahim inancım

bu şekilde açıkladıktan sonra bu hâdiseyi Nemrud işitti ve İbrahim'i yanına çağırttı ve aralarında şu konuşma geçti "Ey İbrahim seni gönderen, insanları kendisine ibadete davet ettiğin ve sonsuz güç ve kudretinden bahsettiğin ilâhın nasıl bir ilâhtır?" Hz. İbrahim "Benim Rabbim diriltir ve öldürür" Nemrud: "ben diriltir ve öldürürüm" Hz. İbrahim bunu nasıl yaparsın?" Nemrud "iki adam getiririm önce onları ölüme mahkum ederim boyun eğmişlerken birini affederim bu şekilde ona hayat bahşetmiş olurum. Diğerini de idam ederim. Bu şekilde onu da öldürmüş olurum." Hz. İbrahim "Benim inandığım Allah güneşi doğudan getirir sen de batıdan getir" Hz. İbrahim'in bu sözü üzerinde Nemrud şaşırıp verecek cevap bulamadı. Allah teâlâ Nemrud'un bu şaşkınlığım Kur’an-ı Kerim'in de şöyle açıklıyor;

"İbrahim; "Allah güneşi doğudan batıya getirir sen de onu batıdan (doğuya) Getir, deyince inkâr eden o adam şaşırıp kaldı..."[220]

Metinde Hz. İbrahim'in, yalan görünüp de aslında gerçek olan sözlerinin üçünü de Allah için söylediği halde bunlardan Sâre ile ilgili olan sözünün Allah için değilmiş gibi ifade edilmesi bu sözde Allah'ın rızasıyla birlikte Hz. İbrahim'in menfaatinin de bulunmasındandır. Sözü geçen üç yalan, sahibinin zemmedildiği dince çirkin görülen bir yalan değil, ancak karşıdakinin yalan zannettiği ve söyleyen kimsenin de doğruluğunu kesinlikle bildiği sözlerdir. Meselenin bir başka yönü de şudur ki, Hz. İbrahim'in bu sözlerinin üçünde de tevriye sanatı vardır. Karşıdakiler bu sözlerin sadece hakiki mânâsı üzerinde durduklarından bu sözlerin mecazi manalarını anlayamamışlardır.

Hz. İbrahim kavmine inançlarının batılhğım ve taptıkları putlann acizliğini isbat etmek istiyordu. Bu sırada kavmi onu her kutladıkları bayrama götürmek istediler. Yolda giderken Hz. İbrahim onlardan şehirde yalnız kalan putları kırmanın tam zamanı olduğunu düşünerek birden bire kendini yere attı ve "ben hastayım" dedi. Hz. İbrahim'in kavmi "sakîm: hasta" sözünü taun hastalığı için kullanırlardı. Hz. İbrahim'in zahirde böyle bir hastalığı yoktu, ama kavminin putperestliğinden dolayı son derece rahatsız ve sıkıntılıydı. "Ben hastayım" derken bu derdini dile getiriyordu. Binaenaleyh Hz. İbrahim'in bu sözü görünüşte yalan gibi ise de aslında gerçeğin tâ kendisiydi. Daha sonra Hz. İbrahim onların arkasından; "Allah'a and içerim ki siz dönüp gittikten sonra pullarınıza bir tuzak kuracağım" [221] diye haykırdı.

Nemrud'un halkı bayram yerine giderlerken yemekler pişirip sayıları yetmişi bulan putlarının önüne koymuşlardı. İnançlarına göre onlar bayram yerinden dönünceye kadar bu yemeklere manevî bereket gelecekti. Hz. İbrahim elinde baltasıyla gelip "daha yemeklerinizi yemediniz mi" diye alay ederek en büyük putun dışında hepsini kırdı ve baltayı da onun boynuna takıverdi. Bu hâdise Kur'an-ı Kerim'de şöyle anlatılıyor;

"Nihayet (İbrahim) onları parça parça etti yalnız onların büyüğünü bıraktı. Belki ona müracaat ederler diye"[222] Nihayet Hz. İbrahim'den şüphelendikleri için Nemrud onu çağırıp, "bunları sen mi kırdın"? diye sordu. Hz. İbrahim de bu işi büyük putun yapmış olabileceğini söyledi. Babillilerin "Hiç put hareket eder mi? sorusunu da, "size fayda ve zarar vermeyen hareket edemeyen şeylere niçin tapıyorsunuz? diye cevapladı." [223]

Fakat Babil halkı sapıklıklarında ısrar ettiler ve İbrahim'i ceza olarak ateşe attılar. Fakat Allah'ın isteğiyle ateş bir bahçeye dönüştü.[224] Bu mucizeyi görenlerden bazıları iman ettiler. Hz. İbrahim de onları ve ailesini a'arak Harran'a Filistin ve Mısır'a gitti. Kudüs civarına yerleşti. Hz. İbrahim, ailesi Sare ile yaptığı bir yolculukta zalim bir hükümdarın toprağına uğramıştır. Bu zâlimin kim olduğu ulema arasında ihtilaflıdır. Bazılarına göre Mısır hükümdarı Amr b. İmrü'l-Kays'dir. Bir takımları Ürdün hükümdarı Sâduf olduğunu daha başkaları Süfyan b. Arvan nammdaki Harran hükümdarı olduğunu söylemişlerdir. Siyer ulemasının beyânına göre İbrahim (aleyhisselâm) bir müddet Şam'da kalmıştır. Sonra orada kıthk zuhur edince Hz. Sare ile birlikte Mısır'a gitmiştir. Orada Firavn Sülalelerinin ilk hükümdarına tesadüf etmiş. Bu adam uzun zaman yaşamış bir zâlim imiş. Hadisin bir riv^etine göre zalim ve cebbar Firavn evvelâ Hz. İbrahim'e haber göndererek huzuruna celbetmiş ve ona bu kadının kim olduğunu sormuş. Hz. İbrahim kız kardeşi olduğunu söylemiş. Sonra Sâre'ye bunu haber vererek sorulursa onun da aynı şeyi söylemesini tenbih etmişti. Cebbar'ın adeti evli kadınlara tecâvüzmüş. Bu tehUkeden kurtulmak için Hz. İbrahim Hz. Sare'yi hemşiresi olarak tanıtmıştı. Gerçekte ise Hz. İbrahim bu sözüyle Hz. Sare'nin din kardeşi olduğunu kastediyordu. îbn Cevziye göre ise melik mecûsi idi. Mecû silerdeler kekik arısına hemşire diye hitap ederdi. Hz. İbrahim onun dilini kullanarak zahirden bu benim ka-rımdır, demiş oluyor. Gerçekte ise din kardeşi

olduğunu kast ediyordu. Bu sözüyle de zâlim melik'in bunu bana nikahla demesini önlüyordu.

Hz. Sare'yi melikin huzuruna getirdiklerinde hemen tecâvüze yeltenmişse de eli şiddetle tutulmuş hatta bir rivayette göğsüne kadar olan kısmı kurumuştur. Bunu görünce Hz. Sare'den aman dilemiş, kurtulması için Allah'a dua etmesini istemiş.ve bir daha tecavüze yeltenmeyeceğine söz vermiş. Hz. Sare de dua etmiş, neticede Firavn'ın eli eski haline dönmüşse de zalim Firavn verdiği sözü hemen unutarak tekrar tecâvüze kalkışmıştır. Bu üç defa tekerrür etmiş. Nihayet sözünde durmuş ve Hz. Sare'nin bir şeytan olduğu kanaatine vararak onu getireni çağırtmış ve Sare'nin derhal Mısır toprağından çıkarılmasını, kendisine Hacer namındaki hizmetçinin de hediye edilmesini emretmiştir. Çünkü îslâmiyetten önce insanlar cin ve şeytan meselesini son derece büyütür, görülen her olağan üstü şeyin onlar tarafından yapıldığına inanırlardı. Fir'avn'ın Hz. Sare'ye Hacer-i bağışlamasının sebebi, onun cin olduğuna inanması ve zarar getirmesinden bu suretle kurtulmak istemesi olsa gerektir.

Bu zâlim hükümdar hakkında Hz. Sare'nin duası şu olmuştur: "Allahım! bilirsin ki sana ve Rasûlüne iman etmiş bir kimseyim. Namusumu da korumuşumdur. Binaenaleyh bu kâfiri bana musallat kılma."

Ebû Davud'un mevzumuzu teşkil eden hadisin sonuna ilâve ettiği taliki Buhârî Ebü'l-Yeman, Şuayb, Ebü'z-Zinâd, el-A'rac, Ebu Hureyre senediyle Rasûl-î Ekrem'e ulaştırmıştır. Buhârî'nin bu hadisi şu mealdedir: Ebu Hureyre den Rasülullah (s.a.)'ın şöyle hikâye buyurduğu rivayet edilmiştir:

"İbrahim aleyhisselâm (bir kere hanımı) Sâre ile sefer etmiş de onunla bir şehre gelmiştir. Orada meliklerden biri, yahut zalimlerden birisi hükümrân idi. Bu zalime:

İbrahim, kadınların en güzel olanlarından birisiyle (şehre) girdi diye bildirdiler. Melik:

Ya İbrahim, yanındaki kadın neyindir? diye haber gönderdi, İbrahim:

(Din kardeş) hemşiremdir. diye cevap verdi. Sonra İbrahim dönüp Sare'nin yanına geldi ve:

Sakın sözümü tekzib etme! Ben bunlara senin kızkardeşim olduğunu söyledim. Allah'a yemin ederim ki yeryüzünde (bizim iman ettiğimiz esaslara) benden ve senden başka iman eden hiçbir kişi yoktur! buyurdu ve Sare'yi Melik'e gönderdi. (Saraya varınca) Melik Sar e için ayağa kalktı. Sare de hemen abdest alıp namaza durdu. (Namazdan) sonra;

Ya Rab, ben sana ve senin Peygamberine iman ettimse ben kadınlığımı, zevcimden başkasına karşı ebedî muhafaza eyledimse, benim üzerime şu kâfiri musallat etme!? diye dua etti. Herifin derhal nefesi boğuldu. Horlamağa hatta ayağıyla yere vurup tepinmeğe başladı. Ebu Hüreyre (devamla) demiştir ki Sâre:

Allahım, eğer bu herif ölürse bunu bu kadın öldürdü denilir" diye endişe gösterdi. Bunun üzerine adam sarasından kurtuldu. Sonra Hz. Sare:

Allahım, ben sana ve senin peygamberine iman ettimse ben kadınlık şerefimi zevcim müstesna olmak üzere herkese karşı korudumsa, şu kâfiri üzerime musallat etme.' diye dua etti. Herifin derhal nefesi tıkandı, horlamağa, hatta ayağıyla yere vurup tepinmeye başladı. Ebu Hüreyre (rivayetine devam ederek) demiştir ki Sâre:

Ya Rab, Bu herif ölürse bunu bu kadın öldürdü denilir, (diye endişe izhar eyle)di. bunun üzerine adam sarasından ikinci yahut üçüncü (defa) da kurtuldu. Bunun üzerine Melik saraydaki adamlarına:

Siz bana (insan değil) muhakkak bir şeytan göndermişsiniz, bu kadını İbrahim'e geri gönderiniz. Hacer'i de Sare'ye veriniz, dedi. Sonra Sare İbrahim (a.s.)'a dönüp geldi ve ona (durumu) anlatarak,

Anladın mı zevcim. Allah kâfiri rezil etti. Bir cariyeyi de hizmetçi verdi.[225]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis-i şerifte anlatılan hâdise İbrahim aleyhisselam hakkında bir mucize ve Hz. Sare hakkında bir keramettir. Keramet haktır.

2. Peygamberler hakkında yalan söylemek düşünülemez. Ancak tebliğin dışındaki mevzularda dış görünüşü bakımından yalan, fakat aslıda gerçek olan sözlerin Peygamberlerden de sâdır olması mümkündür.

Bu mevzuda el-Mâzirî şunları söylüyor: "Allah teâladan gelen bir hükmü tebliğ hususunda yalan söylemekten bütün Peygamberler masumdurlar. Bu husustaki yalanın azı çoğu müsavidir. Tebliğ kabilinden olmayıp da dünya işlerine ait ufak yalanların vukuunun mümkün olup olmayacağı hususunda selef ve haleften iki görüş rivayet olunmuştur:

Kadı Iyâz da şunları söylemiştir. Sahih olan şudur ki, tebliğ kabilinden olan hususlarda Peygamberlerin yalan söylemesi düşünülemez. Küçük

günahları onlara caiz görelim görmeyelim, söylenen yalan az olsun, çok olsun hüküm budur. Çünkü Peygamberlik makamı yalandan münezzehtir. Peygamber hakkında yalanı caiz görmek onların sözlerine itimadı kaldırır. Rasûl-i Ekrem'in Hz. İbrahim hakkında "Yalan söyledi" demesi bir tevriyeden başka bir şey değildir. Şayet bu sözün gerçek manada kullanıldığı kabul edilse bile Hz. İbrahim'in söylediği kabul edilen bu yalanlar yalan söylemenin caiz olduğu yerlerde söylenmiştir. Çünkü insanın nefsini bir zâlimin elinden kurtarmak veya malını gasbetmek isteyen kimseye engel olmak için yalan söylemesi meşrudur.[226]

3. "Kardeşim" sözüyle din kardeşini kastetmek meşrudur. İki zarardan daha ağırından kurtulmak için en hafifini seçmek meşru kılınmıştır. Bu bakımdan zâlimin vereceği büyük zarardan kurtulmak için daha hafif olan tekliflerine boyun eğmek caizdir. Nitekim Allah teâla ve tekaddes hazretleri, "kalbi imanla yatışmış olduğu halde (inkara) zorlanan müstesna inandıktan sonra Allah'ı inkar eden ve küfre göğüs açan (küfürle sevinç duyan) kimselere Allah'tan bir gazab iner ve onlar için büyük bir azab vardır"[227] buyurmuştur. Bu âyet-i kerime annesi ile babası küfre zorlanarak gözünün önünde öldürülen ve Ölüm tehdidi altında Allah'a ve Peygamber'e küfrettirilen Ammar b. Yâsir hakkında inmiştir. Kalbi imanla dolu bir kimsenin baskı altında küfrü icabettiren bazı sözler söylemesinin onun imanına bir zarar vermeyeceğini ilan ve ifade etmektedir.

4. Allah teâla salih kullarının derecelerini yükseltmek için ve onların faziletlerini izhar etmek için onları çeşitli şekillerde imtihan eder.

5. İhlâsla yapılan dualar makbuldür.[228]

16-17. Zihar

2213. ...İbnü'1-AIa el-Beyazî dedi ki: Ben kadınlarla kimsenin gücünün yetmeyeceği kadar (çok) temasta bulunabilen (şehvetli) bir adamdım. Ramazan ayı girince bana zarar gelecek bir şekilde karıma yaklaşmaktan ve nihayet (o şekilde) sabahlamaktan korktum da Ramazan ayı çıkıncaya kadar karımdan ziharda bulundum. Bir gece bana hizmet edip dururken birdenbire,vücudunun bir kısmı açılıverdi. (Bunun üzerine) ona yaklaşmaktan kendimi alıkoyamadım. Sabah olunca çıktım kavmime (uğradım) ve olayı onlara anlattım ve;

Haydi Rasûlullah (s.a.)'a gidelim, dedim;

Hayır vallahi olmaz, dediler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.)'a varıp durumu anlattım;

"Sen mi bu işi yaptın ey Seleme?" buyurdu. Ben de iki defa;

Bunu ben yaptım ya Rasûlallah, dedim (ve şunları ilâve ettim), ve ben Allah'ın emrine sabrederim benim hakkımda Allah'ın sana bildirdiği şekilde hüküm ver. diyerek sözlerimi bitirdim. (Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de);

"Bir köle flzflt et" buyurdu. Ben de;

Seni hak ile gönderen zata yemin ederim ki (şu nefsimden) başka bir köleyi azat etmeye gücüm yetmez, dedim ve boynumun üzerine vurdum. (Bunun üzerine);

"İki ay üst üste oruç tut" buyurdu (ben de) dedi(m ki);

Benim şu başıma gelen ancak oruç yüzünden geldi. (Bunun üzerine)

"(Öyleyse) altmış fakire bir vesk hurma yedir" buyurdu. Ben de;

Seni hak ile gönderen için (elimizde) hiç yiyecek yoktur, dedim. Bunun üzerine;

"Sen Züreyk oğullarının sadakasını toplayan memura git o da sadakayı sana versin sen de yoksullara 60 vesk hurma ver ve kalanını da ailenle birlikte ye" buyurdu. Bunun üzerine kavmime döndüm ve onlara;

Sizin yanınızda darlık ve kötü düşünce(ler)le karşılaşmışken Peygamber (s.a.)'in yanında genişlik ve güzel düşünce(ler) buldum. Sizin sadakalarınızın bana verilmesini emretti" dedim.

(Bu hadîse) İbn el-AIa (şu sözleri) ilave etti;

"İbn İdris, Beyade'nin Züreyk oğullarından bîr kol olduğunu söyledi." [229]

Açıklama

Zihar bir kimsenin kendi zevcesini veya onun boynunu veya yarı, üçte bir gibi vücudundan bir kısmı kendisine nikâhı ebediyyen haram olan bir kadına veya onun bakılması caiz olmayan bir organına benzetmek demektir. Böyle bir benzetme yapan şahsa "müzahir", kendisine benzetilen kadına da "müzaherun bina" denilir. "Sen bana veya bence anamın arkası gibisin", "ben sana müzahirim", "ben sana zihar ettim" "senin başın" veya "yarım

tarafın validemin arkası gibidir" sözlerini sarf etmek gibi. "Senin elin veya ayağın annemin sırtı gibidir" sözleriyle ise, zihar vücuda gelmez.[230]

Bu şekilde yeminin hükmü, erkek keffâret vermedikçe karısının kendisine haram olmasıdır. Keffâret vermedikçe karısını öpemez, okşayamaz ve onunla münâsebette bulunamaz. Zihar halinde nikah devam eder.

Ziharın keffâreti ise, bir köle azad etmek, gücü yetmiyorsa aralıksız altmış gün oruç tutmak, ona da gücü yetmiyorsa, sabahlı akşamlı altmış fakiri doyurmaktır.[231]

Bazı Hükümler

1. Muvakkat ziharlar da mutlak ziharlar gibi ebedıdır. Erkek keffaretını ödemedikçe karısına yaklaşamaz. Çünkü bu hadisin zahirinden anlaşılan budur.

İmam Şafiî'ye göre geçici bir süre için yapılan zihar, zihar hükmünde değildir. Hanefi ulemasıyla, cumhur-u ulemaya göre ise, muvakkat zihar yapan bir kimse, o süre içerisinde karısına yaklaşırsa keffaretini ödemesi gerekir. Sürenin bitiminden sonra yaklaşmasından dolayı hiçbir şey ödemesi gerekmez, tbn Ebi Leylâ'ya göre süre bittikten sonra o kimsenin kesinlikle keffâret ödemesi gerekir. Yeminine riayet etmiş olması onu bu keffaretten kurtaramaz.

2. Zekatın tamamını zekat verilmesi gereken sekiz sınıftan herhangi birine vermek caizdir.

3. Tamamen işe yaramaz bir hale gelmiş olmamak şartıyla körlük, topallık yaşça küçük olmak bir eliyle bir ayağın çaprazlama kesikliği, bağırınca duymaya engel olmayan sağırlık gibi kusurları olan köleleri.azat etmek zihar keffâreti için yeterlidir. Bunda bütün ulema ittifak etmişlerdir. Hanefi ulemasına göre katil keffâretinin dışındaki keffâretler için kâfir köleleri azat etmek de caizdir. Diğer üç mezhebin imamları ile cumhura göre ise, zihar için azat edilecek kölenin mü'min olması gerekir. Hanefi uleması bu mevzuda hüküm verirken bu mevzudaki delillerin mutlak oluşundan hareket etmiş, diğer ulema ise, katil keffâreti ile ilgili âyetteki kaydın zihar keffâretiyle ilgili âyeti de kayıtlaması gerektiği noktasından hareket etmiştir.[232]

4. Zihar yapan kimse köle azâd etmeye ve oruç tutmaya gücü yetmezse o zaman altmış fakirin herbirine bir sa' (3300 küsur gr.) hurma, arpa, kuru üzüm verebileceği gibi yarım sa' buğday da verebilir. Bunların kıymetini vermesi de caizdir. Hanefi ulemasına göre sabahlı akşamlı altmış fakiri doyurmak da zihar keffâreti için yeterlidir. Fakat altmış günde bir fakire verilmesi gereken ikişer öğünlük yemekleri veya bunların değerini bir günde bir fakire verivermek keffâreti ödemez. Çünkü bu şekilde ödenen keffâret, bir günlük keffâret yerine geçer. Zihar keffâreti için bir fakiri ibaha veya temlik suretiyle 60 gün doyurmak icab eder. Çünkü burada önemli olan bir fakirin ihtiyacını karşılamaktır, fakirin ihtiyacı ise her-gün değişebilir.

İmam Malik ile Şafiî'ye göre ise bir memlekette yetişen gıda maddelerinden en çok hangisi yetişirse o maddeden bir müdd (yaklaşık 1100 gr.) verilir. Delilleri ise, şu hadis-i şeriftir: "Altmış yoksulun yedirilmesi için şu arak (onbeş veya onaltı sa'lık zenbil)i ona ver"[233] İmam Ahmed'e göre zihar yapan bir kimsenin keffâret olarak altmış fakirden her birine bir müd buğday veya yarım sa' hurma ya da arpa verilmesi gerekir. Delili ise şu hadis-i şeriftir: "Beyâze oğullarından bir kadın yarım vesk arpa getirdi de Peygamber (s.a.) zihar yapan kimseye işte bunu (fakire) yedir. Çünkü iki müdlük arpa bir müdlük buğdayın yerini tutar buyurdu.[234]

5. Zihar keffâreti âciz durumda olan kimseden tamamen düşmez. Onu köle azad ederek ödeyemeyen kimse iki ay oruç tutarak, ona da gücü yetmezse altmış fakiri geceli gündüzlü doyurarak öder. Mezheb imamlarının görüşü bu olduğu gibi ulemanın büyük çoğunluğu da bu görüştedirler.[235]

2214. ...Huveyle bint Mâlik b. Sa'lebe'den; demiştir ki: Kocam Evs b. es-Sâmit bana zihar uygulamıştı. Ben de Rasûlullah (s.a.)'a varıp (ondan) yakındım. Rasûlullah (s.a.);

"Allah'tan kork, o senin amcanın oğludur" diyerek onun hakkında benimle tartışıyordu. (Bu tartışmaya) devam ettim, nihayet benim hakkımda Kur'an(dan) “Allah kocası hakkında seninle tartışan ve Allah'a şikâyette bulunan kadının sözünü işitti"[236] (ayeti kerimesinden itibaren zihar için) farz (kılman keffâreti açıklayan kı-sım)a kadar (olan âyetler) nazil oldu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.);

"(O halde kocan) bir köle azad eder" buyurdu. (Huveyle de);

O, (köle azl edecek gücü kendisinde) bulamaz, dedi. (Rasûl-i Ekrem de);

"(Öyleyse) Peşi peşine iki ay oruç tutar," buyurdu (Huveyle);

-Ya Rasûlallah o yaşlı bir kimsedir. Onda oruç (tutacak bir güç) yoktur diye cevap verdi. (Rasûl-i Ekrem de);

"Öyleyse altmış yoksulu doyursun" buyurdu. (Huveyle de);

Onun yanında (zihar keffâretine yetecek kadar) dağıtabileceği (bir mal) yoktur. (Daha sonra Huveyle şunları) rivayet etti; Hemen o anda (Rasûlü Ekremin emriyle) bir arak hurma getirildi. Bende;

Bir arakla ona ben de yardım edebilirim, dedim.

Aferin sana git o iki arak (hurmay)ı onun adına altmış yoksula yedir ve amcanın oğluna dön," buyurdu.

(Bu hadisi nakleden râvilerden Yahya b. Âdem); Arak altmış sa'dır, dedi.

Ebû Dâvûd dedi ki: "bu meselede benim görüşüm (şudur) Huveyle (kocasının) iznini almadan onun keffâretini ödemiştir. (Huveyle'nin kocası olan) bu (kimse) Ubâde b. es-Sâmit'in erkek kardeşidir."[237]

Açıklama

Hz. Huveyle kocasını şikâyet etmek üzere Rasûl-i Ekrem in yanına gittiği zaman orada inen ayet-i kerimelerin mealleri şöyledir: "Allah kocası hakkında seninle tartışan ve Allah'a şikayette bulunan kadının sözünü işitti. Allah sîzin konuşmanızı işitir. Çünkü Allah işitendir, görendir. Sizden kadınlarına zihar edenler, bilmelidirler ki o kadınlar, onların anaları değillerdir. Onlann analan, ancak kendilerini doğuran kadınlardır. Onlar çirkin ve yalan olan bir söz söylüyorlar.

(Geçmişte böyle birşey yapmış olanları ve tevbe edenleri Allah affeder) şüphesiz Allah affedici, bağışlayıcıdır. Kadınlarına zihar edip sonra söylediklerinden dönenler kanlarıyla temas etmeden önce bir köleyi hürriyete kavuştursunlar. Size öğütlenen (hüküm) budur. Allah yaptıklarınızı haber almaktadır. Buna imkân bulamayan temaslarından önce aralıksız olarak iki ay oruç tutsun buna da gücü yetmeyen altmış fakiri doyursun. Bu (açıklama) Allah'a ve Rasulüne inanmanız içindir. Bunlar

Allah'ın sınırlarıdır, (bunları kabul etmeyen) kâfirler için acı bir azab vardır."[238]

Bu hadis-i şerifte karısına ziharda bulunup da azat edecek bir köle bulamayan bir kimsenin keffâret olarak aralıksız olarak iki ay oruç tutması gerektiği ifade bu vurulmak tadır. Binaenaleyh bu durumda olan bir kimsenin aralıksız olarak tuttuğu bu oruçlar iki ayı bulmadan Ramazan ayı girecek olursa, Ramazan ayından sonra yeniden aralıksız olarak altmış gün oruç tutması gerekir. Çünkü sıhhati yerinde ve mukim olan bir kimsenin Ramazan ayında tuttuğu oruç hangi niyyetle tutulursa tutulsun Ramazan orucundan sayılır. Fakat hasta ya da yolcu.olan bir kimsenin imam Ebu Hanife'ye göre başka bir farz veya vâcib oruç tutması caizdir. İmam Malik ile İmam Ebû Yusuf ve Muhammed'e göre ise, Ramazan ayında yolcularla hastaların tuttuğu oruçlar da hangi niyyetle tutulursa tutulsun yine de Ramazan orucundan sayılırlar. Binaenaleyh Ramazan'da keffâret orucu tutulamaz. Araya oruç tutmak yasak olan bir günün girmesi de aralıksız olma şartını ihlâl edeceğinden keffâret orucunun edasına engel teşkil eder zihar yapan bir kimse eğer iki aylık orucu devam ederken unutarak veya kasden zihar yaptığı hanımıyla cinsi münâsebette bulunursa, imam Ebu Hanife ile İmam Muhammed'e göre orucuna yeniden başlar. İmam Ebu Yusuf'a göre ise, geceleyin hanımıyla münasebette bulunması keffâret orucunun edasına engel teşkil etmediği gibi gündüzün unutarak münâsebette bulunması da bir engel teşkil etmez. Zihar yapan kimsenin orucuna ara vermesi halinde altmış gün oruç tutmak üzere yeniden oruca başlaması gerektiği görüşünde üçü de ittifak etmişlerdir. "Bir arak hurma 2216 numaralı hadiste ifade edildiği gibi Ebu Seleme'ye göre 15'sa'dır. Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerîfte beyan edildiği üzere Yahya b. Adem'e göre "bir arak" altmış sa'dır. Fakat Yahya'nın bu rivayeti münkerdir. Ebu Seleme'den gelen münker bir rivayete göre de bir arak 30 sa'dır. [239] Bunlar içerisinde en sahih rivayet bir arakm 15 sa olduğunu ifade eden rivayettir. Bilindiği gibi kesirlere bakılmazsa bir ırak.sa'ı 1040 örfî dirhem o da 3,333 kg. ve 1040 şer'î dirhem 2,917 kg. eder.

Her ne kadar musannif Ebû Dâvud Hz. Huveyle'nin kocasının zihar keffâretini ondan habersiz olarak ödediğini ifâde ediyorsa da diğer rivayetlerden anlaşıldığı üzere Hz. Huveyle'nin bu keffârete yardımcı olmak

istediğini söylediği sırada kocasının da orada bulunması Hz. Huveyle'nin bu keffâreti kocasının izniyle ödediğini ortaya koymaktadır.[240]

2215. ...(Önceki hadisin) bir benzeri de İbn İshak'dan aynı senedle rivayet olunmuştur. Ancak Muhammed b. Seleme (bu hadisi îbn İshak'tan rivayet ederken) "Bir arak otuz sa'a denk bir zenbildir" dedi.[241]

Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadis (önceki) Yahya b. Âdem hadisinden daha sahihtir.[242]

Açıklama

Bu hadisin önceki hadisten daha sahih olması "arak" kelimesinin tefsiri yönündendir. Çünkü eğer bir önceki hadiste Yahya b. Adem'in dediği gibi bir arak altmış sa' olsaydı o zaman Hz. Evs'e keffâreti ödemesi için karısı yardım etme lüzumunu hissetmezdi. Bu bakımdan Musannif Ebû Dâvud, bu hadisteki arak hakkındaki tefsirin bir önceki tefsirden daha makul olduğunu söylemiştir. Ancak Ebû Davud'un bu sözü, en doğru tefsirin bu tefsir olduğu manasına gelmez. Sadece "iki zayıf tefsirden en makul olanı" mânâsına gelir. Bir önceki hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi aslında bu mevzudaki tefsirler içerisinde en doğru olanı bir arakın onbeş sa' olduğunu ifâde eden tefsirdir. Nitekim 2216 numaralı hadis bunu ifade ettiği gibi Tirmizî'nin rivayet ettiği bir hadis-i şerifte de bir arak 15 sa' olarak tefsir edilmektedir.[243]

2216. ...Ebu Seleme b. Abdirrahman'dan; demiştir ki; "Bir arak' onbeş sa'ı (içine) alan bir zenbildir."[244]

Açıklama

Bu eseri musannif Ebû Davud'un senediyle Beyhakî de rivayet etmiştir. Tirmizî ise bu hadisi şu manaya gelen lâfızlarla rivayet etmiştir. "Ebu Seleme ve Muhammed b. Abdurrahman (r.a.)'dan rivayet edilmiştir; Beyâdâ oğullarından Selmân b. Sahr-el-Ensarî Ramazan ayı çıkıncaya kadar karısını kendisine annesinin sırtı gibi kılmış (karısına zihar yapmış) idi ve Ramazanın yarısı geçince de geceleyin ona yaklaştı. Bunun üzerine

Rasûlullah (s.a.)'e gelerek durumu anlattı. Rasul-i Ekrem; "bir köle azâd et" buyurdu, Selmân; "Elim ona ermez" dedi. "O halde aralıksız olarak iki ay oruç tut", buyurdu. "Gücüm yetmez" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) Ferve b. Amr'a (hitaben) "altmış yoksulun yedirilmesi için şu arak (onbeş veya on altı sa'lık zenbil)i ona ver" buyurdu.[245] Tirmizî bu hadisin hasen olduğunu söylemiş ve bir ara-kın onbeş sa' ettiğini ifâde eden açıklamayı da Ebu Seleme b. Abdurrahman'dan rivayet etmiştir.

Aslında zihar yapan bir kimsenin keffâret olarak bir arak hurma tasadduk etmesi gerektiğinde ihtilâf yoktur. İhtilâf mevzuu olan zihar keffâreti için tasadduk edilecek hurmanın hangi hacimdeki arak ile verileceğin-dendir. Çünkü büyük, orta ve küçük çapta olmak üzere üç ayrı çap ve hacimde arak vardır. Bu mevzudaki hadislerin her birini diğerine tercih etmek mümkün olmadığından muzdaribdirler. Tirmizî'nin beyânına göre zihar keffâreti mevzuunda ilim adamlarının ameli bu hadis üzeredir.[246]

2217. ...Şu (bir önceki) hadis Süleyman b. Yesâr'dan da rivayet olunmuştur. (Süleyman b. Yesar'ın bu hadisi kendisinden rivayet ettiği Seleme b. Sahrin) dedi(ğine göre); Rasûlullah (s.a.)'e onbeş sa'a yakın bir hurma getirilmiş (Rasul-i Ekrem de) o hurmayı

"Bunu dağıt" diye ona vermiş. (Seleme b. Sahr da);

Ya Rasulallah, benden ve ailemden daha fakır birine mi? (vereyim) cevabını vermiş. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.)'de;

"Onu ailenle beraber ye!" buyurmuştur.[247]

Açıklama

2213 numaralı hadis-i şerifte Rasûl-i Ekrem'in Seleme b. Sahr'a keffâret için gerekli hurmayı te'min etmek üzere Züreyk oğullarının zekâtını toplayan me'mura gidip topladığı zekâtları ondan almasını ve o zekâtlarla keffâretini ödeyip kalanı da ailesiyle birlikte yemesini tavsiye ettiği ifâde edilirken mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte Rasûl-i Ekrem'e onbeş sa' kadar bir hurma getirildiğinden ve Seleme b. Sahr'a bunu fakirlere dağıtmasını emredince Seleme'nin Medine'de kendisinden ve ailesinden daha fakir bir kimsenin bulunmadığını söylemesi üzerine "öyleyse bunu

ailenle birlikte ye" buyurmasından bahsedilmesi iki hadis arasında bir çelişki olduğu manasına gelmez. Çünkü önce sözü geçen hurma Rasûl-i Ekrem'e gelmiş, Rasûl-i Ekrem de Hz. Seleme'ye bunu dağıtmasını emredince onun cevabından Hz. Seleme'nin Medine'nin en fakiri olduğunu anlamış, bunun üzerine de onu Züreyk oğullarından toplanan zekâtları alıp dağıtmak ve kalanım da ailesiyle birlikte yemek üzere Züreyk oğullarının zekât memuruna göndermiştir.[248]

2218. ...Ubâde b. Sâmit'in kardeşi Evs'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.), kendisine altmış fakire yedirmek (üzere) on beş sa' arpa vermiştir.[249]

Ebû Dâvud dedi ki: (Bu hadisi Evs'den aldığını söyleyen) Ata (aslında) Evs(in devrin) 'e yetişmemiştir. (Çünkü) Evs Bedr halkın-dandır, ölümü (Ata'nm dünyaya gelmesinden) öncedir. (Dolayısıyla) bu hadis mürseVdir. (Muttasıl bir senedle rivayet edildiği bilinmemektedir) Onü ancak Evzâî- Ata- Evs yoluyla (mürsel olarak) rivayet etmişlerdir.[250]

Açıklama

2214 numaralı hadis-i şerifte Rasüi-İ Ekrem'in Hz. Evs'e 60 sa', 2215 numaralı hadiste ise, 30 sa' hurma verdiği ifade edilirken bu hadis-i şerifte onbeş sa' arpa verdiğinden bahsetmesi bu rivayetler arasında bir çelişki bulunduğunu göstermez. Çünkü sözü geçen hadis-i şeriflerde anlatılan hadiselerin ayrı ayrı zamanlarda meydana gelmiş, ayrı ayrı olaylar olması mümkündür. Bu ihtimâle yer olmadığı düşünülse bile mevzumuzu teşkil eden hadis mürsel denilen zayıf hadislerden olduğu için Rasûl-i Ekrem'in Hz. Evs'e hurma verdiğini ifade eden hadis-i şerifler buna tercih edilirler. Böylece çelişki meselesi ortadan kalkmış olur.[251]

2219. ...Hişam b. Urve'den rivayet edildiğine göre, Cemile (ismiyle de anılan Huveyle bint Mâlik) Evs b. es-Sâmit'in nikahı altında idi. (Evs) kendisinde cinnet bulunan bir adamdı. Cinneti arttığı zaman karısına zihar yapardı. Bunun üzerine noksan sıfatlardan münezzeh olan yüce Allah onun hakkında zihar keffâreti (âyet-i kerimesini) indirdi.[252]

Açıklama

Hattâbi'nin beyânına göre Hz. Evs b. es-Sâmit'in cinnetinden maksat, delilik manasına gelen bir cinnet değil, kadınlara karşı taşıdığı cinnet derecesindeki şehvetidir. Çünkü o delilik alâmetleri gösteren bir mecnun olsaydı hakkında keffâret âyeti nazil olmazdı. Bazıları İbn Sa'd'ın Tabakat'ında geçen "Onun bazan ayık hâlinde iken karısına kızarak gerçek manada delilik alemetleri gösteren bir mecnun olduğunu söylemişlerdir. Fakat birinci görüş daha kuvvetlidir. Nitekim 2213 numaralı hadis-i şernifde birinci görüşü desteklemektedir. Hz. Evs hakkında nazil olan zihar keffâretiyle ilgili âyet-i kerimeler şu mealdedirler: "Kadınlarına zihar edip, sonra söylediklerinden dönenler, kanlarıyla temas etmeden önce bir köleyi hürriyetine kavuştursunlar. Size öğütlenen hüküm budur. Allah yaptıklarınızı haber almaktadır. Buna imkân bulamayan(lar) temaslarından önce aralıksız olarak iki ay oruç tutsunlar), buna da gücü yermeyen altmış fakiri doyursun.”[253]

2220. ...(Bir önceki hadisin) bir benzeri de Aişe (r.anha)dan rivayet olunmuştur.[254]

Açıklama

Hz. Âişe'den rivayet edilen bu hadisin metni şu meâldedir: "Cemile, Evs b. es-Samit'in hanımı idi. Evs ise kendisinde cinnet bulunan bir adamdı. Cinneti şiddetlendiği zaman karısına zihar yapardı. Bunun üzerine Allah teâla Evs hakkında zihar keffâreti âyetini indirdi. Hâkim bu hadisin Müslim'in şartına göre sahih olduğunu söylemiştir.[255]

2221. ...îkrime'den rivayet olunduğuna göre bir adam karısına zihar yapmış, Keffâret(ini) vermeden onunla cinsi münâsebette bulunmuş. Peşinden Nebî (s.a.)'e gelip bunu anlatmış. (Hz. Peygamber de);

"Seni (bu) yaptığın işe iten (sebeb) nedir?" diye sormuş, (o sahâbî de):

Ay (ışığın)da inciklerini görmemdir, diye cevap vermiş. (Rasûl-i Ekrem de):

"Öyleyse keffâretini ödeyinceye kadar ondan uzaklaş." buyurmuştur.[256]

Açıklama

Zihar bir yemin çeşididir. Kocanın karısını, annesi, kayınvalidesi, kız kardeşi gibi kendisiyle evlenmesi ebeddiy-yen haram olan bir kadının bakılması caiz olmayan yerine benzeterek ona yaklaşmamaya yemin etmesidir. Kelime "sırt" manasına gelen "zahr"dan türemiştir. Câhiliyye arapları, zihar yapan kimsenin karısının kendi annesi durumuna geleceğine inandıkları için artık o kadının boşanmış olduğuna hükmederlerdi. İslam dini araplar arasında yaygın olan bu eski geleneğin yanlış bir zandan ibaret olduğunu, bir sözle icadının, kocasının anası olamayacağını bildirdi. Ancak bu sözü söyleyen kimse bir günah işlemiş olacağından fakirlerin lehine olmak üzere bir keffâret cezası koydu. Bu hadis-i şerif, muttasıl hadislerle desteklenen mürsel bir hadistir.[257]

Bazı Hükümler

1. Zihar yapan bir kimsenin keffâretini ödemeden karısıyla cinsi münasebette bulunması haramdır. Bunda bütün ulema ittifak etmiştir.

2. Zihar yapan bir kimsenin keffâretini ödemesi üzerine farzdır. Keffâreti ödemeden önce zihar yaptığı kadınla cinsi münâsebette bulunması o kimseden keffâreti düşürmez.

3. Zihar yapan bir kimse zihar keffâretini yapmadan önce karısına yaklaşırsa, ona ikinci bir keffâret lâzım gelmez. Sadece zihardan dolayı üzerine borç olan keffâreti ödemekle yetinir. Dört mezhep imamı da dahil olmak üzere cumhurun görüşü budur.

Nitekim Tirmizî'nin rivayet ettiği şu hadis-i şerif de, bu görüşü te'yid etmektedir: "Keffâretini ödemeden cinsi münasebette bulunan müzahir (zihar yapan kimse) hakkında Rasûlullah; "bir keffâret" buyurdu.”[258]

Tirmizî rivayet etmiş olduğu bu hadis-i şerif hakkında şunları söylüyor; "Bu hadis garibdir. İlim adamlarının çocuğunun ameli bu hadis üzeredir. Süfyân es-Sevrî, Mâlik, Şafiî, Ahmed ve İshak'ın görüşü budur. Bazı ilim adamları da, "keffâretini vermeden önce karısına yaklaşan müzahir üzerine

iki keffâret lâzım gelir" diyorlar. Abdurrahman b. Mehdi'-nin kavli de budur."[259]

Zihar yapan kimsenin, keffâretini ödemeden önce öpüp okşamak şehvetle fercine bakmak gibi cinsî münasebete davet eden hareketlerde bulunmasının caiz olup olmaması meselesinde ulema ihtilaflıdır. Hanefî uleması ile cumhura göre bu gibi fiiller de aynen cinsi münâsebet hükmündedir. Delilleri ise, "kadınlarına zihar yapıp da sonra söylediklerinden dönenler, hanımlarıyla temas etmeden önce bir köleyi hürriyete kavuştursunlar. Size öğütlenen (hüküm) budur. Allah yaptıklarınızı haber almaktadır"[260] âyet-i kerimesidir. Çünkü âyet-i kerimede geçen "temas etme" kelimesinin kapsamı içerisine öpmek okşamak gibi cinsi münâsebete teşvik eden hareketler de girmektedir. Âyette geçen temas! kelimesini mecazî olarak cinsî münâsebet manasına hamletmeye gerek olmadığı gibi şehvetsiz dokunmanın, âyetin şümûlu dışında kaldığına dair icma da, temas kelimesinin mecazî olarak cinsî münâsebet mânâsına hamlini gerektirmez.

îmam Sevrî'ye ve imam Şafiî'nin bir kavline göre ise, müzahire keffâretten önce haram olan sadece cinsi münâsebette bulunmaktır. Cinsî münâsebete davet eden öpmek ve okşamak gibi fiiller haram değildir.[261]

2222. ...İkrime'den rivayet olunduğuna göre bir adam karısına zihar yapmış kısa bir süre sonra da ay(ışığın)da onun inciğinin pırıltısını görünce (dayanamayıp) onunla cinsi münâsebette bulunmuş. Bunun üzerine Peygamber (s.a.)'e gelmiş (Hz. Peygamber de) ona keffâret ödemesini emretmiştir.[262]

2223. ...(Önceki hadisin) bir benzeri de İbn Abbas'dan (naklen) Peygamber (s.a.)'den rivayet olunmuştur (ancak îsmail b. Uleyye bu hadisi naklederken) "incik"den ^bahsetmemiştir.[263]

2224. ...Daha önce geçen (2222 numaralı) Süfyan hadisinin bir benzerini de İkrime Peygamber (s.a.)'den naklen rivayet etmiştir.[264]

2225. ...Ebû Dâvud dedi ki, Muhammed b. İsa'yı bu hadisi rivayet ederken işittim. Diyordu ki: el-Mu'temir; "ben el-Hakem b. Eban'ı şu (bir

önceki) hadisi naklederken işittim (fakat Eban bu hadisi naklederken) îbn Abbas'ı anmadı. (Sadece İkrime'den demekle yetindi,)"[265] dedi.

Ebû Dâvud dedi ki: "Bana Huseyn b. Hur ey s yazarak {şunları) söyledi: "Fazl b. Musa bana Ma'mer -el-Hakem b. Eban- İkrime-îbn Abbas senediyle Peygamber (s. a.)'den (naklen bir önceki hadisin) mânâsını nakletti"[266]

Açıklama

Bu hadisi Nesaî şu mânâya gelen sözlerle rivayet etmiştir: "Bir adam Rasûlullah (s.a.)'a gelerek:

Ey Allahın Peygamberi, o karısına zihar yaptı. Sonra da üzerine düşeni yapmadan (keffâretini ödemeden) onunla münâsebette bulundu, durumu ne olacak? diye sordu. Rasûlullah (s.a.):

"Zihar yapmana sebeb neydi?" diye sordu o adam:

Ey Allah'ın Nebisi, ay ışığında onun bacağının beyazlığını gördüm, dedi. O zaman Rasûlullah (s.a.):

"Üzerine düşeni yapmadıkça karından uzak dur!" buyurdu.

Görüldüğü üzere musannif Ebû Dâvud burada 2221 numaralı hadisin rivayet edildiği yolların tümünü göstermiştir. Bütün bunlardan anlaşılıyor ki 2222-2225 numaralı hadisler mürsel 2225 numaralı hadisin sonuna ilâve edilen talik de muttasıl senetle rivayet edilmiştir. Musannifin bütün bu senetlerden maksadı 2221 numaralı hadisin mürsel olduğunu ispatlamaktır. Nitekim Nesaî de sözü geçen hadisin mürsel olduğu görüşünü tercih etmektedir.[267]

Bazı Hükümler

1. Karısına "sen bana annemin sırtı gibisin" diyen bir kimse, karısına zihar yapmış olur. Bunda icma' vardır.

Aynı şekilde eşinin başı, teni ve eli gibi organlarını kendi annesinin bu organlarına benzeten kimse de karısına zihar yapmış olur. İmam Mâlik ile Şafiî de bu görüştedirler. Bu görüş imam Ahmed'den de rivayet edilmiştir. Hanefi ulemâsı da bu görüşte olmakla beraber ziharın vaki olması için benzetilen organların bakılması haram; kılınan organlar olmasını şart

koşarak bu görüşten ayrılmaktadır. Binaenaleyh bir kimse karısının bakılması haram olmayan organlarını kendi annesinin haram olmayan organlarına benzetmesiyle zihar yapmış olmaz. Ayrıca zevcesinin birinin herhangi bir organım diğer hanımının herhangi bir organına benzetmekle de zihar yapmış sayılamayacağı gibi karısının saçını annesinin saçına, tırnağını tırnağına, dişini dişine benzeten kimse de zihar yapmış sayılmaz. Çünkü bunlar anneden hiç ayrılmayan sabit bir organ değildir ki bunlara izafe edilen talak ve zihar geçerli olsun. Tükrük, kan ve ter de bu hükümdedir. Ulemanın ekserisine göre bir kimsenin karısını annesine benzetmesiyle büyük annesine, halasına ve teyzesine benzetmesi arasında bir fark yoktur, el-Hasen ile Ata, en-Nehaî, ez-Zuhrî el-Evzaî, Mâlik, İshak, Hanefi uleması ve yeni mezhebinde imam Şafiî de bu görüştedirler. İmam Şafiî'nin eski mezhebine göre ise, zihar ancak bir kimsenin karısını annesine ya da büyük annesine benzetmesiyle olur. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de zihar zevcenin anneye benzetilmesine tahsis edilmiştir. Büyük anne de anne gibidir.

Aksi görüşte olan cumhuru ulema ise, imam Şafiî'nin bu görüşüne şöyle cevap vermişlerdir:

"Kur'an-ı Kerimde nikahı haram kılınan akrabalar anne gibi haram sayıldığına göre, müsahere ve süt yoluyla ebediyyen haram olan kadınların da anne hükmünde olması gerekir. Binaenaleyh hanımın annesi kızı, süt anne, süt kızkardeş, üvey anneler ve gelinler de zihar mevzusunda anne gibidirler."

Hanbeli ulemasından İbn Kudâme'de bu mevzuda şunları söylüyor: Eğer bir kimse "sen bana annem gibisin", ya da "anneme benzersin" diyerek bu sözüyle zihara niyyet etse, bu kimse bu sözüyle ulemanın ekseriyetine göre zihar yapmış sayılır. Hanefî ulemasıyla, imam Şafiî ve İshak bu görüştedirler. Fakat o kimse bu sözü hanımına duyduğu saygıyı ifade etmek için söylemişse veya bu sözüyle hanımını yaş ya da sıfat bakımından annesine benzetmek istemişse o kimse bu sözüyle hanımına zihar yapmış olmaz. Ancak söz konusu kimsenin bu sözüyle neyi kastettiği meselesinde adamın kendi açıklaması muteberdir. Başkasının yapacağı yoruma itibar edilmez. Fakat bu sözü hiçbir şeye niyet etmeden mutlak olarak söyleyecek olursa, o zaman bu kimse imam Malik ile Muhammed'e göre zihar yapmış olur. Bu sözü başka mânâda kullandığını iddia edemez, ederse de iddiasına itibar edilmez. îbn Ebî Musa'nın beyanına göre bu mevzuda iki görüş vardır; bu iki görüşten kuvvetli olanı, "Sen bana annem gibisin" sözünün

zihar niyyetiyle söylenmediği takdirde bu sözle zihar vaki olmayacağı görüşüdür. Bu söz niyyetsiz olarak söylendiği takdirde de zihar vâki olacağı görüşü ise zayıftır. İmam Ebu Hanife ile İmam Şafiî'de kuvvetli olan birinci görüşü savunmuşlardır. Çünkü "sen bana annem gibisin" sözü, zihardan ve talaktan daha ziyâde saygı ve hürmet ifade eder. Bu bakımdan kinayeli sözlerde olduğu gibi bu sözü söyleyen kimse de bu sözle zihara niyyet etmedikçe zihar vaki olmaz. Bazılarına göre ise, bu sözle zihar vaki olur. Çünkü bu adam karısını her bakımdan kendi annesine benzetmiştir. Bu genel bir benzetme olduğu için aynı zamanda hanımının sırtını annesinin sırtına benzetmek mânâsını da içine almaktadır. Dolayısıyla bu sözü söyleyen bir kimse karısının sırtını annesinin sırtına benzeterek zihar yapan bir kimse gibidir.

îbn Ebu Musa sözlerine şöyle devam ediyor: Bence mezhebin' kıyas usulüne göre bu sözün zihar yapmak için söylendiğine dair bir karine bulunmadıkça zihar sayılmaması gerekir. Ancak münakaşa ya da talak müzakeresi halinde iken bu söz söylenmişse, münakaşa ve müzakere hali bu sözün zihar maksadıyla söylendiğine dair bir karine teşkil edeceğinden bu sözle zihar vâki olur. Böyle bir karinenin bulunmaması halinde bu sözün zihar için söylendiğine hükmedilemez. Çünkü bu söz zihar için söylenmiş olabileceği gibi saygı için de söylenmiş olabilir. Zihar niyyetiyle karısına "sen bana haramsın," diyen bir kimse ise, karısına zihar yapmış olur.

Genellikle ulema bu görüşte olduğu gibi imam Ebû Hanife ile Şafiî de bu görüştedirler.

Hiç bir niyyeti olmadan karısına "sen bana haramsın" diyen bir kimsenin durumu hakkında ise, iki rivayet vardır; Birinci rivayete göre bu sözle zihar vâki olur. İmam Ahmed'in görüşü de budur. Diğer bir rivayete göre de bu sözle zihar vâki olmaz. Ahmed'den bir rivayete göre ise, bir kimsenin karısını kendisine haram kümasıyla zihar değil, yemin vaki olur. Hz. İbn Abbas'a göre şu âyet-i kerimeler bir kimsenin mutlak olarak karısını kendisine haram kılmasının yemin manasına geldiğini ifâde etmektedirler:

"Ey Peygamber, eşlerinin rızasını arayarak Allah'ın sana helal kıldığı şeyi niçin sen kendine haram ediyorsun? Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir. Allah size yeminlerinizi (keffâretle) çözmeyi meşru kılmıştır. Allah sizin sahibinizdir O (size uygun olanı bilendir (herşeyi) hikmetle yönetendir."[268]Ulemanın ekserisine göre zihara niyyet edilmeden söylenen

"sen bana haramsın" gibi tahrirn ifâde eden sözlerle zihar vaki olmaz. İmam Mâlik ile Ebu Hanife ve Şafiî'nin görüşü budur.

Eğer bir adanı karısına "sen bana annemin sırtı gibi haramsın" dese bu söz zihar için kullanılan sarih bir söz olduğundan zihar vaki olur. Başka bir mânâya çekilemez. Bu sözle talaka bile niyyet etse yine zihar vaki olur. Eğer "sen bana haramhkta annemin sırtı gibisin" diyecek olursa, yine aynı şekilde zihar vaki olur. İmam Ebu Hanife bu görüşte oiduğü gibi İmam Şafiî'nin bu mevzudaki iki kavlinden biri de budur. İmam Şafiî'nin diğer kavline göre ise, eğer kişi bu sözüyle zihara değil de talaka niyyet ederse talak vâki olur. İmam Muhammed'le imam Ebu Yûsuf da bu görüştedirler. [269]

2. Karısına zihar yapan bir kimsenin kefaretini ödemeden karısına yaklaşması haramdır. Zihar keffâretini köle azad ederek ya da oruç tutarak ödeyecek olan kimsenin keffâretini ödemeden önce hanımıyla cinsî münasebette bulunmasının haram olduğunda ulema ittifak etmiştir. Delilleri ise "...kanlarıyla temasdan önce bir köleyi hürriyete kavuştursunlar... Buna imkânı bulamayanlar, temaslarından önce aralıksız olarak ikiay oruç tutsunlar..."[270] âyet-i kerimeleridir. Fakat zihar keffâretini fidye vererek ödeyecek olanların fidye vermeden önce hanımıyla cinsi münâsebette bulunmasının caiz olup olmadığı mevzuunda ise ulema arasında ihtilâf vardır. Ulemanın büyük çoğunluğuna göre keffâretini fidye yoluyla ödemek durumunda olan kimselerin de keffâretini ödemeden hanımıyla cinsi münâsebette bulunması haramdır. Hanefi ulemasıyla Ata, ez-Zuhrî ve Şafiî bu görüştedirler. Ebu Sevr'e göre ise keffâretini bu şekilde ödemek durumunda olan bir kimsenin onu ödemeden önce karısıyla cinsi münasebette bulunması caizdir. İmam Ahmed'in de bu görüşte olduğu rivayet olunmuştur. Fakat keffâreti hangi yolla ödeyecek olursa olsun zihar yapan bir kimsenin keffâretini ödemeden hanımına yaklaşmasının caiz olmadığı görüşünün daha isabetli olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim, "Allah'ın sana emrettiği (zihar keffâreti)ni ödemedikçe kadına yaklaşma!" [271] hadisi de bu görüşü te'yid etmektedir. Keffâreti ödemeden önce onu öpüp okşamanın ya da cimaya davet eden benzeri fiillerde bulunmanın caiz olup olmaması meselesi 2221 numaralı hadis-i şerifin. şerhinde geçmiştir.

Hanefi ulemasıyla imam Şafiî, Ahmed ve cumhura göre bir kimsenin câriyesiyle, ümmü veledine (kendisinden çocuk dünyaya getiren cariyesine)

yapmış olduğu zihar sahih değildir. Delilleri ise "sizden kadınlarına zihar edenler..."[272] âyet-i kerimesidir. Çünkü bu âyet-i kerimede zihar sadece nikahlı hanımlara tahsis edilmekle nikahlı olmayan câriye ve üi»jnü veledler ziharın sınırı dışında bırakılmak istenmiştir. İmam Sevri ile Malik'e göre ise, câriyesiyle ümmü veledine zihar yapan kimsenin zihan da sahihdir ve keffâretini ödemesi icabeder. Delilleri ise, "Ey Peygamber, eşlerinin rızasını arayarak Allah'ın sana helal kıldığı şeyi niçin sen kendine haram ediyorsun? Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir. Allah size yeminlerinizi (keffâretle) çözmeyi meşru kılmıştır..."[273] âyetidir. Bu görüşte olan ulemaya göre bu âyet-i kerimeler Rasûl-i Ekrem'in cariyelere de zihar yapmanın sahih olacağını ifâde eder.

3. Zihar keffâreti için gücü yeten kimselerin önce köle azat etmesi gerekir. Buna gücü yetmeyenlerin iki ay aralıksız oruç tutmaları, ona da gücü yetmeyenlerin ise fidye ödemeleri gerekir. Bu sırada değiştirilemez.

Hanefi ulemasına göre mü'min kölenin azad edilmesi yeterli olduğu gibi kâfir bir kölenin azâd edilmesi de yeterlidir. Kölenin imanlı olması zihar keffâreti için şart değildir, eğer kölenin mü'min olması bir şart olarak aransaydı o zaman Cenab-ı Hak bunu Peygamberlerine açıklardı. Nitekim kati keffâretinde azadedilecek kölenin mü'min olması şart olduğundan bu şartı Peygamberine bildirmiştir. Ancak mürted ile dârülharbde bulunan bir zimmînin hürriyetine kavuşturulması zihar keffâreti için yeterli olamaz.

İmam Mâlik ile Şafiî, İshak ve Hasen el-Basrî'ye göre ise, zihar keffâreti için azâdedilmesi gereken kölenin mü'min olması şarttır. İmam Ahmed'in zahir olan kavli de budur.[274]

17-18. Hul'u (Menfaat Karşılığında Kocanın Karısını Boşaması)

2226. ...Sevbân'dan; demiştir ki: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; "Zorunluluk olmadan boşanmaya kalkan bir kadına cennet kokusu haramdır" buyurdu"[275]

Açıklama

kelimesi, sözlükte soymak, çekip çıkarmak manalanna gelir. Istılahta ise,, "kadının bir bedel karşılığında evlilik bağından kurtulması" demektir. Hul'u kelimesi maddi bağları izâle hususuna kullanıldığı gibi manevî bağların izâlesinde de kullanılır. Meselâ bir elbiseyi soyup çıkarmak için hul'u kelimesi kullanıldığı gibi nikah bağım çözmek için de hul'u kelimesi kullanılır. Eşler aralarındaki yakın ilgiden dolayı birbirlerinin elbisesi mesabesinde bulunduklarından bu manevî elbiseyi üzerlerinden soyup çıkaran dinî muameleye "hulu" adı verilmiştir.

Hul'u eşler birbirleriyle anlaşamadıkları ve her birisi diğeri için çekilmez bir yük haline geldiği zaman onları içinde bulundukları cehennemi hayattan kadını kurtarmak için meşru kılınmıştır. Çünkü erkek böyle bir durumda karısını boşayarak ondan kurtulabilirse de kadının böyle bir şansı her zaman için mevcut değildir. İşte kadına da böyle bir şans vermek için hul'u meşru kılınmıştır. Bu sayede kadın anlaşamadığı kocasından kurtulur. Erkek de ondan alacağı meblağ ile maddî zararını telâfi edip tekrar evlenme imkanını elde eder.

Şurasını da unutmamak gerekir ki hul'u'da eğer geçimsizlik erkekten geliyorsa, kadından bir meblağ alması, kazaen caiz ise de diyâneten helâl değildir. Eğer geçimsizlik kadından geliyor ise kocanın mehir olarak verdiği meblağdan fazlasını alması kazaen caiz ise de diyâneten mekruhtur.[276]

Hul'u, kitap, sünnet icma-i ümmet ile sabittir. Kitaptan delili "...kadınlara vermiş olduğunuz, birşeyi geri almak helâl değildir, meğer ki kan ve koca Allah'ın çizdiği sınırlara (karşılıklı haklara) riâyet edememekten korkarlar. Şayet onlann ilahî sınırlara riâyet edemeyeceklerinden korkar-sanız -zevcenin- kurtulmak için bir şey vermesinden ikisi için de günah yoktur."[277] âyet-i kerimesidir. Sünnetten delili ise, şu hadis-i şeriftir; Sabit b. Kays'ın karısı Rasûlullah (s.a.)'e gelerek şöyle dedi:

Ey Allah'ın Rasûlü, Sabit b. Kays'ın ne dinine ne de huyuna bir-diyeceğim var, fakat müslümanlıkta küfrân-i nimetten (veya küfür derecesinde bir hata işlemekten) çekmiyorum. Rasûlullah (s.a.) sordu:

"Bahçesini geri verecek misin?"

Evet diye cevap verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.) Sabit'e}

"Bahçeyi kabul et ve onu boşa",[278] buyurdu.

Metinde geçen "cennet kokusu haramdır" cümlesi, hul'u talebinde bulunan bir kadının cennet kokusunu duymaktan mahrum kalacağı manasına gelebileceği gibi cennet kokusunu ilk duyan salih mü'minlerden olamayacağı manasına da gelebilir.

Eşler arasında geçimsizlik zuhur ettiği zaman aralarını bulmak üzere iki tarafın akrabasının araya girip onları anlaştırmak üzere çaba göstermeleri sünnettir, fakat bu çabalar da semeresiz kalırsa, o zaman talak veya hul'u yoluna başvurularak evlilik hayatına son vermeleri caizdir. Nitekim "Eğer (karı kocanın) aralarının açılmasından endişe duyarsanız erkeğin ailesinden bir hakem ve kadının ailesinden bir hakem gönderin, bunlar arayı düzeltmek isterlerse, Allah onlann arasını bulur. Çünkü Allah herşe-yi bilendir, haber alandır"[279] buyrulmuştur. Eğer hakemler bu teşebbüslerinde kadın ya da erkekden birinin zulm yaptığını tesbit ederlerse, onun bu zulmüne engel olurlar ve eğer onu zulmünden vazgeçirmenin imkânsız olduğunu görürlerse, buna engel olması için hâkime müracaat ederler. Hâkim vekâletlerini almadıkça onlann nikâhına son veremez. Hasan el-Basrî ile Hanefi uleması, imam Ahmed ve Şafiî bu görüştedirler.[280]

2227. ...Habibe bint Sehl el-Ensâriyye'den rivayet olunduğuna göre, kendisi Kays b. Şemmâs'ın nikâhlısı imiş. Rasûlullah (s.a.) sabah (namazın)a çıkınca onu alaca karanlıkta kapısının önünde bulmuş ve;

"Kimdir o" demiş, (Habibe de):

Ben Habîbe bint Sehlim, karşılığını vermiş. (Rasûl-i Ekrem);

"Neyin var?" diye sormuş. (Habibe de) kocası hakkında;

Sabit b. Kays ile ben(im evli kalmamıza imkân) yoktur, demiş. Sabit b. Kays gelince Rasûlullah (s.a.) ona;

"Bu habibe bint Setlidir (senin hakkında) Allah'ın söylemesini istediği herşeyi söyledi," buyurmuş. Habibe;

Ey Allah'ın Rasûlü, (mehir olarak) verdiklerinin hepsi yanım-dadır, (dilerse geri verebilirim) demiş. Rasûlullah (s.a.) de, Sabit b. Kayşa;

"(mehir olarak verdiklerini) Ondan (geri) al" buyurmuş. Bunun üzerine Sabit (verdiklerini) ondan almış, Habibe de (kocasından ayrılarak) ailesinin yanında kalmış.[281]

Açıklama

Hul', hal' kelimesinden alınmış soymak anlamında isim yapılmıştır.Mânâ ile isim arasındaki münâsebet, karı ile kocasının birbirlerine manen elbise mesabesinde olmasındandır. Birinin diğerinden ayrılması, elbisenin vücuttan çıkarılmasına benzetilmiştir. Fıkıh dilinde kadının aralarında anlaşacakları mal veya para karşılığında kocasından boşanmasını sağlamasıdır.

Yukarıda verilen tariften de anlaşılacağı üzere Hul' talakın bir nevidir. 'Çünkü boşama bir mal karşılığı olduğu gibi, mal karşılığı olmaksızın da olabilir. Bir bedel ve mal karşılığı olmaksızın yapılan boşamaya talalç denir. Bir ivaz (bedel) karşılığı yapılan boşamaya da hul' denilir. Boşamak bâzan caiz, bazan de mekruh, bazan müstehab gibi değişik hükümler aldığı gibi hul* da böyledir. Eşler arasında şiddetli geçimsizlik çıkması veya birbirine karşı yükümlü bulundukları haklara riâyet etmemeleri gibi haller için hulu' meşru kılınmıştır.[282]

Bazı Hükümler

1. Bir kimsenin karısına mehir olarak verdiği malların tümü karşılığında anlaşarak karısını boşaması caizdir. Ancak bir kimsenin karısını bir bedel karşılığında boşamak durumunda kaldığı zaman talak karşılığında alabileceği malın miktarı üzerinde ulema ihtilaflıdır. Hanefî ulemasına göre eğer geçimsizliğe sebeb olan kadınsa kocanın vereceği talak karşılığında kadından daha önce vermiş olduğu mehirden daha fazla mal alması caizdir. Delilleri ise;

"Eğer erkek ve kadının Allah'ın sınırlarında duramayacaklarından kor-karsanız o zaman kadının (ayrılmak için) verdiği fidyede ikisine de bir günâh yoktur"[283] âyeti kerimesiyle "...eğer kendi istekleriyle o nıchrin bir kısmını size bağışlarlarsa onu da afiyetle yeyin"[284] âyet-i kerimesidir. Yine hanefi uleması bu görüşlerine sünnetten bir delil olarak da şu hadis-i şerifi gösterirler;

Ebu Ubeyde'nin kızı Safiye'nin azatlı cariyesi şöyle dedi; "Ben her şeyimi kocama vererek boşandım. Bunu Abdullah b. Ömer hoş karşıladı" [285] Evlâ olan daha önce verilmiş olan mehirden fazlasını almamaktır.

Çünkü şu hadis-i şerif bu gerçeği ifâde etmektedir; Bir kadın Peygamber (s.a.)'e gelerek kocasını şikâyet etti. Hz. Peygamber de O'na

"Sen ona vereceği talak karşılığında sana mehir olarak verdiği bahçeyi iade etmeye razı olur musun?" diye sordıu. Kadın;

"Evet daha fazlasını da verebilirim karalığını verdi. Rasûluîlah da

"Fazlasına gelince hayır" buyurdu.[286]

Eğer geçimsizlik erkekten geliyorsa, kadından bir meblağ alması kazaen caiz ise de, diyâneten helâl değildir. Çünkü Allah teâla "...onlardan birine (evvelki eşinize) yüklerle mal vermiş olsanız dahi verdiğinizden hiç birşeyi geri almayın"[287] buyurmuştur. Hanefi ulemasının görüş budur.

İmam Mâlik ile Şafiî ve cumhura göre ise, mehr-i musemmâdan fazla meblağ almakta hiçbir sakınca yoktur. İmam Ahmed'e göre ise, mehr-i musemmâdan fazla meblağ almak mekruhtur. Delili ise biraz önce naklettiğimiz hadiste geçen "fazlasına gelince, hayır"[288] cümlesidir.

2. Hul'u talak değil, feshdir. Çünkü eğer talak olsaydı kadınla hiç cinsî münâsebette bulunulmayan bir temizlik döneminde ve kadının rızası aranılmaksızın sadece erkeğin arzusuyla vaki olurdu. Oysa hul'u'da bu-şartlar aranmaz. İbn Abbas (r.a.) bu görüştedir. Kitabdan delili ise, "boşama iki defadır (bundan sonra kadını) ya iyilikle tutmak ya da güzelce salıvermek (lazım)dır."[289] âyet-i kerimesinden sonra, "Allah'ın sınırlarında durmayacaklarından korkarsanız, o zaman kadının (ayrılmak için) verdiği fidyede ikisine de bir günah yoktur"[290] anlamındaki hulu' âyetinin zikredilmesi bu âyet-i kerimeden sonra da "erkek (üçüncü kez) boşarsa artık bundan sonra kadın bir başka kocaya varmadan kendisine helal olmaz"[291] mealindeki talak âyeti kerimesinin zikredilmesidir. İbn Abbas (r.a.)'a göre eğer huP fesh değil de talak olsaydı, o zaman bu âyetlere göre talak sayısı dörde çıkardı. Bu ise, Kur'an-ı Kerimin genel mevzuatına aykırıdır.

İmam Ahmedile İshak, Ebu Sevr de bu görüştedirler. Bu görüş imam Şafiî'den de rivayet olunmuştur. Hz. Ali ile Hz. Osman ve İbn Mesud'a göre Hulu' ile bir bâin talak" vâki olur. Hasan el-Basrî ile İbrahim en-Nehaî, İbnu'l-Müseyyeb, Süfyân es-Sevrî, Hanefi ulemâsı, imam Malik, el-Evzâî de bu görüştedirler. İmâm Şafiî'nin iki kavlinden en sahih olanı da budur.

Delilleri ise şu hadiş-i şeriflerdir:

1. "Peygamber (s.a.) hulu'u bir bâin talak kabul etti"[292]

2. Ümmü Bekre hulu' yaparak kocası Abdullah b. Useyd'den ayrılmıştı. Sonra Osman (r.a.) bunu geçerli kıldı ve "bu bir bâin talak sayılır ancak ne çeşit bir ayrılma istediğini kocasına açıkça belirtirse, o belirttiği şekilde ayrılık gerçekleşmiş olur", buyurdu.[293] Daha sonra Ashâb-ı Kiram da Hz. Osman'ın bu görüşü üzerinde icma etmişlerdir.

Hanefi ulemasına göre hulu' nefsi satmaktır. Ve bu hulu' kelimeleriyle yapıldığı zaman kadının kocasına bir meblağ vermesi söz konusu edilmese bile, bir bâin talak sayılır. Herhangi bir meblağı da dile getirerek "talakı satmak" kökünden türeyen kelimelerle yapılan hulu' anlaşması ile de bir bâin talak vâki olur. Bilindiği gibi bâin talak vaki olduktan sonra o kadın artık kocasının hâkimiyetinden kurtulmuştur.

Kadın istemediği takdirde eski kocası bir daha ona dönemez, kadın kocasının yeniden kendisine dönmesine razı olsa bile, hayatlarını birleştirebilmeleri için yeniden nikâh kıymaları ve dolayısıyla mehir tayin etmeleri gerekir.

Metinde geçen "Habibe de ailesinin yanında kaldı" cümlesi, karısını hulu' yoluyla boşayan bir kimsenin ona oturacak bir ev bulmakla mükellef olmadığına delalet etmektedir. İmam Mâlik'e göre ise, hulu' vaki olduktan sonra erkeğin kadına nafaka temin etme görevi sona erdiği gibi, kadının erkeğe ve erkeğin kadına vâris olmak hakkı da sona erer. Çünkü hulu bâin talaktır. Bâin talakın miras hakkını ortadan kaldırdığında ise ittifak vardır. Ancak kocası iddet süresinde onun mesken ihtiyacını temin etmekle mükelleftir. Çünkü kadına mesken ihtiyacını temin etmek aynı zamanda Allah'ın hakkıdır. Bu hakkı kadından kimse hiçbir zaman alamaz.

Hanefî ulemâsına göre eğer hulu' muamelesi muhâlea babından gelen fiillerle yahut mehrden başka bir meblağ karşılığında icra edilirse, o zaman kadın nikah bağıyla kocasından elde ettiği bütün haklarını kaybeder.

Eğer hulu' bir meblağ karşılığında vaki olmamış ve hulu' kökünden gelen müfâ'ale babından bir fiil kullanılmamışsa, İmam Ebu Hanife (r.a.)'ye göre kadının- nikâh bağıyla kocasından elde ettiği haklarından hiç birisi kaybolmaz. İmam Ebu Yusuf ile İmam Muhammed'e göre ise, bu şekilde vâki olan ayrılmalarda kadının kocasıyla birlikte anlaşarak vazgeçtiği hakları düşer. Bunların dışında hiçbir hakkı düşmez.[294]

2228. ...Aişe (r.anha)'den rivayet edildiğine göre Habibe bint Sehl, Sabit J). Kays'm nikâhı altında iken (sabit bir gün) onu dövmüş ve bir tarafını kırmış. Bunun üzerine (Habibe) sabahleyin onu Peygamber (s.a.)'e şikâyet etmiş. Peygamber (s.a.) de Sabit'i çağırıp:

"Onun mehrinin bir kısmını alarak kendisini boşa" buyurmuş. Bunun üzerine (Sabit);

Bu caiz olur(mu?) ya Rasûlallah! diye sormuş (Rasûl-i Ekrem);

"Evet" cevabım vermiş. (Sabit de);

Ben ona mehir olarak iki bahçe vermiştim ve şu anda bunlar onun elinde bulunuyor demiş. Bunun üzerine Peygamber (s.a.);

"Onları al da onu boşa" buyurmuş. O da (öyle) yapmıştır.[295]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte "Hz. Habibe'nin kocasını Rasûl-i Ekrem'e şikâyetine sebeb olarak kocasının onu dövmesi gösterilirken, Buhârî'nin rivayetinde geçen "Ey Allahm Rasûlu, Sabit b. Kays'ın ne dinine ne de huyuna bir diyeceğim var. Fakat müslümanlıkta küfrân-i nimetten (veya küfür derecesinde bir hata işlemekten) çekmiyorum"[296] cümlesi Hz. Habibe'nin kocasını, kendisini dövdüğünden değil de başka bir sebepten dolayı şikâyet ettiği anlaşılmaktadır. Fakat bu durum iki hadis arasında bir çelişki olduğunu göstermez. Çünkü Hz. Habibe'nin kocasını Rasül-i Ekrem'e şikâyeti müteaddit defalar vuku bulmuştur. Zira kocası çok çirkin ve kısa boylu bir adamdı. Bu yüzden Hz. Habîbe ondan ayrılmak istiyordu. Buhârî'nin rivayetinde anlatılan şikâyet sebebi Hz. Habibe'nin kocasının çirkin ve kısa boylu oluşudur. Nitekim şu hadis-i şerif de bunu açıkça ifâde etmektedir: "Habibe bint Sehl, Sabit b. Kays b. Şemmâs'ın nikahı altında idi. Sabit kısa boylu, çirkin bir adamdı. Habîbe: Ya Rasûlallah! Vallahi eğer Allah korkusu olmasaydı, kocam Sabit yanıma girdiği zaman yüzüne tükürürdüm, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) kadına;

"Sabit'in vaktiyle mehir olarak sana verdiği bostanını kendisine geri verir misin?" diye sordu kadın:

Evet veririm, dedi. Bunun üzerine kadın bostanı Sabit'e geri verdi.

Bundan sonra Rasûlullah (s.a.) Sabit ile Habîbe'yi birbirlerinden ayırdı" [297]

Bazı Hükümler

Bir kadın kocasının çirkinliğinden dolayı huzursuz olursa, bir mal karşılığında boşanma talebinde bulunması caizdir. Fıkıh ulemasının tümü bu görüştedir. Delilleri ise mevzumuzu teşkil eden bu Ebû Dâvud hadisiyle şu âyet-i kerimedir: "Eğer erkek ve kadının Ali ahin sınırlarında duramayacaklarından kork arsanız, o zaman kadının (ayrılmak için) verdiği fidyede ikisine de bir günah yoktur"[298]

Bu âyet-i kerimedeki hitab, hâkimlerle karı ile koca arasındaki geçimsizliği önlemek ve aralarını İslah etmekle görevli kimselerdir. Âyet-i kerimede geçen "Allanın sınırlarında duramamak" ifâdesinden maksat, kadının kocasının haklarını küçümseyerek onları yerine getirmekten kaçınması ve kocasına itaat etmemesidir. Hz. İbn Abbas ile imam Mâlik ve cumhur ulema bu görüştedirler. Şa'bi'ye göre ise, Allah'ın sınırlarından durama-malarıridan maksat, Allah'a itaat etmemeleridir.

Fâide: Hulu'un vukuunun şartlan aynen talakın vuku'unun şartlan gibidir. Bu şartlar şunlardır:

1. Zevcin talaka ehil yani mükellef (âkil, baliğ) ve mutayakkız olması şarttır. Binaenaleyh çocuğun, mecnûnun, uyuyanın talakları vâki olmaz.

2. Zevcenin sahih nikâh ile nikahlanmış ya da talaka müsait olması şarttır. Binaenaleyh bir kimsenin kendi nikahlısı olmayan yabancı bir kadın hakkında vereceği talak muteber olmayacağı gibi hurmet-i müsâhare-den veya eşler arasında kefâet bulunmayışından dolayı nikâhı feshedilerek İddet beklemekte olan bir kadın hakkında da vaki olmaz.

3. Talâkın bir lafza mukarin olması şarttır. Binaenaleyh sadece niyyet etmekle talak husule gelmez.

4. Talakın istisnadan yani inşallah demekten hâli olması şarttır.

5. Talakın zevceye hakikaten veya manen tevcih ve izafe edilmesi şarttır. Binaenaleyh bir kimse zevcesine hitaben "seni boşadım" veya gıyabında "zevcemi boşadım" yada ismini anarak falancayı boşadım dese, talak vâ ki olur. İşte hulu yoluyla boşanmak isteyen kadında da bu şartların bulunması gerekir. Ancak hulu ile talak arasında lâfız, farkı vardır.

Yani birinde talak lafzıyla talak anlamına gelen lâfızlar kullanılırken hulu'da "hulu' " kökünden gelen ya da hulu' manasını ifâde eden keli meler

kullanılır ve bir de hulu' da erkeğin kadına bir bedel ödemesi sö; konusudur. Talakta ise, bedel sözkonusu değildir. Fakat hulu'nun vâk: olması için bedeli zikretmesi şartı yoktur. Hulu'un rüknü, eğer hulu' bıı bedel karşılığında yapılıyorsa veya müfaale babından hulu' kökenli bıı kelime veya "ibra" kökenli bir kelime kullanılarak icra ediliyorsa, o zaman hulu'nun rüknü mazı sîgasıyla meydana gelecek icab ve kabulden ibarettir. Ancak "hala'tuki; Seni hulu' yoluyla boşadım" şeklinde hulu' asıllı sülasi fiillerle ve talak niyetiyle yapılan bedelsiz hulu'larda kabul bulunmasa bile.ayrılık vâki olur. Çünkü her ne kadar bu gibi bedelsiz ayrılıkların ismi hulu' da olsa, bunlar aslında talaktan başka bir şey değillerdir. Dolayısıyla bu talakların vukuu için kabule ihtiyaç yoktur. Binaenaleyh "hulu" ve "muhâlea" kökünden gelen fiillerin her ikisiyle de talak vaki olur. Ancak erkeğin kadına vermiş olduğu mehri geri alabilmesi için "muhalea" babından gelen bir fiil kullanması gerekir.[299]

2229. ...tbn Abbas (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre "Sabit b. Kays'ın karısı Sabiteden hulu' olmuş ve bunun üzerine Peygamber (ş.a.) onun iddetini bir hayz (süresi) olarak tayin etmiştir.[300]

Ebû Dâvud dedi ki: "Abdurrezzak da bu hadisi Ma'mer, Amr b. Müslim ve îkrime senediyle Peygamber (s.a.)'den mürsel olarak rivayet etmiştir.[301]

Açıklama

İmam Tirmizî bu hadis hakkında şunları söylüyor: "Bu hadis hasen-garibdir. İlim adamları, hulu' suretiyle boşanan kadının iddet müddetinde ihtilâf ettiler. İlim adamlarının çoğu "hulu' olan kadının iddet müddeti boşanmış kadının iddet süresi kadardır" diyorlar Süfyan es-Sevrî ve Kufe'lHerin kavli budur. Ahmed ve İshak da bu görüştedirler. Peygamber (s.a.)'in ashabından ve sonrakilerden bazı ilim adamları ise "Hulu' olan kadının iddet süresi bir hayızdır" demektedirler. İshak diyor ki;

"Her kim bu görüşte ise, bu kuvvetli bir görüştür".[302]

Bazı Hükümler

1. Hulu' feshdir, talak değildir. Biz fıkıh ulemasının bu mevzudaki görüşlerim 2227 numaralı hadisin şerhinde açıkladık.

Gerçek olan şudur ki, hulu' fesh değil, talaktır. Çünkü Allah teâla hulu' hükümlerini "boşanma iki defadır"[303] ayet-i kerimesinden sonra zikretmiş ve hulu' ayetlerindeki zamirleri talaka göndermiştir. "Şayet erkek ve kadın Allah'ın sınırlarında duramayacaklarından korkarlarsa başka"[304] âyet-i kerîmesiyle "eğer erkek ve kadının Allanın sınırlarında duramayacaklarından korkarsamz o zaman kadının (ayrılmak için) verdiği fidyede ikisine de bir günah yoktur"[305] âyet-i kerimesinde olduğu gibi, bu iki âyet-i kerimede geçen bütün zamirler âyetin baş tarafında geçen talak meselesine dönmektedirler. Nitekim Rasul-i Ekrem efendimiz de;

"Bahçeyi kabul et ve onu boşa"[306] hadisinde hulu'dan talak diye sözetmiştir. Eğer eşler hulu' vuku bulduktan sonra anlaşırlar da iddet içersinde birbirlerine dönmek isterlerse ve koca bu maksatla almış olduğu malı geri verecek olursa, dört mezhep imamına göre de bu caiz olmaz. Hulu' ister fesh sayılsın, ister talak sayılsın, erkeğin hulu' yaptığı karısına döne-bilmesi için yeniden nikâh kıyması gerekir. Ulemanın ekseriyetinin görüşü de budur.

2. Hulu' yapılan bir kadının iddeti bir hayız süresidir. Hulu'nun fesih olduğunu söyleyen ulemanın görüşü budur. Fakat hulu'nun talak olduğunu iddia eden ulemaya göre ise, hulu yapılan bir kadının iddet süresi de talakla olduğu gibi üç hayız (veya temizlik) süresidir.[307]

2230. ...İbn Ömer (r.a.)'den; demiştir ki: "Hulu yapılan bir kadının iddeti bir hayız süresidir."[308]

Açıklama

Bir önceki hadisin şerhinde yaptığımız açıklamalar bu eser için de geçerlidir. Tekrara lüzum görmüyoruz. Ancak burada şu hususa temas etmekte fayda varır: Allâme el-,Bâcûrî "yapılması zarurî olan bir fiili yapmamak üzere üç talak üzere yemin eden bir kimsenin bu yeminden kurtulması için karısına hulu' yapmasının caiz olduğunu" söylemişse de, bazı ulema bunun hiç bir delile dayanmayan bâtıl bir iddia olduğunu söylemişlerdir. Hanbefi ulemasından İbnu'l-Kayyim bu görüşü tenkid

ederken şunları söylüyor: "Allah nikahı feshetme hakkını insanların keyf ve arzusuna bırakmamıştır. Karı-koca bir arada yaşadıkları sürece, Allah'ın sınırlarını koruyamayacaklarından endişeye düştükleri zaman nikahı feshetme hakkı doğar. Yine bu gibi hallerde kişinin karısını bir bedel karşılığında boşaması meşru olur. Sünnet bunu emretmektedir. Bunun aksine hareket ne Rasûl-i Ekrem zamanında ne de ashâb-ı kiram ve tabiîn zamanında caiz görülmüştür. Böyle bir uygulama dinen bâtıl sayılan bir hileden başka bir şey değildir.

Böyle bir hilenin meşruluğunu mezheb imamlarından hiçbirisi de savunmamıştır. Muteahhirîn ulemasından bazılarının bu gibi hileler ihdas ettikleri ve hatta tamamen kendi eserleri olan bu gibi hileleri mezhep imamlarına isnad ettikleri görülmüşse de bu isnadların hiç birisinde doğruluk payı bulunmamaktadır.[309]

18-19. Hür Veya Köle Bir Erkekle Evli İken Hürriyetine Kavuşan Bir Câriye(Nin Nikahının Feshi)[310]

2231. ...İbn Abbas (r.a.)'dan; demiştir ki: Muğîs bir köle idi. (Birgün Hz. Peygamber'e gelerek);

Ey Allahın Rasûlü, (karım Berire, benden ayrılmak istiyor) ona (varıp) benim için şefaat et dedi. Bunun üzerine Rasûlullah sallalla-hu aleyhi ve sellem (Berîre'ye varıp);

"Ey Berîre, AUah'dan kork. Çünkü o senin eşin ve çocuğunun babasıdır," buyurdu (Hz. Berîre de);

Ey Allahın Rasûlü, bunu bana emrediyor musun? diye sordu (Rasûl-i Ekrem de)

"Hayır, ben sadece bir aracıyım", cevabım verdi. Bunun üzerine (Muğis'in)j gözyaşları yanağının üzerine akmaya başladı. Rasûlullah (s.a.) de îbn Abbas'a (hitaben);

"Muğîs'in Berireye aşın sevgisine, Berire'nin de ona olan nefretine hayret etmiyor musun?" dedi.[311]

Açıklama

Hz. Muğîs, Muğire oğullarının kölesi idi. Karısı Hz. Berire'de Hz. Aişe'nin kölesi idi. Sonra onu azad etti. Bunun üzerine Hz. Peygamber onu, eşi Muğîs'in nikâhı altında kalıp kalmaması hususunda serbest bıraktı. Hz. Berire de Muğis'den ayrılmayı tercih etti. Oysa Hz, Muğîs onu çok seviyordu. Hz. Berire Medine sokaklarında dolaşırken Hz. Muğis onun yanından bir türlü ayrılamıyordu ve onu kendisinden ayrılmaması için ikna etmeye çalışıyordu. Fakat bütün bu çabaları fayda vermedi. Bunun üzerine Hz. Muğis aracı olarak Hz. Peygamber'i gönderdiyse de bu teşebbüs de müsbet bir netice vermedi ve Hz. Muğis'in gözyaşlarıyla neticelendi. Hz. Muğis'in bu içten sevgisinin Hz. Berire tarafından nefretle karşılanmasına Hz. Peygamber hayret etmiş ve bu hayretini İbn Abbas'a, "Ey tbn Abbas, Muğis'in Berireye (karşı beslediği) aşın sevgisine, Berire'nin de ona olan nefretine hayret etmiyor musun?" sözleriyle ifade etmiştir.[312]

Bazı Hükümler

1. Eşler arasında hürriyet bakımından denkliğin bulunması nikahın lüzumunun şartlarındandır.

Mezhep imamlarından Ebu Hanife de bu görüştedir. Bu şartı aramak kadının ve velisinin hakkıdır. Binaenaleyh bulûğ çağındaki bir kız dengi olmayan birisiyle evlenirse, velisi razı olduğu takdirde nikah mutaberdir. Aksi takdirde veli nikahı feshedebilir. Bu mevzuda ayrıntılı açıklama için nikâh bölümüne müracaat edilebilir.

2. Bir köleyle evli olan câriye hürriyetine kavuşursa, isterse, evliliğim sürdürür, isterse sona erdirir. Bu hususta serbesttir. Ulema bu görüşte ittifak etmişlerdir. Çünkü kadın hürriyetine kavuştuktan sonra kocasıyla arasında denklik kalmamıştır. Ancak bir câriye hür bir kimsenin nikâhı altında iken hürriyetine kavuşacak olursa o zaman imam Şafiî ile imam Mâlik, Evzaî ve Ahmed'e göre o kadının kocasından ayrılma yetkisi yoktur. İmam Şa'bî ile en-Nehaî, Hanefi uleması ve Süfyan es-Sevrî'ye göre ise, bu durumda olan bir kadın da nikahım sürdürüp sürdürmemekte serbesttir. İsterse feshedebilir. Çünkü erkeğin kadın üzerinde iki talak hakkı vardır. Fakat kadın hür olunca erkeğin kadın üzerindeki hakkı üçe çıkar. Bu, erkeğin

lehine kadının ise aleyhine bir neticedir. Kadın aleyhine olan bu durumdan kurtulmak için nikâhını feshedebilir.

3. Büyüklerin ricasını reddetmekte bir günâh yoktur.[313]

2232. ...İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre Berire'nin eşi, Muğîs isimli siyah bir köleydi. Peygamber (s.a.) Berîre'yi (onun nikahı altında kalıp kalmamakta) serbest bıraktı. (Hz. Berîre ayrılmaya karar verince ona boşanan hür kadınlarınki kadar) iddet beklemesini emretti.[314]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte Hz. Berîre'nin kocasından ayrıldıktan sonra beklemiş olduğu hayzın süresi ve miktarı açıklanmıyor. Sadece Rasûl-i Ekrem'in ona iddet beklemesini emrettiği ifâde ediliyor, fakat İbn Mâce, İmam Ahmed ve Beyhakî'nin rivayetlerinde Hz. Beriye'nin aynen hür kadınlar gibi üç hayız süresi iddet beklediği ifade edilmektedir. Bu bakımdan biz de tercümemizde parantez içerisinde buna işaret ettik. İbn Mâce'nin bu mevzuda rivayet ettiği hadisin meali şöyledir: "Hz. Berîre (nikâhım feshettiğinde) üç kez aybaşı âdetini görünceye kadar beklemesi (Rasûl-i Ekrem tarafından) kendisine emredildi"[315]

Binâenaleyh bu hadisin zahirinden, bir köleyle evli iken hürriyetine kavuşarak nikahım fesheden bir cariyenin hür kadınlar gibi üç hayız süresi iddet beklemesi gerekir.[316]

2233. ...Aişe (r.anhâ) Berîre kıssası hakkında şöyle demiştir: (Berire'nin) kocası bir köle idi. (Berîre hürriyetine kavuşunca) Peygamber (s.a.) kendisini muhayyer bıraktı. (Bunun üzerine) Berîre, kendisini tercih etti (Ve kocasından ayrıldı. Bu hadisin râvisi Urve dedi ki) eğer (Hz. Berire'nin kocası) hür olsaydı (Rasûl-i Ekrem) Berîre'yi muhayyer bırakmazdı.[317]

Açıklama

Hz.Berire'nin hürriyetine kavuşması olayı Nesâî'nin Sünen'inde şu mânâya gelen lâfızlarla anlatılmaktadır. Berire azâd edilmesi karşılığında her sene bir kıyye ödemek şartıyla dokuz kıyye ödemek üzere anlaştı. Sonra

da Hz. Aişe'ye gelerek kendisine yardım etmesini istedi. Hz. Aişe (r.anha) ise:

Yardım edemem, eğer isterlerse velayet bende olmak şartıyla bütün taksitlerini bir seferde onlara öderim, dedi. Berîre gitti, ailesiyle bu hususta konuştu. Onlar ancak velayet kendilerinde kalmak şartıyla teklifini kabul edebileceklerini ifade ettiler. Bunun üzerine Berîre tekrar Aişe'ye geldi o sırada da yanlarına Rasûlullah (s.a.) geldi. Berire ailesinin kendisine söylediklerinim nakletti. Hz. Aişe:

Hayır ancak velayet bende olmak şartıyla, dedi. Rasûlullah (s.a.):

"Mesele nedir?" diye sordu. Aişe (r.anha);

Ya Rasûlallah! Berire bana geldi anlaşmasındaki borcunu ödemek üzere benden yardım istiyor. Ben de velayet bende olmak şartıyla taksitlerini bir defada ödeyebileceğimi, değilse yardım edemeyeceğimi söyledim. O da durumu ailesine anlattı. Onlar da velayet kendilerinde kalmak şartıyla razı olabileceklerini söylemişler, dedi. Bunun üzerine RasûluÌlah (s.a.):

"Onu satın al, velayetin de onlarda kalması şartını kabul et. Çünkü velayet, azâd edenin hakkıdır" buyurdu. Sonra kalktı bir hutbe irad etti. Allah'a hamd ve sena ettikten sonra şöyle devam etti: "Bir kısım insanlara ne oluyor da, Allah'ın kitabında olmayan şartlan ileri sürüyorlar, filanı satın alıp azat et velayet de bende kalsın diyorlar. Allah'ın kitabı en doğru olanıdır. Allah'ın şartı şartların en itimad edilenidir. Allah'ın kitabında olmayan bütün şartlar, yüz şart da olsa bâtıldır" buyurdu. Rasûlullah (s.a.) Berîre'yi kocasından ayrılıp ayrılmamakta muhayyer bıraktı. Kocası köle idi. Berire hürriyetini seçti. Urve dedi ki, eğer Berire'nin kocası (Muğis), hür olsaydı, Rasûlullah Berire'yi muhayyer bırakmazdı.[318]

Hz. Berire'nin başından geçen olay bundan ibarettir ve hicretin dokuzuncu yılında cereyan etmiştir. Çünkü Hz. Abbas Medine'ye hicretin sekizinci yılının sonlarında vukua gelen Taif gazvesinden sonra yerleşmiştir. İbn Abbas (r.a.)'ın beyânına göre Hz. Abbas Hz. Berire'nin bu hadisesine şâhid olmuştur. Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şeriften Hz. Berire'nin kocasının köle olduğu anlaşılmaktadır:

1. Bu olayı anlatan Hz. Aişe, Hz. Berire'nin kocasının köle olduğunu bizzat kendi dili ile ifade etmektedir.

2. Hadisin sonuna Urvenin ilave ettiği "Berire'nin kocası hür olsaydı (Rasûl-i Ekrem) onu muhayyer bırakmazdı" cümlesi de bunu ifâde

etmektedir ve bu söz, bu hadise idrac edilmiştir.[319]

2234. ...Aişe (r.anha)'dan rivayet edildiğine göre demiştir ki; "Peygamber (s.a.) kocası bir köle iken (hürriyete kavuşan) Berire'yi (kocasından ayrılıp ayrılmamakta) muhayyer bırakmıştır."[320]

Açıklama

Bir köle ile evli iken hürriyetine kavuşan câriye kocasından ayrılıp ayrılmamakta nikâhın lüzum şartlarından olan kefâet (denklik) şartı bozulmuş olur. Bu bakımdan kadın isterse, bu nikahı bozabilir. Mevzumuzu teşkil eden bu hadisin bazı tariklerinde bulunan Hz. Peygamber'in Hz. Berire'yi hürriyetine kavuşur-kavuşmaz huzuruna çağırıp kendisine muhayyer olduğunu bildirmesi[321] bu durumda olan bir cariyenin hürriyetine kavuşur-kavuşmaz (fevrî olarak) muhayyerlik hakkını elde ettiğini ortaya koymaktadır.[322]

19-20. (Berire Hürriyetine Kavuştuğu Zaman) Kocasının Hür Olduğunu Söyleyenler

2235. ...Aişe (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre Berire hürriyetine kavuşturulduğu zaman, kocası hürmüş. Berire (kocasının nikahı altında kalıp kalmama hususunda) muhayyer bırakılmış, bunun üzerine,: "benim için şu kadar (imkan sağlamış bile) olsa (yine de) onunla birlikte olmayı arzu etmem" demiş.[323]

Açıklama

Metinde geçen "Berire'nin kocası hür idi" ifâdesi Hz.Aişe'ye değil, bu hadisin râvilerinden el-Esved (b. Ye-zid)e aittir.[324]

Mevzumuzu teşkil eden bu Ebu Davud hadisi, hür bir kimse ile evli iken hürriyetine kavuşan bir cariyenin nikahını feshedip etmemekte muhayyer olduğunu söyleyen Hanefi uleması ile Hammâd b. Süleyman'ın delilini teşkil etmektedir., Bu görüşte olan ulemaya göre bir önceki babda yer alan

hadislerde geçen Hz. Berire'nin kocasının köle olduğuna dair ifâdeler, Hz. Berire'nin evliliğinin ilk yıllarıyla ilgilidir. Onun hürriyetine kavuşmasına tekaddüm eden yıllarda kocası Muğis de hürriyetine kavuşmuştu.[325] İmam Mâlik ile İmam-Şâfiî, Ahmed ve cumhuru ulemaya göre ise hür bir kimseyle evli iken hürriyete kavuşan bir câriye, nikahı feshetmek hakkına sahip değildir. Çünkü aralarında nikahın lüzumu için şart olan denklik (kefâet) mevcuttur. Kadının zarara uğramak, horlanmak, ayıplanmak gibi bir duruma düşmesi sözkonusu değildir. Dolayısıyla bu durumda olan bir kadın muhayyer olamaz. Çünkü din, sebepsiz yere kimseye nikahı feshetme hakkını vermemektedir.[326]

Hafız tbn Hacer'e göre "Ebû Davud'un bu hadisinde geçen, Hz. Berire'nin kocasının hür olduğuna dair rivayetin, Hz. Aişe'ye ait olup olmadığı ihtilaflıdır, İmam Ahmed'in ifadesinden bu rivayetin sadece el-Esved b. Yezid'e ait olduğu anlaşılmaktadır.

İbn Abbas ve diğer râvilerin sahih rivayetleri ise Hz. Berire'nin kocasının köle olduğunu ifade etmektedir. Esasen Hz. Berîre'nin kocasının köle olduğunu rivayet eden râvilerin hepsi de Medinelidir. Bilindiği gibi Medine ulemasının hem rivayet hem de amel ettiği bir hadis en sağlam hadis kabul edilir. Binaenaleyh hür bir kimseyle evli iken hürriyyetine kavuşan bir cariyenin nikahını feshedip etmemekte muhayyer olmadığını ifâde eden hadislerin1 sıhhatinde ittifak varsa da muhayyer olduğunu ifade eden hadislerin sıhhatinde ittifak değil, ihtilaf vardır. Bu durumda sıhhatinde ittifak bulunan hadislerin, ihtilaflı hadislere tercih edilmesi gerekir. Hanefi uleması bu rivayetlerin arasını telife çalışmışlarsa da buna lüzum yoktur. Çünkü bilindiği gibi hadislerin arasım te'lif etmek, ancak hadislerin birini diğerine tercih etmek durumu olmadığı zaman söz konusudur. Burada ise uygulanması gereken usul tercih usûlüdür. Bu bakımdan cumhur hanefi ulemasının bu telifine itibar etmemişlerdir.[327]

Bu mevzuda Hattabî de Hz. Berîre'nin kocasının köle olduğunu ifâde eden 2233 ve 2234 numaralı hadisleri, onun hür olduğunu ifade eden ve mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerife tercih etmiştir. Gerekçesi ise, Hz. Aişe 2233 numaralı hadisi kendisinden rivayet eden Urve'nin teyzesi, 2234 numaralı hadisi rivayet eden el-Kasım'ın da halasıdır. Bilindiği gibi muzdarib hadislerden birini diğerine tercih edebilmek için râvilerin hadis aldıkları kişiye olan yakınlıkları önem kazanır. Bu bir tercih sebebi olur.

Bezlü'l-mechûd sahibi es-Sehârenfûrî de "Hadisler arasında asıl olan ihtilâftır. İhtilâf arızî bir durumdur. Binaenaleyh önce hadislerin arasının te'lifi yoluna gidilmelidir. Hadisin birini diğerine tercih ederek diğerinin terki yoluna gidilmemelidir. Hadisin birini diğerine tercih ederek, diğerini şâz ilan etmek, hadisler arasındaki ihtilâfı asıl, i'tilâfı ise arızî bir durum olarak kabul etmek mânâsına gelir" diyerek Hanefi ulemanın bu meseledeki tutumunu müdafaa etmektedir.[328]

20-21. Hürriyetine Kavuşan Bir Cariyenin Nikahını Feshetme Muhayyerliği Ne Kadar Sürer?

2236. ...Aişe (r.anha)dan rivayet edildiğine göre Berîre, Ebû Ahmed ailesinin bir kölesi olan Muğîs'in yanında (onun nikahlısı olarak) kalmakta iken hürriyetine kavuşturulmuş. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) onu muhayyer bırakmış ve ona (kocan) "Sana yaklaşacak olursa, muhayyerliğin kalmaz" buyurmuş.[329]

Açıklama

Burada Hz. Muğîs'in "Ebu Ahmed ailesinin bir kölesi" olduğu ifâde edilirken Tirmizî'nin rivayetinde Muğîre oğullarının kölesi olduğu ifâde edilmektedir. Hafız İbn Hacer'e göre senedi itibariyle Tirmizî'nin rivayeti daha sahihtir.[330]

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifin zahirinden "Bir köle ile evli iken hürriyetine kavuşan bir cariyenin, nikahını feshedip etmemekte muhayyer olduğu ve bu muhayyerliğin hürriyete kavuştuğu andan itibaren kocasının kendisiyle cinsi münâsebette bulunmasına kadar devam ettiği" anlaşılmaktadır. Nitekim îmam Mâlik ile İmam Ahmed, el-Evzai, ez-Zührî, Süleyman b.Yesar Nâfi ve Katâde de bu görüştedirler. Delilleri ise, mev-zumuzu teşkil eden Ebu Davud hadisiyle imam Ahmed'in rivayet ettiği şu hadis-i şeriftir:

(tel-Hasen b. Amr b.Umeyye dedi ki Peygamber (s.a.)den hadis rivayet eden kimselerden işittiğime göre Rasûl-i Ekrem (şöyle) buyurmuş:

"Hürriyetine kavuşan bir câriye, kocası kendisiyle cinsi münâsebette bulununcaya kadar nikahını feshetmekte muhayyerdir. Fakat kocası onunla cinsi münâsebette bulunacak olursa, (bir daha) muhayyerlik hakkı yoktur." [331]

Hanefi ulemasına göre ise bu muhayyerlik cariyenin hürriyetine kavuştuğu meclis devam ettiği sürece devam eder. Bu meclisin değişmesiyle muhayyerlik .süresi sona erer. Ayrıca cariyenin muhayyerlik süresi içerisinde kocasını seçmesiyle de bu muhayyerlik sona ermiş olur. Artık meclisin devam etmesi onun muhayyerlik hakkını geri getiremez. Bu mevzuda İmam Şafiî'den iki görüş rivayet edilmiştir:

1. Câriye hürriyetine kavuştuğu andan itibaren üç gün muhayyerdir. Bu süre içerisinde isterse nikahını fesheder, isterse nikahının devamına karar verir.

2. Hürriyetine kavuştuğunu öğrendiği an muhayyerdir. O anda nikahı feshetme veya devam ettirme şıklarından birine karar verme durumundadır. Bu kararı vermeyecek olursa, muhayyerlik hakkını kaybeder.[332]

21-22 Köle Olan Karı-Koca Beraberce Hürriyetlerine Kavuşacak Olurlarsa Kadının Muhayyerlik Hakkı Var Mıdır?

2237. ...Aişe (r.anha)dan rivayet olunduğuna göre, kendisi (biri diğeriyle) evli (olan) iki kölesini hürriyete kavuşturmak istemiş de bunu Peygamber (s.a.)'e sormuş. (Hz. Peygamber de) ona, azad etmeye kadından önce erkekten başlamasını emretmiş.[333]

(Bu hadisin râvilerinden) Nasr (b. Ali) dedi ki: (Bu hadisi) Ebu Ali el-Hanefî, bana Ubeydullah'dan nakletti.[334]

Açıklama

Hz. Peygamber Hz. Aişe'ye kölelerinden önce erkeği sonra da kadım azad etmesini emretmiştir. Bu emir müstehaplık ifâde eder. Binaenaleyh kan-koca durumunda olan iki kölesini azat etmek isteyen bir kimsenin önce erkeği, ondan sonra onun karısını azafetmesi müstehabtır. Bu sıraya

uymakla köle ile câriye arasındaki nikahı feshten kurtarmış olur. Çünkü bilindiği gibi kadın kocasından önce hürriyete kavuşturulacak olursa nikahları fesholur. Fakat, erkeğin kadından önce hürriyete kavuşturulmasında nikahın bozulması söz konusu değildir.

Bu bakımdan Rasûl-i Ekrem efendimiz Hz. Aişe'ye azadetmek istediği kölelerinden önce erkeği sonra da karısını hürriyete kavuşturmasını tavsiye etmiştir. Sindî'nin de ifâde ettiği gibi kan-koca durumunda olan iki kölenin ikisinin birden hürriyete kavuşturulmasıyla da nikahları korunmuş olursa da Rasûl-i Ekrem efendimiz erkeğin faziletine binaen onu kadına takdim etmiştir.[335]

22-23 (Gayri Müslim) Karı-Kocadan Birinin Müslüman Olması

2238. ...İbn Abbas'dan rivayet olunduğuna göre Peygamber (s.a.) zamanında bir adam müslüman olup (Hz. Peygamberin huzuruna) gelmiş sonra müslüman olarak karısı da (çıkıp) gelmiş (adam):

Ey Allanın Rasûlü, bu da benimle beraber müslüman oldu, deyince (Hz. Peygamber) kadını ona iade etmiştir.[336]

Açıklama

Müşrik karı-koca birlikte müslüman olurlarsa eski nikahlan geçerli olarak kalır. Neseben veya süt yoluyla kardeşlik gibi nikahı ibtal eden bir durum yoksa onların eski nikahlan geçerli sayılır. Bu nikahın, şartlarına uygun olarak kıyılıp kıyılmadığını araştırma yoluna gidilmez.[337]

2239. ...İbn Abbas (r.a.)dan; demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) zamanında bir kadın müslüman olmuş da evlenmişti. îlk kocası Peygamber (s.a.)'e geldi ve;

Ey Allah'ın RasûTü, ben müslüman olmuştum. (Bu da) benim müslüman olduğumu biliyordu (böyleyken gidip bir başkasıyla evlendi) dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) o kadım sonraki kocasından ayırıp ilk kocasına iade etti."[338]

Açıklama

Bu hadis-i şeriften anlaşılıyor ki eğer müşrik karı-koca birlikte müslümanlığı kabul edecek olurlarsa eski nikahları geçerli olur. Yeniden bir nikah kıymak gerekmez. Karı-koca beraberce müslüman oldukları halde kadın gidip de bir başkasıyla evlenecek olursa, bu evlilik bâtıl olduğundan geçersiz sayılır ve kadın yeni kocasından ayrılarak eski kocasına iade edilir. Müşrik karı-koca islâmiyeti zifafa girip cinsi münâsebette bulunduktan sonra kabul etmiş bile olsalar, yine de kadın yeni kocasından ayrılır ve eski kocasına iade edilir. Bu mevzuda ittifak vardır.

Hanbeli ulemâsından İbn Kudâme bu mevzuda şunları söylüyor: "Kan-kocadan birisi cinsi münâsebette bulunduktan sonra müsîüman olduysa, bu mevzuda imam Ahmed'den iki görüş rivayet edilmiştir:

1. Kadının iddeti bitinceye kadar, kocası da müslüman olursa eski nikahlan geçerli olur. Fakat eğer bu iddet süresi içerisinde diğeri müslümanlığı kabul etmezse nikahlan sona erer. Dinlerinin ayrıldığı andan itibaren evlilik hayatlarının da sona erdiği kabul edilir. Dolayısıyla kadının yeniden evlenmek için yeniden bir iddet beklemesine de gerek kalmaz, ez-Zührî üe el-Leys, el-Evzaî, eş-Şâfiî, İshak ve îmanı Muhammed, bu görüştedirler:

2. Dinleri ayrıldığı andan itibaren nikahlan bozulmuş olur. Hasen, Tavus, İkrime ve Katâde bu görüştedirler.

Hanefî imamlarından imam Muhammed diyor ki, kadın müslüman olup kâfir olan kocası da islâm memleketinde olursa, önce kocasına islâmiyeti kabul etmesi teklif edilir. Eğer müslüman olursa kadın kendisinin karışıdır. Şayet koca müslümanhğı kabul etmeyip reddederse, kadın kendisinden alınır ve bu ayırma kesin boşanma hükmündedir. Ebu Hanife ve İbrahim en-Nehafnin görüşleri de budur.[339]

İmam Mâlik'e göre ise eğer erkek karısından önce müslüman olmuşsa karısına müslümanhk teklif eder, eğer kadın müslümanhğı kabul ederse eski nikahlan devam eder. Aksi takdirde nikahları fesh edilir. Eğer kadının nerede olduğu bilinmiyorsa, erkeğin islâmiyet! kabul ettiği anda nikah bozulmuş olur. Eğer kadın erkekten önce müslümanhğı kabul etmişse, eski

nikah kadının iddeti sona erinceye kadar devam eder, iddet süresi sona erince nikah da sona erer.

Bir kadınla kocanın nikahlı oldukları malum iken, kadın nikahlarının bozulduğunu, erkek de aksini iddia etse, erkeğin sözüne itibar edilir. Kadının sözü ise reddedilir. Müşriklerden bir karı-kocanın ikisi birden müslüman olması halinde de hüküm böyledir. Bu mevzuda ulema görüş birliği içerisindedirler.

Eğer kadın kocasıyla zifaf olup cinsi münâsebette bulunduktan sonra müslüman olursa, iddet süresi bitinceye kadar bekler, eğer bu süre içerisinde kocası da müslüman olursa, eski nikahları devam eder. Aksi takdir-de nikahları feshedilir. ez-Zühri ile Şafiî, Ahmed ve İshak bu görüştedirler. İmam Mâlik'e göre ise, "Eğer müşrik bir erkek müşrike olan karısından önce müslüman olursa, karısına müslüman olmayı teklif eder, eğer kabul ederse eski nikahları devam eder aksi takdirde nikâhları bozulur. Bu mevzuda Süfyân es-Sevrî de şunları söylüyor: "Eğer müşrike bir kadın, müşrik kocasından önce müslüman olursa kocasına müslümanhk teklif eder. Kocası bu teklifi kabul ederse eski nikahları devam eder, aksi takdirde nikahları feshedilir. Sözü geçen karı-koca dâr-ı islâmda olmaları şartıyla Hanefi uleması da Süfyan es-Sevrî'nin bu görüşünü savunmaktadırlar. Fakat kadın müslüman olur da kocası dâr-i harb'e kaçar giderse, aralarında din farkı bulunduğu için kadın ondan ayrılmış olur. Müşrik bir karı-koca dar-ı harbde iken kadın müsîüman olur ve ikisi de orada kalmaya devam edip dar-ı İslama gelmezlerse, veya sadece birisi dar-ı islâma gelip diğeri yine dar-ı harbte yaşamaya devam ederse, kadının iddet süresi bitinceye kadar beklenir, bu süre içerisinde erkek müslüman olursa, o zaman karısına dönme hakkı vardır, aksi takdirde dönme imkânı yoktur.[340]

23-24. Karısından Sonra Müslüman Olan Bir Kimseye Karısı Ne Zaman Geri Verilir?

2240. ...îbn Abbas (r.a.)'den; demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) kızı Zeyneb'i Ebu'l-As b. er-Rebi'a önceki nikahı ile geri verdi, yeniden nikah kıymadı.[341]

(Râvi) Muhammed b. Amr bu hadisi, (Rasuî-i Ekrem kızı Zey-nebi Ebu'l-As'a Hz. Zeyneb'in Medineye hicretinden) altı sene sonra geri verdi

diye rivayet etti. el-Hasen b. Ali (ise, bu hadisi Rasûlullah Hz. Zeyneb'i müslüman hanımların müşriklerle evlenmesini yasaklayan âyetin inmesinden) "iki sene sonra (iade etti)" diye rivayet etti.[342]

Açıklama

Hz. Zeyneb, Hz. Muhammed'in kızlarının en büyüğü ve ilk evlâdıdır. Hz. Hatice'den dünyaya geldiği vakit Efendimiz henüz 30 yaşlarında idiler. Rasûlullah (s.a.) onu kendi teyze oğlu, yani Hz. Hatice'nin kızkardeşi Hâleh bint Huveylid'in oğlu Ebul-As b. Rabi ile evlendirmişlerdi. Ebu'l-As Lekît b. Rabi' Bedir savaşında müs-lümanlar tarafından esir edilmiş ve Hz. Zeyneb'in fidye olarak gönderdiği gerdanlık karşılığında serbest bırakılmıştı. Lekit b.Rabi Mekke'ye dönünce Hz. Zeynebi serbest 'bırakarak! Medine'ye gönderdi.

Mekke'nin fethinden az önce kendisi de müslüman oldu. Musannif Ebu Davud'un Şeyhlerinden Muhammed b. Amr'in rivayetinde Rasûl-i Ekrem'in Hz. Zeyneb'i Ebul-As'a, Hz. Zeyneb'in Medine'ye hicretinden altı sene sonra gönderdiği ifade edilirken, el-Hasen b. Ali'nin rivayetinde müslüman kadınların müşriklerle evlenmesini yasaklayan "eğer onlann (gerçekten) inanmış olduklarını anlarsanız, onları kâfirlere geri göndermeyin" [343] âyetinin inmesinden iki sene sonra gönderdiği ifade edilmektedir. Bu iki ifadeden çıkan netice aynıdır. Çünkü bu âyet-i kerime hicretin altıncı yılında Hudeybiye musâlahasından sonra nazil olmuştur. Bu âyetin nüzûluyle Hz. Ebu'l-As'ın müslümanlığa girişi arasında iki yıl vardır. Hz. Zeyneb'in Medine'ye dönmesinden Hz. Ebu'l-As'ın müslümanlığa girişi arasında ise, altı yıl vardır. Binaenaleyh bu iki rivayet arasında herhangi bir. çelişki söz konusu değildir.[344]

Bazı Hükümler

1. Eşlerin birinin islam ülkesinde diğerinin de küfur diyarında bulunması onların nikahına zarar vermez. Çünkü Rasûlullah (s.a.) kızı Zeyneb'i "ortak koşan erkeklerle de inanıncaya kadar (kadınlarınızı) evlendirmeyin..."[345] âyet-i kerîmesi inmeden önce evlendirmişti. Hz. Zeyneb müslüman olduktan sonra Bedir savaşını

müteakib Medine'ye hicret etti. Hz. Ebu'l-As da Mekke'de kaldı. Fakat nikahlarına bir zarar gelmedi. Daha sonra Hz. Ebu'l-As da müslümanlığa girince, Rasûl-i Ekrem yeni bir nikaha lüzum görmeden Hz. Zeyneb'i ona iade etti.

2. Bir kadın kocasından önce müslüman olursa daha sonra kocası müslüman olunca yeni bir nikaha lüzum kalmadan onunla birleşebilir. Çünkü eski nikahları bakidir. Kadın müslüman olduktan sonra iddetini bekleyip bitirmiş bile olsa, durum yine aynıdır. Çünkü Hz. Zeyneb, Hz. Ebu'l-As'dan ayrılıp Medine'ye geldikten sonra altı sene beklemiş, ondan sonra yeniden bir nikâh kıyılmadan kocasına dönmüştü. Hz. Ali b. Ebi Talib ile İbrahim en-Nehaî, Hammâd b. Ebî Süleyman, ve zahiriye ulemasının bir kısmı bu görüştedirler. Delilleri ise, mevzumuzu teşkil eden Ebü Dâvud hadisidir.

Halef ve seleften ulemânın büyük çoğunluğuna göre karısı kendisinden önce müslüman olan bir kimse henüz karısının iddeti sona ermeden müslüman olursa yeni bir nikaha, mehre lüzum kalmadan eski nikahla karısına dönebilirse de iddeti bittikten sonra müslüman olursa, eski nikahla karısına dönemez. Onunla hayatını birleştirebilmesi için yeni bir nikah gerekir.

Delilleri ise, "Rasûlullah (s.a.) kızı Zeyneb'i (kendisinden sonra müslüman olan kocası) Ebu'l-As b. er-Rebî'e yeni mehir ve yeni nikah ile iade etti"[346]hadisidir. Ancak Ahmed b. Hanbel bu hadis-i şerifi rivayet ettikten sonra şöyle demiştir;

"Bu hadis zayıftır, yahutta asılsızdır. Çünkü bu hadisin râvisi el-Haccac Amr b.Şuayb'den hadis işitmemiştir"[347] İmam-Tirmiziıde bu hadis hakkında "bu hadisin senedinde bazı söylentiler vardır"[348] demiştir.

Cumhuru ulemâya gelince, onlar da kendi görüşlerini şu şekilde savunmaktadırlar; Hz. Zeyneb'in kocasından ayrı kaldığı süre içerisinde id-detinin sona ermeden devam etmiş olması mümkündür. Çünkü bazı hastalıklardan dolayı bir kadının iddetinin yıllarca sürmesi olağandır. İbn Ha-cer'in beyânına göre bu mevzuda cumhurun görüşüne uygun olan izah tarzı şudur: "Hz. Peygamber'in, Hz. Zeyneb'i kocası Ebu'1-As'a yeniden nikah kıymaya lüzum görmeden iade ettiğini tesbit eden İbn Abbas hadisi (yani konumuzu teşkil eden hadis)'dir. Tirmîzi ve imam Ahmed'in rivayet ettiği Hz. Peygamberin Hz. Zeyneb'i kocasına yeni bir nikah ve mehirle

iade ettiğini ifade eden hadise tercih edilir. Ancak Hz. Peygamber'in yeniden nikah kıymadan ve mehir tesbit etmeden Hz. Zeyneb'i kocasına i etmesinin sebebi onun iddetinin henüz sona ermemiş olmasıdır.[349]

24-25. Dörtten Fazla Hanımla Ya Da İki Kız Kardeşle Evli İken Müslüman Olan Bir Kimsenin Durumu

2241. ...El-Hâris b. Kays'dan; demiştir ki: "Ben (nikahlım olarak) yanımda sekiz tane kadın varken müslüman olmuştum. Bunu Peygamber (s.a.)'e anlattım. Rasûlullah (s.a.);

"Bunlardan dördünü (kendine) seç (diğerlerini bırak)" buyurdu.[350]

Ebu Davud dedi ki: "Bize bu hadisi Ahmed b. İbrahim de Hü-seym'den (naklen) rivayet etti ve Ahmed b. İbrahim (bu hadisin senedinde zikredilen) el-Haris b. Kays'ın yerinde Kays B. el-Hâris (vardır senedin bu şekilde düzeltilmesi gerekir) dedi. Ahmed b. İbrahim, Kays b. el-Haris'i kasdederek: "Doğrusu budur" dedi.[351]

Açıklama

Müslümanlığı kabul etmeden önce dörtten fazla hanımla evli olan bir kimsenin müslüman olduktan sonra bunlardan dört tanesini seçip yanında bırakması, diğerlerini de terketmesi icabeder. Yanında bırakacağı hanımları seçerken uyması gereken herhangi bir kural yoktur. Bu hususta tamamen kendi arzusu ve istekleri doğrultusunda hareket eder. Bu hanımların tümünün nikahının bir anda kıyılmış olmasa o kimsenin tercih hakkına tesir etmediği gibi o hanımların birinin veya bir kaçının nikahının diğerlerinden önce kıyılmış olması da önemli değildir.

Hadisin senedinde bulunan el-Hadis b. Kays bazı rivayetlerde maklûb olarak Kays b. el-Hâris şeklinde geçmektedir. Musannif Ebu Davud'un da ifade ettiği gibi Ahmed b. İbrahim bu râvinin esas isminin Kays b*. el-Hâris olduğunu söylemiş ve Musannif da Ahmed b. İbrahim'in bu sözünü nakletmekle bu rivayeti tasvib ettiğini ifade etmek istemiştir. Nitekim İbn Hibbân da Ahmed b. İbrahim'in bu rivayetini esas alarak sözü geçen râvinin

isminin Kays b. el-Haris olduğunu ve bu zatın Hz. Peygamberle sohbet ettiğini söylüyor.Fakat Hafız İbn Hacer, el-İsâbe isimli eserinde, bu zatın isminin el-Haris b. Kays olduğunu hadis ulemasının büyük çoğunluğunun da bu görüşü benimsediklerini, Buhâri, İbnu's-Seken gibi hadis ulemasının kesinlikle bu görüşü savunduklarını söylüyor.[352]

2242. ...(Önceki hadisin) manasını Ahmed b. İbrahim de Küfe kadısı Bekr b. Abdurrahman, İsa b. el Muhtar, İbn Ebî Leylâ, Humadsa b. eş-Şemerdel senediyle Kays b. el-Hâris'den rivayet etmiştir.[353]

Açıklama

Musannif Dâvud bu hadisi önceki hadisin sonunda geçen, "bu râvinin ismi el-Haris b. Kays değil, Kays b. el-Haris'dir" mânâsına gelen Ahmed b. İbrahim'in rivayetini takviye için nak-letmiştir. Gerçi bu hadisi Ebu Davud'un naklettiği senetle Beyhakî de rivayet etmiş, fakat söz konusu râvinin Kays b. el-Haris değil, el-Haris b. Kays olduğunu ifâde etmiştir.[354]

Bazı Hükümler

1. Kâfirlerin müslüman olmadan önceki nikahları müslüman olduktan sonra da geçerlidir. Çünkü Hz. Peygamber el-Haris b. Kays'ın müslüman olmadan önceki nikâhını müslüman olduktan sonra da geçerli kılmış, bu nikahın daha önce şartlarına uygun olarak kıyılıp kıyılmadığı üzerinde durmamıştır.

2. Müslümanlığa girmeden önce dörtten fazla hanımla evli bulunan bir kimsenin müslümanlığa girdikten sonra bunlardan dört tanesini kendine seçip diğerlerini bırakması icâbeder.

İmam Mâlik ile imam Şafiî, Ahmed, el-Leys, İshak, Hasen el-Basrî ve Muhammed b. el-Hasen bu görüştedirler. Delilleri ise, mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifle "onlardan dördünü (kendine) seç diğerlerini de terket"[355] mealindeki hadis-i şeriftir.

İmam Ebu Hanife ile Ebu Yusuf, es-Sevrî, el-Evzaî ve ez-Zührî'ye göre ise, bir kimsenin müslümanlığı kabul etmeden önce İslama aykırı olarak kıyılan nikahı müslümanlığı kabul ettikten sonra geçerli olamaz. Eğer bir

kimse dörtten fazla kadınla evliyken müslümanlığı kabul edecek olursa, bu kimse ilk önce nikahlamış olduğu dört kadını yanında tutup diğerlerinden ayrılır. Eğer hanımlarının hepsini bir anda nikahlamış idiyse hanımlarının hepsinin nikahı bâtıl olur.

3. Bir kimsenin dört kadından fazlasını nikahı altında bulundurması caiz değildir. Halef ve seleften ulemanın büyük çoğunluğu bu görüştedir. Delilleri ise "... kadınlardan ikişer, üçer, dörder alın.. "[356] mealindeki âyet-i kerimedir.[357]

2243. ...ed-Dahhâk b. Feyrûz, babası (Feyrûz)'dan; demiştir ki: (Ben Rasûl-i Ekreme hitaben):

Ey Allanın Rasulü, ben nikahımda iki kızkardeş varken müslüman oldum, dedim de (Rasûl-i Ekrem de);

"Onlardan istediğin birini boşa!" buyurdu.[358]

Açıklama

Bu hadis-i şerif bir kimsenin iki kızkardeşi nikahı altında bulundurmasının haram olduğunu ifade etmektedir. Nitekim "... ve iki kız kardeşi bir arada almanız da size haram kılındı.."[359]

mealindeki âyet-i kerîme de bunu ifade etmektedir. Bu bakımdan ulema bir kimsenin iki kız kardeşi birden nikahı altında bulundurmasının haram olduğunda icma etmişlerdir.

Eğer bir kimse iki kız kardeşle birlikte evliyken müslümanhğı kabul edecek olursa, onlardan beğendiği birini kendisine seçip diğerini de terketmesi icâbeder. Bunlardan birinin daha önce veya daha sonra nikahlanmış olması seçmede ona bir öncelik hakkı tanımadığı gibi her ikisinin bir anda nikahlanmış olması da erkeğin tercih hakkını etkilemez. İmam Mâlik ile Şafiî, Ahmed, el-Hasen el-Evzaî ve İshak da bu görüştedirler. Delilleri ise, mevzumuzu teşkil eden hadistir.

İmam Ebu Hânife ile Ebû Yusuf, es-Sevri ve bazı kimselere göre ise, "Eğer bu kimse iki kızkardeşle ikisine birden bir nikah kıyarak evlenmişse o kimsenin müslüman olmasıyla ikisinin birden nikahları bâtıl olur, fakat onlarla ayrı ayrı zamanlarda kıydığı iki nikahla evlenmişse ilk evlendiği

kadının nikahı devam eder, ikincinin nikahı bâtıl olur. Binaenaleyh onlardan ilk evlendiğini yanında tutup ikinciyi bırakması icâbeder.[360]

25-26. Anne Babadan Biri Müslüman Olunca Çocuk Hangisinin Yanında Kalır?

2244. ...Râfi b. Sinan'dan rivayet olunduğuna göre kendisi müslüman olmuş, karısı ise müslüman olmayı kabul etmemiş ve|(ha-nımı)ı Peygamber (s.a.)'e gelip;

(Bu) benim kızım (olmaya daha lâyık)dır. (Çünkü o) sütten kesilmiş ya da öyle sayılabilecek (yaşta küçük bir kız)dır, demiş. Râfi de:

(Bu) benim kizımdır, demiş. Bunun üzerine Peygamber (s.a.) Rafi'a;

"Sen bir köşeye otur", hanımına da "Sen de bir köşeye otur" buyurmuş. Kızcağızı da aralarına oturtmuş. Sonra;

"Onu çağırın!" (bakalım) buyurmuş. (Her ikisi de çocuğu yanlarına çağırmaya başlamışlar). Kız önce annesine yönelmiş. Bunun üzerine Peygamber (s.a.);

"Ey Allahım onu (doğruya) ilet" diye dua etmiş ve çocuk, babasına (gitmek için) yönelmiş. (Babası da) onu (tutup) almış.[361]

Açıklama

Kendisi müslüman olduğu halde karısı müslümanhğı kabul etmeyen kimsenin o kadından dünyaya gelmiş bir çocuğu varsa, bu çocuğu annesine teslim etmek caizse de müslüman olduğu için babasına teslim etmek daha evlâdır. Karı kocadan birinin kâfir olması hâlinde çocuğun bunlardan müslüman olana teslimi tercih edilir. Hanefi ulemasıyla Ebu Sevr ve Maliki ulemâsından Îbnu'l-Kâsım bu görüştedirler. Delilleri bu hadis-i şeriftir.

İmam Malik ile Şâfiı ve Ahmed'e göre ise, küçük bir çocuğu kâfir bir anne veya babanın velayetine teslim etmek asla caiz değildir. Çünkü Allah teâlâ Kur'an-ı Keriminde "ve Allah müzminlere karşı kâfirlere asla yol vermeyecektir"[362] buyurmuştur. Çünkü kâfir çocuğu dininden döndürür, bu ise çocuğa yapılabilecek zararların en büyüğüdür. Bu görüşte olan ulemâya göre, çocuğun kâfir olan annesine ya da kâfir olan babasına tesliminin caiz olduğunu ifâde eden ve konumuzu teşkil eden hadis-i şerif muzdaribdir. Her ne kadar bu hadisi Nesaî ile İbn Mace de rivayet etmişlerse de Sindî "bu hadisin senedi zayıftır", Darekutnî, "bu hadisin râvile-rinden Abdulhamid b. Seleme, onun babası ve dedesinin kimlikleri meçhuldür diyerek bu rivayetlerin hükme mesned olma niteliğinden yoksun, zayıf rivayetler olduğunu ifâde etmiştir.[363]

Aksi görüşü savunan Hanefi ulemasına göre bu mevzuda gelen hadislerin birini diğerine tercih imkanı vermeyecek şekilde ve biri diğerinden farklı olarak rivayet edilmiş olması bu olayın ayrı ayrı zamanlarda farklı şekillerde tekerrür ettiğini gösterir ki bu durumda hadislerde ızdırap bulunduğundan bahsedilemez. Binaenaleyh her ne kadar çocuğu anne ve babasından müslüman olana vermek daha iyiyse de kâfir olanına vermek de caizdir. Bu meseleyi ileride ayrıntılı olarak ele alacağız inşallah.[364]

26-27. Lian

Lian: Lügatte lanet kökünden lâane fiilinin masdarı olup kovmak ve uzaklaştırmak anlamına gelir. Nitekim "kıyamete kadar lanetim senin üzerinedir."[365] âyet-i kerimesinde "la'net" kelimesi bu mânâda kullanılmıştır.

Dini bir terim olarak liân, şehâdet ehlinden olan bir kocanın yine şehâdet ehlinden olan karısına zina isnad edip ya da şâhid bulunmaması hâlinde hâkim ve bir cemaat huzurunda erkek ile kadının özel nitelikteki lânetleşmeleridir. Lânetleşme şöyle icra edilir:

Karı-kocadan her biri dörder defa Allah (c.c.)'a yemin ederek kendisinin doğru ve eşinin yalancı olduğunu söyler. Beşinci de ise, kendisinin yalan ve eşinin de doğru söylemiş olması hâlinde Allah'ın lanetinin kendi üzerine olmasını ister. Lânetleşmenin bu şekilde sona ermesiyle hâkim onları ayırır ve bu bir bâin talak sayılır. Hanefi imamlarından imam Züfer'e göre ise, hâkimin tefrikına lüzum kalmadan eşler ebedî olarak ayrılmış olurlar.

Bu meseleyi 2250 numaralı hadisin şerhinde tekrar ele alacağız.[366]

2245. ...Sehl b. Sa'd es-Sâidî dedi ki; Uveymir b. Eşkar el-Aclânî, Asım b. Adiyy'e gelerek;

Ey Âsim, karısını (yabancı) bir erkekle yakalayan adam hakkında görüşün nedir? O, onu (zaniyi) öldürecek, siz de onu mu öl-düreceksiniz?!yoksa nasıl hareket edecek? Ey Asım, bunu benim için Rasûlullah (s.a.)'e soruver, dedi. Asım da (bunu) Rasûlullah (s.a.)'e sorunca, Rasûlullah Sallâllahu aleyhi ve sellem (bu) suallerden hoşlanmadı ve (bu şekilde sorular sormayı) ayıpladı.IHatta Rasûlullah (s.a.)'den işittikleri Asım'ın ağrına gitti. Asım evine dönünce Uveymir onun yanına gelip;

Ey Asım, Rasûlullah (s.a.) sana ne cevâp verdi? dedi. Asım da;

Sen bana hayır getirmedin. Rasûlllah (s.a.) sorduğum meseleden hoşlanmadı deyince Uveymir;

Allah'a yemîn olsun ki bunu ona sormaktan vazgeçmeyeceğim, karşılığını verdi. Derken Uveymir kalkıp halk arasında bulunan Rasûlullah (s.a.)'in yanına geldi ve;

Ey Allah'ın Rasülü, ne buyurursun, bir adam karısının yanında birini bulursa, onu öldürür siz de kendisini mi öldürürsünüz, yoksa ne yapar? diye sordu. Bunun üzerine Rasûlullah salâllahu aleyhi ve sellem;

"Senin ve hanımın hakkında Kur'an âyeti indirildi git onu getir." buyurdu. Sehl dedi ki: "Ben halk ile birlikte Rasûlullah (s.a.)'in yanında iken onlar da lânetleştiler." (lânetleşmeyi) bitirdikleri zaman Uveymir;

Ey Allah'ın Rasûlü, eğer ben onu (nikâhım altında) tutacak olursam, onun hakkında yalan söylemiş duruma düşerim, dedi ve daha Rasûlullah

ona (hanımını boşaması için) emir vermeden önce onu üç (talâkla) boşadı.[367]

İbn Şihâb; "Artık bu, liân yapanların âdeti olmuştur," dedi.[368]

Açıklama

"Liân yapan karı-koca Allah'ın rahmetinden yahut birbirlerinden uzaklaştıkları ve liân yapan erkek beşinci defa da kendine lanet ettiği için bu fiîle liân ismi verilmiştir. 'Namaza bazan rüku' ve sücûd denildiği gibi burada da cüz'ü zikirle küll kastedilmiştir.

Liânın şer'i mânâsı Hanefîlere göre; Lanetle beraber yeminlerle te'kîd olunan şehâdetlerdir. Liân için şehâdete ehil olmak şarttır. Binâenaleyh liân ancak hür, âkil, baliğ ve kendilerine kazif haddi vurulmamış iki müs-lüman arasında cereyan eder.

Eimme-i selâse yâni imâm Mâlik, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel liânı, şehâdet lâfzı ile te'kîd edilen yemînler, diye tarif etmişlerdir. Onlarca liân-da şehâdete değil, yemîne ehil olmak şarttır. Bu halde müslüman bir erkekle kâfir olan karısı arasında liân cereyan ettiği gibi, kâfir olan karı-koca arasında da liân yapılabilir.

Nevevî'nin beyânına göre ulemâ: "Liânla Kasâme'den başka müteaddit defa yapılan yemîn yoktur. Davacıya da yalnız bu iki yerde yemîn verdirilir" demişlerdir. Liânın hikmeti, şartları, sebebi, rüknü ve hükmü vardır.

Hikmeti: Nesebi korumak ve kadına teveccüh eden kötü ithamı def etmek gibi şeylerdir.

Şartları: Hanefîlere göre nikâh-ı sahîh ile evli bulunmak, erkeğin iddiasını isbât için beyine getirememesi kadının inkârı ve liân talebi, kadının namuslu olması, akıl, islâm, bulûğ, hürriyet, dilsiz olmamak, kazif sebebiyle hadd vurulmuş olmamak ve karı-kocanın islâm diyarında bulunmalarıdır. Diğer mezheplere göre islâm ve hürriyet şart değildir.

Sebebi; Kaziftir. Kazf: Namuslu bir kadına zînâ isnadında bulunmaktır. Bunun cezası hür için seksen, köle için kırk dayaktır. Zinayı kendi karısına isnâd edip de beyyine getiremeyen yalancı erkek hakkında hadd-i kazif (yâni kazif cezası, dayak) yerine liân meşru' olmuştur. Liân yalancı zevce hakkında zînâ cezası yerine geçer.

Rüknü: Liândan sonra cinsî münâsebetin haram olmasıdır.

Liân; kitâb, sünnet ve icma-ı ümmetle sabittir. Kitabdan delili; "Kanlarına iftira atıp da kendilerinden başka şâhidleri bulunmayanlardan her-birinin şehâdeti, Kendinin hakîkaten doğru söyleyenlerden olduğuna dört defa Allah'a şehâdet getirmesidir... Kadından da azabı kocasının hakîkaten yalancılardan olduğuna dört defa Allah'a şehâdette bulunması, beşincide; Eğer kocası doğru söyleyenlerdense Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını söylemesi defeder."[369] âyetleridir. Kaadî Iyâz liân kıssasının hicretin dokuzuncu yılı şa'bân ayında vuku' bulduğunu İbn Cerîrıet-Taberî'den nakletmiştir. Sünnetten delili: Babımızın hadîsleridir. Liânın sıhhatine ulemâ icma' etmişlerdir."[370]

Bazı Hükümler

1. Bir kimse başına gelen yüz kızartıcı bir işin hükmünü ulemaya sormak mecburiyetinde kaldığı zaman onu bizzat kendisi sormalı, başka birini aracı etmemelidir. Sırrını muhafazası bakımından ihtiyata uygun olan budur.

Rasûl-i Ekrem Efendimiz, vereceği hükümlerin Allah tarafından kanunlaştırılacağı ve dolayısıyla ümmetinin üzerine yeni sorumluluklar getireceği korkusuyla kendisine fazla soru sorulmasını arzu etmezdi. Bu bakımdan seleften bir cemaat bir kimsenin henüz kendi başına gelmeyen bir meselede soru sormasını mekruh saymışlardır. Fakat ulemânın büyük çoğunluğu aksi görüştedirler. Çünkü Ashâb-ı kirâm'ın, hakkında vahiy bulunmayan pek çok meseleleri Rasûl-i Ekrem'e sordukları tarihî bir gerçektir.

2. Bir âlimin kendisine sorulan bir soruya cevâp vermekten kaçınması o sorunun cevâbını öğrenmek için o âlime soru sormakta isrâr etmeye mânı olmaz. Bir çaresini bulup o meseleyi tekrar o ilim adamına sormakta bir sakınca yoktur.

3. Bir kimse evinde öldürdüğü bir erkeği, karısıyla zînâ ederken yakaladığı için öldürdüğünü iddia etse, bu iddiası kabul edilmez. Çünkü eğer bu iddia kabul edilecek olursa, o zaman herkes öldürmek istediği kimseyi evine çekip öldürür ve ona zînâ isnâd ederek kendisini kurtarma yoluna gider. Böylece pek çok kimsenin kanı heder olur. Şafiî ulemâsından

Nevevî'nin beyânına göre bir kimseyi evinde öldürüp de zînâ ederken yakaladığı için öldürdüğünü iddia eden bir kimsenin kısas edilip edilmemesi hakkında ulemâ ihtilâf etmişlerdir. Cumhura göre bu kimsenin iddiası kabul edilmez. Kısas yapılır, ancak zînâyı dört erkek, âdil şahitle isbât eder, öldürülen şahıs da evli olursa, yahut ölenin mirasçıları itirafta bulunurlarsa, kısas lâzım gelmez. Bu mesele Allah ile öldüren arasında gizli kalmışsa, katil sözünde doğru olmak.şartıyla kendisine hiçbir manevî sorumluluk terettüb etmez. Doğrusu da budur.[371]

4. İki zarardan hafif olanı ağır olana tercîh etmek gerekir. Binâenaleyh kıskançlığın sevkedeceği kati fiîline sabrın zorluğu ve acılığı tercîh edilir. Çünkü her ne kadar sabır zor ve acı ise de kıskançlığın şevkiyle adam öldürmenin getireceği zarar daha büyüktür. Allah teâlâ insanları, bu gibi zararlı kadınların şerrinden kurtarmak için talâkı ve Hânı meşru' kılmıştır.

5. Liân meşru' kılınmıştır. Liân vâcib, mekruh ve haram olmak üzere üç kısma ayrılır:

a. Adam karısını zînâ halinde yakalar veya kadın zînâ ettiğini itiraf ederse ve zînâ olayı adamın karısına hiç yaklaşmadığı bir temizlik döneminde vukua gelmişse ve adam bu iddiasından sonra da karısına hiç yaklaşmadığı halde kadın hâmile çıkarsa, adamın bu çocuğun kendisine âit olmadığını isbât etmek için liân yoluna başvurması üzerine vâcib olur.

b. Bir kimse, kendi hanımının yanma, yabancı bir kimsenin girdiğini görür ve zann-ı galibi ile onunla zînâ ettiğine inanırsa, o zaman lîan yoluna başvurması kerahetle caizdir. Liân yoluna başvurmaması daha iyi olur. Çünkü liân yoluna başvurmadığı takdirde sırrını ifşa etmemiş olur. Binâenaleyh bu durumda liân yolunu değil, talâk yolunu tercîh etmesi daha iyi olur.

c. Bu iki durum dışında liân yoluna başvurmaksa haramdır. Karısının zina ettiği dedikodusu yaygınlaşan bir kimsenin liân yapmasının caiz olup olmadığı meselesinde Şafiî ulemâsıyle imâm Ahmed'den iki görüş rivayet edilmiştir1.

6. Liân hükümet reisinin veya hakîmin huzurunda ve onların emriyle yapılır. Kan-koca kendi arzu ettikleri bir kimsenin huzurunda liân yaparlarsa bu liân geçerli olamaz. Çünkü liân şiddetli bir cezadır. Bu şiddetin gerçekleşmesi hâkimin bulunmasıyla olur. Nevevî liânın üç şekilde yâni zaman, mekân ve kalabalık unsurlarıyla şiddetlendirildiğini söyler.

Zaman itibariyle şiddetli Iiân ikindiden sonra yapılandır. Mekândan murâd; O yerin en şerefli mevkiîdir. Kalabalığın en azı dört kişidir. Yine Nevevî: "şu şiddetli hev'ilerin vâcib mi yoksa müstehâb mı olduğunda ulemâmız arasında hilaf vardır; esah olan kavle göre müstehâbdır" demektedir.

7. Ebû Hanîfe'ye göre mücerred Hânla ayrılma tahakkuk etmez. Karı ile kocanın biribirlerinden ayrılmaları hakimin hükmü ile olur. Çünkü bir rivayette "Onu boşa!" buyurulduğu gibi, babımız rivayetlerinin birinde de "sonra onların aralarını ayırdı" denilmektedir. Mamafih Hânla kadının cimâı haram olur. Sevrî ile İmâm Ahmed'in mezhebleri de budur. Mâlikîlerden bu hususta dört kavil rivayet olunur:

Birinci kavle göre, ayrılma ancak karı-kocanın beraberce lânetleşme-Ieriyle tahakkuk eder.

İkinci kavil îmâm Mâlik'in "el-Muvatta'" adlı eserindeki sözünün zahiridir. Bu kavle göre ayrılık erkeğin Hânı ile olur. Mezkûr kavli Asbâğ rivayet etmiştir.

Üçüncü kavil Mâlikîlerden Sahnûn' undur. Buna göre ayrılık, kadın Hâna yanaşmazsa kocasının Hânı ile olur.

Dördüncü kavle göre kadın Hân yaparsa, ayrılık kocasının liânıyla tamam olur. Mâlikîlerden Ebû'l-Kâsim buna kail olmuştur. Hâsılı İmâm Mâlik'in mezhebine göre karı ile kocanın ayrılmaları hâkimin hükmüne bağlı olmadığı gibi, erkeğin boşaması da şart değildir. Leys, Evzâî, Ebû Ubeyd ve Hanefîlerden İmâm Züfer'in mezhepleri de budur.

İmâm Şafiî'ye göre ayrılık erkeğin liânıyla olur. Anlaşılıyor ki: îmâm-ı Azam, Sevrî, Evzâî, Leys, İmâm Şafiî, îmâm Mâlik, İmâm Ahmed, İs-hâk, Ebü Ubeyd ve Ebû Sevr liânın hükmü ve sünneti karı ile kocanın birbirinden ayrılması olduğunda ittifak etmişlerdir. Yalnız bu ayrılığın Hânla mı, yoksa hakimin hükmüyle mi tahakkuk edeceğinde ihtilâf olunmuştur. Medîne, Mekke, Küfe, Şam ve Mısır ulemâsının mezhebleri de budur.

Osman el-Bettî ile Basralı bâzı ulemâ; "Erkek boşamadikca Hân, nikâhın sıhhatinden bir şey eksiltmez, ama boşaması daha münâsibdir," demişlerdir. Bu kavli İbn Cerîr, Ebû's-Sa'sa', Câbir b. Zeyd'den de rivayet etmiştir.

Liânla vuku' bulan ayrılığın fesih mi yoksa boşama mı sayılacağı da ihtilaflıdır. İbrahim en-Nehâî, îmâm Â'zâm ve Saîd b. el-Müseyyeb bir taiâk olduğuna kaildirler. îmâm Mâlik ile İmâm Şafiî'ye göre feshtir.

Cumhûr-i ulemâya göre Hân yapan karı-koca bir daha ebediyyen bir araya gelemezler. Yalnız Hândan sonra erkek yalan söylediğini itiraf ederse, karısını tekrar alıp alamayacağında ihtilâf etmişlerdir. İmâm A'zâm'a göre nikâhı haram kılan mânâ ortadan kalktığı için tekrar evlenebilirler. İmâm Mâlik, Şafiî ve diğer ulemâ ebediyyen bir araya gelemeyeceklerine kail olmuşlardır.[372]

8. Alim evinde aranır, sokakta veya câmicre tesadüf için beklenmez.

9. Hüküm zahire göre verilir. Bâtını Allah bilir.

10. Bir defada üç talak vermek caizdir ve geçerlidir.

11. Liâmn mescidde yapılması müstehabdır.[373]

2246. ...Abbâs b. SehFin babası Sehl'den rivayet olunduğuna göre, Peygamber (s.a.) Asım b. Adiyy'e hitaben; "hanımını, doğuruncaya kadar yanında tut." buyurmuştur.[374]

Açıklama

Bir önceki hadîs-i şerifte karısına zîna isnâd ettiği ifâde edilen Uveymir, Hz. Peygamber'in emriyle karısıyla Hân

yaptıktan sonra Rasûl-i Ekrem Efendimiz, bu kadını Asım b. Adiyy'e teslim ederek, "bu kadın çocuğunu dünyaya getirinceye kadar senin yanında kalsın," buyurmuştur. Rasûl-i ekremin bu kadım Asım'a teslim etmesinin sebebi Hz. Asım'ın kendi kavminin reisi olmasındandır. Ayrıca söz konusu kadının Hz. Asım'ın kızı veya kardeşinin kızı olduğu da rivayet olunmuştur.

Rasûl-i Ekrem'in bu sözünden, Hz. Uveymir'in liân yaptığı ve karısının o esnada hâmile olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim şu hadîs-i şerif de bu gerçeği te'yîd etmektedir: "Rasûlullah (s.a.) Aclanlı kan-koca arasında liân yaptırdı. O sırada kadın hamileydi."[375]

Netice olarak şu hükme varmak mümkündür: Hâmile bir kadına Hân yapmak caizdir.

Bu hadîs-i şerîf, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde şu mânâya gelen kelimelerle rivayet olunmuştur; Peygamber (s.a.) Asım b. Adiyy'e; "bu kadını al, doğuruncaya kadar senin yanında (dursun) eğer, kırmızı tenli bir çocuk dünyaya getirirse babası Uveymir'e aittir, yok eğer kıvırcık saçlı siyah dilli bir çocuk dünyaya getirirse, İbnu el-Salınıa'ya aittir" buyurdu.

Çocuk dünyaya gelince bir de ne göreyim başı kuzu derisi gibi kıvırcık kıvırcık saçh sonra yanaklarına baktım Arabistan kirazı gibi kırmızıydı. Dili ise hurma gibi siyahtı. Bunun üzerine "Rasûlullah doğru söylemiştir" demekten kendimi alamadım."[376]

2247. ... Sehl b. Sa'd es-Sâidî'den; demiştir ki: "Ben (Uveymir ile hanımının) Hânlarında bulundum. O zaman ben onbeş yaşında bir çocuk idim.”

(Râvî Yunus hadîsin bundan sonraki kısmında bir önceki) hadîsi (SehTden naklen) rivayet etti ve bu rivayetinde (bir önceki hadîsten fazla olarak) şunları nakletti: "Sonra kadın (evinden) hâmile olarak çıktı ve çocuk annesine nisbet edildi."[377]

Açıklama

Hafız İbn Hacer'in tahkikine göre Uveymir'in karısına liân yapması hicretin onuncu yılının Şa'bân ayında vukua gelmiştir.[378]

Liândan sonra çocuk Uveymir'e değil, annesine nisbet edilmiştir. Nitekim 2248 numaralı hadîs-i şerîf de bu gerçeği te'yîd etmektedir. Çünkü liândan sonra bu çocuğu kadının eski kocasına nisbet etmek mümkün olamayacağı gibi zînâ isnâd edilen erkeğe isnâd etmek de caiz değildir. Zira Rasûl-i Ekrem Efendimiz (s.a.): "Zina eden için recin vardır." [379] buyurmuştur.[380]

Bazı Hükümler

1. Lianın mü'minlerden oluşan bir cemaat huzurunda yapılması mustehabdır.

2. Kadının hâmile olması Hâna mani değildir.

3. Liândan sonra doğacak çocuk annesine nisbet edilir.[381]

2248. ...Sehl b. Sa'd Hân yapan kan-koca hakkında; Peygamber sallâllahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu" demiştir:

Şu kadım gözetleyiniz, eğer gözlerinin siyahı çok siyah, beyazı da çok beyaz, iri kalçalı bir çocuk dünyaya getirirse (Uveymir'in) ancak doğru

söylemiş olduğuna kanaat getiririm. Fakat keler gibi kızılca (çocuk) doğurursa ancak (Uveymir'in) yalan söylemiş olduğuna hükmederim." (Râvî Sehl) dedi ki: (kadın) çocuğu arzu edilmeyen şekilde (zînâ isnadını doğrulayıcı bir surette) dünyaya getirdi.[382]

Açıklama

Daha önce tercümesini sunduğumuz 2245 numaralı hadîsin şerhinde de açıkladığımız gibi Hz. Uveymir karısına zînâ isnadında bulunduğu için, Rasûl-i Ekrem Efendimiz onları Hâna davet etmişti ve liândan sonra kan-koca birbirlerinden ayrılmışlardı. Daha sonra Rasûl-i Ekrem Efendimiz metinde ifâde edildiği şekilde doğacak çocuğun hangi vasıfta doğarsa Hz. Uveymir'e âit, hangi vasıfta doğunca da zînâ mahsûlü olacağını açıklamış, neticede doğan çocuğun Rasûl-i Ekrem'in açıklamasına uygun olarak veled-i zînâ olduğu ortaya çıkmıştı.

Hadis sarihlerinin açıklamasına göre .Hz. Uveymir'in karısının ismi Havle, zînâ ettiği iddia edilen şahsın ismi ise, Şerik b. Sahmâ'dır. Bu adamın Hilâl b. Umeyye ismindeki zâtın karısı ile de zînâ ettiği rivayet olunmuştur.[383]

2249. ...Sehl b. Sa'd es-Saîdî'den (Uveymir ve hanımı ile ilgili olay hakkında) şöyle dediği de nakledilmiştir. (Doğan çocuğu kastederek) "O annesine nisbet edildi ve (İbn Havle diye) çağrıldı."[384]

2250. ...(Hz. Uveymir ile karısı arasında geçen Iiân mevzûsun-da) Sehl b. Sa'd'dân (bir başka Tıaber daha rivayet olunmuştur.) Bu haberde (Sehl şunları) rivayet etmiştir; (Hz. Uveymir) karısını Rasûlullah (s.a.)'in huzurunda üç talâkla boşadı. Rasûlullah (s.a.) de bu (talakiar)'i geçerli kıldı. Peygamber (s.a.)'in huzurunda yapılan (bir iş tasvîb görünce) sünnet (olur) idi.

Sehl dedi ki: "Ben Peygamber (s.a.)in yanında bu olaya şahîd oldum. (Bu olaydan) sonra Iiân yapan karı-kocanın bir daha birleşmemek üzere ayrılmaları sünnet oldu.[385]

Açıklama

2249 numaralı hadîs Buhârî'nİn Salıîh'inde şu mânâya gelen lâfızlarla rivayet edilmiştir: "Sehl b. Sa'd es-Sâidî (r.a.)'den rivayete göre (Aclân oğullarından) Uveymir, Benî Aclân'ın ulusu olan Asım b. Adiyy'e gelerek:

Siz ne dersiniz? Bir kimse karısıyla beraber bir,kişiyi (zînâ üzerine) bulsa, kadının kocası zâniyi öldürmeli, siz de onu (kısas yaparak) öldür-meli misiniz? Yoksa bu kimse ne yapmalı? (Bu halde zevç, dört şâhid getirmeye gitse zâni işini görüp savuşacaktır, sükût etse namusa taallûk eden bir şeye sükût etmiş olacaktır) Lütfen bu müşkil meseleyi bir kere Rasûlullah (s.a.)'a benim için bir sorsanız, der. Bunun üzerine Âsim Ra-sûlullah'a gelip, Yâ Rasûlallah! diye (söze başlayıp Hz. Uveymir'in sorulmasını istediği meseleyi) arzetti. Fakat Rasûl-i Ekrem bu sorulardan hoş-lanmayıp onları ayıpladı. Sonra Uveymir Asım b. Adiyy'e,

Rasûlullah ne buyurdu diye sordu. O da;

Rasûl-i Ekrem böyle meseleleri çirkin gördü ve ayıpladı, diye cevâp verdi. Bunun üzerine Uveymir;

Vallahi hiç çekinmem, bunu kendim Rasûlullah'a sorarım dedi ve gidip;

Yâ Rasûlallah! Bir kimse karısıyla beraber bir kişiyi (zînâ üzerinde) bulsa kadının zevci zâniyi öldürmeli, sonra siz de (kısâsen) onu öldürmeli misiniz? Yoksa bu adam ne yapmalı? diye sordu. Bunun üzerine Rasûl-i Ekrem:

"Ey Uveymir senin ve karının hakkında Allah teâlâ kur an (âyeti) gönderdi, dedi ve bu karı-kocaya Allah teâlânm Kur'ân'da ta'lim ettiği veçhile nıülâane etmelerini emreyledi. İlk önce erkek karısına karşı lanetle yemîn etti (sonra da kadın kocasına karşı yemîn etti) sonra Uveymir:

Yâ Rasûlallah! Bu kadını nikâhımda tutarsam ona zulmetmiş olurum, deyip kadını boşadı. Ve Uveymir ile karısının bu vak'asından sonra lânetleşen çiftlerin kocanın talâkıyla ayrılmaları âdet oldu. Sonra Rasû-lullah mecliste hazır bulunanlara,

"Bakınız! Eğer bu kadın, vücûdu siyah, gözlerinin siyahı koyu, kalçaları iri, baldırları kaba kıyafette bir çocuk getirirse muhakkak ben Uveymir'in bu kadına zînâ isnadında doğru olduğunu sanırım. Eğer kadın keler cinsinden kızılca kurt gibi kızıl bir çocuk doğurursa bu defa da ben şüphesiz kadına bühtan ve iftira ettiğini sanırım," buyurdu. Sonra çocuk

Rasûlullâh'ın Uveymir'i tasdik yollu tasvir ettiği şekilde doğdu ve bu cihetle çocuk anası (Havle kadı)na nisbet ed(ilerek "tbn Havle" diye çağır)ıldı.[386]

2250 numaralı, hadîsin zahiri, Hândan sonra eşler arasında talâk vâki' olmadığına, binâenaleyh Hân yapan eşlerin eski nikâhlarının devam ettiğine, bunların ayrılabilmeleri için kocanın talâk vermesi gerektiğine delâlet etmektedir. Söz konusu hadîste geçen Uveymir karısını Rasûlullah'm huzurunda üç talâkla boşadı Rasûlullah (s.a.) da bu talâkları geçerli kıldı," cümlesi bunu ifâde etmektedir. Nitekim Osman el-Betti de bu hadise dayanarak Hânla nikâhın feshedilmiş olmayacağını söylemiştir. Hafız İbn Ha-cer'in beyânına göre, "Eşler Hân yaptıktan sonra kocanın ayrıca bir de talâk vermesi Kur'an-ı Kerîm'de söz konusu edilmemiştir ve bu hadîste geçen talâk Hândan önce verilmiştir," gerekçesiyle Osman el-Betti'nin bu görüşüne itiraz edilmiş ve Osman el-Betti'nin bu görüşte yalnız kaldığı iddia edilmiştir. Fakat Osman bu görüşünde yalnız değildir. îbn Abbâs'ın ashabından pekçok fıkıh âlimi Osman eJ-Betti'nin görüşündedirler.[387] Cumhura göre ise, Hân nikâhı fesheder. Binâenaleyh Hân yapan eşler ebedî olarak birbirlerine haram olurlar. Delilleri ise, metinde geçen "bu olaydan sonra Hân yapan kan-kocanın bir daha birleşmemek üzere ayrılmaları âdet oldu," cümlesidir. Yine cumhura göre Hândan sonra eşlerden birisi yalan söylediğini ilan etse, eşler yine de birleşemezler. Çünkü Hân feshtir. Koca Hân yaparken talâka niyet etse bile yine de talâk değil, fesh sayılır.

Eğer Hân talâk olsaydı, o zaman sadece kocanın talâk vermesiyle yeti-nilir, kadının da Hân yapmasına lüzum görülmezdi, imâm Ebû Hanife'ye göre ise, fesh değil, sadece erkeğin "sen boşsun" sözüyle talâka dönüşebilecek olan ve erkek tarafından gelen bir ayrılıştır.[388] Hâkimin onları ayırması ise bir talâktır ve kesin boşanmadır. Eğer kişi "ben ona iftira ettim" dese yeniden onu nikahlayabilir. İmâm Ebû Yusuf'a göre Hân ile kadın ona ebediyyen haram olur. Çünkü mevzûmuzu teşkil eden hadîste geçen "liân eden karı-koca bir daha hiçbir zaman birleşemezler" mealindeki cümle buna delâlet eder. Binâenaleyh Hanefîlere göre hâkim ayırmadıkça liân yapan eşler ayrılmış olmazlar. İmâm Züfer'e göre ise, liân ile ayrılmış olurlar.[389] Bu bakımdan bu erkeğin boşaması

veya hâkîmin onları ayırması gerekir.[390]

2251. ...Sehl îbn Sa'd'dan; demiştir ki: "Ben Rasülullah (s.a.) zamanında liân yapan bir karı-kocayı (liân yaparlarken) gördüm. Ben o zaman onbeş yaşımda idim. (Karı-koca liân yaptıktan) sonra (Rasûl-i Ekrem onları) birbirinden ayırdı."

(Bu hadîsi Ebû Davud'a nakleden dört ayrı râvfden biri olan) Müsedded'in rivayeti (burada) sona erdi.

(Vehb b. Beyân, İbn-ûs-Sehr ve Amr b. Osman ismindeki) öbür râvîler (ises bu hadisi naklederken şunları da söylediler): "Sehl b. Sa'd, Peygamber (s.a.)'in liân yapan eşleri birbirinden ayırdığına şâhid oldu: (Liân yapan)-erkek (Hândan sonra) "Yâ Rasûlallah! Eğer ben bu kadını (nikâhım altında) tutacak olursam, onun hakkında yalan söylemiş olurum" dedi."

Ebu Davud dedi ki: Ravilerden bazısı kelimesini zikretmedi.

Ebû Davûd dedi ki: (Bu hadîsi naklederken) hiçbir râvı, İbn Uyeyne'ye uyarak (onun şeyhi olan ZührVden) "Peygamber sallâllahu aleyhi ve sellemin, Hân yapan eşleri birbirinden ayırdığını rivayet etmemiştir.[391]

Açıklama

Musannif Ebû Davud'un bu hadîsin sonuna ilâve ettiği talık Rasul-ı Ekrem in lıandan sonra, han yapan karıkocayı biribirinden ayırmadığını ifâde etmektedir. Bu ise, İiân yapan eşlerin nikâhlarının devam ettiği anlamına geldiği gibi, onların nikâhlarının fesh edildiği veya aralarında bir baîn talâk vâki' olduğu, dolayısıyla hâkimin hândan sonra onları ayırmak için ayrı bir karar vermesine lüzum kalmadığı anlamına da gelir. Her ne kadar Musannif Ebû Dâvud hadîsin sonuna ilâve ettiği ta'likte "Hiçbir râvî, İbn Uyeyne'ye uyarak, (onun şeyhi olan Zührî'den) Peygamber (s.a.)m iiân yapan eşleri biribirinden ayırdığını rivayet etmemiştir" demişse de, aslında bu hadîsi İbn Uyeyne'ye uyarak onun şeyhi Zührî'den rivayet eden başka bir râvî yok değildir. Meselâ ez-Zubeydî de ibn Uyeyne'ye uyarak bu hadisin sonuna, "Rasûl-i Ekrem'in Hândan sonra eşleri biribirinden ayırıp "bunlar bir daha ebedîyyen birleşmezler" buyurdu" ziyadesini eklemiştir.[392]

Musannif Ebû Davud'un kendisine erişen hadîslere bakarak bu sözü söylemiş olması mümkündür. Biz ulemânın bu. hadîsle ilgili görüşlerini

2245 numaralı hadîsin ve onu ta'kib eden 2246-2250 numaralı hadîslerin şerhinde açıklamış bulunmaktayız.[393]

2252. ...(IJveymir ile hanımı arasında geçen) şu (önceki) hadîse (ilâve olarak) Sehl b. Sa'd'dan (şu sözler de) rivayet edilmiştir; (Uvey-mir'in karısı) hâmile idi. (Uveymir de karısının) karnındaki çocuğun kendisinden olduğunu kabul etmedi. Bunun üzerine (çocuk doğunca) annesine (nisbet edilerek İbn Havle diye) çağrıldı. Sonra mirâs-da (liândan sonra doğan bir çocuğun) annesine vâris olması, annesinin de (liândan sonra doğan) çocuğundan mîras olarak Aziz ve Celîl olan Allah'ın kendisine tâyin ettiği payı alması sünnet olarak yürürlüğe girdi.[394]

Açıklama

1. Bir kimsenin, hâmile olan karısına liân yaparak, doğacak çocuğun kendisine âit olmadığım isbât etmesi caizdir. İmâm Mâlik ile Şafiî ve Hicaz ulemâsından bir cemaat bu görüştedirler. İmâm Ahmed'in de bu görüşte olduğuna dâir bir rivayet vardır. Delilleri ise, bu hadîs-i şerifle benzeri hadîs-i şeriflerdir.

2. Hanefî ulemâsından Süfyân es-Sevrî'ye göre bir kimsenin doğacak çocuğun kendisine âit olmadığını isbât maksadıyla mülâanede bulunabilmesi için kadının çocuğunu dünyaya getirmesi şarttır. O çocuk dünyaya gelmeden mülâane yapılamaz. Çünkü kadının karnındaki şişlik çocuktan değil de başka bir şeyden meydana gelmiş olabilir. Bu bakımdan çocuk dünyaya gelmeden yapılmış olan mülâane sadece kocayı iftiracı durumuna düşmekten kurtarmaya yarar. Fakat çocuğun kendisine âit olmadığını isbât için yeterli değildir. Bu görüş İmâm Ahmed ile İbn Mâcişûn'dan da rivayet edilmiştir. Bu görüşte olan ulemâya göre mevzûmuzu teşkil eden Ebû Dâvud hadîsinde anlatılan mülâane olayı kendisine liân yapılan kadından doğacak çocuğun zînâ mahsûlü olduğunu isbât için değil, erkeğin iftiracı olmadığını isbât için yapılmıştır.[395]

3. Bir kimse karısına zînâ isnâd ettikten sonra iftiracı durumuna düşmekten kurtulabilmesi için mülâanede bulunması gerekir. Eğer doğacak çocuğun da zînâ mahsûlü olduğunu iddia ederse, mülâaneden sonra o çocuk babasına değil, annesine nisbet edilir ve falanca kadının oğlu veya kızı diye

anılır. Dolayısıyla bu çocuk, annesinin kocasına mirasçı olamaz, sadece annesine mirasçı olabilir. Annesi de sadece bu çocuğa mîrasçı olabilir. "Bu çocukla annesi arasında mîrâs hükümleri cereyan ettiği gibi bu çocukla, annesi cihetinden olan ashâb-i ferâiz arasında da mîras hükümleri cereyan eder. Bu mevzuda ulemâ ittifak etmişlerdir. Bunlar anne tarafından olan erkek kardeşler, kız kardeşler ye anne annelerdir. Bu çocuk öldüğü zaman eğer başka bir kardeşi veya çocuğu yoksa, annesi malının üçte birini, varsa, altı da birini alır. Çünkü Kur'ân-ı Kerîm"de mîrasdan anneye ayrılan pay budur. Anne bu payını aldıktan sonra kalan mal diğer pay sahiplerine (ashâb-ı ferâiz) verilir. Daha sonra kalan mal da beytü'I-mâl'e (hâzineye) intikâl eder. Şafiî ulemâsı bu görüştedir. îmâm Zührî ile İmâm Mâlik ve Ebû Sevr de bu görüştedirler.

el-Hakem ile Hammad annesinin bütün mirasçıları bu çocuğun malına vâris olur, derler. Sözü geçen ulemânın dışında kalan diğer ulemâya göre annesinin asabeleri de bu çocuğun malına vâris olurlar. Hz. Ali ile İbn Mes'ûd, Atâ ve îmâm Ahmed'in de bu görüşte oldukları rivayet olunmuştur. İmâm Ahmed'e göre eğer çocuğun annesinden başka bir mîrasçısı yoksa, malının hepsini asabe olarak annesi alır.[396] Ebû Hanife'ye göre ise, eğer bu çocuğun annesinden başka mirasçısı yoksa, annesi malın üçte birini farz (Kur'ân-ı Kerîm'in tesbit ve tâyin ettiği pay) yoluyla gerisini de redd yoluyla alır. Delili ise 2906 numaralı hadîs-i şeriftir.[397]

2253. ...Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'dan demiştir ki; Bir cuma gecesi mescidde idik. Ensârdan bir adam mescide giriverdi ve;

Eğer bir adam karısının yanında (zînâ halinde) bir erkek bulur da bunu anlatırsa (iftira suçuyla) onu sopalar mısınız, yahut da o (adam, karısıyla yakaladığı kimseyi) öldürürse, siz de (kısas olarak) onu öldürür müsünüz, yoksa öfkeyle (ve kinle mi) susmalı? Vallahi bunu Rasûlullah (s.a.)'a soracağım, dedi. Ertesi gün olunca Rasû-lullah (s.a.)'a gelip bu meseleyi sordu ve;

Eğer bir adam karısının yanında (yabancı) bir adam bulsa da bunu (başkalarına) anlatsa onu (iftiracı olarak) sopalar mısınız, yoksa o adam (karısının yanındaki kimseyi) öldürürse siz de onu öldürür müsünüz, veya gazâb (ve kinine rağmen) susmalı mı? Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.);

"Ey Allah'ım! (Bu hususta bize bir) açıklık getir," diye duâ etmeye başladı.

Bunun üzerine (şu mealdeki) Hân âyeti indi: "Eşlerine (zîna suçu) atan ve kendilerinden başka şâhidleri bulunmayan kimseler..."[398]

Bu ayetin nüzûlundan (bir müddet sonra) bu (olay) halk arasından bu kişinin başına geldi. Bunun üzerine o (kimse) karısıyla birlikte Rasûlullah (s.a.)'e gelip (karşılıklı) lânetleştiler. Önce erkek kendisinin gerçekten doğru söyleyenlerden olduğuna (dâir) Allah'a dört defa şehâdette bulundu. Sonra beşincide: Eğer yalancılardansa (Allah'ın lanetinin) kendi üzerine (olması için) lanet etti. Arkasından kadın da (kocasına) liân yapmaya kalktı. Peygamber (s.a.) de ona;

"Vazgeç!" buyurdu. Fakat kadın razı olmadı ve (liân) yaptı. Onlar (karı-koca) gittikten sonra (Hz. Peygamber);

"Herhalde bu kadın kara, cılız bir çocuk doğurur," buyurdular. Kısa bir süre sonra kadın kara, cılız bir çocuk dünyaya getirdi.[399]

Açıklama

Metinde geçen mealini sunduğumuz liân âyeti; "NamusIu kadınlara (zînâ suçu) atıp da sonra (bu suçlamalarını isbât için) dört şahid getiremeyenlere seksen değnek vurun ve artık onların şahitliğini asla kabul etmeyin. Onlar yoldan çıkmış kimselerdir."[400]

mealindeki kazif (iftira) âyetinden-sonra inmiştir. Namuslu kadınlara iftîra etmenin cezası bu âyetle tâyin edildikten sonra, ashâbdan Uveymir ile Hilâl biribirlerine yakın tarihlerde karılarını zînâ halinde yakalamışlar ve bunu dört şahidfe isbât edemedikleri takdirde iftiracı durumuna düşecekleri için kimseye söyleyememişler, bu yüzden de büyük sıkıntıya düşmüşlerdi. Nihayet kurtuluşu, durumlarım Rasûl-i Ekrem'e arz etmekte bulmuşlardı. Hadiseyi Rasûl-i Ekrem'e arzettikten sonra, erkek ve kadın hakkında liân âyetleri nazil oldu. Erkek hakkındaki liân âyetinin tamamı şöyledir;

"Eşlerine (zînâ suçu) atan ve kendilerinden başka şâhidleri bulunmayan kimselerfe gelince): onlardan her birinin şahitliği dört defa Allah'a yemîn edip kendisinin mutlaka doğru söyleyenlerden olduğuna şahitlik etmek (şeklinde)dir. Beşinci defada eğer yalan söyleyenlerden ise, Allah'ın lanetinin kendi üzerine olmasını diler."[401] Kadın hakkında inen liân

âyetinin tamamı da şöyledir; "Kadının da dört defa Allah'a yemîn edip kocasının mutlaka yalan söyleyenlerden olduğuna şahitlik etmesi, cezayı kendisinden kaldırır. Beşinci defada; Eğer kocası doğrulardan ise, Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını diler."[402] Bu muameleye İslâm Hukukunda liân denir. Karısına zînâ isnâd edip de dört şahidle isbât edemeyen bir kimse karısıyla birlikte usûlüne uygun olarak karşılıklı liân yaptıktan sonra hâkim de karı-kocayı biribirinden ayırır.

Mevzûmuzu teşkil eden bu hadîs-i şerif bir önceki hadîs-i şerifin şerhinde açıkladığımız "Kadının, hâmile iken mülâane yapması caizdir," diyen İmâm Mâlik ile Ahmed'in görüşünü te'yîd etmektedir.

Allah teâlâ tarafından lanet; lanet olunan kişiyi celâl ve gazâbıyla rahmetinden uzaklaştırması ve kovmasıdir. Kul tarafından lanet ise, lanet ettiği kişinin Allah'ın gazabına uğraması için dua etmesidir.

Liân kıssası hicretin dokuzuncu yılı şaban ayında oldu. Liân âyetinin sebeb-i nüzulünde ulemânın ihtilâfı vardır. Uveymir hakkında mı nâzıl olmuştur, yoksa Hilâl bin Umeyye hakkında mı? Uveymir hakkında nazil olduğunu iddia edenler yukarıda 1245 numaralı Sehl b. Sa'd hadîsindeki Rasûl-i Ekrem Efendimizin Uveymir'e "Allah senin ve eşin hakkında Kur'an indirdi!" demesini delîl getirmişlerdir. Ulemânın cumhuru ise, liân âyetinin sebeb-i nüzulü Hilâl kıssasıdır ve İslâm camiasında Hilâl ilk defa mülâane eden kişidir, demişlerdir. Dâvudî bu iki görüşü cem' ederek; "bu iki hadîsde haber verilen iki olayın birbirine yakın tarihlerde vuku* bulmuş olması ve âyetin de ikisi hakkında nazil olmuş bulunması ihtimal dahilindedir, diyor. Nevevî de âyetin ikisi hakkında nazil olduğunu fakat HilâFin hânının önce vuku' bulmuş olması ihtimalini ilâve ediyor.[403]

2254. ...İbn Abbâs (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre, Hilâl b. .Ümeyye Peygamber (s.a.)'in huzurunda, karısını Şerîk b. Sehmâ ile zînâda bulunmakla suçladı. Peygamber (s.a.) de Hilâl’e

"(Dört) şahid(ini) (hazırla) yahut da arkana hadd (vurulacaktır)" buyurdu. Bunun üzerine Hilâl:

"Ey Allah'ın Rasûlü! Bizim birimiz karısının üzerinde bir erkek görürse, şahit mi aramaya gidecek? (o kimse şâhid getirinceye kadar, işini bitirip savuşup) gitmez mi? diye karşılık verdi. Rasûl-i Ekrem de:

"Sen şahidlerini hazırla, yoksa arkana hadd (vurulacaktır)" demeye devam etti. Bunun üzerine Hilâl (b. Ümeyye);

Seni hak Peygamber olarak gönderen (Allah)'a yemîn ederim ki, gerçekten ben doğru söylüyorum ve (eminim ki) Allah benim bu işim hakkında benim arkamı hadden kurtaracak bir şey (âyet) indirecektir, dedi.

Bunun üzerine, "Eşlerine (zînâ suçu) atan ve kendilerinden başka şahitleri bulunmayan kimseler...[404] âyeti indi ve (Hz. Peygamber de bu âyeti) “doğru söyleyenlerdendir," kavli şerifine kadar okudu ve (âyeti) bitirince onlara haber gönderdi ikisi de geldiler(önce) Hilâl ayağa kalkıp şehâdette bulundu. Peygamber (s.a.) de,

"Muhakkak ki Allah birinizin yalancı olduğunu biliyor (bu durunda) ikinizden tevbe edecek (birisi) var mıdır?" diye sordu. Sonra (Hilâl'in karısı) kalkıp şehâdette bulundu ve "Eğer (kocası) doğru söylüyorsa Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını" (ifâde eden) beşinci yemîne gelince (orada bulunanlar) ona:

Bu (şehâdet azabı) mucibdir, diye ikazda bulundular.

îbn Abbas diyor ki; Bunun üzerine kadın biraz yavaşlayıp durakladı. Hatta biz kadım (şehâdette bulunmaktan) vaz geçecek zannettik, derken (kadın kendini toparlayıp);

Şimdiye kadar şerefle yaşamış (olan) kavmimi (ben bundan sonraki günlerde) rezîl ve rüsvây etmem, diyerek Hân yemînini yerine getirdi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.);

"Bu kadına dikkat ediniz! Eğer gözleri sürmeli iri kalçalı, kalın baldırlı, bir çocuk dünyaya getirirse, çocuk Şerik b. Sehmâ'ya aittir," buyurdu. (Kadın da gerçekten) böyle bir çocuk dünyaya getirdi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.)

"Eğer Allah'ın kitabının (liân hakkındaki) hükmü infaz edilmemiş olsaydı, benîm ile bu kadın için (başka) bir durum vardı (yani ben o kadına zînâ haddi uygulardım)" buyurdu.

Ebû Dâvud dedi ki: Bu îbn Beşşâr hadîsi (yâni) Hilâl (b. Ümeyye) hadisesi (sadece) Medînelilerin rivayet ettiği hadîs(ler)dendir.[405]

Açıklama

Hilâl b. Ümeyye'nin zînâ isnâd ettiği Şerik, Habeşli yahut da Yemenli olduğu zannedilen Sehmâ isimli bir kadının oğludur. Babası ise 2245 numaralı hadîs-i şerifte sözü geçen Asım b. Adiyy'in amcasının oğlu Abdetu'I-Aclânî'dir. Bilindiği gibi karısının zînâ ettiğini iddia eden birinin, kadınla erkeği zînâ halinde, yâni tam bir cinsel birleşme halinde gördüğünü dört şahidin şehâdetiyle isbâtlaması gerekir. Isbâtlayamadığı takdirde Namuslu ve hür kadınlara (zînâ isnadı ile) iftira atan sonra (bu konuda) dört şahid getiremeyen kimselerin herbi-rin)c de seksen değnek vurun. Onların şahidliklerim de ebedi) yen kabul etmeyin. Onlar fâsıkların tâ kedileridir. Meğer ki bu hareketten sonra tevbe ve (hallerini) islâh edeler. Allah çok yarhğayıcı, çok esirgeyicidir"[406]âyet-i kerîmesi gereğince iftiracı olarak ona seksen değnek vurulur. Bu bakımdan Rasûl-i Ekrem efendimiz, karısının Şerîk ile zînâ ettiğini iddia eden Hilâl b. Ümeyye'ye; "Dört şahidini (hazırla) yahut da arkana hadd vurulacaktır" buyurmuştur. Bu durum yukarıda mealini sunduğumuz kazif âyetinin bu olaydan önce inmiş olduğunu gösterir. Bu mevzûyu 4452 numaralı hadîsin şerhinde inşallah tekrar ele alacağız.

Mevzûmuzu teşkîl eden hadîs-i şerifle Buhârî'nin rivayet ettiği bir hadîsin Nûr sûresinin, liânla ilgili (6-9.) numaralı âyetlerinin Hilâl b. Ümeyye hakkında indiğini ifâde ederken 2245-2252 numaralı hadîs-i şeriflerin, sözü geçen âyetlerin Hz. Uveymir hakkında indiğini ifâde etmeleri bu hadîsler arasında bir çelişki bulunduğunu göstermez. Çünkü aynı olay birbirine yakın tarihlerde her iki zâtın da başına geldiğinden sözü geçen âyet-i kerîmelerin inmesine her iki şahıs da sebeb olmuş olabilirler.[407]

Bazı Hükümler

1. Zînâ büyük günahlardandır.

2. Karısına zina suçu ısnad eden bir kimsenin bu

iddiasını dört şahidin şehâdetiyle isbât etmesi yahut da liân yapması gerekir. Eğer bu iddiasını şahitlendiremez ve hândan da kaçınırsa, kendisine iftira haddi olarak seksen değnek vurulur ve kendisi de "şâhidliği kabul edilmeyen fâsıklardan bir kimse" olarak tanınır.[408]

2255. ...İbn Abbas (r.a.)'dan rivâyet olunduğuna göre Peygamber (s.a.) liân yapacak kan-kocaya liân yapmaları emrini verdiğinde sıra beşinci yemine gelince (orada hazır bulunanlardan) bir erkeğe "Bu (liân, yalancı için Allah'ın gazabını) gerektirir" diyerek elini 'Hilâl'in ağzına koymasını (yâni onu susturup yemîn etmekten vaz geçirmesini) emretmiştir.[409]

Açıklama

Bilindiği gibi hâkim liânı önce erkeğe yaptırır. Erkek dört defa ve her defasında "Ben zînâ isnadında muhakkak doğrulardan olduğuma Allah'a şehâdet ederim." diyerek şehâdette bulunur. Beşincide "Ben sana zînâ isnadında eğer yalancılardan isem, Allah'ın la1-neti üzerime olsun" der.

Sonra kadın dört defa şehâdette bulunur ve her defasında "Onun bana zînâ isnadında yalancılardan olduğuna Allah'a şehâdet ederim" der. Beşincide de "(Kocam) zînâ isnadında doğrulardan ise, Allah'ın gazabı üzerime olsun" der.[410]

Mevzûmuzu teşkil eden hadîs-i şerîf beşinci yemini etmedikçe Hânın tamamlanmış olamayacağına ve yalancı olduğunu bile bile liân yapan bir kimsenin Allah'ın gazabım üzerine celbetmiş olacağına delâlet etmektedir.[411]

2256. ...İbn Abbâs (r.a.)'dan; demiştir ki: Allah'ın tevbelerini kabul ettiği üç (kişi)'den biri (olan) Hilâl b. Umeyye geceleyin tarlasından geldi ve ailesinin yanında (yabancı) bir erkek buldu. (O yabancı ile karısı arasında geçen hadiseyi bütün çıplaklığı ile) gördü ve (konuşulanları) kulağıyla işitti. Fakat sabaha kadar o olaydan kimseye birşey söylemedi. Nihayet ertesi gün Rasûlullah (s.a.)'e giderek;

Ey Allah'ın Rasûlü! Ben geceleyin ailemin yanına gelmiştim. Yanlarında (yabancı) bir erkek buldum (olanları) gözümle gördüm, (konuşulanları da) kulağımla işittim, dedi. Rasûlullah (s.a.) onun getirdiği bu haberi (çok) çirkin buldu ve HilâTe (delîl getirmesi için) sertçe çıkıştı. Derken "Karılarına zînâ isnadında bulunup da kendilerinden başka şahidleri olmayanlardan her birinin şehâdeti...."[412] âyetleri ikisi birden nazil oldu. Rasûlullah (s.a.)'den vahy hali gidince (Hz. Hilâl)'e;

"Müjde yâ Hilâl, hakîkaten Allah sana bir ferahlık ve kurtuluş yolu halk etti" dedi. Hilâl de;

Ben zâten Rabbimden bunu bekliyordum diye karşılık verdi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.);

"-Kadına haber gönderiniz." diye emir verdi. Kısa bir süre sonra (kadın da) geldi. Rasûlullah (s.a.) (karı-kocamn) ikisine de (ilgili) âyeti okudu ve onlara nasîhât edip âhiret azabının dünya azabından daha şiddetli olduğunu haber verdi. Hilâl;

Vallahi ben onun hakkında doğruyu söyledim, dedi. Kadın da;

Yalan söyledi diye karşılık verdi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.);

"Bunların aralarında Hân yapın." diye emir verdi. Arkasından HilâTe (haydi doğruyu söylediğine dâir) şehâdette bulun denmiş, Hilâl de, "Kendisinin doğru söyleyenlerden olduğuna" dört (defa) şehâ-det etmiş, sıra beşinciye gelince kendisine, "Ey Hilâl! Allah'dan kork çünkü dünya azabı âhiret azabından ehvendir ve bu (beşinci şehâ-det) sana (Allah'ın) azâbı(nı) celbeder," denildi. Hilâl de:

Vallahi Allah onun yüzünden (bana) dayak vurdurmadığı gibi azâb da etmez diyerek;

Eğer bu kadına yaptığım zînâ isnadında yalancılardan isem, Allah'ın la'neti üzerime olsun,, şeklindeıbeşinci (defa) şehâdette bulundu. Sonra kadına "sen (de) şehâdette bulun" denildi. O da dört defa;

Billâhî bu adam yalancılardandır diye şehâdet etti. Sıra beşinciye gelince ona: "Allah'dan kork! çünkü dünya azabı ahîret azabından daha ehvendir ve bu (beşinci yemîn) sana (Allah'ın) azâbı(nı) celbeden (bir yemîn)dir" denildi. (O zaman kadın) biraz durakladı (fakat) sonra (kendini toparlayarak);

Vallahi ben kavmimi kepaze etmem diyerek beşinci (defa) şehâdet etti ve;

Eğer bu adam bana isnâd ettiği meselede doğru söyleyenlerdense, Allah'ın gazabı benim üzerime olsun" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) onları ayırdı ve bu kadının doğuracağı çocuğun baba adı ile çağırılmamasına, kadına (zînâ suçu) ve çocuğuna da (veled-i zînâ karası) atılmamasına, kadına veya çocuğuna (böyle bir) isnâdda bulunan kimseye hadd lâzım geleceğine hükmetmiş, boşama ve ölüm gibi bir sebep olmadan ayrıldıkları için erkeğin kadına ev ve nafaka (te'nıîn etmesi) gerekmediğini söylemiş (doğacak çocuk hakkında da):

"Eğer kadın çocuğu, kumral, dar kalçalı, kambur, ince incikli doğurursa (çocuk) Hilalindir, yok eğer esmer, kıvırcık saçlı, deve gibi iri yapılı, iri bacaklı ve iri kalçalı bir çocuk doğurursa, o çocuk kendisine .(zînâ suçu) atılan kimsenindir,” dedi. (Neticede kadın) esmer, kıvırcık saçlı, deve gibi iri yapılı, iri bacaklı ve iri kalçalı bir çocuk dünyaya getirdi. Rasûlullah (s.a.);

"Eğer (şu denilen) yeminler olmasaydı benimle bu kadın için (başka) bir durum vardı, (yâni ben o kadına zînâ haddi uygulardım) buyurdu.

İkrime dedi ki; Bu hadiseden sonra (çocuk büyüdü ve) Mudar kabilesine emîr oldu (fakat hiçbir zaman) babasının adıyla anılmadı.[413]

Açıklama

"Allah'ın tevbelerini kabul ettiği üç kişiden maksat, Hilâl b. Ümeyye ile Mirâre b. er-Rabî ve Ka'b b. Mâlik el-Ensârî'dir. Sözü geçen bu üç sahâbî, Tebûk Savaşı'na katılmamışlardı.

Daha sonra Rasûl-i Ekrem'e varıp savaşa katılmayışlarının sebebini olduğu gibi anlatmışlar ve mazeretlerini beyân etmişlerdi. Fakat işin içyüzünü sâdece Allah bildiği ve halka gizli olduğu için, Rasûl-i Ekrem Efendimiz halka bir vahy gelinceye kadar bu üç kişiyle konuşmamalarını emretti. Bu meseleye açıklık getirmesi beklenen vahyin gelmesi ise, elli gün sürdü. Bu süre içerisinde kimse bunlarla konuşmadı. Nihayet elli gün geçince şu âyet-i kerîme nazil oldu; "Ve (savaştan) geri bırakılan o üç kişinin de tevbelerini kabul buyurdu. Bütün ğenişliğiyle beraber, arz başlarına dar gelmiş ve canları kendilerini sıktıkça sıkmış ve Allah'dan yine Allah'a sığınmaktan başka çare olmadığını anlamışlardı. Allah onların tevbesini kabul buyurdu ki tevbe etsinler. Çünkü Allah tevbeyi çok kabul eden çok esirgeyendir."[414] Söz konusu bu üç sahâbinin başlarından geçen bu hadîse 2273 numaralı hadîs-i şerîfin şerhinde inşallah tekrar ele alınacaktır.

Hz. Hilâl'in gece yarısı evine geldiği zaman karısının yanında gördüğü erkek Şerîk b. Sehmâ idi. Hâkim'in rivayetine göre Şerîk denilen adam, Hz. Hilâl'in evine sığınmıştı. Hz. Hilâl onu kendi himayesine almış, yanında barınmasına izin vermişti. Fakat bu iyiliğine karşılık kemlik bulmuştu.

Hz. Peygamber'in, Hz. Hilâl'e çıkışmasından maksat, ondan sözünün doğruluğunu isbâta da'vet etmesi, söylediklerini dört şahidle isbât edemediği takdirde kendisine had vurulacağını haber vermesidir. Çünkü o günlerde henüz liân âyeti nazil olmadığından uygulama öyle idi. Metinde de ifâde edildiği üzere bu hadiseden kısa bir süre sonra liân âyeti nazil oldu ve dâvâlı olan bu iki karı-koca arasında liân yapılarak birbirlerinden ayrıldılar. Aslında Hz. Hilâl ile karısı hakkında inen liân âyetleri, Nûr Sûresinin altıncı yedinci, sekizinci ve dokuzuncu âyetleri olmak üzere dört âyettir. Fakat râvî erkekle ilgili iki âyeti bir âyetmiş gibi kadınla ilgili iki âyeti de yine bir âyetmiş gibi kabul ettiği için liânla ilgili mezkûr dört âyetten "iki âyet" diye bahsetmiştir.

Mevzûmuzu teşkîl eden bu hadîste hândan sonra doğan çocuğun uzun süre yaşadığından bahsedilirken, İbn Sa'd'm Tabakât'mda mulâaneden sonra doğan çocuğun iki sene yaşadığından bahsedilmesi, bu iki hadîs arasında bir çelişki bulunduğunu göstermez. Çünkü liân hadîsesi defalarca tekerrür etmiştir. Binâenaleyh mevzûmuzu teşkîl eden hadîs-i şerîfte söz konusu edilen çocuk ile İbn Sa'd'ın Tabâkat'ında bahsedilen çocuk iki ayrı çocuktur. [415]

Bazı Hükümler

1. Liân yapılırken Hâna önce erkeğin başlamasının hükmü ulema arasında ihtilaflıdır.Cumhur-ı ulemâya göre erkeğin Hâna kadından önce başlaması vâcibdir. İmâm Şafiî ile ulemâdan bir cemaat ve Mâliki ulemâsından Eşheb de bu görüştedir. Yine Mâliki ulemasıdan İbnu'l-Arabî de bu görüşü tercih etmiştir. Delilleri ise, konumuzu teşkil eden babın hadîsleri ile lîân âyetlerinin tertibidir. Hanefî ulemâsı ile îmâm Mâlik ve İbn Kayyım'a göre ise, Hâna önce erkeğin başlaması müstehabdır. Önce kadının başlaması Hânın sıhhatine bir zarar vermez. Delilleri ise, kadınlarla ilgili liân âyetlerinin, erkeklerle ilgili âyetler üzerine tertîb ve ta'kibe delâlet etmeyen atıf vâvı ile atfedilmiş olmasıdır.

2. Mü'minler tevbeye teşvik edilmişlerdir.

3. Liân yapmak isteyen kimselere Allah'ın azabını hatırlatarak onların yalan yere yemîn etmelerini önlemeye çalışmak meşru* kılınmıştır.

4. Liari mü'mînlerm işledikleri zînâ suçunu gizlemek için Allah'ın bir lütfü olarak meşru' kılınmıştır. Liân sonunda eşlerden birinin suçlu olduğuna dâir bazı alâmetler ortaya çıkmış olsa bile, yine de bu alâmete i'tibâr edilmez suçlunun cezası Allah'a havale edilir. Nitekim metinde bulunan Peygamber Efendimize ait, "Eğer (şu) yeminler olmasaydı benimle bu kadın için (başka) bir durum vardı" manasına gelen sözler bunu ifâde etmektedir.

5. "Kadının da dört defa Allah'a yemîn edip kocasının, mutlaka yalan söyleyenlerden olduğuna şahitlik etmesi cezayı kendinden kaldırır."[416] âyet-i kerîmesi, kadının Hâna yanaşmaması halinde kendisine had vurulacağına delâlet etmektedir. Bu âyet-i kerîmede geçen "el-azâb" kelimesiyle kasdedilen, "Zînâ eden kadın ve zînâ eden erkeğin her birine yüz değnek vurun. Allah ve ahiret gününe inanan (insan)lar iseniz, Allah'ın dini(ni uygulama hususu)nda sizi onlara karşı acıma duygusu tut(up engelle)me-sin. Müminlerden bir gurup da onlara yapılan azaba şahid olsun."[417] âyet-i kerîmesindeki had cezasıdır.

6. Kadının Hâna yanaşmaması halinde erkeğin dört defa yemini dört şahîd yerine geçer ve kadına zînâ haddi uygulanır. İmâm MâUk ile İmâm Şafiî, Ebû Sevr, Mekhûl, Hicaz ulemâsı ve İbn Münzir bu görüştedirler.

Hanefî ulemâsıyla, Hasan el-Basri, İmâm A hm e d ve el-Evzâî'ye göre ise, eğer kadın Hânda bulunmaktan kaçınırsa, Hânda bulununcaya kadar hapsedilir. Liânda bulunursa, hapisten çıkarılır ve kendisine had vurulmaktan kurtulur. Yahut da zina yaptığım i'tiraf eder ve kendisine hadd vurulur. Yahut da kocasının şehâdetini tasdîk eder ve Hândan kurtulur. Çünkü kadının bu tasdiki zina ettiğini i'tirâf anlamına gelmez. Bu bakımdan kocasını dört defa bile tasdîk etse yine de kendisine zînâ haddi vurulmaz. Liândan da kurtulur.[418]

Cumhuru ulemâya göre ise, erkeğin Hân yapıp da kadının liândan kaçınmasryla kadına hadd vurulması gerekir. Fakat sadece erkeğin Hân yapmış olması kadına hadd vurmak için yeterli değildir. Hadd vurulabil-mesi için erkeğin liân yapmasından sonra kadının liândan kaçınması şarttır.

7. Liân yapan kadının, Hândan sonra kendisine zînâ isnâd edilen kimseye benzeyen bir çocuk dünyaya getirmiş olması zînâ suçunun sübûtü için bir delîl sayılamaz. Dolayısıyla bu yüzden kadına hadd vurulamaz,

sadece Allah'ın meşru' kıldığı Hânla yetinilir. Nitekim Buhârî'nin rivayet ettiği bir hadîs-i şerif de bu gerçeği te'yîd etmektedir.[419]

8. Liân yaparak kocasından ayrılan bir kadına kocasının nafaka ve ev te'mîn etmesi gerekmez. İmâm Şafiî ile İmâm Ahmed ve Ebû Yusuf bu görüştedirler. Çünkü sözü geçen bu mezheb imamlarına göre ise, liân bir talâk değil feshtir. İmâm Ebû Hanife ile İmâm Muhammed b. el-Hasen'e göre ise, lîan bir bâin talâk sayıldığından, liândan sonra iddet süresi içerisinde kocanın karısına ev ve nafaka te'mîn etmesi gerekir. Bu görüşü savunan sözü geçen mezheb ulemâsına göre, "liândan sonra kocanın, karısına ev ve nafaka te'mîn etmesi gerekmediğini" ifâde eden ve konumuzu teşkîl eden Ebû Dâvud hadîsi zayıftır.

Mâlîki ulemâsına göre ise, eğer liân çocuğu red için yapılmışsa kocanın karısına gebeliğinden dolayı bir nafaka ödemesi gerekmez. Çünkü bu çocuk kendisinden değildir. Ancak gebeliği süresince ona ev te'mîn etmekle mükelleftir. Çünkü kadının beklemesine kocası sebep olmuştur. Fakat liân çocuğun reddi için değil de kadının cîmâ yaparken görülmesinden dolayı yapılmışsa ve eğer kadın gebe ise, o zaman kocası ona hem nafaka, hem ev, hem de giyecek te'mîn etmekle mükelleftir. Fakat eğer hamile değilse o zaman kocası sadece ev ve giyecek te'mîn etmekle mükellef olur.[420]

9. Liân şehâdet değil, yemîndir. Çünkü metinde geçen "eğer (şu edilen) yeminler olmasaydı, benimle bu kadın için (başka) bir durum vardı" cümlesi de bunu ifâde etmektedir. Nitekim İmâm Mâlik ile İmâm Şafiî, Said b. el-Müseyyeb ve Hasen el-Basrî de bu görüştedir.

Hanefî ulemâsiyla Süfyân es-Sevrî, el-Evzâî ve ez-Zühri'ye göre ise, Hân yemîn değil, şehâdettir. Bu görüş İmâm Şafiî ile İmâm Ahmed'den de rivayet olunmuştur. Delilleri ise, "Eşlerine (zînâ suçu) atan ve kendilerinden başka şahitleri bulunmayan kimseler(e gelince) onlardan her birinin şahitliği, dört defa Allah'a yemîn edip kendisinin mutlaka doğru söyleyenlerden olduğuna şahitlik etmek (şeklinde)dir."[421] âyetidir. Bu görüşü savunan mezkûr ulemâya göre bu âyet-i kerîme üç cihetten liânm şahitlik olduğuna delâlet etmektedir:

1. Allah teâlâ bu âyet-i kerîmede kanlarına zina suçu isnâd edip de kendilerinden başka şahid bulamayan kimseleri, istisnayı muttasıl ile şahitlerden istisnâ etmiştir. " = kendileri" kelimesinin merfu' oluşu bu istisnanın muttasıl olduğunu kesin bir şekilde ortaya koymaktadır. İstisnayı

muttasıl, müstesna minh cinsinden olduğuna göre, liân yapan kimselerin şahitlik yapan kimselerden olduğunda ve dolayısıyla Hânın da şehâ-det olduğunda şüphe yoktur.

2. Âyet-i kerîme'de geçen “Onlarını her birinin şahitliği" cümlesi, Hânın şahitlik olduğunu açık bir şekilde ifâde etmektedir,'Nür sûresinin sekizinci âyet-i kerîmesinde "Kadının da dört defa Allah'a yemîn edip kocasının mutlaka yalan söyleyenlerden olduğuna şahitlik etmesi cezayı kendisinden kaldırır" buyurulması da Hânın şahitlik olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

3. Allahu teâlâ'bu âyet-i kerîmede Hâmişehâdet yerine ikâme etmiştir. Şahitlerin bulunmaması halinde eşlerin Hânının şahitlik yerine geçeceğini ifâde buyurmuştur. Bu da Hânın şahitlik olduğunu gösterir.[422]

Bu görüşü savunan ulemâya göre "mevzûmuzu teşkil eden babın hadislerinin zâhîri, Hânın şehâdet olduğunu ifâde ettiği gibi Hân yapacak kimselerde -Müslüman olmak, adaletli olmak, iftiradan dolayı hadd vurulmuş olmamak- şartlarının aranması da Hânın yemîn değil, şehâdet olduğunu gösterir. Çünkü bu şartlar yemîn ehlinde değil, şehâdet ehlinde aranan şartlardır. Mevzûmuzu teşkîl eden hadîsin sonunda bulunan ve Peygamber Efendimize isnâd edilen, "Eğer (şu edilen) yeminler olmasaydı..." ifâdesi ise aslında Abbâd b. Mansûr tarafından rivayet edilmiştir. Bilindiği gibi Abbâd b. Mansûr güvenilir bir râvî değildir, zayıftır.

Şurasını da unutmamak gerekir ki, eğer bir adam karısının belli bir adamla zînâ ettiğini iddia eder ve o adamın da ismini açıklarsa, ikisine birden zînâ suçu atmış sayılır. Bu durumda iftiracı durumuna düşmekten ve hadd vurulmaktan kurtulabilmesi için kadına liân yapması yeterlidir. Ayrıca bir de erkeğe liân yapması gerekmez. Fakat kadına liân yapmaktan kaçınırsa, o zaman zînâ yapmakla itham edilen kadınla erkekten her ikisinin de bu kimseyi hadd vurulması talebiyle şikâyet etme hakkı vardır. Bunlardan birinin şikayetiyle o kimseye had vurulur.

Fakat şikâyetçi olmazlarsa, hadd vurulmaz. Aynı şekilde eğer bir adam isim vererek bir kadının herhangi bir erkekle zînâ ettiğini iddia etse, Han-belîlerin bazılarına göre bu zînâ suçu yalnızca kadına atılmış olur, dolayısıyla hadd vurulması talebiyle şikâyette bulunma hakkı sadece kadınındır. Bu kadınla zînâ ettiği iddia edilen erkeğin ise, davacı olarak

şikâyet etme hakkı yoktur ve hadd da vurulmaz. Delilleri ise, mevzumuzu teşkil eden Ebû Dâvud hadîsidir. Şafiî ulemâsından bâzılarına göre ise kendisine müf-terî sıfatıyla hadd vurulmasından kurtulabilmek için bu kimsenin de liân yapması gerekir. Liândan kaçındığı takdirde kendisine hadd vurulur.[423]

2257. ...Said b, Cübeyr dedi ki: Ben îbn Ömer'i (şöyle) derken işittim: "Rasûlullah (s.a.) liân yapan eşler için;

"Sizin hesabınız Allah'a kalmıştır. Biriniz yalancıdır" buyurdu. (Sonra da erkeğe hitaben); "-Sana ona (dönmek için) bir yol -yoktur." dedi. (Erkek de);

Ey Allah'ın Rasûlü Benim, malım (ne olacak? Ben onu geri almak istiyorum.) dedi. Rasûl-ı Ekrem de;

"Sana mal yoktur. Eğer kadın aleyhinde doğru söylemiş isen (ona vermiş olduğun) o, (mal) kadının fercinin sana helâl kılınmasının, karşılığı olur. Eğer onun aleyhinde yalan söylediysen bu (mala kavuşma imkânı) senin için daha da uzaktır."[424]

Açıklama

"Hesabınız Allah'a kalmıştır" cümlesi hakkında İmâm Nevevî, Kadı Iyâz'dan naklen şunları söylemiştir; "Bu hadîsin zahirine bakılırsa, Rasûlullah (s.a.) bu sözü liân yapıldıktan sonra söylemiştir. Maksadı ise, liân yapan bu iki eşden yalan söylemiş olanı tevbeye teşvîktir. Her ne kadar Davûdî, "Bu sözleri Peygamber (s.a.) karı-kocayı lânetleşmekten vaz geçirmek için Kândan önce söylemiştir" diyorsa da, Hândan önce söylemiş olması ihtimâli daha kuvvetli görünmektedir. Bu cümlede "ehad lafzı yalnız olumsuzlukta kullanılır" diyen nahv ulemâsı ile, "bu kelime ancak vasıfta kullanılır ve vahid kelimesi yerine kullanılmaz" diyen kimselere redd cevâbı vardır.Çünkü bu cümlede "ehâd" kelimesi olumsuzluğun ve tavsifin dışında ve vahid kelimesi yerinde kullanılmıştır. Müberred de ehâd kelimesinin nefyin ve vasfın dışında kullanılabileceği gibi "vahid" kelimesi yerinde de kullanılabileceğini kabul etmektedir. Nitekim: "... onlardan herbirinin şahitliği dört defa Allah'a yemîn edip, kedisinin mutlaka doğru söyleyenlerden olduğuna şahitlik etmektir."[425] âyet-i kerîmesi de bu

görüşü te'yîd etmektedir. Ayrıca bu hadîs biribirini yalanlayan iki hasmın birisinin cezalandırılması gerekmeyeceğine delâlet etmektedir.[426]

Bazı Hükümler

1. Hâkim zahire göre hükmeder. Delillerle isbâtlayamadığı davaların iç yuzunu Allah a havale eder.

2. Hâkim liân yapan kimselere yalan söylemiş olan kimsenin tevbe etmesi lâzım geldiğini hatırlatır.

3. Liân, kadınla erkeğin arasını, erkekte kadına dönme hakkı kalmayacak şekilde tefrik eder.

4. Liân yapılırken kadın eğer liândan önce kocasıyla bir yatakta yatmışsa mehrinin bütününü almaya hak kazanır. Kocası ondan hiçbir hak taleb edemez. Bu mevzuda ulemâ ittifak etmiştir. Fakat liândan önce kocası onunla bir yatakta yatmamışsa o zaman İmâm Ebû Hanife ile İmâm Mâlik, Şafiî ve Evzâi'ye göre ise mehrinin yarısını alabilir. el-Hakem ile Hammad kadının bu durumda da mehrinin hepsini alabileceğini söylemişlerdir. İmâm Nevevi'ye göre kadın zînâ ettiğini itiraf etse bile yine mehrinin hepsini alır. [427]

2258. ...Said b. Cübeyr (r.a.)'den; demiştir ki: Ben İbn Ömer'e;

Bir erkek karısına zınâ suçu isnâd etse (bunların aralan ayrılır mı?) diye sordum da, (bana);

Rasülullah sallâllahu aleyhi ve sellem (bu durumda olan) Aclan oğullarından iki (dîn) kardeşi (yâni iki müslüman kan-kocayı) biribirinden ayırdı ve "Allah biliyor ki biriniz yalancıdır. İçinizden tevbe edecek bîri yok mu?" diye sordu ve bunu üç defa tekrarladı. (ikisi de böyle bir suçu kabullenmekten) kaçındılar. Bunun üzerine (Rasûl-i Ekrem) onları biribirinden ayırdı, cevâbını verdi.[428]

Açıklama

Birbirlerinden ayrıldıkları bildirilen kimseler Uveymir ile karısı Havle'dir. Bütün rmVminler kardeş olduğu için

metinde bu karı-koca için tağlib yoluyla "ehaveyn" ifâdesi kullanılarak kendilerinden iki kardeş diye bahsedilmiştir.[429]

Bazı Hükümler

1. Liândan sonra eşlerden biri yalan söylediğini itifâf ye Allah'a tevbe edecek oIursa ıiâmn fesh anlamına geldiğini iddia eden ulemâya göre kadın yeni bir nikâhla eski kocasına dönebilir. Said b. el-Müseyyeb, tmâm Şafiî ve Ahmed gibi Hânın fesh olduğunu kabul eden imamlar bu görüşü savunmuşlardır. Nitekim 2250 numaralı hadîsin şerhinde açıklamıştık. Fıkıh ulemâsının bu konudaki görüşleri 2259 numaralı hadîsin şerhinde inşallah tekrar ele alınacaktır.

2. Liânın talâk olduğunu kabul eden ulemâya göre ise, liâdan sonra karı-kocadan birinin yalan söylediğini itiraf etmesi halinde koca iddet süresi içerisinde iken yeni bir nikâha lüzum kalmadan karısına dönebilir. Fakat iddetten sonra dönebilmesi için yeni bir nikâha ihtiyaç vardır.

3. Erkeğin yalan söylediğini itiraf etmesi halinde kendisine iftiracı sıfatıyla seksen değnek vurulur. Kadın Hândan sonra yalan söylediğini itiraf ederse evli olması halinde recmedilir, bekâr olması halinde ise zînâ haddi olarak yüz sopa vurulur. Eğer bu kadın câriye idiyse sadece elli sopa vurulur. Bu husûsda cariyenin bekâr olması ile evli olması arasında bir fark yoktur.[430]

2259. ...İbn Ömer'den rivayet olunduğuna göre, Rasûlullah (s.a.) zamanında bir adam karısına liân yaparak kadının çocuğunu (kendinden olmadığı iddiasıyla) reddetti. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) onları biribirlerinden ayırdı ve çocuğu (neseb ve mirâsda) kadına verdi.[431]

Ebû Dâvud dedi ki: râvi îmam Mâlik'in (rivayette) yalnız kaldığı (söz) "çocuğu kadına ilhak etti." sözüdür. Yunus, Zührî-Sehl b. Sa'd yoluyla liân hadisinde (şu sözü) rivayet etmiştir. "(Koca) kadının hamlini kabul etmedi. Bunun üzerine (Hz. Peygamber çocuğu kadına nisbet etti de kadının) çocuğu kendisine (nisbet edilerek) "Havle'nin oğlu" diye anılır oldu.[432]

Açıklama

Karısına liân yaptığından bahsedilen kimse Hz. Uveymir'dir.Karısı da Havle bint Kays'dır. Hz. Uveymir karısını zînâ ederken gördüğünü ve dolayısıyla onun dünyaya getireceği çocuğun kendisinden olmadığını, çocuğun babasının karısıyla zînâ eden adam olduğunu iddia etmiş Rasûl-i Ekrem de Allah'ın emrettiği şekilde onlara liân yaptıktan sonra doğacak çocuğu yalnız annesinin ismiyle anılmak, annesine vâris olmak, kendisine de sadece annesinin vâris olabilmesi kaydıyla annesine vermişti. Nitekim daha Önce tercümesini suduğumuz 2247 numaralı hadîs-i şerîf bu liân yapılırken kadının hamile olduğunu 2249 numaralı hadıs-i şerîf, çocuğun sadece annesinin ismiyle Havle'nin oğlu falanca diye anıldığını, 2252 numaralı hadîs de çocuğa sadece annesinin Vâris olup başkasının vâris olamayacağını ifâde etmektedirler. Hattâbî'nin beyânına göre Hanefîler bu hadîsi delîl getirerek eşlerin sâdece liân yapmakla birbirlerinden ayrılmış olamayacaklarını, ayrılabilmeleri için hâkimin buna hükmetmesi gerektiğini söylemişlerdir.

Ulemânın büyük çoğunluğuna (cumhura) göre ise, eşlerin birbirlerinden boşanabilmeleri için sâdece Hân yapmak yeterlidir. Hadîs-i şerifte liân yapan eşleri birbirinden Rasûl-i Ekrem'in ayırdığından bahsedilmesinden maksad, bu ayrılmanın Rasûl-i Ekrem'in hükmüyle gerçekleştiğini ifâde etmek değil, bu liân hadîsesinin ve dolayısıyla boşanmanın Rasûl-i Ekrem'in huzurunda meydana geldiğini ifâde etmektir.

Eğer eşlerin ayrılmaları için hâkimin kararı şart olsaydı, çocuğun koca tarafından reddedilebilmesi için de hâkimin kararı şart olurdu. Çünkü hadîs-i şerifte çocuğun koca tarafından reddedilmesi, Hâna atfedilerek zikredilmiştir. Çocuğun reddedilmesi için hâkimin kararına ihtiyâç olmadığı kabul edildiğine göre, eşlerin Hândan sonra boşanmış sayılabilmeleri için hakimin kararma ihtiyaç olmadığını da kabul etmek gerekir. Şu halde hadîste geçen "Rasûlullah (s.a.) onları birbirinden ayırdı" cümlesinin manâsı "Hz. Peygamber liân şahâdetiyle onların birbirlerinden ayrılmış olduklarını beyân etti" demektir. Mezhep İmamlarının bu meseledeki görüşlerini şu şekilde özetlemek mümkündür:

a. Ebû Hanife ile İmâm Muhammed ve Sevri'ye göre liân yapan eşlerin birbirlerinden ayrılabilmeleri için Hândan sonra ayrıca bir de hakîmin karan gerekir. Bu mevzuda İmâm Ahmed'den gelen en kuvvetli rivayet de budur. Delilleri ise, mevzûmuzu teşkil eden bu hadîstir.

b. İmâm Mâlik ile Evzâî ve Züfer'in de içinde bulunduğu cumhura göre ise, Hân sona erince hâkimin kararı olmadan eşler biribirinden ayrılmış olur. Bu görüş İmâm Ahmed'den de rivayet olunmuştur.

c. İmâm Şafiî ile Sahnûn'a göre ise, erkeğin Hânı bitirdiği andan itibâren eşler biribirlerinden ayrılmış olur. Bu ayrılmanın kadının Iiânıyla ilgisi yoktur. Musannif Ebû Davud'un, İmâm Mâlik'in "Çocuğu kadına ilhak etti" sözünü rivayette yalnız kaldığından bahsetmesi, bu hadîsin zayıflığına delâlet etmez. Çünkü imâm Mâlik adalet ve zabt yönünden güvenilir bir imamdır. Ayrıca Yunus'un Zührî'den rivayet ettiği hadîs de 2249 ve 2252 numaralı hadîsler tarafından da takviye edilmiştir.[433]

27-28. Erkek Hanımının Doğurduğu Çocuğun Kendisinden Olup Olmadığından Şüphelenecek Olursa

2260. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den; demiştir ki: Fezâre Oğullarından bir adam Peygamber (s.a.)'e gelerek,

Karım siyah bir çocuk dünyaya getirdi, (ne buyurursunuz?) dedi. (Hz. Peygamber:)

"Senin develerin var mı?" diye sordu. (O kimse);

Evet diye cevâp verdi. (Hz. Peygamber de);

"Onların renkleri nasıldır?" buyurdu. (Adam);

Kırmızıdır, diye karşılık verdi. (Hz. Peygamber);

"İçlerinden yağız olanları da var mı?" diye sordu. (O kimse de)

İçlerinde gerçekten yağız olanları da var, cevâbını verdi. Bunun üzerine (Hz. Peygamber);

"Bunun nereden geldiği zannedebilir?" dedi. (Adam da) Onu bir damarın çekmiş olması mümkündür diye cevâp verdi. (Bunun üzerine Hz. Peygamber):

"Şu halde bu (çocuğu) da bir damarın çekmiş olması mümkündür." buyurdu.[434]

Açıklama

Hanımının dünyaya getirdiği çocuğun kendisinden olup olmadığı hususunda şüpheye düşerek Rasûl-i Ekrem'e gelip ona yukarıdaki sorulan yönelterek bu mevzûya ışık tutmasına vesile olan sahâbî Damdâm b. Katâde'dir.

Hadîs ulemâsından Hattâbî bu hadîs-i şerîfle ilgili görüşlerini şöyle ifâde etmiştir; Rasûl-i Ekrem'e bu sorulan yönelten sahâbî bu sorularıyla karısının dünyaya getirdiği çocuğun kendisinden olup olmadığından şüpheye düştüğünü ta'riz yoluyla ifâde etmek ve Rasûl-i Ekrem'in bu çocuğun kendisinin olmadığına hükmetmesini te'mîn etmek istemiştir. Fakat Hz. Peygamber çocuğun annesinin nikâhı altında bulunduğu kimseye âid olduğuna hükmetmiş, renk farkının hüküm vermek için yeterli bir delîl olamayacağını ifâde etmek istemiş, buna tohumlan bir olan develerde görülen çeşitli renkleri misâl göstermiştir. Bu hadîste kıyası isbât için geçerli bir delîl olduğuna ve birbirlerine benzeyen iki şeyin aynı hükümde olacaklarına, kinayeli sözlerden hadd îâzım gelmediğine, kazfın ancak sarih sözlerle sabit.olabileceğine delîl vardır."[435]

Bazı Hükümler

1. Bir kimse çocuğunun renginin kendi kendine benzemediğinden şüpheye düşerek, bu çocuğun kendisinden olmadığına hükmedemez. Dolayısıyla bu çocuğu reddetmek için dâvâu olamaz.

Kurtûbî, "esmerlikle, karalık gibi birbirlerine yakın renklerden dolayı çocuğu reddetmenin caiz olmadığında ittifak vardır. Erkeğin, kadınla cimâ'da bulunduğunu, kadınında istibrâ süresinin devam ettiğini itiraf etmesi halinde ise kendisinin siyah, çocuğun beyaz olmasından veya kendisinin beyaz, çocuğun siyah olmasından dolayı da çocuğu reddedemez" demiştir. Fakat Kurtûbî'nin bu sözü kendi mezhebine göre olsa gerektir. Çünkü bu mesele ulemâ arasında ihtilaflıdır. Şâfiîlere göre eğer kadının zînâ ettiğine dâir bir karine yoksa, erkeğin renk farkından dolayı çocuğu reddetmesi caiz değildir. Fakat kadın zînâ suçu ile itham "edildikten sonra böyle bir çocuk dünyaya getirmişse, o zaman erkeğin bu çocuğu reddetmesi caizdir. Nitekim daha önce tercümesini sunduğumuz 2256 numaralı hadîs de bu görüşü desteklemektedir.

Hanbelilere göre ise, kadının zina ettiğine dâir bir karine varsa erkeğin çocuğu reddetmesi caizdir.

2. Çocuğun rengi babasına benzemese bile onu babasına ilhak etmek gerekir.

3. Nesebin isbâtı hususunda ihtiyatlı davranmak, mümkün mertebe çocuğu annesinin nikâhı altında bulunduğu kimseye nisbet etmek gerekir.

4. Ta'riz hadd ve liânı gerektirmez. Fakat İmâm Mâlik ta'rizin hem haddi hem de liânı gerektirdiğini söylemiştir. Mâliki ulemâsından bazıları, haddi gerektiren ta'rizin, kendisiyle kasdedilen mânâ sarih lâfızdan anlaşılan mânâ gibi açıkça anlaşılan ta'riz olduğunu ifâde etmişlerdir.[436]

5. Kıyas caizdir.[437]

2261. ...(Önceki hadîs) Zührî'nin senediyle ve aynı mânada (bir daha) rivayet olunmuştur. Bu rivayette râvflerden biri "o (Fezâreli adam) o anda ta'riz yoluyla çocuğu reddetmeye çalışıyordu." demiştir.[438]

Açıklama

Ta'riz; "üstü kapalı şekilde itiraz etmek" demektir. Bunu bir tarafı gösterip diğer tarafı göstermek diye ta'rif ederler."Kitabınızı o kadar "muhafazaya çalışıyorsunuz ki, sahifeleri dağılmasın diye kenarlarını kesmiyorsunuz" ibaresi bir ta'rizdir." Kastedilen "derse çalışmadığınız, kitaplarınızın kenarlarını kesmeyişinizden belli" ifadesidir..."[439] Bir önceki hadîs-i şerifte ve dolayısıyla mevzûmuzu teşkil eden hadîs-i şerifte geçen "karım siyah bir çocuk dünyaya getirdi" cümlesinde ta'riz sanatı vardır. Çünkü Fezâreli adam bu sözüyle, karısının dünyaya getirdiği siyah çocuğun kendisinin olmadığım, yâni bu çocuğun zînâ mahsûlü olduğunu ifâde etmek istemiştir. Zîra bu söz ta'riz yoluyla şu mânâya gelir: "Karım siyah bir çocuk dünyaya getirdi. Bense beyaz tenliyim. Benden siyah bir çocuk dünyaya gelemez. Binâenaleyh bu çocuk karımın kendisiyle zînâ ettiği bir adamdan dünyaya gelmiştir."

Bir önceki hadîs-i şerîfin şerhinde açıkladığımız gibi Rasûl-i Ekrem Fezâreli adamın bu şikâyetini reddetmiştir. Ulemânın bu maseleyle ilgili görüşlerini bir önceki hadîsin şerhinde açıkladık.[440]

2262. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre, bir a'rabî Peygamber (s.a.)'e gelerek: "Karım siyah bir oğlan doğurdu.(Fakat) ben bu çocuğu kabul etmiyorum" dedi. (Ebû Hureyre hadîsin bundan sonraki kısmında, bir önceki hadîsin) mânâsını rivayet etti.[441]

Açıklama

Bu hadîsin tamamı Müslim'in Sahîh'inde şu mânâya gelen lafızlarla rivayet edilmiştir: Benî Fezâre kabilesinden bir adam Peygamber (s.a.)'e gelerek "Karım siyah bir oğlan doğurdu" dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.):

"Senin develerin var mı?" dedi, adam;

Evet, cevâbını verdi, Rasûl-i Ekrem;

"Renkleri nedir?" dedi, adam;

Kırmızı! cevâbını verdi, Rasûlullah (s.a.);

"İçlerinde boz renklileri var mı?" diye sordu, adam;

Hakîkaten içlerinde boz renkli olanları var, dedi, Rasûlullah (s.a.);

"Peki bu onlara nereden geldi?" buyurdu, Adam;

Belki damar çekmiştir" dedi, Rasûlullah (s.a.);

"Bunu da belki damar çekmiştir" buyurdu. Ulamanın bu hadîsle ilgili görüşleri 2260 numaralı hadîsin şerhinde geçti.[442]

28-29. Çocuğun Kendisinden Olduğunu Bildiği Halde Kendisinden Olmadığını İddia Eden Kimseler Hakkında Ağır Tehdidler

2263. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre, kendisi Rasûlullah (s.a.)'i liân yapan eşlerle ilgili âyet(ler) indiği zaman (şöyle) buyururken işitmiş: "Bir kavme o kavimden olmayan bir çocuğu dahil eden bir kadının AUah(ın dîni) ile hiçbir alâkası yoktur ve Allah onu kesinlikle cennetine koymayacaktır. Bile bile çocuğunu kabul etmeyen bir erkeği de Allah kendisinden uzaklaştıracak (kıyamet gününde) Önceki ve sonraki (ümmet)lerin gözü önünde kepaze edecektir."[443]

Açıklama

Liân âyetleri ile ilgili açıklama 2253 numaralı hadîs-i şerîfin şerhinde geçti.

Bir kadının bir kavme o kavimden olmayan bir çocuğu dahil etmesinden maksat, o kadının gizlice zînâ ederek bu zînâdan bir çocuk dünyaya getirip onu bu kavme nisbet etmesi ve kocasının da farkına yaramayarak o çocuğu kendi çocuğu gibi büyütüp kendisine vâris yapması ve harîm-i ismetine almasıdır. Allah teâlâ onun bu hareketine karşılık olarak onu cennete ilk girenlerle girmek ni'metinden mahrum ederek ve onu cehennemine atarak yaptığının cezasını orada çektirecektir.

Aynı şekilde kendisinden doğan bir çocuğu bile bile reddedip kendisinden olmadığını iddia eden erkekleri de Cenâb-ı Hakk kıyamet gününde rahmetinden mahrum bırakmakla cezalandıracak ve gelmiş geçmiş büüh ümmetlerin gözü önünde rezil ve rüsvây edecektir. Çünkü kadın bu çocuğu o ailenin içerisine sokmakla çocuğu hakkı olmadan kocasının malına vâris etmiştir. Ayrıca o çocuk o ailenin harîm-i ismetine girmekle, kendisine yabancı olan kadınların veya erkeklerin mahrem hallerine vâkıf olmuş ve bilmeden daha pekçok büyük-küçük günâhları irtikâb etmiş olur ki, bunların vebali bütün bu günâhlara sebeb olan kadına aittir.

Kendisinden olduğunu bildiği halde çocuğunu reddeden kimse de karısını zînâ suçu ile suçladığı, çocuğunu da veled-i zînâ lekesi ile lekelediği ve dünyayı onlara zindan ettiği için Allah kıyamet gününde bu erkeği bütün ümmetlerin gözü önünde rezîl ve rüsvây edecektir.[444]

29-30. Bir Kimsenin Zinadan Doğan Bir Çocuğun Kendisine Ait Olduğunu İddia Etmesi

2264. ...îbn Abbas (r.a.)'dan; demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurdu;

"İslâm'da zînâ(ya izin) yoktur. Câhiliyye döneminde bir kimse zînâ ederse, (bu zînâdan doğan çocuk zînâ eden erkeğin) asabesine katılırdı. (Fakat İslâmiyyet geldikten sonra) kim, zînâ sonucu dünyaya gelen bir

çocuğu(n kendisine âit olduğunu) iddia ederse (o kimse bu çocuğa) vâris olamaz, kendisine de (o çocuk tarafından) vâris olunamaz."[445]

Açıklama

Cahiliyye döneminde halk cariyeleri satın alır ve onları para karşılığında zînâ yapmaya zorlarlar ve cariyelerin zînâdan elde ettikleri paralan da ellerinden alırlardı. Daha sonra câriye bir çocuk dünyaya getirir de cariyenin efendisi ve cariyeyle zînâ eden kimse bu çocuğa sahip çıkmak isterlerse, çocuk zînâ eden adama verilir ve çocuk o adamın asabesinden sayılırdı. Fakat islâmiyet gelince zînâyı yasaklamış, zînâdan dünyaya gelen çocuğun kendisine âid olduğunu iddia eden kimseler bu çocuğa sahip olma hakkından mahrum edilmiş, çocuk annesinin nikâhlı bulunduğu kimseye veya annesinin efendisine nisbet edildiği gibi, zînâ yapan kimsenin bu çocuğa vâris veya muris olması da önlenmiştir. Bu mevzüyu 2273 numaralı hadîs-i şerifte inşallah tekrar ele alacağız. Bu hadîsin senedinde ismi zikredilmemiş bir râvî bulunduğu için bu hadîs zayıftır.[446]

2265. ...Amr b. Şuayb, dedesi Abdullah b. Amr b. As'dan şöyle dediğini rivayet etmiştir. Peygamber (s.a.), baba olduğu iddia edilen kimsenin ölümünden sonra (o babanın) mirasçılarının (sözü geçen babanın olduğu gerekçesiyle onun nesebine) nisbet edilmesi için davacı oldukları kimse(ler) hakkında şöyle hüküm verdi;

"Bir kimsenin mülkünde olduğu bîr günde kendisiyle cima' ettiği cariyeden doğan ve (cima' eden kimse tarafından nesebinin kendine âid olduğu) reddedilmeyen bir çocuğu (babasının ölümünden sonra) vârisleri kendilerine katmak için dâva ederlerse (bu çocuk) onlara katılır. (Fakat) bu çocuğa nesebe katılmadan önce (nesebine katıldığı babasına âid) taksim edilmiş olan mîrasdan bir nasîb yoktur. (Ancak) taksim edilmeden önce erişmiş olduğu mîrasdan bir payı vardır. (Fakat) kendisine nisbet edilmekte olduğu babası (sağlığında) bu çocuğun kendisine âid olduğunu kabul etmemişse (vârislerin istemeleriyle bu çocuk o babanın nesebine) katılamaz. Eğer bu çocuk (bu adamın ilişkide bulunduğu ve) mülkünde olmayan bir cariyeden veya kendisiyle zînâ ettiği hür bir kadından dünyaya gelmişse bu çocuk onun nesebine katılamaz ve o kimseye vâris olamaz.

İsterse oğlu diye çağırılan kişiyi, (oğlumdur diye) kendisi dava etmiş olsun. Çünkü o çocuk hür bir kadından veya bir cariyeden (dünyaya gelen) bir zînâ çocuğudur."[447]

Açıklama

Bir kimsenin kendisiyle cimâ'da bulunduğu bir cariyeden cimâ'dan en az altı ay sonra bir çocuk dünyaya gelecek olursa, bu çocuğun nesebinin sabit oiup olmaması ulemâ arasında ihtilaflıdır. Nevevî'nin beyânına göre bu durumda olan bir câriye efendisinin firâşı (nikâhlısı) hükmüne geleceğinden çocuğun nesebi babası -yâni cariyenin efendisi- için sabit olur. Dolayısıyla bir cariyeden doğan çocuk ile cariyenin efendisi arasında baba ile oğul arasındaki hükümler cereyan eder.[448]

tmâm Ebû Hanife (r.a.)'e göre ise "Efendinin iddiası olmadan bu çocuğun nesebi kendisi için sabit olmaz."[449]

Eğer böyle bir çocuğun babası sağlığında onun nesebinin kendisine âid olduğunu iddia etmemişse ölümünden sonra o kimsenin vârisleri bu çocuğun kendi neseblerinden olduğunu iddia ederek onun, kendi neseble-rine katılması için dâvâcı olabilirler. Böyle bir dâva sonunda nesebi sabit olan kimse babasının henüz taksim edilmemiş malları varsa, onlara vâris olabilir. Fakat daha önce taksim edilmiş olan mallara vâris olamaz. Eğer bu kimsenin kardeşleri ölür de arkasında bu kimseyi mirasdan düşürecek bir kimse bırakamazsa o zaman ölen kardeşine de vâris olur. Fakat cariyenin kocası sağlığında cariyenin karnında taşıdığı bu çocuğun kendinden olduğunu reddetmişse o zaman bu çocuğun nesebi o kimseye nisbet edilemediği gibi bu kimsenin ölümünden sonra vârisleri de çocuğun nesebinin bu kimseye nisbet edilmesi için dâvâcı olamazlar.[450]

2266. ...(Önceki hadîs) Muhammed b. Râşid'den önceki sened aynı kalmak şartıyla aynı mânâda bir daha rivayet olunmuştur. (Ancak râvî Halid b. Yezîd, bu hadîse şunları da) ilâve etti. Bu çocuk (sâdece) annesinin ailesine (nisbet edilebilen) bir veled-i zînâdır. (Annesinin ev halkı yakınlık bakımından veya) hür ya da köle hangi halde iseler, (bu çocuk da onlara ona göre nisbet edilir). (Ölen bir kimsenin vârisleri tarafından onun nesebine) katılması istenen bir çocuk hakkındaki bu (hüküm) islâmın başlangıcında

(geçerli) idi. Binâenaleyh (ölen akrabalarına âid olan ve) islâmiyetten önce paylaşılan mal(lar)dan (bu çocuğun bir payı yoktur çünkü geçen) geçmiştir.[451]

Açıklama

İslâmın ilk yıllarında bir kimsenin cariyesinden bir çocuğu olur da sağlığında bu çocuğun nesebinin kendisine âid olduğunu dâva eder de onun nesebini tesbit ettiremezse bu çocuk veled-i zînâ sayılır ve sadece annesine ve dolayısıyla annesinin ailesine nisbet edilirdi. Annesinin annesi, onun anne-annesi, annesinin babası, dedesi, kardeşleri de teyzesi ve dayısı çocukları da kardeşi olurdu. Ve onlara vâris olabilirdi. Daha sonra İslâmiyet bu uygulamayı kaldırmış, fakat İslâmiyetten önce bu usûle göre yapılmış olan vârisler arasıda mal taksimlerine dokunulmamış, o mallar hissesine düştüğü kimselerin ellerinde bırakılmıştır.[452]

Bazı Hükümler

1. Zînâ mahsûlü olarak dünyaya gelen bir çocuk babasma nisbet edilemez. Çocuğun kendisine âid olduğunu iddia ederek dâvâcı bile olsa bu çocuk ona nisbet edilemez. Dolayısıyla çocuk ona, o da çocuğa vâris olamaz. Haleften ve seleften ulemânın büyük çoğunluğu bu görüştedir.

2. Veled-i zîna doğrudan doğruya annesine dolayısıyla onun akrabalarına nisbet edilir. Yakınlık derecesine göre onlara vâris olur, onlar da buna vâris olur. Bu hususta mîras hükümlerine ve esâslarına göre hareket edilir. Ulemânın bu mevzûdaki görüşlerini şu şekilde özetlemek mümkündür;

İmâm Ahnıed'e göre, babasız olan bir kimseye annesi ile kendi zevi'l-erhâmı ve kendisinin fürü'u olmadığı takdirde annesinin asabeleri vâris olabilirler. Delili ise, şu hadîs-i şeriftir; "Hisseleri sahiplerine veriniz. Kalanı da (ölüye) en yakın olan erkeklere veriniz."[453] Babasız olan bir kimseye en yakın olan erkek akrabası annesinin erkek akrabalarıdır. İmâm Ahmed'e göre babasız olan bir kimsenin asabesi annesidir. Eğer annesi yoksa o zaman asabesi, annesinin âsebeleridir. Hz. İbn Mes'ud da bu görüştedir. Delilleri ise, Mekhûl'den rivayet edilen şu sözdür: "Peygamber

(s.a.) mülâaneden doğan çocuğun mirasını annesine ve ondan sonra annesinin vârislerine tahsis etti.[454]

Zeyd b. Sabit ile İmâm Mâlik, Şafiî ve cumhûr-ı ulemâya göre babasız olan çocuğun annesi ona vâris olabildiği gibi başkaları da vâris olabilir. Böyle bir çocuğun asabesi yoktur. Annesinin asabeleri de bu çocuğa asabe olamaz. Eğer bu çocuk için annesinden başka ashâb-ı ferâiz yoksa, o zaman annesi terekenin üçte birini alır, gerisi hazineye kalır.

Hanefi ulemâsına göre ise babasız çocuğun mirasının hepsini annesi alır. Üçte birini Kur'an-ı Kerîm'in tayîn ettiği bir pay olarak alır. Kalanı da yine ona verilir. Katâde'nin rivayetine göre Hz. Ali ile İbn Mes'ûd, "doğumu Hâna mevzu' olan babasız bir kimse, arkasında annesiyle, anneannesi ve anne bir erkek kardeşler bırakarak ölürse, terekesinin üçte ikisini erkek kardeşleri üçte birini de anne-annesi alır" demişlerdir.[455]

30-31. Kaifler (İz Ta'kibi Mütehassısları)

2267. ...Aişe (r.anha)'dan; demiştir ki: "Rasûlullah (s.a.) yanıma geldi."

Müsedded ile Îbnu's-Serh (bu hadîsi Hz. Aişe'den:) Rasûlullah bir gün (yanıma) neşeli olarak (geldi şeklinde) rivayet etti(ler).

Osman da (bu hadîs-i Hz. Aişe'den şu şekilde) rivayet etti: (Rasûlullah sallâllahu aleyhi ve sellem) sevinci yüz hatlarına yansımış olarak (neşeli bir halde yanıma) geldi. (Hadîsin geri kalanını bu râvîler Hz. Aişe'den şu şekilde naklettiler Hz. Peygamber) dedi ki;

"Ey Aişe, haberin yok mu? Mücezziz el-Müdlici, Zeyd ile (oğlu) Üsâme'yi gördü üzerlerinde bir kadife vardı onunla başlarını örtmüşler ayaklan açık idi. (Mücezziz); "Bu ayaklar birbirlerinden (meydana gelmiş)dir dedi."

Ebû Dâvud dedi ki; Üsâme siyah (tenli, babası) Zeyd'de beyaz (tenli) idi."[456]

Açıklama

Kaif, kıyafet ve eserden anlayan demektir. Fukaha bu kelimeyi baba ile oğul arasındaki benzer tarafları bilen ve

alâmetleri biribirinden ayırabilen kimse mânâsında kullanmışlardır.

Câhiliyye dönemi'nde halk kaiflerin sözlerine son derece itibâr ederler ona şaşmaz bir kanun gibi sarılırlardı.

îşte böyle bir ortamda koyu siyah tenli bir kimse olan Hz. Zeyd b. Hârise'nin beyaz tenli bir çocuğu dünyaya gelmişti. Baba ile oğul arasındaki bu renk farkı o günkü Arapların dikkatini çekmiş, Hz. Üsâme'nin, Hz. Zeyd'in neslinden olup-olamayacağı dedi-koduları halk arasında yayılmıştı. Şüphesiz ki bu duruma en fazla üzülen Rasûl-i Ekrem'di. Bu dedikoduların yoğunlaştığı bir günde Hz. Zeyd'le oğlu Üsâme başlan kadifeden bir örtü ile örtülü ve ayakları açık bir halde uyurlarken Arapların meşhur kaillerinden Mücezziz onları bu halde uyurlarken görmüş sadece ayaklarına bakarak "bu ayaklar birbirlerinden (meydana gelmiş)tir" demişti. Rasûl-i Ekrem araplar için senet niteliğinde olan bu sözü Mücezziz'-in ağzından işitince, dedikoduların artık sona ereceğini düşünerek, Hz. Zeyd hesabına son derece sevinmişti. Evine vardığı zaman Hz. Aişe'nin ifâde ettiği gibi sevinç alâmetleri halâ yüzünden okunuyordu. Gerçekten soy çekimi ve baba ile onun nesli arasındaki benzerlikler günümüzde de ele alınıp ilmî esâslara bağlanmıştır. Fıkıh ulemâsı da bu benzerliklerle neseb tesbitinin caiz olacağını kabul etmiştir.[457]

2268. ...(Önceki hadîs yine) aynı senedle (yâni Hz. Urve vasıtasıyla, Hz. Aişe'den) aynı mânâda rivayet edilmiştir. (Urve) dedi ki: Aişe şöyle dedi; "Peygamber (s.a.) sevinçle yüz hatları parlar bir halde yanıma geldi"

Ebû Davûd dedi ki: İbn Uyeyne "yüzünün hatları" kelimesini sağlam bir şekilde zabt (ve rivayet) etmemiştir.

Ebû Dâvud dedi ki: "Yüzünün hatları" kelimesi (metnin aslından olmadığı halde metne) îbn Uyeyne tarafından ilâve edilmiştir. (Aslında İbn Uyeyne) bu kelimeyi Zührt'den işitmemiştir. Fakat, o sadece "esârir: hatlar" kelimesini (işitmiştir. Bu kelimeyi de Zührt'den değil) başkasından işitmiştir. (Binâenaleyh) "Esârir" kelimesi (sâdece) Leys ile başka bir râvtnin hadîsinde vardır.

Ebû Dâvud dedi ki; Ben Ahmed b. Salih'i (şöyle) derken işittim; "Üsâme zift gibi kapkara idi, Zeyd de pamuk gibi beyazdı."[458]

Açıklama

Musannif Ebû Dâvud bu hadîsin sonuna ilâve ettiği ta'likte şunu ifâde etmek istiyor; Aslında Süfyân b. Uyeyne metinde geçen "yüzünün hatları" kelimesini ez-Zühri'den işitmediği halde bunu bizzat ondan işitmiş gibi nakletmiştir. Oysa Süfyân b. Uyeyne'nin "yüz hatları" manasına gelen "esârîru vechihi" kelimesini Zühri'den işitmediği kesindir. O sadece "esârîr" kelimesini işitmiştir. Onu da Zührî'den değil, Leys b. Sa'd'dan işitmiştir. Leys de Zührî'den işitmiştir.

Bilindiği gibi râvinin muasırı olduğu için görüştüğü fakat hadîs almadığı veya muasırı olduğu halde görüşmediği bir şeyhten işittiğini zannettirecek şekilde rivayet ettiği hadîslere Müdelles hadîs denir. Musannif Ebû Davud'un bu açıklamasına göre mevzûmuzu teşkil eden bu hadîs müdellestir.

Gerçekten Süfyân b. Uyeyne ez-Zührî ile aynı asırda yaşamış, onunla görüşmüş, fakat ondan hiçbir hadîs rivayet etmemiştir.[459]

Bazı Hükümler

1. İki kişi arasında, benzer yanları tesbit konusunda mütehassıs olan kimselerin tesbitlerine itibar etmek caizdir.

2. Onların sözüyle çocukların nesebini tesbît etmek dînen caizdir. İmâm Mâlik ile Şafiî, Ahmed, el-Evzâî, el-Leys b. Sa'd Ömer b. Hattâb, İbn Abbâs, Enes b. Mâlik ve hadîs ulemâsının pek çoğu bu görüştedirler. Delilleri ise, mevzûmuzu teşkil eden hadîs-i şerifle 2254 numaralı hadîs-i şerifte geçen "Hamile olan kadının doğuracağı çocuğun durumuna dikkat edin. Eğer yüzleri sürmeli, kalçaları iri ve baldırları kalın bir çocuk dünyaya getirirse, bu çocuk Şerik b. Sahma'ya aittir," ifadesidir.

Hanefi ulemâsıyla İmâm Sevri ve Küfe ulemâsına göre ise çocuğun kılığına bakarak hüküm veren kimselerin sözleriyle amel etmek caiz değildir. Çünkü bu zân ve tahmine dayanan bir hükümdür. İlmî gerçeklere dayanmayan ve sadece tahmine dayanan hükümlerle neseb tesbiti gibi son derece önemli ve içtimaî bir meselede amel etmek oldukça sakıncalıdır. Çünkü Cenâb-ı Hak Kur'an-ı Kerîm'inde; "Bilmediğin bir şeyin ardına düşme..."[460] buyurmuştur. Bu görüşte olan ulemâya göre mevzûmuzu teş-kîl eden Ebû Dâvud hadîsi, "Ya Rasûlallah karım siyah bir çocuk dünyaya getirdi" diyen bir kimseye, Rasûl-i Ekrem'in, "Bu çocuğu da bir damarın

(dedelerinden birine) çekmiş olması mümkündür" diye cevâp verdiğini ifâde eden 2260 numaralı hadîs-i şerife aykırıdır. Çünkü 2260 numaralı hadîs neseb tesbiti hususunda vücudun şeklinin bir önemi olmadığını, dolayısıyla bu usûlle bir çocuğun nesebini tesbit veya reddetmenin mümkün olamayacağını ifâde etmektedir. Yine bu görüşü savunan ulemâya göre mevzûmuzu teşkil eden hadîs-i şerifte kılığa bakarak neseb tesbit ve tayîn etmenin caiz olduğuna delâlet eden bir mânâ yoktur. Çünkü Rasûl-i Ekrem'in, Mücezziz'iri sözüne sevinmesi onun sözüyle nesebin tayîn ve tesbit edilmiş olduğundan değil, bu zâtın sözünün daha önce tesbit edilen Hz. Üsâme'nin nesebine uygun düşmesindendir. Binâenaleyh Hz. Üsâme'nin nesebi Mücezziz'in sözünden daha önce tesbît edilmiştir.

Şurasını da ifâde etmek isteriz ki bugün ilmî usullerle neseb tesbiti mümkün olduğundan bu mevzuda ihtilâf kalmamıştır.[461]

31-32. Çocuğun Kendilerine Ait Olduğunu İddia Eden Ve İhtilafa Düşen Kimseler Arasında Kur'a Çekileceğini Söyleyenlerin Delilleri

2269. ...Zeyd b. Erkam (r.a.)'dan; demiştir ki: "Ben birgün Peygamber (s.a.)'in yanında oturuyordum. Yemeniden bir adam gelip dedi ki; Yemen halkından üç kişi Ali'nin yanına gelerek bir temizlik süresi içinde kendisiyle cinsî münâsebette bulundukları cariyeden doğan bir erkek çocuk hakkında dâvâcı oldular. Onlardan ikisine (üçüncü şahsı göstererek); "Bunu şu kimseye gönüllü olarak veriniz" dedi. Kabul etmediler. (Sonra bunlardan diğer) ikisine (diğer üçüncü kişiyi göstererek); "Bu çocuğu kendi gönlünüzle şu kişiye bağışlayınız" dedi. (Onlar da) kabul etmediler. Sonra (diğer) ikisine (üçüncü kişiyi göstererek); "Bu çocuğu kendi arzunuzla bağışlayınız** dedi. (Onlar da) kabul etmediler. Bunun üzerine; "Siz ihtilâfa düşen ortaklarsınız. Ben aranızda kur'a çekeceğim. Kur'a kime çıkarsa çocuk onundur ve o kadının değerinin üçte birisini (diğer iki arkadaşına) ödemekle mükelleftir" dedi ve onlar arasında kur'a çekti. Kur'a sonunda çocuğu kendisine kur'a çıkan kimseye verdi. Rasûlullah (s.a.) de

(Yemenli kimseden bu haberi duyunca) azı dişleri yahut da ön dişleri görülünceye kadar gülümsedi.[462]

Açıklama

Bu hadise hicretin onuncu senesinde Rasûl-i Ekrem'in Hz.Ali'yi Yemen'e vâlî olarak gönderdiği sıralarda cereyan etmiştir. Hz. Ali Yemen'e gönderilişini şöyle anlatır:

"Ey Allah'ın Rasûlü! Beni gönderiyorsun. Oysa ben (tecrübesiz) bir gencim. Onlar arasında hükümler vereceğim, hüküm nedir bilmem?" dedim. Bunun üzerine Rasûl-i Ekrem mübarek elini göğsüme vurdu, sonra;

"Allah'ım! Bunun kalbine (hakkaniyetle hüküm vermek) hidâyetini lutfeyle ve dilini (doğru sözlülük üzerine) sabit kıl." buyurdu. [463]

Hz. Ali'ye gelen bu kimselerin cimâ'da bulundukları kadının bir câriye olduğu ve hepsi de kendi cariyesi olduğu zannıyla onunla bir temizlik süresi içinde münâsebette bulundukları ve neticede doğan çocuğa sahib olmak için dâvâcı oldukları anlaşılıyor. Hz. Ali'nin verdiği hüküm de bunu gösteriyor. Eğer bu şahısların o cariyeyle cinsî münasebette bulunurlarken ona sahib olmaları ihtimâli bulunmasaydı ve o cariyenin kendilerine âit olmadığını kesinlikle bilmiş olsalardı o cariyeyle zînâ etmiş sayılacaklarından çocuk hiçbirine verilmezdi. Dolayısıyla kendileri de zînâ suçundan yargılanırlardı. Ulemânın bu hadîsle ilgili görüşleri 2271 numaralı hadîsin şerhinde gelecektir.[464]

2270. ...Zeyd b. Erkam'dan; demiştir ki: Ali (r.a.) Yemen'de iken bir kadınla bir temizlik süresi içinde cinsî münâsebette bulunan üç kişi getirildi. (Hz. Ali bunlardan) ikisine (üçüncüyü göstererek);

Çocuğun şuna ait olduğunu kabul ediyor musunuz? diye sordu, (Onlar da);

Hayır, diye cevap verdiler. (Bu şekilde) hepsine ikişer ikişer ve üçüncüyü göstererek, (çocuğun şuna âid olduğunu kabul ediyor musunuz? diye) sordu. Her iki kişiye soruşunda da (onlar) "hayır" diye cevâp verdiler. Bunun üzerine aralarında kur'a çekti ve çocuğu kur'a isabet eden kişiye verdi. Diyet (yani cariyenin değerin)in üçte ikisini de bu adama yükledi.

(Zeyd b. Erkâm) dedi ki; Bû (hadîse) Peygamber (s.a.)'e anlatılınca Öndişleri görünecek şekilde gülümsedi.[465]

2271. ...Halil'den; yahut da İbn Halü'den; demiştir ki: Üç kişiden (birinden) çocuk dünyaya getiren (fakat bunların hangisinden dünyaya getirdiğini bilmeyen) bir kadın hakkında Ali (r.a.)'ye baş vuruldu. (Bu hadîsin bundan sonraki kısmında râvî Seleme b. Kü-heyl, Şâ'bi'den naklen bir önceki hadîsin) aynısını rivayet etti (fakat) Yemen kelimesinden, Peygamberin gülümsemesinden ve "çocuğu kendi gönlünüzle bağışlayınız" sözünden bahsetmedi. [466]

Açıklama

Bu hadîs-i şerif bir önceki hadîsin aynısıdır. Ancak bu hadîs-i şerifin senedinde bulunan sahâbi Zeyd b. Erkâm atlandığı için "mürsel hadîs" denilen bir zayıf hadîstir. Metinde geçen "veled" kelimesinden, doğan çocuğun erkek olduğu anlaşılmaktadır. Kuvvetli ihtimâle göre sözü geçen kadın üç erkeğin müşterek cariyesi idi. Bu kimseler de ortak malları olduğu için câriye ile cinsî münâsebette bulunmalarında dînî bir sakınca olmadığım zannederek onunla cinsî münâsebette bulunmuşlardı. Aslında bu durumda olan bir cariyeyle cinsî münâsebette bulunmak hadd cezasını gerektirmezse de ta'zir cezasını gerektirir. Çocuk bu ortaklardan birine verilir. Çocuğu alan kimse cariyeye de sahib olacağı için cariyenin kıymetinin üçte ikisini diğer ortaklarına öder. Ortaklıkları da bu şekilde sona erer.

Bilindiği gibi üç türlü gülme vardır:

1. Kahkaha: Yanındaküerin işiteceği kadar gülmek,

2. Dahk (veya dıhk): Bir insanın kendisinin işitebileceği kadar gülmesidir.

3. Tebessüm: Onu ne sahibi duyar ne de başkası.

Rasûl-i Ekrem'in gülmesi ekseriyetle tebessüm şeklinde olurdu. Fakat Hz. Ali'nin verdiği hükmü duyunca o gün dahk şeklinde gülmüştür. 2269 numaralı hadîste râvîierden biri hadiseyi naklederken, Rasûl-i Ekrem'in o gün gülerken, ön dişlerinin mi yoksa azı dişlerinin mi görünmüş olduğunu pek kestiremiyor. Eğer Rasûl-i Ekrem'in o günkü görülen dişlerinin ön dişleri olduğu kabul edilirse o gün yine tebessümkle gülmüş olduğu

anlaşılın Nitekim bir önceki hadîs-i şerifte de gülerken sadece ön dişlerinin görüldüğünden bahsedilmektedir.[467]

Bazı Hükümler

1. Bir çocuğun nesebi birden fazla kişiye nisbet edilemez. Çünkü bir çocuğun bir babası olur.

2. Eğer birden fazla kimseler ortak oldukları bir cariyeyle bir temizlik halinde cinsî münâsebette bulunur da câriye gebe kalırsa, kur'a usulüne baş vurulur. Kur'ada kazanan, çocuğa ve cariyeye sahib olur. Fakat buna karşılık cariyenin değerini hisseleri nisbetinde ortaklarına öder. İshâk b. Rahûye bu görüştedir ve sünnete uygun olan tatbikatın da bu olduğunu söylemiştir. İmâm Şafiî Hazretleri de eski mezhebinde bu görüşü benimsemiştir. Hattâbî'nin beyânına göre İmâm Mâlike ve İmâm Şafiî'nin yeni mezhebine göre kur'a ile neseb tesbit edilemez. Neseb ancak çocuğun şekline ve kıyafetine bakarak babasını kestirebilen mütehassıs kimselerin vereceği hükme göre tesbit edilir.[468] Atâ ile el-Leys, es-Sevri, ve Ahmed de bu görüştedirler. İbn Kudâme'nin beyânına göre "birden fazla kişilerin bir kadınla bir temizlik süresi içerisinde cinsî münâsebette bulunmaları halinde, doğan çocuğun nesebini tesbit etmek mümkündür. Bu aynen bir kimsenin boşamış olduğu kadınla iddet beklerken bir başka kimsenin evlenip de cinsî münâsebette bulunmasına veya bir kimsenin yanlışlıkla, bir başka kimsenin münâsebette bulunduğu karısıyla aynı temizlik süresi içinde cinsî münâsebette bulunup da kadının bir çocuk dünyaya getirmesine benzer. Bu çocuğun bu iki kişiden birine âid olduğu kesin ise de hangisinden olduğu kesinlikle belli değildir. Bu durumda çocukların şekl-ü şemailine bakarak babalarını tayın edebilen uzman kimselerin sözlerine müracaat edilir ve ona göre tesbit yapılır.[469] Bu husûsda davacıların çocuğun kendilerine âit olup olmadığı hususundaki iddialarına itibar edilmez.

el-Evzâî ile es-Sevrî, Ebû Sevr ve İmâm Ahmed (r.a.) da bu görüştedirler. Mâliki ulemâsından bazıları İmâm Mâlik'in de bu görüşte olduğunu rivayet etmişlerdir. İmâm Mâlik'e göre hür kadınlardan doğan çocuğun nesebi doğrudan doğruya kadının nikâhlı bulunduğu kimseye nisbet edilir. Ancak kadınla yabancı bir kimsenin yanlışlıkla cinsî

münâsebette bulunması hali müstesnadır. O zaman çocuğun şeklü şemâline bakılarak neseb tayîn eden mütehassısların sözlerine müracaat edilir.

Hanefî ulemâsına göre ise çocukların şeklü şemâline bakarak ve kur'a yoluna bas. vurarak neseb ta'ym etiftek asla caiz değildir.

Şevkâni'nin beyânına göre kur'a usûlüne muhalif olan Hanefi ulemâsıyla el-Hâdeviyye'ye göre birden fazla kimselerin ortak oldukları bir câriyeyle bir temizlik halinde cinsî münâsebette bulunup, kadının da bir çocuk dünyaya getirmesi halinde çocuğun nesebi ortakların hepsine ilhak edilir. Çocuk hepsinin müşterek çocuğu ve hepsinin vârisi olur. Miras hususunda onların diğer çocukları gibi tam hisse alır. Bunlar da hepsi birden tek bir baba imişler gibi çocuğa vâris olup bir baba hissesi alırlar ve bölüşürler.[470]

2272. ...Urve b. ez-Zübeyr'in haber verdiğine .göre, Peygamber (s.a.)'irı hanımı Aişe (r.anha) şunları söylemiştir: "Cahiliyye döneminde dört çeşit nikâh vardı. Bunlardan (birincisi) halkın bugünkü nikâhıdır. (Şöyle ki evlenmek isteyen) bir adam (diğer) bir adama velîsi bulunduğu kızı (istemek üzere) dünürlük yapardı. (Anlaştıkları takdirde kızın velîsi) mehri tayin eder, sonra (dünürlük yapan kimse) o kızla nikâhlanırdı."

"Diğer bir nikâh (şekli de şu idi). Adam karısına hayızdan temizlendiği zaman "falan kimseye bir haber gönder de ondan (seninle) cinsî münâsebette bulunmasını iste" derdi. Sonra kocası o kadını bırakır ve kadının kendisiyle cinsî münâsebette bulunduğu o erkekten (aldığı) gebelik (iyice) belirinceye kadar asla onunla cinsi münâsebette bulunmazdı. Kadının gebeliğinin (o adamdan olduğu iyice) belli olunca (artık) kocası isterse onunla cinsî münasebette bulunurdu (ve evliliğini sürdürürdü) Bunu kişi sadece çocuğun soylu olmasını istediği için yapardı ve bu (tür) nikâha nikâhu'l-istibda' adı verilirdi.

Bir başka nikâh (şeklî de şuydu); On kadar erkek bir araya toplanır ve hepsi de bir kadının yanına girip onunla cinsî münasebette bulunurlardı. Kadın gebe kalıp çocuğunu doğurunca bir süre geçtikten sonra onlara (haber) gönderir (ve hepsini yanma çağırır)dı.

Onlardan hiçbirisi onun davetine uymaktan kaçınamazdı. Hepsi de onun önünde toplanırdı. (Kadın) onlara (hitaben; aramızda) "olan işimizi biliyorsunuz. Ben bir çocuk dünyaya getirdim" (der) ve "bu çocuk senindir

ey falanca!" diyerek onlardan hoşuna giden birini ismiyle çağırır ve çocuğu ona ilhak ederdi.

Dördüncü bir nikâh (şekli de şu idi) pek çok kimse toplanarak bir kadının yanına girerdi. (Kadın) kendisine gelen kimselerin hiç birinden kaçınmazdı. Bu kadınlar fahişe kadınlardı. Kendilerine gelmek isteyen kişilere bir alâmet olması için kapılarının üzerlerine bayraklar dikerlerdi. (Kadın) hamile olup da çocuğunu doğurunca daha önce kendisiyle cinsî münâsebette bulunan erkeklerin hepsi onun yanında toplanırlardı. (Kadın da) onlar için çocuğun şekil ve şemâline bakarak babasını tesbit edebilen mütehassıslar çağırırdı. Onlar da kadının çocuğunu (çocuğun babası olduğuna) kanaat getirdikleri kimseye verirlerdi, (o kimse de çocuğu) kendisine ilhak ederdi. (Artık o çocuk o kimsenin) oğlu diye çağırılırdı. (Çocuk da) bundan çekinmezdi. Allah Muhammed (s.a.)'i gönderince bugünkü Müslümanların nikâhı Câhiliyye dönemi halkının bütün nikâhlarını kaldırdı.[471]

Açıklama

Davûdî'nin beyânına göre Câhiliyye döneminde üç nikâh çeşidi daha vardı;

1. Gizli dostlar, metreslerle sürdürülen evlilik hayatıdır. Bu tür evlilikler halktan gizli tutulurdu. Câhiliyye halkı gizlice yapılan zinalarda bir sakınca görmediklerinden bu tür evlilik hayatını meşru sayarlardı. Allah tealâ "...Gizli dost da tutmamaları şartıyla.."[472] mealindeki ayet-i kerîmesinde arapların bu gizli ve iğrenç âdetlerine işaret buyurmuştur.

2. Bir kimsenin bir kadınla bir ay veya bir sene gibi muayyen bir süre devam etmek üzere evlenmesidir. Biz bu mevzûyu 2072 numaralı hadis-i şerifin şerhinde ayrıntılı bir şekilde açıklamıştık.

3. İki kişinin karılarını değişmeleri neticesinde meydana gelen evlilik.[473]

Bazı Hükümler

1. Nikâhın sıhhati için velînin izni şarttır. Biz ulemanın bu konudaki görüşlerim 2083-2086 numaralı hadislerin şerhinde açıkladığımız için

burada tekrara lüzum görmüyoruz.

2. İslâmiyetderı önce Araplar arasında yaygın olan nikâh şekilleri yürürlükten kaldırılmıştır.

3. Ahkâm dinin nasİarı ile tesbit edilir. Sadece akla ve mantığa dayanılarak hükümler koymak dinen caiz değildir. Sadece akla dayanarak yürürlüğe konan Cahüiyye dönemi kurallarının fesadı açıktır.

4. Çocuk, kadının nikâhı altında bulunduğu kişiye aittir.[474]

33-34. "Çocuk Sahibu'l-Firaş'a Aittir"

2273. ...Aişe (r.anha)'den; demiştir ki: Sa'd b. Ebî Vakkas ile Abd b. Zem'a, Zema'nın cariyesinin oğlu (Abdurrahman'ın nesebinin tesbiti) hakkında (aralarında çıkan) anlaşmazlığı halletmesi için Rasûlullah (s.a.)'e başvurdular. Sa'd (r.a.) dedi ki:

Kardeşim Utbe, Mekke'ye vardığım zaman Zem'amn cariyesinin oğluna bakmamı ve onu (yanıma) almamı bana vasiyyet etti. Çünkü o (çocuk) kardeşimin oğludur. Abdullah b. Zem'a da;

(O) benim kardeşimdir, (çünkü) babamın cariyesinin oğludur (ve) babamın (firâşı) yatağı üzerinde doğmuştur, diye iddiada bulundu. Rasûlullah (s.a.) de (çocukta) Utbe'ye açıkça bir benzerlik gördü. Bunun üzerine;

"Çocuk (üzerinde doğduğu) firaş (sahibin)'e aittir. Zina edene de mahrumiyet vardır ya Şevde! Sen bundan sonra bu çocuğa gözükme." buyurdu. Müsedded hadisine (şu cümleyi de) ilâve etti: "Ey Abd, bu (çocuk) senin kardeşindir." buyurdu.[475]

Açıklama

Firaş (yatak) kelimesi ile kinaye yoluyla kadın kastedildiği gibi bazen de erkek kastedilir. Çünkü kadın erkeğin yatağı durumundadır. Zira çocuk onun yatağı üzerinde dünyaya gelir. Fakat bu hadîs-i şerîfte firâş kelimesi ile kastedilen kadın değil, erkektir. Buhârî'nin rivayetine göre mevzumuzu teşkil eden hadîs-i şerîfte söz konusu edilen olay Mekke'nin fethi yılında cereyan etmiştir. Bilindiği gibi olayı yaşayanlardan Sa'd b. Vakkas Hazretleri aşere-i mübeşşere (cennetle müjdelenen on kişi)den biridir.

[476] Hadiseyi yaşayan ikinci şahıs Abd b. Zem'a ise, Hz. Peygamberin pâk zevcelerinden Şevde bint Zem'a'mn erkek kardeşidir. Sahâbîlerin ileri gelenler indendir. Çocuğuna bakması için kardeşi Sa'd b. Ebi Vakkas hazretlerine vasiyette bulunan Utbe b. Ebi Vakkas ise, Uhud savaşında Rasûl-i Ekrem'in mübarek dişini kıran kimsedir. Küfür üzere öldüğü söylenir. Hafız tbn Hacer'in beyânına göre Mekke'nin fethi günü Hz. Sa'd Mekke'ye gelince hemen kardeşinin çocuğnu görüp onu kardeşine benzeterek tanıyor. "Ka'benin sahibine yemîn olsun ki bu kardeşimin çocuğudur" diyerek ona sahiplenmek istiyor. Fakat Abd b. Zem'a'mn_da çocuğa sahip çıkması üzerine meselenin çözüme kavuşturulması için Rasûl-i Ekrem'e müracaat ediyorlar. Bu ihtilâfın aslı Cahiliyye döneminde halkın cariyeleri zinaya teşvik ederek onların sırtından kazanç temîn etmeleri ile ilgilidir. Zem'a isimli şahsın böyle bir cariyesi vardı. Câriye hamile kalınca halk çocuğun Utbe'den olduğuna kanaat getirmişti. Nihayet çocuk dünyaya gelince Utbe çocuğun kendisine ait olduğunu bildiği için kardeşi Sa'd'a çocuğa amca olarak sahip çıkmasını vasiyyet etmişti. Zema'nın da Abd isimli bir oğlu vardı. O da çocuğun, babasının döşeği üzerinde dünyaya geldiğini delil getirerek onun kendisine verilmesini istiyordu. Bu yüzden birbirlerinden davacı oldular. Rasûl-i Ekrem de Cahiliye âdetlerini yıkmak maksadı ile çocuğu annesinin efendisine nisbet edip zina eden kimseyi çocuğa sahip olmaktan mahrum etti. Metinde geçen cümlesine bazıları "zina eden kimseye taş -yani recim-vardır" şeklinde mana vermişlerse de bu isabetli değildir. Çünkü her zina edene recm cezası uygulanmaz.[477]

Bazı Hükümler

1. Kendisine vasiyyet edilen (vasiy) bir kimsenin, vasiyette bulunan kimsenin vasıyyetıne uyarak onun adına çocuğun ilhakını taleb etmesi caizdir. Bu mevzuda vasiyy (kendisine vasiyyet edilen kimse) musînin (vasiyyet edenin) vekîli gibidir.

2. Firaş sahibi ile bir başkası arasında çocuğun ilhakı mevzuunda ihtilâf olursa, çocuk firaş sahibine ilhak edilir. Şafiî ulemâsından îmâm-ı Nevevî bu mevzuda şunları söylemiştir: "Rasûl-i Ekrem Efendimiz'in "çocuk firaş (sâhibin)e aittir" sözünün manası şudur: Bir kimsenin kendisi için firaşe dönüşmüş olan karısı yahut da bir cariyesi bir çocuğun doğması için gerekli

olan süre kadar yanında kaldıktan sonra bir çocuk dünyaya getirecek olursa, çocuk bu adama izafe edilir ve aralarında baba-oğul hükümleri cereyan eder. Doğan çocuğun o adama benzeyip benzememesi bu hükmü değiştirmez. Çocuğun dünyaya gelebilmesi için kadınla erkek birleştikten sonra en az altı ay geçmesi gerekir. Bir kadın, bir erkeğe nikâhlanmakla onun firâşı (yatağı) olmuş kabul edilir. Bu hususda icmâ olduğu nakledilmiştir. Ancak firâş haline gelen bir kadının dünyaya getirmiş olduğu çocuğun bu kadının kocasına nisbet edilebilmesi için, çocuk doğmadan enaz altı ay önce karı-kocanın birleşebilmelerinin imkân dahilinde olması gerekir. Aralarında en az altı aylık bir mesafe bulunan bir erkekle bir kadın evlendikten sonra eşler hiç buluşmadıkları ve aralarında bu kadar uzaklık bulunan yerlerinden ayrılmadıkları halde kadın altı ay veya daha fazla bir zaman geçtikten sonra dünyaya bir çocuk getirecek olursa, bu çocuk kadının kocasına nisbet edilmez. İmâm Mâlik ile İmâm Şafiî ve genellikle bütün ulemâ bu görüştedirler. Ancak İmâm Ebu Hanife (r.a.)'e göre bu çocuk sözü geçen kadının kocasına nisbet edilir. Hatta adam nikâh akdinden sonra, henüz karısı ile buluşma imkânı yokken karısını boşar da kadın altı ay sonra doğurursa bu çocuk yine o kimseye nisbet edilir. Çünkü Allah'ın lütfü ile yerin dürülerek eşlerin buluşmaları mümkündür. Cariyeye gelince, îmâm Şafiî ile İmâm Mâlik'e göre câriye bir kimsenin mülküne geçivermekle o kimsenin firâşı olamaz. Cariyenin firâş olabilmesi için efendisinin onunla cinsî münasebette bulunması şarttır. Efendi cariyesi ile cinsî münasebette bulunmadıkça, o câriye onun mülkünde on sene dâhi kalmış olsa yine onun firâşı olmuş sayılamaz. Ve dolayısıyla bu süre içerisinde dünyaya getireceği çocuk da efendisine nisbet edilemez.

İmam Ebu Hanife'ye göre ise bir cariyenin bir kimsenin firâşı sayilabilmesi için o kimseden bir çocuk dünyaya getirmesi gerekir.[478]

3. Kadının, kendisine nikâh düştüğü kimselerden kaçınması gerektiği gibi kendisine haram olması ihtimâli olan kimselerden de kaçınması gerekir.

4. Bir kimsenin zinada bulunduğu bir kadın o kimsenin usûl ve fûrûuna haram olduğu gibi bu kimseye de o kadının usûl ve fûrûu haram olur. Binâenaleyh kadın zînâda bulunduğu erkeğin usûl ve fûrûuyla, erkek de zinada bulunduğu kadının usûl ve fûrûuyla evlenemez. Çünkü helâle yoldan

yapılan cinsî münasebetten meydana gelen hürmet-i müsâhere, haram yoldan yapılan cinsî mühâsebet için de geçerlidir. Bir kimsenin bir kadına şehvetle dokunmasıyla da hürmet-i müsâhare meydana gelir. Dokunan organlar arasında dokunmaya manî bir engel bile bulunsa birbirlerinin sıcaklığını hissetmeleri halinde yine hürmet-i müsâhare meydana gelir. Bu temasın, hatâen veyahut unutarak yahutta istemeyerek olması bu hükmü değiştirmez. Şehvetle yapılan bu tür sürtüşmeler ve temas aynen nikâh gibi hürmet-i müsâhare vücuda gelir. Çünkü bu temaslar cinsî münasebeti davet eden sebeplerdendir. Bu bakımdan nikâhdan meydana gelen akrabalıklar, hürmet-i müsâhereler bu tür temaslardan dolayı da vücûda gelir. Sahabe ve Tabiînin büyük çoğunluğu ile Hanefî ulemâsı, Süfyan es-Sevrî, el-Evzâî ve İmâm Ahmed bu görüştedirler. Çünkü Rasûl-i Ekrem (s.a.) cariyenin dünyaya getirdiği çocuğun Utbe'ye benzediğini görünce, o çocuğu Utbe'ye nisbet etti. Nikâhdan doğan bir çocuk için geçerli olan hürmet hükümlerini bu çocuk için de geçerli kıldı ve Hz. Şevde'ye bu çocuğun karşısına örtülü olarak çıkmasını, örtüsüz olarak onun karşısına çıkmamasını emretmiştir.

İmâm Mâlik ile İmâm Şafiî ve Ebu Sevr'e göre gayr-ı meşru yollardan yapılan temasların ve zînânm akrabalığın meydana gelmesi hususunda hiçbir önemi ve tesîrİ yoktur. Binaenaleyh bir kadınla zinada bulunmuş olan bir kimse o kadının annesiyle veya kızıyla evlenebilir. İmâm Malîk ile İbn Macisûn'a göre bu adam o kadının doğurduğu kızın kendi zînâsı-nın mahsûlü olduğunu bile bile yine onunla evlenebilir. İmâm Nevevî'nin de ifâde ettiği gibi bu görüş son derece hatalı ve bâtıldır.[479]

2274. ...Amr b. Şuayb'ın dedesi, Abdullah b. Amr b. el-As'dan; demiştir ki: Adamın biri ayağa kalkarak;

Ey Allah'ın Rasûlü! Falan kimse benim oğlumdur. (Çünkü ben) Cahıiiyye döneminde onun annesiyle zina etmiştim dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.):

"İslama" a bir kimse için nikâhı altında olmayan bir kadının doğurduğu çocuğun kendisine ait olduğunu iddia etme (hakkı) yoktur. Cahiliyye dönemi ile ilgili hüküm(ler yürürlekten) kalkmıştır. Çocuk döşek (sâhibi)nindir. Zina eden kimse için mahrumiyet vardır." buyurdu.[480]

Açıklama

Ulemânın bu hadisle ilgili görüşleri bir önceki hadisin şerhinde açıklanmıştır.[481]

2275. ...Rebâh (el-Kûfî)den; demiştir ki: Ailem beni, kendilerine ait, Rum diyarından bir câriye ile evlendirmişti. Ben onunla cimâda bulundum. O da benim gibi siyah çocuk dünyaya getirdi. O'na ismini verdim. Sonra (bir defa daha) cima ettim. Benim gibi siyah bir erkek çocuk (daha) dünyaya getirdi. Ö'nun adım da "Ubeydullah" koydum. Sonra (yine) aileme ait olan Yuhanna isimli bir köle onun üzerine saldırıp kendi diliyle bir şeyler söyleyip ona sahip olmuş. Derken (câriye) keler gibi (boz renkli) bir erkek çocuk dünyaya getirdi. Cariyeye;

Bu nedir? dedim.

Bu (çocuk) Yuhanna'nındır. diye cevap verdi. (Aramızda çıkan anlaşmazlığı Hazret-i) Osman'a ilettik.

Râvi, Mehdi dedi ki: (Muhammed b. Abdullah hadîsin bundan sonraki kısmını şöyle) rivayet etti; (Hz. Osman câriye ile Yuhanna'-mn) ikisine de, soru(lar) sordu. (İkisi de suçlarını) itiraf ettiler. Bunun üzerine (Hz. Osman) onlara;

Aranızda Rasûlullah (s.a.)'ın hükmüyle hüküm vermemi ister misiniz? Rasûlullah (s.a.) "çocuk döşek içindir" buyurdu" dedi.

(Musannif) Ebu Davûd dedi ki bu hadîsi Musa b. İsmâiVi(n hadisin bundan sonraki kısmını bana şöyle) rivayet etti(ğini) zannediyorum; (Mehdi b. Meymûn) dedi ki, (öyle zannediyorum ki Mu-hammed'b. Abdullah bu hadisin sonunda şunları da) söyledi; Bunun üzerine (Osman) cariyeye (elli) sopa vurdu. Yuhanna'ya (da elli) sopa vurdu. (Çünkü) İkisi de köle idiler. [482]

Açıklama

Bilindiği gibi evli iken zînâ eden hür kimselerin cezası recmdir. Zînâ eden bekârlara ise, yüz sopa vurulur fakat zînâ eden cariyeler evli de olsalar, bekâr da olsalar her iki halde de onlara elli sopa vurulur. Çünkü cariyeler hürriyetleri elinde olmayan zavallı kadınlardır. Onların namuslarını korumaları hür kadınların namuslarını korumaları kadar kolay

değildir. Allah teâlâ bu gerçeği şöyle ifâde buyuruyor: "...eğer evlendikten sonra bir fuhuş yaparlarsa, onlara hür kadınlara yapılan işkencenin yarısı(nı uygulamanız) gerekir...”[483] Mevzu-muzu teşkîl eden hadîs-i şerîf zînâ eden kölelere uygulanacak cezanın, cariyelere uygulanan cezanın aynısı olduğunu ifâde ettiği gibi aynı zamanda zînâ mahsûlü bir çocuğun, annesinin itirafı ve erkeğin de kadını tasdîk etmesi hâlinde, kadının nikâhlısına nisbet edilerek falancanın oğlu diye o kimsenin ismiyle anılacağına da delâlet etmektedir.[484]

34-35. Çocuğu Himayesine Almakta Öncelik Hakkı Kimindir?

2276. ...Amr b. Şuayb'ın dedesi Abdullah b. Amr (b. As)dan rivayet olunduğuna göre, bir kadın (Rasûl-i Ekrem'e hitaben):

“Ey Allah'ın Rasûlü! Şu benim oğluma, karnım (aylarca) kap oldu. Meme(leri)m su kabı oldu, bağrım onun için barınak oldu. Onun babası beni boşadı. (Şimdi de) onu benden almak istiyor" dedi. Rasûlullah (s.a.) de ona;

"Sen evlenmediğin sürece ona (bakmaya başkalarından) daha müstehaksın," buyurdu.[485]

Açıklama

Hıdâne veya hâdâne kucağa almak, besleyip, büyütmek üzere yanında bulundurmak gibi manalara gelir. Bu manâda çocuğa bakana "Hâdîne" denir ki, bu tabir anneye ve diğer bakıcılara da şâmildir.

İslâmda çocuğun nafakası babaya, hıdânesi (bakımı) öncelikle anneye aittir. Fakat babalar nafakaya mecbur olmakla birlikte anneler hidâneye mecbur değillerdir.

Hanefî mezhebine göre hidâne sahipleri sırasıyla şunlardır: Anne, anneanne, baba-anne, özabla, öz kizkardeşin kızları, teyze, hala. Bunlar yoksa hala, dede, kardeş, kardeş çocukları, amcalar, amca çocukları.

Evlilik bozulmuşsa, erkek çocuğun yedi, kız çocuğun dokuz yaşına kadar hidâne hakkı kendi annesine aittir. Annesi yoksa veya annesinin

hidâne hakkı düşmüşse bu hak diğer hidâne sahiplerine intikâl eder.

Hidâne ehliyetinin şartları; hürriyet, akıl, bulûğ, emniyet, korumaya gücü yeterlilik ve kadının küçüğe yabancı olan birisiyle evli olmaması. Bu şartları taşıyan anne müslüman olmasa bile çocuğun hidâne hakkına sahiptir.

Hafif meşrep kadınlar hidâne hakkına sahip değillerdir.[486]

Bazı Hükümler

1. Çocuğun terbiyesi ve bakımı dinî bir vecibedir.

2. Boşanan eşlerin çocuklarına bakma hakkı öncelikle kadına verilmiştir. Bu hak evlenmediği sürece öncelikle kadına aittir. Fakat evlendiği andan itibaren bu hakkı, kaybeder. Ulemânın büyük çoğunluğu bu görüştedirler. Delilleri ise mevzûmuzu teşkîl eden hadis-i şerîftir. Bu hadis öyle bir hadistir ki, ulemâ bunda Amr b. Şuayb'a muhtaç kalmış ve bu mevzuda onu delîl almaktan başka çare bulamamışlardır. Çünkü hadisin yegâne dayanağı Amr b. Şuayb'dır. Boşanan kadının evlenmekle çocuğu himayesine alma hakkım kaybedeceğine delâlet eden bundan başka bir hadis yoktur. Dört mezhebin imamları ile daha başka ilim adamlarının görüşü de budur. Buhârî,Sahih'inin dışındaki eserlerinde bu hadisi delîl olarak zikretmiştir. Hâkim, Ma'rifetu Ulûmi'l-hadis isimli eserinde bu hadisin sahîh olduğuna dâir icma bulunduğunu söylemiştir. İbn Hazm gibi bazı kimseler senedinde Amr b. Şuayb bulunduğu için bu hadisin zayıf olduğunu söylemişlerse de bu söz doğru değildir. Bu söz ancak senedinde Amr b. Şuayb'ın bulunup da Abdullah b. Amr b. As'dan rivayet edildiğine dâir Şuayb'ın açıklaması bulunmadığı hadisler için geçerlidir. Halbuki burada bu hadisin Amr'ın dedesi Abdullah b. Amr. b. As'dan rivayet edildiğine dâir Şuayb'ın açıklaması vardır. Binaenaleyh bu hadis şahindir. Humeydî, İbnü'l-Medînî, Buhârî, Ahmed b. Hanbel ve İbn Râhûye gibi hadis imamlarının bu hadisle amel etmeleri de bunu isbat etmektedir.

Nitekim İmâm Mâlik'in rivayet ettiği şu hadis-i şerîf de bu hadisi teyîd etmektedir: "el-Kasım b. Muhammed (r.a.) der ki:

Ömer b. el-Hattâb (r.a.) ensârdan bir kadınla evliydi. Bu kadından Âsim adında bir oğlu oldu, sonra boşandılar. Hz. Ömer Kubaya geldiğinde oğlu Âsım'ı mescidin avlusunda oynarken gördü. Onu kucakladı. Hayvanın

üzerinde önüne oturttu. Bunun üzerine ninesi yetişti, çocuğu Hz. Ömer'den almak istedi. O da vermedi. Birlikte Hz. Ebubekir'in yanına geldiler. Hz. Ömer;

Bu benim oğlumdur. dedi. Hz. Ebubekir de Hz. Ömer'e hitaben;

Çocukla onun arasına girme, onları serbest bırak dedi. Hz. Ömer de cevap vermedi. İmâm Mâlik der ki: "Ben de böyle amel ediyorum."[487]

İbn Abdilberr'de bu hadisin muttasıl ve munfasıl olarak pekçok yollardan rivayet edildiğini ve ilim erbabının tasvibine mazhar olduğunu ifâde etmiştir.[488]

Şevkânî'nin beyânına göre çocuğu himayesine almaya hak kazanan bir kadın evlendiği andan itibaren bu hakkını kaybeder. Şafiî ulemâsı ile Hanefî ulemâsı ve İmâm Mâlik bu görüşte icmâ' bulunduğunu söylemiştir.

Hz. Osman'ın, "Kadının çocuğu yanına ahn.a hakkının bakî olduğu ve bu hakkın ondan hiçbir zaman alınamayacağı" görüşünde olduğu rivayet edilmiştir. Hasan el-Basrî ile İbn Hazm da aynı görüştedirler. Delilleri ise, tercümesini sunacağımız 2278 numaralı hadis-i şerîftir.

"Kadın evlenmekle, çocuğunu yanına alma hakkını kaybeder" diyenlere göre Hz. Osman'ın sözünü "boşanan bir kadının çocuğunu yanına alma hakkı hiçbir zaman kadının elinden çıkmaz" şeklinde anlamak doğru olamaz. Çünkü Hz. Osman'ın bu sözü sadece annesinden başka hiçbir yakını olmayan çocuklar için söylemiş olması mümkündür. 2278 numaralı hadis-i şerîf ise anne ile değil teyze ile ilgilidir. Bu meselede anneyi teyzeye kıyaslamak doğru değildir.

Hanefî ulemâsına göre kocasından boşanıp da çocuğunu kendi himâyesi altına alma hakkına sahip olan bir kadın her ne kadar evlenmekle bu hakkını kaybederse de evlendiği kimsenin çocuğun amcası gibi yakınlarından biri olması halinde yine de bu hakkını kaybetmeden elinde tutar. Bu durumda olup da annesini kaybettiği için anneannesinin himayesine geçen bir çocuğun anne-annesi çocuğun babasının babasıyla evlenirse çocuk yine anne-annesinin yanında kalmaya devam eder. Bu hakkın kendisine intikâl ettiği bir teyze, çocuğun amcasıyla evlenecek olsa bu hak kendisinden geri alınamaz.

3. Kocasından boşanan bir kadının çocuğunu yanına alması onun lehine olan bir haktır. Dolayısıyla çocuğun masraflarını karşılamak annesine değil,

babasına düşen bir görevdir. Anne arzu ederse bu hakkını çocuğun diğer akrabalarına bağışlayabilir. Ancak ulemâ bu mevzuda ihtilâf etmiştir.[489]

2277. ...Medîne halkından doğru sözlü bir kimse olan (ve) Selmâ (diye anılan) Ebü Meymûne demiştir ki; Ben Ebu Hureyre ile beraber otururken İranlı bir kadın oğlu ile birlikte (yanımıza) geldi ve (ikisi birden) kadım kocasının boşadığını iddia ettiler. Hemen arkasından, kadın, farsça olarak;

Ey Ebu Hureyre! kocam beni boşadı. Oğlumu da (benden alıp) götürmek istiyor dedi. Ebû Hureyre de;

Onun hakkında kura çekiniz, cevâbını verdi ve ona yine Farsça birşeyler söyledi. O anda (kadının) kocası geldi ve;

“Çocuğum hakkında kim bana karşı hak iddâ edebilir? dedi. Ebû Hureyre de;

Allah için ben böyle bir şey söylemiyorum ancak (şunu ifâde etmek istiyorum). Ben Rasûlullah (s.a.)'uı yanında otururken bir kadının Peygamber (s.a.)'e gelip de;

Ey Allah'ın Rasûlü kocam (beni boşadıktan sonra bir de) oğlumu (yanımdan alıp) götürmek istiyor. Oysa oğlum bana Ebû Ine-be kuyusundan su (getirip) içirdi. (Oğlum) bana faydalı oldu, dedi. Rasûlullah (s.a.) de (onlara);

"Onun hakkında kur'a çekiniz" buyurdu. Bunun üzerine (kadının) kocası;

Çocuk hakkında bana karşı kim hak iddia edebilir? dedi. Peygamber (s.a.) de (çocuğa dönerek);

"Şu babandır. Şu da annendir, onlardan istediğinin elini tut" buyurdu. (Çocuk da) annesinin elini tuttu. Bunun üzerine (kadın) çocukla (birlikte oradan uzaklaşıp) gitti dedi.[490]

Açıklama

Hz. Ebû Hureyre'nin naklettiği olayı yaşayan kadın, "oğlum bana Ebû İriebe kuyusundan su (getirip) içirdi, bana faydalı oldu" sözleriyle, oğlunun en az hayrı serden ayırabilecek rüşd çağına geldiğini ve hizmetinden yararlanılabilecek bir yaşta olduğunu belirtmek istemiştir. "Ebû İnebe" kuyusunun Medine'ye üç mil uzaklıkta olduğu söylenir.

Bu hadis-i şerifin zahirinden anlaşıldığına göre bu kadın faydayı zararı birbirinden ayırabilecek durumda olan yani temyiz çağında bir çocuğu varken, kocasından ayrılıp da çocuk üzerinde hak İddia ederek mahkemeye müracâat edecek olursa, karı-koca arasında kur'a çekilir. Kur'a hangisine çıkarsa, çocuk ona verilir, ya da çocuk annesi ile babasından birine gitmekte serbest bırakılır. Çocuk hangisinin yanına giderse onun himayesinde kalır. Bu mevzuda mezheb imamlarının görüşleri şöyledir:

İmâm Ahmed'e göre, oğlan veya kız çocuğu aklı başında dengesi yerinde olarak yedi yaşına basacak olursa annesi ile babasından birini seçmekte muhayyer bırakılır. Çocuk bunlardan hangisini seçerse onun olur. Dört halife ile Ebû Hureyre ve Şureyh bu görüştedirler. Delilleri ise, mevzûmuzu teşkil eden hadis-i şerifle Umâretü'I-Cermi'nin şu sözleridir;

"Ali b. Ebî Talib annemle amcamdan birini seçmekte beni muhayyer bıraktı. Ben o zaman sekiz yaşımda idim."[491]

Esasen çocuğa sahib olmak için öncelik hakkının tanınmasında çocuğun verileceği kimsede çocuğa karşı bir şefkat hissinin bulunup bulunmaması önemlidir. Çocuk kendisine karşı daha şefkatli olan kimsenin yanında daha mutlu olur. Bu bakımdan çocuk anne yahut babasından hangisini kendisine daha sıcak bulur ve seçerse ona teslim edilir. Sonra diğerini seçecek olursa bu sefer diğerine teslim edilir. Çocuğun tercih hakkı sınırlandırılamaz, istediği zaman anne ve babasından birinin yanına gidebilir. Eğer çocuğun babası yoksa veya babası çocuğu himayesine almaya ehliyetli değilse o zaman amca, gibi asabelerinden biri babasının yerine geçer ve çocuk annesiyle babasının yerine geçen asabe arasında tercihte bulunur.

Kız çocuğuna gelince, kız çocuğu yedi yaşına geldiği andan itibaren babasının himayesine verilir. Çünkü bu yaşda kız çocuğu himayeye daha çok muhtaçdır. Bu görevi yerine getirmeye en lâyak olan da babasıdır.[492]

Hanefîlere göre hadâne hakkı daha ziyâde şefkat ve merhamete istnâd ettiği için daima anne tarafında aranır. Binâenaleyh çocuğun annesi yoksa, anne-annesine verilir. Bunlar yukarıya doğru ne kadar çıkarsa çıksınlar diğerlerine yani baba tarafından olan as abesine tercih edilirler. Meselâ, çocuğun annesinin anne-annesi sağ ise çocuk ona verilir. Beri tarafta baba-annesi sağ ve ötekine nazaran daha genç olsa bile, ona verilmez. Anne-ânnesi yoksa, baba-annesine verilir. Yalnız İmâm Züfer'e göre anne baba bir kız kardeş ile teyze, baba-anneye tercih edilir. Çocuğun anne veya baba

tarafından hiçbir ninesi yoksa sıra kız kardeşlerine gelir. Bunlardan anne baba bir kız kardeşler diğerlerine ,tercîh edilir. Onlar yoksa, çocuk anne bir kız kardeşine verilir. O da yoksa sıra baba bir kız kardeşine gelir. Ancak İmâm Muhammed'in Ebû Hanîfe'den bir rivayetine göre teyze, baba bir kız kardeşe tercih edilir. Daha sonra sıra aynı tertîb üzere teyzelere, onlar yoksa halalara gelir. Fakat bu sayılanlardan her hangi birisi, çocuğa yakın akraba olmayan biri ile evlenirse onun hadâne hakkı sakıt olur. Bundan sonra yalnız nine müstesnadır. Çocuğa yakın akraba olmayan birisiyle evlendikleri için hakkı sakıt olanlar, boşanırlarsa aynı haklarına yeniden kavuşa bilirler. Çünkü hedâneye engel olan durum ortadan kalkınca kişi hedâne hakkına yeniden sahib olabilir.

Çocuğun kadın akrabası yoksa sıra erkeklere gelir. Bunların da asabe olmak itibariyle en yakın olanı tercih edilir. Çünkü velî olmak yakın akrabanın hakkıdır. Sonra erkek çocuk anne veya ninesinin terbiyesinde kalıyorsa yalnız başına yiyip içmeye, giyinmeye ve taharetlenmeğe başlayıncaya kadar orada bırakılır. Bundan sonra o erkeklerin ahlâk ve adabını öğrenmeğe muhtaçtır. Bu işe baba daha münâsib olduğundan çocuk ona verilir. Kız çocuğu ise anne veya ninesinin yanında hayzım görünceye kadar kalır, daha sonra iffet ve namusunu korumaya sıra gelir ki bu işe baba daha lâyıktır.

İmâm Şafiî'nin anlayışına göre ise anne, erkek veya kız çocuğunu yedi yaşına kadar yanında tutmaya tercihân hak sahibidir. Çocuklar yedi yaşına varıp akıllarında da bir anormallik yoksa, oğlan olsun kız olsun, baba ve anasından istediğini seçmekte serbest bırakılır ve hangisini tercih ederse onun yanında kalabilir.

Mâlik'ın anlayşı ise, oğlan çocuğu erginlik çağına varıncaya ve kız çocuğu evleninceye kadar anasının yanında bırakılır. Ananın öncelik hakkı vardır. Çocuk babasının yanında kalmayı tercih etme hakkına sahip değildir ve serbest de değildir. Anasının yanında kalmak durumundadır.[493]

2278. ...Ali (r.a.)'dan; demiştir ki: Zeyd b. Harise (Ye'cuc vadisinden) çıkıp Mekke'ye geldi Mekke'den Hamza'nın kızını (alıp Ye'cüc vadisine) getirdi. Bunun üzerine Ca'fer (b. Abdilmuttalib);

Onu ben (himayeme) alacağım. Ben onu (himayeme almaya başkalarından) daha müstehâkım (çünkü) amcamın kızıdır ve teyzesi benim

yammdadır. Teyze ise anne demektir, dedi. Hz. Ali de (şöyle) dedi;

Onu (yanıma almaya) ben daha lâyığım. (Çünkü) amcamın kızıdır ve Rasûlullah (s.a.)'in kızı benim yammdadır. O ise bunu yanına almaya daha müstehâktır. Zeyd de şöyle dedi;

Ben onu (yanıma almaya başkalarından) daha müstehâkım çünkü ben onun için yola çıktım (Ye'cuc vadisinden Mekke'ye kadar) yolculuk ettim ve onu (Mekke'den alıp buraya) getirdim.

Derken Peygamber Sallallahû aleyhi ve sellem (Medine'ye müteveccîhân yola) çıktı (Hadisin bundan sonraki kısmında Hz. Ali yahut diğer râvilerden biri Hz. Peygamber'den) bir hadis nakletti ve dedi ki (Hz. Peygamber);

"Kıza gelince, ben onu (Ca'fer'e) bırakılmasına hüküm veriyorum (çünkü) teyzesi ile beraber olur. Teyze ise anne demektir" buyurdu.[494]

Açıklama

Zeyd.b. Harise (r.a.) hazretleri kaza umresinden dönerken Hz. Hamza'nın yetim kalan kızını himayesine almak maksadıyla tutup ashâb-ı kiramın konaklamakta olduğu Ye'cuc vadisi denilen yere getirmişti. Orada Hz. Ali çocuğu tanıyıp "buna iyi sahip ol" diyerek Hz. Fatma'nın devesine bindirmiş ve ona teslîm etmişti. Bu yüzden, çocuğu kendi himayesine almak isteyen Hz. Zeyd ile Hz. Ali arasında bir anlaşmazlık çıktı. Nihayet istirahat vakti sona erince Rasûl-i Ekrem Medîne'ye gitmek üzere yola çıktı. Ashâb-ı kiram da Rasûl-i Ekrem'e tâbi' olup hep birlikte Medîne'ye geldiler. Medine'ye geldikten sonra çocuk üzerinde Hz. Ca'fer de hak iddia etmeye başladı ve her üçü de çocuğun kendi himayesinde olması gerektiğini iddia ederek, delilleri ile birlikte Rasûl-i Ekrem'e müracaatta bulundular.

Hz. Ca'fer'e göre Hz. Hamza'nın kızının, kendi yanında kalması gerekiyordu. Çünkü: a- Amcasının kızıydı,

b- Çocuğun teyzesi Hz. Ca'fer'in hanımıydı. Teyze ise anne mesâbesindeydi.

Hz. Ali ise, şu sebeplerden dolayı çocuğun kendi himayesine verilmesini istiyordu:

a- Çocuk amcasının kızıydı.

b- Rasûl-i Ekrem'in kızı Fatıma da hanımı idi.

Hz. Zeyd'e göre ise, çocuk kendi himayesine verilmeli idi. Çünkü:

a- Özel olarak bu çocuğu himayesine almak için Ye'cûc vadisinden Mekke'ye inmiş, çocuğu Mekke'den çıkarıp Ye'cuc vadisinde getirmişti.

b- Hz. Hamza'nın kardeşliğiydi. Rasûl-î Ekrem ashab-ı kiram arasında kardeşlik kurduğu zaman onu Hz. Hamza ile kardeş ilân etmişti.

Hz. Ali, mevzûmuzu teşkil eden bu hadisi buraya kadar rivayet ettikten sonra, Rasûl-i Ekrem'in bu hususta vereceği- kararın gerekçesini ifâde ettiğini söylemiş ve ondan sonra da Rasûl-i Ekrem'in çocuğu Hz. Ca'fer'-in himayesine verdiğini rivayet etmiştir. Hz. Peygamber'in, çocuğu Hz. Ca'fer'e vermeden önce söylemiş olduğu sözler herhalde şunlardır: "Peygamber (s.a.) Ali'ye hitaben "-Ben sendenim, sen de bendensin" buyurdu. Ca'fer'e de "senin bünyen ve ahlâkın benim bünyeme ve ahlâkıma benziyor" dedi. Zeyd'e de "sen bizim kardeşimiz ve mevlâmızsın"[495]

Hz. Hamza'nın dava mevzuu olan bu kızının ismi Ümâme'dir. Ümâ-re, Selma, Emetullah, Fatıma olduğunu söyleyenler olmuşsa da doğrusu Ümâme'dir. Bilindiği gibi Hz. Hamza Rasûl-i Ekrem'in amcası ve sütkardeşidir. Çünkü Ebû Leheb'in kölesi Süveybe her ikisini de emzirmiştir. Kendisi "Esedüllahı ve Rasûlihi: Allah'ın ve Rasûlünün aslanı" ünvanlarıyla anılırdı. Hz. Peygamberin peygamber olarak gönderilişinin ikinci yahut da altıncı yılında müslüman oldu. Rasûl-i Ekrem'den iki yaş büyüktü, uhûd savaşında Vahşî tarafından şehîd edilmişti.

Hz. Ca'fer b. Ebî Talib ise, ilk müslümanlardandır. İlk müslüman olanların yirmi altıncı veya otuzbirincisidir. Hz. Ali'den on yaş büyüktür. Onun hakkında Ebû Hureyre (r.a.) şöyle demiştir: "Peygamber (s.a.)'den sonra Ca'fer'den üstün bir kimse ayakkabı giymemiş, ayakkabı sahibi olmamış, bineklere ve eğerlere binmemiştir." Rasûl-i Ekrem'in izniyle Habeşistan'a hicret etmiş ondört sene Habeşistan'da kalmış, Habeşistan Kralı onun delaletiyle müslüman olmuştur. Nihayet hicretin altıncı yılında Hay-ber'in fethinden sonra Habeşistan'dan Medine'ye gelmiş ve onu gören Rasûl-i Ekrem kendisini kucaklamış "Hayber'in fethine mi yoksa Ca'fer'in gelişine mi sevineceğimi bilemiyorum." demekten kendini alamamıştır. Mute muharebesinde şehîd olmuştur. Kendisi Hz. Hamza'nın kızı Ümâme'nin teyzesi Esma bint Ümeys ile evliydi. Hz. Ca'fer'in hanımı olan bu kadın da ilk müslümanlardandı. Kocası ile birlikte o da Habeşistan'a

hicret etmişti. Kocası Ca'fer Mute savaşında şehîd olunca Hz. Ubûbekir'le, Hz. Ebûbekir vefat ettikten sonra da Hz. Ali ile evlendi. Kendisi mü'minlerin annesi Meymûne'nin ve Hz. Abbas'ın hanımı Ümmu'l-Fadl'ın kardeşi idi.[496]

Bazı Hükümler

1. Çocuğun terbiyesi ve himâyesi mevzüsunda teyze anne gibidir. Bu bakımdan çocuğun terbiyesini üstlenmekte en başta anne, ondan sonra da teyze gelir. Bir başka ifâdeyle çocuğun etrbiyesi meselesinde teyze babadan ve halalardan önde gelir. Hafız İbn Hâcer'in beyânına göre çocuğun terbiyesini üstlenmekte teyze haladan önde gelir. Çünkü Rasûl-i Ekrem, Hz. Hamza'nın kızını Hz. Ca'fer'e verdiği sırada çocuğun halası Safiyye bint Abdilmuttalib hayatta idi. Teyze, çocuğun kadın asabelerinden kendisine en yakın olan halasına takdim edildiğine göre, diğer akrabalarına da tercîh edileceği aşikârdır. Bu aynı zamanda çocuğun terbiyesini üstlenmekte annenin akrabalarının, babanın akrabalarından önde geldiği anlamına gelir.

İmam Ahmed'in çocuğun terbiyesi mevzüsunda "halanın teyzeye takdîm edilmesi gerekir" dediği rivayet edilmişse de bu görüşe itiraz edilmiştir. Çünkü Hz. Hamza'nın çocuğunun terbiyesi hususunda hayatta olan halası onun kendi hakkı olduğunu hiçbir zaman iddia etmemiştir. Ama teyzesi adına onun kocası olan Ca'fer çocuğun kendi yanlarında kalması gerektiğini iddia etmiş ve davacı olmuştur. Fakat çocuğun terbiyesini üstlenen bir kadın evlendiği zaman çocuğun akrabalarından biri bu hakkı ondan geri alabildiği gibi kadının kocası da onun çocuğu yanına almasına engel olabilir. Fakat'kadının muhalifleriyle anlaşması halinde onun, çocuğun terbiyesini yürütme hakkı devam eder.

3. Sıla-i rahmi gözetmek son derece mühimdir. Sıla-i rahmi gözetmek hususunda ilgililerin gereken titizliği göstermeleri ve gerektiği zaman onu korumak için haklarını aramaları gerekir.

4. Bir kız çocuğunun terbiyesini yüklenen kadının evlendiği erkek, çocuğun mahremi olan bir erkekse, o kadının, çocuğun terbiyesini üstlenme hakkı yine eskisi gibi devam eder. Bu görüş İmam Ahmed'den rivayet olunmuştur. Yine İmâm Ahmed'den gelen bir rivayete göre bu mevzuda çocuğun erkek olması ile kız olması arasında bir fark olmadığı gibi, kadının

evlendikten sonra da çocuğun terbiyesini üstlenebilmesi için kocasının çocuğun mahremi olması şart değilse de emin bir kimse olması şartdır.

5. Kız çocuğunun terbiyesini üstlenen bir kadın, çocuğa yabancı olan bir erkekle evlenmedikçe çocuğun terbiyesini yüklenme hakkını yitirmez. Mâlikî ulemâsı ile Şafiî ulemâsının meşhur olan bir görüşüne göre kadının evlendikten sonra da bu hakkım elinde tutabilmesi için evlendiği erkeğin, çocuğun dedesi olması gerekir. Bu görüşte olan ulemaya göre Hz. Ca'fer'-in hanımı bu şarta uymayan birisi ile evlendiği halde yine de çocuğu yanında tutabilmişse bunu sebebi, bu görevi alma hakkına sahib olan halanın kendi hakkını ona bağışlamış olması, Hz. Ca'fer'in, çocuğun hanımının yanında kalmasına rızâ göstermesi ve bu hakkın kendilerine verilmesini isteyenlerin de evli olmalarıdır. Binaenaleyh bu hakkın kendilerine verilmesini isteyenlerin bu istekleri evli oldukları için reddedilmiştir. Ancak Hz. Peygamberin Hz. Hamza'nm kızının terbiyesi görevini vermek için Hz. Ca'fer'i seçmiş olmasını izahta ulemâ ihtilâfa düşmüşlerdir. Çünkü eğer çocuk Hz. Ca'fer'in amcasının kızı olduğu için ona verilmişse bu görev Hz. Ali'ye de verilebilirdi. Çünkü bu çocuk Hz. Ali'nin de amcasının kızıydı. Rasûl-i Ekrem'in bu çocuğu, Hz. Ca'fer'e teyzesiyle evli olduğu için vermiş olduğu da düşünülemez. Çünkü Hz. Ca'fer çocuğun teyzesi ile evliydi yani çocuğun teyzesi Hz. Ca'fer'in hanımıydı. Fakat kadının evli olması çocuğun terbiyesini üstlenme hakkını ibtâl eder.[497]Ahmed ile Hasan el-Basrî ve İbn Hazm buna "kadının kocası razı olunca onun evli olması çocuğun terbiyesini üstlenmesine engel teşkil etmez." diye cevap vermişlerdir ve Rasûl-i Ekrem'in Hz. Hamza'nın kızını Hz. Ca'fer'e veriş sebebini böyle açıklamışlardır. Bazıları da evlilik kadınların çocuğun terbiyesini üstlenme hakkını ibtâl etmez. Ancak babanın hak iddia etmesi halinde annenin terbiye hakkını ibtâl eder. Hak iddia eden kimsenin çocuğun babası olmaması halinde evlilik hiçbir zaman hiçbir kadının bu hakkını ibtâl edemez, demişlerdir ki, bu izah tarzları mevzûmuzu teşkil eden hadîs-i şerifle 2276 numaralı hadisin arasını te'lîf eden en güzel bir izahtır.[498]

2279. ...(Hz. Ali'den rivayet edilen Önceki) haber, Abdurrahman b. Ebî Leylâ'dan da rivayet olunmuştur. Ancak bu haber (önceki haberin) tamamı değildir. (Bu haberi nakleden râvî) dedi ki: (Rasûlullah sallallahû aleyhi ve

sellem) o kızın Ca'fer'e verilmesine hükmetti, çünkü onun teyzesi (Hz. Ca'fer'in) yanında idi.[499]

Açıklama

Her ne kadar bu hadis görünüşte mürsel ise de aslında muttasıldır.Çünkü Ebu Bekir el-îsmâilî bu hadisi muttasıl olarak rivayet etmiştir. Binaenaleyh İbn Hazm'ın bu hadis hakkında "mürseldir" demesi doğru olmadığı gibi, bu hadisin râvîlerinden Ferve'nin kimliğinin mechûl olduğunu söylemesi de gerçeğe aykırıdır. Çünkü Süfyân b. Uyeyne gibi kimseler, onun maruf bir kimse olduğunu ifâde etmişlerdir.

Bu hadisle ilgili açıklama bir önceki hadisin şerhinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.[500]

2280. ...Ali (r.a.)'den; demiştir ki: Mekke'den çıktığımız zaman Hamza'mn kızı (Rasûl-i Ekrem'e), "amca! amca!" diyerek peşimize düştü.

Sonra Hz. Ali varıp onun elinden tutmuş (Hz. Fatıma'ya hitaben), "amcanın kızını al", demiş. (Hz. Fatıma da) onu hayvanının sırtına bindirmiş.

(Hadisin bundan sonraki kısmında) Hz. Ali bir önceki hadisi anlattı (ve şunları) söyledi; Ca'fer dedi ki: "(Bu kız benim) amcamın kızıdır. Teyzesi de benim zevcenidir." Bunun üzerine Peygamber (s.a.) kızın teyzesine ait olduğuna hükmetti ve "teyze anne mesabesindedir." buyurdu.[501]

Açıklama

Daha önce tercümesini sunduğumuz 2278 numaralı hadis-i şerifte, Hz. Hamza'mn kızını Mekke'den çıkaran kimsenin Hz. Zeyd b. Harise olduğu ifâde edilirken burada, çocuğu Mekke'den dışarı çıkaran kimsenin Hz. Ali olduğu ifâde edilmektedir. Aslında bu iki ifâde arasında bir çelişki yoktur. Çünkü gerçekte çocuğu Mekke'den ilk çıkaran kimse Zeyd b. Hârise'dir. Nitekim 2278 numaralı hadis-i şerif de bunu ifâde etmektedir ve çocuk Mekke'den dışarı çıkarılırken Rasûl-i Ekrem'in bundan haberi olmamıştır.

Nitekim Hafız İbn Hâcer'in naklettiği şu hadis-i şerif de bunu ifâde etmektedir:,"Hz. Peygamber ailesinin yanına döndüğü zaman Hamza'mn kızını onların yanında buldu. Çocuğa hitaben;

"Seni Meke'den kim çıkardı?" diye sordu. Kız da;

Ailemden bir adam, diye cevap verdi. Oysa Rasûlullah (s.a.) çocuğun Mekke'den çıkarılması için bir emir vermemişti. Sonra kız Rasûl-i Ekrem'in bulunduğu yere vardı ve orada bulunan erkeklerin arasında dolaşmaya başladı. Rasûl-i Ekrem'i arıyordu. Rasûlullah (s.a.)'i görünce peşine düşüp amca amca diye bağırmaya başladı. Bunun üzerine Hz. Ali onu tutup Hz. Fatıma'nın devesine bindirmiştir.[502]

Vefat veya boşanma gibi bir sebeple evlilik bozulmuşsa hidâne (çocuğu besleyip büyütme) hakkına sahib olabilmek için; hürriyet ,akıl, bulûğ, emniyet, korumaya gücü yeterlilik gibi şartlar aranır. Ayrıca kadınlar için bir de bakılmak istenen çocuğa yabancı olan birisiyle evli olmaması şartı aranır.

Erkekte müslümanhk şartı aranırsa da kadında bu şart aranmaz... Ancak çocuğu kâfir yapabileceği tehlikesi belirdiği zaman bu hak ondan geri alınacaktır.

Daha önce de ifâde ettiğimiz gibi Hidâne hakkı öncelikle anaya aittir. Bunda ittifak vardır. Nitekim 2276 numaralı hadis-i şerifle şu hadis-i şerif bunu açıkça ifâde etmektedir: "Hz. Ebû Bekir'in hilâfetinde, Hz. Ömer ile boşadığı eşi arasında böyle anlaşmazlık zuhur etmiş ve Halîfe Ebû Bekir (r.a.) Hz. Ömer'e şöyle demiştir: "Anasının okşaması, kucağı ve kokusu çocuk için senden daha hayırlıdır. Büyüyüp kendisi tercih edinceye kadar..." [503]

Ana bulunmaz veya hidâne şartlarını hâiz olmazsa bu hak sırayla anneanneye, baba-anneye, öz kız kardeşe, ana bir kız kardeşe, baba bir kız kardeşe, öz kız kardeş kızlarına, anadan kız kardeş kızlarına, babadan kız kardeş kızlarına, teyzelere ve nihayet halalara intikâl eder.

Çocuğun yukarıda sayılan kadınlardan bir akrabası yoksa hidâne görevi erkeklere intikâl eder. Bunlar da sırayla; baba, dedeler, erkek kardeş, erkek kardeş çocukları, amcalar, -erkek çocuk için- amca çocukları. Bunlar mirastaki asabe tertibine göredir. Asabe derecesinde hısım bulunmadığında İmâm Ebû Hanife'ye göre ana vasıtasıyla hısım olan zevi'l-erhâma intikâl

eder. Ulemânın büyük çoğunluğuna göre ise, kadı bunlardan uygun gördüğü bir kimseyi görevlendirir.

Hidâne süresi çocuğun buna olan ihtiyâcına bağlıdır. Genellikle, "kendi kendine yiyip içebilecek ve elbisesini giyebilecek hale gelinceye kadar devam eder." denmiş, sonraları ihtilâfa yer kalmaması için erkek çocukta yedi ve dokuz, kızda ise dokuz ve onbir yaşlar nihâî had olarak kabul edilmiştir. Hidâne süresi sona erince çocuk, İmâm-ı Şafiî'ye göre anne ve babadan hangisini isterse onun yanında kalır.

Ulemânın pekçoğuna göre ise, çocuk erkek ise, normal olarak ergenlik çağına ulaşıncaya kadar babasının yanında kalır. Bulûğdan sonra normal ise, müstakil ev açmak veya ebeveyninden birini tercîh etmek çocuğun hakkıdır. Sefih veya bunak ise, babasının yanında kalır.[504]

35-36. Boşanmış Kadınların İddet Beklemesi

2281. ...Esma bint Yezîd b. es-Seken el-Ensâriye'den rivayet olunduğuna göre, Rasûlullah (s.a.) zamanında, boşanan kadınlar için iddet beklemek (mecburiyeti) yokken kendisi kocasından boşanmış. Esma kocasından boşandığı zaman Aziz ve Celîl olan Allah, talâk-dan dolayı (beklenmesi) gereken iddet hakkında âyet-i kerime indirmiş ve boşanan kadınlar için iddet gerektiğine dâir, hakkında âyet indirilen ilk kadın olmuştur.[505]

Açıklama

İslâmın ilk yıllarında kadının iddet beklemesi gerektiğine dâir bir hüküm yoktu. Fakat Hz. Esma kocasından

boşandıktan sonra Allah teâla ve tekaddes hazretleri "boşanmış kadınlar üç kur'(üç ay veya üç temizlik süresi) bekleyip kendilerini gözetlerler.."[506]buyurarak kocalarından boşanan kadınların iddet beklemeleri gerektiğini bildirdi. Bu ayet-i kerimenin inmesinden sonra kocasından boşanan kadınların iddet beklemesi meşru* oldu. Bilindiği gibi iddet meselesi ulemâ arasında ihtilaflıdır. Bazılarına göre iddet beklemekten maksad, üç temizlik süresi beklemektir. Bu meseleye inşallah ileride tekrar döneceğiz.[507]

Bazı Hükümler

Kocasından boşanan kadınların iddet beklemeleri meşrudur. Bu meşruıyyet ve mecburıyyet ki tab, sünnet ve icmâ' ile sabittir. Kitabdan delili; *'yaşlılıklarından dolayı âdetten kesilen kadınlarınızın (bekleme sürelerinden) şüphe ederseniz, bilin ki onların bekleme süresi üç aydır..." [508] âyet-i kerimesiyle, "içinizden ölenlerin geriye bıraktıkları eşleri, dört ay on gün bekleyip kendilerini gözetlerler.”[509] âyet-i kerimesidir.

Sünnetden delili ise, 2284 ve 2300 numaralı hadis-i şeriflerle benzeri pek çok hadîs-i şerîfdir. Ayrıca, bütün mezhepleri, temsil eden ulemânın tümü kocasından boşanan bir kadının iddet beklemesi gerektiği hususunda ittifak etmişlerdir.

Kocası vefat eden veya kocasıyla bir yatakta yattıktan sonra ondan ayrılan bir kadının iddet adıyla bir süre bekleyerek, bu süre sona erinceye kadar evlenmekten kaçınması bir vecîbedir. Bu vecibeye riâyet etmenin hikmeti, akılla bilinemeyen (teâbbüdî) bir görevdir. Bununla beraber iddetin meşru' kılınışının hikmeti bize tamamen kapalı da değildir. Bu hikmetleri şöylece sıralamak mümkündür:

1. Kadının eski kocasından hamile olup olmadığım tespit ederek, neslin karışmasını önlemek ve aslın ve asaletin muhafazasını sağlamaktır.

2. Nesebin, aslın ve asaletin muhafazası insanlara has bir şereftir. İnsanın hayvanlardan ayrıldığı özelliklerden biri de haseb ve nesebinin muhafazasıdır,

3. Nikâhın önemine ve ciddiyetine dikkatleri çekip onun basit bir birleşme olmadığım kavratmak.

4. Vefat eden kocasının hatırasına bağlılığını ve sadakatini isbat için kadına bir fırsat vermek.

5. Boşanıp tekrar evlenmeyi güçleştirerek, aile bağını korumak ve suistimalleri önlemek.

6. Ric'î talakla erkeğe bir düşünme fırsatı vermek ve evlilik hayatına tekrar ve kolayca dönebilme imkânı sağlamak.

İbni Kayyim'ın beyânına göre, iddete beş hak taallûk eder;

1. Kocanın hakkı,

2. Allah'ın hakkı,

3. Çocuğun hakkı,

4. Kadının hakkı,

5. Kadının yeni evleneceği kişinin hakkı.

İddete taalluk eden bu beş hak mevzu'unu biraz daha açalım;

1. Kocanın hakkı; iddet sayesinde düşünüp tekrar eski karısına kolayca dönme imkânı bulmasıdır. Cenâb-ı Hâk; "...kocaları da bu arada barışmak isterlerse, onları geri almağa daha çok hak sahibidirler..."[510] buyurarak kocanın bu hakkını ifâde buyurmuşlardır.

2. Allah'ın hakkı; kadının, Allah'ın emrettiği şekilde iddete, kocasının evinde devam etmesidir. İmâm Ahmed ile İmâm Ebû Hanife (r.a.) bu görüştedirler.

3. Çocuğun hakkı ise; nesebinin korunmasıdır.

4. Kadının hakkı da iddet süresi içerisinde nafakasının teminidir. Çünkü ric'i talâkla boşanmış olan kadınlar henüz kocalarının nikâhı altında sayılırlar. Bu bakımdan iddet süresi içerisinde kadınla kocası arasında miras hükümleri de bakîdir.[511]

Hakkında iddet âyeti inen Esma bint Yezîd el-Ensâriyye, ashâbdan Yezîd b. es-Seken-el-Eşhelî'nin kızı olan Esmâ'dır ki, sahâbi kadınlarının faziletlilerindendir.

Bir gün sahabeden diğer kadınlar tarafından Rasûlullah'ın huzuruna gönderildi ve şöyle dedi; "Anam babam sana feda olsun ey Allah'ın Rasûlü! Ben kadınlar tarafından gönderildim. Hak teâlâ hazretleri seni bütün erkeklere ve kadınlara peygamber olarak göndermiştir. Biz kadınlar sana ve senin Rabbine îman ettik. Lâkin biz kadınlar olarak sizin evlerinizde kapanıp kalmış, sizin şehvetlerinizi tatmin ediciler olmuş, çocuklarınızı karnımızda taşımak durumunda kalmışızdır. Siz ise, Cuma namazları kılmak, camilere ve cem'ata çıkmak, hastalara gidip hatır sormak, cenazelerde bulunmak, defalarca hac edebilmek, bunlardan daha faziletlisi'Allah yolunda muharebe ve cihâd edebilmek için faziletlerle bizden üstün olmuşsunuzdur. Lâkin erkek kısmı hac veya umre etmek yahut kafirlerle mücâ-hede ve muharebe eylemek üzere evinden çıktığı hallerde sizin mallarınızı biz korur ve iplik eğirip elbiselerinizi dokuruz. Çocuklarınızı besleriz. O halde bizler o hayırlı ve sevaplı işlerin ecirlerinde sizlere ortak olamaz mıyız?"

Hz. Peygamber Esmâ'nın bu sözlerini dinledikten sonra yanlarında bulunan ashabına dönerek;

"Siz hiçbir kadından dini işleri konusunda olan sorusunda bunun ifâdelerinden daha güzel söz işittiniz mi?" buyurdu. Onlar da: "Ey Allanın Rasûlü, biz zannetmeyiz ki, bir kadın böyle güzel ifâdeye yol bulabilsin" dediler. Rasûl-i Ekrem (s.a.) tekrar ona hitâb ederek;

"Ey hatun, anla ve taraflarından gelmiş olduğun kadınlara da anlat ki; kadın kısmının kocası ile iyi geçinip, kocasının hoşnutluğunu kazanması o faziletlerin hepsine mu a'dil olur" buyurmuşlardır.[512]

İbn Kesîr bu hadîsin hasen-garib olduğunu söylemiştir.[513] ve senedinde, çeşitli yönlerden cerh edilen Süleyman b. Abdilharnid ile İsmail b. Ayyaş vardır.[514]

37. Boşanıp da İddet Beklemekten İstisna Edilen Kadınlarla İlgili İstisna Hükmünün Sonradan Nesh Yada Tahsis Edilmesi

2282. ...İbn Abbas (r.a.)'dan; demiştir ki: "Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç kur (üç adet veya üç temizlik süresi) beklerler."[515] ve "Yaşlılıklarından dolayı âdetten kesilen kadınlarınızın bekleme sürelerinden şüphe ederseniz, (bilin ki) onların bekleme süresi üç aydır."[516] Bunların hükmünden şu buyrukta belirtilenler neshe-dildi;[517] "Eğer onları nikahlayıp da, henüz onlara dokunmadan bo-şarsanız, onların üzerinde sayacağınız bir iddet hakkınız yoktur."[518]

Açıklama

"el-Mutallakât" kelimesinin başında bulunan "el" harf-i tarifi, ulemânın bazılarına göre, cins ifâde ettiğinden bu

âyet-i kerîmenin hükmüne sadece normal olarak hayız görmüş olup da kocası ile cinsî münâsebette bulunan fakat hâmile olmadan boşanan kadınlar girmektedir. Bu görüşte olan ulemaya göre, âyet-i kerîmede nesh veya tahsîs yoktur. Nitekim âyet-i kerîme de geçen "...kendilerini gözetlerler..." sözü de bu görüşü teyîd etmektedir.

Hazreti İbn Abbas'a göre ise, "el-Mutallakât" kelimesinin başında bulunan "el" harf-i tarifi, istiğrak ifâde eder. Bir başka ifadeyle yukarıda sözü geçen kadınlarla birlikte, kocasından boşanmış olan diğer kadınlar da bu kelimenin şümulü içerisine girer. Binaenaleyh “el-Mutallekât" kelimesinin kapsamına normal olarak hayız görmüş olup da kocasıyla birleştikten sonra veya birleşmeden önce boşanan kadınlar girdiği gibi hayız çağına girmeden Önce veya hayızdan kesildikten sonra boşanan kadınlar da girerler. Bu görüşe göre yukarıda mealini sunduğumuz Bakara sûresi-, nin 228. âyet-i kerimesi, "âdetten kesilen kadınlarınızın bekleme sürelerinden şüphe ederseniz bilin ki onların bekleme süresi üç aydır. Henüz adet görmeyenler de böyledir. Gebe olanların bekleme süresi yüklerini bırakmalarına kadardır."[519] âyet-i kerimesiyle tahsîs edilerek henüz hayız çağına gelmeden kocasından boşanan kadınlarla, hayızdan kesilmiş olan

kadınlar bu âyetin hükmü dışında bırakılmış, bunların boşandıktan sonra üç ay iddet beklemeleri gerektiği bildirilmiştir. Bu âyetin devamında da; "İçinizden vefat edenlerin geride bıraktıkları kadınlar dört ay on gün iddet beklerler."[520] buyurularak, hâmile iken kocasından boşanan kadınların dört ay on gün iddet beklemeleri gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca, "Ey inananlar, inanan kadınları nikahlayıp da henüz onlara dokunmadan bosarsanız, onların üzerinde sayacağınız bir iddet hakkınız yoktur."[521] âyet-i kerimesiyle de kocasıyla cinsî münâsebette bulunmaksızın boşanan kadınların iddet beklemeleri gerekmediği hükmünü getirmiştir.

Cumhuru ulemâya göre, "el-Mutallakât" kelimesinin başındaki "el", istiğrak ifâde eder. Daha sonra bu mevzuda nazil olan mealini sunduğumuz âyet-i kerimeler, "el-Mutallakât: boş anmış kadınlar" kelimesinin hükmünü tahsis etmiştir. İbn Abbas (r.a.)'a göre ise, Talâk Sûresinin dördüncü âyeti daha hayız çağına gelmeden, kocasından boşanan kadınlarla ha-yızdan kesildikten sonra ya da hâmile kaldıktan sonra boşanan kadınları "el-Mutallakât" kelimesinin şûmûlü dışında bırakmış, Ahzâb sûresinin 49. âyeti de bu hükmü neshedip kocasıyla cinsî münâsebette bulunmadan boşanan kadınlar hâriç, kocasından boşanan bütün kadınları yine "mütallakât" kelimesinin kapsamı içine sokmuştur.[522]

Bazı Hükümler

1. Kocasıyla bir yatakta yattıktan sonra boşanan kadınların ıddetı uç kuru dur. Ancak kuru kelimesinin temizlik mânâsına mı yoksa hayız mânâsına mı geldiği ulemâ arasında ihtilaflıdır.

Hanefî ulemasıyla İmâm Ahmed'e göre âyet-i kerimede geçen kuru' sözü hayız mânâsında kullanılmıştır. Sahâbînin ileri gelenlerinden dört halife ile, İbn Mesud, Ebû Musa el-Eş'ârî, İbn Abbas, Muaz b. Cebel (r.a.) da bu görüşte oldukları gibi Said b. Cübeyr, Tavus, Said b. el-Müseyyeb de bu görüştedirler. Delîlleri ise, "Peygamber (s.a.)'in hayız görmeye başlayan Ümmü Habibe'ye kar' günlerinde namazını bırakmasını, bu hali geçtikten sonra güçlenip namazını kılmasını emrettiği"ni ifâde eden 281 numaralı hadis-i şerîfle "Boşanmış kadınlar, üç kar' kendilerini gözetirler..."[523] âyet-i kerimesinin zahiridir. Çünkü bu âyet-i kerîmenin zahiri, kar'ın üç tam kar' olmasını emretmektedir. Kar'm temizlik anlamında kullanıldığını kabul

edersek kadının üç tam kar' beklemesi imkansızlaşacaktır. Çünkü eğer kadın temizlik halinde boşanmışsa ve içinde bulunduğu temizliği de sayarsak -bir kaç günü geçmiş olacağından- bekleme müddeti eksik olacaktır. İçinde bulunduğu temizliği saymazsak ve onu takib eden temizlikten itibaren hesâb etsek o zaman da bekleme müddeti üçten fazla olacaktır. Şu halde kar' kelimesini temizlik manasına alınca üç tam kar'ı gerçekleştirmek mümkün olmuyor. Ayrıca "yaşlılıklarından dolayı adetten kesilen kadınlarınızın (bekleme sürelerinden) şüphe edersiniz..."[524] âyet-i kerimesinde hayızdan kesilen kadınların ay hesabıyla iddet beklemeleri gerektiğinden bahsedilmesi de iddette hayızın asıl olduğunu ortaya koymaktadır.

İmâm Mâlik ile Şafiî'ye ve Yedi Fakih diye anılan Said b. Müseyyeb, Urve b. ez-Zübeyr, el-Kâsım b. Muhammed, Ebû Bekr b. Abdirrahman, Hârice b. Zeyd b. sabit, Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe b. Mesud, Süleyman b. Yesâr'a göre ise, âyet-i kerîmede kar' sözü temizlik anlamında kullanılmıştır. Bu görüş İmâm Ahmed'den de rivayet olunmuştur. Delilleri ise; "...kadınları boşadiğiniz zaman iddetleri içinde boşayın..."[525] âyet-i kerîmesiyle, Hz. Peygamberin hanımını hayızlı iken boşayan İbn Ömer için; "Hanımına geri dönsün, sonra temizlenip tekrar hayız görünceye, daha sonra tekrar temizleninceye kadar yanında tutsun..." manasındaki 2179 numaralı hadîs-i şeriftir.

2. Hayızdan kesilen ve kocasından boşanan bir kadının iddeti üç aydır. Ulemâ kadının kaç yaşında hayızdan kesileceği konusunda ihtilâf etmişlerdir.

Hanefî ulemâsının meşhur olan görüşüne göre, kadınlar ellibeş yaşına vardıkları zaman hayızdan kesilirler. Fetva da buna göre verilmektedir.

Mâlikî ulemâsına göre ise, hayızdan kesilme yaşı elliden yetmişe kadar devam edebilir. Elli yaşından sonra gelen kan tecrübeli kadınlara sorulur, onlar hayız kanı olduğuna hükmederlerse bu kanın hayız kanı olduğu kabul edilir. Hayız kanı olmadığım söylerlerse kadının hayzının kesildiğine hükmedilir. Eğer kadının hayız yaşı elli yaşından sonra kesilecek olursa, onun hayızdan kesildiğine hükmedilir. O zaman kadın iddetini ay hesabıyla bekler ki bunda ittifak vardır.

fmâm Şafiî'ye göre ise; kadının hayızdan kesilme yaşı altmış ikidir.

İmâm Ahmed'den bu mevzuda çeşitli rivayetler vardır. Birinci rivayete göre kadın elli yaşına varınca hayızdan kesilir. Çünkü Hz. Aişe, "kadın elli

yaşına girdikten sonra bir daha karnında çocuk bulamaz." demiştir. İmâm Ahmed'den gelen ikinci rivayete göre ise, Arap kadınlarının dışındaki kadınlar elli yaşında, Arap kadınları ise altmış yaşında hayızdan kesilirler. Gerçek olan şudur ki elli yaşından sonra genellikle kadınların hay-zı kesilir. Bununla beraber bir kadında elli yaşından sonra kan gelecek olursa o kanın hayız kanı olduğuna hükmedilir. Çünkü kan hayzın alâmetidir. Fakat altmış yaşından sonra gelen kanın hayız kanı olmadığına hükmedilir. Çünkü altmış yaşından sonra hayız kanının gelmesi mümkün değildir.

3. "...Henüz hayız görmeyenlerin iddetleri, şüphelenirseniz -biliniz ki-üç aydır."[526] âyet-i kerîmesi küçük olduğundan dolayı henüz hayzı görmeyen kadınların boşanma veya tefrikten sonra iddetinin üç ay olduğunu ifâde etmektedirler.

Ebu Hayyan'a göre ölünceye kadar hiç hayız görmeyen kadınlarla, hayız çağına girdiği halde hayız görmeyen kadınlar da bu âyet-i kerîmenin şümulüne girdiklerinden hayız çağma girmediği için henüz hayız görmeyen kızlar gibi üç ay iddet beklerler.[527] Yaşı, onbeş ile hayızdan kesilme yaşı arasında olup da, bilinmeyen bir arızadan dolayı hiç hayız görmeyen bir kadının iddeti on iki aydır. Bu görüş îmam Mâlik'indir.

Cumhura göre böyle bir kadın elli beş yaşına kadar bekler ve kocası bu müddet içerisinde ona nafaka verir. Hz. Osman ile Hz. Ali, Zeyd b. Sabit, Abdullah b. Mes'ûd, îmâm Şafiî ve Hanefî ulemâsı bu görüştedirler. Hz. Ömer'in böyle bir kadının dokuz ay iddet beklemesi gerektiği görüşünde olduğu rivayet edilmiştir. Hasan el-Basri'ye göre ise, bu durumda olan kadın bir sene bekler eğer yine de hayızi gelmezse o zaman üç ay daha beklemekle iddeti sona erer ve başka bir kocayla evlenebilir.[528] Bu mevzuda cumhuru ulemâ yukarıda naklettiğimiz âyetin zahirî manâsına dayanırken, imâm Mâlik ve tâbîleri bu anlayışın gerek yıllarca kocasız kalacak kadın ve ona nafaka ödeyecek eski kocası için büyük güçlükler getireceğini göz önüne alarak âyet-i kerîmeyi şöyle anlamışlardır: "İhtiyarlık çağına gelmedikleri halde hayızları kesilen kadınların ne kadar beklemeleri gerektiği mevzûsunda şüpheye düşerseniz onların iddeti üç aydır." Buna, hâmile olma ihtimâline binâen dokuz ay daha ekleyince on iki ay olmuştur.[529] Hanefîler de tatbikâtda îmâm Malîk'in bu görüşüyle amel etmişlerdir.

4. "Ey inananlar, inanan kadınları nikahlayıp da henüz onlara dokunmadan bo sarsan iz, onların üzerinde sayacağınız bir iddet hakkınız yoktur..."[530]âyet-i kerîmesi ise kocayla cinsî münasebette bulunmadan boşanan bir kadının iddet beklemesi gerekmediğine delâlet etmektedir. Eğer bu kadın kocası ile halvette bulunmamışsa ö zaman iddet beklemesi gerekmediğinde ulemânın ittifakı vardır. Fakat kocasıyla halvette bulunup da cimâ'da bulunmamış olması halinde ulemâ ihtilaflıdır.

Hanefî ulemâsı ile İmâm Mâlik, Sevrî, Zührî, Atâ, Evzâî, Ahmed ve İshak'a göre bu durumda olan bir kadının iddet beklemesi gerekir. İmâm Şafiî'nin eski mezhebi de budur. İbn Kudâme'nin beyânına göre bu mevzuda Sahabenin icmâı vardır.

İmâm Şafiî'nin yeni mezhebine göre» "bu durumda olan bir kadının iddet beklemesi gerekmez. Çünkü bu mevzûdaki âyet-i kerîme mutlaktır. Binâenaleyh bu kadının da diğer kadınlar gibi iddet beklemesi gerekmez."

Bilindiği gibi "kimsenin göremeyeceği ve ansızın gelemeyeceği bir yerde evlilerin başbaşa kalmalarına "Halvet-i sahîha" denir. 'Ualvet-i sahîhamn mukabili ise, onun şartlarını taşımayan "Halvet-i fâ5ı4e"dir. Evlilerin sokakta, insanların içinde, kapı ve penceresi açık evde yanyana gelmeleri fasit halvetin, örnekleridir.

Sahîh halvetin gerçekleştirilmesi için şu şartların bulunması gerekir:

a. Tabiî bir engelin bulunmaması. Yâni a'mâ veya uykuda bile olsa aklı başında üçüncü bir şahıs gibi insanların birleşmesine engel teşkîl edecek bir durumun olmaması.

b. Birleşmeye engel teşkîl edecek hastalık ve iktidarsızlık gibi sıhhî, maddî ve hissî bir engelin bulunmaması,

c. Hayız, lohusahk, ramazan orucu, ihram gibi dinî-şer'î bir engelin bulunmaması.[531]

36-38. Erkeğin Boşadığı Karısına Dönmesi

2283. ...Ömer (b. el-Hattab r.a.)'den rivayet olunduğuna göre, Nebî (s.a.) Hafsâ (r.anha)'yı boşamış, sonra da (iddet süresi içinde) ona dönmüştür.[532]

Açıklama

Rasûl-i Ekrem'in, Hz. Hafsa'yı boşaması şöyle olmuştur; Hz. Peygamber günlerini, hanımları arasında taksim eder, adalet ölçüleri içerisinde hergün birinin yanında kalırdı. Nöbet sırası Hz. Hafsa'ya geldiği gün Hz. Hafsa anne ve babasını ziyaret etmek üzere izin istedi. Rasûl-i Ekrem ona izin verdikten sonra cariyesi Mariye'-yi Hz. Hafsa'mn odasına çağırıp onunla başbaşa kalmıştı. Bu esnada Hz. Hafsa, ziyaretini tamamlayıp dönmüş ve odasında Rasûl-i Ekrem'le Hz. Mâriye'nin bulunduklarını ve odanın kilitli olduğunu görmüştü. Bunun üzerine Hafsa kapının önüne oturup ağlamaya başladı. Rasûl-i Ekrem alnından terler dökülerek dışarı çıktı. Hafsa, Mâriye ile başbaşa kalmak maksadıyle kendisine izin verildiğini iddia ediyordu. Rasûl-i Ekrem aslında Hz. Mariye ile kalmasının Allah'ın kendine tanımış olduğu bir hak olduğuni ifâde ettikten sonra, Hz. Hafsa'yı memnun etmek için bir daha Hz. Mariye ile başbaşa kalmayacağına söz verdi ve bunun aralarında kalmasını istedi. Hz. Hafsa ise, Rasûl-i Ekrem gider-gitmez Hz. Aişe'nin odası ile kendi odası arasındaki duvara vurup Hz. Aişe'yi çağırdı, olanları ona anlattı. Daha sonra bunu öğrenen Hz. Peygamber Hz. Hafsa'mn yaptıklarına öfkelenip onu boşadı.[533]

Tahrim Sûresinin şu ayeti bu hadiseye işaret etmektedir. "Peygamber eşlerinden birine gizli bir söz söylemişti. Fakat eşi o sözü haber verip, Allah da onun bu davranışını o (peygamberi)ne açıklayınca (peygamber hanımına) bu (söyledikleri)nin bir kısmım bildirmiş (şunları filâna söyledin demiş) bir kısmından da vaz geçmişti. (Peygamber) bunu O'na haber verince eşi, "bunu sana kim söyledi?" dedi (Peygamber): (herşeyi) bilen, haber alan (Allah) bana söyledi" dedi."[534]

Kays b. Zeyd'in rivayet ettiğine göre, Hz. Peygamber Hz.- Hafsa'yı böşayınca dayıları Kudâme b. Mazûn ile Osman b. Mazûn Hz. Hafsa'mn yanına gelmişler. Hz. Hafsa ağlamış ve, "Allah'a yemîn ederim ki o beni bana ihtiyacı olmadığından dolayı boşamış değildir" demiş tam bu esnada Hz. Peygamber oraya gelip "Cibril bana-Hafsaya dön. Çünkü o çok oruç tutar ve geceleri namaza çok kalkar o cennette senin zevcen olacaktır" dedi," buyurmuş.[535]

Bazı Hükümler

Karısını ric'î talakla boşayan bir kimse, yani bir nikaha ve mehire lüzum kalmadan ona ıddetı içerisinde iddet sona ermeden dönebilir. Bu husus kitap, sünnet ve icmâ' ile sabittir. Kitaptan delili şu âyet-i kerîmelerdir: "Kocaları da bu arada barışmak isterlerse, onları geri almağa daha çok hak sahibidirler..."[536] "Kadınları boşadığınız zaman, bekleme sürelerini bitirdiler mi, ya onları iyilikle tutun, ya da iyilikle bırakın."

Sünnetden delili ise mevzûmuzu teşkîl eden hadis-i şerîfle daha önce tercümesini sunduğumuz 2186 numaralı hadis-i şeriftir.

Kurtûbî'nin beyâmna göre, kendisiyle cinsî münasebette bulunduğu karısını iki (ric'î) talâkla boşayan hür bir kimse, karısı istemese bile iddet süresi sona ermeden o'nu tekrar geri alabilir, fakat karısına dönmeden iddet süresi sona erecek olursa, artık bir daha ona dönemez. Çünkü kadın ona tamamen yabancı bir kadın.olmuştur. Şayet onunla yeniden evlenme durumu ortaya çıkarsa o zaman yeni bir nikâha, veliye ve şâhidlere ihtiyaç vardır.[537] Bu mevzûyu 2186 numaralı hadisin şerhinde ayrıntılı olarak ele alıp açıklamış bulunmaktayız.[538]

37-39. Bâin Talâkla Boşanan Kadının Nafakası

2284. ...Fâtıma bint Kays'dan rivayet edildiğine göre Ebû Amr b. Hafs, Fâtıma'yı gıyaben bâin talâkla boşamış da O'na (nafaka olarak) vekîli ile (bir mikdar) arpa göndermiş. Fâtıma da buna öfkelenmiş. (Ebû Amr'ın vekîli de Fâtıma'ya);

Vallâhî senin bizde bir hakkın yoktur cevâbını vermiş. Bunun üzerine Fâtıma Rasûlullah (s.a.)'e gelerek bu meseleyi ona anlatmış Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem de) O'na;

"Senin onda nafaka hakkın yoktur." buyurmuş ve iddetini Ümmü Şerîk'in evinde geçirmesini emretmiş. Sonra;

"Ümmü Şerik ashabımın daima ziyaretine gittikleri bir kadındır. Sen İbn Ümmü Mektûm'un evinde iddet bekle, çünkü o âmâ bir adamdır. (Yanında) çarşafını çıkarabilirsin! (Nikâh için) helâl olduğun zaman bana bildir!" buyurmuşlardır.

(Daha sonra Fâtıma şunları) söyledi; Helâl olduğum vakit kendilerine, Muâviye b. Süfyân ile Ebû Cehm'in £eni istediklerini söyledim. Rasûlullah (s.a.);

"Ebû Cehm'e gelince O, sopasını boynundan indirmez. Muâvye ise, yoksuldur hiç malı yoktur. Sen Üsâme b. Zeyd'le evlen" buyurdular. (Daha sonra Fâtıma şunları söyledi); Ben buna razı olmadım. Sonra (Rasûl-i Ekrem bana tekrar); "Üsâme b. Zeyd'le evlen!" dedi. Bunun üzerine ben de onunla evlendim. Allah onda hayır yarattı. Ben de ona gıpta ettim.[539]

Açıklama

Fâtıma'yı kocası daha önce iki defa boşamıştı.Bu defa da üçüncü ve sonuncu talâk hakkını kullanarak boşamıştı. Hz. Fâtıma'nın kocası bu son talâkla üç talâk hakkını kullandığı ve karısını üç talâkla boşamış olduğu için bâzı rivayetlerde onun Hz. Fâtı-ma'yı üç talâkla boşadığı ifâde edilmektedir. İmâm Nevevî bu rivayetlerin arasını şöyle birleştiriyor: "Rivayetlerin bazısında Hz. Fâtıma'nın üç talâkla, bazılarında talâk-ı bâinle boşandığı bildirildiği gibi, bir rivayete üç talâkın sonuncusu ile, başka bir rivayette de kalan bir talâk ile boşandığı ifâde olunmaktadır. Hatta mutlak olarak "boşadı" şeklinde dahî rivayet vardır. Bu rivayetlerin arası şöyle bulunmuştur: Kocası Hz. Fâtıma'yı daha önce iki defa boşamıştır. Son defa boşamakla talâk adedi üç olmuştur. İşte üç talâkla boşadığmı söyleyenlerle "bir talâk", "üç talâkın sonuncusu" gibi ta'birler kullananların ve keza mutlak olarak "boşadı" diyenlerin maksadları budur. "Talâk-ı bâinle boşadı" ifâdesinden de aynı mana kastedilmiştir. Çünkü üç defa boşamak talâk-ı bâindir."[540] Mevzûmuzu teşkil eden Ebû Davud hadisinde Ebû Amr'ın karısı Hz. Fâtıma'yı gıyaben boşadığı ifâde edilirken Tahâvî'nin bir rivayetinde de savaşta boşadığı ifâde ediliyor.[541] Bu iki rivayetin arasını şu şekilde birleştirmek mümkündür: Aslında Hz. Ebû Amr, Hz. Fâtımayı'yı Medine'de Hz. Fâtıma'nın yanında iken boşamıştır. Fakat bunu halktan gizli tutmuştur. Nihayet Hz. Ali'yle birlikte sefere çıkmıştır. Karısına vekiller gönderip de nafaka mevzuunda aralarında anlaşmazlık çıkınca Hz. Ebû Amr'ın karısını gıyabında boşadığı zannedilmiştir. Ayrıca Hz. Ebû Amr'ın iki defa sefere çıkmadan önce, bir defa da Hz. Ali ile Yemen'e sefere çıktıktan sonra gıyaben boşamış olması da mümkündür. Nitekim 2290 numaralı hadîs-i şerîf de bu ihtimâli kuvvetlendirmektedir. Hz. Ebû Amr'ın iki vekîli vardı. Ayyaş b. Ebî Rabia ve el-Haris b. Hişâm, Müslim'in rivayet ettiği bir hadîste Hz. Ebû Amr'ın karısına vekîl olarak Ayyaş b. Ebî Rabia'yı

gönderdiği ifâde edilirken[542] Müslim'in diğer bir rivayetinde ikisini birden gönderdiği rivayet edilmiştir.[543] Metinde geçen vekîl kelimesi her ne kadar müfred ise de muzâf olduğu için her iki vekîle de şâmildir.

Rasûl-i Ekrem'in Hz, Fâtıma'ya, hayzli dönemini Ümmü Şerîk'in evinde geçirmesini emrettikten sonra, "Ümmü Şerik ashabımın daima ziyaretine gittikleri bir kadındır. Sen İbn Ümmü Mektûm'un yanında iddet bekle!" diye emir buyurmasını imâm Nevevî şöyle açılıyor: "Ümmü Şerik bir rivayette Kureyş'ten, diğer bir rivayete göre Ensârdan salâh ve takvası ile meşhur bir kadındı. İsmi Guzeyye yahud Güzeyle bint Dâvud'dur. Bâzı ulemâya göre Peygamber (s.a.)'e kendini hibe eden kadın budur. Rasûlullah (s.a.) ashabının bu kadını anneleri gibi hürmet göstererek sık sık ziyaret ettiklerini, bu sebeple onun evinin iddet beklemeye müsâid olmadığını, çünkü iddet bekleyen bir kadının yabancı erkeklere görünmesinin ve onları görmesinin iddetin ruhuna aykırı oduğunu düşünerek sonradan bu tavsiyesinden vazgeçmiş ve Fâtıma'ya Abdullah b. Ümmü Mektûm'un evinde iddet beklemesini emir buyurmuştur. Çünkü Abdullah b. Ümmü Mektûm âmâ idi. Kendisini göremeyeceği gibi ,evine de fazla giden gelen yoktu. Bu sebeple erkeklerden tesettür meşakkati de yoktu.

Bazıları, Peygamber (s.a.)'m Hz. Fâtıma'ya iddetini beklemek için îbn Ümmü Mektûm'un evine göndermesini delîl getirerek "kadın ecnebi erkeğe bakabilir, fakat erkek bakamaz" demişlerse de bu söz doğru değildir. Sahîh olan kavle göre kadının da yabancı bir erkeğe bakması haramdır. Ekser-i sahabe ile cumhuru ulemânın görüşü budur. Çünkü Allah teâ-la hazretleri erkekler için "Mü'minlere söyle, gözlerine sahib olsunlar"[544] buyurduğu gibi kadınlar hakkında da "inanan hanımlara da söyle onlar da gözlerine sahib olsunlar..."[545] buyurmuştur. Bir de, fitne erkekle kadın arasında müşterektir. Erkekten geleceğinden ne kadar endişe edilirse, kadından gelmesinden de o kadar korkulur. Nitekim Ebû Dâvud ile Tirmizfnin rivayet ettikleri bir hadiste beyân olunduğuna göre Ümmü Seleme ile Meymüne (r.an'ha) Peygamber (s.a.)'ın yanında bulundukları bir sırada İbn Ümmü Mektûm yanlarına gelmiş de Peygamber (s.a.);

"Bunun yanında örtünün!" buyurmuş. Kadınlar;

O âmâdır, görmez demişler, fakat Rasûlullah (s.a.) kendilerine;

"Siz de mi âmâsınız, onu görmüyor musunuz?" mukabelesinde bulunmuştur. Tirmizî bu hadisin hasen olduğunu söylemiştir. Fâtıma binti

Kays hadisinde onun İbn Ümm-i Mektûm'a bakabileceğine dâir söz yoktur. O yalnız Fâtıma (r.anha)nın başkalarının kendisini görmesinden emîn olacağım bildirmektedir. Kendisi erkeklere bakmamakla me'murdur.

Ebû Cehm'in sopasını koynundan indirmemesi iki şekilde te'vîl edilmiştir: Birinci te'vîle göre bu cümlenin manası "çok sefer eder." demektir. İkinci te'vîie göre maksat kadınları çok döğmesidir. Bu te'vîl daha sahîh görülmüştür. Çünkü hadîsin bir rivayetinde Ebû Cehm'in kadınları çok dövdüğü bildirilmiştir. Bu, Ebû Cehm Encâbiyye hadîsinde[546] ismi geçen Ebû Cehm b. Huzeyfetü'l-Kurâşî'dir. Teyemmüm bahsinde ve namaz kılanın önünden geçme babında bir de Ebû'l-Cüheym'den bahsedilmektedir ki o başka bir zâttır.[547]

Bazı Hükümler

1. Gıyaben kadın boşamak caizdir.

2. Alıp-verme muamelelerinde vekil tayın etmek caizdir.

3. Kendisinden fetva istenen bir kimsenin fetva isteyen yabancı bir kadının sesini işitmesi caizdir.

4. Bir fitne tehlikesi bulunmamak ve halvet olmamak şartıyla, yabancı erkeklerin salîha bir kadını ziyaret etmeleri caizdir.

5. Talâk-ı bâinle boşanmış olan bir kadının iddetini malının, canının ve namusunun emîn olduğu bir yerde geçirmesi caizdir.

6. Bir kimsenin diğer bir kimsenin kusurunu dile getirip ondan kurtulmak için tavsiye istemesi caizdir.

7. Bir kimseye dinî veya dünyevî menfaatlerine erişmesi için yol göstermek müstehabdır. Yol gösterecek kimse eğer ilim, irfan ve fazilet sahiplerinden ise karşısındaki hoşlanmasa bile ona nasihatta bulunması caizdir.

8. Fazilet sahibi kimselerin nasihatlerini kabul etmek gerekir çünkü sonunda hayır vardır.

9. Rasûl-i Ekrem'e uymak ve takvaya sarılmak insanın derecesini yükseltir.

10. Bâin talâkla boşanan bir kadını ta'riz yolu ile kocaya istemek caizdir.

11. Konuşurken mecazlı sözler kullanmak caizdir.

12. Bain talâkla boşanan bir kadına kocasının nafaka te'mîn etmesi gerekmez. Bu mevzûyu 2290 numaralı hadîs şerhinde inşallah etraflıca ele alacağız.[548]

2285. ...Ebû Seleme b. Abdirrahman'dan rivayet edildiğine göre, Fâtıma bint Kays, ona Ebû Hafs b. el~Muğire'nin kendisim üç talakla boşadığını söyledi. (Hadîsin bundan sonraki kısmında Yahya b. Ebî Kesir bu mevzuda Ebû Seleme vasıtasıyla Fâtıma bint Kays'dan bir önceki) hadîsi nakletmiştir ve rivayetin sonunda şu cümleler de vardır: Halid b. Velid'le benî Manzum'dan bir kişi, Peygamber sallallâhû aleyhi ve selleme geldiler ve;

Ey Allah'ın peygamberi Ebu Hafs b. el-Muğîre karısını üç talakla boşadı ve ona az bir nafaka bıraktı dediler.

Rasûl-i Ekrem de;

"Ona nafaka yoktur" buyurdu. Daha sonra Yahya b. Ebî Kesir hadîsin kalan kısmını sonuna kadar nakletti. Bir önceki Mâlik hadîsi bu hadîsten daha tamdır.[549]

Açıklama

Bu hadîs-i şerîf, Müslim'in Sahîh'inde şu manaya gelen lafızlarla rivayet edilmiştir: "Ebu Hafs b. Muğire el-Mahzûmî kendisim üç talâkla boşamış sonra Yemen'e gitmiş. Aile efradı Fâtıma'ya;

Senin bizde nafaka hakkın yoktur, demişler. Bunun üzerine Halîd b. Velîd birkaç kişi ile kalkarak Meymûne'nin evinde bulunan Rasûlullah (s.a.)'e gelmişler ve;

Gerçekten Ebû Hafs, karısını üç talâkla boşamıştır. Acaba bu kadına nafaka var mıdır? diye sormuşlar. Rasûlullah (s.a.);

“Ona nafaka yoktur ama iddet vardır." buyurmuş. Fâtıma'ya da;

"Nefsin hakkında benden önce bir iş yapma!" diye haber göndermiş ve Ümmü Şerîk'in evine taşınmasını emir buyurmuş. Sonra tekrar haber göndererek:

"Ümmü Şerîk'e ilk muhacirler ziyarete gelirler, sen, âmâ İbn Ümmi Meklûm'un yanına git! Çünkü başörtünü attığın vakit seni görmez." buyurmuşlar. Bunun üzerine Fâtıma onun yanına gitmiş. İddeti geçince Rasûlullah (s.a.) kendisini Üsâme b. Zeyd b. Hârise'ye nikâh etmiş.

Mevzûmuzu teşkil eden Ebû Davud hadîsinde, "az bir nakafa" diye nitelendirilen ve Ebû Hafs tarafından Hz. Fâtıma'ya gönderilen nafakanın mikdârı Müslim'in bir rivayetinde "Beş ölçek kuru hurma ile beş ölçek arpa" diye ifâde ediliyor.[550]

2286. ...Fâtıma bint Kays'dan rivayet edildiğine göre, Ebû Amr b. Hafs kendisini üç talâkla boşamış. Bu hadîsi (Yahya ve Ebû Seleme zinciriyle Fâtıma'dan) nakleden (Ebû Amr el-Evzâî) hadîsin bundan sonraki kısmında (2284 numaralı hadîsle 2285 numaralı) Halid b. Velîd'in haberini rivayet etti. Ebû Amr el-Evzâî dedi ki; Peygamber (s.a.), "Ona nafaka da yoktur, ev de yoktur" buyurdu. Daha sonra (Ebû Amr el-Evzâî bu mevzu ile ilgili bir hadîs daha rivayet etti ki bu hadîste) şu cümleler vardır: Rasûlullah (s.a.) Fâtıma'ya "Nefsin hakkında benden önce (bana sormadan) bir karar verme" diye haber gönderdi.[551]

Açıklama

Bu hadîs-i şerîfte, bir önceki hadisten fazla olarak, “onun için mesken yoktur" cümlesi ile "Nefsin hakkında ben-

den önce bir iş yapma" cümlesi bulunmaktadır. Bu ikinci cümleye istinaden ulemâ, bâin talâkla boşanan bir kadını sarahaten değil tariz yoluyla istemenin caiz olduğunu söylemişlerdir. Nitekim Alan teâlâ Hazretleri "Böyle iddelini bekleyen kadınlara evlenmek istediğinizi üstü kapalı biçimde bildirmenizden yahut içinizde tutmanızdan dolayı size bir günah yoktur."[552] buyurmuştur.[553]

2287. ...Fâtıma bint Kays'dan; demiştir ki: "Ben, Mahzûm oğullarından bir adamla evli idim. Beni üç bain talâkla boşadı." Râvî (Muhammed b. Amr, hadîsin bundan sonraki kısmında Ebû Seleme vasıtasıyla Fâtıma'dan, 2284 numaralı) Mâlik hadîsinin bir benzerini nakletmiştir. (Muhammed b. Amr) Bu hadiste (Hz. Peygamber'-in Hz. Fâtıma'ya); "Beni geçip de kendi kendine bir iş yapma" buyurduğunu da rivayet etmiştir.

Ebû Dâvud dedi ki: Bu hadîsi (Ebû Seleme b. Abdurrahman'ın doğrudan doğruya Fâtıma bint Kays'dan rivayet ettiği gibi) aynı şekilde eş-Şa'bî ile el-Behiyy doğrudan doğruya, Ata, Abdurrahman b. Asım vasıtasıyla; Ebu

Bekr b. EbVl-Cehm, doğrudan doğruya (almak kaydıyla) hepsi de Fâtıma'dan "Onu kocası kesin olarak boşadı" diye rivayet ettiler.[554]

Açıklama

Musannif Ebû Davud'un bu hadîs-i şerifin sonuna bu ta'liki jmve etmekten maksadl) bu hadîsle 2284, 2285, 2286

ve 2288 numaralı hadîslerin çeşitli rivayetlerle teyîd edildiklerini, binaenaleyh bu hadislerin sahîh olduklarını ifâde etmektedir. Hadîste ismi geçen râvüerden; Atâ b. Ebî Rehâh hâriç, pehsi de bu hadîsi bizzat Fâtıma'dan rivayet ettiler "kocası onu üç talâkla boşadı" tabirini kullandılar. Bu hadisle ilgili fıkhı açıklama 1284-1286 numaralı hadis-i şeriflerin şerhinde geçmiştir.[555]

2288. ...Fâtıma bint Kays'dan rivayet olunduğuna göre, kocası onu üç talâkla boşamış da Rasûl-i Ekrem ona iddet süresi içinde nafaka ve mesken hakkı tanımamıştır.[556]

Açıklama

Bu hadîs-i şerif, "üç talâkla boşanan bir kadına nafa-ka ve mesken verilmez" diyen İbn Abbâs, Hasan el-Basrî, Atâ ve Şa'bî (r.a.)'nin delilidir. İmâm Ahmed'in de bu görüşte olduğu rivayet edilmiştir. Hz. Ömer b. el-Hattâb ile Ömer b. Abdilazîz, Iraklılar, Hanefî ulemâsı, bir rivayette İmâm es-Sevri ve diğer birçok ulemâya göre ise üç talâkla boşanan bir kadına iddet süresi içinde nafaka ve mesken temîn etmek, kocası üzerine vâcibdir. Delilleri ise, "Onlara doğuruncaya kadar nafaka verin... Onları kendi oturduğunuz yerde iskân edin."[557] âyet-i kerimesidir. îmâm Mâlik ile İmâm Şafiî, Hz. Aişe ve fukahayı seb'aya göre ise, "üç talâkla boşanan bir kadına yalnız nafaka verilir, mesken verilmez." Delilleri ise "Boşanan kadınlara meta* vardır."[558]

âyet-i kerimesidir. 2290 numaralı hadîsin şerhinde bu mevzûyu daha ayrıntılı olarak inşallah tekrar ele alacağız.[559]

2289. ...Fâtıma bint Kays'dan rivayet edildiğine göre, kendisi Ebû Hafs b. el-Muğıre ile evli idi ve kocası Ebû Hafs b. el-Muğire onu üç talâkın sonuncusu ile boşadı. Fatıma hadîsin bundan sonraki kısmında, kocasından boşandıktan sonra, iddet beklerken Rasû-lullah'a varıp, evinden dışarı çıkması hakkında fetva istediğini Rasûl-i Ekrem'in de O'na, "âmâ olan îbn Ümm-i Mektûm'un evine taşınmasını tavsiye ettiğini" ifâde etmiştir. Fakat Mervân b. el-Hakem üç talâkla boşanmış bir kadının evinden çıkması hakkındaki Fâtı-ma'nın bu sözünü kabul etmekten çekinmiştir.

Urve dedi ki; Aişe, Fâtıma bint Kays'ın bu sözünü reddetti.

Ebû Dâvud dedi ki; Bu hadîsi Ukayl b. Hâlid'in İbn Şihâb ez-Zührî'den rivayet ettiği gibi yine aynı şekilde Salih b. Keysân ile İbn Cüreyc ve Şuayb b. Ebî Hamza da bu hadîsi İbn Şihâb ez-Zührî'den rivayet etmişlerdir.

Ebû Dâvud dedi ki: Şuayb b. Ebî Havza'nın babası Ebû Ham-za'nın adı Dînârdır ve Ebû Hamza Ziyâd'ın azâdlı kölesidir.[560]

Açıklama

Rivayetlerin bazısında Hz. Fâtıma'nın üç talâkla, bazılarındâ da talâk-ı bâinle boşandığı bildirildiği gibi, bazı rivayetlerde üç talâkın sonuncusu, bir rivayette de, "kalan bir talâkı ile boşadı" denilmektedir. Hatta bâzı rivayetlerde mutlak olarak "boşadı" tâbiri geçmektedir. Bütün bunlardan anlaşılıyor ki, Hz. Fâtıma'yı kocası ayrı ayrı zamanlarda üç defa boşamıştır. Mevzûmuzu teşkil eden hâdis-i şerîfte üçüncü boşama söz konusu edilmektedir. Hz. Fâtıma'nın iddet beklerken kocasının evini terketmek istemesinin sebebi bir hadîs-i şerifte şöyle ifâde ediliyor: "Fâtıma; "Ya Rasûlallah, kocam beni üç defa boşadı; zorla yanıma girer diye korkuyorum" dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.) emir buyurdu, o da oradan taşındı.[561] Musannif Ebû Dâvud, hadîsin sonuna ilâve ettiği ta'lıkta bu hadîsin buradaki senetle rivayetinden başka birisi Salih b. Keysan, diğeri İbn Cüreyc, diğer biri de Şuayb b. Ebî Hamza olmak üzere üç ayrı râvî tarafından daha rivayet edildiğini ifâde ederek bu hadîsin başka hadîslerle takviye edildiğini vurgulamak istiyor. Bu râvilerden İbn Keysan'ın rivayet ettiği muallak hadîsi muttasıl olarak Müslim;[562] İbn Cüreyc'in muallakım muttasıl olarak Ahmed b. Hanbel ile Dârekutnî[563]; Şuayb b. Ebî Hamzâ'nın muallâkını da yine muttasıl olarak Nesâî[564] rivayet etmişlerdir.

Mevzûmuzu teşkil eden bu Ebû Dâvud hadîsinin delîl olma niteliği taşımadığını idiâ eden ulemâya göre bu hadîs dört cihetten tenkîd edilmiştir:

1. Bunun râvîsi kadındır ve bu râvinin Rasûlullah'ın, kendisine hadîste ifâde edildiği şekilde fetva verdiğine dâir iki şahidi yoktur. Bu yüzden Hz. Ömer onun bu hadîsini kabul etmemiştir.[565]

2. Bu rivayet Kur'an-ı Kerim'in zahirine aykırıdır. Nitekim Hz. Ömer de bu hadîsi Hz. Fâtıma'dan işitince; "Aynı sözü Rasülullah (s.a.)den duyan iki kişiyi şâhid olarak getirirsen ne âlâ, yoksa, biz bir kadının sözü üzerine Allah'ın kitabını terk etmeyiz. Çünkü Allah teâlâ "Apaçık bîr kötülük yapmadıkları müddetçe onları evlerinden çıkarmayın."[566] buyuruyor." diyerek, Hz. Fâtıma'nın bu sözünü reddetmiştir.[567]

3. Onun evinden çıkması mesken hakkı olmadığı için değil, kocasının aile fertlerine dili ile eziyet verdiği içindir.

4. Hz. Fâtıma'nın bu rivayeti 2291 numaralı Hz. Ömer hadîsine aykırıdır.

Hz. Fâtıma'nın rivayet ettiği bu hadîsi delîl kabul eden ulemâ ise bu tenkîdlere şöyle cevâp vermişlerdir:

1. "Râvînin kadın olması hadîsin sıhhatine zarar vermez. Çünkü nice sünnetler kadınların rivayeti ile sabit olmuştur. Nitekim bu husus siyer kitapları ile sahâbe-i kirâm'ın hayatlarını okuyanların malûmudur."

2. "Hz. Fâtıma'nın bu rivayetinin Kur'an-ı Kerîm'e aykırı olduğu İddiası da doğru değildir. Çünkü hadîs-i şerîf, âyet-i kerimeyi tahsis etmiştir. Hernekadar ahad tarikiyle sabit olan bir hadîsin kur'anı tahsis edip edemeyeceği ihtilaflı ise de biz tahsîs edebileceği görüşündeyiz."

3. "Hz. Fâtima'nm evinden çıkış sebebini, kocasının aile fertlerine diliyle eziyet yermesine bağlamak doğru değildir. Çünkü hadîs-i şerifte buna delâlet eden bir söz yoktur."

4. "Fâtıma hadîsinin 2291 numaralı Hz. Ömer hadîsine aykırı olduğu iddiasına gelince, Hz. Ömer'in yaptığı ziyâdeliği yani "Allahımızm kitabını ve Peygamberimizin sünnetini" ibaresini İmâm Ahmed inkâr etmiş ve yemîn ederek, "Hani kitabull-ah.da üç defa boşanan kadına nafaka ve mesken vermenin vâcib olduğu nerede?" diyerek sözü geçen ziyâdenin Hz. Ömer'den sahîh rivayetle gelmediğini söylemiştir. Bunu Dârekutnî nakleder.[568]

2290. ...Ubeydullah'dan; demiştir ki: Mervân b. Hakem, Hz. Fâtıma'ya Hz. Kabisâ'yı gönderip vaktiyle kocasıyla arasında geçen hadiseyi sormuş, Hz. Fâtıma şöyle anlatmış "Kendisi Ebû Hafs'la evli iken Peygamber (s.a.) Ali b. EbîTâhVi Yemen'(inibir|bölgesin)e (vali olarak) göndermiş. Kocası da onunla beraber (Yemen yolculuğuna) çıkmış ve (Yemen'de bulunduğu sırada) Hz. Fâtıma'ya, kendisini bakî kalan üçüncü talâkla boşadığı haberini göndermiş, Ayyaş b. Ebî Rabiâ ile Haris b. Hişâm'a da Fâtıma'ya nafaka vermelerini emretmiş. Onlar da bu emri alınca;

Vallahi hâmile olmadıkça Fâtıma için nafaka yoktur, demişler. Bunun üzerine (Fâtıma) Peygamber (s.a.)'e müracaat etmiş. Rasûl-i Ekrem de ona;

"Hâmile olmadıkça sana nafaka yoktur", cevâbını vermiş. Bunun üzerine Hz. Fâtıma (iddet süresi içinde kocasının evinden başka bir yere) taşınmak için Hz. Peygamber'den izin istemiş. Hz. Peygamber ona izin verince Hz. Fâtıma;

Ey Allah'ın Rasûlü, nereye taşınayım? diye sormuş. Rasûl-i Ekrem de;

"İbn Ümm-i Mektûm'un yanına!" diye cevâp vermiş. -İbn Ümm-i Mektûm âmâ imiş- (bu sebeple) Onun yanında örtüsünü omu-zundan indirebilirmiş,. ve örtüsüz haliyle İbn Ümm-i Mektûm onu göremezmiş. Fâtıma iddeti bitinceye kadar orada kalmış. (İddeti bitince) onu Peygamber (s.a.) Üsâme'ye nikahlamış.

(Hz. Fâtıma'dan bunları dinleyen) Kabisâ dönüp Mervân'a bunları nakletmiş. Mervân da;

Biz bu hadîsi bir kadından başka hiçbir kimseden işitmedik. Biz insanları üzerinde bulduğumuz, kuvvetli ve sahîh hükümle amel edeceğiz, demiş. Bu söz kendisine ulaşınca Fâtıma;

Sizinle benim aramda Allah'ın kitabı vardır. Zira Yüce Allah Kur'an-ı kerîmesinde "Ey Peygamber, Kadınları boşadığımz zaman iddetleri içinde âdetten temiz oldukları sırada boşayın..."[569] buyurmuştur demiş ve bu âyet-i kerîmeyi "Bilmezsin belki Allah, bundan sonra yeni bir iş ortaya çıkarır" âyetine kadar okumuş ve;

Üç talâktan sonra ne gibi bir iş olabilir? demiş.

Ebû Dâvud dedi ki: Bu hadîsi (Ma'mer'in rivayet ettiği gibi) Yunus'da ez-Zuhrî'edn rivayet etti. Zübeydî de, (2290 numaralı) Ma'-mer hadîsi ile aynı manâda olan Vbeydullah hadisini ve (2289 numaralı) Ukayl hadîsi ile aynı manada olan Ebu Seleme hadisini, ez-Zuhrî'den rivayet etti.

Ebû Dâvud dedi ki; Muhammed b. îshâk da bu hadîsi, ZührV-den; "Gerçekten Kâbisa bu haberi Zühri'ye anlattı." şeklinde ve Vbeydullah b. Abdillah'ın, f(Kâbisa Mervân'ın yanına döndü de bunu ona haber verdi" diyerek rivayet ettiği haberin manâsına uygun olarak rivayet etti.[570]

Açıklama

Bu hadîs-i şerîfi Musannif Ebû Dâvud altı senedle mut-taşıl olarak, sekiz senedle de muâlak olarak rivayet etmiştir. Bu rivayetlerin hepsi de sahîhdir. Ayrıca bu hadîsi Müslim'de çeşitli senedlerle rivayet ederken Hanefî ulemâsından et-Tahâvî onaltı senedle rivayet etmiştir. Bu rivayetlerin hepsi de sahîhtir.[571]

Bazı Hükümler

1. Üç talâkla boşanmış olan bir kadına, kocası nafaka ve mesken te mın etmekle mükellef değildir. İbn Abbâs ile Hasan el-Basrî, Amr b. Dînâr, İkrime, eş-Şa'bî, İmâm Ahmed, İshâk, bir rivayete göre Zâhiriyye ulemâsı ve tüm hadîs ulemâsı bu görüştedirler. İmâm Mâlik ile el-Evzâî, el-Leys b. Sa'd ve Şafiî'ye göre ise, kocasından üç talâkla boşanan bir kadın, hâmile değilse, kocası ona nafaka ve mesken te'mîn etmekle mükellef değildir. Fakat kadın hâmile ise, kocası, ona çocuğunu dünyaya getirinceye kadar nafakasını te'mîn etmekle mükelleftir. Delilleri ise, "Onları kendi oturduğunuz yerde iskân edin."[572]âyet-i kerîmesidir. Bu görüşte olan ulemâya göre Hz. Peygamber'in, Hz. Fâtıma'ya kocasının evinden İbn Ümm-i Mektûm'un evine taşınmaya izin vermesi onun mesken hakkını ibtâl etmek anlamına gelmez. Bu sadece Hz. Fâtıma'nın kendi kalacağı yeri kendinin seçmesinden ibarettir. Hz. Fâtıma'nın kocasının evinden çıkıp iddet süresi içinde başka bir yerde kalmayı ihtiyar etmesinin sebebi hakkında ise muhtelif rivayetler vardır. Hz. Âişe'ye- göre bunun sebebi, Hz. Fâtıma'nın, kocasının evini çok ıssız bulduğu için orada kalmaktan korkmasıdır. Delilleri ise 2292 numaralı hadîstir. Hz. Sa'd b. Müseyyeb'e göre ise, bu tebdîH mekânın sebebi Hz. Fâtıma'nın diliyle kocasının ev halkını incitmesidir. Nitekim "Onları evlerinden çıkarmayın. Kendileride

çıkmasınlar. Ancak apaçık bir edepsizlik yaparlarsa başka..."[573] âyet-i kerimesinden de anlaşılan budur.

En-Nehâî ile Sevrî ve Hanefî ulemâsına göre ise, kocasından üç talâkla boşanan bir kadına iddet süresi içinde kocası nafaka ve mesken te'mîn etmekle mükelleftir. Bu durumda olan bir kadına kocasının nafaka te'mîn etmesi gerektiğine dâir delilleri "Onlara doğuruncaya kadar nafaka verin." [574] âyet-i kerîmesidir. Bu mevzuda kadının hâmile olması ile olmaması arasında bir fark yoktur. Bu görüşte olan ulemânın, sözü geçen kadına mesken te'mîn etmesi gerektiğine dâir delilleri ise, "onları kendi oturduğunuz yerde iskân edin"[575] âyet-i kerîmesidir.

Hz. Ömer ile ibn Mesud (r.a.)'da bu görüştedirler. Hz. Peygamber'in üç talâkla boşanmış olan Hz. Fâtıma'ya, nafaka ve mesken hakkı tanımadığını ifâde, eden ve mevzûmuzu teşkîl eden Ebû Dâvud hadîsini delîl olarak kabul etmeyen kimseler ise, bu hadîsin pek çok sahâbi tarafından reddedildiğini ileri sürerler ve iddialarını isbat için şu hadîsleri gösterirler;

Fatıma bint Kays dedi ki: "Rasûlullah zamanında kocam beni üç talâkla boşadı ve bunun üzerine Rasûl-i Ekrem; "Sana nafaka ve mesken yoktur" buyurdu deyince, Hz. Ömer bu rivayete itimâd edemedi ve onu kabuî etmedi." [576]

Ebû îshâk dedi ki; Esved b. Yezid'le Ulu Câmi'de oturuyorduk. Şâ'bî de yanımızda idi. Derken Şa'bî, Fâtıma bint Kays hadîsini ve Rasûlullah (s.a.)'in ona mesken ve nafaka vermediğini rivayet etti. Bundan sonra Esved bir avuç çakıl taşı alarak onun üzerine attı ve şunları söyledi;

Yazık sana! Böyle birşeyi rivayet ediyorsun! Ömer, "biz Allah'ın kitabını ve Peygamberimiz (s.a.)'in sünnetini belleyip bellemediğini bilmediğimiz bir kadının sözü ile terk etmeyiz; Ona mesken de vardır, nafaka da. Allah azze ve celle "Onları evlerinden çıkarmayın. Kendileri de çıkmasınlar. Meğer ki aşikâr bir kötülük işlemiş olsunlar"[577] buyurmuştur, dedi. İbn Abbâs (r.a.)'ya göre kadının aşikâr olan kötülüğünden maksat, ağzının bozuk olması ve diliyle etrafını incitmesidir. Bu tefsire göre Hz. Fâtıma'nın kocasının evinden başka bir yere taşınmasının sebebi nafaka ve mesken olmadığından değil, diliyle kocasının ev halkını incitmesinden-dir. Nitekim 2294 ve 2296 numaralı hadîs-i şeriflerde bu görüşü doğrulamaktadır.

2. Kocasından üç talâkla boşanmış olan bir kadın iddetini dilediği yerde geçirebilir. Hz. İbn Abbâs ile Câbir, Atâ, Tavus ve İkrime bu görüştedirler, imâm Mâlik'e göre kocası ölen bir kadın iddet süresi içerisinde gündüzün dışarı çıkar ve geceleyin el-ayağın çekilip ortalığın sükûnute erdiği yatsı vaktine kadar dışarıda kalabilir, ondan sonra evine döner, el-Leys ile İmâm Şafiî ve İmâm Ahmed (r.a.) bu görüştedirler. İmâm Ebû Hanife'ye göre ise, kocası Ölen bir kadın iddet beklerken gündüzün evinden dışarı çıkabilirse de geceleyin dışarı çıkamaz, geceyi kendi evinde geçirmek mecburiyetindedir. Kocasından üç talâkla boşanmış olan bir kadın ise, iddet süresi içinde gündüz ve gece dışarı çıkamaz. Hanefî imamlarından Muhammed b. el-Hasan'a göre ise, kocası ölen, kadm da, kocasından üç talâkla boşanmış olan kadın da iddet süresi içinde gündüzün ve geceleyin asla dışarı çıkamaz. îbn Mesud, Âişe, Said b. el-Müseyyeb, Süleyman b. Yesâr (r.a.) gibi ulemâ iddet bekleyen bir kadının kocasının kendisini boşamış olduğu evde geçirmesi gerektiğini söylemişler, iddet süresi içinde o evden bir başka yere çıkmasını asla caiz görmemişlerdir. Bu hadîsin sıhhati ile ilgili münakaşaları bir önceki hadîsin şerhinde nakletmiş olduğumuzdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[578]

38-40. Fatıma Bint Kaysın Rivayetini Kabul Etmeyenler

2291. ...Ebû îshâk'dan; demiştir ki: Ben (Kûfe'de) el-Esved'le birlikte Ulû câmiîde idim. el-Esved şöyle dedi: "Fâtıma bint Kays, Ömer b. el-Hattâb'a geldi (ve kocasından boşandıktan sonra Hz. Peygamberin ona: "sen kocandan nafaka ve mesken alamazsın" dediğini anlattı.) Hz. Ömer de ona; "Biz duyduğu bir haberi iyice belleyip bellemediğini bilmediğimiz bir kadının sözüyle Rabbimizin kitabını ve Peygamberimiz (s.a.)'ln sünnetini bırakacak değiliz" diye cevap verdi.[579]

Açıklama

Hz. Fâtıma, üç talâkla boşandıktan sonra, kocasından nafaka ve mesken elde etmek maksadıyla Rasûl-i Ekrem'e gittiğini ve Rasûl-i Ekrem'in de ona

böyle bir hak tanımadığını Hz. Ömer'e anlatınca Hz, Ömer, Hz. Fâtıma'nın bu anlattıklarını reddetmiş ve bunun kitab ve sünnete aykırı olduğunu ifâde etmiştir.

Ömer (r.a.) Hz. Fâtıma'nın Hz. Peygamber'den naklettiği bu sözü "Onları evlerinden çıkarmayın!"[580] âyet-i kerîmesine aykırı gördüğü için Hz. Peygamber'in böyle bir sözü söylemiş olabileceğine ihtimal vermemiştir. Hz. Ömer'e göre bu âyet-i kerîmenin ifâdesi genel olduğundan ric'î talâkla boşanan kadınlara da bâin talâkla boşanan kadınlara da şâmildir. Hz. Fâtıma'mn rivayeti ise, kocasından bâin talâkla boşanan kadınları bu âyetin şumûlü dışında bırakmaktadır. Bir başka ifâdeyle âyetin hükmünü sadece kocasından ric'î talâkla boşanan kadınlara tahsis etmekte, bâin talâkla boşanan kadınları ise, bu hükmün dışında bırakmaktadır. Bunu kabul etmek ise, Kur'an âyetlerinin haber-i âhadla'tahşîş| edileceğini kabul etmek anlamına gelir. Bu sebeple Hz. Ömer, Hz. Fâtıma'nın bu hadîsi Hz. Peygamber'den duyduğuna dâir iki şahid getirmesini istemiştir.[581] Eğer Hz. Fâtıma iki şâhid getirebilseydi, Hz. Ömer onun bu rivayetini kabul edecekti. Bu da Hz. Ömer'in haber-i âhadla Kur'an âyetlerini tahsîs etmenin caiz olmadığı görüşünde olduğunu gösterir. Dârekutnî'nin beyânına göre metinde geçen "Peygamberimizin sünnetini bırakacak değiliz" cümlesi, sağlam rivayetlere aykırıdır. Bü cümlenin aslı, "Biz rabbımızın kitabını bırakmayız" şeklindedir. Çünkü metinde geçen bu cümle rivayetlerin pekçoğunda yoktur. Gerçi bu durumun hadîsten çıkan hükme olumsuz yönde bir te'sîri yoktur. Fakat Hz. Ömer'in gerçekten bu sözü söylemesi ve bu cümlede geçen sünnet kelimesiyle belli bir hadîsi değil de talâk sûresinin 1. âyetinin ahkâmını açıklayan hadîs-i şerifleri kastetmiş olması mümkündür. Bazılarına göre ise, Hz. Ömer metinde geçen bu, "Peygamberimizin sünnetini bırakacak değiliz" sözünü söylemiş ve bu sözüyle Hz. Fâ-tıma'mn bu rivayetinin Hz. Peygamber'in şu sözüne aykırı olduğunu ifâde etmek istemiştir: "Kocasından bâin talâkla boşanan bir kadın için mesken ve nafaka hakkı vardır."[582]

2292. ...Hişâm b. Urve'nin babası (Urve)'den; demiştir ki: Ai-şe, Fâtıma'mn bu sözünü şiddetle reddetti ve; "Gerçekten Fâtıma ıssız bir yerde idi ve etrafından korkuluyordu da Rasûlullah (s.a.) onun için kendisine îbn Ümm-ı Mektûm'un evine taşınması için izin verdi"[583] dedi.[584]

Açıklama

Bu hadîs-i şerîf, üç talâkla kocasından boşanmış olan bir kadının, kocasından mesken ve nafaka taleb etme hakkı olduğunu iddia eden ilim adamlarının delilidir. Çünkü bu hadîs, Hz, Fâtıma'mn iddet beklerken kocasının evinden Hz. Ümm-i Mektûm*: un evine taşınmasının sebebini, onun kocasından mesken ve nafaka taleb etme hakkı bulunmadığına değil de, kocasının evinin ıssız oluşuna bağlamaktadır. Biz üç talâkla boşanmış bir kadına kocasının iddet süresince nafaka ve mesken te'mîn etmekle mükellef olup olmadığı konusunda ulemânın görüşlerini 2290 numaralı hadîsin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[585]

2293. ...Urve b. ez-Zübeyr'den rivayet olunduğuna göre Hz. Aişe'ye "Sen Fâtıma'nın sözünü bilmiyor musun?" denmiş de Hz. Aişe "Bana bak! bunu anmak da ona hiç bir hayır yoktur" diye cevâp vermiştir.[586]

Açıklama

Bu hadîs-i şerif Müslim'de şu manaya gelen lâfızlarla rivayet edilmiştir: "urve b. ez-Zubeyr Aışe ye;

Hakem'in kızı filânı görmedin mi? kocası onu talâk-ı bâinle boşadı da evinden çıktı dedi? Aişe buna;

Ne çirkin iş yapmış, mukabelesinde bulundu. Urve;

Sen Fâtıma'nın söylediklerini işitmedin mi? dedi. Aişe de;

Bana bak! Bunu anmakta ona hiç bir hayır yoktur, cevâbını verdi. Bu hadîs-i şerif bîr müftînin, kitâb ve sünnete aykırı olarak ya da özel bir meseleyi genelleştirerek fetva veren diğer bir müftînin fetvasını reddetmesinin caiz olduğuna delâlet etmektedir. Çünkü kocasından üç talâkla boşandığı için kocasının evinde iddet beklemekte olan Hz. Fâtıma'nın ıssız olduğu için kendisine kocasının evinden Hz. İbn Ümm-ı Mektüm'un evine taşınması için izin verilmesi olayını genelleştirip, "kocasından üç talâkla boşanan bir kadın iddet beklerken kocasının evinde kalamaz diyerek verdiği fetva Hz. Aişe tarafından reddedilmiştir.[587]

2294. ...Süleyman b. Yesâr, Fâtıma (bint Kays)ın (iddetini beklemekte olduğu kocasının evinden başka bir eve) çıkmasının sebebi hakkında şöyle demiştir; "Bu sadece, Hz. Fâtıma (bint Kays)'ın huysuzluğundan dolayı meydana gelmiştir."[588]

Açıklama

Bu hadis-i şerîf Hz.Fâtıma'nın iddetini geçirmekte olduğu kocasının evini terketmesinin sebebini, kocasının evinde kalma hakkı olmadığına değil de onun huysuzluğuna bağlayan ulemânın delilidir.[589]

2295. ...el-Kasım b. Muhammed ile Süleyman b. Yesâr'dan rivayet edildiğine göre; Yahya b. Sâid b. el-Âs, Abdurrahmân b. el-Hakem'in kızını üç talakla boşadı da Abdurrahman onu alıp kendi evine götürdü. Bunun üzerine Hz. Aişe, o sırada Medine Valisi bulunan Mervân b. el-Hakem'e haber gönderip; "Allah'dan kork ve kadını evine geri gönder" dedi. Süleyman'ın hadîsinde Mervân'ın Hz. Aişe'ye şöyle cevâp verdiği ifâde ediliyor; "Abdurrahmân bana üstün geldi". el-Kâsım'ın hadîsinde ise, Mervân'ın Hz. Aişe'ye şöyle cevâp verdi(ği ifâde ediliyor): "Sana Fâtıma bint Kays'ın durumu ulaşmadı mı?" Hz. Aişe de "Fâtıma hadîsinden bahsetmemen sana bir zarar vermez" (Onu hatırlamanın sana bir faydası yoktur) diye cevâp verdi. Mervân da şöyle karşılık verdi; "Eğer Hz. Fâtıma'nın evinden çıkmasını gerektiren şer, sana ma'lûm olsaydı, Yahya ile karısı Amre arasında bulunan şerr'(in, Amre'nin, Yahya'nın evini terketmesini meşru kılacak bir sebep teşkil ettiğini) sana anlatmaya yeterdi.[590]

Açıklama

2290 numaralı hadîs-i şerifte geçtiği üzere, Mervân aslında Hz. Fâtıma'nın başından geçen söz konusu hâdiseyi Kabisâ'dan öğrendiği zaman Hz. Fâtıma'nın sözlerini, "Biz bu haberi bir kadından başka hiç bir kimseden işitmedik. Binâenaleyh insanları üzerinde bulduğumuz mu'temed ve sahîh hususla amel edeceğiz" diye reddetmişti. Burada ise Mervân Hz.

Amre'nin kocasının evinden babasının evine taşınması mevzûsunda Hz. Aişe'nin kendisine yönelttiği soruya cevâp verirken Hz. Fâtıma'nın iddet süresi içerisinde meşru bir sebepden dolayı kocasının evinden Hz. İbn Ümm-i Mektûm'un evine taşınması olayını delîl getirmektedir. Bu durum, Mervân'ın daha sonra fikir değiştirerek Hz. Kabisâ'dan duyduğu Hz. Fâtıma ile ilgili hadîsin doğruluğuna inandığını ve bu hadîsi kocasından boşanan bir kadının iddet süresi içerisinde geçimsizlik ve kadın için bir tehlikenin belirmesi gibi özel sebeplerle kocasının evinden çıkabileceğine dâir bir delîl niteliğinde gördüğünü ortaya koymaktadır.[591]

2296. ...Meymûn b. Mihrân'dan; demiştir ki: Medine'ye gelmiştim. Sâid b. el-Müseyyeb'in yanma götürüldüm ve (ona);

Fâtıma bint-i Kays üç talâkla boşandı, (iddet süresi içerisinde) evinden çıkarıldı (Buna ne dersiniz?) dedim. Sâid şöyle cevâp verdi;

Bu kadın halkı fitneye düşüren bir kadındır. Kendisi diliyle etrafındakileri inciten birisiydi de bu yüzden âmâ İbn Ümm-ı Mektûm'un yanına bırakıldı.[592]

Açıklama

Hz. Sâid b. El-Müseyyeb'de üç talâkla boşanmış olan bir kadına iddeti içerisinde kocasının mesken ve nafaka te'mîn etmekle mükellef bulunduğu, fakat geçimsizlik gibi özel sebeplerden dolayı bu kadının kocasının evinden başka bir eve taşınarak iddeti-ni orada geçirebileceği görüşündedir. Hadîs-i şerîf bunu ifâde etmektedir. Bu hadîs-i şerîf hakkında Şafiî (r.a.) şunları söylüyor: "Hz. Aişe ile Mer-vân ve İbn Müseyeb bu hadîsi bilmektedirler. Hepsi de Hz. Peygamber'in, Hz. Fâtıma'ya, kocasının ev halkını diliyle rahatsız ettiği için, kocasının evinden çıkıp iddetini Hz. İbn Ümm-ı Mektûm'un evinde geçirmesine izin verdiği kanaatindedirler.

Netice olarak şunu söylemek mümkündür: Hz. Aişe ile Süleyman b. Yesâr, Saîd b. el-Müseyyeb'e göre, "kocasından üç talakla boşanan bir kadının, iddet süresi bitinceye kadar kocasından mesken ve nafaka te'mîn etmek hakkı olmadığını ifâde eden bu hadîsle amel edilemez. Çünkü aslında üç talâkla boşanan bir kadının iddet süresi içinde kocasından nafaka ve mesken talep etme hakkı sağlam delillerle sabittir. İlim adamları Hz.

Fâtıma'nm iddetini beklerken kocasının evinden Hz. İbn Ümm-ı Mektûm'un evine taşınmasının sebebinde ihtilâf etmişlerdir. Hz. Aişe'ye göre, Hz. Fâtıma'nın iddet beklediği esnada kocasının evini terketmesine sebep, o evin çok ıssız ve dolayısıyla kötü niyetli insanların oraya bir saldırı düzenleyerek Hz .Fâtıma'nın malına, canına ya da ırzına bir zarar vermelerine müsait olmasıdır. Rasûl-i Ekrem, bu sebeple ona kocasının evini terketme izni vermiştir. Süleyman b. Yesâr ile Sâid b. el-Müseyyeb'e göre ise Rasûl-i Ekrem'in ona, kocasının evinden taşınmasına izin vermesinin sebebi, huysuzluğu ve kocasının ev halkını diliyle rahatsız etmesidir. Bu hadîs-i şerîf, kocasından üç ta'Iâkla boşanan bir kadının iddet süresi içerisinde kocasından nafaka ve mesken isteme hakkı olduğunu ifâde etmektedir. Hanefî ulemâsı ile ulemâdan bâzı kimseler bu görüştedirler. Nitekim 2290 numaralı hadîs-i şerifin şerhinde anlatmıştık.[593]

39-41. Üç Talakla Boşanmış Olan Bir Kadın İddet Beklerken Gündüzün Dışarı Çıkabilir

2297. ...Câbir (r.a.)'den; demiştir ki: Teyzem üç talâkla boşanmıştı. Birgün kendisine âit bir hurma ağacının hurmalarını kesmek için evinden dışarı çıkmıştı. Karşısına çıkan bir adam onu (evinden dışarı çıkmaktan) nehyetti. Bunun üzerine teyzem Peygamber (s,a.)'e gelip durumu anlattı. Rasûl-i Ekrem de ona; "Çık, hurma ağacının hurmalarını kes, belki onlardan sadaka verir, yahut da bir hayır işlersin" buyurdu.[594]

Açıklama

Metinde geçen "Belki sadaka verirsin" cümlesindeki sadaka kelimesi farz olan zekât manasında, "hayır işlersin" cümlesindeki "hayır" da hediye ve borç vermek ve bağışta bulunmak gibi nafile olarak yapılan hayırlı işler anlamında kullanılmıştır. Binâenaleyh sadaka vermek de bir hayır olduğuna göre, sadaka kelimesiyle birlikte hayır kelimesinin zikredilmesine ne lüzum vardı diye düşünmek doğru değildir.

Hattâbî'nin beyânına göre, hurmalar genellikle gündüz toplandığı için Ebû Dâvud bu hadîste hurma toplamaya gittiğinden ve kocasından üç

talâkla boşandığından bahsedilen kadının, hurma toplamak için gündüzün dışarı çıktığını kabul ederek bu hadîsi, "üç talâkla boşanmış olan bir kadın iddet beklerken gündüz dışarı çıkabilir" başlığı altında rivayet etmiş ve bu hadîsin kocasından üç talâkla boşanan bir kadının gündüzün evinden dışarı çıkmasının caiz olduğuna delâlet ettiğini ifâde etmiştir. Yine Hattâbî'nin beyânına göre kocasından üç talâkla boşanan bir kadın hakkındaki hüküm böyle ise de, ric'î talâkla boşanan bir kadın iddet süresi içinde geceleyin veya gündüzün asla evinden dışarı çıkamaz. İmâm Ebû Hanife'ye göre üç talâkla boşanmış olan bir kadın da iddet süresi içerisinde geceleyin evinden dışarı çıkamadığı gibi gündüzün de evinden dışarı çıkamaz. İmâm Şafiî'ye göre ise, geceleyin dışarı çıkamaz, fakat gündüzün çıkabilir.[595]

Bazı Hükümler

1. Kocasından üç talâkla boşanmış olan bir kadın iddet beklerken ihtiyaç duyduğu zaman gündüzün evinden dışarı çıkabilir. İmâm Mâlik ile İmâm Şafiî, Ahmed, Sevrî, el-Leys bu görüştedirler. Delilleri ise, mevzûmuzu teşkil eden bu hadîs-i şeriftir. İmamlara göre mevzûmuzu teşkîl eden bu hadîs-i şerîf "Onları evlerinden çıkarmayın."[596] âyet-i kerimesinin genel olan hükmünü tahsîs etmiştir. Hanefî ulemâsına göre ise, kocası ölen bir kadın" iddet beklerken ihtiyâcını görmek için gündüzleri dışarı çıkabilirse de kocasından üç talâkla boşanan bir kadın, mal, can, ırz tehlikesi ile karşı karşıya kalmadıkça gündüz veya gece evinden dışarı çıkamaz. Delilleri ise, "Onları evlerinden dışarı çıkarmayın" âyet-i kerîmesidir.

2. Hasat mevsiminde hurma toplayan bir kimsenin topladığı hurmalardan farz olan zekâtın dışında hediyeler vermesi müstehâb olduğu gibi hurma toplayan kimseleri ta'riz yoluyla hayır işlemeye teşvîk etmek de müstehâbdır.[597]

40-42. Kocası Ölen Bir Kadına Bir Yıllık Nafaka Ve Mesken İhtiyacının Kocası Tarafından , Temin Edilmesi (İçin Vasiyet Etmesi) Hükmü Miras Ayeti İle Neshedilmiştir

2298. ...Ibn Abbas'dan rivayet edildiğine göre; "İçinizden ölüp de geriye eşler bırakan erkekler, eşlerinin evlerinden çıkarılmaksızın bir yıla kadar geçimlerinin sağlanmasını vasiyet etsinler..”[598] âyet-i kerîmesi, rtıiras âyetiyle "Allah'ın kendilerine takdir buyurduğu dörtte bir ve sekizde bir hisse olarak (belirlenmekle neshedildiği gibi) bir sene iddet bekleme süresi de dört ay on gün olarak takdîr edilmekle neshedildi.[599]

Açıklama

Metinde geçen Bakara sûresinin 140. âyet-i kerîmesinin Tâif ten Medine'ye göç edip orada vefat eden Hâkim b. el-Haris isimli bir adam hakkında indiği rivayet edilir. Bu zâtın yanında hanımından başka çocukları, anne ve babası vardı. Bu zât Medine'de vefat edince Hz. Peygamber onun terekesinden çocuklarıyla anne ve babasına miras verdiği halde hanımına miras olarak hiçbir şey vermemiş ancak ona kocasının mirasından bir senelik nafaka verilmesini ölünün çocuklarıyla anne ve babasına emretmişti. Bu tatbikat islâmın ilk yıllarında uygulanmaya kondu. Bu yıllarda kadın kocasının mirasından bir pay alamıyordu ve kadım bir senelik iddet süresi içinde dışarıya çıkarmak kocanın vârisleri için haramdı. Bu süre içerisinde kadının nafakasını ve meskenini te'mîn etmekte kocanın vârisleri üzerine vâcibti. Eğer kadın bu süre içerisinde kendiliğinden dışarı çıkacak olursa nafaka ve mesken hakkını kaybederdi. Bu sebepten erkeklere ölürken arkalarında bıraktıkları kadınlara bir yıllık geçimlerinin kendi bırakacakları terekeden verilmesini vasiyyet etmeleri emredilmişti. Bu uygulama devam ederken, "...sizin de çocuğunuz yoksa yapacağınız vasiyyet ve borçtan sonra bıraktığınızın dörtte biri onlarındır. Çocuğunuz varsa, bıraktığınızın sekizde biri onlarındır..."[600] âyeti indiği için bu tatbikat yürürlükten kaldırıldı. Kadının bir sene iddet beklemesi hükmü de; "İçinizden ölenlerin bıraktıkları eşleri dört ay on gün bekleyip kendilerini gözetlerler"[601] âyet-i kerîmesi ile neshedilerek yeni iddet şekli belirlenmiş oldu.[602]

Bazı Hükümler

1. İslâmın ilk yıllarında kocanın ölümünden önce, gende bıraktığı karısının bir senelik nafakasını terekesinden ona verilmek üzere vasiyyet etmesi vacipti. Sonra Allah Teâlâ miras âyetiyle bu hükmü yürürlükten kaldırdı. Bu meselede ulemâ ittifak etmiştir.

2. îslâmın ilk yıllarında kocası ölen bir kadın tam bir sene iddet beklerdi. Sonra bu hüküm yürürlükten kaldırılarak dört ay on gün iddet bekleme hükmü getirildi. Bu meselede de icmâ' vardır. Ancak kocası ölen bir kadının iddetini beklerken hiç dışarı çıkmaması hükmünün nesh edilip edilmediği ulemâ arasında ihtilaflıdır. Ulemânın büyük çoğunluğuna göre bu hüküm de nesh edilmiştir.[603]

41-43. Kocası Ölen Bir Kadının Bir Süre Yas Tutması

2299. ...Humeyd b. Nâfi'den rivayet edildiğine göre, Zeyneb bint Ebî Seleme ona şu üç hadîsi şöyle anlatmıştır;

Ben, babası Ebû Süfyan öldüğü zaman Ümmü Habibe'nin yanına girdim. İçinde halûk sarısı bulunan bir koku yahut da başka bir şey istedi; ve onu önce bir cariyeye sürdü, sonra kendi yanaklarına sürdü ve şunları söyledi:

Vallahi benim kokuya hiçbir ihtiyacım yoktur fakat ben Rasûlullah (s.a.)'i minber üzerinde: "Allah'a ve âhiret gününe imân eden bir kadına, ölü için (üç gün ve) üç geceden fazla yas tutmak helâl değildir. Yalnız koca için dört ay on gün yas müstesna!" derken işittim.

Zeyneb bint Ebi Seleme, ikinci hadîsi de şöyle anlatmıştır; Erkek kardeşi öldüğü zaman Zeyneb bint-i Cahş'ın yanına girdim. Bir koku isteyip ondan süründü sonra şöyle dedi;

Vallahi kokuya hiçbir ihtiyacım yok; ancak ben Rasûlullah (s.a.)'i minber üzerinde; "Allah'a ve ahiret gününe imân eden bir kadına ölü için üç gün ve geceden fazla yas tutmak helâl değildir.Ancak koca için tutulan dört ay ongun yas müstesna!" derken işittim.

Üçüncü hadîsi anlatırken Hz. Zeyneb dedi ki; Annem Ümmü Seleme'yi Şöyle derken işittim; Bir kadın Rasûlullah'a geldi ve;

Ey Allah'ın Rasûlü! Kızımın kocası vefat etti. Kendisinin de gözü ağrıyor. Ona sürme çekebilir miyim? diye sordu. Rasûlullah (s.a.) iki veya

üç defa;

"Hayır olmaz", cevabını verdi. Sonra Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:

"Bu iddet topu topu dört ay on gündür. Halbuki sizden biriniz câhiliyye döneminde tezeği senenin sonunda atardı." (Bu hadisi Zey-neb'den nakleden) Humeyd dedi kî; Zeyneb'e;

"Tezeği senettin sonunda atardı" ne demektir? diye sordum. Zeyneb şu cevâbı verdi;

Kadın kocası öldüğü zaman küçük bir eve girer, en kötü elbisesini giyer, bir sene geçinceye kadar, koku ve hiçbir şey sürünmez-di. Sonra kendisine bir hayvan; eşek veya koyun yahut kuş getirilir de onunla silinirdi. Silindiği şey ekseriya Ölürdü. Sonra dışarıya çıkar, kendisine bir hayvan tezeği verilerek onu atardı. Ondan sonra dilediği koku ve saireye avdet ederdi.

Ebû Dâvud dedi ki: Metinde geçen el-Hıfş kelimesi "küçük bir ev" demektir.[604]

Açıklama

Halûk karışık maddelerden yapılan sarı renkli bir nev'i esanstır. Ümm-ü Habibe (r.anha) bundan ellerine sürmüş; çok olduğunu görünce bir kısmını yanındaki bir cariyeye sürmüş; kalanını da kendisi sürünmüştür. Bunu kokuyu sevdiği için değil, yaslı kılığında görünmemek için yapmıştır. İhdâd veya hidâd: Men' etmek manasına gelen hadd'den alınmıştır. Zinetlenip kokulanmayı terk etmek, matem tutmak demektir. Bu hususta fıkıh kitâblarında tafsilât vardır. Hanefîlere göre İhdâd: Kocası ölen yahud talâk-ı bâinle boşanan âkil, balîğ, müslüman, hür veya câriye bir kadına ihdâd vâcibdir. İhdâd: Nikâh ni'meti elden gitmekle kadının başına gelen musibete üzüldüğünü ifâde İçin iddeti içinde zîneti, kokuyu terk etmesidir. İhdâd halinde kadın koku sürünemez; sürme çekinemez; kına yakmamaz. Bunlara ancak özür halinde ruhsat verilir.. Usfur ve safran gibi kokulu şeylerle boyanmış elbise dahi giyemez. İhdâd bir ibâdet olduğu için âkil baliğ ve müslüman olmayan kadınlara vâcib değildir. İmâmı Azam, evli cariyeye de ihdâd lâzım gelmediğine kail olmuştur. Annesi veya babası yahut evlâdı vefat eden kadın bunlara kocasını kaybetmekten daha çok üzüldüğü halde üç günden fazla yas tutamaz. Çünkü hadîs-i şerîf sarihtir. Hatta İmâm Muhammed; "Kadının babası, oğlu, amcası veya kardeşi ölürse yas tutması helâl değildir. Bu iş hassaten koca hakkında meşru olmuştur" demiştir. Hazret-i îmâm bu sözü ile üç günden fazlayı kast etmiştir, deniliyor.

Şâfiîlerle diğer birçok ulemâ: "Vefat iddeti bekleyen büyük, küçük, bakire, seyyibe, hurre, câriye, müslime, veya kafire her kadına ihdâd vâcibdir. Bu husûsda cimâin vâki' olup olmaması da müsavidir" demişlerdir.. Ebû Sevr ile bazı Malikîlere göre müslüman olmayan zevceye ihdâd vâcib değildir. İmâm Mâlik, Şafiî, Leys, Atâ, Rabiâ ve İbn Münzir, üç talâkla boşanan kadına ihdâd vâcib değildir. Sahihleri ölen Ümm-ü Veled ve Cariyelere ve keza talâk-ı ric'î ile boşanan kadınlara bi'1-ittifak ihdâd yoktur demişlerdir. Küfe ulemâsı ile Ebû Sevr ve Ebû Ubeyd ise, böyle bir kadına ihdâd'ın vâcib olduğunu söylemişlerdir. Bu kavil İmâm Şafiî'den de rivayet olunmuşsa da zayıf görülmüştür.

Kaadî Iyâz, Hasan el-Basri'den şâzz ve garîb bir kavi rivayet etmiştir. Mezkûr kavle göre kocası ölen kadınlara ve boşananlara ihdâd vâcib değildir. Sâhibleri ölen Ümm-ü Veled ve cariyelere ve keza talâk-ı ric'î ile

boşanan kadınlara bi'1-ittifâk ihdâd yoktur. Kaadî Iyâz diyorki: "Kocası ölen kadına ihdâdın vâcib olması ulemânın ittifâken bu hadîsi vücûb manasına hamletmelerinden çıkarılmıştır. Hadîsin lâfzında vücûba delâlet eden bir şey yoktur, ama ulemâ bi'1-ittifâk vücûba hamletmişlerdir..."

"Dört ay on gün" ifâdesi hadîste,, "dört ay on gece" şeklindedir. Ancak bütün ulemâ buna gündüzlerin de dahil olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre kadın, on birinci gece girmeden iddetten çıkamaz. Yahya b. Ebî Kesîr ile el-Evzâî, hadisten yalnız gecelerin murad edildiğine kail olmuşlardır. Araplarca gece gündüzden evvel geldiği için onlar kadının onuncu gün iddetten çıkacağını söylemişlerdir. Ancak ceninin 120 günde tekâmül etmesi ve kendisine ondan sonra ruh verilmesi ve hilâl hesabı ile dört ay, tam 120 gün olamadığı için aradaki noksanlık ihtiyaten on gün ilavesiyle kapatılmıştır. Hadisin muhtelif rivayetlerinden anlaşıldığına göre kızının göz ağrısını şikâyet için Peygamber (s.a.)'e gelen kadının ismi Âtike bint-i Nuaym b. Abdillah olup, Kureyş kabîlesine mensûbdur. Âtike (r.anha) vefat iddeti bekleyen kızının gözüne sürme çekip çekemeyeceğini sormuş; Rasûlullah (s.a.) iki veya üç defa "Hayır; çekemezsin!" buyurmuşlardır.

Kirmanı bu nehyin tahrim için vârid olmadığını söyleyenler bulunduğuna işaret ettikten sonra, "tahrim için vârid olduğunu kabul etsek bile zaruret bulundu mu Allah'ın dini kolaylıktır." diyerek sürme çekmenin caiz olduğunu anlatmak istemiştir. Ona göre hadîsin;

"Zinet olacak şekilde sürme çekinmesin" manasına gelmesi de ihtimal dahilindedir.

Nevevî: "bu hadîste yas tutan bir kadına ihtiyacı olsun veya olmasın sürme çekinmenin haram olduğuna dâir delîl vardır" demişse de onun bu mutlak sözü kabul edilmemiş; şeriatta zaruret halinin müstesna olduğu hatırlatılmıştır.

"el-Muvatta" da Rasûlullah (s.a.)'ın kadına; "Sürmeyi geceleyin çek, gündüzün sil!'* buyurduğu rivayet edilmiştir. Bu iki rivayetin arası şöyle bulunur: Kadının ihtiyacı yoksa, sürme çekinmesi helâl değildir. İhtiyacı olduğu zaman da ancak geceleyin sürebilir. Bu bâbda bir hayli sözler söylenmiş, ezcümle bâzıları, sürmenin içinde koku bulunsa bile çekinebileceğine kail olmuş, hadîsteki nehyi kerâhat-i tenzihiyyeye hamletmişlerdir. Bir takımları nehyin süs için kullanılan sürmeye mahsûs olduğunu söylemişlerdir.

Rasûlullah (s.a.):

"Bu iddel topu topu dört ay on gündür. Halbuki sizden biriniz Cahiliyye Devrinde tezeği senenin sonunda atardı" buyurmakla; "Siz bu iddeti çok görmeyin; çünkü bu müddet azdır; eskiden bir sene beklerdiniz; Allah size rahmet olmak üzere onu dört ay on güne indirdi/' demek istemiştir.

Nevevî kocası ölen kadının bîr sene iddet bekleyeceğini bildiren Bakara Sûresi âyetinin bu hadîsle sarahaten neshedildiğini söylüyor.

Sene sonunda tezek atmaktan muradın ne olduğunu Hz. Zeyneb izah etmiştir. Mamafih ulemâ bu izahatın üzerinde durmuş; onu muhtelif şekillerde manalandırmışlardır.Hıfş kelimesini Ebû Dâvud "Küçük ev" diye tefsîr etmiş, Nesâî'nin rivayetinde bu kelimenin "Kamış veya ağaçtan yapılan ev" manasına geldiği bildirilmiştir. Bu hususta bir çok sözler söylenmişse de netice itibariyle bunların hepsi "küçük ve dar ev" manasında birleşirler.

WjÜ&) tâ'biri Hattabî'ye göre:

"Kadın içinde bulunduğu matem halini bu hayvanla kırardı," demektir; zîrâ kelimenin adı olan "fadd" kırmak, dağıtmak manasına da gelir. Ah-feş bunun: "O hayvanla temizlenirdi," manasına kullanıldığını söylemiştir. Ona göre kelime "gümüş" demek olan "fidda"dan alınmış ve temizlik; beyaz renk ve safiyet hususunda gümüşe benzetilmiştir.

İbn Kuteybe diyor ki; "Ben bu meseleyi Hicazhlar'a sordum da şu cevâbı verdiler: Cahiliyye Devrinde iddet bekleyen kadın yıkanmaz, su yüzü görmez, tırnak kesmez, bir sene sonra, olanca çirkinliği ile meydana çıkar ve içinde bulunduğu iddet halini bir kuş ile kırar, onunla önünü silerek atardı. Bir daha o hayvan hemen hemen yaşamazdı." İmâm Mâlik mezkûr tâbiri; "O hayvanla cildini silerdi," manasına tefsir etmiş, îbn Vehb ise; "Kadın eliyle hayvana ve onun sırtına dokunurdu," şeklinde izah etmiştir. Aynı tâbir bâzılarına göre: "Kadın hayvana dokunur, sonra tatlı su ile gümüş gibi bembeyaz oluncaya kadar yıkanırdı," manasını ifâde eder. Bu hususta daha başka sözler de vardır.

Mutarrıf ile îbn Mâcişûn'un tmâm Mâlik'ten naklettikleri rivayette, "Kadın bir koyun veya deve tezeği atardı. Tezeği önüne atar; bu onun iddetten çıkışı olurdu," deniliyor. îbn Vehb'in rivayetinde ise: "Bir koyun tezeğini arkasına atardı." denilmiştir.

Bâzılarına göre bunun mânâsı; îddeti hayvan tezeği atar gibi attığına işarettir. Bir takım ulemâ; "Bundan murâd; kadının bunca zaman beklemesi ve çektiği belâya karşı gösterdiği sabr-u tahammülü sona erince bu çileleri

tahkir, kocasının hakkını ta'zîm için; çektiği bunca sıkıntının kendi nazarında o attığı tezek mesabesinde ehemmiyetsiz şeyler olduğunu göstermek istemesidir." demişlerdir. Kadının tezeği tefe'ül için yâni başımdan ırak olsun; bir daha böyle hâl görmeyeyim, maksadıyla attığını söyleyenler de olmuştur.[605]

42-44. Kocası Ölen Bir Kadın (Îddetini Beklerken Kocasının Evinden Başka Bir Yere) Taşınabilir Mi?

2300. ...Ebû Said el-Hudrî'nin kızkardeşi el-Fürey'a bint Mâlik b. Sinan'ın haber verdiğine göre; kendisi Rasûlullah (s.a.)'e gelip, Hudre oğullanndaki ailesine dönüp dönemeyeceğini sormuş. O günlerde kocası kaçan kölelerini aramaya çıkmış, nihayet Kaddûm tarafında onlara yetişince köleler onu öldürmüşler. Bunun üzeririe Fürey'a Rasûlullah (s.a.)'e;

Ben aileme gideceğim çünkü kocam bana sahîb olduğu bir ev ve sadaka bırakmadı, diye izin istedi. Hz. Fürey'a (hadîsin bundan sonraki kısmında şunları söyledi) Rasûlullah (s.a.);

"Evet" diye cevâp verdi. Ben de çıktım gittim. Odama, yahut da mescide varmış idim ki, Rasûl-i Ekrem bana seslendi, yahut da benim çağrılmamı emretti ve çağrıldım. Bunun üzerine bana;

"Nasıl demiştin?" buyurdu. Ben de kocam hakkında anlattığım hikâyeyi kendisine tekrarladım. (Rasûlullah (s.a.); “Farz olan iddet müddeti doluncaya kadar evinde kal" buyurdu. Dört ay on gün orada iddete girdim. Osman b. Affan Halife olunca bana adam göndererek benden bunu(n hükmünü) sordu ve kendisine bildirdim.

O da bu hükme, uydu ve ona göre hüküm verdi.[606]

Açıklama

Metinde geçen, "Kaçan köleleri aramaya çıkmıştı" sözü İbn Mâce ile İmâm Ahmed'in rivayetinde; "Kocam kendisine ait acem kâfirlerinden birtakım kaba adamları aramaya çıkmıştı," şeklindedir ki sözü geçen rivayetteki kaba adamlardan maksad yine kölelerdir.

Kölelerin sâhiblerini öldürdükleri Kaddûm denilen yer; Kadûm ismiyle de anılan Medîne-i Münevvere'ye altı mil uzaklıkta bir mevkî'dir.

"Odama yahut da mescîde varmıştım" cümlesi ile "Bana seslendi -yahutta- Benim çağrılmamı istedi" cümlesindeki geçen ve tereddüt ifâde eden yahut da kelimesi râvîlerden birine aittir. Râvî iki kelimeden hangisini işittiğini iyice hatırlayamadığını ifâde etmek maksadıyla bu kelimeyi kullanmıştır. Ayrıca odama yahut da mescîde varmıştım." cümlesindeki "oda" kelimesiyle evin giriş kısmının kastedilmiş olması muhtemeldir. Yine metinde geçen "iddet bitinceye kadar evinde kal" cümlesi "...ve farz olan bekleme süresi dolmadan nikâh bağını bağlamaya kalkmayın..."[607] âyet-i kerîmesinin ışığında söylenmiştir.

Rasûl-i Ekrem'in Hz. Fürey'a'ya, önce ailesinin yanına gitme izni verdiği halde sonra bundan vaz geçerek, iddetini yine kocasının mülkünde olmayan eski bir evde geçirmesini emretmesinin sebebini bu şekilde açıklamak mümkündür. Kadın durumunu arzettiği zaman Rasûl-i Ekrem onun sözü geçen evden taşınmasını zarurî görmüş, bu yüzden ailesinin evine taşınmasına izin vermiştir. Fakat daha sonra onun halini daha yakından inceleyince ailesinin evine taşınmasını zarurî kılan bir durumun olmadığını görmüş ve bu hükmünden vaz geçerek, eski evinde iddetini geçirmesini emretmiş olabilir.[608]

Bazı Hükümler

Kocası ölen bir kadın iddetini kocasının ölüm haberini aldığı evde bekler. Dört mezheb imamı ile Evzâî, İshâk, ve Tabiîn ile Ashâb-ı Kirâm'dan bir cemaat bu görüştedirler. Hz. Ömer ile Hz. Osman, tbn Ömer, tbn Mesûd, el-Kâsım b. Mu-hammed, Salim b. Abdillah ve Sâid b. el-Müseyyeb de bu görüşü benimseyenlerdendir. Hattâbî'nin beyânına göre bu hadîs, kocası ölen bir kadının iddet süresi içerisinde kalacağı evin, kocasının mallarından te'mîn edileceğine ve iddetini bu evin dışında bir yerde geçiremeyeceğine delâlet etmektedir.

imâm Ebû Hanife'ye göre bu durumda olan bir kadının, içerisinde iddet bekleyeceği evin kendisine te'mîn edilmesini isteme hakkı vardır. Kadın artık geceleri bu evde kalmak zorundadır. Fakat isterse gündüzleri dışarı çıkabilir. İmâm Malîk ile es-Sevrî, eş-Şâfiî ve Ahmed de bu görüştedirler.

Hanefî İmamlarından Muhammed b. Hasen'e göre, kocası ölen bir kadın iddeti süresince evinden dışarı çıkamaz. Atâ ile Câbir, el-Hasen, AH, İbn Abbas ve Hz. Aişe (r.anha)'ye göre ise, istediği yerde İddetini bekler.[609]

43-45. “Kocası Ölen Bîr Kadın İddetini İstediği Yerde Geçirir" Diyenlerin Delilleri

2301. ...İbn Abbas (r.a.) demiştir ki: Şu (..."şayet kendileri çıkarlarsa, kendi haklarında uygun olanı yapmalarında sizin için bir günah yoktur...")[610] âyeti (kocası ölen) bir kadının, iddetini kocasının ailesi yanında geçirmesini emreden âyet-i kerîmeyi[611] neshetti. Binâenaleyh, kocası vefat eden bir kadın istediği yerde iddetini bekler. O, (hükmü neshedilen âyet-i kerîme) ise, azîz ve celîl olan Allah'ın; "(dışarıya) çıkanlmaksızın"[612] mealindeki sözüdür. (Âyetin baş kısmı son kısmıyla neshedilmiş olmaktadır. Bu hadîs-i şerîf üzerinde) Atâ da şunları söyledi; (Bu kadın) isterse kocasının ailesi yanında iddet bekler. İsterse, ("İçinizden ölüp geriye eşler bırakan erkekler eşlerinin evlerinden çıkanlmaksızın bir yıla kadar geçimlerinin sağlanmasını vasiyyet etsinler")[613] (âyeti gereğince) kocası tarafından kendisine vasiyyet edilen evde ikâmet eder, isterse, aziz ve celîl olan Allah'ın "...Şayet kendileri çıkarlarsa, kendi haklarında uygun olanı yapmalarında sizin için bir günah yoktur..." âyet-i kerîmesi icâbı kocasının evinden çıkar, istediği yerde iddetini bekler. Atâ sözlerine devamla dedi ki; Daha sonra mîras âyeti indi de, süknâ (bir erkeğin ölmeden önce geride bıraktığı karısına iddet süresince içinde ikâmet edeceği bir mesken vasiyyet etme mecbûriye-ti)tneshedildi. (Artık kadın muhayyer bırakıldığı için) dilediği yerde iddetini bekler.[614]

Açıklama

2298 numaralı hadîs-i şerifin şerhinde de ifâde ettiğimiz gibi islâmın ilk yıllarında erkekler, ölmeden önce kendilerinden sonra arkalarında bırakacakları kadınlar için bir senelik iddet-lerini içerisinde geçirecekleri bir evle birlikte bir senelik nafakalarını vasiyyet etmekle mükellef idiler. Sonra bu; "...Sizin de çocuğunuz yoksa, yapacağınız borçtan sonra

bıraktığınızın dörtte biri onlarındır..."[615] mealindeki mîras âyetiyle bu mecburiyet neshedildi. Kocası vefat eden hanımların bir sene iddet beklemeleri mecburiyeti de, "İçinizden ölenlerin, geriye bıraktıkları eşleri dört ay on gün bekleyip kendilerini gözetlerler..."[616] âyet-i kerîmesiyle neshedilmiştir. Bu hususlarda ulemâ ittifak etmişlerdir. Ancak İbn Kesîr'e göre Bakara sûresinin 240. âyetinde cumhuru ulemânın iddia ettiği gibi, kocası ölen bir kadının tam bir sene iddet beklemesi gerektiğine delâlet eden bir mânâ yoktur. Sözü geçen âyet-i kerîme bu durumda olan bir kadının istediği takdirde kocasının evinde kalabileceğini ifâde etmektedir. Binâenaleyh yukarıda tercümesini sunduğumuz, Bakara sûresinin 234. âyeti dul kadının kocasının evinde dört ay on gün beklemesi gerektiğini, 240. âyet ise, kocasının evinden çıkmak istemeyen dul kadına bir yıl süre ile evde kalma hakkının verilmesini ve geçiminin sağlanmasını emretmektedir. Binâenaleyh iki âyetin hükmü birbirine zıt olmadığından birinin diğerini nsehetmesî söz konusu değildir. Çünkü iki âyetin hükmü birbirine aykırı değil, birbirini tamamlar niteliktedir.[617]

Bazı Hükümler

1. Bakara sûresinin 240. âyetinin "içinizden ölüp geriye eşler bırakan erkekler eşlerinin, evlerinden çıkarılmaksızın bir yıla kadar geçimlerinin sağlanmasını vasiyyet etsinler..." mealindeki âyetin baş tarafı "...şayet kendileri çıkarlarsa kendi haklarında uygun olanı yapmalarında sizin için bir günah yoktur..." mealindeki son tarafı ile neshedilmiştir. Binâenaleyh kadın iddetini dilerse, kendi ailesinin yanında, dilerse kocasının evinde bekleyebilir.

2. İslâmın ilk yıllarında, kocası ölen bir kadının bir yıllık iddet süresi içerisinde nafakasını te'mîn etmek kocanın vârisleri üzerine düşen bir görevdi. Fakat bu hüküm "...çocuğunuz varsa bıraktığınızın sekizde biri onlarındır..."[618] âyetiyle neshedilmiştir. Binâenaleyh kadının kocasının vârislerinden ev taleb etmek hakkı kalkmıştır. Kadın kocasının mirasından payını aldıktan sonra iddetini dilediği yerde geçirir. Hz. Ibn Abbas ile Hz. Ali, Câbir, Aişe, Tavus, Atâ, Hasan el-Basrî ve Ömer b. Abdülaziz bu görüştedirler. Delilleri ise mevzûmuzu teşkil eden bu hadîs-i şeriftir. Bu görüşte olan ilim adamlarına göre, kocası ölen bir kadının iddetini kocasının

evinde geçirmesi gerektiğini ifâde eden ve cumhuru ulemânın delilini teşkîl eden 2300 numaralı hadîs-i şerîf zayıftır. Çünkü bu hadîsin râvîlerinden Zeyneb bint-i Ka'b'ın kimliği meçhuldür. Fakat bu iddia cûm-hûru ulemâ tarafından tenkîd edilerek Zeyneb bint-i Ka'b'ın sika bir râvî olduğu isbatlanmıştır.

2300 numaralı hadîsin râvîlerinden Sa'd b. İshâk da tenkîd edilmişse de bu râvînin hadîs ulemâsı tarafından güvenilir bir râvî olarak bilindiği ortaya konularak bu tenkîdler cevaplandırılmıştır.[619]

44-46. Kocası Ölen Bir Kadının İddeti İçinde Kaçınması Gereken Davranışları

2302. ...Ummu Atiyye (r.anha)dan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur; "Kadın, kocasından başka hiçbir ölü için üç günden fazla yas tutamaz. Kocası içinse dört ay on gün yas tutar. Bu süre içerisinde boyalı elbise giyemez, fakat (boyalı bir yemen kumaşı olan) asb kumaşını giyebilir. Sürme çekinemez ve koku sürünemez. Ancak hayızhyken temizlik yaklaşınca, kust veya azfar denilen buhurlardan biraz sürünebilir.

Bu hadîsi Ebû Davud'a nakleden iki râvîden biri olan Yakub hadîste geçen, "Asb kumaşı" yerine "yıkanmış kumaş" kelimesini rivayet etmiş ve hadise, "kına yakmama/" cümlesini de eklemiştir.[620]

Açıklama

Bilindiği gibi "ihdâd" veya hidâd menetmek manasına gelen hadd'dan alınmıştır. Zînetlenip kokulanmayı terketmek, matem tutmak demektir.

Metinde geçen "asb" bir çeşit yemen kumaşıdır. Bunun ipliği bir/araya toplanarak bağlanır, sonra boyanır ve yayılır. Bu suretle bağlanan yerlere boya işlemediğinden kumaş alacalı kalır.

"Kust" ise, bir nevi güzel buhur veya öd ağacıdır; "Ezfâr" da onun başka bir çeşididir. Hayızdan yıkandıktan sonra pis kokuyu gidermek bazı yerlerde âdettir.

Hadîs-i şerîfte kocasından boşanan bir kadının iddetini beklerken temizlik haline girmesi yaklaşırken bu kokuyu sürünebileceği ifâde edilmektedir. İmâm Ahmed'in Müsned'in ile Nesâî'nin Sünen'inde ise, temizlik haline girince sürünebileceği ifâde edilmektedir. Nesâî'nin ifâdesinde ayrıca taran a m az ifâdesi de vardır.

Metinde geçen "sürme çekinemez" sözüyle kocası ölen bir kadının gözde süs teşkîl eden ve süs için bulunan sürme çeşitlerini kullanamayacağı fakat göz ağrılarını kesmek için kullanılan sürme çeşitlerini kullanabileceği ifâde edilmek istenmiştir.[621]

Bazı Hükümler

1. Kadın, anne veya babasının veya başkalarının olumu dolayısıyla uç günden fazla yas tutamaz. Ancak kocasının ölümünden dolayı dört ay on gün yas tutabilir. Nitekim bu mes'eleyi 2299 numaralı hadîs-i şerifin şerhinde açıkladık.

2. Kocasının ölümü sebebiyle yas tutan bir kadının, bu yas süresi zaferan, aspur gibi zînet teşkîl eden boyalarla boyanmış elbiseler giymesi caiz değildir. Fakat süs teşkîl etmeyen bazı alacalı Yemen kumaşlarını ve benzerlerini giymesinde herhangi bir sakınca yoktur. Siyahla boyanan veya boyası solmuş olan kumaşları giymesinde de bir sakınca yoktur,

Îbnü'l-Münzir'in beyânına göre ulemâ, kocasının ölümünden dolayı yas tutan bir kadının aspur ile boyanmış bir elbiseyi giymesinin caiz olmadığında ittifak etmişlerse de İmâm Mâlik ile tmâm Şafiî böyle bir kadının siyah renkte boyanmış bir elbiseyi giyebileceğine cevaz vermişlerdir. Çünkü o yas elbisesidir. Cumhuru ulemaya göre ise, yas tutarken beyaz elbise giymesinde de bir sakınca yoktur. Mâlikîlerden bazı müteahhirîn ulemâsı, süs teşkil eden siyah veya beyaz ipten dokunmuş kumaşları giyemeyeceğini, Şafiî ulemâsı da zînet teşkil etmeyen boyalı elbiselerin tümünü giyebileceğini söylemişlerdir.

Yas tutarken kadının ipek giymesi ihtilaflıdır. Şâfülerden nakledilen en sahih rivayete göre, ipek elbise giymesi caizdir. Altın ve gümüşten ma'-mûl zînetleri takınması haramdır.[622]

3. Kocası vefat eden bir kadın yas süresince sürme çekinemez. Hadîs-i şerifin mutlak olan ifâdesinden, yas tutan bir kadının ihtiyaç halinde bile

olsa sürme çekinemeyeceği anlaşıhyorsa da 2305 numaralı hadîs-i şerifte Rasûlullah (s.a.)'ın; "geceleyin sürme çekersin, fakat gündüzleri gözünden sürmeni silersin" buyurması şu sonucu ortaya çıkarıyor: Kadın ihtiyaç duyduğu zaman geceleri sürme çekinmesinde bir sakınca yoktur. Gündüzleri ise, ihtiyaç duysa bile çekinemez. Ancak ihtiyâç ânında geceleri sürme çekinmesi caiz olmakla beraber geceleyin bile sürme çekinmeyi terketmesi evlâdır. Binâenaleyh bu mevzuda gelen yasaklayıcı hadîsler ihtiyaç duyulmadığı hallerle ilgilidir. 2299 numaralı hadîs-i şerîfte gözü ağrıyan bir kadını, yas tuttuğu için Rasûl-i Ekrem'in sürme çekinmekten men' etmesi ise, ihtiyaç anında sürmeyi geceleri bile terk-etmesinin evlâ olduğunu ifâde eder. Bâzılarına göre ise, Rasûl-i Ekrem'in 2299 numaralı hadîsteki nehyi, gözüne sürme çekmek için izin isteyen o kadının aslında sürme çekmeye muhtaç olmaması ve sürme çekinmediği takdirde gözüne bir zarar gelme tehlikesi bulunmaması ile ilgilidir.

4. Yakın akraba için azâmi yas üç gündür.

5. Kocası ölen balîğ olmamış kızlar bu hükmün dışındadır. Metindeki kadın tâbirinden anlaşılan budur.[623]

2303. ...Bir önceki hadîsi Musannif Ebû Davud'a bir de Harun b. Abdullah ile Mâlik b. Abdilvâhid, Yezid b. Harun, Hişâm, Hafsa, Ümm-ü Atiyye zinciriyle Peygamber (s.a.)'den nakletmişlerdir. Ancak bu hadîs Yakub ile Abdullah'ın rivayet ettikleri bir önceki hadîsin tamamını içine almış değildir. (Bu hadîsin râvîlerinden) el-Mismaî'nin dediğine göre, (hadîsi kendisine rivayet eden) Yezid şöyle demiştir; Hişam'ın bu hadîste ancak (kocası ölen bir kadın yas tutarken) "kına yakınamaz" dediğini biliyorum.

Harun b. Abdillah bir önceki hadîse şu cümleyi de ilâve etti: "Boyalı elbise giyemez ancak (Yemen'in bir nev'i boyalı kumaşı olan) asb kumaşını giyebilir."[624]

Açıklama

Bu hadîs bir önceki hadîsten kısadır. Bir önceki hadîs-işerîf tam olduğu halde bu hadîs tam değildir. Ahmed b. Haribel de bu hadîsi Yezîd b. Harun - Muhammed b. Abdirrahman zinciriyle tam olarak rivayet etmiştir. Bu hadîs

Musannif Ebû Davud'a bir defa Şeyhi Harun b. Abdillah yoluyla bir defa da Mâlik b. Abdillah yoluyla erişmiştir. Fakat rivayetlerin lâfızları biribirinden farklıdır. Şöyle ki: Mâlik'in rivayetinde "kınalanamaz" cümlesi, Harun'un rivayetinde de "Asb kumaşından başka boyalı bir elbise giyemez'*, ibaresi bulunmaktadır. Musannif Ebû Davud'un burada bu hadîsi rivayet etmekten maksadı bu konuda kendisine ulaşan metinlerin arasındaki farka işaret etmektir.[625]

2304. ...Peygamber (s.a.)'in hanımı Ümm-ü Seleme'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.);"Kocası vefat eden bir kadın aspurla ve kırmızı çamurla boyanmış elbise giyemez. (Altın ve gümüş) zînet takınamaz ve sürme çekemez." buyurmuştur.[626]

Açıklama

1. Kocası vefat eden bir kadın dört ay on gün iddet bekler ve iddet süresi içerisinde zinet takınmayı, süslü boyalı yeni elbiseler giymeyi, güzel kokular sürünmeyi, makyaj yapmayı terketmek suretiyle mu'tedil bir yas tutar. Bu süre içerisinde kına yakına-madığı gibi zînet teşkil edecek sürme çeşitlerini de kullanamaz. Eğer gözünün tedavisi için sürme çekmek zorunda kalırsa geceleri sürünüp gündüzleri siler. Zînet teşkîl etmeyen sürme çeşitlerini kullanmakta bir sakınca yoktur.

2. Hasan el-Basrî ile Şa'bî'ye göre üç talâkla boşanan veya kocası ölen kadınlar iddet süresi içerisinde sürme çekinebildiği gibi taranıp, koku sürünebilir, gerdanlık takınıp boyalı elbise giyebilirler. Delîlleri ise, İmâm Ahmed'in tahrîc ettiği İbn Hibban'm da sahîh bulduğu Esma bint-i Umeys hadîsidir. Mezkûr hadîste Hz. Esma (r.anha), "Ca'fer b. Ebî Tâlib'in katlinin üçüncü günü Rasûlullah (s.a.) benim yanıma geldi ve "Bugünden sonra yas tutma" buyurdu.[627] demiştir. Bu görüşte olan ulemâya göre bu hadîs-i şerîf mevzûmuzu teşkîl eden Ümm-ü Seleme hadîsini neshetmiştir. Çünkü Ümm-ü Seleme'nin kocası Hz. Ca'fer'in katliden önce ölmüştür.120 Cumhuru ulemâ Esma hadîsim çeşitli yönlerden tenkîd etmiştir.

3. Bu hadîs kocası ölen bir kadının iddet süresi içinde yas vâcib olduğuna delâlet etmektedir. İddet süresinin dört ay on gün olarak ta'ym edilmesindeki hikmet hakkında bazıları şu mütalâayı yürütürler: "Ana

rahmindeki çocuğun yaratılması ve kendisine ruh verilmesi[628] gün geçtikten sonra olur. Bu müddet, ayların noksan oluşu sebebiyle dört aydan fazladır. Binâenaleyh ihtiyaten kesir ondalıkla tamamlanmıştır.[629]

4. Metinde geçen "kocası ölen bir kadın" tabiri boşanan kadınları bu hükmün dışında bırakmaktadır. Bu sebeple ulemâ kocasından ric'î talâkla boşanan bir kadının yas tutması gerekmediği hususunda ittifak etmişlerse de, talâk-ı bâinle boşanan bir kadının yas tutup tutmaması konusunda ihtilâfa düşmüşlerdir. Hanefilerle diğer birtakım ulemâ bâin talâkla boşanan kadına dahî iddet süresince ihdâd yas lâzım geldiğini söylemişlerdir.

5. Hattâbî mevzûmuzu teşkîl eden hadîsle ilgili görüşleri şöyle açıklıyor: "Kocası ölen bir kadının hangi elbiseleri giyip hangilerini giyemeyeceği mevzûsunda ulemâ ihtilâf etmişlerdir. İmam Şafiî'ye göre süslü veya süs teşkîl eden boyalarla boyanmış olan alacalı ve çizgili yemen kumaşlarından dikilmiş elbiseleri kocası ölen bir kadın yas süresi içerisinde giyemez. Bu elbisenin kalın veya ince olması bu hükmü değiştirmez.

İmâm Mâlik'e göre ise, alaçehre, aspur, ya da za'ferân ile boyanmış olan bir elbiseyi bu süre içerisinde giyemez.

Ulemânın büyük çoğunluğuna göre alacalı ve çizgili yemen kumaşlarından dikilen elbiseleri giymesinde bir kerâhat yoktur. Hadîs-i şerife en uygun düşen görüş de budur. Yine ulemânın büyük çoğunluğuna göre söz konusu kadın anılan süre içerisinde altın ve gümüşten zînetler takınamaz.

İmâm Mâlik'e göre yüzük takınamaz ve yeni elbise giyinemez. Ulemânın ekserisine göre kına yakınması mekruhtur.

6. Hafız ibn Kesîr "Bu hadîsin isnadı iyidir" demişse de, Beyhâkî onu Ümm-ü Seleme'den mevkuf olarak rivayet etmiştir.[630]

2305. ...Ümm-ü Hakîm bint-i Esîd'in annesinden rivayet olunduğuna göre, kocası vefat ettiği zaman gözünden rahatsız olmuş da ismid denilen sürme taşıyla sürmelenmiş Ahmed b. Sahîh'e göre doğru olan ifâde ismid sürmesiyle sürmelendi ifadesidir. -Bunun üzerine kendi kölesini Ümm-ü Seleme'ye gönderip ona ismid sürmesi çekinmenin hükmünü sormuş, o da; "senin için kaçınılmaz bir durumun dışında kesinlikle ismid taşından sürme çekinme, kaçınılmaz bir durum ortaya çıkarsa o zaman gece çeker, gündüz silersin" diye cevap vermiş, sonra sözlerine devamla şöyle demiştir;

"Kocam Ebû Seleme vefat ettiği zaman Rasûlullah (s.a.) yanıma girdi. Bense gözlerime sarı sabır denilen bir ilâç koymuştum. Rasûlullah (s.a.).

"Ey Ümmü Seleme bu nedir? diye sordu. Ben de:

Ey Allah'ın Rasûlü o san sabırdır, içinde esans yoktur! diye cevap verdim.

"Gerçekten san sabır yüze renk verir ama sen onu yalnız geceleyin sürün gündüzün çıkar. Koku ve kına ile de taranma çünkü kına boyadır." buyurdu. Ben:

Neyle taranayım ey Allah'ın Rasûlü? diye sordum.

"Başının her tarafını kaplarcasına başına koyacağın sidr yaprağı ile." buyurdu.[631]

Açıklama

2299 ve 2303 numaralı hadîs-i şerîflerin şerhinde ifâde ettiğimiz gibi kocası ölen bir kadın yas tutma süresi içerisinde süs teşkil eden sürme çeşitlerini gözüne çekemez, zaruret halinde ise ilaç vazifesi gören sürme çeşitlerim geceleri çekinip gündüzleri gözünden siler.

Mevzûmuzu teşkil eden bu hadîs yas tutmakta olan kadına koku sürünmenin yasak olduğuna delîldir. Bütün kokular bu hükmün kapsamı içerisine girmektedir. Fakat 2302 numaralı hadîste kadının temizlik hali yaklaşınca küst ve ezfâr denilen kokuları kullanmasında bir sakınca olmadığı ifâde edilmişti. Şu halde hadîsin bütün kokulara şamil olan hükmünü bu istisnaya göre mütâlâa edip küst ve ezfârı bu hükümden istisna etmek icâb eder.

Başı kaplarcasına sidrle sarıp taranmak, başa sidr yapraklarının çokça ve bütün başı kaplarcasına koyup yeteri kadar beklettikten sonra suyla yıkayıp ondan sonra saçları taramakla olur. Sidr Arabistan kirazı denilen bir ağaçtır. Yemişi hoş ve lezzetli olur. Yaprağı ile de yıkanılır. Sabun yerine kullanılır.[632]

Bazı Hükümler

1. Kocası ölen bir kadın yas tutarken zaruret karşısında kaldığında gecelen sürme çekinebilir. Fakat gündüzleri onu silmesi gerekir. Bunun

dışında gözlerine sürme çekemez.

2. Kocası ölen bir kadın yas tutarken gündüzleri silmek şartıyla geceleri yüzüne sarı sabır sürebilir.

3. Kocası ölen bir kadın yas tutarken başının tuvaleti için sidr yapraklarından başka bir madde kullanamaz.[633]

45-47. (Kocası Ölen) Hamilenin İddeti

2306. ...Ubeydullah b. Abdülah b. Utbe'nin haber verdiğine göre, babası Abdullah b. Utbe, Ömer b. Abdülah b. el-Erkâm ez-Zührî'ye mektup yazarak ondan Sübey'a bint-i Haris el-Eslemiyye'nin yanına varıp ona kendi macerasını ve Rasûlullah (s.a.)'e fetva sorduğu vakit kendisine Rasûlullah'ın ne cevap verdiğini sormasını istemiş. Ömer b. Abdülah da, Abdullah b. Utbe'ye mektup yazarak; Sübey'â'nın kendisine şunları haber verdiğini bildirmiş;

Sübey'a, Amr b. Lüey oğulları kabilesinden Sa'd b. Havle ile evliymiş. Bedir gazasına iştirak edenlerden biri olan bu zât veda haccında vefat etmiş. Onun vefatından sonra çok geçmeden Sübey'a doğurmuş. Nifâsından temizlendiği vakit kendisini isteyecekler için süslenmiş. Bu sırada yanına Abdüddâr oğulları kabilesinden Ebu's-Senâbil b. Ba'kek isminde bir adam girerek; "Hayret doğrusu! seni neden giyinmiş kuşanmış görüyorum? Galiba evlenmek istiyorsun. Allah'a yemin olsun ki senin üzerinden dört ay on gün geçmedikçe sen evlenemezsin" demiş. Sübey'a diyor ki: "O kimse bana bunları söyleyince, geceleyin elbiselerimi giyerek Rasûlullah (s.a.)'e varıp bu meseleyi kendisine sordum. Bana doğurduğum andan itibaren evlenmemin helâl olduğunu söyledi ve bana evlenme imkânı çıktığı zaman evlenmemi tavsiye etti.

İbn Şihâb (ez-Zührî), "Doğurduğu vakit evlenmesinde bir sakınca görmüyorum, isterse nifâs halinde olsun. Ancak temizlenmedikçe kocası ona yaklaşamaz." demiş.[634]

Açıklama

Hz. Sübay'a'nm kocası Sa'd b. Havle (r.a.) bâzılarına göre Benî Âmr b. Lüey kabîlesindendir. İbn Hişâm onun Yemenli olduğunu, Benî Âmr'ın müttefiki bulunduğunu söylemiştir. Aslen İranlı olduğunu söyleyenler de vardır. Vâkıdî'nin beyânına göre kendisi Habeşistan'a hicret eden ikinci kafiledendir. İbn Cerîr et-Taberî, Sa'd (r.a.)'ın yedinci hicrî yılda vefat ettiğini bildiriyorsa da doğrusu bu hadîste beyân edildiği veçhile veda haccında vefat etmiştir. Bâzıları Sübey'a'mn kocasının vefatından bir ay, birtakımları yirmi beş gün sonra doğurduğunu söylemişlerdir. Bu müddetin daha az olduğunu iddia edenler de vardır.

Hz. Sübey'a'mn, Hüdeybiye anlaşmasından sonra müslümanlığı kabul eden ilk kadın olduğu söylenir.

Ebu's-Senâbîl'in ismi Amr'dır. İbn Abdilberr bu zâtın künyesi ile meşhur olduğunu, isminin Habbe b. Ba'kek el-Kureşi el-Amirî olduğunu kaydetmektedir. Rivayete göre şâir bir zât imiş.[635]

Bazı Hükümler

1. Hamile iken kocası ölen bir kadının iddeti çocugunu doğurunca sona erer. Hanefî ulemasıyla İmâm Mâlik, Şafiî, Ahmed, Süfyân es-Sevrî, Ömer, Abdullah b. Ömer ve İbn Mes'ûd (r.a.) bu görüştedirler. Delîlleri ise mevzûmuzu teşkîl eden Ebû Dâvud hadîsidir. Bu hadîs aynı zamanda "Sizlerden vefat edip de geride karılarını bırakanlar yok mu? O kadınlar bizzat dört ay on gün iddet beklerler."[636] âyet-i kerîmesinin hükmünü tahsîs ederek, hamile kadınların iddet süresini bu âyet-i kerîmenin kapsamının dışında bırakmakta ve hamile iken kocası ölen kadınların hükmünün "Hamile kadınların bekleme süresi, yüklerini bırakmalarına kadardır."[637] âyetinin şümulü içerisine girdiğini açıklamaktadır.

Görülüyor ki -tercümesini, sunduğumuz bu iki âyet-i kerîmenin genel olan ifâdeleri arasında zahirde bir tearuz vardır. Usûl-ı fıkıh ve usûl-ı tefsîrde açıklandığı üzere bu gibi durumlarda iki âyetten birinin hükmünü tahsis edecek bir muhassıs aranır. Burada muhassıs Sübey'a hadîsidir. Çünkü bu hadîs boşanan kadınların iddet süresinin yüklerini bırakmalarına

kadar devam ettiğini ifâde eden âyet-i kerîmenin hamile kadınlara mahsûs olduğunu ortaya koymaktadır.[638]

Hz. Ali ile Hz. îbn Abbâs (r.a.) iki âyetten birini diğerine tahsis etme yoluna gitmeden önce iki âyetin arasını te'Iîf etme gerektiği esâsından hareket ederek ve her iki âyette birden amel etmiş olmak için "Hamile iken kocası ölen bir kadının kendisi için iki iddet süresinden en uzunu hangisi ise ona göre iddet beklemesi gerektiğini, binâenaleyh söz konusu kadının, kocası öldüğü andan itibaren çocuğunu doğurması için geçecek olan zaman dört ay on günden fazla ise doğuruncaya kadar, kısa ise dört ay on gün iddet bekleyeceğini" söylemişlerdir. Fakat bu görüş, Talak sûresinin dördüncü âyeti Bakara sûresinin 234. âyetinden sonra indiği için ve mevzûmuzu teşkîl eden hadîsin, kocası ölen kadınların dört ay on gün iddet beklemesi gerektiğini ifâde eden Bakara sûresinin 234. âyetinden sonra vukua gelen bir hadîse ile ilgili bulunduğu[639] ve icma'dan sonra meydana gelmiş bir hılâf olduğu[640] gerekçesiyle reddedilmiştir. Nitekim 2307 numaralı hadîs-i şerîf de bu görüşü desteklemektedir.

2. Hamile iken kocası ölen bir kadın çocuğunu dünyaya getirdiği andan i'tibâren nifâs kanı henüz kesilmemiş bile olsa evlenebilir. Fakat nifâs kanından temizlenmedikçe kocasıyla cinsî münasebette bulunamaz. Halef ve seleften cumhuru ulemâ bu görüştedirler.

Metinde geçen, "Bana doğurduğum andan i'tibâren evlenmemin helâl olduğunu söyledi" cümlesi, "hamile iken kocası ölen bir kadın nifâs-tan temizlenmedikçe evlenemez" diyen eş-Şa'bî, en-Nehaî ve Hasan el-Basrî aleyhine bir delildir.[641]

3. Sahâbe-i kiram, Rasûl-i Ekrem hayatta iken fevtâ verirlerdi.

4. Bir müfti kendi arzusu istikâmetinde fetva vermekten son derece sakınmalıdır.

5. Kocası ölen bir hamile kadın çocuğunu, organları tam ve diri olarak dünyaya getirirse evlenmesi caizdir. Çocuğunu, organları belirmemiş, et veya kan pıhtısı halinde dünyaya getirmiş olmasıyla da evlenmesi caiz olur. Çünkü Rasûl-i £krem söz konusu kadının evlenebilmesi için çocuğunu organları tam olarak dünyaya getirmiş olmasını şart koşmamıştır. Zaten iddetten maksat da kadının rahminin temizlenmesidir. Kadının yükünü canlı veya ölü olarak bırakmasıyla bu maksada erişilmiş olur.[642]

2307. ...Abdullah İbn Mes'üd'dan; demiştir ki; Kim isterse onunla Kısa Nisa (Talâk) sûresinin (kocası ölen bir kadının iddet süresinin) dört ay on gün (olduğunu ifâde eden) âyetten[643] sonra indiğine dair haksıza lanet okuma yarışına girebilirim.[644]

Açıklama

Metinde geçen "kısa Nisa sûresi" ifâdesinden maksat "gebe kadınların bekleme süresi yüklerini bırakmalarına kadardır."[645] âyet-i kerîmesinin dahil olduğu Talâk Suresi'dir. İbn Mes'ûd (r.a.) bu âyetin "içinizden ölenlerin geriye bıraktıkları eşleri dört ay on gün bekleyip kendilerini gözetirler..."[646]âyetinden sonra geldiğini ve bu hususta tartışmaya hazır olduğunu söylemekle, "iki âyetin arasını te'lif ederek her ikisiyle de amel etmek gerekir. Bunun için kocası ölen hâmile bir kadın iddet beklerken iki âyetin belirttiği iki sürede kendisi için en uzun süreyi beklemesi gerekir" diyen Hz. Ali'ye cevâp vermek istemiştir.

Hz. İbn Mes'ûd'un bu sözünden onun, kocası ölen kadınların çocuklarını dünyaya getirmekle iddetlerinin sona erdiği görüşünde olduğu anlaşılır. Cumhuru ulemâ da bu görüştedirler. Nitekim bir önceki hadîs-i şerîfin şerhinde de açıklamıştık.

Ayrıca bu hadîs-i şerîf Talâk sûresinin dördüncü âyetinin Bakara sûresinin 234. âyetinin genel olan hükmünü tahsis ettiğini ifâde etmektedir.[647]

46-48. Efendisinden Çocuk Dünyaya Getiren Cariyenin İddeti

2308. ...Amr b. el-As'dan; demiştir ki: "Peygamber (s.a.)'in sünnetinde bize karışıklık çıkarmayınız." İbmVl-Müsennâ bu hadîsi şöyle nakletti: "Peygamberimiz (s.a.)'in sünnetinde bize karışıklık çıkarmayınız. Kocası ölen bir kadının iddeti dört ay on gündür." (Bu hadîsin râvîlerinden biri şu açıklamayı yaptı); Yani kocası ölen kadından maksad Ümmü Veled'dir.[648]

Açıklama

Ümmü Veled, efendisinden çocuk dünyaya getiren câriye demektir. Hattâbî'nin beyânına göre metinde geçen sünnet kelimesiyle şu iki manadan biri kasdedilmiş olabilir;

1. Bu kelime bizzat Rasûl-i Ekrem'den nakledilen hadîsler anlamında kullanılmış olabilir. Fakat Amr b. el-As, eğer sünnet kelimesiyle bu mânâyı kastetmiş olsaydı, kocası ölen ümmü veledin iddetinin dört ay on gün olduğuna dâir Rasûl-i Ekrem'den bir hadîs-i şerif naklederdi oysa burada böyle bir hadîs-i şerif nakletmemiş, sadece kendi fikrini ifâde etmekle yetinmiştir. Binâenaleyh sünnet kelimesinin bu manada kullanılmış olması ihtimali zayıftır.

2. Kocası ölen hür kadınların dört ay on gün iddet bekleyeceklerini ifâde eden hadîslere kıyas edilerek yapılan ictihad anlamında kullanılmış olabilir. Nitekim metinde geçen karışıklık kelimesi de buna delâlet eder. Çünkü hadîslerin metninde bir karışıklık söz konusu olamayacağına göre, metinde geçen karışıklık kelimesiyle ancak hadîsler üzerinde yapılan ictihadlarda meydana gelen karışıklıkların kastedildiği, dolayısıyla metinde geçen sünnet kelimesinin de sünnet üzerinde yapılan kıyaslar ve ictihâdlar mânâsında kullanıldığı anlaşılır.[649]

Bazı Hükümler

1. Efendisinden çocuk dünyaya getiren bir câriye, efendisinin ölümüyle hur kadınlar gibi dört ay on gün iddet bekler. Said b. el-Müseyyeb ile îbn

Cübeyr, İbn Şirin, Mücâhid, el-Evzâî, tshâk b. Rahûye bu görüştedirler. Bu görüş tmâm Ahmed'den de rivayet edilmiştir. Delîlleri ise, mevzûmuzu teşkîl eden bu hadîs-i şeriftir. Çünkü ümmü veled, kocası Ölünce hürriyetine kavuşacağından "sizlerden vefat ederek zevcelerini bırakanların zevceleri, bizzat dört ay on gün iddet beklerler."[650] âyet-i kerîmesinin hükmü içerisine girerler.

2. îmâm Mâlik ile İmâm Şafiî'ye göre ise, efendisinden çocuk doğuran bir câriye, efendisinin ölmesiyle bir hayız süresi iddet beklerler. Hz. Osman ile İbn Ömer, Aişe ve el-Hasan (r.a.)'da bu görüştedirler. Bu görüş imâm Ahmed'den de rivayet edilmiştir. Delîlleri ise, "Ümmü Veled'in iddeti bir

hayızdır."[651]mealindeki hadîs-i şeriftir. Çünkü ümmü veled efendisinin ölmesiyle, diğer hür kadınlar sınıfına girmiş olur.

3. Hanefî ulemâsıyla, Atâ, Sevrî ve en-Nehâî'ye göre ise, Ümmü Veled efendisi tarafından âzâd edilmekle veya efendisinin ölmesiyle üç hayız süresi iddet bekler. Eğer hayız görmüyorsa üç ay iddet bekler.[652] Çünkü Hz. Ömer ve diğer bazı sahâbîler "ümmü veledin iddeti üç hayızdır" demişler.dir.[653]

47-49. Üç Talakla Boşanmış Olan Bir Kadın Başka Bir Kocayla Evlenmedikçe İlk Kocası Ona Dönemez

2309. ...Âişe (r.a.)'den; demiştir ki: Rasûlullah (s.a.)'e;

Bir adamın üç talâkla boşadığı karası başka bir kocayla evlenir de kadının yeni kocası onunla gerdeğe girip cinsî münâsebette bulunmadan onu boşarsa bu kadının ilk kocasıyla evlenmesi helâl olur mu? diye soruldu da, Peygamber (s.a.);

"Kadın öbür (yeni) kocanın balcağızından o da kadının balca-ğızından (atmadıkça birinci kocaya helâl olmaz," buyurdu.[654]

Açıklama

Karısını boşayan kişi Rifâa b. Semûel el-kurâzî'dir. Ni-tekim Buhârî'nin rivayetinde bu-ıftihr açıkça belirtiliyor. Karısının ismi ise Temîme el-Kurazîyye'dir. Kadının evlendiği ikinci erkek, Abdurrahman b. Ez-Zûbeyr (r.a.)'dir. Abdurrahman b.ez-Zûbeyr (r.a.) bu kadınla evlendikten sonra onunla gerdeğe girip kimsenin kendilerini rahatsız etmesine imkân kalmayacak şekilde onunla baş başa kaldıktan sonra cinsî münâsebette bulunmadan onu boşamıştır. Ancak Rasûl-i Ekrem Efendimiz "sen onun balcağızından o da senin balcağızından tatmadıkça ilk kocana helâl olmazsın" buyurarak kocasından üç talâkla boşanan bir kadının başka bir kocayla evlenip de onunla cinsî münâsebette bulunmadıkça ilk kocasına dönemeyeceğini veciz bir şekilde ifâde etmiştir. Binâenaleyh bu durumda olan bir kadının ilk kocasıyla tekrar evlenebilmesi için hiç bir art niyet

olmaksızın ikinci bir kocayla evlenmesi ve onunla cinsî münasebette bulunması gerekir. Böyle bir evlilik gerçekleştikten sonra eşler normal olarak boşanırlarsa o zaman kadın ilk kocasıyla evlenebilir.

İslâm dini bu şartları koymakla ilk kocanın karısını boşarken iyi düşünmesini ve birdenbire boşamaya karar vermesini önlemeyi hedeflemiştir.[655]

Bazı Hükümler

1. Üç talâkla boşanmış olan bir kadın sahîh bir nikahla başka bir kocayla evlenip, onunla cinsi münâsebette bulunmadıkça ilk kocasına dönemez.

2. Bu mevzuda Kurtubî şunları söylüyor: Bizim Mâlîki ulemâsına göre bu hadîste geçen "ikiniz de birbirinizin balçağızınızdan tatmadıkça"

anlamına gelen ifâdelerden erkeğin kadına uyurken yaklaşmasıyla bu şartın yerine gelmediği anlaşılır. Çünkü uyuyan kimse uyanık olan kimse kadar cimâın tadını alamaz. Oysa bu cümle karı kocadan her ikisinin de bu birleşmenin tadını eşit şekilde almaları gerektiğini ifâde etmektedir.[656]

3. Hafız İbn Hacer, "Bu hadîs üç talâkla boşanan bir kadının ikinci kocasıyla cinsî münasebette bulunduktan sonra ondan da boşanmak suretiyle birinci kocasına dönebileceğine ifâde etmektedir" derken Mâliki ulemâsı kadının ikinci kocasıyla evlenirken onunla ilk kocasına dönebilmek için bir pazarlığa girmemiş olmasını, binâenaleyh bu durumda olan bir kadının ilk kocasına dönebilmesi için, ikinci bir kocayla, ileride boşanıp ilk kocasına dönmesini sağlamak gayesi olmadan evlenip cinsî münâsebette bulunduktan sonra yine anlaşmasız olarak boşanmış olmasını şart kılmışlardır. Bu konuda Hanefî ulemâsı da, "üç talâk ile boşanan bir kadın sahîh bir nikâh ile bir başka erkekle evlenip onunla cinsî ilişkide bulunmadıkça ve ondan ayrılıp iddeti bitmedikçe eski kocasına varamaz, [657] demişlerdir.

Hz. Osman'la Zeyd b. Sabit de bu görüştedirler. Ulemânın ekseriyetine göre eğer kadının ikinci evliliğinde birinci kocasına dönmesi şart kıh-nırsa bu nikâh fâsid olur. Böyle bir şart ileri sürülmeden kıyılan nikâh ise, geçerlidir. Söz konusu kadının ilk kocasına dönebilmesi için fasit bir nikâhla yapacağı ikinci evliliğin, birinci kocasına dönmesini helâl kılmayacağı mevzuunda ulemâ ittifak etmişlerdir. Ayrıca ulemâ, bir câriye ile evlendikten sonra onu boşayan bir kimsenin, ileride ona tekrar sahip olması halinde câriye ikinci bir kocayla normal olarak evlenip boşanmadıkça onunla cinsî münasebette bulunamayacağında da ittifak etmişlerdir. Ancak Hz. İbn Abbâs ile Hasan el-Basrî o kimsenin bu cariyeye sahib olmasıyla câriye ile cinsî münâsebette bulunmasının helâl olacağını söylemişlerdir.[658]

48-50. Zinanın Büyük Günah Olduğu

2310. ...Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'dan; demiştir ki: Ey Allah'ın Rasûlü, en büyük günah hangisidir? diye sordum da Rasûl-i Ekrem;

"Seni yaratmış olduğu halde Allah'a şirk koşmalıdır," buyurdu.

Sonra hangisidir? dedim. (O);

"Seninle beraber yemesinden korkarak çocuğunu öldürmendir," diye cevâp verdi.

Sonra hangisidir? dedim.

"Komşunun helâliyle zina etmendir," buyurdu. Abdullah b. Mes'ûd dedi ki, Yüce Allah Peygamber (s.a.)'in bu sözünü doğrulamak için şu âyet-i kerîmeyi indirdi; "Allah'ın hâlis kullan o kimselerdir ki, Allah'la beraber başka bir tanrıya dua etmezler, Allah'ın (öldürülmesini) haram kıldığı nefsi haksız yere öldürmezler. Zînâ da etmezler. Her kim de bunları yaparsa ağır cezaya çarpar."[659]

Açıklama

Günah, faili şer'an zemme müstehâk olan ma'siyete denir. Dört çeşit günah vardır:

1. Tevbe etmedikçe afvedilmeyen günah. Bu şirktir.

2. İstiğfar etmekle ve diğer hasenat ile bağışlanması umulan günahtır. Bunlar küçük günahlardır.

3. Tevbe ile de tevbe etmeden de bağışlanması umulan günahlar. Bunlar namaz veya zekât gibi farizaları terketmekle ve sadece Allah hakkıyla ilgili günahlardır.

4. Sadece kul hakkıyla ilgili günahlar. Bunlar ya hakkı sahibine iade etmekle veya onunla helâlleşmekle bağışlanmış olur.

Eğer mazluma hakkı dünyada verilmezse hak sahibi öbür dünyada Allah huzurunda zâlimden davacı olacaktır.[660] Nitekim şu hadîs-i şerifte bu gerçek açıkça ifâde edilmektedir. Rasûlullah (s.a.);

"Müflis kimdir bilir misiniz?" buyurdu. Ashâb;

Bizce müflis hiçbir dirhemi ve eşyası olmayan kimsedir, dediler. Bunun üzerine Rasûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurdu;

"Gerçekten benim ümmetimden müflis, kıyamet gününde namaz, oruç, ve zekâtla gelecek olan kimsedir. Ama şuna sövmüş, buna zînâ isnadında bulunmuş, şunun malını yemiş, bunun kanını dökmüş, diğerini de dövmüş olarak gelecek ve buna hasenatından şunla hasenatından verilecektir. Şayet davası görülmeden hasenatı biterse, onların günahlarından alınarak bunun üzerine yüklenecek, sonra cehenneme atılacaktır."[661]

Mevzûmuzu teşkil eden Ebû Dâvud hadîsinden anlaşılıyor ki rızık endişesiyle çocuk öldürmek büyük günâhlar içerisinde şirkten sonra ikinci sırayı almaktadır. Çocuğu rızık endişesiyle öldürmekse ayrı bir günâhtır. Rızkın Allah'dan geldiğinden gaflet etmektir.

Bilindiği gibi bir mü'mini haksızca öldürmek büyük günâhlardandır. Mü'mini öldürmekten doğan günâhlar içerisinde en ağır olan mü'min bir akrabayı öldürmektir. Mü'min akrabalardan öldürülmesi en büyük günâh olan da babayı ve anneyi öldürmektir. Ondan sonra çocuğu öldürmenin günâhı gelir. Bir başka ifâdeyle bir kimsenin kendi babasını öldürmesinin günâhı çocuğunu öldürmenin günâhından daha büyüktür. Nasıl ki Allah Teâlâ Hazretleri, "Anne ve babaya öf bile demeyin."[662] âyetinin delaletiyle anne ve babayı dövmenin de haram olduğunu ifâde buyurmuşsa, Rasûl-i Ekrem Efendimiz de, bir kimsenin çocuğunu öldürmesinin en büyük günâhlardan olduğunu söylemekle babanın da bu hükmün içerisine girdiğini delâlet yoluyla ifâde buyurmuştur. Çünkü çocuğu öldürmek büyük günâhlardan olduğu sabit olunca, günâhı ondan daha büyük olan baba katlinin de bu hükme evleviyetle girdiği rahatça anlaşılır.

"Komşunun helâlinden murad, karışıdır. Zînâ mutlak surette haram ve büyük günâh olmakla beraber burada, "komşunun karısı ile" diye kayıtlanması, onunla zînâ etmenin daha da çirkin ve büyük suç olduğunu göstermek içindir. Bir de komşunun karısını hassaten zikretmesi, ekseriyetle zînâ, komşular arasında yapıldığındandır. Zira evlerinin biribirine yakın olması görüşüp buluşmayı kolaylaştırır.

Hadîs-i şerîfte komşunun karısı ile yapılan zinanın büyük günâh olarak gösterilmesi komşu kızı, gelini ve nikâhlısı olmayan herhangi bir komşu kadını ile zina etmenin hükümden hariç kaldığına delâlet etmez. Çünkü burada "kansı" tâbiri bir kayd-ı ihtirazı değil, kayd-ı eksendir. Yâni ekseriyetle komşu kadınları hükümde müsavidirler. Fakat "komşu" ta'bîri bir kayd-ı ihtirâzidir. Binâenaleyh komşu kadınla yapılan zina komşu

olmayan kadınla yapılan zinadan daha çirkin ve daha büyük suçtur. Çünkü kişi, komşudan sadâkat bekler. O, evde yokken komşusu onun malını ve ailesini koruyacak, ona her nev'i zararın gelmesine mâni' olacak, onun gözlerini ardında bırakmayacaktır. Zîrâ komşuya ikramda ve ihsanda bulunmak hem Allah teâlânın hem de Rasûl-i Zîşânın emirlerindendir. Bu cihet nazar-ı i'tibâre alınarak bir de kçmşunun karısı ile zînâ meselesi düşünülürse, onun ne derece çirkin bir fiîl ve büyük bir günâh olduğu kendiliğinden meydana çıkar.[663]

Bazı Hükümler

1. En büyük günâh Allah'a şirk koşmaktır. Ulema bu görüşte ittifak etmişlerdir. Nitekim; Lokman oğluna öğüt vererek demişti ki: Yavrum Allah'a ortak koşmak büyük bir zulümdür."[664] âyet-i kerîmesi de bu gerçeği ifâde eder. Allah teâlâ ve tekaddes hazretleri diğer bir âyet-i kerîmesinde de bu gerçeği şöyle ifâde buyuruyor: "Allah kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz. Bundan başkasını dilediğine bağışlar. Allah'a c lak koşan da gerçekten büyük bir günâh işlemiştir"[665]

2. Fakirlik korkusuyla çocuğu Öldürmek en büyük günâhlardandır. Büyüklükte küfürden daha sonra İkinci sırayı aLf. Nitekim Yüce Allah Kur'ân-ı Kerîm'inde şöyle buyuruyor; "Her kim bir mü'mini kasden öldürürse onun cezası, içinde ebedî kalmak üzere gideceği cehennemdir. Allah ona gazâb etmiş, la'net etmiş ve onun için büyük bir azâb hazırlamıştır."[666]

Bu sebeple Hz. tbn Abbâs bu âyet-i kerîmenin bir mü'mini öldüren kimsenin ebediyyen cehennemde kalacağına delil teşkil ettiğim söylemiştir. Fakat cumhuru ulemâ ise, "Allah kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz. Bundan başkasını dilediğine bağışlar..."[667] âyet-i kerîmesine bakarak "Bir müslümanı öldürdüğü için ebedî olarak cehennemde kalacak olan katilden maksat, onu öldürmenin helâl olduğuna inanarak bu katli işleyen kimselerdir. Yahut da mü'mini öldüren kimsenin cehennemde ebediyyen kalması, onun uzun süre cehennemde kalmasından kinayedir," demişlerdir.

3. Komşusunun karısıyla zina etmek en büyük günâhlardandır. Nitekim Rasûl-i Ekrem Efendimiz; "Bir kimsenin komşu olmayan on kadınla zina

etmesi bir komşunun karısıyla bir defa zina etmesinden günâh i'tibâ-riyle daha hafiftir." buyurmuştur.[668]

2311. ...Ebu'z-Zûbeyr, Câbir b. Abdullah’ı şöyle derken işittiğini söylemiştir: "Ensârdan birisine ait bir câriye olan Müseyke Hz. Peygamber'e gelerek;

Efendim beni zinaya zorluyor diye şikâyette bulundu. Bunun üzerine Yüce Allah; "...Dünya hayatının geçici menfaatini elde etmek için, namuslu cariyelerinizi fuhşa zorlamayın..."[669] âyet-i kerîmesini indirdi.[670]

Açıklama

Bu hadîs-i şerîf Müslim'in sahihinde şu manaya gelen lafızlarla rivayet edilmiştir: Abdullah b. Übey b. Selûl'ün Müseyke denilen bir cariyesi vardı. Ümeyme denilen başka bir cariyesi daha vardı. İbn Selûl bunları zinaya zorladı. Onlar da bunu Peygamber (s.a.)'e şikâyet ettiler, bunun üzerine Allah:

"Cariyelerinizi fuhşa zorlamayın." âyet-i kerimesini "gafurdur, rahîmdir" Kavl-i kerîmine kadar inzal buyurdu.

Âyet-i kerîmede geçen "namuslu cariyeleriniz" kaydı ihtirazı değildir. Bu bakımdan âyet-i kerîmeden namuslu olmayan cariyeleri fuhşa zorlamakta bir sakmca bulunmadığı manası çıkarılamaz. Buradaki kayıt kayd-ı vukûîdir. Binâenaleyh bu kayıt cariyelerin ekseriyyetinin iffetli oluşundan dolayı getirilmiştir. Binâenaleyh âyet-i kerîmeden maksat "kadın iffetli olsun, olmasın zorla zina ettirilmesinin haram olduğunu beyândır."[671]

2312. ...Mu'temir b. Süleyman'ın babası (Süleyman)'dan; demiştir ki: Sâd b. Ebi'l-Hasen, "Kim onlan (fuhşa) zorlarsa, şüphesiz (Allah) fuhşa zorlanmalarından sonra (o kadınlara karşı) bağışlayıcı, esirgeyicidir."[672] âyet-i kerîmesini, "Allah o, (fuhşa) zorlanan cariyeleri bağışlayıcıdır" diye açıkladı.[673]

Açıklama

Sâid b. Ebi'l-Hasen Hasen el-Basrî'nin kardeşidir ve Hz.Ali, İbn Abbâs, Ebû Hureyre, Abdurrahman b. Semûre ve daha pekçok sahâbiden hadîs rivayet etmiş, kendisinden de, kardeşi Hasen el-Basrî, Katâde ve mevzûmuzu teşkil eden hadîsin râvilerinden Süleyman et-teymî, Hâlid el-Hazzâ ve İbn Avn gibi kimseler hadîs rivayet etmiştir. Nesâî ve Ebu Zür'â onun güvenilir bir râvî olduğunu söylemiştir, îbn Hıbbân da onu es-Sıkat (güvenilir râvîler) arasında zikretmiştir, el-Iclî'ye göre bu zât tabiînden güvenilir bir râvîdir. Nevevî Takrîb isimli eserinde onun güvenilir bir râvi olduğunu söylemiştir. Fâris'te hicretin yüzüncü senesinde vefat etmiştir. Sâid b. Ebi'l-Hasen'e göre Nûr suresinin 33. âyeti dünyalık menfâat te'mîni için cariyelerini zinaya zorlayan kimselerin bu zinanın günâhını yükleneceği ifâde edilmektedir. Çünkü cariyeler bu günâhı irâdeleri dışında işlemişlerdir.[674]

---

[1] el-Bakara (2) 229.
[2] Muvatta, talak 80; Tirmizi, talak 16.
[3] Karaman H., Mukayeseli İslam Hukuku, I, 292.
[4] bk. en-Nisa (4), 19.
[5] bk. en-Nisa (4), 35.
[6] en-Nisa (4), 34.
[7] Aclûnî, Keşfu'1-Hafâ, I, 304.
[8] bk. 2178 no'lu hadis.
[9] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/333-336.
[10] Ahmet b. Hanbel, II, 397; V, 352, 355; Ebû Dâvud, edeb 126; Hakim, Müstedrek, II, 196.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/336.
[11] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/336-337.
[12] Buharî, nikâh 53, buyu' 58, şurût 8; Müslim, nikâh 38, 39, 51, 52; Muvatta, Kader 7; Ahmed b. Hanbel, II, 238, 311, 410, 489, 508, 516; Tirmizî, talâk 14; Nesâî, nikâh 20, buyu’ 19, 21.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/337.
[13] İbn Hacer, Fethu’l-Bâri, XI, 127.
[14] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/337-338.
[15] Beyhaki, es-Sünenü'1-kübrâ, VII, 322; Hâkim, Müstedrek, II, 196.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/338-339.
[16] Ibn Mâce, nikâh 1; beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII, 322; Hakim, Müstedrek, II, 196.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/339.
[17] bk. İbnu'l-Hümâm, Fethü'l-Kâdir, III, 22.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/339.

[18] Buhari, talak 1, 3, 44, 45, tefsir, ahkam 13; Müslim, talak 1,14; Nesâî, talak .13, 15, 19; tbn Mace, talak 1,3; Darimî, talak 1, 2; Muvatta, talak 53; Ahmed b. Hanbel, I, 4; II, 26, 43, 51, 54, 58, 61, 63, 64, 74, 78, 80, 128, 130, 146; III, 386.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/340.

[19] bk. îbn Mace, talak 2; Nesaî, talak 2.

[20] A. Davudoğlu, tbn Abidin tercüme ve şerhi, VI, 153.

[21] Nesâî, talak 3.

[22] İbn Abidin tercüme ve şerhi, VI, 158.

[23] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/340-342.

[24] Aynî, el-Binâye, IV, 384.

[25] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/342-343.

[26] Müslim, talak 1.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/343.

[27] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/344.

[28] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/344.

[29] Buharî, talak 1, 3, 44, 45; ahkam 13; Müslim, talak, I, 14; Nesâî, talak 13, 5, 19; İbn Mâce, talak 1,3; Dârimî, talak, 1, 2; Muvatta', talak 53; Ahmed b. Hanbel, I, 4; II, 26, 43, 51. 54, 58, 61, 63, 64, 74, 78, 80, 128, 130, 146; III, 386.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/344-345.

[30] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/345.

[31] et-Talak (66), 1.

[32] A. Davudoglu, Sahih-İ Müslim Tercüme ve Şerhi, VII, 437.

[33] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim tercüme ve şerhi, IV, 439.

[34] el-Bakara (2), 228.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/345-346.

[35] Buharî, talak 1, 3; 44, 45; ahkâm 13; Müslim, talak 1, 14; Nesâî, talak 1, 3, 5, 19; ibn Mâce, talak 1, 3; Darimî, talak, 1, 2; Muvatta', talak, 53; Ahmed b. Hanbe% I, 4; II, 26, 43, 51, 54, 58, 61, 63, 64, 74, 78, 80, 128, 130, 146; III, 386.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/346-347.

[36] İbn Hacer, FethuM-Bâri, XI, 262.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/347.

[37] Sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/347-348.

[38] Müslim, talak 1.

[39] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/348.

[40] Buharı, talak 2,3, 45; Müslim, redâ' 74, 76, 78, talak 9, 11, 12; Tirmizî, talak 1; Nesaî, talak 5, 76; İbn Mâce, talak 2; Ahmed b. Hanbel, I, 44.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/348-349.

[41] Müslim, reda' 78, talak 11; Ahmed b. Hanbel, I, 44.

[42] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, VII, 435.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/349.

[43] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/349-350.

[44] et-Talak (66), 1.

[45] Müslim, talak 14; nesaî, talak 1; el-Fethü'r-rabbanî, XVII, 6.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/350-352.

[46] İbn Hacer, Fethü'1-Bârî XI, 269; (Hadisi Said b. Mansur Sünen'inde de rivayet etmiştir.)

[47] İbn Hazm, el-Muhalla X, 163.

[48] et-Talak (66), 1.

[49] el-Bakara (2), 229.

[50] Bu hadisin tahkiki İçin bk. Müslim, talak 14; Nesaî, talak 1.

[51] İbn Kudame, Mugnî, VII, 97.

[52] Müslim, talak 11.

[53] Buharî, talak 2.
[54] Beyhakî, es-Sünenü'l-Kübra, VII, 331.
[55] Beyhakî, es-Sünenü'l-Kübra, VII, 326.
[56] Beyhakî, es-Şünenü'l-Kübra, VII, 330.
[57] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/352-354.
[58] Ibn Mâce, talak 5.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/354-355.
[59] et-Talak (66), 2.
[60] el-Bakara (2), 228.
[61] et-Talak (66), 2.
[62] el-Bakara (2), 228.
[63] bk. 2088 numaralı hadis.
[64] bk. İbn Rüsd, Bidâyetü'l-Müctehid, II, 113, 114 (trc. A. Meylânî).
[65] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/355-358.
[66] Nesâî, talak 19: İbn Mâce, talak 32; el-Fethü'r-rabbânî, XVII, 12.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/358-359.
[67] Hattâbî, Meâlimü’s-Sünen, III, 23.
[68] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/359.
[69] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
[70] bk. Nesâî, talak 19; îbn Mâce, talak 32.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/359-360.
[71] Bidâyetü'l-Müctehid, II, 82-83 (Trc. A. Meylanî).
[72] İbn Mâce, talak 32; Nesâî talak 19.
[73] Neylü-1-evtar VII, 25.
[74] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/360-362.
[75] Tirmizî, talak 7; İbn Mâce, talak 30; Dârimî, talak 17-18; Muvatta talak 69, 91; Ahmed b. Hanbel VI, 117.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/362.
[76] Tirmizî, talak 7.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/362-363.
[77] Fethü'l-Kadir III, 43.
[78] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/363.
[79] Tirmizî, talak 6; îbn Mace, talak 17; Ahmed b. Hanbel, II, 190; Beyhaki, es-Simenü'l-kiibra, VII, 318; Hakim, Müstedrek, II, 205.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/364.
[80] el-Fethü'r-rabbânî, XVII, 11.
[81] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/364.
[82] Zeylaî, Nasbu'r-râye, II, 233.
[83] Darekutnî, Sünen, IV, 16.
[84] Zeylâî, Nasbü'r-râye, III, 231.
[85] Darekutnî, Sünen, IV, 35-36.
[86] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/364-366.
[87] Tirmizî, talak 6; İbn Mâce, talak 17; Ahmed b. Hanbel II, 190; Darekutnî, Sünen, IV, 15.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/366-367.
[88] Müriâvi, Feyzü'l-Kadir VI, 118, {hadis No: 8641).
[89] Hattabî, Meâlimü's-sünen, III, 242.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/367.
[90] el-Maide (5), 89.
[91] Münavî, Feyzü'l-Kadir, VI, 118.
[92] Kâsânî, Bedâyiü's-Sanâyi,   III, 17.
[93] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/368.
[94] Tirmizî, talak 6; îbn Mâce, talak 17; Ahmed b. Hanbel, II, 190.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/369.

[95] bk. 3289 no'lu hadis.
[96] M.Zihnî, Nimeti İslam 553.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/369.
[97] İbn Mace, talak 16; Ahmed b. Hanbel, II, 276; Beyhakî, es-Sünenii'1-kübra, VII, 357; Hakim, Müstedrek, II, 198.
[98] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/370.
[99] İbn Hacer, Fethü'1-Bâri, XI, 306.
[100] İbnu'l-Kayyim, Zadü'1-meâd, IV, 42.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/370-371.
[101] Îbnu'l-Kayyim, Zâdül-meâd IV, 41; İbnu'l-Hümam, Fethü'l-Kadir, III, 38; Kâmil Miras, Tecrid-i Sarih Tercümesi; XI, 465.
[102] İbn Mace, talak 16.
[103] en-Nahl (16), 106.
[104] et-Talak (66), 1.
[105] İbnu'l-Hümam, Fethü'l-Kadir, II, 39, Zeylaî, Nasbü'r-râye, II, 222.
[106] İbn Kudame Muğnî, VII, 120.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/371-372.
[107] Tirmizîğ, talak 9; İbn Mâce, mukaddime 7, talak 13.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/373.
[108] Mecmeu'z-zevâid, IV, 335.
[109] el-Bakara (2), 227.
[110] Seharenfuri, Bezlü'l-mechud, X, 285.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/373-374.
[111] el-Bakara (2), 228.
[112] el-Bakara (2), 229.
[113] Nesâî, talak 75.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/374-375.
[114] el-Ahzâb (33), 49.
[115] Kurtubî, el-Câmi'li ahkâmil Kur'an, III, 118.
[116] el-Bakara (2), 229.
[117] Tirmizî, talak 16; Taberî, Cami'ül-beyan, II, 456.
[118] îbn Kesir, Tefsir, I, 371.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/375-376.
[119] Ahmed b. Hanbel, I, 265; Beyhakî, es-Sünenü'1-kübra, VII, 339.
[120] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/376-378.
[121] el-Bakara (2) 229-230.
[122] bk. 2199 numaralı hadis.
[123] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/378-380.
[124] et-Talak (66), 2.
[125] et-Talak (66), 1.
[126] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
[127] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/380-382.
[128] et-Talak (66), 1.
[129] M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'ân Dili, VII, 5051.
[130] îkinci haber için bk. Darekutnî, Sünen, IV, 13-14, 430; Beyhakî, es-Sünenü'1-kübra, VII, 337;
Üçüncü haber için bk. Darekutnî, Sünen, IV, 13-14.
Dördüncü haber için bk. Beyhakî, es-Sünenü'1-kübra, VII, 337.
Beşinci ve altıncı haberler için bk. Beyhakî, es-Sünenü'1-kübra, VII, 337.
[131] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/383-384.
[132] Muvatta, talak 37.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/384-385.
[133] Muvatta, talak 37.

[134] Muvatta, talak 38.
[135] Tekmiletu'l-Menhel, IV, 133.
[136] Buhari, büyü' 79; Müslim, müsâkât 86, 102, 105; Nesâî, buyu' 50; îbn Mace, ticâret 49; Darimî, buyu' 43; Ahmed b. Hanbel, V, 200-202, 204, 206, 208, 209.
[137] Müslim, müsâkâk 103.
[138] Selamet yollan, III 77 (Trc. A.. Davudoğlu)
[139] a.g.e. s. 78.
[140] Hakim, Müstedrek, II, 42-43.
[141] Avnü'l-mâbud, VI, 272.
[142] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/385-388.
[143] Sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/388-389.
[144] el-Fethü'r-rabbânî, XVII, 7.
[145] bk. 2200 numaralı hadis-i şerif.
[146] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/389.
[147] Nevevî, Şerhü Müslim, X, 70-71.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/389.
[148] Müslim, talak 16; Nesâî, talak 8.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/390.
[149] Müslim, talak 15; el-Fethü'r-rabbâni, XVII, 336.
[150] İbnu'l-Kayim, I'lamü'l-muvakkiîn, III, 49.
[151] el-Bakara (2), 229.
[152] Mecmeü'z-zevâ'id, IV, 339; Beyhakî, es-Sünenü'1-kübra, VII, 257.
[153] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/390-393.
[154] Buhârî, Bedüt-vahyl, iman 41, nikah 5, talak 11; menakîbü'I-ensar 45, ıtk 6, hiyell 1; Müslim, imâre 155; Tirmizî, cihad 16; Nesâî, tahâre 59, talak 24, eymân 19; İbn Mâce, zühd 26; Ahmed b. Hanbel, I, 25, 43.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/393.
[155] Nevevî, Şerhü'l-Müslim, XIII, 54.
[156] bk. 2481 numaralı hadis.
[157] Aynı, Umdetu'1-Kâri, I, 28.
[158] Mecmeu'z-zevâid, I, 61.
[159] Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IX, 118.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/394-395.
[160] el-Bakara (2), 228.
[161] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/396-398.
[162] Buhârî, meğâzî 79; Müslim, tevbe 53; Tirmizî, tefsir sûre (9), 17; Nesaî, talak 18, 33; Ahmed b. Hanbel, III, 458.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/398.
[163] Müslim, tevbe 53.
[164] et-Tevbe, (9), 117.
[165] Tirmizî, tefsir sure (9), 17.
[166] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/399-400.
[167] Ö.Nasuhî Bilmen, Hukuk-i Islamiyye, II, 188-189.
[168] es-Şuara (26), 4.
[169] er-Rahman (55), 27.
[170] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/400-402.
[171] Buharî, talak 5; Müslim, talak 26-30, reda 91, 95; Tirmizî, talak 4; Nesaî, nikah 2,22; İbn Mâce, talak 20; Dârimî, talak 5; Ahmed b. Hanbel, VI, 45, 47, 48, 153, 171, 173, 185, 202, 205, 239, 240, 248, 264, 274.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/402.
[172] Müslim, talak 27.
[173] eI-Fethü'r-rabbânî, XVII, 8.
[174] el-Ahzâb (33), 28-29.

[175] Müslim, talak 29.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/403-404.
[176] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/404-405.
[177] Tirmizî, talak 3; Nesaî, talak II, Beyhakî, es-Sünenü'I-kübra, VII, 349.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/405-406.
[178] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/406-407.
[179] Tirmizî, talak 3.
[180] ÖN. Bilmen, Hukuku İslamiye ve Istılahat-ı Fıkhıyye Kamusu, XXV, 258-260.
[181] Muvatta, talak 12.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/407-408.
[182] Sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/409.
[183] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/409.
[184] Tirmizî, talak 2; İbn Mâce, talak 19.
[185] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/410-411.
[186] Dârekutnî, Sünen, IV, 33; Hâkim, el-Müstedrek, II, 199; Dârekutnî, Sünen, IV, 33.
[187] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/411.
[188] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/411-412.
[189] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII, 342.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/412.
[190] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/412.
[191] Tirmizî, talak 2; ibn Mâce, talak 19.
[192] bk. 2196 no'lu hadis.
[193] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/412-413.
[194] Hakîm, el-Müstedrek, II, 199.
[195] Tekmiletu'l-Menhel, IV, 157.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/413-414.
[196] Nesâî, talak 10.
[197] el-Münteka Şerhü'l-Muvatta Ii'l-Bâci, IV, 6-7.
[198] Tirmizî, talak 2.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/414-415.
[199] Buharı, eymân 15, talak II; Müslim, iman 201, 202; rü'ya 15; Tirmizî, talak 8, tefsir sure (2) 37; İbn Mâce, talak 14; Ahmed b. Hanbel, I, 255, 393, 425, 474, 481, 491.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/416.
[200] A. Hamdi Aksekili, Ahlak Dersleri, 53.
[201] Hasan Hüsnü Erdem, İlâhi hadisler, 33.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/416-417.
[202] el-Bakara (2), 286.
[203] İbn Kudame, el-Muğni, VII, 241.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/417-418.
[204] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII, 366.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/419.
[205] İbn Hacer, Fethül-Bari XI, 305.
[206] Bilmen Ö. N., Hukuku İslâmiyye, II, 310.
[207] İbn Hacer, Fethü'l-Bâri, XI, 305.
[208] İbn Hacer, Fethü'l-Bâri, XI, 305.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/419-420.
[209] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/420.
[210] Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, VII, 366.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/421.
[211] İbn Hacer, Fethü'1-Bâri, XI, 305.
[212] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/421.

[213] Buharî, enbiya 8, nikâh 12; Müslim, fedail 154; Tirmizî, tefsir sure (21); Ahmed b. Hanbel, II, 403.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/422-423.
[214] el-Enbiya (21), 51.
[215] el-En'âm (6), 76-79.
[216] el-En'âm (6), 80-86.
[217] Meryem (19) 42, 49.
[218] es-Şuara (26), 75,77.
[219] es-Şuâra (26), 78, 81.
[220] el-Bakara (2), 258.
[221] el-Enbiya (21), 57.
[222] el-Enbiya (21), 58.
[223] el-Enbiya (21), 66.
[224] el-Enbiya (21), 68, 70.
[225] Buharî, buyu' 100; Tecrid-i Sarih Tercemesi, Hadis no: 1017.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/423-429.
[226] Nevevî, Şerhu Müslim, XV, 124.
[227] Nahl (14), 106.
[228] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/429-430.
[229] İbn Mâce, talak 25; Tirmizî, talak 20; Ahmed b. Hanbel, VI, 411; Darimî, talak 9.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/431-433.
[230] Ö.N.Bilmen, Hukuk-i Islamiyye ve Istılahat-i Fıkhıyye Kamusu, II, 310, 312.
[231] el-Mücâdele (58), 3,4.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/433.
[232] en-Nisâ (4), 92.
[233] Tirmizî, talak 20.
[234] İbn Kudame, Mugnl, III, 58.
[235] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/433-435.
[236] el-Mücadele (58), 1.
[237] Ahmed b. Hanbel, VI, 410; Beyhaki es-Sünenü'1-kübrâ, VII, 391.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/435-436.
[238] el-Mücadele (58), 1,4.
[239] bk. 2215 numaralı hadis.
[240] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/436-438.
[241] Ahmed b. Hanbei, VI, 410; Beyhaki, es-Sünenü'1-kübrâ, VII, 392.
[242] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/438.
[243] Tirmizî, talak 20.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/438.
[244] Tirmizî, talak 20.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/439.
[245] Tirmizî, talak 20.
[246] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/439.
[247] Beyhaki, es-Sünenü'1-kübrâ, VII, 391.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/439-440.
[248] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/440.
[249] Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, VII, 392.
[250] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/440-441.
[251] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/441.
[252] Beyhakî, es-Sünenii'1-kübrâ, VII, 382; Hakîm, el-Müstedrek, II, 481.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/441-442.
[253] el-Mücâdele (58), 3-4.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/442.
[254] Hakim, el-Müstedrek, II, 481; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII, 382.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/442.
[255] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/443.
[256] Nesâî, talak 33.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/443.
[257] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/443-444.
[258] Tirmizî, talak 19.
[259] Tirmizî, talak 19.
[260] el-Mücâdele (58), 3.
[261] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/444.
[262] Sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/445.
[263] Sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/445.
[264] Sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/445.
[265] Sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
[266] Nesaî, talak 33; Tirmizî, talak 19; Îbn Mâce, talak 26, Hâkim el-Müstedrek, II, 204.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/446.
[267] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/446-447.
[268] et-Tahrim (66) 1-2.
[269] İbn Kudame, Muğnî, VII, 342, 344.
[270] el-Mücâdele (58), 3-4.
[271] Tirmizî, talak 19; Nesaî, talak 33; İbn Mâce, talak 26.
[272] el-Mücâdele (58), 2.
[273] et-Tahrim (66), 1-2.
[274] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/447-450.
[275] İbn Mâce, talak 21; Tirmizî, talak 11; Dârimî, talak 6; Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, VII, 316; Hakim, el-Müstedrek, II, 200.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/451.
[276] Ö.N. Bilmen, Istılâhat-ı Fıkhiyye, II, 270.
[277] el-Bakara (2), 229.
[278] Buharî, talak 12; Nesâî, talak 34.
[279] en-Nisâ (4), 35.
[280] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/451-452.
[281] Nesâî, talak 34; Ibn Mâce, talak 22; Muvatta, talak 31; Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, VII, 312.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/453.
[282] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/454.
[283] el-Bakara (2), 229.
[284] en-Nisa (4), 4.
[285] Muvatta, talak 32.
[286] Zeyâî, Nasbu’r-râye, III, 344.
[287] en-Nisa (4), 20.
[288] Zeylaî, Nasbu'r-râye, III, 344.
[289] el-Bakara (2), 229.
[290] el-Bakara (2), 229.
[291] el-Bakara (2), 230.
[292] Darekutnî, Sünen, IV, 46; Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, VII, 316.
[293] Zeyiaî, Nasbu'r-râye, III, 243.
[294] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/454-456.
[295] Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, VII, 315.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/456-457.
[296] Buharı, talak 12; Nesaî, talak 34; îbn Mace, talak 22.

[297] İbn Mace, talak 22.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/457-458.
[298] el-Bakara (2), 229.
[299] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/458-459.
[300] Tirmizi, talak 10; Muvatta, talak 32-33; Hakim, el-Müstedrek, II, 206.
[301] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/459-460.
[302] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/460.
[303] el-Bakara (2), 229.
[304] el-Bakara (2), 229.
[305] el-Bakara (2), 229.
[306] Buhari, talak 12.
[307] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/460-461.
[308] Sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/461.
[309] İbnu'ly-Kayyim, İ'lâmü'l-muvakkiîn, III, 218-219.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/461.
[310] Hatib Bağdâdî'nin tertibine göre Sünen-i Ebü Davud'un 14. cüzti buradan başlanmaktadır.
[311] Buhârî, talak 16; Tirmizî, reda 7; İbn Mâce, talak 29.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/462-463.
[312] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/463.
[313] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/463.
[314] Buharı, talak 16; Tirmizî, reda' 7; İbn Mâce, talak 29; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII, 451.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/464.
[315] İbn Mâce, talak 29.
[316] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/464.
[317] Müslim, ıtk 9: Tirmizî, redâ 7; Nesaî, talak 31.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/464-465.
[318] Nesâî, talak 31.
[319] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/465-466.
[320] Müslüm, ıtk 9; Nesaî, talak 31.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/466.
[321] İbn Hacer, Fethii'1-Bâri, XI, 329.
[322] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/466.
[323] Buhari, ta lak 16; Tirmizî, reda' 7; Nesaî, talak 30; İbn Mâce, talak 29.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/467.
[324] Beyhakî, es-Sünenü'I-kübra, VII, 223.
[325] Aynî, Umdetu'l-Kâri, II, 267.
[326] Nevevî, Şerhü'l-Müslim, X, 141.
[327] İbn Hacer, Fethü'1-Bâri, XI, 331.
[328] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/467-468.
[329] Tirmizî, reda' 7: Muvatta, talak 26; Ahmed b. Hanbel IV, 65; V, 78.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/469.
[330] İbn Hacer, Fethü'l-Bâri, XI, 330.
[331] Tirmizî, reda' 7; Muvatta, talak 26; Ahmed b. Hanbel, IV, 65; V, 78.
[332] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/469-470.
[333] Nesâî, talak 28, İbn Mâce, ıtk 10.
[334] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/470-471.
[335] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/471.
[336] Tirmizî, nikah 43.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/472.
[337] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/472.
[338] İbn Mâce, nikâh 60.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/472-473.
[339] Mübârekfurî, Tuhfetu'l-ahvezi, IV, 296.
[340] el-Fethü'r-rabbânî, XVI, 202. Hattabî'den naklen.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/473-474.
[341] Tirmizî, nikah 43; Ibn Mâce, nikah 60.
[342] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/475.
[343] el-Mümtehine (60), 10.
[344] Mecmeu'z-zevaid, IX, 213.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/476.
[345] el-Bakara (2), 221.
[346] Tirmizî, reda' 43; el-Fethu'r-rabbanî, XVI, 201.
[347] el-Fethu'r-rabbanî, XVI, 202.
[348] tirmizî, reda' 43.
[349] İbn Hacer, Fethü'1-Bâri, XI, 343.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/476-477.
[350] Ibn Mâce, nikah 40; Beyhakî, es-Sünenü'I-kübra, VII, 183.
[351] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/478.
[352] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/479.
[353] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/479.
[354] Beyhakî, es-Sünenü'1-kübra, VII, 183.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/479-480.
[355] el-Fethu'r-rabbanî, XVI, 199; Hakim, Müstedrek, II, 193; Beyhakî, es-Siinenü'1-kübra, VII, 181.
[356] en-Nisâ (4), 3.
[357] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/480.
[358] İbn Mâce, nikah 39; Tirmizî, nikah 34; Ahmed b. Hanbel, IV, 232.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/480-481.
[359] en-Nisâ (4), 23.
[360] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/481.
[361] Nesâî, talak 52; İbn Mâce, ahkâm 22.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/482-483.
[362] en-Nisa (4), 141.
[363] İbn Mâce, ahkam 22.
[364] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/483.
[365] Sâd (38), 78.
[366] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/484.
[367] Buharı, Salât 44, tefsir sûre 24 talak 29, ahkâm 18; Müslim, liân 1, 3; Nesâî, talâk 7; İbn Mâce, talâk 27; Dârimî, nikâh 39; Muvatta, talâk 34; Ahmed b. Hanbel, I, 265; V, 331.
[368] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/484-486.
[369] en-Nûr (24), 6-9.
[370] Davudoğlu, A. Sahîh-i Müslim Tercüme ve Şerhi, VII, 517-518.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/486-487.
[371] Nevevî, Şerhu Müslim, X, 21.
[372] Bk. Davudoğlu, A. Sahîh-i Müslim Tercüme ve Şerhi, VII, 523-524.
[373] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/487-490.
[374] Ahmed b. Hanbel, V, 335.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/490.
[375] Nesâî, talâk 36.
[376] el-Fethu'r-rabbanî, XVII, 31.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/490-491.
[377] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/491.
[378] bk. İbn Hacer, Fethü'1-Bâri, XI, 370.
[379] bk. 2273 numaralı hadîs.

[380] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/491-492.
[381] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/492.
[382] Buharı, tefsir sûre (24), talâk 30, hudûd 43, i'tisam 5; Ibn Mâce, talâk 27; Ahmed b. Hanbel, V, 334.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/492.
[383] bk. Nesâî, talâk 37.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/492-493.
[384] Buhârî, tefsir sûre (24).
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/492-493.
[385] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübra, VII, 401.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/493-494.
[386] bk. Miras Kâmil, Tecrid-i Sarili Tercümesi, XI, 159-160.
[387] bk. İbn Hacer, Fethü'l-Bâri, XI, 369.
[388] İbn Kudâme, Muğni, VII, 412.
[389] Aynî, el-Binâye, IV, 740-743.
[390] İ'lâü's-sünen, II, 240.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/494-496.
[391] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübra, VII, 401.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/496-497.
[392] bk. Dârekutnî, Sünen, III, 275.
[393] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/497.
[394] Buhârî, tefsîr sûre (23), 2.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/497-498.
[395] bk. Aynî, Umdet-ül-kârî, XIX, 77.
[396] bk. Nevevî, Şerhu Sahîh-i Müslim, X, 123.
[397] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/498-499.
[398] en-Nûr (24), 6.
[399] Müslim, liân 10; İbn Mâce, talâk 27.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/499-501.
[400] en-Nûr, (24), 4.
[401] en-Nûr, (24), 8-9.
[402] en-Nûr, (24), 8-9.
[403] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/501-502.
[404] en-Nûr, (24), 6.
[405] Buhârî, tefsîr Sûre (24), 1, 3; Tirmizî, tefsîr Sûre (24), 3; îbn Mâce, talâk 27; Ahmec b. Hanbel, I, 239; V, 294.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/502-504.
[406] en-Nûr (24), 4-5.
[407] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/504-505.
[408] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/505.
[409] Nesâî, talâk 40.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/505.
[410] bk. el-thtiyâr Tercümesi, s. 233.
[411] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/506.
[412] en-Nûr, (24), 6-7.
[413] Ahmed b. Hanbel, I, 239; Beyhakî, es-Sünenü'1-kübra, VII, 409; Tayalisi, Müsned, s. 347; Hakim, el-Müstedrek, II, 202.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/506-509.
[414] et-Tevbe (9), 118.
[415] bk. İbn Hacer, Fethü'1-Bâri, XI, 378.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/509-510.
[416] en-Nûr, (24), 8.
[417] en-Nûr, (24), 2.

[418] M. Zihnî Efendi, Nî'met-i İslâm, II, 223.
[419] Buhârî, talâk 31.
[420] bk. Eş-Şeyh Ahmed, eş-Şerhu'l-kebîr, II, 459.
[421] en-Nûr (24), 6.
[422] İbn Kayyim, Zadu'i-Meâd, IV, 95.
[423] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/511-514.
[424] Bühârî, talâk, 3, 53; Müslim, liân 5; Nesâî, talâk 44; Ahmed b. Hanbel, II, 11.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/514-515.
[425] en-Nûr, (24), 6.
[426] bk. Nevevî, Şerh-u Müslim, II, 105-126.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/515.
[427] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/515.
[428] Buhârî, talâk 33, 53; Nesâî, talâk 41; Ahmed b. Hanbel, II, 11.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/516.
[429] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/516.
[430] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/516-517.
[431] Buhârî, nikâh 36, talâk 35, ferâiz 17; Müslim, liân 8: Tirmizî, talâk 22; Nesâî, talâk 45; Ibn Mâce, talâk 47; Dârimî, nikâh 39; Muvatta, talâk 35; akdiye 21; Ahmed b. Hanbel, II, 38, 64, 71, 126.
[432] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/517.
[433] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/518-519.
[434] Buhârî, talâk 26, hudûd 41, I'tisâm 12; Müslim, Hân 18, 20; Tirmizî, velâ 4; Nesâî; talâk 46; îbn Mâce, nikâh 58; Ahmed b. Hanbel, II, 233, 237, 239, 279.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/519-520.
[435] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/520.
[436] Ta'riz hakkında bilgi için bir numara sonra gelecek olan hadîsin şerhine bakılabilir.
[437] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/520-521.
[438] Müslim, Hân 19.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/521.
[439] bk. Tâhir Olgun, Edebiyat Lügati, 161.
[440] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/521-522.
[441] Müslim, Hân 20.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/522.
[442] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/522-523.
[443] Nesâî, talâk 47; İbn.Mâce, ferâiz 13.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/523.
[444] Mecmeu'z-zevâid, V, 15; el-Fethu'r-rabbanî, XVII, 42, Ahmed b. Hanbel, III, 440.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/524.
[445] Ahmed b. Hanbel, I, 362.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/524-525.
[446] bk.el-Fethu'r-rabbanî, XVII, 18.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/525.
[447] İbn Mâce, ferâiz 14; Dârimî, ferâiz 45; Ahmed b. Hanbel, III, 181, 219.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/525-527.
[448] el-Azîmâbâdî, Avhü'I-Ma'bûd, VI, 357.
[449] el-İhtiyâf Tercümesi, 255.
[450] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/527.
[451] Sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/527-528.
[452] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/528.
[453] Buhari, feraiz 5; Nevevi, Şerhu Müslim, II, 52; el-Mubarekfuri, Tuhfetü’l-ahvezi, III, 180.
[454] Bk. 2907 numaralı hadis.
[455] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 8/528-529.

[456] Buhârî, ferâiz, 31; Müslim, reda' 39; Tirmizî, velâ 5; Nesâî, talâk 51; İbn Mâce, ahkâm 21; Ahmed b. Hanbel, VI, 86, 226.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/7-8.

[457] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/8.

[458] Buhâri, ferâiz 31; Müslim, redâ 38; Nesâî, nikâh 51.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/8-9.

[459] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/9-10.

[460] el-İsrâ (17), 36.

[461] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/10-11.

[462] Nesâî, talâk 50; el-Fethu'r-rabbani, XVII, 38.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/11-12.

[463] İbn Mâce, ahkâm 1.

[464] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/12.

[465] Nesâî, talâk 50; İbn Mâce, ahkâm 20; Ahmed b. Hanbel, IV, 373.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/13.

[466] Nesâî, talâk 50.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/13-14.

[467] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/14.

[468] Usûl hakkında ayrıntılı bilgi için 2267 numaralı hadise bakılabilir.

[469] Günümüzde ilmî metodlarla çocuğun nesebini tayîn etmek bir mesele olmaktan çıkmış ve dolayısıyla bu mesele kesin bir şekilde halledilmiştir.

[470] Şevkânî, Neylu'l-evtâr, VI, 316-317.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/15-16.

[471] Buhârî, nikah 36.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/17-19.

[472] en-Nisa (4), 25.

[473] bk. Darekutnî, Sünen, III, 218.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/19.

[474] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/19-20.

[475] Buharı, vesâyâ 4; büyü 3, 10; meğâzî 53; ferâiz 18, 28; hudûd 23; ahkâm 29; Müslim, veda, 36, 38; Tirmizî, redâ 8; vesâya 5; Nesâî, Talak 48; İbn Mâce, nikâh 59; vesâya 6: Darîmî, nikâh 41; ferâiz 45; Muvatta, akdiye 20; Ahmed b. Hanbel I, 59, 65, 104; IV, 186, 187, 238, 239; V, 267, 326; VI, 129, 200, 237, 247.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/20-21.

[476] Ahmet b. Hanbel, I, 193,

[477] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/21-22.

[478] Nevevî, Şerhu Müslim, X, 37.

[479] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/22-23.

[480] Sadece Ebû Dâvud rivayet etmiştir.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/24.

[481] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/24.

[482] el-Fethu'r-rabbânî, XVII, 36.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/24-26.

[483] en-Nisâ (4) 25.

[484] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/26.

[485] Ahmed b. Hanbel, II, 182; Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ', VIII, 4; Hakim, el-Müstedrek, II, 207.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/26-27.

[486] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/27.

[487] Muvatta', vasiyye, 6.

[488] İbnu'l-Kayyım, Zadu'1-Meâd, IV, 123

[489] bk. İbnü'I-Kayyim, Zadu'1-Meâd, IV, 122.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/27-29.

[490] Nesâî, fey 1, talak 52; Dârimi, talak 16; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ', VIII, 3.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/29-30.
[491] bk. TekmiIetu'l-Menhel, IV, 288.
[492] İbn Kudâme, el-muğnî, VII, 615.
[493] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/31-32.
[494] Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ', VIII, 6.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/32-33.
[495] Buhârî, Meğâzî 43.
[496] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/34-35.
[497] bk. 2276 numaralı hadis.
[498] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/35-37.
[499] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/37.
[500] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/37.
[501] Ahmed b. Hanbel, I, 98.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/37-38.
[502] Sehârenfûrî Bezlü'l-Mechûd, XI, 22.
[503] ez-Zeylâî, Nasbu'r-Râye, III, 266.
[504] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/38-39.
[505] Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ', VII, 414.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/40.
[506] Bakara (2), 228.
[507] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/40-41.
[508] Talâk (65), 4.
[509] Bakara (2), 234.
[510] el-Bakara (2), 228.
[511] İbn Kayyım, Zâdu’I-Meâd, IV, 209-210.
[512] Meşâhir-u'n-nisâ I, 46-47.
[513] Tefsîru İbn Kesîr, I, 532.
[514] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/41-43.
[515] el-Bakara (2), 228.
[516] el-Talâk (65), 4.
[517] Nesâî, talak 75.
[518] el-Ahzab (33), 49.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/43-44.
[519] et-Talâk (65), 4.
[520] et-Talâk (65), 4.
[521] el-Ahzâb (33), 49.
[522] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/44-45.
[523] el-Bakara (2), 228.
[524] et-Talâk (65), 4.
[525] et-Talâk (65), 1.
[526] et-Talâk (65), 4.
[527] Ruhu'l-Meanî, IX, 88.
[528] el-Hâzîn, Lubâbu’l-te'vîl, IV, 300.
[529] İbn Rüşd, Bidâyetu'l-Müctefaîd, II, 75-76.
[530] el-Ahzâb (33), 49.
[531] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/45-48.
[532] Dârîmi, talâk 2.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/48-49.
[533] Haşiyetü's-Sâvî alâtefsîri'l-Celâleyn, IV, 219
[534] Tahrim (66), 3.
[535] Mecmeu'z-zevâid, IX, 245.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/49-50.

[536] Bakara (2), 228.
[537] bk. Kurtubî, el-Câmi'liahkâmi'1-Kurân, III, 120.
[538] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/50.
[539] Müslim, talâk 37-54; Nesâî, nikâh 22, talâk 15; Muvatta, talâk 67; Dârimî, nikâh 7; Ahmed b. Hanbel V!, 412; Tirmizi, talâk 5; İbn Mâce, talâk 10.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/50-52.
[540] Nevevî, Şerhu Müslim, X, 95.
[541] et-tahavî, Şerh meâni'1-âsâr, II, 38.
[542] Müslim, talâk 48.
[543] Müslim, talâk 41.
[544] en-Nûr (24), 30.
[545] en-Nûr (24), 31.
[546] Buhârî, libâs 19; Ibn Mâce, libas 1.
[547] Davudoğlu, A., Sahîh-i Müslim Tercüme ve Şerhi, VII, 483.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/52-54.
[548] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/54.
[549] Müslim, talâk 38; Ahmed b. Hanbel, VI, 413.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/55.
[550] Müslim, talâk 48.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/55-56.
[551] el-Bakârâ (2), 235.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/56.
[552] Tahavî, Şerhu meâni'1-âsâr, II, 37.
[553] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/57.
[554] Müslim, talâk 39; Ahmed b. Hanbel, VI, 413.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/57-58.
[555] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/58.
[556] Müslim, talâk 44, İbn Mâce, talâk 10.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/58.
[557] et-Talak (66), 6.
[558] el-Bakara (2), 241.
[559] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/58-59.
[560] Müslim, talâk 40; Nesâî, talâk 70.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/59-60.
[561] Müslim, talâk 53; Nesâî, talâk 70; İbn Mâce, talâk 9.
[562] Müslim, talâk 40.
[563] Ahmed b. Hanbel IV, 416.
[564] Nesâî, talâk 70.
[565] bk. 2291 no'Iu hadis.
[566] et-Talâk (65), 1.
[567] Nesâî, talâk 70.
[568] Davudoglu, A., Selâmet Yolları, III, 426-427.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/60-61.
[569] et-Talâk (65), 1.
[570] Buhârî, talâk 41; Müslim, talâk 40, 41; Ahmed b. Hanbel, VI, 415; Beyhakî, es-Sünenu'l-kübrâ, VII, 472.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/62-64.
[571] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/64.
[572] et-Talâk (65), 6.
[573] et-Talâk (65), 1.
[574] et-Talâk (65), 6.
[575] et-Talâk (65), 6.
[576] bk. Tirmizî, talâk 5.

[577] et-Talâk (65), 1; Ayrıca bk. Müslim, talâk 46.
[578] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/64-66.
[579] Müslim, talâk 46; Tirmizî, talâk 6; Nesâî, talâk 70; Darimî, mukaddime 24; talâk 1; Muvatta, kader 3; Ahmed b. Hanbel, I, 75; III, 212, 286; IV, 206; V, 30.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/66-67.
[580] et-Talâk (65), 1.
[581] Nesâî, talâk 70.
[582] bk. Tahâvî, Şerhu Meâni'1-âsâr, HI, 65.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/67-68.
[583] Buhârî, talâk 42; Îbn Mâce, talâk 9.
[584] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/68.
[585] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/68-69.
[586] Müslim, talâk 54.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/69.
[587] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/69.
[588] Beyhakî, es-Sünenu'l-kübrâ, VII, 433.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/70.
[589] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/70.
[590] Müslim, talâk 52-54; Buhârî, talâk 41.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/70-71.
[591] ibn Hâcer; Fethu'I-Barî, XI, 403.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/71.
[592] Tahâvi, Şerhti Meâni'l-âsâr, II, 40. Beyhâkî, es-Sünenu'1-kübrâ, VII, 433.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/72.
[593] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/72-73.
[594] İbn Mâce, talâk 9; Nesâî, talâk 71; Müslim, reda' 122, talâk 57; Dârimî, talâk 14; Ahmed b. Hanbel, 111, 321.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/73-74.
[595] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/74.
[596] et-Talâk (65), 1.
[597] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/74-75.
[598] el-Bakârâ (2), 240.
[599] Nesâî, talâk 69.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/75-76.
[600] en-Nisâ (4), 12.
[601] el-Bakârâ (2), 234.
[602] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/76.
[603] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/76-77.
[604] Buharı, cenâiz 31, hayz 12, talâk 46-49; Müslim, talâk 58; Tirmizî, talâk 18; Nesâî, talâk 58-59; İbn Mâce, talâk 35; Dârimî, talâk 12, 13; Muvatta', talâk 101-102; Ah-med b. Hanbel, VI, 37, 184, 249, 281, 286, 287, 324, 325, 326, 408, 426.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/77-79.
[605] Davudoğlu, A. Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, 7/506-509.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/79-82.
[606] Tirmizî, talâk 23; Nesâî, talâk 60; İbn Mâce, talâk 8; Dârimî, talâk 14; Muvatta,talâk 87; Ahmed b. Hanbel, VI, 370.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/82-84.
[607] el-Bakârâ (2), 235.
[608] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/84.
[609] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/84-85.
[610] el-Bakârâ (2), 240.
[611] el-Bekârâ (2), 240.

[612] el-Bakârâ (2), 240.
[613] el-Bakârâ (2), 240.
[614] Nesâî; talâk 61; Buhârî, talâk 50.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/85-86.
[615] en-Nisâ (4), 12.
[616] el-Bakârâ (2), 234.
[617] Tefsîru tbn Kesîr, I, 588. Görülüyor ki İbn Kesîr bu mevzuda Cumhuru ulemâdanfarklı bir görüşe sahiptir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/86-87.
[618] en-Nisâ (4), 12.
[619] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/87.
[620] Buharî, hayız 12, talâk 48, 49; Müslim, talâk 67; Nesâî, talâk 64; tbn Mâce, talâk 35; Dârîmi, talâk 13; Ahmed b. Hanbel, V, 85; VI. 408.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/88-89.
[621] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/89.
[622] Nevevî, Şerhu Müslim, X, 118.
[623] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/89-90.
[624] Ahmed b. Hanbel, V, 85.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/90-91.
[625] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/91.
[626] Nesâî, 64-65, Ahmed b. Hanbel, VI, 302.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/91-92.
[627] Ahmed b. Hanbel, VI, 369; Davudoğlu, Selâmet Yollan, III, 430.
[628] DavudoğIu, Selâmet Yollan, III, 430.
[629] Davudoğlu, Selâmet Yollan, III, 430.
[630] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/92-93.
[631] Nesâî, talâk 66.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/93-94.
[632] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/94-95.
[633] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/95.
[634] Buhârî, talâk 39; Müslim, talâk 56; Nesâî, talâk 56.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/95-97.
[635] Davudoğlu, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, VII, 501-502.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/97.
[636] el-Bakara (2), 234.
[637] et-Talâk (65), 4.
[638] Nevevî, Şerh-u Müslim, X, 109.
[639] Kurtubî, el-Câmi'li-ahkâmi'1-Kur'an, III, 175.
[640] Îbn Hacer, Fethu'l-Bâıi, XI, 399.
[641] Kurtûbî, el-Câmi'li-ahkâmi'1-Kur'an, III, 175.
[642] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/97-99.
[643] el-Bakara (2), 234.
[644] Nesâî, talâk 56; îbn Mâce, talâk 7.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/99.
[645] et-Talâk (65), 4.
[646] el-Bakara (2) 234.
[647] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/99-100.
[648] İbn Mâce, talâk 33; Ahmed b. Hanbel, IV, 203.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/100.
[649] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/100-101.
[650] el-Bakara (2), 234.
[651] Muvatta, talâk 92.
[652] el-Hidâye, II, 29; Aynî, el-Binâye, IV, 769.

[653] el-Bedâyî, III, 193; Zeylâî, Nasbu'r-râye, III, 258.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/101.
[654] Buhârî, şehâdet 3, talâk 4, libâs 6, 23, edeb, 68; Müslim, talâk 1, 2, 4, 5; Tirmizî, nikâh 27; Nesâî, nikâh 43, talâk 9, 10, 12; îbn Mâce, nikâh 32; Dârimî, talâk 4; Muvatta; nikâh 17, 18; Ahmed b. Hanbel, I, 214; II, 25, 62, 85, 279; III, 284; VI, 24, 37, 38, 42, 96, 193, 226, 229.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/102.
[655] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/102-103.
[656] bk. el-Câmi' li-ahkâm-H-Kur'ân III, 148.
[657] Aynî, el-Binâye, IV, 617.
[658] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/103-104.
[659] el-Furkan (25), 68; Buhârî, Tefsir sûre (2), 3; (25), 2, edeb 20, hudûd 20, diyat 1, tevhîd 40, 46; Müslim, imân 141, 142; Tirmizî, tefsir sûre (25) 1, 2, Nesâî, eymân 6, tahrîm 4; Ahmed b. Hanbel, I, 280, 431, 434, 462, 464.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/104-105.
[660] Aliyyu'1-Kâri, Mirkâtu'l-Mefâtih, I, 102.
[661] Müslim, birr 60.
[662] el-İsrâ (17), 23.
[663] Davudoğlu, Sahîh-i Müslim Tercüme ve Şerhi, I, 366-367.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/105-107.
[664] Lokman (31), 13.
[665] en-Nisâ (4), 48.
[666] en-Nisâ (4), 93.
[667] en-Nisâ (4), 48.
[668] Ahmed b. Hanbel, VI, 8.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/107.
[669] en-Nûr (23), 33.
[670] Müslim, tefsir 27.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/108.
[671] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/108.
[672] en-Nûr (24), 33.
[673] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/109.
[674] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 9/109.

I. TEMİZLİK BÖLÜMÜ

Ebû Dâvûd'un Sünen'inin Rivayet Senedi

- Bize imam ve Hafız Ebû Bekr Ahmed b. Ali b. Sabit el-Hatîb el-Bağdâdî (463/1071) haber verdi.[1] (Dedi ki);
- Bize tmam ve Kadı Ebû Amr el-Kâsım b. Ca'fer b. Abdulvâhid el-Hâşimî (413/1022) rivayet etti. (Dedi ki);
- Bize Ebû Ali Muhammed b. Ahmed b. Amr el-Lu'laî (333/944) rivayet etti. (O da dedi ki);
- Bize Ebû Davud Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî 275 senesi Muharrem'inde rivayet etti ve şöyle dedi:[2] [3]

Kitap ve Sünnette teşvik edildiği için, musannif Ebû Dâvud Sü-nen'ine besmeleyle başlamıştır. İmam Mâlik'in Muvatta'ında Abdur-rezzak'ın Musannef inde, îmam Ahmed'in Müsned'inde ve BuhârF-nin Sahih'inde görüldüğü gibi hamdele ve salvelede bulunmamıştır.

Her ne kadar Deylemî'nin Hz. Ebû Hureyre'den rivayet ettiği hamdelesiz ve salvelesiz başlanılan önemli işlerin sonuçsuz ve bereketsiz kalacağına dair:

"Allah'a hamdedilmeden ve bana salât getirilmeden başlanılan her önemli iş, sonuçsuz güdük (hayırdan) kesik, bereketten yoksundur"

anlamında bir hadis-i şerif varsa da Hafız er-Ruhâvî (612/1215) bu hadisin garib ve zayıf olduğunu söylemiştir.

Musannifin Hz. Ebû Hureyre'den naklettiği "Allah*a hamd ile başlanmayan her önemli iş güdük, (hayırdan kesiktir"[4] ve "Şehâdet ile başlanmayan her hutbe kesik el gibidir"[5] anlamındaki hadis-i şeriflere gelince, bunların sahih ve delil olma niteliği taşıdıkları kabul edilebilse bile; bunlarda, bir eser yazarken onun başına hamdele, sal-vele ve şehâdetin yazılmasına delâlet eden bir mânâ bulunmamaktadır. Binaenaleyh bir eser yazarken başına hamdele, salvele ve şehâdetin konulmasını gerektiren açık bir emir yoktur. Fakat yine de bu hadisler nazar-ı itibara alınarak hamdele, salvele ve şehâdet dil ile sösfenir, nitekim Hatîb'in zikrettiğine göTe, tmam Ahmed hadis yazarken dili ilç satavât getirir, fakat salavâtı yazmazrmş.

Belki de bu âlimler, hamdele, salvele ve şehâdetin sadece hutbelere ait olup kitap yazmakla flgili olmadığı görüşüne sahiptiler.

Öte yandan Resûl-i Zişân Efendimiz'in, kırallara yazmış olduğu mektuplara besmeleyle başlamakla yetinip hamdele, salvele ve şehâ-deti yazmaması da bu ihtimali kuvvetlendirmektedir.[6]

Fıkıh kitablannda açıklandığı üzere besmele, "bismillah" (Alla'ın adıyla) veya "bismillahir-rahmanir-rahim" (Rahman ve Rahîm olan Allahın adıyla) cümlesinden ibarettir. Besmele, "Berâe (Tevbe)" Sûresi hâriç, bütün sûrelerin başında yer alır. Ayrıca Nemi Sûresi'nin 30. âyetinde de, âyetin bir bölümü olarak yer almaktadır.

Dinimiz, mânevi temizlik olan inanç meselesine ne kadar önem vermişse maddi temizliğe de o derece önem vermiştir. Peygamberimiz "Temizlik imanın yansıdır”[7] buyurarak temizliğin, müminlerin hayatındaki yerini belirtmiştir.[8]

Temizlik Çeşitleri:

Temizlik ruh, beden ve çevre temizliği olarak üçe ayrılır:

a. Ruh Temizliği

Ruh temizliğinin birini derecesi, kalbin bâtıl inançlardan temizlenmesiyle kazanılır. İkincisi ise, haset, kibir, riya, hırs ve düşmanlık gibi kötü duygulardan kalbi arındırmakla elde edilir. Tevazu, kanaat ve sevgi, kalbten bu kötü duyguların atılmasıyla kazanılır.

Kur'ân, ruh ve kalb temizliği hususunda şöyle buyurur: "İnsanların kabirlerinden kalkacakları o gün, ne mal fayda verir ne de oğullar. Ancak Allah'a selim bir kalb ile varan müstesna." [9]

b. Beden Temizliği

Bu hususta Peygamberimizin pek çok hadisi vardır. Bunlardan iki tanesi şöyledir: "Cuma günü yıkanmak her bfittg olan kimseye vft-clb (gibi)dir." [10]

Besmele, yerine göre mendub, sünnet veya vacibtir. Bunun yanında: "üzerlerine Allah'ın ismi anılmayanlardan yemeyin."[11] âyet-i kerimesi

gereğince, kasten besmele çekilmeden boğazlanan bir hayvanın etinden yemek haramdır. Abdest alırken besmele çekmek sünnet, zina etmek, şarap içmek gibi kesin haram olan işlerin başında besmele cekmekse, haramdır.

Görünen ve görünmeyen pisliklerden arınma demek olan temizlik, ibadetin temel şartlarından biridir.

İslâm Dini, insanın maddî-mânevî bütün kirlerden temizlenmesini ister. Peygamberimize "Oku!"[12] âyetinden sonra, ikinci olarak gelen âyet, temizlenme ile ilgilidir; "Elbiseni temizle"[13]

Kur'ân-i Kerîmin bir çok âyetinde temizliğe teşvik edildiği gibi, başlı başına temizliği emreden âyetler de çoktur:

"Şüphesiz ki, Allah çok tevbe edenleri de sever, (pisliklerden) temizlenenleri de sever."[14] Yine Mâide Sûresinin 6. âyetinde, ibâdet yapabilmek için şart olan abdest, gusül ve teyemmümün lüzumu ve şekli" anlatıldıktan sonra, "Allah'ın, kullan arıtmak istediği" kaydedilir.

Diş temizliği ile ilgili diğer hadiste de şöyle buyurulur: "Ümmetime (yahut insanlara) güçlük verecek olmasaydım, onlara, her namaz vakti mutlaka dişlerini, misvakla temizlemelerini emrederdim."[15]

Cemiyet içerisinde iyi bir tesir meydana getirebilmek için mutlaka kıyafetin temiz ve intizamlı olması gerekir. Kıyafetimiz ruhumuzun aynasıdır. Ağırbaşlı bir kıyafet, mutlaka bize karşı bir saygı uyandıracaktır. İşte bunun için Kur'ân-i Kerîm şöyle buyurur: "*Ey âdem oğullan, her mescide gelişte güzel elbisenizi giyiniz*."[16]

c. Çevre Temizliği

Bir müslüman, çevresinin temizliğine de son derece dikkat eder. Zira pislikler, çevremizden evimize, evimizden vücudumuza, vücudumuzdan da ruhumuza akseder. Evin, sokağın ve işyerinin temizliği, kişinin temizliğe karşı hassasiyetini gösterir. Çeşmelerin, kuyuların, dere sularının ve deniz sahillerinin temiz tutulması insanın görevi olmalıdır. Zira Peygamberimiz yollardan sıkıntı âmillerini gidermeyi iman gereği saymıştır.[17]

Bu mevzuda İmam Gazzalî şöyle der; temizliğin dört mertebesi vardır:

a. Dışı abdestsizlikten, pisliklerden temizlemek

b. Azaları kötülüklerden ve günahlardan temizlemek.

c. Kalbi yerilen huylardan ve pis duygulardan arındırmak.

d. İç bünyeyi, Allah’tan başka her şeyden pâk etmek.

Bu dördüncüsü, peygamberlerin ve siddîklerin mertebesidir. Kulun bu yüksek dereceye ulaşması, ancak alt tabakaları geçtikten sonra mümkün olur. Kul iç bünye temizliğine, kalbini kötü sıfatlardan temizleyip güzel hasletlerle donatmadıkça erişemez. Kalb temizliğine de organlarını kötülüklerden temizlemeyen ve ibâdetlerle onarmayanlar vasıl olamazlar.

Elde edilmek istenen şey, kıymetli ve değerli olduğu zaman, onu elde etme yollan güçleşir, engeller çoğalır. Sanma ki, bu iç bünyeyi temizleme işi akılla elde edilir. Evet, iç gözü bu mertebeler arasındaki farkı görmekten kör olan kimse, taharetten, ancak gaye olan meyvenin içini, Özünü değilde, o meyvenin kabuğu seviyesindeki en aşağı mertebeyi, dış temizliğini anlar, yalnız kabuğa bakar. Bütün vakitlerini iyi taharet etmekle, elbisesini temizlemekle, dışını pâk etmekle, bolca akan sular aramakla geçirir. Vesvesenin etkisi ve aklın hayal gücüyle istenilen gerçek temizliğin sadece bu olduğunu sanır.[18]

I- Temizlik Bölümü

1. Abdest Bozarken Uzak Bir Yere Çekilmek

1...el-Muğîre b. Şu'be[19] 'den demiştir ki; "Peygamber sallella-hü aleyhi veseliem abdest bozacağı zaman (halkın gözünden) uzaklaşırdı"[20]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, abdest bozmak isteyen bir kimsenin, insanların kgjKjjgini göremeyecekleri, abdest bozma esnasında hasbelbeşer kendisinden çıkacak sesleri işitmeyecekleri ve kokulan duymayacakları kadar uzaklaşamısımn, abdest bozmanın edeplerinden olduğuna delâlet etmektedir.

Abdest bozmak için, insanların gözlerinden uzak, tenhâ bir yeri seçmekle bu edeb yerine getirilmiş olabileceği gibi, abdest bozan kimseyi insanların gözünden koruyacak ve kendisinden çıkacak sesleri ve pis kokulan insanların işitip rahatsız olmalarına imkân vermeyecek şekilde özel olarak inşa edilmiş tuvaletlere gitmekle de yerine getirilmiş olur. Çünkü Resûl-i Ekrem Efendimizin abdest bozmak için böyle halkın gözlerinden uzak yerleri seçmesinin sebebi önce, Allah'ın "mükerrem varlık" olarak

yarattığı insanlann saygınlığını korumak ve onların rahatsız olmalarını önlemektir. Aynı zamanda da abdest bozan kimseyi utanıp rahatsız olmaktan kurtarmaktır. Bu gayelere uygun olan tuvaletle de -halktan uzak olmasalar bile- abdest bozmakta bir sakınca yokur. Abdest bozan kimseyi halkın gözünden gizlemekle beraber, zuhur edecek seslerin işitilmesine engel olamayan yerlerde'abdest bozmak ise, edebe aykırıdır.[21]

Bazı Hükümler

1. Abdest bozacak kimsenin abdest bozmak için ken-dişinden çıkacak seslen insanlann işitmeyecekleri ve kendisini göremeyecekleri kadar uzak ve tenha bir yeri tercih etmesi abdest bozmanın âdâbındandır.

2. Hz. Peygamber, hayalı insanlara çok saygılı idi. Onları rahatsız etmekten son derece kaçınırdı. İnsanlara önemli işleri açıklamak üzere gönderilmişti.[22]

2...Câbir b. Abdillah [23] 'dan, demiştir ki; "Peygamber sallellahü aleyhi vesellem abdest bozmak istediği zaman kendisini hiç bir kimse göremeyecek kadar (gözlerden uzaklaşıp) giderdi."[24]

Açıklama

El-Beraz: Ağaçsız geniş arazi manasına gelirse de kinaye yoluyla abdest bozmak anlamında kullanılır. Hattabî bu kelimenin banın kesriyle el-birâz şeklinde okunması gerektiğini söylemişse de, Cevheri gibi lügat âlimleri kelimenin bu şekilde okunduğu zaman savaşta cengâverlik gösterisi yapmak anlamına geldiğini söyleyerek kendisine karşı çıkmışlardır. İmam Nevevî de bu meselede Hattâbî'in haklı olduğunu ve Tehzibü'I-esmâ gibi meşhur lügat ki t abların in Hattâbî'yi desteklediğini ifâde etmiştir.[25]

Bazı Hükümler

1. Kırda, bayırda abdest bozmak isteyen bir kim-senin insanlardan uzaklaşıp görunmeyecek şekilde bir

sütrenin arkasına gizlendikten sonra abdestini bozması müstehabtır.

2. İnsanın görülmesi uygun olmayan yerlerini gizlemesi ve insanları rahatsız edecek hareketlerden ve hoşa gitmeyecek davranışlardan kaçınması icab eder.

3. Kişi küçük abdest bozmak için uygun bir yer seçmelidir.[26]

2. Küçük Abdest Bozmak İçin Yer Aramak

3....Ebû't Teyyâh [27]hocalarından birinin kendisine şöyle dediğini nakletti:

"Abdullah b. Abbâs [28] Basra'ya geldiğinde Basralılar Ebû Mûsâ [29] 'dan nakiller yapıyorlardı. Bunun üzerine Abdullah, bir mektup yazarak Ebû Musa'dan bazı şeyler sordu. Ebû Musa, kendisine şu cevabı verdi: "Ben bir gün Resulüllah (s.a.v.)'ie birlikte idim. Küçük abdest bozmak istedi. Bir duvarın dibinde, toprağı yumuşak bir yere gelip idrarını yaptı. Sonra da; "Sizden biriniz küçük abdestini boz-irtak İstediği zaman idrarı (nın üzerine sıçramaması) için yumuşak bir yer arasın*' buyurdu.[30]

Açıklama

Abdullah b. Abbâs (r.a.) Basra'ya geldiği zaman Basrahlann Ebû Musa'dan çeşitli konulardan duymadığı bilmediği hadisler naklettiklerini görünce bu nakledilen haberlerin doğruluk derecesini öğrenmek maksadıyla Ebü Musa el-Eş'ârî*ye bir mektup yazar. Ebû Musa da sorulan meselelerin cevabını bir mektupla bildirir. Verilen cevaplar arasında yukarıda geçen hadis-i şerif de bulunmaktadır. Ancak diğer cevablann hangi konularla ilgili olduğu açıkça zikredilmemektedir. Bununla beraber verilen cevabın sadece bevletmekle ilgili olması ihtimali de vardır.

Hattâbî'nin açıklamasına göre hadis-i şerifte adı geçen duvarın sahibi yoktu; çünkü idrar duvarın.temeline zarar vereceğinden, sahibinin izni olmadan sahipli bir duvarın dibine abdest bozmak caiz değildir.

Bu hadis-i şeriften sahabenin nakletmek istedikleri hadisleri bir kâğıda veya deftere yazarak, hadis öğrencilerine rivayet ettikleri anlaşılıyor, ki buna hadis ilminde kitabet denir. Hadis rivayet metodlarından birini teşkil eder.[31]

Bazı Hükümler

1. Kitabet (yazma) yoluyla hadis rivayet etmek caizdir.

2. Küçük abdest bozmak isteyen kimse, kendini idrar damlacıklarından korumak için-azamî titizliği göstermesi gerekmektedir. Şayet kırda, dağda, bayırda küçük abdest bozmak mecburiyetinde kalırsa, yumuşak bir yer aramalı bulamazsa, yeri kazarak toprağı yumuşatmali, yumuşak toprak üzerinde su dökmelidir. Çıkan sidiğin elbisesine sıçramaması için bu son derece önemlidir. Esasen her hâl ve hareketiyle rehber olan Allah Resulünün tavsiyesi beden ve ruh temizliği yönünden çok mühimdir.[32]

3. Helaya Girmek İsteyenin Yapacağı Dua

4.…Hammâd Ibn Zeyd(in) Abdülaziz b. Suhayb yoluyla enes îbn Mâlik [33]den (rivayetine göre) Resûlullah (s.a.v) helaya girmek isteğinde, "Attanım ben, hubus ve habâisten sana sığınırım" diye dua ederdi.

Abdulvâris'in yine AbdiÜaziz Enes'den naklettiğine göre ise, "hu-bus ve habâisten Allah'a sığınırım'* diye dua ederdi.[34]

Ebû Davûd şöyle dedi: "Bu hadis-i şerifi Şu 'be Abdulaziz'den (bir seferinde) "Aüahım ben sana sığınırım9*, bir keresinde de "Allah'a sığınırım" lâfızlanyla rivayet etti. "Vuheyb ise, "Hadis, Allah'a sığınsın (lâfızlarıyla da) rivayet edilmiştir" dedi.[35]

Açıklama

Hadisin sonunda musannif Ebü Dâvûd merhum, Abdulaziz b. Suhayb»den gelen rivayet farklarına şöyle işaret ediyor:

a. Bu Hadis-i Şerifi Hammâd İbn Zeyd, Abdulaziz'den lâfızlarıyla başlayarak rivayet ederken, Abdülvâris sadeçe lafzıyla başlayarak rivayet etmiştir.

b. Aynı Hadisi, Şu'be, bir keresinde Hammâd'ın, bir keresinde de Ab-dulvâris'in lafızlanyla rivayet etmiştir.

Hadiste geçen hubs kelimesini sarih Hattâbî hubus şeklinde (birinci ve ikinci harflerinin Ötresiyle) okumuş, hubs şeklinde (ikinci harfi sakin) okumanın yanlış olacağım İddia etmişse de, Aynî ve tbn Seyyidinnâs tarafından reddedilerek her iki şekilde de okumanın caiz olduğu söylenmiştir,

Hattâoî'ye göre hubus, habîs'in çoğuludur; "Erkek şeytanlar*' anlamına gelir. Habâis ise, habise'nin çoğuludur, (dişi şeytanlar) demektir, lbnü'l-Arabî'ye göre bu kelime çirkin şeyler için kullanılır. Hubs genellikle sözde sövmeyi, inançta küfrü, yiyeceklerde haramı, içeceklerde zararlı şeyleri ifâde eder.[36]

Bazı Hükümler

1. Helaya girmek isteyen kimse hadis-i şerifte geçen duayı duyarak Allah'a sığınmahdır. Bu, bütün âlimlere göre müstehabtır. Helalar, Allah'ın açıkla zikredilmesi uygun olmayan yerlerden olduğu için şeytanlar buralarda çokça eğleşir ve insanoğluna daha çok tebelleş olurlar. Helaya girerken şeytanlardan Allah'a sığınmak bu yüzden

gereklidir. Açık arazide abdest bozmak da helada abdest bozmak gibi Allah'a sığınmayı gerektirir.

Helaya girerken Allah'a sığınmayı unutan kimse, tslâm âlimlerinin çoğunluğuna göre, girdikten sonra kalben Allah'a sığınır. Mâlikî mezhebinden bazıları helada dil ile Allah'a sığınmayı caiz olacağı görüşünde iseler de, Hanefî âlimlerinden Aynî dil ile Allah'a sığınmanın mekruh olduğunu benimsemekte ve bu görüşün aynı zamanda İbn Abbâs'dan rivayet edildiğini ifade etmektedir.

Helada aksıran kişi ancak çıktıktan sonra "Elhamdülillah” diyebilir. Hadisin zahirine bakılırsa Resul-i ekrem (s.a.) söz konusu duayı açıktan dil ile yapmıştır. Said b. Mansûr'un Sünen'inde yer alan bir hadise göre helaya girerken bu duayı okumadan önce besmele çekmek sünnettir.

2. Hz. Peygamberin abdest bozacağı yere girerken Allah'a sığınması, kulluğunu göstermek, ümmetine abdest bozmanın edebierini öğretmek içindir. Aslında O, bütün kötülüklerden ve şeytanlardan korunmuştur. [37]

5. ...Şu'be, Abdülazizb. Suheyb vasıtasıylaEnesb. Mâlik'tenşu (bir önceki) hadisi (bir de): "Allahım, (Hubus ve habâlsten) sana sığınırım** diye rivayet etti. (Yine) Şu'be (şeyhi Abdülaziz'in diğer bir rivayetini kast ederek) dedi ki, (Şeyhim abdilaziz bu hadisi) bir defasında da: "Allah'a sığınırım" diye rivayet etti.[38]

Açıklama

Bir önceki hadisin farklı rivayet yollarım ve lâfızlarını açıklayan bu hadisle ilgili açıklama bir önceki hadiste geçtiği gibidir. [39]

6....Zeyd b. Erkâm[40] dan, Peygamber (s.a.)*în şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

"Şu abdest bozulan yerler, (cin ve şeytanların) bulunacağı yerlerdir. Onun için sizden biriniz belâya girmek İstediği zaman "Erkek ve dişi şeytanlardan Allah'a sığınırım" desin.[41]

Açıklama

Bu hadis-i şeriften anlaşılıyor ki, kazayı hacet yerleri şeytan ve cinlerin bulunabileceği yerlerdir. Önceki hadis-i şerifte açıklandığı gibi bunların şerlerinden korunmak Allah'a sığınmakla mümkündür.

Cin ve şeytanlar gözle görülmeyen varlıklardır. Allah'ın anılmadığı yerlerde daha çok bulunurlar. Lügat âlimlerinin beyân ettiği Üzere kelimesi, "gizlilik" mânâsım ifâde eder.Meselâ ve kelimeleri, "onu örttü, gizledi” anlamına gelir. denilince, "gece karanlığı onun üzerini örttü, bürüdü” mânâsı anlaşılır.Cünne kalkan; cenin, henüz doğmamış, ana rahminde gizli çocuk yahut kabir; cenan göğüsteki kalb; cennet, zemini bitkilerle örtülü bağ ve bostan veyahutta duyu organlarına kapalı ve Allah'ın mü'minler için hazırladığı yer, yani cennet; cünûn, nefs ile akıl arasına giren delilik demektir.

Görüldüğü gibi bütün* bu kelimelerde bir "gizlilik'* anlamı vardır.

Râğıb'ın Mufredât'taki beyânına göre "cin" ismi iki mânâda kullanılır:

Birincisi: Genel mânâsıdır ki, "insan" mukabili olarak duyu organlarından gizli kalan varlıklardır. Melâike ve şeytan dahi bu mânâya dâhildir.

İkincisi: Cin böyle varlıkların hepsi değil, bir kısmıdır.[42] Bunlar da üçe ayrılırlar:

a. Meleklerdir ki, hepsi de hayırlı varlıklardır. Yanlış iş yapmaz, insanı aldatmaz, Allah'ın emrinden dışarı çıkmazlar.

b. Hepsi şerli olan yaratıklardır ki, şeytanlardır. İnsanı aldatırlar, şerre ve fenalığa çalışırlar.

c. Hayırlısı da şerlisi de bulunan cinlerdir.

Cinle melek arasındaki farklar da şöyle belirtilmiştir:

1. Melekler nurdan, cinler ise ateşten yaratılmışlardır.

2. Cinler erkeklik ve dişilikleri icabı evlenirler ve coğalırlarsa'da meleklerde böyle bir durum yoktur.

3. Melekler günah işlemeyen varlıklardır. Cinler arasında ise, itaatkâr olanlar da, isyankâr olanlar da vardır. Dolayısıyla mü'minleri ve kâfirleri mevcuttur. Kâfir cinlerin azgın olanlarına "şeytan" denir.

4. Cinler iyi-kötü bütün kılıklara girdikleri halde, melekler sadece insan kılığı gibi iyi kılıklara girerler. Meselâ yılan kılığına girip görünmezler.

5. Melekler, yer-gök ve ikisi arasında bulunan her yerde bulunduktan halde cinler sadece yerde eğleşirler.

6. Melekler ilim ve zikir meclislerine rağbet eder, Peygamber (s.a.)'e salâvât getirirler. Yer yüzünde yaşayan mü'minJere hayır dua ederler. Hastaları ziyaret edenlerden memnun, ilim yolcularından razı olurlar.[43]

Şeytan, azgınlıkta fevkalâde ileri giderek benzerleri arasında seçilmiş inatçı anlamında cins isimdir. Gerek insan ve hayvan gibi maddî varlıkların, gerekse manevi varlıkların zararlı ve kötü olanlarına denir. "İnsan şeytanı", "cin şeytanı" gibi. Allah'ın rahmetinden uzak varlık manasına da gelir.

Iblîs, Allah'ın rahmetinden ümidini kesmiş, demektir. Şeytanların atası olan âsî varlığın özel ismidir.

Zamanımızda yaygın bazı yanlış inançlara kaynak olan cin konusunda özellikle şu üç hususu belirtmek yerinde olacaktır:

1. Cinlerle Evlilik

Cinlerle insanların özellikleri ve yaratılışları ayrıdır. Bu bakımdan ayrı yaratılış ve hususiyetlere sahip bu varlıklardan birinin diğeri ile evlenmesinin caiz olmadığı fıkıh kitaplarımızda zikredilmektedir. Nitekim Fetevâ-yı Sirâdyye'de bu husus açıkça belirtilmiştir. Munyetu'l-Muftf ve Feyz gibi eserlerin sahipleri de bu görüşü savunmuşlardır. Hasan Basrî'den, konu ile ilgili soru soranın ahmaklığından dolayı azarlanacağı nakledilmiştir. Delil olarak da şu mealdeki âyet gösterilmiştir:

"Allah size kendi nefislerinizden eşler yarattı. Eslerinizden de size oğullar ve torunlar yarattı ve sizi güzel (ve helal) nzıklaria besledi. Böyle iken bâtıla mı inanıyorlar, Allah'ın nimetini inkâr mı ediyorlar?"[44]

2. Cinlerden Haber Alıp Verme

Halk arasında "cinci hoca" veya "cin hocası" diye tanınmış, cinlerden haber verdiğini söyleyen kişilerin bulunduğu, halkın bunlara büyük ilgi

gösterdiği, böylelerinin sözlerini dindenmiş gibi kabul ettiği bilinmektedir. Aslında cinlerden haber vermenin caiz olmadığı, cinlerden denilerek verilen haberlere itibar edilmemesi gerektiği' fıkıh âlimlerince bildirilmiş, sebep olarak da, cinlerin müminlerinin olduğu gibi kâfirlerinin de bulunduğu gösterilmiştir. Bununla birlikte bu meselede mümin cinlerin de yalan söyleyebilecekleri nazar-ı dikkate alınırsa, cinlerden haber verdiklerini iddia edenlerin sözlerinin doğruluğuna delil bulunamayacaktır.

Cinci hocaların söyledikleri genellikle müslümanlan fitneye sürükler. Gaybı da Allah'tan başka kimse bilmez. O halde bu durum iman yönünden de ayrı bir mahzur taşır. Bu yönüyle de zararlı görülmüştür.

3. İnsanlar gibi, cinnileri öldürmek de yasaklanmıştır. Hafız Zeylâî'nin açıklamasına göre fıkıh âlimleri eğilip bükülmede, akıp gitmekte olan beyaz yılanın Öldürülmemesi gerektiğini, çünkü bu şekildeki yılanların cinnî olduklarım kabul etmektedirler. Nitekim "iki çizgili ve kısa kuyruklu yılanları öldürünüz. Fakat beyaz yılanları öldürmeyiniz."[45] mealindeki hadis-i şerif de bunu ifâde etmektedir.

Fakat Hanefî ulemasından Ebû Câ'fer et-Tahâvî, "yılanların istisnasız hepsi öldürülebilir. Çünkü Peygamber (s.a.) evlere girmemeleri üzerine onlardan söz almıştır. Onlar evlere girip insanlara kendilerini göstermekle bu ahidlerini bozmuş, olacaklarından masuniyetlerini kaybetmiş olurlar" görüşündedir.

Evlere giren cinnîleri öldürmekte bir sakınca olmamakla beraber evlâ olan onları görünce hemen öldürmek değil, "Yüce Allah'ın izniyle buradan çekilip git, müslümanlann yolundan çekil" diyerek onu ikâz etmektir. Eğer çekilip gitmezse o zaman Öldürülmelidir. Ancak cinnîlere yapılacak olan bu nevi ihtarların yeri namazın haricidir.

îbn Ebi'd-Dünya'nın rivayetine göre Hz. Âişe validemiz bir gön evinde bir yılan görüp, onun öldürülmesini emretmiştir. Bunun üzerine yılan öldürülmüş, sonra bu yılanın Hz. Peygamberden vahy dinlemeye gelmiş bir cinnî olduğunu öğrenince, Yemen'e birini gönderip kırk köle satın aldırıp (diyet olarak) azat etmiştir.

îbn Ebî Şeybe^nin Musannef'inde de Hz. Âişe'nin bu cinninin diyeti olmak üzere fakirlere on ikibin dirhem dağıttığı kaydı yer almaktadır.[46]

4. Abdest Bozarken Kıbleye Yönelmenin Mekruh Oluşu

7....Selmân[47] (r.a)Jdan rivayet olunduğuna göre, kendisine: "Peygamberiniz size abdest bozarken nasıl oturulacağına kadar her şeyi öğretti (öyle) mi?" diye sorulmuş[48] da; "Evet, salat ve selâm üzerine olsun (Allah Resulü) bizleri büyük abdest bozarken, su dökerken kıbleye yönelmekten, sağ elle, üçten az tasla, hayvan tezeği veya kemikle taharetlenmekten men'etti" diye cevap vermiştir.[49]

Açıklama

Hırae: Büyük abdest bozmak için oturmak ve büyük abdest bozmak manalarına gelir. Hattâbt bu kelimenin "ha" harfini fethah (üstünlü) olarak okuduklarım, fakat bu telâffuzun yanlış olduğunu söylemiştir.

Cevheri ise, bu harfi fethalı olarak okumanın daha doğru olacağım ifâde etmektedir.

Îbnu'1-Esîr "Nihâye" isimli eserinde bu iki telâffuzun arasım şöyle te'-lif ediyor: "Bu kelime ilk harfinin fethah olarak okunması halinde mastar, kesre ile okunması hâlinde de isim olur.

"Gâit" çukur yer demektir. Hâll-mahall alakasıyla mecazen necaset anlamına gelir. Hz. Selman kazuratın ismini söylemeyi edebe aykırı gördüğünden necaset yerine bu kelimeyi kullanmıştır. Bevl kelimesini söylemek ise ayıp sayılmadığından onu açıkça zikretmekte bir sakınca görmemiştir.

Metinde IJz. Selmân'a yöneltildiğinden bahsedilen soru, aslında bir müşrik tarafından, Hz. Selman'la alay etmek gayesiyle sorulmuştur. Hz. Selmân onun maksadım çok iyi anladığı halde mevzunun onun zannettiği kadar Önemsiz olmadığını aksine çok önemli ve ciddî olduğunu kendisine hissettirebil-mek için bu yola başvurmamış, fırsatı değerlendirerek mevzuyu olanca ciddiyetiyle ona anlatmayı ve îslâmiyetin bu mevzuda koymuş oluduğu edeb kuralını açıklamayı daha uygun bulmuş ve öyle yapmıştır.

Büyük abdest bozarken kıbleye karşı yönelmedeki sakıncanın nereden kaynaklandığı üzerinde ulemâ uzun uzun durmuştur.

Bir kısmı bu sakıncayı Ka'be'ye saygıyla ilgili görürken, diğer bir kısmı da kırlarda devamlı surette kıbleye karşı namaz kılan kullar bulunduğundan onlardan birinin kıbleye yönelerek büyük abdestini bozan bir kimseyi o haliyle arkasından görmesi tehlikesidir. Halbuki büyük abdestini bozan

kimse, böyle bir zamanda kıbleye önünü ya da arkasını döneceğine kıbleyi sağına ya da soluna alırsa, obada, kırda namaz kılanlardan hiçbiri onu bu halde göremez. Onu ancak ya sağtarafından,ya da sol tarafından görebilirler. Su-râka b. Mâlik'in rivayet ettiği Peygamber (s.a.) "Biriniz abdest bozacağı yere vardığı zaman Aziz ve Celil olan Allah'ın kıblesine saygı göstersin”[50] (de ona karşı yönelmesin) hadis-i şerifinin zahiri de bu sakınmanın kıbleye saygıyla ilgili olduğunu söyleyenlerin görüşünü desteklerken, İsa el-Hennât'ın Nâfi senediyle İbn Ömer (r.a.)'dan rivayet ettiği "Ben Resuliillah (s.a.)'i etrafı kapalı bir tuvalette kıbleye yönelmiş bir halde iken gördüm."[51] mealindeki hadîs-i şerifi ise, ikinci görüşün sahiplerini desteklemektedir.

Nitekim bu iki hadisle ilgili olarak İsâ el-Hennat şöyle demiştir:

Ben Şâ'bî'ye îbn Ömer'den rivayet edilen bu İkinci hadis:i şerifle zahiren ona aykırı gibi görünen: "Sizden biriniz helaya vardığında önünü veya arkasını kıbleye çevirmesin" mealindeki (8 numaralı) Ebû Hureyre hadisini sordum. Bana, "Bunlardan îbn Ömer hadisi etrafı kapalı olan helalarda abdest bozan kimselerle; Ebu Hüreyre hadisi de kırlarda abdest bozan kimselerle ilgilidir, çünkü Allah'ın kırlarda namaz kılan nice kulları vardır" cevabını verdi.

Her ne kadar Isa el-Hennat bu mevzuda böyle demişse de, Dârekutnî, İsâel-Hennât'ın zayıf bir râvî olduğunu söylemektedir. Binaenaleyh bu mev-zudaki görüşlerden birine göre bir kimsenin etrafındaki sütrelerden yararlanarak iyice gizlendikten sonra kıbleye yönelip abdest bozmasında bir sakınca yoksa da; diğerine göre, abdest bozarken kıbleye dönmek kıbleye saygısızlık olacağı için, kişinin abdestini bozarken iyice Örtünmüş olması onu bu saygısızlıktan kurtaramaz.

Bu mevzudaki ihtilâfın ikinci yönünü de sözkonusu sakıncanın mahalli teşkil etmektedir. Bu yöndeki görüşler de temelde-yine iki kısma ayrılır:

a. Bu sakınca, abdest bozan kimseden bir takım pisliklerin çıkması ile ilgilidir.

b. Kişinin abdestini bozarken avret mahallinin açık olması ile ilgilidir.

Bu iki görüşten birincisine göre, bir kimsenin avret mahalli kapab iken kıbleye dönük olarak hanımıyla cinsî münâsebette bulunmasında bir sakınca yoksa da; ikinci görüşe göre münâsebet esnasında meni zuhur edeceği için kıbleye karşı yönelerek cinsi münâsebette bulunmak sakıncalıdır.

Metinde geçen kelimesinin başında bulunan harfinin zâid olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü Müslim ve Nesâî'nin rivayetlerinde bu harf yoktur. Biz de tercümeyi buna göre yaptık.

İstincâ: Büyük ve küçük abdestlerden sonra temizlenmek demektir, ts-. tincâ sırasında taş kullanmaya da "isticmâr" denir. Buraya kadar verdiğimiz bilgileri bir neticeye bağlamak istersek şöyle diyebiliriz:

İhtiyacı olan kimse sol ayağı île tuvalete girer, üzerinde evrak, yazılı âyet, yine âyet yazılı yüzük varsa onları çıkarır. "Allah'ım pisliklerden sana sığınının" diye duada bulunur. İçerde fazla kalmaz, konuşmaz, öteye beriye bakmaz, verilen selâmı almaz, okunan ezanı takib etmez. İhtiyacını giderdikten sonra temizliğe başlar. Su varsa sol elini yıkar. Ondan sonra yine sol elle tenasül uzvunu yıkar. Ardından st>l elin orta parmağı ile elin ayasına göre biraz yukarı çıkık şekilde makat, yani dışkı yerini yıkar .Temizliğin gerçekleştiği kanaatine varıncaya kadar yıkamaya devam eder. Temizlik yapan oruçlu ise daha dikkatli olur ve yıkamayı mümkün olduğu kadar azda tutmaya gayret eder. Çünkü bu yolla suyun vücuda kaçması ihtimali vardır. Temizlendikten sonra bezle veya yazı için kullanılmayan kâğıtla kurulanır. Eller sabunla yıkanır. Dışarı çıkarken sağ ayakla çıkılır ve Allah'a hamd edilir. Bundan sonra da abdest almadan bir müddet beklenir. Bu bekleme, tenasül uzvunda sidiğin kalmış olma ihtimalinden dolayıdır.'Durgun ve akarsulara, çeşme ve su kenarlarına, meyve altlarına, ekin tarlalarına hacet gidermek mekruh t ur. Bu tür yerler insanların devamlı kullandıkları yerlerdir. Ayakta idrar yapmak da mekruhtur. Bu durumda sidiğin insanın üzerine sıçraması ihtimali vardır. Ayrıca oturulduğu zaman sidik torbası daha fazla sıkıştığından tenasül uzvunda sidiğin kalması ihtimali de oldukça azalır.

Hacet gidermek sırasında ön ve arkadan kıbleye dönük olmamak gerekir. Çocuklara hacet gördürürken ana-baba da bu duruma dikkat etmelidir.

Sol eli olmayan kişi sağ eliyle istincâda bulunabilir. Hasta olan kişi kadınsa kocası, erkekse karısı kendisine istincâ yaptırabilir. Yabancıların istincâ yaptırmaları pek doğru olmaz. [52]

İstincânın Hükümleri

1. Vacip istincâ: Cünüplük, hayız ve nifaştan gusledileceği zaman, avret yerlerindeki pisliklerin yıkanması vâcib olduğu gibi, abdest aldıktan sonra az da olsa pisliklerin avret yerlerine taşması halinde istincâ yapmak vacip olur. Yoksa temizlik yapılmış olmaz.

2. Sünnet İstincâ: Pislik, çıkış yerinin dışına taşmazsa içte kalırsa bu durumda istincâ sünnettir.

3. Müstehab tstincâ: Yalnız küçük abdest alındığı zaman tenasül uzuvlarını yıkamak müstehaptır.

4. Bid'at İstincâ: Yapılması lüzumsuz olandır. O yüzden bid'at kabul edilmiştir.[53]

Bazı Hükümler

Kıbleye yönelik abdest bozmayı yasaklayan bu hadıs-ı şerifin hükmü üzerinde ulema ihtilaf etmiştir. Bu mev-

zudaki görüşleri şu şekilde özetleyebiliriz:

1. Kırda abdest bozarken kıbleye yönelmek haramdır. Fakat evlerde bulunan etrafı kapalı helalarda abdest bozarken kıbleye yönelmekte bir sakınca yoktur. Hz. îbn Abbâs ile Abdullah b. Ömer, Eş-Şâ*bî, İshâk b. Râhûye, İmam Mâlik, Şafiî bu görüştedirler.

Ahmed b. Hanbel'den rivayet edilen bir görüş de böyledir. Delilleri ise yukarıda mealini sunduğumuz îbn Mâce'nin rivayet ettiği İbn Ömer hadisi ile ileride mealini sunacağımız (11J ve (13.) numaralı hadisler ve (evlerde abdest bozarken) "Kabe'ye doğru yönelmeyi çirkin gören bir kavim Resûlüllah (s.a.)'in yanında anıldı da "Bu kavmin hakikaten kıbleye yönelmekten hoşlanmadığım sanıyorum. Benim abdest bozmak için oturduğum yeri kıble cihetine çevirin" buyurdu.[54]

Sözü geçen ulemâya göre bu hadislerin hepsi de sahihtir ve evlerde bulunan helalarda abdest bozarken kıbleye doğru yönelmenin caiz olduğunu açıkça ifâde etmektedir.

2. Gerek kırda ve gerekse evlerdeki helalarda abdest bozarken kıbleye yönelmek caiz değildir. Ebû Eyyûb el-Ensârî (r.a.) ile Mücâhid, Ebû Hanife de bu görüştedirler. Bu görüş Ahmed b. Hanbel ile sahabe ve tabiinin bazılarından da rivayet olunmuştur. Mâlikî ulemasından İbnu'l-Arâbî de bu görüşü tercih etmiştir.

Delilleri ise mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifle 8, 9, ve 10 numaralı hadis-i şerifler ve "sakın hiç biriniz kıbleye karşı abdest bozmasın”[55] mealindeki hadis-i şeriftir. Bu ulemâya göre birinci görüşün mesnedini teşkil eden hadisler zayıftır.

3. Kırda da evlerde de kıbleye yönelerek abdçst bozmakta -bir sakınca yoktur. Urve b. ez-Zübeyr ile İmam Mâtik'in şeyhi rabîa b. Abdurrahman bu görüştedirler. Delilleri:

"Ben Hz.Peygamber'i (sırtı kıbleye yönelik) Kudüs'e dönük bir halde (abdest bozarken) gördüm" mealindeki 12 numaralı hadisle, birinci görüşü benimseyenlerin delilini teşkil eden îbn Mâce hadisidir.

Bu görüşte otan ulemâya göre ikinci görüşte olanların delilini teşkil eden 9 numaralı hadis-i şerif şudur: "Resulüllah (s.a.) bizim kıbleye dönerek ab-dest bozmamızı yasaklamıştı. Kendisini vefatından bir yıl önce kıbleye doğru abdest bozarken gördüm."[56]

Fakat şunu belirtmek isteriz ki, bu görüşü benimseyen ulemânın delil diye sarıldıkları 9 numaralı hadis-i şerifte kendilerini destekleyen bir ifâde olmadığı gibi, ikinci delillerim teşkil eden İbn Mâce hadisi de zayıf olduğu için delil olma niteliğinden uzaktır.

Nesh iddiasına gelince, hadîs usûlünde mukarrer olduğuna göre zahiren birbirine aykırı gibi görünen hadislerin arasım te'lif mümkün iken nesh yoluna gidilemez. Burada ise, bu mevzudaki hadislerin arasını te'lif etmek mümkündür. Nesh'e gerek yoktur. Çünkü bunların nâsih kabul ettikleri Hz. Peygamberin bir fiilî hadisidir. Onun Hz. Peygambere ait özel bir durumla ilgili olması mümkündür. Mensûh kabul ettikleri hadisler ise, ümmeti mu-hatab alan hadislerdir. Binaenaleyh bu gibi fiilî hadislerin, ümmeti muhâ-tab alan kavlî hadisleri neshettiği görülmemiştir.

Aynı şekilde bunların delilini teşkil eden tbn Ömer hadisi ile nâsıh kabul ettikleri Cfibir hadîsinin, Hz. Peygamberin tamamen bir sütre içerisinde abdest bozmasıyla ilgili olmaları da mümkündür. Nitekim Hz. Peygamberdin ahlâkı da bunun böyle olması ihtimalini son derece kuvvetlendirmektedir. Kıbleye yönelerek abdest bozmayı yasaklayan hadislerin de kırda, açıkta, abdest bozmayla ilgili olduğu düşünülürse, bu mevzudaki zahiren çelişkili görünen hadislerin arasını şu şekilde te'lif etmek mümkündür: Kıbleye yönelerek abdest bozmayı yasaklayan hadisler, açıkta kıbleye dönerek abdest bozmakla ilgilidir. Bunun caiz olduğunu ifâde eden hadisler de etrafı kapah helalarda abdest bozmakla ilgilidir. Her ne

kadar İmam Ebû Hani-fe'den bu gibi helalarda da kıbleye dönülemeyeceğini ifâde eden bir rivayet varsa da caiz gördüğüne dâir de bir rivayet vardır. Bu mevzuda îbn Âbidîn şöyle diyor:

"Kıbleye önünü dönmek mekruh olduğu gibi arkasını dönmek de mekruhtur. Sahih olan kavi budur. İmam A'zam'dan bir rivayete göre arkasını dönmek helâldir."[57]

Bu mevzudaki diğer görüşleri şöyle sıralayabiliriz:

a. Sadece binalar içerisinde kıbleye sırtını dönerek büyük abdest bozmak caizdir. Hanefî imamlarından Ebû Yusuf bu görüştedir. Delili ise 12 numaralı İbn Ömer hadisidir.

b. Kırda da evlerde de kıbleye yönelerek abdest bozmak caiz değildir. Fakat, evlerde kıbleye sırtını dönerek bbdest bozmakta bir sakınca yoktur. İmam Ahmed ile Ebû Hanife bu görüştedirler. Deliller i ise,mevzumuzu teşkil eden hadis-i şeriftir.

c. Kıbleye ve Kudüs'e karşı yönelerek veya sırtını dönerek büyük abdest bozmak haramdır. İbrahim en-Nehaî ile İbn Şîrîn bu görüştedirler. Delilleri ise, 10 numaralı hadis-i şeriftir. Bu görüş 10 numaralı hadisin şerhinde değerlendirilecektir.

d. Kıbleye karşı yönelerek ya da sırtını dönerek büyük abdest bozma yasağı sadece Medinelilerle, kıblesi Medinelilerle aynı yönde bulunan memleketler halkına aittir. el-Müzenî'nin arkadaşı Ebû Avâne bu görüştedir. Delili ise 9 numaralı hadis-i şeriftir. Bu görüşün zayıflığı bütün açıklığıyle meydândadır.

e. Bu hadis-i şerifte geçen büyük abdest bozma esnasında kıbleye yönelme ve sırt dönme ile ilgili nehiyler kerâhet-i tenzihiyye içindir. Kasım tbn İbrahim bu görüştedir. el-Müeyyed-BÜlah ile, Ebû Tâlib'in de bu görüşte olduğunu söylemiştir. îmam Ebû Hanife ile İmam Ahmed, Ebû Sevr, Ebû Eyyûb el-Ensârî bu görüştedirler. Binnci görüşüri delilini teşkil eden hadisler 12 ve 13 numaralı hadislerle yukarıda mealini sunduğumuz Hz. Âişe validemizin hadisidir.

Bu son görüşü benimseyen ulemâya göre, "Her ne kadar kıbleye yönelerek veya sırt dönerek büyük abdest bozmayı yasaklayan hadis-i şerifler varsa da, sözü geçen İbn Ömer, Câbir ve Hz. Âişe hadisleri nehiydeki hafamhğı, kerahet-i tenzihiyyeye çevirmişlerdir.”

4. Sağ elle istincâ yasaklanmıştır. Cumhur-u ulemaya göre bu yasağın hükmü tenzihen mekruhtur. [58]

8. ...Ebû Hureyre [59] (r.a.)'den, demiştir ki; Resûlüllah sallallahü aleyhi vesellem:

"Ben sizin babanız yerindeyim, sizlere (gereken her şeyi) öğretiyorum. (Sizden) biriniz helaya vardığında önünü veya arkasını kıbleye çevirmesin, sağ eliyle de taharetlenmesin" buyurdu.

Ebû Hureyre (r.a.) rivayetine devamla dedi ki: Allah Resulü bize üç tas ile (taharetlenmemizi) emreder, tezek ve çürümüş kemiklerle (taharet yapmayı) yasaklardı." [60]

Açıklama

Bu hadisin izahı 7. hadiste geçmiştir. Ancak burada şunu ilâve edelim ki, Resûlüllah (s.a.)'in: "Hayvan tersi ve kemikle taharetlenmeyiniz, çünkü hayvan tersi pistir, kemik de kardeşiniz cinlerin yiyeceğidir" buyurması sonucu, necaset ve yiyecek cinsinden şeylerle taharetlenmenin caiz olmadığı anlaşılmaktadır. Hayvan vücudunun bütün parçaları ve üzerine yazı yazılan kâğıt gibi saygıya lâyık maddeler de bu hükme girerler. Önemli olan, insan ve hayvan yiyecekleri, taharete zararı olan ve maddi kıymeti olup da özellikle bu iş için hazırlanmamış olan şeylerle taharet edilemeyeceğinin bilinmesidir.

9. ... Ebû Eyyûb [61] (r.a.)'ın rivayet ettiğine göre Resul-i Ekrem (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"*Helaya vardığınızda, büyük abdest bozarken de küçük abdest bozarken de kıbleye yönetmeyiniz. Lâkin doğuya veya batıya yöneliniz*."

Ebû Eyyûb dedi ki: Daha sonra Şam'a geldik, orada kıbleye karşı yapılmış helalarla karşılaştık. Artık oralarda kıbleden yönümüzü çeviriyor ve Allah'dan af diliyorduk."[62]

Açıklama

Bu hadis her zaman kıbleye saygı göstermenin lüzumuna, gerek büyük, gerekse küçük abdest bozarken kıbleyi arkaya ve karşıya almamak

ve mümkün mertebe âdaba riâyet etmek lâzım geldiğine delâlet eder. Ulemanın beyanına göre "şarka veya garba dönünüz" emri, Mekke ve Medine istikametinde olan beldeler içindir.

Ebû Hanife hadisin zahirini esas alarak her nerede olursa olsun gerek küçük, gerekse büyük abdest bozarken kıbleye dönmenin nehyedildiğini söylemiştir.

Mücâhid, İbrahim en-Nehâî ve Sü'fyân es-Sevri de 7 numaralı Selmân hadisinin şerhinde açıkladığımız, "kıbleyi arkanıza veya karşınıza almayın*' yasağının zahirini esas alan ikinci görüşü benimsemektedirler.

Süyûtî, Kadı Ebû Bekr İbn el-Arabî'nin "tercih edilen görüş budur" dediğini nakleder, tbnü'l-Arabî mevzu muzu teşkil eden bu hadisler hakkında şöyle demektedir:

“Biz bu hususta mevcut rivayetlere baktığımız zaman şu neticeye varıyoruz: Ebû Eyyûb (r.a.) hadisi umûm ifâde eden kavlî bir hadistir. İbn Ömer hadisi gibi fiilî hadislerin bu hadise ters düşmesi neticeye tesir etmez. Çünkü fiilî hadisler bir olayın hikâyesidir. O olay bir özür sebebiyle o şekilde cereyan etmiş olabilir. Kavlî hadislerde ise, böyle bir ihtimal yoktur.”

İbn Dakîki'l-îd ise, Şerhu'l-Umde isimli eserinde şöyle diyor: Ebû Eyyûb el-Ensârî hadisinin kırlara ait olabileceği te'viline gidilirse, hadisin umûm ifâde etme özelliğine ters düşülmüş olur. Çünkü hadiste “Şam'da kıbleye karşı bina edilmiş helalarla karşılaştık da yönümüzü helaların yönlerinden sağa sola çevirdik” denilmektedir.

"Allah'dan af diliyorduk" cümlesindeki istiğfar sebebinin ne olabileceği üzerinde şu görüşler ileri sürülmüştür:

Îbnü'l-Arabî'ye göre sahabenin istiğfarı şu üç sebebten birine bağlı olabilir:

a. Yanlışlıkla kıbleye yönelmesi.

b. Helaların kıbleye karşı yapılmış olması hatasının kendi eski hatalarını hatırlatması,

c.. Bu hatayı yapanlar için istiğfar etmek arzusu.[63]

10. ...Ma'kıl ibn Ebî Ma'kıl el-Esedî'den [64] denmiştir ki;

"Resûlullah (s.a.) bizi büyük abdest bozarken de küçük abdest bozarken de Ka'be'yeve Beyt-i Makdis'e (Kudüs'e) yönelmekten neh-yetti."[65]

Ebû Dâvûd dedi ki; "(Hadisin senedinde yer alan) Ebû Zeyd, Benû Sa'lebe'nin azatlısıdır."[66]

Açıklama

Bu hadis Kâbe-i Muazzama ve Kudüs'e dönerek küçük veya büyük abdest bozulmamasını tavsiye etmektedir. İbn Sîrîn ve İbrahim en-Nehâî hadisin zahirine bakarak abdest bozarken bu iki beyt-i şerife yönelmenin haram olduğu hükmüne varmışlardır. Bununla birlikte râvî Ebû Yezid'in kimliği meçhul olduğundan hadis zayıftır. Sahih olduğu kabul edilse bile, hadisle murad, Medineliler ve o cihette bulunan kimselerdir. Çünkü Medine'den Kudüs'e yönelince Kâbe-i Şerife sırt çevirmiş olur ki burada nehye konu olan budur; Kudüs'e yönelmek değildir.

Hattâbî ve Nevevî "Kudüs'e yönelmenin, Ka'be'yi muazzamayı arkaya almamak şartıyla yasak olmadığında icmâ vardır" demişlerse de, bu görüşlere ihtiyatla bakmak lâzımdır. Cumhura göre buradaki nehy, Kabe için tah-rim, Kudüs için kerâhet-i tenzihiyye ifâde eder Abdest bozarken Kudüs'e yönelmenin men edilişinin hikmeti ise, oranın evvelce kıble oluşudur.

11....Mervân el-Asfar şöyle demiştir: îbn Ömer[67] hayvanını kıbleye doğru çöktürmüş bir halde gördüm. Sonra da oturup (kendisiyle kıble arasında çökmüş olan) hayvanına doğru küçük abdest bozmaya başladı. "Ya Ebû Abdirrahman, böyle (kıbleye karşı abdest bozmak) yasak değil mi?" dedim.

"Evet, ancak bu yasak kırdadır. Kıbleyle aranda bir sütre bulunuyorsa sakınca yoktur" cevabını verdi.[68]

Açıklama

Bu hadis'i şerifte dinî bir müşkili olan kişinin ehil bir kimseye danışması gerektiğine, bu hususta utanma gibi duyguların onu sormaktan alıkoymasının doğru olmadığına delil vardır.

Hadisin zahiri, evlerde kıbleye karşı oturmaya cevap verip de açık arazide bunu caiz görmeyenleri te'yid etmektedir. Bu hususta mezheplerin nokta-i nazarları 7 numaralı Hz. Selmân hadisinde geçmiştir.

Abdullah, Hz. Hafsa'nın evinde Hz. Resul-i Ekrem'i kıbleye sırtı dönük abdest bozarken gördüğü için abdest bozarken kıbleyi karşıya almanın ya da arkaya almanın sadece kırlarda abdest bozmakla ilgili olduğu, evlerdeki abdest bozmalarla ilgili olmadığı hükmüne varmışsa da, fiilî hadisler tevile muhtaçtır. Tevil ihtimali olan nasslar ise, delil olmaya yeterli değildir. Bu bakımdan Hz. Abdullah'ın vardığı bu hüküm münakaşa edilebilir. Hanefî imamlarından Ebû Yusuf da bu mevzuda Hz. Abdullah gibi düşünmektedir. Mevzumuzu teşkil eden bu hadisi aynı zamanda İbn Huzeyme Sahih'in-de tahric etmiştir. Dârekutnî, Beyhakî ve Hâkim de tahric etmişlerdir. Hakim, "Buhârî'nin şartına göre şahindir" demiştir. Hâzimî ise, "hasen derecesindedir" demiştir. Menhel müellifi, hadisin râvîlerinden el-Hasan b. Zekvfin'ın tenkid edildiğini, binaenaleyh hadisin zayıf olduğunu söylemiştir.[69]

5. Abdest Bozarken Kıbleye Yönelme Veya Sırtını Dönme Ruhsatı

12.... Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir:

"Bir gün evin damına çıkmıştım. Resûl-i Ekrem (s.a)'i, önü Beyt-i Makdise dönük olarak iki kerpiç üzerinde abdest bozarken gördüm"[70]

Açıklama

Bu hadis-i şerif Resul-i Ekrem'in insanların gözlerinden uzak bulunduğu anlardaki davranışlarının bile tüm insanlar için mümûne-i imtisal olduğuna delildir.

Diğer insanların gizli halleri araştırılırsa fevkalâde nefreti mucîb ve sahibini ebedî hicaba gark edecek davranışlara rastlamak mümkün iken, Peygamberlerin gizli de ve açıkta işlediği fiiller ve söyledikleri sözler tüm insanlar için en güzel örneklerdir.

Yine bu hadis Hz. Abdullah'ın Resul-i Ekrem (s.a.)'in ahvaline muttali olarak sünnet-i seniyyeye hizmet etmek için ne kadar harîs olduğuna delâlet eder.

Resul-i Ekrem'in muttali olunan bu gibi gizli ahvâlini söylemek caizdir.

Bu hadisten evlerde abdest bozarken kıbleye sırtını dönmenin caiz olduğu anlaşılır. Fıkıh imamlarının bu mevzudaki görüşleri 7. hadisin

şerhinde özetlenmiştir.

13. ...Câbir b. Abdillah'dan, demiştir ki; "Nebî sallellahu aleyhi ve sellem küçük abdest bozarken kıbleye yönelmeyi yasaklamıştı. Ancak ben vefatlarından bir yıl (kadar) önce küçük abdest bozarken kendilerinin kıbleye yöneldiğini gördüm."[71]

6. Abdest Bozarken Nasıl Soyunmak Gerekir?

14.…İbn Ömer (r.a.)'dan nakledildiğine göre o demiştir ki; "Resul-i Ekrem (s.a) abdest bozmak istediğinde yere yaklaşmadan (çö melmeden) elbisesini toplamazdı.[72]

Ebû Dâvûd dedi ki: "Bu hadis-i şerifi aynı zamanda A bdusselâm b. Harb, A 'meş'den, o da Enes. b. Mâlik'ten rivayet etmiştir. Fakat o (rivayet) zayıftır.[73]

Açıklama

Süyûtî, "Ebû Davud'un, bu ikinci rivayet hakkındaki "zayıftır"sözünden kastı, Abdusselâm'ın zayıf (bir ravl) olduğunu söylemek değildir; çünkü Abdüsselâm, Buhârî ve Müslim râvilerin-den güvenilir bir hadis hafızıdır. Bu "zayıf" sözünden maksadı, Enes'den naklen A'meş'in zayıflığını söylemek olsa gerektir. Çünkü A'meş, Enes'den veya herhangi bir sahâbîden hadis işitmemiştir" demektedir.[74]

Bazı Hükümler

1. Özellikle açıkta büyük ve küçük abdest bozarken ayakta avret yerleri açılmamalıdır; çünkü bu vaziyette
avret yerlerinin görülmesi ihtimali fazladır.

2. Resül-i Ekrem (s.a) abdest bozmak istediği zaman elbisesini birden bire toplayıp (bize göre indirip)de o vaziyette çömelmezdi. Bilakis" böyledir vaziyetten son derece haya ettiğinden, elbisesini ancak çömelince toplardı, (bize göre indirirdi). Bu tutum Efendimizin avret mahallini gizlemek hususunda ne kadar dikkat ve itina sahibi olduğunu, kapalı açık her yerde Allah saygısının gereğince davrandığını gösterir.

3. Ayrıca bu hadis zaruret halinde kişinin, kendi başına iken avret mahallini açmasının caiz olduğuna, fakat zaruret olmadıkça tek başına da olsa açmasının uygun olmadığına delâlet eder.[75]

7. Abdest Bozarken Konuşmanın Mekruh Oluşu

15. ... Ebû Sa'îd[76] dedi ki: Peygamber (s.a.)'i şöyle buyururken dinledim:“Konuşarak ve avret yerleri açık olarak iki kişi birlikte abdest bozmağa çıkmasınlar, çünkü Allah Teala böyle bir duruma gazab eder.”[77]

Ebû Dâvûd, "bu hadisi îkrime b. Ammâr'dan başka kimse müs-ned olarak rivayet etfnemiştir” dedi.[78]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte iki kişinin avret yerleri açık iken, yani birbirlerinin avretini görerek konuşmalarının gazab-ı İlâhîyi mûcib olduğu beyan ediliyor.

Avret, açıldığı zaman, fıtrat-i selime sahibi kimsenin utanacağı uzuvlar demektir. Bu erkeklerde göbekle diz kapağı arasıdır. Hür kadınlarda ise, el ve yüzlerinden ba§ka bütün bedenidir. Kadının ayaklarında ihtilaf vardır. Cariyelerin avreti erkeklerinki gibidir. Erkeklerden fazla olarak sırtları ve karınları da avrettir.

Namazda ve namaz dışında avret mahallinin örtülmesi farzdır. Ancak yalnız kalındığı zaman zaruret olmadan açılıp açılamayacağı konusunda ihtilâf vardır.

Bu hadis-i şerif avret mahallini örtmenin farz, ihtiyaç giderme esnasında konuşmanın ise, haram oluşuna bir delildir. Çünkü Allah Teâlânın gazabı haram olmayı (veya farz olmayı) gerektirir.

Şevkânî, Neylu'l-evtâr'ında şöyle diyor: "Her ne kadar imamu*l-Mehdî "gays" isimli eserinde burdaki avret mahalli açıkken konuşmakla ilgili yasağın haram değil, kerâhet-i tahrîmiye ifâde ettiğini, çünkü bu halde konuşmanın mekruh olduğuna dair icma bulunduğunu ve bu icmaın da buradaki yasağın hükmünü haramhktan mekruhluğa çevirdiğini söylemişse de bu doğru değildir. Çünkü Allah'ın azabını veya gazabını mucib olduğu bildirilen yasaklar, haram ifâde ederler. Burada Allah'ın gazabı söz konusu olduğundan, avret mahalli açık iken konuşmanın haram olması gerekir.”

Bu mevzuda Menhel müellifi de şu görüşü ileri sürüyor: "Bence buradaki yasağın keraheti, gerçeği ifâde etmekten uzak değildir. Çünkü hadiste zikredilen gazab-ı ilâhî ihtiyaç giderme sırasında konuşma ve avret mahalline bakmakla ilgilidir. Sadece konuşmakla ilgili değildir. Binaenaleyh, ab-dest bozma esnasında avret mahalline bakmadan sadece zarûretsiz konuşmak mekruhtur. Zaruret halinde, meselâ körün tehlikeye düşmesi akreb tehlikesi görülmesi gibi hallerde konuşmak, tehlikenin büyüklüğüne göre, baza n caiz, bazan da vacip olur."

Musannif Ebû Dâvûd hadisin sonuna ilâve ettiği "Ebû Dflvûd dedi ki" diye başlayan sözleriyle bu hadisin zayıf olduğunu söylemek istemiştir. Çünkü lkrime hadisi bu şekilde müsned olarak rivayette yalnız kalıyor. Şekvânî'-nin beyânına göre İklime'nin hadisini Müslim tahrîc etmiş ve Buhârî'nin Yahya'dan gelen hadisini şâhid getirmiştir. Bu bakımdan hadisin sahih olması gerekir. Ancak bu hadisin râvîsi Hilâl b. Iyaz üzerinde ihtilâf vardır. Bazılarına göre bunun ismi Iyaz b. Hilâl olmalıdır. Menhel yazarının açıklamasına göre hadisin sonuna ilâve edilmiş olan ve hadisin zayıflığını ifâde eden sözlerin Ebû Davud'a ait olması mümkün değildir. Bu söz buraya yanlışlıkla kâtipler tarafından ilâve edilmiş olsa gerektir.[79]

8. Küçük Abdest Bozarken Selam Alınır Mı?

16. ... İbn Ömer (r.a.)'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.a.) küçük abdestini bozarken bir adam çıkageldi, selam verdi. Hz. Peygamber o adamın selâmını almadı."[80]

Ebû Dâvûd dedi ki:

"İbn Ömer ve başkalarından rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem (s,a) önce teyemmüm etti, sonra o adamın selâmını aldı."[81]

Açıklama

Nesâî'nin rivayetinde Hz. Peygambef'in kendisine abdest bozarken verilen selamı almadığı, ifade ediliyorsa da, aslında orada da Hz. Peygamber'in bu selamı anında almadığı, abdest alıncaya kadar te'hir ettiği kast edilmektedir. Nitekim 18 numaralı hadis-i şeriften de açıkça anlaşılan budur. "Muhakkak İd selâm, Allah'ın isimlerinden yere indirilmiş (size bildirilmiş) bir isimdir. Onu aranızda yayınız."[82] hadisi şerifi de selâmın

Allah'ın isimlerinden biri olduğunu bildirmekte ve müslümanların onu aralarında yaymalarım emretmektedir.

Hz. Peygamberin, kendisine selâm veren zâtın selâmını o vaziyetteyken derhal değil de geciktirerek almaktan maksadı, bu şekilde selâm vermenin doğru olmadığına ait o kimsenin dikkatini çekerek kendisini ikaz ve te'dib etmektir.

Nitekim şu hadis-i şerif de bu gerçeği açıkça ifâde etmektedir. "Resu-lüllah (s.a.) küçük abdestini bozarken bir adam, onun yanından geçti ve selâm verdi. Hz. Peygamber de ona,

“Bir daha beni bu halde gördüğün zaman sakın selim verme. Çünkü eğer şelfim verirsen ben senin bu selâmını almam (alamam)"[83] buyurdu.[84]

Bazı Hükümler

1. Aslında farz olan selâm almak, abdest bozma esnasında mekruhtur.

2. Abdest bozana selâm veren bir kimsenin selâmının alınmasını beklemeye hakkı yoktur. Bu konuda âlimler görüş birliği içindedirler.

Peygamber Efendimiz, o adamın selâmını almakla mükellef olmadığı halde teyemmüm ettikten sonra bu selâmı alması, onun yüksek ahlâkı cümlesindendir.

Hz. Peygamber o kimsenin selâmını almakla mükellef olmadığını “*Bir daha bu halde selâm verirsen selamını almam*” sözleriyle ifade buyurmuştur.

3. İhtiyaç giderme esnasında aksıran "elhamdülillah", karşısındaki de "yerhamükellah" diyemez. Ezana İcabet edemez. Cima hâlinde de durum böyledir. Ancak dil hareket ettirilmeyerek kalben "elhamdülillah” ve "yerbamükellah" denilebilir. Bu zikirlerin helada dil ile söylenmesi âlimlerin çoğuna göre tenzihen mekruhtur. Her ne kadar İbrahim en-Nehaî ile İbn Şîrîn ihtiyaç giderme esnasında zikrin caiz olduğunu söylemişlerse de delilleri yoktur.

4. Abdest bozduktan sonra abdestsiz olarak selâm almak, Allah'ın isimlerinden birini anmak, bir başka ifâdeyle zikretmek caizdir. Nitekim 18 numaralı hadis-i şerif de bunu ifâde etmektedir. Ancak abdestli olarak zikretmek daha faziletli olduğundan Hz. Peygamber abdest bozarken

kendisine selâm veren zatın selâmını, abdest bozduktan hemen sonra almamış, ancak teyemmüm ettikten sonra almıştır.

Musannif Ebû Dâvûd, Hz. Peygamber'in bu selâmı teyemmüm etmeden almadığını iyice vurgulamak İçin metnin sonuna bunu ifâde eden bir talik eklemiş ve bu talik 329 numaralı hadiste Ebu'l-Cüheym yoluyla, 330 numaralı hadiste îbn Abbas yoluyla 331 numaralı hadiste de İbn Ömer yoluyla, muttasıl bir senetle Hz. Peygamber'e ulaşmıştır.

İmam Nevevî musannif Ebû Davud'un rivayet ettiği 320 numaralı hadis-i şerifi açıklarken: "Hz. Peygamber'in bu selâmı almak için abdest yerine te1 yemmüm etmesi, o sırada suyun bulunmayışı sebebiyle olmuştur. Çünkü su varken onu kullanmaya muktedir kimse için teyemmüm etmesi caiz değildir, isterse vaktin çıkması söz konusu olsun. Bu hususta bayram ve cenaze namazları ile diğer namazlar arasında bir fark yoktur. Ulemanın ekserisinin görüşü budur” demektedir.

Ancak Nevevî'nin bu açıklaması, abdestsiz yerine getirilemeyen ibadetler için geçerli ise de, abdeste bağlı olmayan taatlar için geçerli değildir. Selâm da abdeste bağlı olmayan taatlardandır.

Nevevî, Müslim Şerhi'nde bu mevzuda şöyle diyor: "Bu hadis farz namazlar için teyemmüm etmenin caiz olduğu gibi nafile namazlar ile şükür ve tilâvet secdesi gibi fedâil için de teyemmümün câîz olduğuna delâlet etmektedir. Ulemânın büyük çoğunluğu bu görüştedir."

Bilindiği gibi Hanefî ulemâsına göre abdest almadığı takdirde namazın geçeceği anlaşılırsa, cenaze ve bayram namazları için geçerli olmak üzere su varken teyemmüm etmek caizdir.

17. ... el-Muhacir b. Kunfuz[85] ’dan rivayet edildiğine göre O, Nebi küçük abdestini bozarken yanına gelip selâm verdi. Resul*i ekrem (s.a.) selâmını almadı. Abdest aldıktan sonra özür beyân ederek, "Ben aziz ve celil olan Allah'ı tahâretsiz olarak ağzıma almayı uygun görmedim" buyurdu.[86]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis-i şerif abdest bozarken Allah'ın isimlerinden birini ağza almanın mekrûh olduğuna delâlet eder.

Zira es-Selâm, esman hüsnâ'dandır.

2. İhtiyaç giderme sırasında, kendisine selâm verilen kimsenin selâm almak için işini bitirinceye kadar beklemesi gerektiği de hadisin ihtiva ettiği hükümlerdendir. Fakat, selâm vermenin cevap beklemeğe hakkı yoktur. Aslında, Allah'ı zikir iki kısımdır:

a. Belli bir zamana bağlı olarak yapılan zikir,

b. Belli bir zamana bağlı olmadan yapılan zikir, (selâm almak gibi). Birinci kısma giren zikirlerin abdestli veya abdestsiz fakat zamanında yapılması daha faziletli ve müstehaptır. Helaya girerken ve çıkarken yapılan dualar gibi. Bunların efdal vakti tuvaletten çıkınca olduğundan hemen o anda yapılır. İkinci kısım ise, belirli bir vakte bağlı olmayan zikirdir. Bunda efdal olan temiz iken zikretmektir. Zira genellikle abdestsiz ve temiz olmayan kişi zikredebilir.[87]

9. Abdesti Olmayanın Allah'ı Anması

18....Hz. Âişe[88] (r.anha)'dan rivayet edildiğine göre, demiştir ki: "Resûlullah (s.a.) her halinde Allah'ı zikrederdi."[89]

Açıklama

"Her hali" ifâdesi temizlik, abdestsizlik, gusülsüzlük oturma,ayakta durma, yatma, uyuma ve uyanıklık hallerinin hepsine şâmildir.Bu itibarla mevzunumu teşkil eden bu hadis-i şerif Fahr-i Kâinat Efendimizin bütün bu hallerinde zikre devam ettiğini ifâde etmektedir. Ancak burada zikirden maksadın lişanen yapılan zikir olduğu kabul edilirse, o zaman bundan cünüblük hâlini istisna etmek gerekir. Çünkü Hz. Ali'den gelen bir rivayete göre Resul-i Ekrem (s.a.) cünüp iken Kur'ân okumazdı.[90]

Keza cima' halinde avret mahalli açık iken ve abdest bozarken de zaruret olmaksızın konuşmaktan kaçınırdı. Zikrin ancak abdestli iken yapılıp, abdestsiz yapılamayacağı görüşü fazilet cihetindendir. Hadiste geçen zikir'-den maksat, Menhel müellifine göre, kalbî zikirdir. Çünkü Efendimiz (s.a.) daima tefekkür hâlinde idi. Uyanık iken de uyurken de hiç bir an kalbi zikirden uzak kalmazdı. Mirkât'ta beyân edildiğine göre:

Zikir iki kısımdır: **a.** Kalbî zikir, **b.** Lisanı zikir.

Efdal olanı kalbî zikirdir. Nitekim Cenab-ı Hak, Kur'ân-ı Kerim'de "Allah*! çok zikrediniz*' buyurmaktadır. Bunun anlamı "Allah'ı hiç bir an

hatırdan çıkarmayınız** demektir. Allah Resulü zikrin her iki çeşidinden de en büyük payı almıştır. Ancak cünüblük halinde.eline alarak Kur'ân okumazdı, helada ise, sadece kalbî zikirle yetinirdi. Helada kaldığı müddetçe zikri diğer şekillerinden uzak kaldığı için de heladan çıkar - çıkmaz istiğfar ederdi.[91]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis-i şerif Resul-i Ekrem (s.a.)'in, abdestli abdestsiz iken de gusülsüz iken de ayaktayken, otururken, yatarken, yürürken ve bir şeye binmişken devamlı zikr hâlinde olduğuna delildir. Zikir kelimesi, tehffl (lâilâhe illallah) tekbir (Allah'ü Ekber), tahmîd (Elhamdülillah), tesbîh (sübhanellah) ve istiğfar (Estağfirüllah) gibi zikrin bütün nevilerine şâmildir. Bu manada zikrin pislik mahallerinin dışında her yerde yapılabileceğinde icmâ' vardır. Pislik mahallerinde ve cima' hâlinde zikretmek ise mekruhtur.

Hayız ve cenabet hallerinde Kur'ân okumaksa cumhura göre haramdır. Hanefîler bu görüştedir.[92]

Bu iki hâlin dışında Kur'ân okumaya bir engej yoktur. Nitekim Hz. Peygamber, "Hayızlı ve cüniib olan Kur'ân okuyamaz"[93] buyurmuştur.

2. Ayrıca bu hadis her an zikir hâlinde bulunmanın Jüzûmuna delâlet etmektedir. Çünkü dünya ve âhiret hayırlarının meydana gelişine en büyük vesile zikrullahtır.[94]

10. Üzerinde Allah Yazılı Yüzükle Helaya Girmek

19. ...Enes (r.a.)'den, demiştir ki;

"Nebî (s.a.) helaya gireceği vakit yüzüğünü (çıkarır) bir yere koyardı." [95]

Ebû Dâvûd dedi ki, "Bu hadis münkerdir. Mâruf olan tbn Cureyc tZiyâd b. Sa'd-ez-Zuhri tariki ile Enes'den rivayet olunan hadistir ki, buna göre, Resulullah (s.a.) gümüşten bir yüzük takardı. Sonra onu attı."

Bu rivayetteki (münker 'lik sebebi olan) vehim Hemmâm 'dandır. Bu hadisi Enes*den Hemmam'dan başkası (bu lafızla) rivayet etmemiştir. "[96]

Açıklama

Resul-i Ekrem (s.a.) helaya girmek istediği zaman ism-i Celâli mahallerinden korumak maksadıyla üzerinde yazılı yüzüğünü çıkarırdı.[97]

Bazı Hükümler

1. İhtiyaç gidermek isteyen kimsenin üzerinde, Allah'ın isimlerinden biri veya Peygamber ve melek ismi yazılı bulunan bir eşya bulunursa, helaya girerken onu çıkarması gerekir. Bu, Hanefîlerin, Malikîlerin, Şafiîlerin ve Hanbelîlerin görüşüdür, buna uymamanın hükmü kerahettir. Ancak çıkardığı zaman o eşyanın kaybolacağından korkan kimse çıkarmayabilir.

2. Şayet bu eşya üzerinde Kur'an-ı Kerim'den bir tam âyet veya âyetten bir kısım bulunursa, onunla helaya girmek ve kaza-yi hacette bulunmak haramdır. Ancak kaybolma korkusu olduğunda veya bu âyet muska halinde üzerine dikili olduğunda bu sakınca ortadan kalkar. Bu durumda o âyetlerin üstü Örtülerek veya cebe konularak gizlenmesi gerekir.

İnşallah, 4218 ve 4221 numaralı hadis-i şeriflerin şerhlerinde bu konu tekrar ele alınacaktır.[98]

11. Sidikten Temizlenme (İstibra)

20. ... İbn abbâs (r.a.) dedi ki: ""Resûl-i Ekrem (s.a.) iki kabrin yanından geçiyordu:

" Bakın dikkat ediniz, bunlar azap görüyorlar. Azap görmelerinin sebebi de büyük bir şey değildir; Şu sidikten sakınmazdı, şu da kuğuculuk yapardı" buyurdu. Sonra yaş bir hurma dalı isteyerek ikiye ayırdı, bir parçasını kabirlerinin birinin üzerine, diğerini de öbürünün üzerine dikti ve "Bu dallar kurumadıkça onlardan azabın hafifletileceğini umarım" buyurdu."

Ravi Hennâd, rivayetinde "sakınmazdı" yerine "örtünmezdi" demiştir.[99]

Açıklama

Hadiste geçen "bunların azap görmelerinin sebebi büyük bir şeyde değildir." beyânı iki şeküde te' vil edilebilir:

a. Terki zor ve büyük olmayan şeylerden dolayı azap görüyor değiller. Çünkü bevl'den sakınmakla gıybet ve koğuculuktan uzak durmak zor bir iş değildir.

b. İnsanlar nazarında büyük olmayan şeylerden dolayı azap görüyorlar. Halbuki onlar dinî açıdan önemli ve büyük meselelerdir. Buhârî'deki rivayet bu mânayı desteklemektedir.

Kadî îyad üçüncü bir te'vilde daha bulunmuştur, ona göre bu cümlenin manası:

c. "Büyük olmayan günâhlar sebebiyle azap görüyorlar" şeklindedir.

Aslında sidikten sakınmamak, adam öldürmek, zina etmek gibi günahların en büyüklerinden sayılmazsa da, namazın sıhhatine mâni olduğu için kabir azabına sebep olmaktadır. Namazın terki büyük günahlardandır. Onsuz namaz kılınamayacağına göre böyle kılınan namazlar terk edilmiş demektir.

Koğuculuk, zarar vermek kasdryla insanlar arasında söz taşımaktır. Ya devamlı yapıldığı için veya insanlar arasında büyük felâketlere sebep olduğu için kabir azabına sebep olmuştur. Fakat koğuculuk terk edildiği zaman başkaları zarar görecek, işlendiği zaman umumî bir menfaate sebep olacaksa haram değildir. Burada kastedilen, yasaklanmış olan koğuculuktur.

İslâm âlimlerine göre Resul-i Ekrem (s.a.) Efendimiz hurma dallarını kabirlerin üzerine dikmekle azap gören kebir sahiplerine şefaatçi olmak istemiştir. Yani bu hareketiyle kendisinin şefaatçi kılınması için fiilen niyazda bulunmuştur.

Nitekim Müslim'in Hz. Câbir'den rivayet ettiği ettiği bir hadiste Resû-lullah (s.a.):

"*Ben azab gören iki kabrin yanından geçtim de şefaatim sayesinde bu dallar yaş durdukça onlardan azabın hafifletilmesini diledim*." [100] buyurmuştur.[101]

Bazı Hükümler

1. Kabir azabı hakür.Ona inanmak farzdır. Ehl-i Sunnetin görüşü buduf Mûtezüenin bu konuda Ehl-i sünnete muhalif olduğu rivayet edilirse de Mûtezilen'in ileri gelenlerinden çokları kabir azabını kabul etmişlerdir .Geniş bilgi için "Kabir Azabı" bölümüne bakılmalıdır.

Ehl-i sünnete göre Allah Teâlâ kulu diriltir, bedenine ve vUcûdunun bir kısmına ruhunu ve aklım iade eder. Saadet veya şekavet ehlinden olduklarını idrâk etmeleri için küçüklerin aklı kemâle erdirilir. Haberlerde beyân edildiğine göre, büyükleri olduğu gibi küçükleri de kabir bütün ağırlığı ile sıkar.

2. Hadis-i şerif, az olsun çok olsun, bütün idrar çeşitlerinin mutlak surette necis olduğuna delildir. Her ne kadar konumuz insan idrarı ile ilgili isede, bu Hadis, insan ve hayvan idrarlarının necis olduğuna delil olabilir. Zira itibar sebebin özelliğine değil, mânanın gen el ligi nedir. Nitekim başka bir hadiste ayırım yapılmaksızın "sidiğin her çeşidinden sakının. Çünkü kabir azabının çoğu ondandır"[102] buyrulmaktadır.

3. Buhârî şârihi îbn Battâl'a göre bu hadis-i şerifte sadece insan sidiğinin necis olduğuna delâlet vardır. Diğer hayvanların idrarlarının pis veya necis olduğuna dair herhangi bir delâlet yoktur. Çünkü Ay lâfzından anlaşılan insan bevlidir.Şeklindeki elif-lâm'lı rivayetlerde ise, harf-i tarif zamirden ivaz olarak (bedel) gelmiştir ki, insan bevline ve bu özelliği taşıyan eti yenmeyen hayvanların bevline delâlet eder. Bu hadiste eti yenen hayvanların idrarının temiz veya pis olduğuna dair herhangi bir delâlet yoktur. Eti yenen hayvanların idrarının temiz olduğunu kabul edenlerin delili başka bir hadis-i şeriftir.

4. Bu hadiste kabirlerin üzerine ağaç dikilmesinin müstehab olacağına dair bir delil yoktur. Sahâbe-i kiramdan Büreyde bu hadisi örnek alarak kendi kabri üzerine hurma dalı dikilmesini vasiyet etmişse de, Resûl-i Ekrem'den ve hulefa-i râşidinden böyle bir uygulama görülmemiştir. Unutulmamalıdır ki, Fahr-i Kâinat Efendimiz "Sünnetimi ve hidâyet rehberi hâlifelerimin yolunu tutun. Onlara dört elle sanlın"[103] buyurmuştur. Kendisinin ve Râşit halifelerinin yapmadığı bir işi yapmak doğru değildir.

5. Hattâbi "Bu hadiste kabirlerin başında Kur'ân-ı Kerim okumanın müstehab olduğuna delil vardır. Zira ağacın teşbihi sayesinde ölünün azabının hafifletileceği umulursa, Kur'an-ı Kerim okumak bu hususta umut bağlamaya daha lâyıktır" demektedir.

6. İtstincâ vâcibtir. Zira hadiste geçen "İdrardan korunmazdı" cümlesinden maksat budur. Aynî, istinca ile birlikte, örtünmenin de vacib olduğunu söylemektedir.

7. Koğuculuk haramdır. Bu hususta icma vardır.

8. Resul-i Ekrem Kabirlerde azab görenlerin seslerini (mucize olarak) işitmiştir.[104]

21. ... Ibn Abbas (r. anhuma) Hz. Peygamber (s.a)'den (bir önceki hadisin) manasını rivayet etmiştir. (Hadisin râvilerinden) Cerîr cjedi ki (bundan önceki A'meş hadisindeki) "sidikten sakınmazdı" kelimesinin yerine Mansûr, rivayetinde "gizlenmezdi" kelimesini kullanmıştır. Ebû Mûaviye de (A'meş'den rivayetinde) tabirini kullanmıştır.[105]

22.... Abdurrahmân b. Hasene[106] (r.a.) şöyle demiştir: (Bir gün) Amr b. As[107] ile birlikte Nebiyyi Ekrem (s.a.) Efendimizi ziyarete varmıştık. Peygamberimiz, yanında sığır derisinden bir kalkanla çıktı. Sonra onun (arkasına) gizlenerek küçük abdestini bozdu. Biz "dikkatle bakınız Peygamberimiz kadınlar gibi oturarak (ve gizlenerek) abdestini yapıyor (bozuyor)" dedik.

Resul-i Ekrem (s.a.) bunu işitti ve şöyle buyurdu:

"*İsrailoğullarından birinin başına gelenleri bilmiyor musunuz? Onlar (elbiselerine) bulaştığı zaman idrarın isabet ettiği kısmı keserlerdi. İşte, Benu Israilden bir kimse bundan (idrarın değdiği yeri kesmekten) onları nehyetti. Neticede (idrarın elbise üzerinde kalmasına sebebiyet verdiği, onları doğru olanı yapmaktan alıkoyduğu için) kabir azabına uğratıldı*." [108]

Ebû Dâvûd dedi ki: "Mansur Ebû vâ'il'den, o da Ebû Musâ'l-Eş'arî'den bu hadisi rivayet ederken Ebû Musa (r.aj'nın (hadisteki) "elbiselerine idrar bulaşınca** sözü yerine '"derilerine idrar bulaştığında" dediğini söylemiştir."

Âsim ise Ebû Vâil'den, o Ebû Musa'dan, o da Hz. Peygamber (sm.) den rivayet ederken Resulü ilah'm sözü geçen tabirler yerine “onlardan birisinin cesedine (idrar bulaştığında)" dediğini rivayet etmiştir.[109]

Açıklama

Abdurrahman b. Hasene ve Amr b. Âs hazretleri câhiliye âdetleri içinde yetiştiklerinden, Fahr-i Kâinat Efendimizin idrardan sakınmak için yere oturarak ve gizlenerek küçük abdest bozmasını ilk defa görünce, birden bire yadırgamışlar ve hayrete düşerek kendi aralarında konuşmaya, "Bak hele Nebiyy-i Ekrem oturarak kadınlar gibi bevl ediyor" demeye başlamışlar.

Aslında onların bu sözlerinde alay ve hakaret kastı yoktur ve zaten sahâbiden böyle bir hareket de beklenemez.

Nebiyyi Ekrem'in bu fiilini yadırgamaları câhiliye hayatında ayakta işemenin erkeklik ve kahramanlık alâmeti sayılmasındandır.

Bu iki sahâbî yeni müslüman olduklarından cahiliyye döneminden yeni kurtuluyorlardı. Fahr-i Kâinat Efendimiz de gayet yumuşak bir tavırla işin ciddiyetini tarihî misallerle anlattı. Hadiste geçen "Benu tsrailden bir kişi*' den kasıt, herhangi bir kişidir denilirse, hadisi anlamakda bii güçlük yoktur. Ancak Aynî'nin dediği gibi bu, Mûsâ (a.s.)'dır, denilirse, o zaman hadis-i şerife şöyle mana vermek gerekir: "Mûsâ (a.s.) bevlden sakınmaları konu* sunda onları uyardı; bu uyarıyı, dikkate almayanlar kabirde azaba uğratıldı."

Şu da var ki bu iki sahabinin "Peygamber'e bakın kadınlar gibi abdest bozuyor" sözü "kadınlar gibi gizlenerek, edep yerlerini açmadan, sakınarak abdest bozuyor'* manasana da hami edilebilir. O takdirde bu, Rasûlul-lah*ın edebine, hayasına hayranlık ifadesini taşır.[110]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis-i şerif, herhangi bir sütre arkasına gizlenildiği zaman kazayi hacet için uzağa gitmenin gerekmediğine delâlet eder. Ancak birinci hadis-i şerifte de açıklandığı üzere, Resulüllah (s.a.) abdest bozacağı zaman genellikle insanlardan uzaklaşmayı tercih ederdi.

2. Kişi bilmediği bir dini konuda konuşmamalıdır.

3. Öğreticilik görevini üzerine alan kişi hitaplarında nezâket ve mülâye-met üzere bulunmalıdır.

4. Yine bu hadis necasetten sakınmak hususunda titizliği emreder.

5. Ayrıca bu hadis-i şerif insanlara yakın bir yerde abdest bozarken ÖT-tünmenin lüzumuna da delalet eder.

6. Dinî emirlere aykırı hareket etmenin insanın helakine ve felâketine sebep olacağı bu hadis-i şerifin ihtiva ettiği hükümlerdendir.

7. Sert zemin üzerinde sıçrama ihtimaline binaen idrarın oturarak yapılması icab eder.

Ebû Dâvûd, bu iki hadisin rivayet farklarına işaret ettiği gibi aynı zamanda Ebû Musa'nın ilk rivayetinin mevkuf olduğuna da dikkati çekiyor. Ancak Kurtubî, hadiste geçen deriden maksadın deriden yapılan elbise

olması gerektiğini, aksi takdirde insanın kendi derisini kesip atmasının,teklif-i mâ-lâyutak kabilinden olacağını ileri sürmektedir.[111]

12. Ayakta Küçük Abdest Bozmak

23....Huzeyfe[112] (r.a.)'dan; şöyle demiştir:

"Hz. Peygamber bir kavmin çöplüğüne geldi, ayakta küçük ab-dest bozdu ve su istedi. (O su ile abdest aldı. Sıra ayaklarına gelince) mestlerinin üzerine mesh yaptı." [113]

Ebü Dâvûd der ki: Müsedded'in bildirdiğine göre Huzeyfe (r.a.) demiştir ki ben, Hz. Peygamberin abdest bozarken yalnız kalmak isteyeceğini düşünerek oradan uzaklaşmak istediğimde, Resulüllah beni çağırdı. Ben de hemen arkasında (Resulüllah'a sütre olması için) durdum."[114]

Açıklama

Peygamber Efendimizin ayakta abdest bozuşunun sebebi üzerinde aimler ihtüâf etmişlerdir

İmam Şafiî hazretlerine göre bunun sebebi şudur: Arablar bel ağrısından dolayı ayakta bevl ederlerdi. Belki de Cenab-ı Fahr-i Kâinât'da böyle bir ağrı vardı (onun için ayakta abdest bozmuştu.)

Bu konuda şöyle diyenler de vardır: Çöplük, necaset mahalli olduğu için oturmaya müsait değildi. Bundan dolayı Resul-i Ekrem, devamlı oturarak küçük abdest bozması âdet-i seniyyeleri olduğu halde böyle ayakta bevl etti. Fakat sidiğin sıçramayacağı yerlerde ayakta bevl etmenin caiz olduğunu göstermek için böyle hareket etmiş olması ihtimâli daha da kuvvetlidir.

el-Askalânî'nin Fethu'l-Bâri'de beyân ettiğine göre Ebû Avâne ve İbn Şahin Hz. Âişe'den gelen şu hadislerle ayakta bevl etmenin neshedildiğine hükmetmişlerdir:

"Resul-i Ekrem (s.a.) Kur'an kendisine nazil olalidan beri, hiç ayakta bevletmemiştir."[115]

"Kim size Resul-i Ekrem ayakta bevletti derse, inanmayın,- o ancak oturarak bevlederdi."[116]

Fakat gerçekte bu hadisin neshedildiği kanaati yanlıştır. Çünkü Hz. Âişe, Resûlullah'ın sadece evdeki halini bilir. Halbuki sahâbinin büyüklerinden Hz. Huzeyfe'nin şehâdetine göre Allah Resulü Medine'de bir

çöplükte ayakta küçük abdest bozmuştur. Keza Hz. Ali Hz. Ömer ve Hz. Zeyd b. Sâbit'in de ayakta bevl ettikleri sabittir. Bütün bu durumlar ayakta bevletmenin mekruh olduğunu fakat sidik çisintisinden emin olunduğu zaman kerâhetsiz olarak caiz olduğunu gösterir. Hanefî ve Şafiî fakihlerinin görüşü de budur.[117]

Nitekim Resul-i Ekrem'den bu hususta herhangi bir yasaklama duyulmamıştır.

Tirmizî'nin Cami'inde beyanına göre âlimlerden bir kısmı ayakta bevletmeye izin vermişlerdir. Bu hususta nehy, haram ifade etmeyipibaha ifâde eder. Dârîmi Sünen'inde ayakta bevletmenin mejtruh olduğunu bilmediğini söylemektedir.

Nevevî, "Alimler, Hz. Aişe hadisine istinaden, "ayakta bevletmek mekruhtur" demişlerse de, bu kerametten muradın kerâhet-i tenzihiyye olduğuna, bir özürden dolayı ayakta bevletmekte ise, herhangi bir sakınca bulunmadığına hükmetmişlerdir" der.

İbn Mes'ûd, Şa'bî ve İbrahim b. Sa'd ayakta bevl etmeyi kerih görürler, ayakta bevl edenin şahitliğini kabul etmezlerdi. İbn Munzir: "Ayakta bevl etmek her ne kadar mübahsa da oturarak bevl etmek bana daha hoş geliyor" derdi.

İmam Mâlik, tenha bir yerde ayakta bevl etmekte bir sakınca görmemiş "aksi takdirde mekruhtur" demiştir.

Sonuç olarak ayakta bevletmek, Hanbelî mezhebinde mubah, Malikî-lere göre sıçrama ihtimali yoksa caiz, aksi takdirde mekruhtur. Âlimlerin çoğu "özürsüz olarak ayakta bevletmek mekruhtur, ancak buradaki kerahet tenzihi kerahettir” demişlerdir. Nevevî'nin ve Bezlü'l-mechûd yazarının açıklamalarına göre Hanefîlerin görüşü de budur.[118]

Bazı Hükümler

1. Yukarıda zikredilen meşru sebebler bulunduğu zaman ayakta bevletmek câizdir.

2. Seferde olduğu gibi hazarda da mesh câizdir. Çünkü bu çöplük Medine'de idi.

3. Lüzumunda başkalarından yardım istenebilir.

4. Küçük abdest bozan bir kimseye yakın olmak câizdir.

5. Küçük abdest bozarken tesettüre yani edeb yerlerini gizleyip kimsenin görmemesini temine riâyet etmek gerekir.[119]

13. Kişinin Geceleri Bir Kaba Küçük Abdest Bozması Sonra Onu Yanına Koyması

24. ... Hukeyme bint Umeyme annesi Umeyirie bint Rukayka [120] ' nın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Nebî (s.a.)'in sedirinin altında hurma ağacından yapılmış bir kap vardı. Geceleyin ona küçük abdest bozardı.”[121] [122]

Açıklama

Resûl-i Ekrem Efendimizin geceleyin böyle bir kabı kullanması sadece gece vaktine ait bir hadisedir. Gündüzün buna izin yoktur. Çünkü genellikle geceleri dışarıya çıkıp uzaklara giderek abdest bozmaya engel çok olur. Işıkların kesildiği veya hiç olmadığı zamanlarda bu engeller daha da artar. Resul-i Ekrem (s.a.) böyle meşakkatli anlarda ümmetine bir kolaylık yolu göstermiştir.

Her ne kadar Irakî, "bu uygulama evlerde hela bulunmadığı dönemlere aittir" demişse de, meşakkat ve mazereti nazara almak lâzımdır. Umumiyetle geceler, meşakkatle dolu olduğundan hadisin zahir manası ile her zaman amel edilebilir.

Bu hadisin sıhhati üzerinde söz edilmişse de onun değişik senetlerle başkalarından da rivayet edilmesi sıhhatinde şüphe bırakmamıştır. el-Hasan b. Süfyân'ın Müsned'indeki rivayeti Hâkim Dârekutnî, Taberânî ve Ebû Nu-aym'in Ebû Malik en-Nehaî el-Esved b. Kays-Nubeyh el-Anezî senediyle Ummu Eymen'den naklettikleri hadis, üzerinde durduğumuz hadisi takviye eden rivayetlerdendir.

Hurma ağacının mübarek ve saygıya lâyık bir ağaç olduğuna dair hadisle bu hadis arasında çelişki bulunduğu itirazı yersizdir .Çünkü hurmanın mübarek olduğunu ifâde eden hadis, zayıftır.[123]Zayıf ise kavîye mukabele edemez.

Uzun süre bekletilmiş sidik bulunan eve meleklerin girmeyeceğini ifâde eden hadis de mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerife aykırı değildir. Çünkü

kaplarda olan sidikler uzun bir süre bekletilmek için değil, en kısa zamanda dışarı atılmak için kaba alınır.[124]

Bazı Hükümler

1. Gecelevm kucük abdest bozmak için evlerde kab bulundurmak caizdir.

2. Kişinin ailesi yanında (adabına riâyet etmek şartıyla) küçük abdest bozması caizdir.

3. Hadis, karyola üzerinde yatılabileceğine delildir. Bunun zühd ve kanaata aykırı olmadığı da bu hadis-i şerifin ihtiva ettiği hükümlerdendir.[125]

14. Nebî (S.A.) ' nin Küçük Abdest Bozmayı Yasakladığı Yerler

25....Ebû Hureyre (r.a.)'den, demiştir ki, Nebî (s.a.) "iki mel' undan sakininiz" buyurdu. "Ey Allah'ın Resulü, bu iki mel'un nedir?" dediler. Peygamber (s.a.) "İnsanların gelip geçtiği yol üzerine veya gölgeliklerine abdest bozanın (yaptığı iş)dir."[126] cevabını verdi.[127]

Açıklama

"İttika" vikaye kökünden "korunmak" anlamındadır. Birinci ta'nın aslı vav dır.

"Melunlardan sakınınız" sözünden maksat "onların yaptığı işten sakınınız" demektir. Bu iş ise, yollara ve insanların gölgelendiği ağaçların altına abdest bozmaktır. Gölgelerinden istifade edilmeyen ağaçların altına abdest bozmakta tabiatıyla bir sakınca yoktur. Nitekim Allah Resulü böyle bir hurma ağacının altına abdest bozmuştur.

Laîn, la'net eden, koğan uzaklaştıran ve söven anlamına gelirse de burada başkalarının söğüp saymasına sebeb olduğundan bu fiil işleyene izafe edilmiştir. Yahut da ism-i mef'ul anlamında kullanılmış bir ism-i faildir. Hat-tâbî bu görüşü tercih etmiştir. Biz de tercemeye bunu esas aldık.[128]

Bazı Hükümler

Hadis, sözü geçen yerlere kaza-yi hacette bulunmanın haram olduğuna delalet eder. Çünkü yerleri pislemek ve kokutmak müslümanlara eziyettir. Şafîîlerden Nevevî ve Râfiî bu görüştedirler.

İbn Hacer el-Heytemî, ez-Zevâcir'de bunu büyük günahlardan saymıştır. [129]Mekruh olduğunu söyleyenler varsa da zahir olan haram oluşudur. Çünkü "onlardan sakınınız" emrinde "onları işlemeyiniz" nehyi vardır. Nitekim Beyhakî'nin ve taberânî'nin el-Evsat'ta rivayet ettikleri "Kim mü si limanların gidip geldikleri bir yol üzerine kaza-yi hacette bulunursa, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun" [130] hadis-i şerifi de bu işin haram olduğuna delâlet eder. Çünkü lanet, haramlar için kullanılır. Bu yerler belli bir şahsın özel mülkü ise, buralara abdest bozmanın haram olduğunda şüphe yoktur. Bu hususta ittifak vardır.

2. Bu hadis, bu işi yapan belli olmadığı zaman ona lanet etmenin caiz olduğuna da delildir. Yapan belli olursa, lanet edilip edilemeyeceği hususunda ihtilaf vardır. Caiz olmaması daha sahihtir.

Hâzin'de denilmiştir ki, âsi mü'minlere adını anmadan lanet caizse de, belli bir şahsı hedef alarak lanet etmek caiz değildir. Çünkü hadiste ad anılmadan lanet edilmiştir.

Buhârî, Müslim ve Ahmed'in rivayet ettikleri "Allah'ın laneti o hırsızın üzerine olsun ki, yumurta veya ip çalar da eli kesilir"[131] hadisi de bu hususu teyid etmektedir.

3. Lanet konusunda ulemâ demiştir ki, muayyen bir kâfire bile lanet caiz değildir. Çünkü son deminde iman nasip olup olmayacağı bilinmez. İmanlı olarak gitmesi mümkündür. Zayıf bir kavle göre de öldürülmeleri caiz olduğuna göre, lanet edilmeleri de caizdir. Ama isim tayin etmeden kâfirlere lanet edilmesinin caiz olduğunda ittifak vardır. Nitekim Buhârî ve Müslim'in rivayet ettiği bir hadis-i şerifte isim zikredilmeden şöyle lanet edilmiştir: "Allah yahudilere ve hristiyanlara lanet etsin; onlar peygamberlerinin mezarlarını mescid yaptılar."[132]

4. Talebe tarafından hükmün iyice kavranabilmesi ve öğrenciyi derse teşvik için derli-toplu ifadelerin kullanılması lâzımdır.

5. Kişinin mü'minlere eziyet verecek hallerden ve insanların lanetini gerektirecek davranışlardan kaçınması lâzımdır.

26. ... Muâz b. Cebel [133] (r.a.)'den demiştir ki;

Resulullah (s.a.): "La'jıet vesilesi olan üç şeyi yapmaktan; su yollanna ve kaynaklarına (insanların uğradığı ve toplandığı yerlere) yol ortasına, gölgelik yerlere abdest bozmaktan sakınınız."[134] buyurdu.[135]

Açıklama

Hadis-i şerifte zikredilen "Melâ'in" kelimesi sözlükte "mel-ane" kelimesinin çoğuludur. "Mel'an" ise, "lanete vesile olan şey" anlamına gelir. Burada bu kelimeyle kasd edilen; yol, gölgelik, güneşlik gibi insanların istifâdesine yarayan yerlerdir. Buralara abdest bozulduğu zaman insanlar, oralardan istifâde edemeyecekleri için, bu işi yapana lanet ederler, söverler, sayarlar.

Misbah'da beyan edildiğine göre, melâin, insanların kendilerine zarar verilmesi ve rahatsız edilmeleri sebebiyle zarar veren kimselere lanet ettikleri yerlerdir. Buna göre bu cümlenin mânâsı şöyle olabilir: "Buralarda başkalarının lanetini celbedecek şeylerden kaçınınız. Çünkü buraları kirleten ve insanların menfaatlerine engel olan kimselere lanet edilir. Halkın menfaatini İhlâl eden zâlimdir, zâlim ise, mel'undur."

Diğer bir mana da söyledin "Mel'ane" lanete sebep olan fiildir. Öyleyse hadis, "lanete sebep olan fiillerden sakınınız" demektir ki, müsebbeb zikredilmiş sebeb kasdedilmiştir. Mecaz-i mürseldir.

"Mevârid" su kanalları, su yollan Kâri'atu't-tarîk yolun ortası, "zili" ise, insanların istirahati için tahsis edilen gölgeliklerdir.[136]

Bazı Hükümler

Bu hadis-i şerif su yollarına, su kaynaklarına ve bilumûm yolla ve gölgeliklere, insanları rahatsız edeceği için, abdest bozmanın haram olduğuna delildir. Bu hususta yeterli izahat bir evvelki hadiste verilmiştir.[137]

15. Banyolarda Abdest Almak

27. ...Abdullah b. MuğaffelMen [138] demiştir ki; Resûlüllah (s.a.) şöyle buyurdu:

"Hiç biriniz yıkanacağı yere küçük abdest bozup sonra da orada yıkanmaya (Ahmed b. Hanbel rivayetinde: "abdest almaya") kalkmasın. Çünkü gönle dolan vesveselerin çoğu bundan ileri gelir."[139]

Açıklama

Hadis-i şeriften geçen istib'âd ifâde eder. Yani, "akıllı bir kimsenin küçük abdestini bozduğu yerde yıkanması ihtimal dahilinde değildir" demektir. Biriniz gusledeceği yere işerse; sonra, nasıl olur da orada gusledebilir, manasına da gelir.nün mahzûf bir müb-tedânm haberi olarak mahallen merfu' olması, nin üzerine atfedilerek sükûnu ve muzmar bir ile nasb, caizdir. Buna göre hadis-i şerjfin manası şöyle ifâde edilebilir: "Sizden biri yıkanacağı yere bevletmesin. Eğer bevlederse, artık orada yıkanmasın"

Nevevî, kelimesinin mensûblu (sonu üstün) okunmasına itiraz ederek, "Böyle okunması halinde yıkanmak ile abdest bozmak beraber yasaklanmış olur ki, yıkanmaksızın yalnız abdest bozmaya izin verildiği manası anlaşılır. Halbuki bunu hiç kimse söylememiştir"[140]

Hadis-i şerifte, bevletmenin yasaklanışının sebebi, oradan sıçrayan çisintiler yüzünden, yıkanan kimsenin vesveseye düşmesidir. Demek ki yıkanmakla bevletmenin bir arada yasaklandığı manası bu hadisten anlaşılabilir. Binaenaleyh buradan yıkanılmadığı takdirde gusulhânede küçük abdest bozmanın caiz olduğu manasım çıkarmak yanlıştır. Nevevî merhumun anladığı bu mananın doğruluğu kabul edilse bile bu, lâfız yoluyla (mantık) değil, ancak mefhûm yoluyla anlaşılan bir manadır. Bir başka ifâdeyle hadis-i şerifte bu manayı dile getiren bir kelime yoktur. Hem de bu mana hadis-i şerifte belirtilen yasak sebebine ters düşer. Zira idrar sıçramasından herkes vesveseye kapılır. Oraya birisi küçük abdest bozup da yine aynı yerde başka birisi yıkansa o da aynı şekilde vesveseye kapılır. Yani sadece küçük abdest bozan kişi kendi yıkanmasa bile orada yıkanan başkalarına da vesvese verebilir.

İbn Dakîki'1-îd demiştir ki: "Evet bu hadîs-i şeriften, bevletmekle yıkanmanın beraber yasaklandığı 'nin mensûb okunuşuna bağlı olarak anlaşılır. Yıkanılan yerlere sadece abdest bozmanın yasaklandığı ise başka hadis-i şeriflerden anlaşılır. "

Buradaki nehy, kerahet-i tenzihiye ifâde eder. Hadis-i şerifte geçen visvâs "hadisünnefs" denilen insanın içine dolan fakat karar haline gelemeyen (iç kuruntusu, vehm) düşüncelerdir.

İnsanın gönlüne gelen düşünceler sırasıyla şunlardır: **1)** Hâcis, **2)** Hatır, **3)** Hadîsü'n-Nefs, **4)** Hemm, **5)** Azm.

Bu beş düşünce şöyle anlatılır:

Hâcis: Bir fikrin kalbe ilk defa gelmesine;

Hatır: Bir fikri kalbe geldikten sonra kalbde biraz eğleşip o işin yapılması veya yapılmaması için kalbin onunla meşgul olması;

Hadfsü'n-Nefs: Kalbe gelen bu fikrin yapılıp yapılmaması hususunda tereddüde düşüp bir kararsızlık içine girmek;

Hemfli: Bundan sonra yapıp yapmamak cihetlerinden bir tarafı tercih etmek safhası gelir ki, buna da "hemm" denir.

Daha sonra da Azm: -buna azm-i musammem de derler- mertebesi gelir. Gönle gelen fikrin son mertebesidir. İnsanlar ancak bu mertebeden mesuldürler. Bunun içindir ki, bazı müfessirler:

"Siz içinizdekileri açıklasanız da, gizleseniz de Allah sizi onunla hesaba çeker; dilediğine bağışlar, dilediğine azab eder, Allah her şeye hakkıyla kadirdir."[141] âyet-i kerimesini "azm-i musammem mertebesidir" diye tefsir etmişlerdir.

"Cenab-ı Allah ümmetimi kainlerine gelen düşüncelerden dolayı affeyledi. Söz ve fiil haline gelmedikçe onlardan dolayı hesaba çekmeyecektir" hadisi de bu mevzuya ışık tutmaktadır.

Abdullah b. Abbâs (r.a.) hazretlerinden rivayet edilen şu kudsî hadis de bütün bu mertebe ve safhaları izaha kâfi gelmektedir. Peygamber (s.a.) Efendimiz, Allah'dan naklederek şöyle buyurmuştur: "Allah iyilikleri de kötülükleri de takdir etti." sonra bunları açıklayarak buyurdu ki; "Her kim bir iyilik yapmaya niyetlenir de yapmazsa Cenab-ı Hak onu kendi katında tam bir iyilik olarak yazar. Eğer hem niyetlenir, hem de o iyiliği yaparsa on İyilik sevabı yazdırır. Ve bu sevabı yedi yüz hatta daha da fazla arttırır. Her kim de fenalık yapmaya niyetlenir de sonra vazgeçerse Allah (Teâla) onun için tam bir iyilik sevabı yazdırır. Eğer fenalığı kasdeder ve işlerse onu bir günah olarak yazdırır."[142]

Eğer bu kelime vesvfis diye vâvın üstünü ile okunursa, o zaman insana vesvese veren şeytânın ismi olur ki, böyle okumak da caizdir. O takdirde

mana; "Şeytanların verdiği vesveseler ekseriyetle yıkanılan yerlere bevletmekten ileri gelir" şeklinde olur.[143]

Bazı Hükümler

1 Bu hadis-i şerif temizlik yapılan yerlere küçük abdest bozmamn yagak olduguna delâlet eder..

2. Yine bu hadis, emir bi'1-ma'ruf, nehiy ani'l-münker yapan kimsenin sözünün kabul görmesi için telkin ettiği meselelerin sebeplerini ve neticelerini iyice açıklaması gerektiğine delildir,

3. İnsanın kendisine zarar verecek şeylerden uzak durması gerekir.

4. Halkın yönetimim elinde tutan kişilerin onları hayırlı işlere iletip zararlı işleri terke teşvik etmesi gerekir.

28....İbn Abdurrahman Humeyd el-Himyeri dedi ki: "Ben, Ebû Hureyre gibi (3-4 sene) Resulullah (s.a.) ile sohbette bulunmuş bir sahabiye rastladım. O zat: "Resulullah (s.a.) bizim herhangi bîrimiz sık sık taranmasını ve yıkandığı yere küçük abdest bozmasını yasakladı"

dedi. [144]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen ve ismi verilmeyen kimse sahâbî olduğu için hadisin sıhhatine zarar vermez. Çünkü ehl-i sünnete göre sahâbîlerin hepsi itimada şayan âdil kişilerdir. Bununla beraber bu kişinin Hakem b. Amr el-Gifarî, Abdullah b. Sercis ve Abdullah b. Mugaffel olduğuna dâir rivayetler de bulunmaktadır.

"Ebû Hureyre gibi sohbet etmiş” olmasından maksat, müddet bakımındandır. Nesâî'nin rivayeti: "Ben Resul-i Ekremle 4 sene sohbet etmiş bir kimse ile karşılaştım” şeklindedir.[145]

Resûl-i Ekrem'in her gün sık sık taranmaktan nehycdişinin hikmeti; erkeğin bunu bir zevk haline getirerek, şahsiyeti ile bağdaşmayan ölçülere varacak mübalağalı süslenmelere yol açması ve sık taranma sebebiyle saçların döküleceği, ihtimalidir. Zira erkekler daha büyük görevler için yaratılmışlardır.

îbn Hacer, Şemail Şerhi'nde: "Resûlullah (s.a.) her gün saç taramaktan nehyetti. Bir gün ara ile taranmakta ise sakınca yoktur. Hergün sık sık yapılması ise süslenmede aşırılığa ve ancak kadınlara yakışan bir süs düşkünlüğüne yol açar" demiştir.

İbnü'l -Arabî ise aynı konuda şunları söylemiştir: "Her gün taranmak gösteriştir, yapmacık bir harekettir. Hiç taranmamak ise insanın yaratılışındaki nezafeti değiştirip kendisini başka bir şekle sokması demektir. Bir gün arayla taranmak ise, sünnettir."

Nitekim (4159) numaralı hadis-i şerif de bunu te'yid eder: "Resûl-i Ekrem (s.a.) taranmaktan nehyetti; ancak bir gün arayla taranmak müstesna."Bu Hadis-i şerif, Nesâî'nin rivayet ettiği "Ebû Katade'nin uzun kâkülü vardı. Resul-i Ekrem (s.a.) "onu her gün tara" cevabını verdi" hadisine zıd değildir.Çünkü oradaki nehy, karışık olmayan, hergün taranmaya muhtaç olmayan saçlar içindir. Amma Ebû Katâde Hazretierininki gibi karışan veya hergün taranmaya muhtaç olan saçlar bu yasağın içine girmezler.Keza bu hadis-i şerif Tirmizi'nin Şemâil'de rivayet ettiği, Allah Rasulünün sık sık tarandığına dair olan hadise de zıt değildir. İhtiyaç varken hergün saç taramak saçları sık sık taramak demek değildir. İbyâ'da yer alan Allah Resulünün günde iki defa tarandığına dair haberin hiç bir muteber hadis kitabında bulunmadığını İhya sârini Ez-Zebîdî haber veriyor. Netice olarak yasağa konu olan taranma, hastalık haline gelen sebepsiz taranmadır. Bu konu (4161) numaralı hadis-i şerifle tamamlanmaktadır.[146]

Bazı Hükümler

1. Bu hadîs-i şerif erkeklerin ihtiyaç yokken her gün taranmasının mekruh olduğuna delâlet eder.Çünkü bunda süse düşkünlük ve mübal[147]ağa vardır. Bu ise erkeklik vakarına yakışmaz. Ancak kadınlar böyle değildir. Onlar hakkında zinet yasak değildir. Üstelik onlar zinet mahallidir.

2. Bu hadis insanın vaktini dince matlûb olmayan işlerde zayi etmemesini emreder.

3. Keza insanın temizlik yaptığı mahalleri kirletmemesi de bu hadis-i şerifin ihtiva ettiği hükümlerdendir. (Bu üçüncü madde ile ilgili açıklama bir evvelki hadiste geçmiştir.)

16. Delik Ve Çatlaklara Küçük Abdest Bozmak

29....Abdullah b. Sercis'den rivayet edildiğine göre, Resûl-i Ekrem (s.a.) deliklere işemekten menetmiştir. Hişam'ın dediğine göre Katâde'ye "deliklere küçük abdest bozmak niçin çirkin sayılıyor?" dediler. O da cevaben; "Onların cinlerin barınağı olduğu söylenirdi”[148] dedi.[149]

Açıklama

Cin konusunda dördüncü hadisin şerhinde tafsilat verilmişti.Ancak burada şunu ilâve edelim ki, cin gözle görülmeyen şeylere denildiğinden burada kasdedilen daha ziyâde yarıklara ve deliklere saklanan zararlı böcekler ile malum cinlerdir. Onlara zarar vermemek ve zarara da uğramamak için oralara bevletmek hoş görülmemiştir.[150]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis-i şerif zararlı böceklerin eğleştikleri delikye çatlaklara küçük abdest bozmanın kerahetine delâlet eder. Çünkü burada hayvanlara zarar vermek ve onlardan zarar görmek mümkündür. Bu kerahet, zarar verecek bir hayvanın veya öldürülmesi yasak olan bir hayvanın bulunması ihtimali dolayısıyla söz konusudur. Orada zararlı bir hayvanın bulunduğu kesinlikle bilinirse, o zaman oraya bevletmek haram olur.

2. Zararından korkulan yerlerden uzak durmak lâzımdır.

3. Resûlüllah (s.a.)'in ümmetine olan şefkatine, bu hadis-i şerifte açık bir delâlet vardır.

4. Bir toplumun idaresini üzerine alan kişinin onları toplumun zararına olan işlerden nehyetmesi, faydasına olan işlere teşvik etmesi lâzımdır.[151]

17. Kişinin Heladan Çıktıktan Sonra Ne Söyleyeceği?

30....Ebû Burde dedi ki: "Bana Âişe'nin rivayet ettiğine göre, Nebiyy-i Ekrem (s.a.) heladan çıktığında; "(*Ey Allahım) affını isterim*" derdi. [152] [153]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte "belâdan çıkmak" kelimesiyle mutlaka ihtiyaç gidermek için tahsis edilmiş tuvaletlerden çıkmak kasdedilmiş değildir. Burada kast edilen kaza-yi hacet edilen yeri terk etmektir. Binaenaleyh insan kırda da olsa abdest bozulan yeri terk edince demelidir.

Resul-i Ekrem (s.a.)'in abdest bozduktan sonra mağfiret talebinde bulunmasının hikmeti üzerinde çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bunları şöyle özetlemek mümkündür:

1. Kaza-yi hacet esnasında zikri terk etmek mecburiyetinde kaldığı ve zikri terk ettiği için istiğfar etmiştir. Bu görüşe "iyi ama Hz. Peygamber abdest bozarken zaten zikretmemekle yükümlü idi. Binaenaleyh o burada zikri terketmekten dolayı sorumlu değil ki bu yüzden istiğfar etsin" diye itiraz edenlere şöyle cevap verilebilir: "Abdest bozmaya sebep olan şey, yiyip içmektir, o da bir şehvetin eseridir.İşte bu şehvet neticesinde helâya gitmek ve orada zikri terk etmek durumunda kaldığı için kendisini kusurlu görüp istiğfar etmiştir."

2. Allah Resulü Cenab-ı Hakkın verdiği nimetleri hazmetmek, menfaatlerini vücutta tutup zararlı kısımlarını dışarı atmak gibi nimetlerine şükürden âciz kaldığı için mağfiret dilemiştir. Uygun olan da budur.

3. Kazayı hacet anında ve onun dışında Allah’tan asla gafil olmayan Resûl-i Ekrem Peygamber olarak ümmetini eğitmek için böyle davranmıştır.[154]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis-i şerif kazayı hacet eden kişinin ister helada ister kırda olsun “Gufrâneke” demesinin sünnet olduğunu,

2. Sahabe hazretlerinin, Resûlüllah'ın sünnetini tesbit uğrunda ne kadar hırslı olduklarını, özel hayatında bile onu çok yakından takib ettiklerini açıkça ifâde etmektedir.[155]

18. İstibra Ederken Erkeklik Organına Sağ El İle Dokunmanın Keraheti

31. ...Ebû Katâde[156] dedi ki: Resulüllah (s.a.) "Sakın sizden biriniz küçük abdestini bozarken erkeklik uzvuna sağ eliyle dokunmasın. Helaya gittiğinde sağ eliyle silinmesin. Su içtiğinde de bir nefeste içmesin" buyurdu.[157]

Açıklama

Resûlullah (s.a-) âdet-i seniyyeleri icâbı sağ elini yiyeceğine ve içeceğine, sol elini de temizlik işlerine tahsis etmişti. İnsan buna dikkat etmediği takdirde, yeme-içme anında bu eliyle daha evvel temizlediği pisliği hatırlar ve iğrenebilir. Bu hususta arka ve kadının ferci de aynıdır. Zahirîlere göre buradaki nehy, haram ifâde eder. Binaenaleyh sağ elle zaruret olmadıkça taharetlenmek haramdır. Bu şekildeki taharet makbul değildir, iadesi lâzım gelir. Şâfıîlerle, Hanbelîlerden bazıları da bu görüştedirler. Taharet esnasında sağ elle silinmenin hükmü ise, cumhura göre tenzihen mekruhtur. Zahirîler bunun da haram olduğu görüşündedirler.

Hadis-i şerifin hükmü acaba sadece küçük abdest bozma anına mı aittir, yoksa bunun dışında da zekere dokunmak yasak mıdır? Bu konu ulemâ arasında tartışmalara sebep olmuştur. Hadis metnindeki "bevlederken" tâbiri, her ne kadar bu hükmün ancak küçük abdest bozmaya ait olduğu kanaatini hasıl ediyorsa da Müslim, Tirmizî ve Nesâî'nin rivayet ettikleri hadislerde aynı konu "bevlederken" tâbiri kullanılmadan anlatılmıştır. Binaenaleyh mevzumuzu teşkil eden hadisteki bevletme anıyla kayıtlı olarak zikredilen zekere dokunma yasağı, diğer hadislerde kayıtsız olarak zikredildiğinden bevlin dışında da söz konusu olur mu? Bazıları bu yasak sadece bevletme anına hastır, bevletmenin dışında sağ elle dokunmada bir beis yoktur demişlerdir. Munâvî bu görüşü benimseyenlerdendir.

Bazıları ise, sağ elle zekeri tutmak her zaman yasaktır demişlerdir, Nevevî bunlardandır. Cumhura göre, ilerde geleceği gibi taharet anında avret yerlerine sağ elle dokunmak tenzihen mekruhtur.[158]

Suyu bir nefeste içmek ise, su içme âdabına uymayan bir harekettir, ts-lâmî edebe göre su üç nefeste içilir ve her defasmda mesmele çekilir ve

sonunda "elhamdülillah" denir. Bir defada içmek ise, aradaki besmele ve hamdeleleri terke sebeb olacağından mekruhtur. Resul-i Ekrem (s.a.)'in sünnet-i seniyyeleri bu şekildedir.

Bir nefeste içmekte, ağızdan ve burundan gelen akıntının suya karışması ve ağız kokusunun kaba sinmesi ve neticede o kabdan su içenlerin iğrenmesi söz konusudur. Aynı zamanda bir nefeste içilen su mideye çöküp kalacağından hem mide için zararlıdır, hem de ciğer ağrılarına sebeb olur. Bir hadiste beyân edildiğine göre, "ciğer ağrısa bir solukta su içmektendir." [159] Resûl-i Ekrem pek çok hadis-i şeriflerinde bir defada su içmekten nehyetmiş bunun şeytan içişi olduğunu söylemiştir. Müsned-i Firdevs'te yer alan merfu bir hadiste Efendimiz, "suyu emerek içiniz, bir defada içmeyiniz, çünkü ciğer ağrısı bundandır" buyurmuştur.[160]

Bazı Hükümler

Bu hadis abdest bozarken avret yerini sağ el ile tutmanın, sağ elle taharetlenmenin nehyedildiğine, bir nefeste su içmenin kerahetine ve sağ eli pisliklerden korumanın gereğine delâlet etmektedir.

32....Resûl-i Ekrem (s.a.)’in zevcesi Hafsa[161] (r.anha)'dan, demiştir ki; "Nebi (s.a.) sağ elini yemek, içmek ve giyinmekte, sol elini de bunların dışındaki işlerde kullanırdı."[162]

Açıklama

Resul-i Ekrem (s.a.) Efendimiz şerefi ve kerametinden dolayı yemek, içmek ve elbise giymek gibi işlerde sağ elini kullanırdı. Taharetlenmek ve burun temizlemek gibi işlerde ise, sol elini kullanırdı. Resul-i Ekrem'in sağ elini tahsis ettiği işler sadece bu üçü zannedilmemeli-dir. Aslında bütün şerefli işlerde sağ elini kullanmayı ve sağdan başlamayı severdi. Nitekim bir hadis-i şerifte ifâde edildiği gibi "Resul-i Ekrem (s.a.) taranırken, ayakkabısını giyerken, abdest alırken ve bütün şerefli işlerini yaparken, sağı kullanmak hoşuna giderdi" (bk. 4140 numaralı hadis).

Nevevî der ki, din-i mübin-i islâm'da sağı kullanma devamlı bir kaidedir. Şerefli işlerde buna riâyet edilir. Elbise giymek, mest giymek, mescide girmek, misvak kullanmak, sürme çekmek, tırnak kesmek bıyık

kırpmak, saç taramak, koltuk altını ve başı tıraş etmek, namazın sonunda selâm vermek, abdest uzuvlarını yıkamak, heladan çıkmak, musafaha etmek, yemeği yerken kaşığı, su içerken bardağı sağ elle tutmak, Hacer-i Esved'i selâmlamak gibi... Bunların zıddı olanlarda ise, sol el kullanılır. Elbise ve mest çıkarmak gibi...[163]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis iyi işlerde sağ el kullanmanın gereğine delâlet eder.

2. Örnek alınması kastiyle ehl-i ilmin Allah Resulü'nün hadislerini Ümmet-i Muhammed'e nakletmelerinin ehemmiyetine bu hadis-i şerif delildir.

33....Hz. Âişe, (r.anhâ)'dan rivayete göre demiştir ki; "Resûlul-lah (s.a)'in sağ eli, temizliği ve yemek yemesi içindi. Sol eli ise, hela (dakileri ve diğer pislikleri) temizlemesi (ve çirkin şeyler) içindi."[164]

Bu hadis-i şerif ile ilgili açıklama bir evvelki hadiste geçmiştir.

34. ...Hz. Âişe (r.anha)'dan bir başka senedle bir önceki hadisle aynı anlamda (ayrıca) rivayet edilmiştir.[165]

19. Abdest Bozarken Gizlenmek

35....Ebû Hureyre'nin (r.a.) rivayet ettiğine göre Fahr-i Kâinat Efendimiz şöyle buyurmuştur: "*Gözlerine sürme çeken kimse tek sayıda çeksin. Böyle yapan iyi yapmış olur. Yapmayana da günah yoktur. Taşla taharetlenen de tek sayıya riâyet etsin. Böyle yapan iyi yapmakla beraber yapmayana günah yoktur. Yemek yiyen dişlerinin dibinden ayıkladığı kırıntıları dışan atsın. Ağzındakini de dili ile toplarsa yutsun. Böyle yaparsa iyidir. Yapmazsa zorluk yoktur. Abdebt bozmak isteyen gizlensin. Gizlenecek yer bulamayan kimse kum biriktirerek onu arkasına alsın. Çünkü şeytan insan oğullarının oturaklarıyla oynar. Kim böyle yaparsa iyi yapar, yapmazsa, zorluk yoktur*."[166]

Ebû Dâvud der ki; Bu hadisi bu şekilde Ebû Âsim Sevr'den rivayet etmiş ve ancak seneddeki el-Husayn el-Hubrânîyerine Husayn EI~ Hımyerî demiştir.

Yine Ebû Dâvud dedi ki: Bu hadis-i şerifi bir de Abdülmetik b. El-Sabbah, Sevr'den rivayet etmiştir. O da Ebû Saîdyerinde, Ebu Sa-id el-Hayr demiştir. Ebû Dâvud dedi ki; Ebû Saîd el-Hayr ashâb-i Kiramdandır.[167]

Açıklama

Sürme çeken kişinin tek sayıya riayet etmesi iki şekilde olur.Birincisi her göze üstüste üç kere sürme çekmekle olur ki, bu Nebiyy-i Zişan'ın sünnetidir. Şemâil'de beyân edildiğine göre Efendimizin bir sürmeliği vardı. Her gece üç defa sağ gözüne üç defa da sol gözüne çekerdi.

İkincisi: Her iki göze çekilenlerin toplamının tek sayı olmasıdır.Üçlemek Nebiyy-i Ekrem'in uygulamasıdır. Yoksa bîr defa çekmekle tek sayıya riâyet edilmiş olurdu. Aynî merhum, "burada kast edilen (1, 3, 5) gibi mutlak tek sayıdır" diyor.Hadisteki emir nedb için olduğu gibi irşâd için de olabilir.Yani "yapılırsa sevabı var" demektir. Zira Resûl-i Ekrem (s.a.), "*Allah tektir, teki sever*" buyurmuştur. [168]

Eğer buradaki emr irşâd içinse, faydası dünyevîdir, nedb içinse faydası uhrevîdir. Çünkü irşâd iie nedbin farkı budur. Nedb, sevabı ahirette olan işleri; irşad; menfaati dünyaya ait olan tavsiyelerdir. Binaenaleyh Sünnet-i Seniyyeye uymak gayesiyle bu hadisle amel etmek mendûp, tıbbî faydalar sağlamak gayesiyle amel etmek de irşâddır. Sürmenin tıbbî faydaları vardır. Gözün hararetini alır, gözde kurumayı önler, göz nurunu arttırır, zararlı maddeleri imha eder. Nitekim bir hadis-i şerifte buyurulmuştur ki, "*Size sürme taşı lâzımdır. Çünkü o gözün nurunu arttırır ve kirpikleri geliştirir*." [169] Hadis-i Şerifteki emirlerin hiç birisi farziyyet ifâde etmiyor. Bunu hemen emrin arkasında gelen "*Eğer yapamazsanız günah yoktur*" beyânından anlıyoruz.

Hadiste sözü geçen İsticmâr: Taş ile taharetlenmek demektir. Bunda da tek sayıya riayet mendubtur. Terkinde günah yoktur. Eğer bir taşla taharet hasıl olmuşsa, üçlemeye lüzum yoktur. Fakat kişinin durumuna göre bazı hallerde beş veya yedi de kullanılabilir. Bu Ebû Hanife hazretlerinin ve talebelerinin görüşüdür.

Mak'ad, hadis metninde bulunan kelimesiyle kast edilen, insanın oturağı veya kaza-yi hacet edilen yerdir. İnsan açık bir yere oturursa insanların dikkatini çeker, avret mahallini görürler veya rüzgâr eser de idrar çisintileri onun bedenini ve elbisesini batırır. Bütün bunlar şeytanın oyunudur. Çünkü

şeytan insan için ancak kötülük düşünür. Kazayı hacet yerleri zikrden uzak olduğu için şeytanların oynaştığı yerlerdir.

Kum yığını ve benzeri sütrelerin arkasına gizlenen evvela farzı yerine getirir.Çünkü setr-i avret farzdır.Bu itibarla mazeretsiz olarak onu açamaz, imkân bulamaz da mecburen açıkta abdest bozarsa günah, yapana değil, bakanadır.[170]

Bazı Hükümler

1. Sürme çekmek menduptur. Çekilirse âhirette sevabı vardır Terk edilirse günah yoktur.Aynı zamanda tek sayıya riâyet menduptur.

2. Taş ile taharetlenmek meşrudur. Tek sayıda olması menduptur.

3. Dişlerin aralarının ayıklanması ve çıkan şeylerin dışarı atılması da menduptur. ayet dilin ağızda dolaştırılmasıyla dişlerin üstünden ve damaktan bir şey çıkarsa, bunların yutulması mendubtur.

4. Keza hadis, abdest bozma esnasında insanın bir sütre arkasına gizlenmesi gerektiğine, zikrullahdan uzak olduğu ve kaza-yi hacet mahalli olan yerler cinlerin oynaştığı yerler olduğundan, oralarda insanlara zarar verebileceklerine delâlet eder. Bu husus 6. hadiste de açıklanmıştı.[171]

20. Taharette Kullanılması Yasaklanmış Olan Şeyler

36....Şeybân el-Kıtbânî'den rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: "Mesleme b. Muhalled [172] Ruveyfî b. Sâbit'i Mısır'ın aşağı kısımlarına emir tayin etti, Şeybân der ki, Alkam denen yere gitmek isteyen Ruveyfî* ile Kümü Şeriyk'den Alkamâ'ya, yahut Alkamâ'dan Küm-i Şeriyk'e kadar beraber yolculuk yaptık. Ruveyfî dedi ki: Bizlerden birisi Resul-i Ekrem (s.a.) devrinde cihaddan elde edeceği ganimetin yarısını ona vermek ve yansım da kendisinin olmak şartıyla bir din kardeşinin arık devesini isterse alıp cihada giderdi. Şayet kendisine ganimetten bir pay düşerse okun temreni ile tüyü kendisinin olur; ağaç kısmı da din kardeşinin olurdu. Ruveyfî' der ki: Resul-i Ekrem (s.a.) bana dedi ki:

"Ey Ruveyfi' umanın ki sen, benden sonra uzun zaman yaşarsın. Şu insanlara söyle ki; kim sakallarını bağlarsa veya boynuna (nazar için ip veya boncuk) takarsa yahut hayvan tezeği ile veya kemikle taharet yaparsa Muhammed (s.a.) ondan berîdir."[173]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen ganimet, harp sonucu müslümanların eline geçen maldır.Fey' ise, harb yapmadan ele geçendir.

Hadis-i şerifte geçen ganimetten elde edilen malın yansı karşılığında hayvan kiralamak hâdisesi ise, bu ücreti olduğu gibi caiz gören Evzaî ve îbn Hanbel için bir delildir. Fukahâmn ekserisi bu görüşü kabul etmemişler ve bu dununda, Mücâhid'in, hayvan sahibine ücret-i misi ödemesi gerektiğini söylemişlerdir.Hattabî'de bu görüştedir.

Bu konuda hadis-i şeriften anlaşılan şudur: Bazan elimize çok ganimet geçerse de bazan da bir ok gibi çok az bir şey geçerdi ve bunu aramızda paylaştırdık. Okun tüy ve demir kısmım birimiz alırsa , ağaç kısmını da diğerimiz alırdı, İslâmiyetin başlangıcında durum böyleydi. Bu sözleriyle Ruveyfî' ilk müslümanlardan olduğunu hatırlatmak, dolayısıyla, söyleyeceği sözün dikkatle ve kabul kulağıyla dinlenmesi için ikazda bulunmak istemiştir.

Hattâbî'ye göre, ganimet, bölüşülmesi mümkün ve fayda sağlayan bir mal ise, bölüşülmelidir. Değilse taksimini istemek uygun değildir. Meselâ okun parçalan olan tüy ve demirden her biri yalnız başına işe yarayabilir. İnci tanesi ise, bölüşüldüğü takdirde hiç kimsenin işine yaramaz.

"Benden sonra uzun zaman yaşarsın" sözü, ResuM Ekrem (s.a.)'in mucizelerindendir. Hakikaten Ruveyfî' (r.a.) hazretleri, uzun zaman yaşamıştır. Çok ihtilâflara şâhid olmuştur. Hicretin 56. senesinde Afrika'da vefat etmiştir.

Sakalı düğümlemek, umumiyetle onu kıvırcık hale getirip güzelleştirmek için, câhiliyye araplanmn yaptığı bir işti. Bir rivayete göre de araplar bunu harpte yaparlardı. Acemlerin âdeti olduğunu söyleyenler de vardır. Eb-herî der ki, eskiden araplar arasında bir zevcesi olan sakalına bir düğüm, iki zevcesi olan da sakalına iki düğüm atardı.Resûlullah (s.a.) bu hali hangi sebeble olursa olsun yasaklamıştır. Bu durum sünnete muhaliftir. Sünnet, sakalı güzelce taramaktır.

"Boyuna ip bağlamak" sözü ile muska takmak veya nazar boncuğu takmak yasaklanmıştır. Hanefî ulemasından Aynî, bu iplerin muska takmak için kullanılan ipler olduğunu söylemiştir.

Tezek ve kemiklerle taharetlenmenin yasaklanması, bunların, cinlerin azığı olmasındandır.

Allah Resulü'nün "ben onlardan beriyim" demeyip de "Muhammed onlardan (yani bu fiilleri işleyenlerden) beridir." diye Muhammed ismini zikredişi ise, işin ehemmiyetine dikkat çekmek ve nehyde şiddet göstermek içindir.[174]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis-i şerif mühim işlerde başkalarından yardım istenebileceğine delildir.

2. Hayvanın yaptığı işten doğacak kazancın bir kısmı karşılığında kiraya verilmesi caizdir.

3. Ortak bir mal telef olmadan ve işe yarayacak bir şekilde bölünmeye müsait olması halinde, ortaklardan birinin isteğiyle bölüşülebilir.

4. Sakalı düğümlemenin, boyuna ip takmanın, tezek ve kemikle taharetlenmenin yasaklığına ve bu tür suçları işleyenlerden Resulüllah'ın sünnetinden uzak düşeceğine bu hadis delildir.

37....Şüyeym b. Beytan bu (36 numaralı) hadisi Ebû Salim el-CSyşânî'den, o da Abdullah b. Amr'dan naklen Ayyâş'a bildirmiş ki, Abdullah bu hadisi, Ebû Sâlim'e Elyon Kapısı Kalfasında kendi yanında murâbıt iken rivayet etmiştir.

Ebû Dâvûd, "Elyon Kalesi: Fustât'da bir dağ üzerindedir. (Bir evvelki hadiste ismi geçen) o (Şeyban) da Ebû Huzeyfe künyesi ile tanınan Şeybân b. Ümeyye'dir" dedi.[175]

Açıklama

Murâbıtın hadis-i şerifte kasdedilen mânâsı, hudutta veya cephede düşmanı her an kollamakla görevli hazır süvari birliğidir.

Elyon Kalesi Sasaniler (Eski İranlılar) tarafından Nil kenarında yapılmaya başlanmış, sonra Rumlar tarafından ikmal edilmiş içi heykel ve ateşgedelerle dolu bir kaledir. Şimdi yerinde bir kilise vardır. Mum Köşkü veya Maricercis kilisesi denilir.Daha sonra Mısır Amrb. Âs (r.a.) tarafından fethedilince bu kale de müslümanların eline geçmiştir.Elyon ise Mısır'da bir

beldenin ismidir. Müslümanlar buraya Fustât ismini vermişlerdir. Amr b. As (r.a.) burayı feth edince Fustat'ını (çadırını) bugün kendi ismiyle mâruf câmi'nin bulunduğu yere kurmuş o günden sonra da buranın ismi Fustftt kalmıştır. Aslında Fustât kıl çadır demektir. Zemahşerî'ye göre binalara Fustât denilir, dolayısıyle şehirlere de Fustât ismi verilmiştir.

38....Ebu'z-Zübeyr, Câbir b. Abdillah'ı şöyle derken dinlemiştir: "Resûlüllah (s.a.) bizi kemik veya hayvan tezeği ile taharetlenmekten men'etti." [176]

Açıklama

Resûlullan (s.a.) hayvan tersi, ve kemikle taharetlenmeyi yasaklamıştır.Hayvan tersi pistir, cinlerin ve hayvanlarının yiyeceğidir. Kemik ise, cinlerin yiyeceğidir. Bu hadis pis ve yenecek şeylerle taharetlenmenin caiz olmadığına delalet eder. Hayvan uzuvları ve diğer yiyecek cinsleri de buna dahil olduğu gibi üzerine yazı yazılabilen hürmete lâyık şeyler de dahildir.

Ulemâdan bazıları on şeyle istincanın mekruh olduğunu söylerler: **1.** Kemik, **2.** Necaset, **3**. Hayvan tersi, **4.** Yiyecek, **5.** Kömür, **6.** Cam, **7.** Kâğıt, **8.**Kumaş parçası, **9.** Ağaç yaprağı, **10.** Çiçek. Bununla ilgili özet bilgiler 8. hadisin açıklamasında verilmişti.

39....İbn Mes'ûd [177] 'den demiştir ki; taifesinin heyeti Resul-i Ekrem Efendimizin huzuruna geldiler; "Ya Muhammed ümmetine kemik, tezek ve kömürle taharetlenmeyi yasak et. Zira Allah Teâlâ onları bize rızık kıldı" dediler. Bunun üzerine Resulüllah (s.a.) bunlarla taharetlenmeyi yasakladı. [178]

Açıklama

Bu hadis-i Şerifte geçen cin kelimesi üzerinde 6 nolu hadis-i şerifin açıklamasında bilgi verilmişti. Oraya müracaat edilmelidir. Hadiste bahis konusu olan heyet, Nusaybin cinlerinden 7 veya 9 cinden ibaretti. Nusaybin, Musul'un kuzey batısında Dicle nehrinin kaynağı yakınında

bulunan bir beldededir. Buranın cinleri cinlerin ileri gelenlerin-dendir.Semada meleklerden kulak hırsızlığı yaparak istikbâle ait edindikleri bilgilere biraz da kendileri bir şeyler ilâve edip insanları aldatan şeytanlar, birden bire sema kapılarının kendilerine kapanması üzerine telâşlanıp yardımcılarına, "yeryüzünün şarkını garbını gezin, bize göğün kapılanın kapayan mühim hadiseyi öğrenin" demişlerdir. Nusaybin cinleri de gelip Resûlüllah'ı (s.a.) dinlemişler, iman etmişler ve birer davetçi olarak kavimlerine dönmüşlerdir. Cenab-ı Hak, Kur'an-ı Kerîm'inde bu hadiseyi "Biz sana cin taifesinden bir cemaat gönderdik"[179] mealindeki âyetiyle haber vermektedir.

Bu karşılaşma Nahle denilen yerde vukua gelmiştir. Hadiseyi İbn Abbâs (r.a.) şöyle anlatıyor: Resûlullah (s.a.) cinlere ne Kur'an okudu ne de onları gördü (mesele şundan ibarettir): Allah Resulü (s.a.) ashabından bir cemaatle birlikte Ukaz panayırına gitmeyi kast ederek yola çıktı. O tarihte şeytanlara semadan haber almak yasaklanmıştı. Üzerlerine yanan kitleler "eş-Şuhub" gönderildi. Bunun üzerine şeytanlar kavimlerinin yanma dönmüşler, kavimleri onlara: "size ne oldu, demişler" şeytanlar: "Semadan haber almaktan men'edildik. Üzerlerimize yanan kitleler gönderildi" diye cevap vermişler. Kavimleri: "Bu mutlaka, yeni zuhur etmiş bir şey dolayısı ile olacak, siz hemen yeryüzünün şarkını garbını dolaşın da bakın. Semâdan haber almanıza engel olan şey nedir?" demişler. Şeytanlar da yerin şarkını, garbını, dolaşmaya başlamışlar, Tihâme taraflarına giden cinler, Ukaz panayırına gitmekte olan Peygamber'e (s.a.) Nahle denilen yerde sabah namazını kıldırırken rastlamışlar. Cinler Kur'an sesini işitince onu iyice dinlemişler ve (kendi kendilerine): "Semâdan kulak hırsızlığına mani olan işte bu hâdisedir" demişler. Sonra da kavimlerine dönerek: "Ey kavmimiz! Biz hâ-rikülâde güzel bir Kur'ân dinledik. O doğru yola iletiyor, ona inandık. Artık Rabbimize hiç bir şeyi ortak koşmayacağız" demişlerdir. Bunun üzerine Allah Teâla Peygamberine; "De ki: Bana cinlerden bir takımın, okuduğum Kur1 ânı dinledikleri vahy olundu'* âyet-i kerimesini indirdi.[180]

Îbn Mes'ûd'dan gelen bir rivayette ise, hâdise şöyle anlatılır:

Âmir der ki, Alkame'ye sordum, Îbn Mes'ud'a Resûlullah (s.a.) ile birlikte Cin Gecesi'nde bulundun mu? dedim. İbn Mes'ud: "Hayır, lâkin bir gece biz Resûlullah (s.a.) ile birlikte bulunduk. Bir ara onu kayb ettik ve kendisini vadilerde dağ yollarında aradık. Acaba cinniler tarafından

uçuruldu, ya da gizlice öldürüldü mü, dedik. Ve böylece bir kavmin geceleyebileceği en kötü geceyi geçirdik. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.):

"Bana cinlerin davetçisi geldi. Onunla gittim de cinlere Kur'ân okudum" buyurdular ve bizi götürecek cinlerin izlerini, ateşlerinin izlerini bize gösterdi. Cinler kendilerinin azıklarını sormuşlar; O da; "Elinize geçen üzerine besmele çekilmiş her kemik son derece bol etli olarak sizindir. Her deve tezeği de hayvanlarınıza yemdir" buyurmuşlar.[181] Müteakiben bize dönerek "Binaenaleyh siz bunlarla taharetlenmeyin. Çünkü onlar din kardeşlerinizin yiyeceğidir" buyurdu. [182]

Bazı Hükümler

1. Kişinin, menfaatine olan şeylerin tahsili ve zararlı

olan şeylerin de zararını önlemek için çalışması caizdir.

2. Hakkı yenen bir kişinin hakkını elde etmek için yetkili makamlara baş vurması caizdir.

3. Cinnilerin de insanlar gibi mahkemelere intikal edebilen haklan vardır.

4. Başka yaratıklara zarar vermekten kaçınıldığı gibi cinnilere de zarar vermekten kaçınılmalıdır.

5. Necaset ve kemikle taharetlenmek yasaktır. Yenilebilen şeyler kemik hükmündedir, taharette kullanılmaz.

Pislenen ve sonra da temizlik kabul etmeyen şeyler kömür hükmündedir. Bunlarla taharetlenmenin cevazı hakkında ihtilaf vardır. Nevevî: "Kemikle taharetlenilirse, iadesi lâzımdır" demiştir. Bütün yiyecekler ve kâğıt gibi hürmete lâyık şeylerin de aynı olduğunu söylemiştir. Tekrar su ile yıkanmak gerekir taş kâfi gelmez. Yiyecek şeylerle taharetlenen de yeniden taharatlenmelidir. Ancak bu ikinci taharetin taşla olması kifayet eder.

Mâlikîlere göre ise, bu sayılan şeylerle tahâretlenildiğinde temizlik hasıl olmuşsa, haram olmakla beraber iadesi gerekmez. Temiz kemikle ve tezekle temizlenmek kerahetle caizdir. îmam-ı Â'zam'm görüşü de budur.

6. Cinler de İnsanlar gibi yiyip içerler.[183]

21. Taşlarla Taharetlenmek

40....Hz. Âişe (r.anha) dan rivayet edildiğine göre Resul-i Ekrem (s.a.) şöyle buyurmuştur: "*Herhangi biriniz, kaza-yi hacet yerine gitmek istediğinde temizlik için yanına üç taş alsın. Bu taşlar ona yeter*." [184] [185]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis-i şerif kaza-yi hacet yerine gitmek istediğinde üç taş kullanmamn gerekli olduğuna delildir.

2. Mesele ihtilaflıdır. İmam Şafiî, Ahmed, İshak, İbn Rahûye ve Ebû Sevr istincânın yapılabilmesi için mutlaka taş adedinin üç olması gerektiği göyüzü bulunan bir taşla da taharetlenmenin kâfi gelebileceğini söylerler. İmam da şer'î mânâda istinca sayılabilecek bir temizlik için üç taş kullanma şartı vardır. Bu görüşleri için bu hadis-i şerifle 7 ve 8 numaralı hadis-i şerifleri delil getirirler. Şayet istinca hem ön ve hem de arkadan yapılacaksa 6 taşın kullanılması lâzım geleceğini; 6 taş kullanmak efdal olmakla beraber, altı yüzü bulunan bir taşla da taharetlenmenin kâfi gelebileceğini söylerler. İmam Mâlik, Ebû Hanife ve Dâvud (ez-Zahirî) ise, sayı üzerinde durmazlar. Bu meselede asıl olan, istincanın hasıl olmasıdır. Muayyen bir sayı üzerinde durmak gerekmez, derler. Bu aynı zamanda, Hz. Ömer (r.a.) in de görüşüdür. İmam Nevevî'ye göre Şâfiîyyeden bazılarının kavli de budur.[186] Bu hususta üç taş istediği halde kendisine iki taş bir tezek getirildiği için tezeği atan ve iki taşla İktifa eden Resul-i Ekrem'in İbn Mes'ûd'dan rivayet edilen fiilî sünnetini delil getirirler.[187] Hattabî ise "bu İbn Mesûd hadisi iki taşla iktifa edilebileceğine delil olamaz, üç taş kullanmak vaciptir" demektedir. Hanefî ulemasından Buharî sârini Aynî, "Burada üç adedi tatbiki vacip olan bir sayı değil, ekseriyetle istincânın kendisiyle mümkün olduğu için kullanılmış bir sayıdır. Eğer üç taşla temizlik hasıl olmazsa dörde de çıkarılabilir, beşe de. Eğer temizlik hasıl olmuşsa 2 veya bir taşla da yetinilebilir. Bu itibarla hadis-i şerifin zahirî mânâsı maksud değildir. Hatta 3 yüzü plan bir taşla da temizlik yapılabileceğinde icmâ vardır" demiştir. [188]

İbn Mesûd (r.a.) hadisiyle de delil getiren Allame Aynî: "Nebiyy-i Ekrem (s.a.) kaza-yi hacet mahalline giderken orada taş bulunmadığını bildiği için üç taş istemiştir. Tezeği de kullanmadığına göre iki taşla

yetinmiştir. Çünkü orada başka taş yoktur" sözünü delillerle takviye etmiştir.

Bu da gösteriyor ki, bu hususta önemli olan temizlenmedir. Üç taraflı bir taşla temizlenmede taş adedi değil, temizlenmeye işaret edilmektedir. Buna göre de üç taş olması lâzımdır, şeklinde varid olan hadis-i şeriflerdeki emirlerden maksat vücup değildir, diyenlerin görüşünü takviye etmektedir.

3. Yine bu hadis-i şerif istincanın vücubuna delildir.Şafiî, Ahmed, Ebû Sevr ve İshak hazretleri de bu görüştedirler.

Ebu Hanîfe, İmam Mâlik, Şafiîlerden Müzenî, istincanın sünnet olduğu görüşündedirler.

Fakat bu İhtilâf, necaset çıkan mahallin namaza mâni olacak miktara ulaşmaması halindedir. Aksi takdirde su kullanmak ve o mahalli yıkamak, farzdır.[189]

41....Huzeyme b. Sabit[190] ' ten rivayet edildiğine göre, o şöyle demiştir.

Resûl-i Ekrem (s.a.) istincâda (kullanılacak taş adedi hakkında) soruldu. O (s.a.) şöyle buyurdu. "(îstinca) içlerinde tezek bulunmayan üç taş iledir.”

Ebû Dâvud dedi ki: Bu hadisi Ebû Muâviye Hişam 'dan naklettiği gibi Ebû Usâme ile îbn Numeyr de Hişam 'dan rivayet etmişlerdir.

Açıklama

Hadis-i Şerifte geçen istitâbe kelimesinden maksat, bir evvelki hadis-i şerifte üzerinde durduğumuz istinca olabileceği gibi ismi merfû' manasına "istinca edilen taşlar” da demek olabilir.

İstinca kelimesi pislik anlamına gelen "necv" kökündendir. Pisliği dışarı atıp temizlemek demektir. Dinî bir terim olarak istinca şer'an necis sayılan şeylerin çıktıkları mahalleri temizlemektir. Bu temizleme su ile yapılabileceği gibi, çıkış yerini namaza mani olacak şekilde aşmazsa; taşla da yapılabilir. Evlâ olan önce taş ile sonra da su ile yapılmasıdır.

Erkeklerin bevl ettikten sonra sidik eserinin tamamiyle kesilmesini beklemeleri lâzımdır. Buna da "istibra" denir. Bu, insanların âdet ve tabiatlarına göre biraz yürümek, öksürmek veya ayakları biraz kımıldatmak gibi bir tarzla olur. Sidik tamamıyla kesildiğine kanaat geldikten sonra istinca yapılmalıdır. Çünkü sidik abdeste manîdir.

tstinca'da temizliğe fazla dikkat edip bevl v.s. eseri bırakmamaya istinka denir.İstinca'dan sonra ayağa kalkmadan temiz bir bez parçasıyla kurulanıp bedendeki kullanılmış suyu mümkün mertebe azaltmalıdır.

Kadınlara istibra icap etmez onların bir müddet beklemeleri yeter. Taharetlenmede su yerine taş kullanmaya da isticmar denir.

Hulâsa; ihtiyacı olan kimse sol ayağıyla tuvalete girer, üzerinde âyet vazıh yüzük veya evrak varsa onları çıkarır. diye duada bulunur. İçerde fazla kalmaz, konuşmaz, sağa sola bakmaz, verilen selâmı almaz, okunan ezanı tekrar etmez, ihtiyacını giderdikten sonra sol eliyle tenasül uzvunu yıkar. Ardından sol elin orta parmağı ile elin ayasına göre biraz yukarı çıkık şekilde makat yâni dışkı yerini yıkar. Temizliğin gerçekleştiği kanaatine varıncaya kadar, yıkamaya devam eder. Temizlik yapan oruçluysa, daha dikkatli olur. Yıkamayı mümkün olduğu kadar az tutmaya dikkat eder. Çünkü bu yolla suyun içeriye kaçma ihtimali vardır. Temizlendikten sonra bezle kurulanır. Dışarı çıkarken sağ ayakla çıkar ve der.[191]

22. İstibrâ

42....Hz. Âişe 'den rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: "Resûlüllah (s.a.) küçük abdest bozdu. Arkasında su kabı ile ayakta bekleyen Hz. Ömer (suyu uzatınca),

Bu nedir yâ Ömer? buyurdu.

Temizleneceğiniz sudur, dedi. Nebi (s.a.) de cevaben,

"Ben her bevledişimde su ile temizlenmekle emrolunmadım. Eğer böyle yapsaydım (ümmetime her abdest bozmadan sonra) su ile taharetlenmek sünnet olurdu.” buyurdu. [192] [193]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen, "Taharet yapacağın sudur” sözündeki "taharet” hem hadesten taharet (abdest), hem de su ile yapılan istincâ (necasetten taharet) manalarına gelirse de, bu kelime ile burada su ile yapılan istincâ (taharetlenmek) kast edildiği kanaatine varmışlardır. Yani "ben, her abdest bozduktan sonra mutlaka su ile istincâ yapmakla emrolunmadım. Pislik, dışkılığı namaza mani olacak şekilde tecâvüz etmediği zaman su olmaksızın sade taşlarla da taharetlenebilirim." demektir.

"Ben bu işi devamlı yaparsam sünnet olur" cümlesinde geçen sünnet lâfzı şu manalara gelebilir:

Uyulması Farz olan yol, îmam-ı Nevevî' ye göre bu hadis-i şerifte geçen "sünnet" sözüyle kast edilen mânâ budur. Yani Hz. Peygamber "Ben bu tahareti devamlı yaparsam bu sizin üzerinize farz olur. Halbuki yüce Allah kullarına bir güçlük yükleme iniştir.[194]97 Bu sebeble ben bunu devamlı yapmıyorum" demek istemiştir. Menhel yazarı da bu görüştedir. İbn Res-lân'ın da dediği gibi.bu görüşte "su varken taşla istincâ caiz değildir" diyen bazı şiîleri red anlamı vardır.

Sünnet-i Müekkede: Hanefi ulemasından Bezlü'l-Mecbûd yazarına göre bu hadis-i şerifte geçen "sünnet" kelimesiyle kast edilen mana budur. Nitekim ulema necaset eseri namaza mani olan miktara ulaşmadıkça istincanm müstehab (sünnet-i gayr-i müekkede) olduğunda ittifak etmişlerdir.

Sünnet aslında yol manasına ise de şeriatte "Allah Resulünün, Kur'an-ı Kerimde olmayan emirleri yasaklan ve teşvikleri anlamına gelir. Bazı kerre de sünnetle müstehab kast edilir. Bazan da farz veya vacib olmadığı halde Peygamberimizin (s.a.v.) çoğu kez yaptığı ve bizlere tavsiye ettiği işler manasına gelmektedir.

"Ben bu işi devamlı yaparsam sünnet olur" sozu "Ben bir kerre böyle su ile taharetlenecek olursam bir daha devamlı su ile taharetlenmem gerekir" anlamına gelebilir. Çünkü Resul-i Ekrem (s.a.) bir işi bir kere yapınca artık ona devam ederdi. Münâvî ise, bu görüşe itiraz ederek, "Buradaki taharetten maksat abdesttir" demiştir.[195]

Bazı Hükümler

1. Kaza-yi hacet eden kimseye ihtiyacını vermek için avret mahallini görmeyecek şekilde yaklaşmak caizdir.

2. Fazilet sahibi kimselere hizmet etmek caizdir. Hizmet eden kişi kâmil bir kişi de olsa, bu onun kemâline zarar vermez.

3. Hadis-i şerif su bulunsa bile sadece taşla taharetlenmenin kâfi geleceğine bir delildir. (Ancak burada pisliğin namaza mani miktara ulaşmaması gerekir.)

4. Peygamberimiz (s.a.) in sözlerine uymaya itina gösterildiği gibi, fiillerine de uymaya dikkat edilmelidir.

5. Peygamber Efendimizin yaptığı bir işin hükmü kendisi için ne ise, bizim için de odur. Meselâ o iş kendisi için farz ise, bizim için de farz, kendisi için sünnetse, bizim için de sünnet, kendisi için haramsa, bizim için de

haramdır.Ancak kendisine has bir fiil olduğuna delil bulunursa, o zaman onun hükmü yalnız kendisini ilgilendirir. Dokuz kadınla evlenmek gece farz olarak namaz kılmak, zekât almamak gibi. Bu özel haller "Hasâis" isimli kitaplarda toplanmıştır.

6. Makamı ne kadar yüksek olursa olsun Hz. Peygamber de kulluk görevi île mükelleftir.

7. Aksine bir delil bulunmadıkça Hz. Peygamber'in fiillerine uymak farzdır.

8. Hükmü farz olmasa bile onun sünnetine uymakla memuruz.

9. Bir karine bulunmadıkça mutlak emir vücûb ifâde eder.

10. Hz. Peygamber, ümmetine kolaylık olsun diye evlâ olanı terk ederdi.

11. İslâm dinindeki emirlerin temelinde kolaylık vardır.[196]

23. Su İle İstincâ (Taharetlenme)

43....Enes b. Mâlik (r.a.) şöyle demiştir: Resûlullah (s.a.) ibrik taşıyan bir çocukla birlikte duvarla çevrili bir bahçeye girdi. Bu çocuk bizim en küçüğümüzdü. îbriği (Arabistan kirazı denilen) Sidre ağacının yanına koydu. Resûlullah (s.a.) de abdest bozduktan sonra su ile taharetlenerek bizim yanımıza geldi.[197] [198]

Açıklama

Müellif aynı konuyu daha evvel "İdrardan temizlenme" (bk. Bab11) “Taharetienme” (bâb 22) başlıkları altında işlediği halde, üçüncü defa aynı konuya "su ile taharetlenme" başlığı altında tekrar dönmüştür. Bu başlıklar arasında görünüşte bir fark yokken acaba?bu tekrara neden lüzum görmüştür? sorusu akla gelebilir. İyi dikkat edilirse görülür ki, birinci başlıkta insanın idrardan vücudunu ve elbisesini korumasının lüzum ve ehemmiyeti üzerinde titizlikle durulmuştur. Bunun neticesinde insanın kafasında taharetin su ile yapılmasının farz olduğu zannı hasıl oluyor. İşte

bu yanlış kanaati silmek, mutlaka su ile taharetlenmenin farz olmadığını açıklığa kavuşturmak için ikinci başlığa yer veriyor.

İkinci başlıkta su ile taharetlenmenin farz olmadığı açıklanınca, bu sefer acaba su ile tahareti terk ederek sadece taşla taharetlenmek sünnet midir, diye bir başka soru akla gelebilir. İşte bu yanlış kanaati de silmek için müellif üçüncü kere konuya dönmüş. Dübürde kalan pisliğin dirhem miktarını geçmemesi halinde sadece taşla taharetlenmenin caiz, sadece su ile taharetlenmenin de müstehab olduğunu delillendirmiştir.

Ayrıca bu üçüncü başlıkla suyun bir gıda olduğu için taharette kullanılmaması lâzım geldiğini iddia edenlerin delilleri de red edilmek istenmiştir. Çünkü, su temiz ve temizleyici olarak yaratılmıştır. Temizleyicilik vasfı olmayan diğer içecekler ve hürmete lâyık gıda maddeleri su ile mukayese edilemezler. Aksi takdirde su ile hiçbir temizlik yapılmaması lâzım gelir ki bu ümmetten hiç bir âlim böyle bir görüş ortaya atmamıştır. Her ne kadar İbn Ebî Şeybe, Huzeyfe İbnu'l-Yemân ile İbn Ömer ve Îbnu'z-Zübeyr'in su ile istinca etmediklerini rivayet etmişse de şu hadis-i şerifler Hz. Peygamberdin su ile istinca ettiğini ifade etmektedirler:

Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif ileride gelecek olan (53) numaralı hadis ile a. Tirmizî, edeb 14; b. Müslim, Tahâre 56; c. Nesâî, Ziyne 1; d. İbn Mâce, tahâre 8; e. Ahmed b. Hanbel, VI 138. de yer alan hadisler aynı mealdedir.

İbn Hacer'e göre Hadis-i Şerifte Hz. Peygamber'e ibrik taşıdığından bahsedilen çocuğun Abdullah İbn Mes'ûd olması mümkün görülmektedir. Çünkü yaşlı kimselerden mecazen çocuk diye bahsedilmiş olabilir. Nitekim "Aramızda iki nalin sahibi yok mu?"[199] rivayeti de bu zatın Abdullah İbn Mes'-ud olması ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Çünkü iki na'lin sahibi sözü Hz. Abdullah için kullanılırdı.[200]

Ancak mevzumuzu teşkil eden hadiste bulunan "Bu çocuk bizim en küçüğümüzdü" sözü bu ihtimali ortadan kaldırmaktır. Çünkü Buhârî'nin rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Hz. Enes bu çocuğun kendilerinden, yani En-sârdan olduğunu ifade etmektedir.[201] Bu bakımdan söz konusu çocuktan maksat Hz. Ebû Hureyre'dir. Nitekim 45 numaralı hadis-i şerif bu gerçeği ortaya koymaktadır. Hz. Ebû Hureyre İslâm'a geç girdiği için kendisinden çocuk diye söz edilmiş olabilir.[202]

Bazı Hükümler

1. Abdest bozmak isteyen kimsenin insanların gözlerinden uzaklaşması müstehaptır.

2. İstinca (taharetlenmek) sünnet-i müekkededir. Ancak bunun hükmü duruma göre değişir. İstinca sünnet olmakla beraber, pisliğin çıktığı yerde kalan necaset dirhem miktarı ise, istinca vacib; eğer dirhem miktarım geçerse farz; dirhem miktarından az ise, sünnet-i müekkede; bevlden sonra sadece ön tarafı yıkamak müstehab; yellenince ve benzeri hallerde taharetlenmekse bid'attir. [203]

3. Abdest alırken (ibrik, leğen v.s. gibi) lüzumlu ihtiyaçların temini hususunda yardım istemek ve helaya bir kab içinde su götürmek caizdir.

4. Tahareti su ile yapmak meşru ve sadece taşla taharetlenmekten efdaldir. Bu mevzuda İbn Abd'in şöyle der: "Su ile taşlan birlikte kullanmak .efdaldir. Fazilet itibariyle bundan sonra yalnız su ile taharetlenmek, daha sonra yalnız taşlarla iktifa etmek gelir. Fazilet dereceleri ayrı olmakla beraber bunların her biri ile sünnet yerini bulur.[204]

Bu dördüncü madde üzerinde ihtilâf vardır. Cumhur'a (ekseriyete) göre efdal olan Önce taş, sonra da su kullanarak taşla suyu birleştirmektir.

Eğer taş ve sudan bir tanesiyle yetinmek gerekirse, su tercih edilmelidir. Ancak pislik namaza mâni olacak miktara ulaşırsa su kullanmak farzdır. Bazıları sadece taş kullanmak, sadece su kullanmaktan daha faziletlidir demişlerse de bunun zayıflığı açıktır.

5. Kişinin ihtiyacı anında arkadaşına hizmet etmesi caiz, salihlere hizmet müstehaptır. [205]

44....Ebû Hüreyre, Nebi (s.a.)den naklen O'nun şöyle buyurduğunu haber verdi: "*Orada temiz olmayı arzu eden ve seven kişiler vardır*" (Tevbe (9), 108) âyeti, Kubâ'daki muslümanlar hakkında nazil olmuştur". Ebû Hureyre "su ile taharetlenmelerinden dolayı bu âyet onlar hakkında nazil oldu" dedi.[206]

Açıklama

Kûbâ Mescidi, islâmiyette inşa edilen ilk mesciddir. Başta Ebû Seleme İbn Abdulesed olmak üzere Medine'ye ilk hicret edenler, Küba'ya indikleri

zaman, orada içinde namaz kılacakları bir mescid yapmışlardı.Kubâ'ya geldiğinde Hz. Peygamber de bu mescidde namaz kılmıştı.

Peygamberimiz gelinceye kadar, Ebû Huzeyfe'nin azadlısı Salim, içlerinde Hz. Ömer de bulunduğu halde bu mescid de bütün muhacirlere imam olup namazlarını kıldırmıştı.

Bir başka rivayete göre ise, Peygamberimiz Küba'ya kuşluk vakti gelince, Ammâr Ibn Yasir: "Resulullah için istediği zaman, gölgesinde yatıp dinleneceği, gölgeleneceği ve içinde namaz kılacağı bir yer yapsak olmaz mı?"

demiş ve taş toplayarak Küba'da Peygamberimiz için ilk mescidi yapmıştır.

Peygamberimizin Küba'da yalnız pazartesi, sah, çarşamba ve perşembe günleri kaldığı rivayet edildiği gibi 23 gece kalarak Kubâ mescidini yaptırıp içinde namaz kıldığı da rivayet edilmiştir.[207]

Kubâ mescidinin fazileti hakkında birçok hadis-i şerif vardır. Bunlardan bazılarının mealleri şöyledir.

1. “*Kim (evinden) çıkar da Kubâ mescidine gelerek orada namaz kılarsa, onun için umre sevabı hasıl olur*” (Nesâî, Mesâcid 8, 9.)

2. "*Resûlullah (s.a.) her cumartesi günü binitli ya da yaya olarak Kubâ mescidini ziyaret ederdi.*" (bk. BuMrî Mescid Mekke 2; Müslim, hac 515; Ahmedb. Hanbel U/5.)

Âyette geçen "temizlenmeyi çok seven..." sözü "abdest bozduktan sonra taharetlenmede aşırılığı severler" anlamındadır ki, büyük abdestten sonra pislik, dübürün dışma taşmadığı zaman bile taşla silinmekle yetinmeyip suyla taharetlenirler, demektir.

Rivayete göre metinde geçen Tevbe Sûresi'nin 108'inci âyet-i kerimesi inince Hz. Peygamber ensârı çağırıp "Ey Ensar topluluğu! Şüphesiz ki temizlik hakkında Allah sizi övdü* Sizin bu Övgüye lâyık olan temizliğiniz nedir?" diye sormuş da ensarîler:

"Biz namaz için abdest alırız. Cünüblükten dolayı guslederiz ve (abdest bozunca da) su ile taharetleniriz" diye cevap vermişlerdir. Bunun üzerine Hz. Peygamber de; “İşte budur temizliğiniz. O halde bu temizliğe devam ediniz!” buyurmuştur.[208]

Bu âyet-i kerimenin nüzul sebebi hakkında başka rivayetler de vardır. Bunlardan bazıları şöyledir:

1. Kubâ halkının büyük abdest bozduktan sonra suyla taharetlenmeleridir. Nitekim mevzumuzu teşkil eden hadis de bunu ifade etmektedir.

2. Tevbe Sûresinin 108. âyet-i kerimesi inince, Hz. Peygamber Kubâ mescidine varıp Kubâ halkına, "Gerçekten temizliğinizden dolayı Allah sizi Övdü. Bu sizin yaptığınız temizlik nedir?" dedi.

Onlar da: "Ey Allanın Resulü, bizim yahudi komşularımız vardı. Onlar suyla taharetleniyorlardı. Biz de öyle yapıyoruz. İşte bizim yaptığımız budur" dediler.[209]

Bu hadisi İbn Huzeyme Sahih’inde rivayet etmiştir. Bir rivayete göre de bu âyet-i Kerime istincada hem taş hem de su kullanan Kubâ halkı hakkında inmiştir.[210]

Her ne kadar bu hadis-i şeriflerin ifadesinden de anlaşılacağı gibi takva, üzere kurulan mescidin Kubâ mescidi olduğunda şüphe yoksa da, Hz. Peygamberin Medine'deki mescidi "Takva üzere kurulan mescid" denmeye Kubâ mescidinden daha da lâyık olduğundan, "takva üzere kurulan mescid" deyince ilk akla gelen mescidin Hz. Peygamberin Medine'deki mescidi olmalıdır. Nitekim şu hadis-i şerif de bu gerçeğe işaret etmektedir:

Resûlullah zamanında iki kişi takva üzere kurulan mescid konusunda ihtilaf ettiler. Birisi:

“O Allah Resûlu'nun mescididir”derken, diğeri de:

“O Kubâ mescididir” demiştir. Hz. Peygamber (s.a.)e gelip sorduklarında, Nebi (s.a.):

“ O benim mescidimdir” buyurdu”[211]

Binaenaleyh bu haberler arasında bir çelişki söz konusu değildir. Âyet-i kerimenin her iki mescide de şumûlü vardır. Şurasını da unutmamak gerekir ki, aslında takva, manevî temizliği ifade ettiğinden, Kubâ halkının maddî temizliğini ifade eden hadis-i şerifleri, onların temizliğinin sadece manevî temizliğe münhasır kalmayıp maddî temizliğe de son derece önem verdiklerini açıklayan hadisler olarak anlamak gerekir. Binaenaleyh mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte, hadesten ve necasetten tahâretleme birlikte kalbi temizliğe sevk etmeğe, ayrıca maddî temizliğin önemli bir kısmını teşkil eden istin-caya gerekli önemi vermeye teşvik vardır. Ayrıca, Hadis-i Şerif, su ile taharetlenmenin sabit olduğuna ve bunu yapanların temizliğinin tam olması dolayısıyla Övgüye lâyık olduklarına da delâlet etmektedir.[212]

24. Taharetten Sonra Eli Toprağa Sürmek

45....Ebû Hüreyre (r.a.)'den, şöyle demiştir:

“Nebî (s.a.) helaya gitmek istediği zaman tevr yahut rekve denilen kaplardan biriyle su götürürdüm. Resûlullah (s.a.) onunla taharetlenir ve elini toprağa silerdi. Sonra bir başka kapla su getirirdim, (onunla da) abdest alırdı.”

Ebu Dâvud dedi ki: Hadisin (ilmi senedinden) “El-Esved b. Âmir tarikiyle gelen rivayeti daha tamdır.”[213] [214]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen "tevr" kelimesi bakırdan veya taştan oyulmuş, su içmeye ve abdest almaya yarayan küçük kap demektir. "Rekve" kelimesi de aynı maksatla kullanılan deriden yapılmış küçük kap demektir.

Resûl-i Ekrem'in (s.a.) elini toprağa sürmesi, temizliğe gösterdiği titizlikten ve toprağın eldeki pis kokulan gidereceğinden dolayıdır. Her ne kadar Resûlullah (s.a.)'ın bedeninde pis koku bulunmazsa da ümmetine öğretmek gayesiyle böyle davranmıştır.

Peygamberimiz, bu hareketi ile pis kokuyu ve elde kalan necaseti giderecek bütün vasıtaların kullanılmasının uygun ve gerekli olduğuna işaret etmek istemiştir.[215]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis-i şerif taharetlendikten sonra pis kokuların giderilmesi için eti toprağa silmenin müstehap olduğuna delildir.

2. Yine bu hadis-i şerif, -her ne kadar taharet için kullanılan- ibrikteki suyla abdest almak caiz ise de, taharette kullanılan kaptan başka bir kapla abdebt almanın daha hoş (müstehap) olacağını ifade eder.

3. Resûlullah (s.a.)' ın toprağa elini silmesi, günümüzde temizleyici olan ve insan vücuduna zararlı olmayan sabun ve benzeri temizleyicilerin kullanılmasının daha uygun olacağına işarettir.[216]

25. Misvak Kullanmak

46. ...Ebû Hüreyre' den (r.a.) rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Eğer mü'minlere zorluk vermeyecek olsaydım yatsı namazını geciktirmelerini ve her namaz (başın)da misvak kullanmalarım emrederdim."[217]

Açıklama

Misvâk, dişleri temizlemek için kullanılan lifli bir ağacın dallarına denir. Bunların bir karış boyunda kesilerek ucundan kabuğu soyularak lifleri çıkarılır ve bu kısımla dişler fırçalanır.

Abdest alırken ağzın yıkanması sırasında misvak kullanılması sünnettir.

Misvakın en iyisi Erâk ağacından olanıdır. Bununla mîsvâklenince su ile birleştiğinde mikrop öldürücü bir madde oluştuğu bilinmektedir.

Hz. Peygamber muhtelif hadis-i şeriflerinde müslümanları misvak kullanmaya teşvik etmiştir. Bunlardan bazıları şu mealdedir:

"*Biriniz geceleyin namaz kılmaya kalkarsa misvak kullansın. Çünkü, o namaz kılmağa kalkınca kendisine bir melek gelerek ağzını onun ağzına temas ettirir. Artık o kulun ağzından çıkanlar melâikenin ağzına girer"*[218]

"Misvak Allah'ın rızasını kazandırır ve ağzı temizler"[219]

"*Misvak kullanarak kılman namazın fazileti; Misvak kullanmadan kılınan namazdan yetmiş kat fazladır*"[220]

"*Size misvakı tavsiye ederim*"[221]

Misvak kullanmanın fazileti hakkındaki görüşlerden bazılarını da şöylece sıralayabiliriz:

Evzâî, "Misvak abdestin yansıdır. Bilhassa namaz kılınacağı zaman, abdest alırken, Kur'an okurken, uykudan uyandıktan sonra ve ağız kokusu bozulunca, misvak kullanmanın ehemmiyeti artar. Gece namazlarına kalkınca, cuma günü ve keza uykuya yatarken, vitir namazından sonra, sabahleyin ve yemekten önce misvak kullanmak mustehaptır" demiştir.

îbn Dakiki'1-İd ise misvak kullanmanın hikmetini şöyle açıklamıştır: "Namaz kılınacağı zaman misvak kullanmanın müstehap oluşundaki hikmet, Allah'a yaklaşma hali oluşundandır. Binâenaleyh ibâdetin şerefini göstermek için bu hâlin kemal ve temizlikle muttasıf olması icab eder."

Bezzâr'ın Hz. Ali (k.v.)'den rivayet ettiği bir hadiste misvak kullanmanın Kur'an-ı Kerim dinleyen melâike ile ilgili olduğu, melâikenin

ona, ağzını ağzına değdirecek kadar yaklaştığı beyan edilir.

Misvakın nasıl kullanılacağına gelince, misvak, sağ ele alınır, serçe parmağının üstünden geçirilir, baş parmakla altından tutulur. Islatılan ağzın sağ tarafından başlanır, dişlere enine sürülür.

Oruca mâni değildir.

Misvak bulunmaz veya abdest esnasında dişleri kanatırsa yerine parmak kullanılabilir. Şöyle ki, başparmak ağzın sağ tarafına, şehâdet parmağı-da sol tarafına salınarak üst ve alt dişler ovalanır.[222]

Bazı Hükümler

1. Misvâk kullanmak, Resulü Ekrem için farz ise de ümmeti için mendubtur. Çünkü farz kılınmayışının sebebi açıklanmıştır: Zorluk korkusu... Binaenaleyh Davûdu Zahirî gibi farz diyen alimler varsa da hadis-i şerif onların aleyhine delildir.

Bazı kimseler misvakın dînin sünnetlerinden olduğunu, diğer bazılarının ise abdestin, bir takımları da namazın sünnetlerinden olduğunu söylerler. Bazı kimselere göre ise, dinin sünnetlerinden olması abdestin sünnetlerinden olmasına mâni değildir. Cumhurun görüşü de budur.

2. Hanefi âlimlerin çoğuna göre, abdest alırken misvaklanmak sünnettir. Namazdan önce misvak kullanmak ise uygun değildir. Zira abdestin bozulması ihtimali vardır. Namazdan önce misvak kullanılmasını teşvik eden hadisler abdest öncesi kullanılmaya hamledilmelidir.

3. Şafiî uleması ise, bu hususta abdestten önce ve namazdan önce misvaklanmayı teşvik eden hadisleri ayrı ayrı mütelaa ederek "hem abdestten önce, hem de namazdan önce misvaklanmak müstehabtır" derler.

İmam A'zam'a göre misvak kullanmak, dinî bir sünnet olduğundan her zaman kullanılır.Tatarhâniyye'de nakledildiğine göre şu vakitlerde misvak kullanmak müstehabtır: **a .**Namaza kalkılacağında, **b.** Abdestten Önce, **c.** Ağzın kokusu değiştiğinde,

d. Uykudan kalkınca.

Îbnu'l-Hümâm bu maddelere ilâveten "dişler sarardığı zaman da misvak kullanmak müstehaptır" der.[223]

4. Misvak kullanmanın sayısı hakkında.muayyen bir adedi yoktur. Dişlerin temizlendiğine kanaat getirilinceye kadar sürtülür.

5. Bu hadis-i şerif, Peygamber (s.a.)in ümmetine olan sonsuz şefkat ve merhametine delildir.. Zira misvak kullanmayı farz kılmaması ancak onlara sıkıntı vermemek içindir.

6. Hadis-i şerifin hükmü umûmî olduğu için, bütün namazlar için abdest alındığında misvak müstehaptır. Bu

hususta farz ve nafile namaz müsavidir.

7. Bu hadisle Nesâî oruçlu bir kimsenin öğleden sonra misvak kullanmasının müstehap olduğu hükmüne varmıştır.

8. Bazıları da bu hadis-i şeriften mescidde dahi misvak kullanılabileceği kanaatine varmışlardır. Zira her namaza kalkışta misvak kullanmak söz konusudur. Mescitlerse, namaz kılınan yerlerdir.

9. Mutlak emir vücub ifâde eder.

10. Bu hadis-i şerif yatsı namazını, gecenin ilk üçte birine kadar veya yarısına kadar geciktirmenin mendub olduğuna da delildir. Bu sayede kişi namazı bekleme sevabı alır. Çünkü insan namazı beklediği müddetçe namaz-daymış gibi sevap alır. Buhârî'nin rivayet ettiği bir hadiste, "Siz namazı beklediğiniz müddetçe namazdasınız" buyurulur. [224]

47....Zeyd b. Hâlid el-Cühenî[225]' den, demiştir ki; Resûlullah (s.a.)ı, şöyle buyururken işittim: "Mü'minlere sıkıntı vermeyecek olsaydım, her zaman (basın)da misvak kullanmalarını emrederdim"

(Hadisi Zeyd'den rivayet eden (Ebû Seleme de dedi ki: "Ben Zeyd'i kulağına -kâtiplerin kulaklarına kalem koydukları yere misvak koymuş olarak mescidde otururken gördüm. Her namaza kalkışında misvak kullanırdı."[226]

Açıklama

İbn Cerîr misvakın kulak üzerine, kalem mahalline konulmasının hikmetini şöyle açıklamıştır: Bu halde kullanılması oldukça kolay ve sahibine devamlı misvaklanmayı hatırlatır. Bu sayede o da sünneti ihmal etmemiş olur. Ayrıca mescidde saç sakal taramak da caizdir. Caiz değildir diyenler vücuttan ayrılan kılın pis olduğunu kabul edenlerdir. İmam Mâlik, Ebû Hanife, Ahmed ve Şafiî'den sahih olan kavle göre kıl temizdir ve dolayısıyla mescidde saç taramakta da bir sakınca yoktur. Zira Nebiyyi

Ekrem saçım mescidde taramış, yarısını Ebu Talha'ya, diğer yarısını da orda bulunanlara vermiştir.

Buna dayanarak bugün müslümanlar misvakı uygun bir cebe koymak suretiyle bu sünneti kolayca yerine getirebilirler.

İbn Reslân gerek kulak üzerinde misvakı taşıma ve gerekse namaza kalkarken misvaklanma sünnetlerinin unutulduğunu, bu yüzden müslümanların mes'ul olacaklarını yana yakıla anlatır.[227]

Bazı Hükümler

1. Her namaz kılınacağı zaman misvak kullanmak sünnettir.

Fıkıh ulemasının bu mevzudaki görüşlerini bir önceki hadisin şerhinde açıklamıştık.

2. Her ne kadar Mâliki ulemasından bazıları mescidi kirleteceği düşüncesiyle "Mescitlerde misvaklanmak mekruhtur" demişlerse de, bu hadis-i şeriften caiz olduğu anlaşılmaktadır.

Mescidde misvak kullanma ve taranma konusunda Şeyhülislam Takıyyuddin İbn Teymiyye Fetâvâ'da şunları söylemektedir:

"Mescidde misvak kullanmanın mekruh olduğunu iddia eden hiçbir âlime tesadüf etmedim. Bilâkis bütün nakledilen haberler selef-i sâlihinin mescidde misvak kullandıklarına delâlet ediyor. Mendil vesaire ile ağız, burun temizlemek sünnetle ve ulemanın ittifakıyla sabittir. Keza mescidde abdest almak da caizdir. Abdest alırken misvak kullanılacağına göre misvakın mescidde kullanılmasının mekruh oluşu nasıl iddia edilebilir? Mescidlerde namaz kılındığı ve namaza kalkarken misvak kullanmanın müstehap olduğu göz önüne getirilirse, mescitlerde misvak kullanmanın mekruh olduğu iddiasının ne kadar tutarsız ve mesnetsiz olduğu ortaya çıkacaktır."

48....Muhammed b. Yahya b. Hibbân, Abdullah b. Ömer'in oğlu Abdullah[228] 'dan rivayet ettiği hadiste dedi ki; "Abdullah b. Ömer'in oğlu Abdullah'a: dedim ki "Sen (in baban) İbn Ömer'in abdestli ve abdestsiz iken her namaz için abdest almasının sebebi nedir? dedim. Abdullah da; " (Amcasının kızı) Esma bint-i Zeyd b. El-Hattâb*'ın kendisine, Abdullah b. Hanzala b. Ebî Âmir **'in şöyle dediğini nakletti: "Resûlullah (s.a.) abdestli ve abdestsiz iken her namaz için abdest almakla emrolundu. Bu ona zor

gelince her namaz için misvak kullanmakla emredildi." İbn Ömer'e gelince "O, kendinde bu gücü bulduğundan dolayı her namaz için abdest almaya devam etti."

Ebû Dâvûd dedi ki, "Bu hadisi İbrahim, tbn Sa'd, yine Muham-med b. İshak'tan rivayet etmiş, ancak ibrahim, Abdullah b. Abdullah yerine “Ubeydullah b. Abdullah” demiştir.[229]

Açıklama

Mekke'nin Fethinden önceki tarihlerde Cenab-ı Peygamber (s.a.) ve ümmeti "Ey İman edenler namaza kalkacağınız zaman yüzünüzü ve ellerinizi (dirsekleriyle beraber) yıkayın ve başlarınıza mesnedin, iki topuğa kadar ayaklarınızı da yıkayın”[230] âyetinin zahiriyle amel ederek her namaza kalkışlarında abdestli bile olsalar yeniden abdest alırlardı.

171 numaralı hadis-i şerifte de açıklanacağı gibi Hz. Enes (r.a.) "Ne-biyyi Ekrem (s.a.)her namaz için abdest alırdı da biz(abdestimiz bozulma-dığı müddetçe) bir abdestle istediğimiz kadar namaz kılardık" demiştir. Bu da gösteriyor ki her namazdan önce abdest alma emri sadece Efendimiz (s.a.)e yöneliktir. Nitekim açıklamakta olduğumuz hadis-i şerifte de "her namaz için abdest İle emrolundu" cümlesi bu emrin sadece Peygamberimize ait olup ümmetine ait olmadığını ortaya koymaktadır.

Daha sonra da bu durum Abdullah İbn Hanzala hadisi (yani üzerinde durduğumuz hadîs) ve Büreyde hadisleriyle nesh edilmiştir.[231] Hz. Bürey-de'nin rivayeti şöyledir: "Peygamberimiz (s.a.) her namaz için abdestli bile olsa yeniden abdest alırdı. Bu durum Mekke'nin fethine kadar devam etti. Bu amel zor gelmeye başlayınca neshedildi de Resûlillah (s.a.) Fetih yılında bir abdestle bir kaç namaz kıldı. Ancak abdest bozulunca abdest alınmakla yetinildi ve her namaz için misvak kullanma emri geldi."

İbn Ömer Hazretleriyse kendinde her namaz için abdest almak gücünü görünce eskisi gibi (her namaz için abdest almaya) devam etti.[232]

Netice: Bu emrin sadece Peygamber Efendimize yönelik olduğunu söyleyenler bulunduğu gibi, Ümmeti için de geçerli olduğu görüşünde olanlar da vardır. Nitekim, Dârimî'nin Sunen'inde beyân edildiğine göre Hz. Ali (k.v.) de her namaz için abdest alırdı ve (delil olarak) Mâide Sûresinin 6. âyetini okurdu.

Hattâbî, "Bu hadis bir teyemmümle iki farklı namaz kılınamaz diyenler için bir delildir. Çünkü her namaz için abdest alınmak emredilince ona bağlı olarak teyemmüm de emredilmiş oldu. Fakat abdestle ilgili nesh geldiğinde teyemmüm zikredemediği için, teyemmüm eski hali üzere kaldı. Bu, Hz. Ali (k.v.) İmam Mâlik, Şafiî, Ahmed ve İshak'ın görüşüdür" demektedir.[233]

Bazı Hükümler

1. Her namaz için abdest tazelemek müstehaptır.

2. Bu hadis her abdest alırken misvak kullanma sünnetini kuvvetlendirmektedir.

3. Bir de bu hadis, Allah Teâlâ hazretlerinin, hükümlerden istediğini neshettiğine delildir. Ayrıca bu nesih ve benzerleri ile Resulüne son derece merhametli olduğuna da bir işarettir.[234]

26. Misvakın Nasıl Kullanılacağı [235]

49....Müsedded'den rivayet edildiğine göre Ebû Bürde'nin babası Ebû Musa el-Eş*ar Abdullah b. Kays şöyle demiştir.

"Bizi (Tebûk gazvesine) götürecek bir binit temin etmesi için Resûl-i Ekrem'in (s.a.) huzuru saadetine vardık. Onu dilinin üzerine (doğru) misvakı sürterken gördüm" Süleyman* b. Dâvûd'dan gelen rivayette Ebû Mûsâ el-Eşâri'nin şöyle dediği yer almaktadır: "Misvakı dilinin ucuna koymuş olduğu halde diline sürterken Hz. Peygamber Efendimizin huzuruna girdim, öö, ööö diyordu." Yani Resul-i Ekrem sanki midesi bulanmış da kusuyormuş gibi ses çıkarıyordu.

Ebû Davûd Müsedded'in Hadis daha uzundu ben onu özetledim, dediğini haber vermektedir.[236] [237]

Açıklama

Hadis-i şeriften anlaşıldığına göre Ebû Mûsâ el-Eşârî arkadaşlarının isteği üzerine kendilerini Tebûk gazvesine götürecek bir binek hayvan istemek için huzur-u Resûlullah'a vardıklarında Resûlullah'ın misvakı dilinin üzerine uzunluğuna sürterken görülüyor. Misvakı ağzının en iç

kısımlarına kadar sürtmesinden dolayı mide bulantısını gösteren sesler çıkarıyordu. Bu durum Cenab-ı Peygamberin (s.a.) midesinin bulanmasına aldırış etmeden ağzının en iç kısımlarına kadar misvakı eriştirdiğini gösterir.[238]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis misvakın sadece dişlere ait, ağızdaki kokulan gidermek için olmayıp bunun ötesinde ağzı tam
manâsıyla temizlemek gayesiyle de kullanıldığını, bu itibarla ağzın en iç kısımlarına kadar misvakı eriştirmek lâzım geldiğine delildir.

2. Bu hadisten başkasının yanında misvak kullanmanın caiz olduğu anlaşılır. Dolayısıyla başkalarının yanında dişlerin fırçalanmasının âdaba aykırı olmadığına da işaret vardır,

3. Ağzın misvâklanmasının uzunluğuna olacağı bu hadis-i şeriften anlaşılmakla beraber dişlerin enine fırçalanacağı Ebû Nuaym'in rivayet ettiği Hz. Âişe (r.a.) hadisinden ve Ebu Davud'un mürsel olarak naklettiği Atâ hadisinden anlaşılmaktadır.[239]

27. Başkasının Misvağını Kullanmak

50....Âişe (r.a.)3dan şöyle demiştir. "Resûlullah (s.a.) yanında biri öbüründen daha yaşlı iki kişi varken dişlerini misvaklıyordu. Misvakın fazileti hakkında "*büyült*" yani "*onlardan yaşça büyüğüne misvakı ver*" diye vahy geldi.[240] [241]

Açıklama

Müslim'in rüya bölümünde rivayet ettiği hadis-i şerifte bu hadisenin rüyada olduğu nakledilmişse de Buhârî rüyadan bahsetmemiştir.

Demek ki, Resûlullah (s.a.) bu hâdiseyi uyanıkken yaşamış, ancak kendisine daha evvel rüyada, yaşlı kimselere misvak ikram edilmekte öncelik tanınması vahy edildiğniden dolayı misvağı önce yaşlı kişiye verdiğini ifade buyurmuştur. Fakat bazı kişilerin dikkatinden rüya kelimesi kaçtığı için bu kelime rivayetlerin bazısında geçmemiştir.

Peygambere, uyur ve uyanıkken Allah'tan vahy gelirdi. Nitekim Hz. İbrahim'in oğlunu kurban etmesiyle İlgili emir de rüyada gelmiştir.

Buna göre hadisin hükmü, rüya halinde veya uyanık olduğu halde gelmesi ile değişmez. Burada, uyanıklık veya rüya halinden bahsedilmesi muhtelif rivayetlerin açıklanması içindir.

Büyüğe misvak vermekte öncelik tanınması, misvağın faziletinden dolayıdır. Nitekim yemek, İçmek, yürümek ve konuşmak bakımından da büyüklerin öncelik hakkı vardır. Ancak bir mecliste oturan toplulukta ise, sağ tarafın öncelik hakkı bulunmaktadır.[242]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis-i şerif misvak kullanmanın meşruluğuna ve faziletine delildir.

2. Misvak ikram edilmek istendiğinde yaşça büyük olanlara öncelik tanımak sünnettir.

3. Sahibinin izniyle başkasının misvağını kullanmak caizdir. Ancak bundan sonra gelen hadiste belirtildiği gibi o misvakın iyice temizlenmesi ve daha önceki sahibinden en küçük bir iz kalmayacak kadar yıkanması gerekir.

Günümüzde kullanılan, kişilere ait tarak, fırça, sürme mili ve buna benzer diğer özel eşyaların birer temizleme ve ziynet âleti olmaları itibariyle başkaları tarafından kullanılamayacağı alışkanlığı yanlıştır. Esas olan onların, temiz ve mikrop taşımayacak hâle getirilmesi ve temizlenmesidir. Bu hâle geldikten sonra kullanılmasında sakınca yoktur.

51....Mikdâm b. Şurayh, babası Şureyh'in şöyle dediğini haber vermiştir: Aişe'ye, "Resûlullah (s.a.) evine girdiği zaman ilk iş olarak ne yapardı?" diye sordum. "Dişlerini misvaklardı" cevabını verdi.[243] [244]

Açıklama

Bu hadis-i şerif şu iki noktaya işaret etmektedir:

a. Resûluüah (s.a.) nafile namazları mutlak surette evde kılardı.[245] Eve girdiklerinde misvakla işe başlamaları nafile namaz için hazırlık

olduğuna işaret etmektedir. Kurtubî de bunu ifade etmektedir. Eve girince ilk işinin misvak kullanmak olmasını vahye hazırlanmakla izah edenler de

vardır.

b. Evine döndüğü zaman ağız kokusunda bir bozulma olabileceği ihtimalinden dolayı ev halkını rahatsız etmemek için misvâklandığına delâlet eder.

Bu da gösteriyor ki, insanların günde birkaç kez fırça kullanmaları hem diş sağlığı ve hem de başkalarını rahatsız etmeme bakımından gereklidir.

Bu hadis-i şerif elimizdeki Bezlii'l-Mechiıd, Menhel ve Avnu'l-Mâbud adlı şerhlerde 30. babın son hadisi olarak yer almaktadır.[246]

Bazı Hükümler

l. Başkasını rahatsız etmemek için ağız temizliğine riayet edilmeli.

2. Her ne kadar başkalarının yanında diş temizliği yapılabileceğine yukarıda işaret edilmişse de bu hadisten temizliğin, evde ve özel yerlerde yapılması daha uygun olduğu anlaşılmaktadır.

3. Resûlüllah diş temizliğindeki titizliğiyle de bize en güzel örnektir.[247]

28. Misvağı Yıkamak

52....Anbese b. Saîd el-Kufî dedi ki, bir çok kişi bana Hz. Âişe'-nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Resûl-u Ekrem (s.a.) misvak kullanır sonra da misvakı yıkamam için bana verirdi. Ben de Önce onunla misvâklanır sonra yıkayıp kendisine geri verirdim."[248] [249]

Açıklama

Beyhakî bu hadîsi Ebu Dâvud'dan nakletmiştir.Aliyyü'1-Karî, Mirkat'da bu hadis için ceyyid demiştir.

Âişe validemizin (r.a.) kendisine yıkaması için Hz. Peygamber tarafından uzatılan misvakı yıkamadan önce ağzına götürüp dişlerini onunla rais-vaklaması Resûlullah (s.a.)'ın mübarek ağzının değdiği o misvaktan bereket ve şifa umduğu içindir.[250]

Bazı Hükümler

1. Sahabinin rızası ile başkasına ait misvakın kullaml-ması caizdir. Ancak sünnete uygun olan gen vermeden önce onu iyice temizlemektir.

2. Eşler bazı eşyaları ortaklaşa kullanabilirler.

3. Teberrüken salihlerin eşyasını kullanmak meşrudur.[251]

29. Misvak Kullanmak Fıtrat (Yaratılış) İcâbıdır

53....Hz. Âişe (r.a.) dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "On şey fıtrattandır:Bıyığın kırpılması, sakalın bırakılması, dişlerin temizlenmesi, buruna su çekilip temizlenmesi, tırnaklann kesilmesi, parmak eklemlerinin yıkanması, koltuk altı kıllarının yolunması, eteklerin tıraş edilmesi, Su serpmek (yani necasetten su ile temizlenmek)”

Râvîlerden Zekeriyyâ diyor ki: Mus'ab şöyle dedi: "Onuncuyu unuttum, ancak bu mazmaza olabilir.”[252] [253]

Açıklama

Fltrat insanlığın ilk yaratılışında getirdiği insana has özeüik-lerdir. Masdar-i nevi' olduğu düşünülürse, insanlığa ait bir yaratılış nevi olduğu kolayca anlaşılır. Allah, bu özellikleri insan olmak haysiyetiyle bütün insanların yaradılışlarında esas ve müşterek olarak yaratmıştır. Dıştan tesirlerle fertlerin kazandıkları bir kısım özel seciyye ve huylar değildirler. Meselâ insanoğlunun iki gözünün bulunması asıldır. Fakat bununla beraber anadan kör olarak doğanlar da bulunabilir. Fakat körlük umumiyetle insanların yaratıldığı fıtrat-ı asliyye değildir. Ferdin hilkatindeki bozuklukları aslî hilkatle karıştırmamak lâzımdır. Nasıl insan nevi için böyle bir aslî yaratılış kanunu varsa, organların yaratılışında da bir gaye vardır. Yaratılışın gayesi yaratıcıyı tanımak, gözün yaratılış gayesi hakkı hakikati görmek; midenin acıkmasının hikmeti, bedene lüzumlu gıdayı te'min edip hayatın devamını sağlamayı hatırlatmaktır. Yoksa mide, zehir yutmak, ya da bir zevk uğruna tıkabasa doldurulmak için yaratılmış değildir. O zaman fıtrat bozulmuş, dalâlete (sapıklığa) düşülmüş olur.

Hadis-i şerifte gecen fıtrat kelimesine ulemâ iki şekilde mânâ vermişlerdir:

1. Ekseri âlimlere "bu kelime ile kast edilen sünnettir" demişlerdir. Yani bu kelime ile kast edilen "Onların yoluna oy"[254] âyet-i kerimesinde uyulması emredilen ve Peygamberlerin hiç bir değişikliğe uğratmadan uygulaya geldikleri "tevhid, iman, ikan, istikâmet, salah, fazilet, ihsan, kitab hikmet, nübüvvet" gibi akla ve delile dayanan ve körü körüne taklidden uzak olan hidâyet yoludur.[255] Bu görüş, hadis-i şerifin vurûduna (gelişine) daha uygun olduğu için cumhuru ulema tarafından benimsenmiştir.

2. Allah (c.c.) katında değişmeyen dini esaslardır. Dini muhafaza, nesli ' muhafaza, aklı muhafaza, malı muhafaza, nefsi muhafaza ve imanın altı esası

gibi.

3. Hz. İbrahim aleyhisselâmm ve onun neslinden gelen Peygamberlerin sünnetleridir. "Bıyıkları kesmek, sünnet olmak, etek tıraşı ile koltuk altlarını tıraş etmek, tırnak kesmek, sakal koymak gibi" Buradaki lafzı “ba’z” ifâde ettiğinden İbn Hacer bu fıtratın zikredilenden ibaret olmadığım İbnü'l-Arabî'nin bunun otuz kadarını saydığını kaydediyor.[256]

Bunlarla ilk görevlendirilen Hz. ibrahim olmuştur. Bu husus âyet-i kerimede şöyle beyân edilmiştir: "*Hani İbrahim'i Rabbi bir takım kelimelerle (emirlerle) imtihan edip de o bunları tamamen yerine getirince "seni insanlara imam (rehber) yapacağım*" buyurmuştu"[257]

İbn Abbas (r.a.)'ın beyânına göre, Cenab-ı Hak Hz. İbrahim'e bazı emirler vermiş, Hz. İbrahim bunları hakkıyla yerine getirince Cenab-ı Allah "Seni insanlara imam yapacağım" buyurmuştur.

Ümmet-i Muhammed de diğer ümmetler gibi bu emirlere uymakla mükellef olmuştur. Nitekim ümmet-i Muhammed'in bu mükellefiyeti şu âyet-i Kerimede açıkça beyan buyurulmuştur:

"Sonra sana, "Muvahhid olarak İbrahim'in dinine uy, o hiç bir zaman müşriklerden olmadı" diye vahyettik.[258]

Ulemâdan bazılarına göre, Allah'ın Hz. İbrahim'e emredip de Hz. İbrahim'in yerine getirmeye muvaffak olduğu emirlerin sayısı otuzdur. Bunlardan onu Tevbe Sûresinin 112. âyetinde olan âyetlerde, onu Ahzab Suresinin 35. âyetinde, onu da Mü'minûn suresinin 1. âyetinden beşinci âyetine kadar olan kısımlarda ve Mearic Suresinde 22-34 numaralı âyetleri arasındadır.

Abdurrezzak'ın Ma'mer tarikiyle İbn Tâvûs'tan rivayet ettiği bir hadis-i şerife göre, İbn Abbâs: Bu emirler on adettir. Beşi başta, beşi de cesettedir. Başta olanlar, bıyıklan kesmek, mazmaza, istinşak, misvak, saçları ayırmaktır. Cesette olanlar da, tırnak kesmek, kasıkları kazımak, sünnet olmak, koltuk altlarını traş etmek, taharetlenmektir. Âyetin zahirine en uygun olan görüş de budur.[259] demiştir.

Bıyıklan kırpmak, sakal salmak, Hanefî ulemâsından Aynî'nın beyanına göre bıyıkları keserken sağdan başlamak müstehabtır. Kendi kesebildiği gibi, başkalarına da kestirebilir. Fakat soltuk altını ve kasıkları ancak kendisi tıraş edebilir.

Tahâvî'nin beyânına göre ise, bıyıklan kesmek iyi ise de kökünden tıraş etmek sünnettir, kırpmaktan yani kısaltmaktan daha iyidir, bu İmam-ı Azam ve Ebû Yusuf'un görüşüdür.[260]

Mâlikler ise, bıyıkları, kökünden kazımayı uygun görmemişlerdir.

Bıyıkları kesmekten maksat, üst dudaklarını kırmızısı görününceye kadar, sarkan kısımları kesmektir. İmam Mâlik, "Bıyıklarım kesenlerin tazir edileceklerini bunun bir bid'at olduğunu" söylemiştir.

Şafii Mezhebinde de esas olan üst dudağın üzerinden sarkan kısımları kesmektir.

Kısacası hadis-i şeriflerde bazan "kazıyınız" bazan da "kesiniz" tabirleri geçmekte, bunun ikisiyle de amel edilebilmektedir. Nitekim Hanefi ulemasının da görüşü budur. Hanefîlerden bazıları ve İbn Hazm, bıyığı kesmek farzdır, demişlerdir. Delil olarak da "Kim bıyığını kesmezse bizden değildir"[261] hadisini göstermişlerdir.

Sakal: "Sakalları uzatınız" emrinin hükmü farzdır. Te'vil etmek için bir karîne mevcut değildir.

Hanefilere göre: Hanefî mezhebinin görüşleri Durrü'l-Muhtar'aa şöyle zikrolunmaktadır: "Erkeklere sakal kesmek haramdır"

Hidâye şerhi Nihâye'de sakalın bir tutamdan fazlasının kesilmesinin vacip olduğu zikrolunmaktadır. Fethü'l-Kadîr'de ise, şu bilgiler verilmektedir. "Ka-dınlaşan erkeklerin ve bazı mağriblilerin yaptığı gibi sakalın bir tutamdan az bırakılmasını hiç bir âlim, "sünnet yerine geldi" şeklinde mutalea etmemiştir. Sakalın tamamen kesilmesini ise fukahanın cumhuru ruhsat kabul etmemiştir."[262]

Nihâye müellifi de sakaldan bir tutamdan fazlasının kesilmesinin vâcib olduğunu söyler. Tirmizî'nin de Cami'inde rivayet ettiği gibi, "Hz.

Peygamber sakalının eninden ve boyundan alırdı."[263]

Malikî mezhebinde de sakal kesmek haramdır. Eğer sakalı kısaltmak çirkinlik meydana getiriyorsa, kısaltmak da haram olur.

Şafii mezhebinden imam Nevevî ve îmam Râfîî, sakalı traş etmenin mekruh olduğundan bahsederler. Fakat bazı fukahâ, "imam Şafii'nin el-Umm isimli eserinde haram olduğuna dair açık ifâdesinin bulunması bu iki âlimin verdikleri hükme ters düşmektedir" demişlerdir. Ancak Şafiî fukahasının bu iki yetkili imamının görüşlerine, başka bir görüş tercih edilemiyeceğinden, mezheb içinde şeyhayn lâkabı ile tanınan bu iki imamın görüşüne göre, Şafiî Mezhebi'nde sakal kesmek mekruhtur.

Hanbelîlere göre de sakal kesmek haramdır. Ancak onlardan bîr kısmı, sakalı kesmenin haram olduğu görüşünün en kuvvetli bir görüş olduğunu zikrederek bunun dışında Hanbelî imamlara ait başka görüşler bulunduğuna işaret ederken, diğer bazıları da Sakal kesmenin haram olduğunu yegâne görüşmüş gibi zikretmektedirler. Sakalların fazla uzayıp da çirkin bir manzara arzetmeleri halinde yanlarından ve sarkan kısımlarından kesilebileceği hakkında ittifak vardır. Kesmenin haddi hususundaki görüş, bir kabzadır. Bir kabzayı geçen kısımlar kısaltılabilir.

Netice: Sakal kesmek haramdır. Fakat çirkin bir hal almamasına da dikkat etmek gerekir. 4198-4200 numaralı hadislerin şerhinde bu konuyu tekrar ele alacağız, inşaallah.

Tırnaklar, parmaklara zarar vermemek şartıyla dipten kesmek müstehaptır. Tırnalc kesilirken tertibe riâyet olunacağına dair hadislerin hiç birinde bir kayıt yoktur. Nevevî, Müslim Şerhi'nde tırnakların kesiliş sırasını şöyle tarif etmiştir: Evvelâ sağ elin şehâdet parmağı, sonra orta parmak, sonra yanındaki yüzük parmağı, sonra küçük parmak kesilecek, ondan sonra da baş parmak kesilmelidir. Bu müstehaptır. Sol elde ise, küçük parmaktan başlayarak şehâdet parmağına doğru gidileceğini bildirmiştir.

Ayak tırnakları kesilirken sağ ayağın küçük parmağından başlayarak sıra ile ötekilere gidilecek. Sol ayakta ise baş parmaktan başlayarak atlan-' madan sırasıyla hepsi kesilecektir. Ancak, her ne kadar imam Nevevî bu tertibin Müstehap olduğunu söylemişse de, îbn Dakiki'1-tyd haklı olarak "bu tertibin müstehab olduğuna dair hiç bir delil yoktur” demiştir.[264]

Aynı şekilde Birgivî merhum Kırk Hadis Şerhi'nde bu hususta ve tırnak kesmenin zamanı üzerinde hayli durmuşsa da sağlam bir kaynak göstermemiştir.

Görülüyor ki, bu hususta kadın-erkek genç-ihtiyar ayırımı yapılmamıştır. Hal böyle iken günümüzde bir çok hanımların moda ve süs diyerek tırnak uzatmalarının İslâm âdabı ile bağdaşan bir hareket olmadığı, tırnak altında bir takım kirlerin birikebileceği hatta kir olmasa bile manzaranın çok kerih olduğu gözden kaçmamaktadır.

Hele müslüman örfüne göre, mutfağa giren, yemek yapan kadınların misafirleri üzerindeki menfi te'sirî düşünülürse tırnak uzatmanın hoş bir durum olmadığı, karı-koca arasındaki sevgi bağının zayıflamasına vesile olabileceği anlaşılacaktır. Ayrıca yavrularına ilk dini eğitimi vermesi beklenen annelerin bu gibi hallerle genç kızlarımıza kötü Örnek olması, anneden beklenen İslâmî görevlere de ters düşmektedir.

İslâmiyet kadınların kocalarından başkasına karşı süslenmesini yasak kıldığına göre, uzun tırnakların karı-koca arasında sevgi bağlarım zayıflatmaya vesile teşkil edeceğinden meşru bir zinet olarak mütalaa edilmesi mümkün değildir.

Savaş sırasında düşman heybetli görünmek maksadıyla erkekler tırnak uzatabilirler. Bunun dışında, ister süslenmek, ister bir başka maksatla olsun tırnak uzatmak İslama göre haramdır.

Hadis-i şerifte geçen tabiri çeşitli şekillerde açıklanmıştır. Aslında bu kelimeyi Vekî' , taharet diye tefsir etmiştir.

Bazılarına görede su kullanarak bevlin akıntısını kesmek demektir. Böyle tefsir edildiği zaman, istibrâ şekilleri içine gireceğinden yukardaki şerh gayeye daha uygun görülmektedir.

Berâcim: Parmak boğumlandır. Maksat, buralar kirin birikebileceği yerler olduğundan, insan vücudundaki bütün boğum ve kıvrımların temizlenmesidir ve bu sünnettir.

Âne'den kast edilen ise, erkek ve kadınların (etek) mahrem yerlerindeki kıllardır.

Bunun haftada bir defa yapılması uygun olmakla beraber, kırk günü aşmaması gerekir. Zira Hanefî fakihleri kırk günü aştığı takdirde tahrimen mekruh olacağını söylemişlerdir. Nitekim Hz. Enes îbn MâhVin rivayet ettiği hadis-i şerifde[265] bunu ifâde etmektedir. Traştan maksat, kılların izâle edilmesidir. Bunun jilet, macun, nevra ve vücuda zarar vermeyecek herhangi bir ilâçla yapılmasında da mahzur yoktur.

Özellikle etek kıllarının pislik ve mikrop toplaması dolayısıyla deri altı haşerelerinin meydana gelmesine sebeb olacağı İçin tedavisi güç durumlar

meydana getireceği dikkate alınırsa, İslâm'ın bu hususta gösterdiği titizliğin önemi açıkça anlaşılacaktır.

Gidörek yaygınlaştığı bilinen etek traşı olmamanın ne tıbben ne de dinen tasvib edilmediğinin belirtilmesine rağmen, bunda ısrar edilmesi körü körüne bir batı taklitçiliğinden başka birşey değildir. Bu da bir fayda sağla-mayıp aksine zarar getirdiğinden ve bir sünneti terke sebeb olduğundan haramdır.

Koltuk, altlarını yolmak: Aslında traş etmekle de sünnet yerine gelirse de Aynî'nin beyânına göre, gücü yetenler için yolmak daha iyidir. Acı çekenlerse, traş ederek bu sünneti yerine getirirler. İşe sağdan başlamak mus-tehaptır. Gazalî merhum "başlangıçta yolmak zor gelirse de sonra kolaylaşır, acı çekilmez” demiştir. Gerek etek, gerekse koltuk altlarının temizliğinde ateşle kılları yakmak doğru değildir. Hele zor işlerde çalışıp terleyen, sonra da yıkanamayan kişilerin buralarım traş etmemeleri halinde meydana gelecek kokular, karı-koca arasında bulunması gereken ülfet ve yakınlığa gölge düşürebilecektir. Bunun için sık sık bu temizliğin yapılması gerekir.[266]

Bazı Hükümler

1. Hadis-i şerif, sözü geçen on işin yapılmasının dinî bir görev olduğunu gösterir.

2. Bunlar yalnız ümmet-i Muhammed'e ait olmayıp, diğer bütün peygamberler ve ümmetleri için de sünnettir.

54.... Musa b. İsmail'in Muhammed b. Ammâr'dan, Davûd b. Şebîb'in ise Ammâr b. Yâsir'den[267] naklen bildirdiklerine göre Resûlüllah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"*Muhakkak ki ağza ve buruna su çekmek peygamberlerin sün-netindendir*."[268]

Ammâr b. Yâ'sir Önceki hadisi aynen nakletti, ancak "sakal bı-rakmak"tan söz etmedi ve "sünnet olma"yı ekledi.Ve"intikasu’l-ma” yani istincâ yerine de "intidah" kelimesini kullandı.

Ebû Davud dedi ki: (Seleme tbn Muhammed hadisinin) bir benzeri tbn Abbas'dân da rivayet edilmiştir. Fakat tbn Abbâs (r.a.): "Beş tane sünnet

vardır ki beşi de baştadır" demiş ve saçları ortadan ayırmayı bunlar arasında saymış, sakalları uzatmaktan hiç bahsetmemiştir.

Ebû Dâvud dedi ki: Hammad hadisinin benzeri Talk b. Habtb, Mücâhid Bekr b. Âbdillah el-Müzenî'den de nakledilmiş fakat bunlar sakal bırakmaktan bahsetmemişlerdir.

Muhammed b. Âbdillah b. Ebt Meryem' in Ebû Seleme vasıtasıyla Ebû Hüreyre'den rivayet ettiği (merfû') hadiste ise, sakal uzatmak sözü geçmektedir.

İbrahim en-NehaVden de Muhammed b. Âbdillah hadisinin benzeri rivayet edilmiş, sakal uzatmak ve sünnet olmaktan bahsedilmiştir. [269] [270]

Açıklama

Hadis-i Şerifte geçen, aynı zamanda müellif Ebû Davud'un şeyhleri (nocalan) oıan Mûsâ b. İsmâîl ve Dâvud b. Şebîb'in farklı rivayetlerine işaret edilmektedir.

Buna göre (Seleme'nin, babası Muhammed'den rivayet ettiğine göre) hadis roürsel demektir. Çünkü Muhammed, sahâbî değildir. Davud'un dediği gibi, Seleme'nin dedesi Ammâr'dan rivayet ettiği kabul edilirse, hadis munkatı' demektir. Çünkü Seleme dedesini görmemiştir.

Hadis-i şerifte geçen meselenin izahı bundan Önceki hadis-i şerifte geçmişti. Ancak burada karşımıza yeni bir mesele olarak sünnet olma konusu çıkıyor. Bu mes'elenin hükmü mezheb imamları arasında ihtilaflıdır.

Ebû Davud'un Ammâr b. Yasir veya oğlu Muhammed'den rivayet ettiği bu hadisi yine aynı kişilerden tbn Mâce'de tam olarak: "Mazmaza istin-şak, misvak, bıyıklan kırpma, tırnak kesme, koltuk kıllarını yolma, eteği bıçakla traş etme, parmak boğumlanın yıkama su serpme (intidâh) ve sünnet olma fıtrattandır" şeklinde rivayet etmiştir.

İmam Şafiî ve taraftarlarının büyük çoğunluğuna göre sünnet olmak kadın ve erkeklere farzdır. Aynı zamanda bu görüş Atâ'nın, İmam Ahmed'in ve Mâlikiyye'den bazı imamların görüşüdür.

Ebû Hanife Hazretlerinden gelen bir rivayete göre, sünnet olmak farz değil vacibtir. Mezhebinde meşhur olan görüşe göre ise, lslâmın alâmetinden sayılan bir sünnettir, terki halinde yetkililerce kuvvete baş vurulup ihyası sağlanır.

Sünnetli olarak doğan çocuğu tekrar sünnet etmek çok acı verecekse, olduğu gibi bırakılır. Sünnetlenmeye dayanamayan kimseler de hâli üzere bırakılırlar. Bir kimse sünnetlendiği zaman kabuğun yandan fazlası kesilmişse sünnet yerine gelmiş sayılır. Fakat ancak yarısı veya daha azı kesilebilmişse yeniden kesmek lâzımdır.[271]

İmâm Mâlik'e göre sünnet olmanın hükmü: Erkekler hakkında sünnet kadınlar hakkında ise mendubdur. Bir kısım âlimler de sünnet olmadıkça yeni İslama giren kişinin müslümanlığının noksan olacağına, sünnetsizin namazının caiz olmayacağına, kestiğinin yenilmeyeceğine, Kabe'yi tavaf edemeyeceğine hükmetmişlerdir.[272]

Bir hadis-i şerifte de : "İslam'a girince küfür tüyünü at, sonra sünnet ol" diye emredilir.

Sünnetin zamanı hususunda görüşler çeşitlidir. Bu hususta bazı hadisler doğumun yedinci gününü sünnet günü tayin etmekle beraber ulemânın ekserisi bunu müstehab manasında anlayarak belli bir gün tayini gerekmediği, hele süt emen çocuğu sünnetlemenin vacib olmadığı hükmüne varmışlardır. Bazıları ise, çocuğu namaz için düğmenin bile on yaşından önce olamayacağına bakarak, bulûğdan Önce çocuğu sünnet etmenin haram olacağı kanaatine varmışlardır.[273]

Mâverdî'ye göre sünnet için iki vakit mevcuttur:

1. Vücûb vakti, ki bulûğ çağıdır;

2. Müstehab olan vakit, bu da bulûğdan önceki vakittir.

Bu mevzuda Menhel yazarı: "Şafiîlere göre çocuğu bulûğ çağına ermeden önce sünnet ettirme velisi üzerine farzdır; doğumunun ilk haftasında sünnet ettirmek müstehabtır" diyor.

Ebû Hanife Hazretleri bu mevzuda sükûtu tercih etmiş, "bu hususta malumatım yok*' demiştir. İmam Ebû Yûsuf ve Muhammed hazretlerinden de bu hususta bir rivayet yoktur.Bu yüzdendir ki, Hanefi mezhebinde bazı kaynaklarda, 7, 9,10,12 yaşlan ve bulûğ zamanı sünnet vakti olarak zikredilir, özetleyecek olursak Hanefi mezhebine göre sünnet doğumun 7. gününden bulûğ çağına kadarki zaman içinde yapılabilir.

Kişinin abdestten sonra üzerine su serpmesi ise, üzerinde göreceği herhangi bir ıslaklıktan dolayı kalbe gelecek vesveseyi önlemek İçin eteğine hafif su serpmektir. Bazılarına göre de bu, taharetlenmektir.[274]

30. Geceleyin (Namaza) Uyanan Kişinin Misvak Kullanması

55....Huzeyfe (r.a.)'den, şöyle demiştir: "Resûlullah (s.a.) geceleyin uykudan kalktığında mutlaka ağzını misvaklardı."[275] [276]

Açıklama

Bu hadis-i şerifin zahirine bakılırsa Resûlu Ekrem (s.a.) in gece hangi maksatla kalkarsa kalksın, dişlerini misvakladığı anlaşılıyor. Binaenaleyh misvak kullanmak için teheccud namazı kılmak maksadıyla kalkmış olmak şart değildir. Zaten misvaktan maksat temizlik olduğuna göre uykudan Ttalkan kişinin dişlerini misvajdamasi için başka bir sebeb aramaya lüzum kalmaz. Nitekim Hz. Âişe'den gelen bir hadis-i şerifte (bk. hadis 57): Resûl-i Ekrem gece veya gündüz her uykudan kalkışında dişlerini misvakladığı haber verilmektedir.

Bu bakımdan Müslim'in rivayetinde zikredilen Resûlullah'ın gece teheccud namflwnfl kalktığı zaman dişlerini misvâklaması meselesi, misvak kullanmanın ancak teheccüd namazıyla ilgili olduğuna delâlet etmez. Bu hadisten anlaşılan şudur ki, Resûl-i Ekrem (s.a.) gece daima teheccüd namazı kılmak için kalkardı ve her kalkışında da dişlerini misvaklardı. Binaenaleyh gündüz veya gece hangi maksatla kalkarsa kalksın dişlerini misvakla temizlerdi. Çünkü uyku ağzın kokusunu bozar.

Bundan dolayı uykudan kalkınca temizlik için ağzın misvaklanması müs-tehabdır. Fıkıh ulemâsının bu mevzudaki görüşlerini 46. hadisin şerhinde açıklamıştık.

56.... Sa'd b. Hişâm[277] fr.a)dan rivayet edildiğine göre Âişe validemiz şöyle buyurmuştur:

"Resulü Ekrem (s.a.) Efendimizin abdest suyu ve misvağı (yatmadan önce hazırlanıp belli bir yere) konurdu. Gece kalkınca, önce abdest bozar sonra da dişlerini misvaklardı."[278]

Açıklama

Bu hadis-i şerif ile bundan önce geçen ve Resül-i Ekrem (s.a.)' in uykudan kalkınca ağzını misvâkladığını bildiren hadis arasında bir çelişki yoktur. Çünkü insanın hemen uykudan kalkar-kalkrnaz dişlerini

misvâklaması ile abdest bozduktan sonra abdest alırken misvâklaması arasında fark yoktur.[279]

Bazı Hükümler

1. Gece uykudan kalkınca abdest almak ve dişleri mis-vaklamak mustenabtır.
2. Misvağı ve abdest suyunu yatmadan önce hazırlamak da mustenabtır.
3. Abdest suyu ve misvâğın hazırlanmasında başkasından yardım istemek caizdir.

57....Âişe (r.anha)dan, şöyle demiştir: "Nebiyy-i Ekrem (s.a.) gece veya gündüz her uykudan kalkışında mutlaka abdestten önce ağzını misvaklardı." [280]

Açıklama

Hadis-i şerif uykudan kalkınca Resûl-i Ekrem'in abdest almadan önce misvâklandığmı ve bunun hiç bir şarta bağlı olmadığını açıkça ifâde ediyor. Bu bakımdan namaz kılınsa da kıhnmasa da ağız kokusu uykuda bozulduğu ve bu koku yayılarak başkalarını rahatsız edeceği için Rasûlüllah misvak kullanmıştır. İnsan ağzının kokusunu bozacak bir yemek yediği zaman da dişlerini misvaklamalıdır. Bu, islâm âdabındandır.[281]

Bazı Hükümler

1. Gece veya gündüz uykudan her kalkışta abdestten önce ağzı mısvaklamak müstenaptır.
2. Resûlullah'ın her fırsatta misvak kullanması, misvakın İslâmda kuvvetli bir sünnet olduğunu göstçrir.

58....Abdullah b. Abbâs (r.a.) dan şöyle demiştir: "Nebi (s.a.)'in yanında bir gece geçirdim. Uykudan uyanınca önce abdest suyunun yanma geldi, sonra misvağmı aldı ve dişlerine sürttü. Sonra şu âyet-i Kerimeleri okumaya başladı; "Gerçekten göklerin ve yerin yaratılışında gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde temiz akıl sahipleri için elbet ibret verici deliller vardır."

Sûreyi sonuna yaklaşıncaya kadar veya sonuna kadar okumaya devam etti. Abdest alarak, namaz kılacağı yere gelip iki rekât namaz kıldı. Nihayet yatağına dönüp Allah'ın dilediği kadar uyudu. Sonra tekrar uyandı ve önceki yaptıklarını aynen (eksiksiz olarak) yaptı; dişlerini misvâkladı ve iki rekât namaz kıldı, sonra da vitri kıldı."[282]'

Ebû Dâvûd der ki: Bu hadisi bir de îbn Fudayl, Husayn'dan şu manaya gelen lâfızlarla rivayet etmiştir: îbn Abbâs dedi ki: "Resûl-i ekrem ağzım misvâkladı şu âyetleri okuyarak abdest aldı; "gerçekten göklerin ve yerin yaratılışında... "(Al-ilmrân 190) diye başlayarak sûreyi sonuna kadar okudu."[283]

Açıklama

Hadis-i şerifteki "sûreyi sonuna yaklaşıncaya kadar veya sonu|na k|dar okudu. " sözlerindeki şüphe, hadisin râvilerinden Huşeym'e aittir. Nitekim Ebû Dâvûd, Hadisin sonunda düştüğü notta Hu-sayn'dan gelen rivayette aynı hadisin "Sûreyi sonuna kadar okudu" diye kesin lâfızlarla nakledildiğini bize açıklamaktadır.

Resûlullah (s.a.)'in gece okumak için bu âyet-i kerimeyi seçmesindeki hikmetlerden biri, bu âyet-i kerimede Allah'ın kudret ve azametine, sıfat ve isimlerine büyük bir delil teşkil eden gece ve gündüzle yer ve göklere dikkat çekilmesidir. Çünkü gece ve gündüzün düzenli olarak biribirlerini takib etmeleri dünyanın nâmütenahî hikmet sahibi bir yaratıcı tarafından özel olarak vfe hikmetle canlıların yaşamasına müsait bir şekilde yaratıldığına, hayatın kör bir tesadüfün eseri olamayacağına büyük bir delil teşkil eder. Hiç bir akıl ve insaf sahibi bunu görmezlikten gelemez.

Göklerin ve yerin yaratılışı ise, akıllan hayrete düşürecek kadar esrarengiz ve dehşetlidir. Bunlar arasındaki âhenkte en ufak bir değişiklik, korkunç infilâk ve zelzelelerle hayatın mahv-ü perişan olup gitmesine sebep olur. Akıllı ve düşünen kimseler bu açık delilleri görür ve yaratıcısının kudret ve azametini ayne'l-yakîn müşahede eder de "Yarattıklarında akılların bile dona kalacağı kudret, kuvvet sahibi Allah'ı her türlü nakışlardan tenzih eder ve onu teşbih ederim" demekten kendini alamaz.

Hadis âlimlerimiz bu âyetle ilgili olarak Atâ’dan şu hadisi rivayet etmişlerdir. Atâ bir gün Hz. Âişe validemize:

"Resulüllah'ın yaptıklarından en hayran bırakıcı olanını söyler misin?" diye sormuş. O da şu cevabı vermiş:

"Resûlullah'ın hangi işi hayran bırakıcı değildi ki! Bir gece yatmıştık. Resülullah yorganı üzerinden iterek kalktı, bana: "Bırak beni Rabbime ibâdet edeyim” dedi. Abdest aldı namaza durdu. Yaşlar göğsünü ıslatıncaya kadar ağladı, rukûa vardı ağladı, secdeye vardı ağladı, başını kaldırdı ağladı. Bilâl sabah namazı için gelinceye kadar bu böylece devam etti. Bunun üzerine:

"Ey Âişe Allah'a çok şükür eden bir kul olmayayım mı? Cenab-ı Hak bu âyeti (Al-i tmran 190) bana bu gece indirdiği halde ben niçin ibadet etmeyeyim?" dedi ve "Seni tenzih ederim. Cehennem azabından bizi koru" âyetini bitirerek:

"Bu âyeti okuyup da onun (muhtevası) üzerinde düşünmeyenlere yazıklar olsun" buyurdu.

Âyet-i kerimede "yer"den tekil olarak, "Arz" diye söz edilirken, gökten de "gökler" diye çoğul olarak söz edilişindeki hikmete temas eden Men-hel sahibi,"göklerde insanlığın yararlanacağı şeyler pek çoktur. Yer ise, böyle değildir. Göklerin yerden önce zikredilişi yerden daha şerefli olduklarındandır" diyorsa da, Bediüzzaman Said Nursî bu konuyu şöyle açıklıyor:

İnsan hayat ağacının gayesi ve meyvasıdır ve Allah'ın en güzel, en aziz ve en lâtif bir mucizesi olduğundan meskeni olan yer de kâinata nisbetle madde olarak küçük olmasına rağmen mâna ve sanat itibariyle kâinatın kalbi, merkezi ve bütün insan üstü sanat eserlerinin sergilendiği bir panayır ve bütün ilahî isimlerin tezahür ettiği bir yer ve bütün nimetlerin pazara çıkarıldığı bir çarşı olması itibariyle yedi kat göğe denk bir kıymeti vardır. Nitekim dâima akan bir çeşme,nehirlerle beslenmeyen bir göle nisbetle daha büyüktür.

Her sene kat kat ve katmerli yüzbin tarzda san'at eserleriyle dokunmuş gömleklerini değiştirdiği ve çok defa dolup maziye boşaltarak gayb âlemine döktüğü dikkate alınırsa, arzın büyük gelmezse de yedi kat gökten küçük de gelmeyeceği anlaşılır.

İşte bunun İçindir ki ilâhî ölçü bütün gökleri bir kefeye koyarken yeri de bir kefeye koymuştur.[284] [285]

Bazı Hükümler

1. Gece namazı için uykudan kalkınca 190. âyetten itibaren Âl-i İmran Sûresini sonuna kadar okumak müstehabtır.

2. Abdestsiz olarak ezbere Kur'ân okumak caizdir. Bu hususta iemâ* vardır.

3. Teheccüd namazına kalkmak niyyetinde olanlar için vitr namazım gecenin sonuna kadar te'tıir etmek müstehaptır.

4. Kişinin mümeyyiz mahreminin de bulunduğu bir odada ailesiyle birlikte yatması caizdir.

5. Örnek almak maksadıyla herhangi bir âlimin ahlâkını gözetlemek caizdir.[286]

31. Abdestin Farziyeti

59....Ebu'l-Melîh Âmir, babası Üsâme b. Umeyr'den[287] Resûlullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Allah haramdan verilen hiçbir sadakayı ve abdestsiz (su veya toprakla temizlenmeden) de hiç bir namazı kabul etmez." [288]   [289]

Açıklama

Ğulûl: kelimesinin asıl anlamı, taksim edilmeden önce ganimetten mal çalmaktır. Başkasına, ait olan bir malı habersiz almak manasına da gelir. Hadisin metnindeki "gulûl" ise "mutlak haram mal" demektir. Bu mânânın genel olması bakımından terceme buna göre yapılmıştır.

Bu itibarla haram bir maldan verilen sadakayı Cenab-ı Hak kabul etmez. Ancak sahibinin razı olmasıyla kabul eder. Şunlar da bu hükme girer:

Kadının, kocasının malından izni olmadan sadaka vermesi,

Vekilin, müvekkilinin malından izinsiz sadaka vermesi,

Kişinin, ortağının maundan izinsiz sadaka vermesi,

Vâsî'nin sadaka olarak vermesi gereken malı kendinde harcaması veya harcanması, gereken yerlerin dışında harcaması,

Vakfa bakan kimselerin vakfın gelirlerini haksızlıkla ele geçirip sadaka olarak vermeleri.

Binaenaleyh bü durumda olan kişiler bu mallan sahiplmerine, sahipleri yoksa onun varislerine iade etmedikçe mesuliyetten kurtulamazlar. Keza

usûlüne uygun olmayan alış-verişlerle ele geçen mallan sahiplerine geri vermek mümkün değilse, sevap beklemeden fakirlere vermelidir.

Bu hadis-i şerif namaz için abdestin farz olduğunu ifâde eden bir nass-dır. Far2 olsun, nafile olsun her namaz için abdest şarttır. Bu hususta icmâ vardır.

Kadı Iyaz diyor ki; "Namaz için abdestin ne zaman farz kılındığı konusu ihtilaflıdır. İbn Cehm'e göre îslâmiyetin ilk yıllarında abdest almak sun? net idi. Ancak daha sonra teyemmüm âyetinin inmesiyle farz oldu. Ulemânın çoğunluğuna göre ise abdest, teyemmüm âyeti inmeden evvel de farz idi. Bir de her namaz kılmak isteyene mi, yoksa sadece abdestsiz olanlara mı farz olduğu konusunda da ihtilâf vardır. Seleften bazılan, "her namaz için ab-dest almak farzdır" demişler ve "Namaza kalkmak istediğiniz zaman yüzlerinizi yıkayın”[290] âyetini delil göstermişlerdir. Ulemânın çoğunluğu "Başlangıçta her namaz kılmak isteyen kimse için abdest almak farz idi, ama sonra bu âyetin hükmü neshedildi" demişlerdir. Bazılarınca her namaz için abdest almak menduptur. Bazıları da "âyeti kerimedeki emir abdesti olmayanlar içindir, abdestli kişiler için abdest yenilemekse mustehabtır" demişlerdir. Fetva ehli bu görüş Üzerinde birleşmişler ve aralarında ayrılık kalmamıştır. Buna göre âyetin mânâsı şöyle olur; "Eğer siz abdestsiz iken namaza kalkarsanız abdest alın.”

İmam Nevevî şöyle der: "Abdest almadan veya teyemmüm etmeden namaz kılmanın haram olduğunda ulema arasında ittifak ve icma vardır. Bu hususta farz namazla nafile namaz arasında fark yoktur. Şükür secdesi, secdc-i tilâvet ve cenaze namazı da aynıdır. Şa'bî ile Ibn Cerir et-Taberî cenaze namazının abdestsiz kılınabileceğini söylemişlerse de bu görüş bâtıldır. Bir kimse özürsüz olarak kasten namazı abdestsiz kılsa, bizim mezhebe (Şafiî mezhebi) ve cumhur-u ulemâya göre kafir olmaz. Ebû Hanife'den kâfir olacağına dair bir rivayet vardır. Çünkü abdestsiz namaz kılmak, namazla alay etmektir. Bizim delilimiz şudur: Küfür ittikaddan doğar» yani abdestin farz olmadığını itikad ederse kâfir olur. Halbuki biz itikadı sağlam olan kimsenin abdestsiz namaz kılmasını sözkonusu ediyoruz. Bütün bunlar abdestsiz namaz kılan kimsenin özrü bulunmadığı hali ile ilgilidir."

İmam Nevevî, su veya toprak bulamayan kişi hakkında da Şafiî ulemasının dört kavli bulunduğunu, bunların en sahihinin o kişinin içinde

bulunduğu hal ile namazını kılıp sonra suyu bulunca abdest alıp namazım iade edeceği görüşü olduğunu söyler.[291]

Bu konuda Menhel yazarı şöyle diyor: Özründen dolayı abdestsiz olarak namaz krlan kimseye gelince bu kimse su, ya da su yerine geçen toprak cinsinden bir şey bulamayan kimse gibidir. Bu hususta delil bakımından en kuvvetli görüş su ya datoprak bulamayan kimsenin bulunduğu hal üzere namazını kılıp iade etmeyeceğine dâir olan görüştür. Bu kimsenin bu haliyle namazını kılması icab ettiğinin delili, "ben size bir şey emrettiğim zaman onu gücünüz yettiği ölçüde yapınız”[292] hadisidir. İade etmemesinin sebebi ise, iade edeceğine dair bir delilin bulunmamasıdır. Ahmed b. Ahmed ile Şafiî'lerden Müzeni bu görüştedirler. Şâfiîyyeden meşhur olan görüşe göre bu kimse namazını kılar, sonra taharete imkân bulunca iade eder.

"Mâlikîlerden bazıları da bu görüştedir. Mâlikîlerin mutemed olan görüşüne göre bu kimsenden namaz edâen ve kazaen sâkit ohır".

"İmam Ebû Hanife'ye göre su ya da toprak cinsinden bir şey bulamayan kimsenin abdestsiz olarak namaz kılması küfürdür. İmam Ebû Yûsuf'a göre ise, bu kimse suyu buluncaya kadar namaza niyet etmeden namaz kılıyormuş gibi rükû’ ve secde eder fakat suyu bulunca iade eder"[293]

Bazı Hükümler

1. Haram maldan verilen sadaka kabul edilmez.

2. Özürsüz olarak abdestsız veya gusulsuz kılınan namaz kabul edilmez. Bu hususta nafile ile fark arasında herhangi bif fark yoktur.

3. Abdestsiz namaz kılan kâfir olmazsa da ekseri ulemâya göre günahkâr olur.

60....Ebû Hureyre (r.a.) den, demiştir ki: Resulüllah (s.a.) şöyle buyurdu: "Abdestsiz olduğu zaman, abdest alıncaya kadar (abdest almadıkça) Allah, hiç birinizin namazını kabul etmez.[294] [295]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen "hades" kelimesi ile abdestsizlik, gusülsiüzlük ve nayız hallerinin hepsi kast edilmiştir. Binaenaleyh namazdan evvel veya

namaz içerisinde bu hallerden birinin meydana gelmesiyle namaza devam etmek caiz değildir.

Nitekim Ebû Hûreyre Hazretlerine hadesin ne olduğu sorulduğu zaman: "yellenmektir" diye cevap vermiş olması, işin en hafifini zikrederek daha ağır hallerin hades sayılmasının pek tabii olacağını ifade etmek içindir.

Burada namazın kabul edilemeyeceğinden maksat da, sahih olmayacağıdır. Yoksa "Kim bir kâhini tasdik ederse onun namazı kabul olmaz"[296] Ve, "Eteğini yerde sürüyen kişinin ve efendisinden kaçan kölenin namazı kabul olmaz.[297] Hadis-i şeriflerindeki gibi namazın semeresi olan sevabı olmaz anlamında değildir. Bir ilâhî emir şartlan yerin egetirilerek yapıldı mı kabul edileceği umulur ve mecazen "kabul edildi" denilir. Binaenaleyh namaz kılacak kimse abdestsiz ise, mutlaka abdest almalıdır.

Burada "abdest almayınca" denilmesinin hikmeti, taharette suyun asıl oluşundandır. Yoksa su bulunmadığı veya kullanmak mümkün olmadığı zaman teyemmüm edilebilir. Nitekim Ebû Zer (r.a.)'den gelen bir hadis-i şerifte "On sene bile su bulunmasa temiz toprak müshimanın abdest suyudur” buyurulmuştur.[298] [299]

Bazı Hükümler

1. Abdestsizlik veya gusülsüzlük hallerinden temizlenmedikçe kılınan namaz sahih olmaz.Bu hallerden birisi kendisinde bulunan kimsenin temizlenmesi şarttır.

2. Abdest, namazın sıhhatinin şartlarındandır. Abdestli olan kişinin tekrar abdest alması vacip değildir.

Bu mesele, inşallah "hadeste şüphe" konusunda daha genişçe ele alınacaktır.

61....Ali[300] (r.a.)'den demiştir ki; "Resûiullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Namazın anahtan, temizlik (abdest-teyemmüm) dir. Girişi, tekbir almak; çıkışı selâm vermektir"[301] [302]

Açıklama

Metindeki "tuhûr"dan maksat, su ile veya toprak ile temizlenmektir.Bu da hem abdesti, hem de guslü içine almaktadır. Hadis-ı şerifte namaz, kilitli bir hazineye benzetilmiştir. Binaenaleyh ab-destsiz ve gusülsüz kimseler bu hazineyi açamazlar. Ancak bu mânevi pislikten temizlenen kişiler namaz hazinesinin kilidini açarak o kıymetli mücevherleri elde edebilirler. Taharet namazın şartıdır.

Namaza giriş ise "tabiîm" kelimesiyle ifade edilmiştir. Tahrim haram kılmak demektir. Zira namaza "Allahü ekber" diyerek başlayan kimseye, artık namazın dışında (konuşmak, yemek, içmek gibi) bir işle meşgul olmak haram olur. îşte bu sebepten iftitâh tekbirine tahrîm tekbiri de denir. Namaza tekbir ile girilmesi hususunda ittifak olmakla birlikte, rükünden mi, yoksa şarttan mı olduğunda ihtilâf vardır.

Namaz için şart ve rükün nedir?

Hadesten taharet, necasetten taharet, sert-i avret... gibi. Namazın dışında olup da lüzumlu olana "şart; kıyam, kıraat... gibi namazın içinden olup da terk edilmesi halinde namazı bozana da rükün denir. Bunların böyle olduklarında ittifak vardır.

îftitâh (namaza giriş) tekbirlerinin alınması ile namaza başlanacağına göre, onu namazın dışında sayan Hanefî fukahasımn çoğunluğunca iftitâh tekbiri namazın şartındandır. Rükündendir (namazın içindendir) diyenlere göre ise, tekbîr ile namaz arasında bir fasıla olmadığı için namazın içinden, yani rükünlerinden sayılmıştır.

Bu sebeble cemaatle namaz kılanların, imamdan evvel iftitâh tekbirini almaları halinde ihtidalarının sahih olmadığında ittifak edilmiştir. Çünkü imama uymamış sayılırlar.

Namaza giriş tekbiri'ne gelince: Bu mevzuda Menhel yazarı şöyle diyor: "Cumhuru ulemaya göre bu hadis-i şerif namaza ancak Allahü Ekber sözüyle girilebileceğine, bu lâfzın dışında bir lafızla girilemeyeceğine delâlet etmektedir. îmam Ebû Hanife'ye göre ise, Allah'ı tazim ifâde eden lâfızlarla da namaza girilebilir."

Ancak bu lâfızlar içerisinden Allahu ekber lâfzını seçerek namaza onunla başlamak vacib olduğundan bu lafzı terketmek mekruh olur. Delili ise "Al-lahü ekber sözüyle başlamayan kimsenin^ namazı tamam olmaz." [303] mealindeki hadis-i şeriftir [304] ve: "Rabbİnin ismini anıp namazı kılan” [305] âyet-i kerimesi de buna delâlet eder. Çünkü burada geçen zikir kelimesi tekbirden daha kapsamlıdır.

îmam-ı Mâlik ile İmam Ahmed ve selef ulemâsının ekserisine göre ise, namaza ancak "Allahü ekber" lâfızıyla başlanabilir. İmam-ı Şafiî'ye göre ise, "Allahu ekber*' ve "Allahu'I-Ekber" lafızlarından biriyle başlanabilir. Bu iki lafzın dışında bir lafızla başlamak caiz değildir. Delili ise, mevzumuzu teşkil eden hadis-i şeriftir. Bu hadisten anlaşılan budur. Çünkü Ekber lâfzının başına "el" harf-i tarifini ilâve etmek hadis-i şerifte yerine getirilmesi emredilen "Allahu ekber” lafzına bir noksanlık getirmez, ancak bu lâfız yerine başka bir lâfız kullanmak, bu emre aykırı düşer.

"Allahu ekber" lafzından başka bir lâfızla namaza başlamanın caiz olmadığını söyleyen cumhur-u ulemanın delilleri ise, şunlardır:

Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte geçen "et-tekbir" kelimesinin başında bulunan harf-i tarifin "and" için olması dolayısıyla "Allahu ekber** lâfzına delâlet etmesi.

856 ve 857 numaralı hadisler;

Hz. Peygamberin bütün namazlarında devamlı "Allahu ekber” sözüyle başlamış olması.

Hanefi fakihlerinden Ebû Yûsuf'a göre, tekbir köjtünden gelen "Allahu ekber", "AUahu'I-Cebîr" Ie de girilebilir.

İmam Ebû Hanife ve İmam Muhammed "Cenab-ı Hakk'ı tazim ifâde eden bütün lâfızlarla namaza girilebilir" demektedirler. "er-Rahmanu Ekber" "Allahu Ecel*', "Allahu A'zam" gibi, ancak "Allahu Ekber" lafzı ile girmek vaciptir. Yukarıda zikredilen lafızlarla da namaza girilir ise de, namazın vacibi terk edilmiş olur.

Namazdan selâmla çıkma: Hanefi Mezhebinde, teşehhüd miktarı oturduktan sonra, namazdan isteyerek çıkmak, imam-ı Azam'a göre farz, İma-meyne göre vâcibtir. Ancak, namazdan çıkışın selâmla olması, ittifakla vâcibtir. Çünkü Hanefî Mezhebine göre "tek kişinin naklettiği (ahad) hadis'le ancak vâcib sabit olur" Binaenaleyh bu hadisde âhâd bir hadis olduğundan, Hanefilerce, selâm vererek namazdan çıkmanın hukmu vâcib olmakla beraber, mâlikiler ve Şâfiîlerce farzdır.

Hanefî Mezhebinde namazdan selamla çıkılmasının vâcib oluşuna delil, Ibn Mes'ud hadisidir. Resul-i Ekrem (s.a.) Ibn Mes'ûd (r.a.) a teşehhüdü öğretirken, "İşte bunu, bunu, yaptın mı namaz borcundan kurtuldun"

dediğine ve namazın tamamlanması için selâmdan soz etmediğine delâlet eden 857 numaralı hadistir. Ancak cumhura göre Hz. Peygamber'in

Ibn Mes'-üd'a selâmdan bahsetmemesinin sebebi, onun selâm lâfzında kusur etmemiş olmasıdır.[306]

Bazı Hükümler

1. Namazın sıhhati için taharet şarttır.
2. Namaza girmek ancak ıftıtah tekbınyle olur. Tekbîr farzdır.
3. Namazdan çıkış ancak selâmladır.Hanefilere göre selâmla çıkış vâcîbtir. Diğer mezheblere göre farzdır.[307]

32. Abdest Üzerine Abdest Almak

62... Ebû Gutayf el-Huzelî şöyle demiştir: Abdullah b. Ömer (r.a.)'ın yanında idim, öğleyin ezan okununca abdest aldı ve narnaz kıldı. İkindi vakti ezan okununca (tekrar) abdest aldı. Sebebini sordum, şöyle dedi:

Resûlullah (s.a.) "*Kim abdestli olduğu halde tekrar abdest alırsa, Allah o kimseye on iyilik sevabı yazar*" diye buyurdu.[308]

Ebû Dâvûd der ki; bu, Müsedded'in hadisidir. Tam olanı da budur.[309]

Açıklama

Allah Teâlâ'mn güzel ameller karşılığında verdiği mükafata sevab denir. Bir güzel amele verilen en az karşılıksa, on sevabtır. Bu 700 ve hatta daha fazla olabilir. Kulun ihlâsına ve Cenab-ı Hakk'ın takdirine göre bu miktar değişir.

Ebû Davud'un beyânına göre, Müsedded vasıtasıyla gelen bu hadis diğer ravi Muhammed İbn Yahya'nın rivayetinden muhteva bakımından daha tamdır. Fakat aslında İbn Mâce'nin Muhammed İbn Yahya'dan rivayet ettiği hadis Müsedded'inkinden de daha tamdır.[310]

Bazı Hükümler

1. Her zaman için abdestli de olsa kişinin abdest tazelemesi mustehaptır. Bu hususta yolcu ile yolcu olmayan arasında fark yoktur. Ulemânın çoğunluğu bu görüştedir. Ancak Zahirî Mezhebine ve Şiîlere göre ise, mukîm olanlara her namaz için abdest almak farzdır.

Bu hususta şu hadis-i şerif delil olarak gösterilmektedir: "Resûl-i Ekrem (s.a".) Mekke'nin fethine kadar her namaz için bir abdest alırdı. Fetih günü ise, bütün namazlarını bir abdest ile kılınca Hz. Ömer bunun sebebini sordu:

"Ya Resulüllah bu güne kadar hiç yapmadığınız bir iş yaptınız. Acaba bunu bile bile mi yaptınız" dedi. Resul-i Ekrem (s.a.) de:

“ Evet, bile bile yaptım" cevabını verdi.[311]

Bu görüş reddedilmiştir. Çünkü Resul-i Ekrem (s.a.) önceki uygulamasını farz olduğu için değil, sevab umarak öyle yapmıştı.[312]

33. Suları Pisleyen Şeyler

63....Abdullah b. Ömer'den demiştir ki, Nebî (s,a.)'e ehlî yabanî hayvanların uğrağı olan suyun durumunu sordular.Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu: "İki külle miktarında olan su pislik tutmaz"[313]

Ebû Dâvüd dedi ki; Bu Ibnu'l*Alâ'nın rivayet ettiği metindir, Osman b. Ebî Şeybe ve Hasan b. Ali, (Seneddeki Muhammed b. Cafer yerine) "Muhammed b.Abbâdb. Cafer'den"diyerek rivayet ettiler. Ebâ Dâvûd "doğrusu da budur" dedi.[314]

Açıklama

Bu hadis-i şerifin gerek rivayet edilen metinleri ve gerekse se-netleri çeşitli blup birini diğerine tercih etmek mümkün olmadığından manası ve hükmü üzerinde imamlar arasında görüş ayrılıkları vardır.

İmam Malik, bir kavlinde, İmam Ahmed ve Zahirîler, Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.)'nin rivayet ettiği:

"Su muhakkak ki temizdir; onu hiç bir şey pislemez"[315] Hadis-i şerifine bakarak; "Su az olsun çok olsun temizdir, ancak karışan pislik suyun üç özelliğinden birini değiştirirse ancak o zaman (su) pis olur. Çünkü bu konuda icmâ vardır" dediler.

Hanefî ve Şafîîlere göre ise, bu durum, suyun çokluğuna ve azlığına göre değişir. Az suyu pislik mutlaka murdar eder, çok su ise, renk.koku ve tat gibi üç özelliğinden biri bozulmadıkça pislenmez. Ancak Hanefîlerle Şafiî-ler, çok suyun miktarını tayin hususunda görüş ayrılığına düşmüşlerdir.

Şafiîlere göre, hecr küpleriyle iki küp su, çok sudur. Hadîs-i şerifte geçen "külle" işte bu küptür. İki kulle'yi ulemâ, S tulum olarak takdir etmişlerdir. Kimi de "iki külle, 408'Htre eder** demiştir ki buna göre.bir kuüe 204 litre oluyor. İki külle 408 litrelik iki küp eder.

Hanefî mezhebinde ise, çok su (Havz-ı Kebîr) yun miktarı hakkındaki görüşler şöyledir: Ebû Hanife'ye göre bir tarafı dalgalandığı zaman bu dalga karşı tarafa erişemeyecek kadar büyük olan göl, büyük, suyu çoktur. Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre ise (10 x 10 arşın) boyutları olan gölün suyu çok, göl ise büyüktür. Daha azı ise, az su (havz-ı sağır) dur.

Bir arşın 68 cm.dir. Eğer suyun çevresi daire şeklinde olursa, havz-i kebîr sayılabilmesi için çevresinin 36 arşın olması lâzımdır. Suyun derinliği hakkında kimisi bir arşın,kimisi bir karış demişse de Zeylaî su avuçlandığı

zaman taban görünmeyecek kadar yerin yüzünü örtmuşse su çok, havuz da büyüktür. En doğru görüş budur, demiştir.

Ebû Hanife'den zahir olan, rivayete göre, kullananın kanaati mühimdir. Avuçladığı zaman necasetin suyun bir ucundan öbür ucuna erişemeyeceği kadar çok olduğuna hükmederse, su çoktur. Yani havz-ı kebîr'dir. Yoksa su az, havuz küçüktür. Her insanın kanaat belirtmesi mümkün olmayacağına göre 10 x 10 arşın görüşü Hanefî mezhebinde ağırlık kazanmıştır.[316]

Bazı Hükümler

1. Yırtıcı hayvanların artıkları pistir.

2. Yine bu hayvanların sidikleri de pistir.

3. İki külle miktarına ulaşan bir su, kokusu ve tadı değişmedikçe içine pislik düşmekle pis olmaz. Fakat bunlardan biri değişirse, pis olur. imam Şafiî ile İmam Ahmed ve Ebû Sevr bu görüştedirler. Ancak bu görüşün dayanağı olan mevzumuzu teşkil eden hadis, senedi ve metin cihetiyle muzda-rib sayılarak tenkid edilmiştir.

4. Az olan suyun içine herhangi bir pisliğin düşmesiyle -üç özelliğinden biri değişse de, değişmese de- o su pis olur.

64....Abdullah b. Ömer (r.a.)'in rivayet ettiğine göre, Resûl-i Ekrem (s.a.)'e çölde bulunan suyun hükmünü sordular da Efendimiz cevaben yukarıdaki hadisi irad buyurdu.

65. ...Ubeydullah'dan, dedi ki; "Babam Abdullah b. Ömer bana Resûlullah'ın şöyle buyurduğunu haber verdi: "Su iki kulleye ulaştığında pis olmaz.”[317]

Ebû Dâvûd, Mammâdb. Zeyd (bu hadisi) Âsım'dan mevkuf olarak nakletti demiştir.[318]

Açıklama

Bu hadisin açıklaması bu hadis içinde geçerlidir. Hadis-i şerif, "çok suyun 2 kulleden (yaklaşık olarak 408 litre) ibaret olduğunu söyleyen İmam Şâfiî'nin delilidir.

Hanefî âlimleri külle hadisleri'ni muzdarib olmaları itibariyle delil olarak almamışlardır. Zira İmam Ahnied ve Dârukutnî'nin iki veya üç külle

şeklinde, İbn Mâce'nin Sünen'inde İmam Şafiînin hocası Vekî'in de iki veya üç kulleye ulaştığında Dârakutnî'nin diğer bir rivayetinde "su 48 kulleye ulaştığında necaset taşımaz" gibi çeşitli rivayetlerin bulunması sebebiyle hadisi muzdarib görüp delil olarak kabul etmemişlerdir. Bunun için de diğer hadislerden istifade ederek durgun suların ölçüleri hakkında yukarıda beyân ettiğimiz görüş ve ictihadlarda bulunmuşlardır. Şafiî, "bu hadis muzdarip de olsa, diğer rivayetler arasında en sahih olanıdır" diyerek onunla amel etmiştir.[319]

34 Buzâ'a Kuyusunun Suyu

66....Ebû Sa'îd el-Hudrî (r.a.) den rivayet edilmiştir ki; Resû-İullah (s.a.)'e hayız bezlerinin, köpek leşlerinin ve kokmuş nesnelerin atıldığı bir kuyu olan Buzâ'a kuyusundan abdest alabilir miyiz? diye soruldu. Resûlullah (s.a.) "Su temizdir, onu hiç bir şey pisletmez" buyurdu.[320]

Ebû Dâvûd dedi ki: Bazı râvîler, senedde geçen Abdullah b. Rafı yerine Abdurrahman b. Râfî demişlerdir.[321]

Açıklama

Zikri geçen Buzâ'a kuyusu Medine'de meşhur bir kuyu idi.Bulunduğu yer, çevresinden oldukça alçak olduğundan halkın çöplüklerini, köpek, leşlerini ve diğer pislikleri sel suları sürükler getirir buraya doldururdu. Hatta kadınlar hayız bezlerini de atarlardı. Bütün çevrenin suları bu çukurda kalan kuyuya aktığı için büyük bir havuz teşkil edecek kadar da çok su birikirdi.

Tirmizî şârihi Mubarekfûrî, bu hadis-i şerifle ilgili açıklamasında, bu sellerin aktığı yerin bir kuyu olduğunu, yoksa Hidâye müellifi Merğınânî'-nin zannettiği gibi bostanlar arasında akıp giden bir su olmadığını söylemiş ve eğer öyle olsaydı, kuyu ismi verilmezdi, üstelik ağzının çapı da altı arşın idi, demiştir.

Bu hadisin getirdiği hüküm ile kulleteyn (iki külle) hadisi'nin arasında bir çelişki var gibi ise de, gerçekte hiç bir çelişki bulunmamaktadır. Muhtelif mezheb âlimleri zahirde var gibi görülen bu çelişkinin giderilmesinde aşağıdaki te'villere baş vurmuşlardır:

1. Maliki ulemâsına göre yukanda da beyân edildiği gibi, az olsun çok olsun, akar olsun durgun olsun vasıflarından birini kaybetmedikçe (necasetin eseri üzerinde görülmedikçe) su pis olmaz. Binaenaleyh Buza'a Kuyusun-daki suyun evsâfı da değişmediği için onun suyu temizdir.

2. Şafiî ulemasına göre ise, durgun sular iki kulleyi aştığı takdirde pis olmaz. "Buzâ'a Kuyusundaki sular bu miktarı aştığı için pis değildir"

3. Hanefüere göre ise, Ebû Dâvûd Sarihlerinden Hattâbî ve İbn Res-lân'ın açıkladıkları gibi Buzâ'a Kuyusu, bilinen mu'tad kuyulardan biri değil; Beni Sâîde bostanlarına suyu akan bir pınardır. Buna göre Buzâ'a kuyusu, akan su hükmünde olduğundan ve necaset eseri görülmediğinden bu kuyunun suyu temizdir.

Buna rağmen bazı âlimler, böyle bir kuyu suyunun kullanılması insan tabiatı ve temizlik kaideleriyle bağdaşmayacağından bu kuyuya gelen nesâcetlerin yine sel suları ile akıp gittiğini, kalan suyun temiz bir su olduğu te'-viline gitmişler ve Mâlikî ve Şâfîi ulemasının te'viüerinde zorlama görmüşlerdir.

Hadis-i şerifte geçen "hayz bezlerinin, köpek leşlerinin atıldığı" tâbirlerine bakarak o zaman müslümanların bu kuyuya bu pislikleri kendi elleriyle attıkları sanılmamalıdır. Yukanda da işaret edildiği gibi, bu pislikleri oraya sel sulan veya rüzgâr sürükleyip getiriyordu. Tabii ki, o zaman Medine münafıklarının da böyle pislikleri buraya atabilecekleri düşünülebilirse de sulara ve ağaç altlarına abdest bozmaktan nehyedilen müslümanların bu işi yapacakları prensip olarak düşünülemez.[322]

Bazı Hükümler

1. Buza'a kuyusunun suyu temizdir.

2. Su ister az olsun, ister çok olsun vasıfları değişse bile içine bir pislik düşmesiyle pislenmiş olmaz.

Hz. İbn Abbas ile Ebû Hüreyre, Hasan Basrî, tbnü'l-Müseyyeb, İkri-me, İbn Ebi Leylâ, Sevrî, Davûd-u Zahirî, Nebat, Câbir îbn Zeyd, Mâlik ve Gazâlî bu hadis-i şerifin zahirine dayanarak, "Su ister az, ister çok olsun içine düşen bir şeyle pislenmiş olmaz,. Vasıflarının değişip değişmemesi de önemli değildir" demişlerdir. Oysa bir necasetle vasıflarından biri değişen suyla taharet yapılamayacağına dair icmâ' vardır. îbn Ömer (r.a.) ile Mücâ-hid, İshâk Ehl-i Beytten, el-Müeyyedbillâh, Ebû Tâlib, Nasır,

Mezheb İmamlarından imam Ahmed, Şafiî uleması ve Hanefî uleması ise; su kullanıldığı zaman içindeki pisliğin de kullanılmış olacağı düşüncesinden hareket ederek ve aşağıdaki hadis-i şeriflere dayanarak "İçine necaset düşen az su, vasıflan değişse de değişmese de pis olur" demişlerdir.

"Herhangi biriniz uykudan kalktığı zaman elini yıkılmadıkça (su) kab(ın)'a sokmasın, çünkü elinin nereden geleceğini bilemez” (bk. 104 nolu hadis)

"Birinizin kabını köpek yaladığı zaman İçindekini döksün. Sonra onu yedi defa yıkasın" (bk. 74 nolu hadis)

"Sakın hiç biriniz durgun suya işemesin" (bk. 69 ve 70 nolu hadisler) "Müftüler sana fetva verseler bile sen fetvayı kalbinden al."[323] "Şüphe vereni bırak, şüphe vermeyene bak"[324] "Su iki kütleye ulaşınca pis olmaz" (bk. 65 nolu hadis)

Bu görüşte olan ulemâya göre bu hadis-i şerifler açıklamakta olduğumuz1 hadisin hükmünü tahsis edmişlerdir.

Birinci görüşü savunanlara göre ise ikinci görüşü savunanların dayandığı hadislerde kendi görüşlerini destekleyen kesin bir ifâde yoktur.

67....Ebû Sa'îd el-Hudrî'den rivayet edilmiştir, dedi ki: Resûlül-lah (s.a.)'e köpek leşlerinin, hayız bezlerinin ve insan pisliklerinin atıldığı (bir kuyu olan) Buzaa kuyusundan sana çekilen su hakkında ne dersiniz? diye sorulduğunu işittim. Resûlullah (s.a.) de; "Muhakkak kî su temizdir ona hiç bir şey pisleyemez" buyurdular.[325] Ebû Dâvûd der ki: "Kutebye b. Said'i şöyle derken işittim: "Ben Bu-zâa kuyusunun kayyimine (bekçisine) kuyunun derinliğini sordum; "Bu kuyuda su en çok olduğu zaman insanın kasığına (kadar) çıkar*' Ben de azaldığı zamanki halini sordum. "Bana avret mahallinin aşağısına kadar çıkar" diye cevap verdi.

Ebû Dâvûd der ki: "Ben Buzâa kuyusunu cübbemle ölçtüm. Onu kuyunun Üzerine serdim, sonra çıkarıp ölçtüm de eninin altı arşın olduğunu gördüm. (Bir zira (arşın) dirsekten orta parmağın ucuna kadar olan uzunluktur) Kapıyı açıp da beni içeriye sokan kapıcıya, bu kuyunun eski kapısında bir değişiklik oldu mu? diye sordum, "hayır" cevabını verdi. Kuyudaki suyun renginin bozuk olduğunu gördüm."[326] [327]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen, "avret mahalli” nden maksat, İbn Reslan’a göre,"diz kapağt"dır. Kuyudaki suyun uzun zaman kuyuda kalması ve içine ağaç yapraklarının düşerek çürümesiyle renginin bozulmuş, olduğu düşünülebilir. Ancak uzun süre kalmaktan ve yosun bağlamaktan, içinde yaprakların çürüyüp dağılarak rengini veya kokusunu bozmasından dolayı su temizleyicilik vasfını kaybetmez. îbn Sîrin'in görüşü ile İmam Mâlik'den gelen bir rivayet istisna edilirse, bu gibi sularla abdest alınabileceği hususunda ittifak vardır.

Hanefî mezhebinde de, yapraklar suyun incelik ve akıcılığını bozmadığı müddetçe böylesi su ile abdest alınabilir. Suyun tabiatı denilen incelik ve akıcılığı bozulduğu takdirde su, mukayyed su hükmüne geçeceğinden hadesten taharette kullanılamaz.[328]

Bazı Hükümler

1. Her ne kadar bu hadis suyun içine necaset düştügünde suyun pis olmayacağına delâlet etmekte ise de

böyle bir suyun pis olacağına dair icmâ' ve hadisler vardır. (Bir önceki hadisin şerhine bakınız.)

2. Pisliklerin topluma ve mahalle sakinlerine zarar vermeyecek uzak bir yerde toplanmasında bir sakınca yoktur.

3. Kadınlar, özel hallerinde kullandıkları, kullanılamayacak hale gelmiş bez parçalarını atabilirler. Ama bunların herkesçe görülmeyecek bir yere bırakılması uygun olur.

4. Meclis olduğu kesinlikle bilinmediği takdirde kuyu ve pınar sulan kullanılabilirler.

5. Şüpheli olan durumlarda, bilen bir kişi varsa, malûmat edinmek için soru sorulabilir.Özellikle böyle bir titizlik abdest alınacak sular hakkında gösterilmelidir.[329]

35. Suyun Cünüp Olmayacağı

68....İbn Abbâs’dan, şöyle demiştir: Resûlullah (s.a.)'ın hanımlarından biri Cefne denilen büyük bir kapta gusletti. Sonra da Resul-i JEkrem o kaptan abdest almak veya gusletmek için gelince

"Ya Resulellah ben cünüp idim" dedi.
Bunun üzerine Resûlallah şöyle buyurdu:
"*Su cünııp (pis) olmaz.*"[330] [331]

Açıklama

Hadis-i şerifte sözü geçen hanımın, mü'minlerin annesi ve İbn Abbas'm teyzesi Meymûne (r.anhâ) olduğunu Dârakutnî haber vermekte ve bu hadisi şöyle rivayet etmektedir: "İbn Abbas teyzesi Mey-mûne'nin şöyle dediğini nakleder: Cünuptüm, bir kapta yıkandım, biraz su artırmıştım. Hz. Peygamber geldi, yıkanmak istedi de: "Yâ Resûlallah ben o sudan yıkanmıştım" dedim. Peygamber (s.a.) de "Su cümıp olmaz" dedi ve o sudan gusletti. Ayrıca bu hadisi İbn Mâce de rivayet etmiştir.[332]

"Cefne'de yıkandım" sözü, "cefneden su alarak yıkandım" anlamına gelmektedir. Meymûne (r.a.) cefnedeki su ile yıkandığı için elinin girip çıkmasından dolayı suyun pis olduğunu zannederek, Resûlullah'a durumu haber vermiş, bunun üzerine de Resûl-i Ekrem "Su cünup olmaz" buyurmuşlardır. Bilindiği gibi cünuplük manevî pislik olduğundan maddi pislikle kıyas edilemez. Cünup olan bir organın dokunduğu su pis olmaz. Resul-i Zişan Efendimizin bu sözüyle açıklamak istediği husus budur.

Cünup, uzak demektir. Nitekim memleketinden uzak kalan kimselere de "cünup" denir. Gusl icâbeden kişiye cünup denilmesinin sebebi, namazdan, Kur'ân okumaktan ve mescidlerden uzak kalmak durumunda olduğundandır.

Hadis-i şerifteki "su cünup olmaz" sözüyle "su pis olmaz" demek istendiğinden terceme de bunu da göstermeye çalıştık.

Nihâye'de îbn Abbâs'dan rivayet edilen bir hadis-i şerifte: "Dört şey cünup olmaz: İnsan, toprak, elbise, su" buyurulmuştur.[333] Binaenaleyh insan cenabet halinde de pis olm az, onunla musâfaha edenin eli pislenmez, artığı pis olmaz. Toprak da Üzerinde bir cünup yıkanmakla pis olmaz. Cünup bir kimsenin terinden ıslanmakla elbise ve üzerinde cünubun yıkanmasıyla da toprak pis olmaz. Ayrıca Meymûne (r.a.) validemizin Resûluİlah'ın sünnetine uyarak elini kaba sokmadan yıkamış olduğu muhakkaktır. Eliyle su alarak yıkanmış olması da mümkündür. Bu durumda cünub olan kişinin elini kaba batırarak kaptan su alıp ellerini dışarıda yıkaması suyu pislemez. Dolayısıyla kaptaki su müstamel olmaz. Fakat elini dışanda,temizlemeden,

cenabetten temizlenmek maksadıyla kaba soksaydı, suyun sadece eline temas eden kısmı müstamel (kullanılmış) su olur ve temizleyicilik vasfını kaybederdi. Fakat bu durumda da suyun yarıdan fazlası tahir ve mutahhir (temizleyici) olduğundan suyun temizleyicilik vasfı yine kaybolmazdı.

Her ne kadar, daha sonra gelecek olan Humeyd Hadisinde, kadının artığı ile gusül yapılamayacağı bir mânâ sezilirse de aslında hadiste açıkça böyle bir mânâ yoktur. Buna göre Humeyd Hadisindeki hüküm "evlâ olan yıkanılmamasıdır" şeklinde te'vil edilerek, Humeyd hadisiyle mevzumuzu teşkil eden hadis arasındaki zahirî tearuz giderilmiştir.[334]

Bazı Hükümler

1. Kadının guslünden arta kalan su temizdir. DolayısıyIa cünup olan kişi gusul âdâbma riâyet ederek yıkanan bir kimseden arta kalan suyla gusledebilir,İmam Ebû Hanife, imam Mâlik ve Şafiî ile cumhuru ulemâ bu görüştedirler.

2. İnsanın cenâbetliği hakiki bir necaset değil, hükmî bir necasettir.

3. Abdest ve gusülde kullanılan su temiz ve temizleyicidir, imam Mâlik ile Nehâ'î, Hasan Basri ve İmam Sevrî bu görüştedirler. Fakat abdest ya da gusülde kullanılmış olan suyun temizleyicilik vasfının kalmadığına hükmeden fıkıh ulemâsı, Hz. Meymûne'nin bu suyun içine girerek yıkanmadığını, suyu kaptan alıp dışanda yıkandığını ve Hz. Peygamber'in yıkandığı artık suyun kullanılmış su olmadığını söyleyerek bu gjörüşe itiraz etmişlerdir.[335]

36. Durgun Suya Küçük Abdest Bozmak

69....Ebû Hüreyre (r.a.) Resûlullah (s.a.)'in şöyle buyurduğunu haber verdi.

"Sîzden biriniz sakın durgun suya abdest bozmasın, (ola ki) biraz sonra ondan gusleder"[336]

70....Ebû Hureyre (r.a.) Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur, dedi:

"Sakın sizden biriniz durgun suya küçük abdest bozmasın, ve cünuplükten dolayı ondan gusletmesin!'[337] [338]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen "küçük abdest bozmasın" ifadesiyle durgun suya bevletmenin yasaklanmasının sebebi, o suya abdest almak veya gusl etmek için ihtiyaç iduyulacağındandır.

Görüldüğü gibi hadis-i şerifte hem suya bevletıhekten, hem de o suyla yıkanmaktan ayrı ayrı nehy vardır. Zira,

a. 65 numaralı hadis-i şerifin açıklamasında da geçtiği gibi, durgun sular az olduğu zaman içine düşen necasetle pis olur:

b. İnsanların istifade edebilecekleri herhangi bir yere bevletmek yasaklanmıştır.[339] Binaenaleyh suya bevletme ile suçja yıkanma birbirinden farklı şeylerdir. Az olan su içerisine bevledilmekle pis olduğu gibi abdest veya gu-sülde kullanılmakla da müstamel olur.

Hanefî Mezhebinde sahih olan görüşe göre müstamel (kullanılmış) su temizdir. Temizleyici değildir. Yani bu sudan üzerimize bir sıçrama olursa Üzerimiz pislenmez. Fakat bu su ite ne abdest alınır ne de gusledilir.

Fukahâmn beyânına göre müstamel su, insanın üzerine sıçradığında vesveseye sebebiyet verir. Bu yüzden sıçratmamaya dikkat edilmelidir.[340]

Bazı Hükümler

1. Hadis-i şerif havz-ı k6bir olmayan durgun suya bevl etmenin haram olduğuna delâlet etmektedir. Lâkin daha Önce 63 no'lu hadiste ve onu takib eden hadislerde beyân edildiği üzere havz-ı kebîrolan sulara bevletmek o suları pisletmez. Büyük abdestin hukmu de küçük abdest gibidir. Lâkin evlâ olan çok suya da bevletmekten sakınmaktır. Bu mevzuda İmam Nevevt şöyle der;

a. Akan çok su içinde küçük abdest bozmak, haram değildir. Çünkü yasak, durgun suya attir. Fakat akan ve çok olan su içinde küçük abdest bozmaktan sakınmak daha iyidir.

b. Akan su az ise, Şâfiîlerden bir cemaate göre içinde işemek mekruhtur. Fakat muhtar kavle göre haramdır. Çünkü Şafiî ve başka müctehidlerin mezheblerine göre o su necis olmuş olur, kirletilmiş olur. Başka adamlar o suyu temiz sanarak kullanabilir ve aldanmış olabilirler.

c. Eğer su durgun ve çok ise Safîlere göre içinde işemek mekruhtur, haram değildir. Haram sayılması da tamamen isabetsiz değildir...Çünkü muhakkak âlimlere ve usûlcülerin ekserisine göre yasaklama haram

kılınmayı gerektirir. Aynca yasaklama nedeni olan kirletme burada da mevcuttur. Yasaklamanın diğer sebebi olan pislenme'ye gelince; eğer işeme ile bu suyun evsafı değişmiş ise, necis sayılması, icmâ' ile sabittir. Ebû Hanife ve ona muvafakat eden âlimlere göre bir tarafı hareketlendirildiği takdirde karşı tarafında da hareket görülen su, içine necasetin düşmesi ile pis olmuş olur.

d. Durgun ve az su içinde abdest bozmaya gelince, Şâfîüerden bir cemaate göre mekruhtur. Fakat doğru ve muhtar olan kavle göre haramdır. Çünkü, böylesi suya karışan sidik, onu necis eder, kullanılmaz hâle getirmekle mâ (su) olmaktan çıkarır, bilmeden başkasının onu kullanıp aldanmasına sebep olur.

Âlimler demişler ki suda büyük abdest bozmak küçük abdest bozmak gibidir; hattâ daha çirkindir. Bîr kab içinde abdest bozup onu su içine dökmenin hükmü de su içinde abdest bozmak gibidir. Keza bir su kenarında küçük abdest bozmak suretiyle sidiğin akıp suya karışmasına sebebiyet vermenin hükmü de aynıdır. Bütün bunlar mezmum, çirkin ve yasaklanmış fiillerdir.

Hatta âlimler, su yollarında ve suya yakın yerlerde suya kanşmasa bile abdest bozmayı mekruh görmüşlerdir.[341]

2. Az suyun içine girerek yıkanmak yasaktır.

3. Az otsun çok olsun durgun suyun kirletilmemesi, çevre sağlığı bakımından oldukça önemlidir.[342]

37. Köpeğin Artığı İle Abdest Almak

71....Ebu Hureyre (r.a.)fden rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "*Sizden birinin kabını köpek yaladığı zaman onun temizlenmesi, (birincisi toprakla olmak şartıyla) yedi kere yıkanmasıdır*".

Ebû Dâvûd dedi ki: "Bu hadisi "birincisi toprakla olmak" ilâvesiyle Eyyûb ve Habtb b. Şehid, Muhammenden rivayet etmişlerdir."[343]

Açıklama

"Vüluğ" köpeğin dilinin kenarıyla su içmesi anlamındadır.Bu mevzuda farkh akı rivâyet vardır, rititün btf rivayetler şu dört hususu ihtiva etmektedir:

1. Birinci yıkayışta toprakla ovunuz.

2. Yedincisinde, toprakla ovuverirseniz de caizdir. Ancak birincide toprakla ovmanız daha iyidir.

3. Bu yıkayışların herhangi birisinde toprakla ovmanız yeterlidir.

4. Sekizincide toprakla ovunuz.

Menhel yazan bu rivayetlerin arasını şöyle birleştirmiştir:

"Birinci yıkayışı toprakla yapmak en iyi ve en mükemmel olanıdır.Yedinciyi toprakla yıkamak en iyisi olmamakla beraber caizdir. Geriye kalan yıkayışların herhangi birini toprakla yapmak da yeterlidir.”

Nevevî, "Sekizincide toprakla ovun" rivayeti bizim(şâfîilerin) ve aynı zamanda cumhurun mezhebidir. Zira hadisten murad, kabı yedi defa yıkayın ama bunların birinde suyla toprağı karıştırarak yıkayın, demektir. Bu bakımdan toprak su yerine geçmiş ve ona sekizinci yıkama denmiştir" görüşündedir.[344]

Lâkin îbn Dakiki'1-lyd buna itiraz ederek, "Sekizinci yıkayışı toprağa bulayarak yapınız" emri bu hususta herhangi bir te 'vile imkân vermeyecek kadar açıktır. Eğer ilk yıkayış toprakla olmuşsa sekizinci yıkayış da su ile olmuştur" demektedir.

Bazıları "Hanefüerle Mâlikfler bu hadisin zahirine muhalefet ederek toprakla yıkamaya itiraz etmekte fakat yedi kere yıkamayı kabul etmektedirler" demişlerse de, kendilerine şu cevap verilmiştir: "Toprakla sürtmek imam Mâ-lik'in rivayetinde yoktur. Fakat yedi kere yıkamak ona göre mendubtur. Çünkü İmam Mâlik'e göre köpek pis değildir."

Mâliklerden bazılarına göre, çoban ve av köpeklerinin yaladığı kabı yıkamak gerekmez. Ancak beslenmesine izin verilmeyen köpeklerin yaladığı kabı yıkamak menduptur.

Mâlikîlerden bazılanda "kuduz köpeğin yaladığı kap yıkanır, diğerleri yıkanmaz" derler.

Hanefîlere göre ise, kabı yedi kere yıkamak ve toprakla ovmak icabet-mez. Ebu Cafer "et-Tahâvî, Hanefîlerin bu konudaki görüşünü şöyle özetlemiştir: "Köpek ağzını kabın içine sokarsa o kabı hemen dök, sonra üç kere yıka"[345] hadisini de Hz. Ebu Hüreyre rivayet etmiştir. Yedi defa yıkamanın vücubu bu hadisle kaldırılmıştır. Çünkü yedi defa lâfzını daJEbû Hurey-re rivayet etmiştir. Hiç bir sahâbinin Efendimizden işittiğinin tersine amel etmesi veya fetva vermesi helâl olmaz. Demek ki, ikinci hadis birincinin hükmünü kaldırdığından ikinciyle amel etmiştir. Ebû Hureyre'den

rivayet eden râviler için bu hadis haber-i âhad obuası bakımından zayıf sayılabilirse de haberi bizzat Resûlullah (s.a.)'dan işiten Ebû Hureyre (r.a.) için zayıflık mevzuu bahs değildir. Zaten onunla amel etmiştir.[346]

Bazı Hükümler

1. Köpek pistir. Çünkü salyasının pis olduğu kabul edilince, salyanın çıktığı bedenin de pis olduğunu kabul etmek gerekir ki cumhurun görüşü de budur.

2. Maliklerin köpeğin temiz olduğuna dair delili bu hadis değil, "Avcı hayvanların size tutuverdiklerinden de yeyin"[347] mealindeki âyet-i kerîmedir.

"Mademki onların tuttukları av temizdir, öyleyse köpeklerin avlar üzerine akıttıkları salyaları ve dolayısıyla kendileri de temizdir" diyorlar. Bir de Buhârî'deki Hz. Peygamber zamanında köpeklerin mescide serbestçe girip çıktığım ifâde eden hadisi delil getiriyorlar.

Halbuki âyette köpeğin yaladığı hayvanın helal kılınması, köpeğin av Üzerine akan salyasının da temiz olmasını ve yıkanmamasını gerektirmez. Salyanın pisliği ve yıkanması gerektiği, temizlikle ilgili umûmî hükümler içerisinde ifâde edilmiştir. Avı yıkamanın gerekmediği kabul edilse bile, bu, avlara ait özel bir durum olabilir. Köpeğin mescide girmesi de onun temizliğine delâlet etmez. Hafız İbn Hacer bunun, İslâm'ın ilk günlerinde böyle olduğu: mı, sonra köpeklere kapıların kapatıldığını söylüyor.

3. Köpeğin yaladığı şey pistir.

4. Köpeğin yaladığı şeyi yedi kere veya üç kere yıkamak vaciptir. Kuduz mikrobunu öldürmekte en te'sirli ilâcın, onun bulunduğu yeri toprak ve su karışımıyla sürtmek olduğundan[348] hadis-i şerifte geçen köpeğin bandığı kabı su ve toprakla ovmak emrine uymak tıbbî yönden daha ihtiyatlıdır.

5. Pisliğin içine düşdüğü kabın içindeki sıvı ise, pislik olduğu yerde kalmaz, hepsim kirletir.

72....İki ayrı senedle, aynı mânâda Ebû Hureyre'den mevkuf olarak bir hadis daha nakledilmiştir. Ancak onda Ebû Hureyre: "Kedinin su İçtiği kap bir kez yıkanır" cümlesini ilâve etmiştir.[349] [350]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis bir kedinin su içtiği kabın yıkanmasını em-retmektedir. Ancak bu, kedinin salyasının pis olduğundan değil, sadece temizliğe riâyet içindir. Nitekim 75 numaralı hadis-i şerif de buna delâlet etmektedir.

2. Hanefîler bu hadisle yabanî kır kedisinin artığının, sütünün ve salyasının pis olduğuna hükmetmişlerdir. Çünkü bu kediler dağlarda pis etlerle beslendiklerinden, pis etlerden meydana gelen salya ve sütün de pis olacağı tabiidir. (Bu konu 75 numaralı hadisin şerhinde ele alınacaktır).

73....Ebû Hureyre (r.a.) hazretlerinden rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Köpek bir kaba bandığı zaman yedincisi toprakla (olmak şartıyle) onu yedi kere yıkayınız."

Ebû Dâvûd; "bu hadisi Ebû Salih, Ebû Rezîn, el-A 'rac ve Sabit el~Ahneft Hemmâm b. Münebbih ve Ebu's-Sûddî Abdurrahman Ebû Hureyre'dert rivayet ettiler ama topraktan bahsetmediler" dedi.

Bu hadisin hükümleri, yukarıdaki hadiste verildiği gibidir.

74....Abdullah b. Muğaffel'den, dedi ki; Resûlullah (s.a.) köpeklerin öldürülmesini emretti. Sonra da "Bu insanlara ne oluyor ki (bütün) köpekleri öldürüyorlar?" buyurdu. Koyun ve av köpeğinin öl-dürülmemesine ruhsat verdi. Sonra şöyle buyurdu: "Köpek bir kabı yaladığı zaman onu yedi kez (su ile) yıkayın, sekizincide toprakla ovuşturun!"[351]

Ebû Dâvâd dedi ki: "îbn Muğaffel böyle dedi."[352]

Açıklama

Köpeklerin öldürülmesinin sebebi Müslim'de şöyle açıklanmıştır:"Cebrâil (aleyhisselam) Resulüllah (s.a.) ile belli bir saatte buluşmak üzere sözleşmişti. Saat geldiği halde Cibril gelmedi. Resûlullah (s.a.) in elinde bir sopa vardı, onu elinden bıraktı ve: "Ne Allah vadini bozar, ne de Resulleri" dedi. Sonra bakındı, bir de ne görsün sedirin altında bir köpek eniği!

"Ya Âlşe; bu köpek boraya ne zaman girdi?" diye sordu. Âişe;

"Vallahi bilmiyorum, dedi. Derhal köpek çıkarıldı. Ve hemen arkasından Cibril geldi. Resûlullah (sallallahü aleyhi vesselem)

“Benimle sözleştin, ben seni bekledim. Ama gelmedin" dedi. Bunun üzerine Cibril:

“Bana senin evindeki köpek mani oldu. Biz içinde köpek ve resim bulunan eve girmeyiz" dedi.

Resûlullah ogün sabah olur olmaz köpeklerin öldürülmesini emir buyurdu. Hatta küçük bahçe köpeğini öldürüp, büyük bahçe köpeğini bırakıyordu.[353]

Bunun sebebi "o zamanki halkın, gönlünü köpek besteme sevdasına kaptırmağıdır" diyenler de vardır. Fakat hadis-i şerifte belirtildiği gibi, daha sonra bu köpekleri öldürme emri yürürlükten kaldırıldı. Ancak bu emir siyah ve yırtıcı köpekler için geçerli oldu. Ulemânın bir kısmı bu görüştedir, ulemânın ekserisi ile Îmam-Mâük ve taraftarları ise, "Beş şey vardır ki Haremi Şerifde de öldürtilebilir" mealindeki 1846-1848.hadis-i şeriflere dayanarak beslenmelerine izin verilen çoban, av ve ziraat köpekleri dışında bütün köpeklerin öldürüleceğine hükmetmişlerdir. Yırtıcı köpeklerin öldürülmeleri günümüzde de görülen bir hâdisdir. Bu sebeble yırtıcı köpeklerin öldürülmelerine itiraz söz konusu değilse de siyah köpeklerin Öldürülmesindeki hikmeti soranlar her yerde bulunmaktadır.

İbn Kuteybe konuyu şöyle açıklamaktadır: "Çünkü köpeklerin alaca-sız siyah olanları, insanlara en zararlı olanı ve en ısırganıdır. Köpekler de diğerlerinden ziyâde onlara saldırırlar. Bununla beraber o faydası en az olan ve bekçiliği en kötü olandır. Avlamaktan en uzak (kabiliyetsiz) olan ve en çok uyuklayan da odur. [354]

Hz. Peygamber "Siyah köpek şeytandır" (bk. 702 nolu hadis) beyânı ile siyah köpeğin, köpeklerin en kötüsü olduğunu ifade etmek istemiştir. Tıpkı, "O azgın şeytandan başka bir şey dejildir", "O ancak parçalayıcı bir ars-landır", "o parçalayıcı bir kurttur" denildiği gibi... Bu sözler ile sadece o kimsenin bunlara benzediği kast edilir.[355]

Resûlullah'ın Medine'nin köpeklerini öldürtmeğine gelince bunda onun, "Eğer köpekler ümmetlerden bir ümmet olmasaydı onların öldürülmelerini emrederdim."[356] beyânını nakz edecek bir şey yoktur. Çünkü Medine onun zamanında, meleğin vahy indirdiği yer idi. Rahmet melekleri ise, içinde köpek veya resim bulunan eve girmediğinden, Medine'de evlerde köpek beslemek yasaklandı. Bu yasağa aldırış etmeyerek köpek besleyen kimseler de evleri rahmet meleklerinden mahrum kalmak suretiyle

cezalandırıldı. Ancak Azrail aleyhisselam ve Hafaza Melekleri ise, her eve girerler.

Ulema metinde gecen "Köpeklerden banlara ne?" sözünden, "niçin evlerinde köpek besliyorlar?" manasım çıkararak ihtiyaç olmaksızın sadece zevk için köpek beslemenin haram olduğunda ittifak etmişlerdir. Fakat ihtiyaç duyulduğu zaman köpek beslemekte bir sakınca görmemişlerdir.

Avcılık için, hayvanları ve ekinleri beklemek için köpek bir ihtiyaçtır. Binaenaleyh bu durumlarda köpek beslemek caizse de, tâlim için ve evleri beklemek için beslemekte ihtilâf vardır. Bu hususta mezheblerin görüşü şöyledir:

1. Şâfiî ulemâsından Nevevî şöyle demektedir: Bizim mezhebimize göre, ihtiyaç yokken köpek edinmek haramdır. Ama av, ziraat ve hayvan muhafazası gibi işler için köpek edinilmesi caizdir. Evleri, sokakları ve bunlara benzer yerleri muhafaza için köpek edinilip edinilemeyeccği hususunda iki görüş vardır. Birinci veçhe göre caiz değildir. Çünkü hadislerin zahirleri ziraat, av ve çoban köpeğinden maadasını sarahaten yasak etmektedir. Esah olan görüşe göre, bu üç nevi köpeğe kıyas edilerek diğerlerini edinmek de caizdir. Acaba köpek yavrusu edinerek av, ziraat ve hayvan muhafazası hususlarında eğiterek yetiştirmek caiz midir? Bu meselede de iki görüş vardır. Doğru olanı ise caiz oluşudur.

2. Mâûkîlerden bazıları, edinilmesi câlz olan köpeğin hangi köpek olduğuna bu hadisi delil getirmişlerdin Binaenaleyh çoban köpeği, av köpeği ve ekinleri bekleyen köpeğin beslenmesinde bir sakınca yoktur, demişlerdir. Aynı zamanda bu cins köpeklerin temiz oldukları görüşünü de benimsemişlerdir.

3. Hanefî mezhebinden Kemaleddin Îbnu'l-Hümüm, Fethü'l-Kadîr adlı eserinde, "köpeği av, yahut hayvan, ev ve ziraat muhafazası için edinmek icma ile caizdir. Lâkin hırsız, yahut düşman korkusu olmadıkça onu eve sokmamalıdır" demektedir.[357]

Bazı Hükümler

1. Hadis'i şerif Allahu Teâlâ'nın kullarına lutüf ve mer-hametle muamele ettiğine bir delildir. Çünkü Resulünün diliyle ihtiyaç duydukları av köpeğine, çoban köpeğine ve ekin bekleyen köpeğe izin verdi de

melâikenin eve girmesine mâni olan ve insanları korkutan köpeklerin beslenmesini, aynı zamanda insanların sevabını da azaltacağı için yasakladı.

2. Köpek taşıma, bir gayeye matuf olduğundan, insanların menfaatına olmayan, süs köpeği ve faydasız bütün köpeklerin taşınması yasaktır.[358]

38. Kedi Artığı

75....Ka'b b. Mâlik'in kızı Kebşe'den rivayet edilmiştir: Kebşe, Ebû Katâde'nin oğlunun nikâhlısı iken Ebû Katâde onun yanına geldi ve (gelin) Kebşe de O'na abdest suyu getirdi. Hemen bir kedi gelip o sudan içmeye başlayınca, Ebû Katâde kabı eğdi ve kedi suyu içip bitirdi. Kebşe dedi ki; Ebû Katâde, benim kendisine baktığımı görlince, "Ey kardeşimin kızı, acâib mi buldun?" dedi. "Evet" dedim. O da: Rasulüllah (s.a.), "Kedi pis değildir. Çünkü o devamlı olarak etrafınızda dolaşan hayvanlardandır" buyurdu, dedi.[359] [360]

Açıklama

Buradaki "Ey kardeşimin km" sözünden Kebşe'nin Ebû Kebşe' nin Ebu Kadate o!dUğu manası çıkanlmanuhdır. Çünkü araplar arasında her hangi bir kimseye "Ey kardeşimin oğlu", "yeğen, emmioğhı" v.s. diye çağırtnakk bir âdettir. Islâmî gelenekte de bu şekilde hitab caizdir. Zira bütün mü'minler kardeştirler. Bu hadis-i şerif hakkında Tirmia "hasen-sahîh" demiştir.

Bu hadis-i şerife göre kedinin ağzı ve artığı temizdir. İmam Mâlik Şafiî, Ahmed, Ishâk ve Sahâbe-i kiram'm ekserisinin görüşü budur. Ancak Ebû Hanife ve taraftarlarının görüşü ise, şöyledir: Ev kedisi devamlı etrafımızda dolaştığı için onun pisliğinden insanların korunması imkansızdır. Bu yüzden şeriat onu temiz saymıştır. Bu bakımdan ev kedisinin ağzı ve artığı temizdir. Binaenaleyh İmam A'zam ve Muhammed'e göre; "başka bir su varken kedinin artığım kullanmak tenzihen mekruhtur, Başka su yoksa, bu kerahet kalkar." Gerçekten de kedi ağzını pislikten korumaz. Bu husus aynen sabahleyin kalkan kimsenin gece elinin pislenmesi ihtimalinden dolayı elini yıkamadan kabuı içine sokmasının yasaklanmasına benzer. Bu açıdan bakılırsa, kedinin artığı tenzihen mekruhtur. Fakat kedinin bir pisliği yaladığı görülerek ağzının pisliği kesin olarak bilinirse artığının da

pisliğine; fakat su içerek ağzım temizlediği de kesin olarak bilinirse, artığının temizliğine hükmedilir. İşte Hz. Peygamberin kedinin artığından abdest aldığım İfâde eden hadisler de bu manaya hamledilmiştir.

Diğer bir rivayete göre kedinin eti pis olduğundan dolayı artığı mekruhtur. Bu açıdan bakılınca da kerahet-i tahrimiye ile mekruhtur. Fakat bu hususta en kuvvetli görüş tenzihen mekruh olduğudur.

Kedilerden sakınmak imkânsız olduğundan İslâmiyet bunları pis saymamıştır. Bu aynen, başkalarına hiç bir zaman izin istemeden evlere girmek caiz olmadığı halde her zaman evde bulunduklarından dolayı üç vaktin dışında evin baliğ olmamış çocuklarına ve hizmetçilerine izinsiz olarak evlere girme ruhsatının verilmesine benzer. Binaenaleyh bu hadis-i şerifte her ne kadar kedilerin arttığının temizliği belirtilmişse de temiz su varken kullanılmamalıdır.

Eğer kedinin su içip ağzının temizlendiği görülürse, artık o kedinin artı-ğı temizdir. Hadiste ifade edilen kedinin içmesi için kabın eğilmesi hâdisesi- , nin sebebi budur. Bu durumda, o suyu kullanmakta kerahet yoktur. Çünkü kedinin ağzının pis olması ihtimali kalmamıştır. Fakat ağzının pislendiği ke- i sinlikle bilindiği zaman, artığının da kesinlikle pisliğine hükmedilir.[361]

Bazı Hükümler

1. Kişi bilmedigmi bir bilene sormalıdır.

2. Zararsız olan hayvanlara merhametli davranılmalıdır.Zararlı olan hayvanlara işkence çektirmeden öldürülmesine cevaz verilmistir.

3. Kedinin artığı temizdir.

76....Dâvûd b. Salih annesinden rivayetle dedi ki; Birgün eski hanımefendim benimle Âişe (r.a.)'ye keşkek gönderdi. O'nu namazda buldum. Bana, elimdekini yere koymamı işaret etti. (Koydum) ve birden bire bir kedi geldi keşkek'ten bir parça yedi. Âişe (r.a.) namazı bitirince, kedinin yemiş olduğu yerden yemeye başladı ve:"Rasûlul-lah (s.a.): "Kedi pis değildir. O ancak sizin etrafınızda dolaşan hayvanlardandır" buyurmuştur. Ben Resulüllah'ı (s.a.) kedi artığıyla abdest alırken de gördüm"[362] dedi.[363]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen "herîse" ttirkçede keşkek denilen, döğülmüş etle buğdaydan yapılan bir yemektir.Ümmü Dâvûd' un ismi kitablarda açıkça zikredilmemiştir. Ancak Zehebî Mizanü'l-İ'tidâl'da şu kadarcık bir malumat vermektedir:

"Bu hanımın ismi açıklanmamış olup Dâvûd b. Salih et-Temmâr'ın annesidir. Kendisini Hz. Âişe'ye gönderen de onu hürriyetine kavuşturan hanımefendisidir."

Hz. Âişe validemizin, kedinin yediği yerden yemesi, kedinin artığının yenilebileceğini göstermek, bu hususta dinin hükmünü açıkça bil-fül ortaya koyarak onun yayılıp bilinmesine hizmet etmek gayretinden ileri gelmektedir. Eğer kedinin ağzının değdiği yeri atsa ve yemeseydi, kedinin artığı pis zannedilecekti.

Hz. Âişe validemizin namazda işaret etmesi hususu ise, namaz içinde yapılıp da "amel-i kesir" derecesine varmayan küçük hareketlerin namazı bozmadığının işaretidir.

Bilindiği gibi "amel-i kesîr" çok iş, "amel-i kalîl"de "az iş" anlamına gelir. Amel-i kesir namazı bozar; amel-i kalil (az iş) ise, bozmaz.

Amel-i kesîr; namaz kılan şahsın dışarıdan bakan kimselere namazda olmadığı kanaatini verecek derecede namazla ilgisi bulunmayan işlerle meşgul olmasıdır. Amel-i kesirin en güzel tarifi budur.[364]

Amel-İ kalil: Bu dereceye varmayan ve namazla ilgili olmayan fiil ve hareketlerdir.

Abdesti bozulan şahsın abdestini yenilemek, namaz kılmaya devam edemeyen bir imamın yerini almak, salat-i havf (korku namazın)da saf değiştirmek için yapılan fiil ve hareketler amel-i kesîr sayılmazlar.

Namaz kılarken düşen fesi başa koymak da amel-i kesir değildir. Peş peşe yapılan üç hareket amel-i kesir, bundan daha az hareket amel-i kalildir. Özür yokken peş peşe üç adım yürünmesi, namaz kılan emzikli bir kadının bir çocuk tarafından emilmesi ve kadından süt gelmesi, bir elle yapılması lâzım gelen işin iki elle yapılması amel-i kesirdir. Namaz kılanın keyfî olarak yaptığı iş amel-i kesir; mecbur olarak yaptığı iş ise, amel-i kalildir. Namaz kılan bir kimsenin elbisesini ve seccadesini düzeltmesi, bir yerini kaşıması, kendini rahatsız eden bir sineği defetmesi amel-i kesir değildir.

Bazı haller namaz kılan şahsın takdirine bağlıdır. Bu şahıs yaptığı bir işin amel-i kesir olduğuna kanaat getirirse o iş amel-i kesirdir; aksi halde değildir.[365]

Bazı Hükümler

1. İnsanlar arasında hediyeleşmek caizdir.
2. Namaz küan kimsenin, namaz esnasında eliyle, gözüyle ve başıyla işarette bulunması caizdir.
3. Kedi ve artığı temizdir. Onu içmek ve ondan abdest almak mekruh değildir. (Bu hususta mezheb imamlarının görüşleri bir önceki hadis-i şerifin izahında verilmiştir.)
4. Bazı âlimler bu hadisden, evde kedi besleyip terbiye etmenin müste-hab olduğu hükmünü çıkarmışlardır.[366] [367]

39. Kadının Abdest Suyu Artığı İle Abdest Almak

77.... Âişe (r.anha)dan, şöyle demiştir; "Ben ve Resûlullah (s.a.)cünup iken aynı kaptan guslederdik" [368] [369]

Açıklama

İslâm, kadınlan erkeklerin bir parçası olarak görmüş, cenneti annenin ayaklan altına sermiş, kadını mübarek ve saygıya lâyık bir varlık bilmiş, onu, kadınlığına uygun bütün haklan bahşederek mukaddes bir varlık kılmıştır.
Kadınlığın tarihde çeşitli dönemlerde uğradığı haksızlık ve hakareti bilmeyenler belki şu hadis-i şerifte, kadının abdest aldığı kaptan arta kalan suyun temizliğinin zikredilişindeki önemi kavrayamazlar. Bu bakımdan eski dinlerde ve devirlerde kadına ait düşünce ve telakkilerden bazı örnekler sunmak faydalı olacaktır.
Romalılarda kadının hukukî ehliyeti yoktu. Tanrılarını memnun etmek için her sene kadın ve kızlarını kurban eden eski Hindlilere göre, "acıya, sabır, rüzgâr, ölüm, ateş, zehir, haşerat ve cehnenem, kadından daha kötü değillerdir."

Tevratta şöyle yazılıdır; "Kadın ölümden acıdır. Allah nezdinde iyi kimse kadından kurtulandır."

Hıristiyanlarda; İlk hıristiyan din adamları Roma toplumundaki yaygın fuhuş ve rezalete bakarak bütün bunlardan sorumlu kişinin kadın olduğuna hükmettiler. Kadının (pis olduğuna) ve ondan uzaklaşılması lâzım geldiğine ve bekârlığın Allah yanında evlilikten daha şerefli olduğuna karar verdiler.

İslâmiyet bütün bâtıl fikirleri kökünden yıkarak hakkı ve Fıakikati kafalara yerleştirdiği halde İngiliz kanunları daha 1805 yılına kadar erkeğin karısını satmasına müsaade ediyordu.[370] [371]

Bazı Hükümler

1. Cünub pis değildir. Cünub kelimesinin anlamı lügâtta uzak demektir. Namaz kılmak, Kur'ân okumak,mescide girmek v.s. gibi faziletlerden uzak kaldığı için kendisinden meni çıkan kimselere cünub denir.

2. Durgun suya cünub bir kimsenin girerek yıkanmasının yasaklanmasının hükmü ise, tenzihen mekruhtur. Çünkü o cünub kişinin vücuduna temas eden sular temizdir, fakat temizleyici değildir. Böyle cünub kimsenin vücuduna temas eden sular, içine dalman suyun yarısını teşkil ettiği zaman suyun hepsi kullanılmış su (müstamel) durumuna geleceğinden dolayı cünûb kimsenin durgun suya girerek yıkanması yasaklanmıştır.

3. İki kişinin aynı kaptan avuçlayıp üzerine dökerek gusletmesi caizdir. Daha fazla kişilerin hükmü de böyledir.

4. Az bir suya cünub bir kimsenin elini sokarak avuçlaması o suyu temizlikten çıkarmaz. Bu hususta kadınla erkek arasında fark yoktur.

5. Halk arasında yaygın olan "karı kocanın guslettikten sonra,bir birlerinin mahrem yerlerini görmeleri tekrar gusletmeyi gerektirir" sözü yanlıştır, dînî hiç bir mesnedi yoktur..

78. ...Ümm-ü Subeyye el-Cuheniyye'den rivayet edildiğine göre, O, şöyle demiştir: "Resûlullah (s.a.) ile birlikte bîr o, bir ben ellerimizi suya batırarak aynı kaptan abdest alırdık."[372] [373]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen Ümmü Subeyye el-Cüheniyye'nin Havle bint-i Kays oldyğu söylenir Havle (r..anna) Hârice bin Haris'in ninesidir. Efendimize biat eden bahtiyar kadınlardandır. Kendisinden Nâfî' ve Salim rivayette bulunmuşlardır.

Hadis-i şerifte geçen Ümm-ü Subeyye (r.a.) Hazretlerinin aralarında mahremiyyet veya nikâh bağı olmadığı halde Resülullah'la bir kaptan su almasını bazıları, "bu hadise örtünme âyetleri gelmeden olmuştur'* diye açıklarken; bazıları da "Resûlullah (s.a) ile Ümm-ü Subeyye aralarında birbirlerini görmelerine engel bir örtü olduğu halde aynı kaptan aynı zamanda sıra ile avuçlayarak abdest alıyorlardı'* diye yorumlamışlardır. Üçüncü bir görüşe göre ise, aynı kaptan peş peşe su almaktan maksat, Önce Resûluüah (s.a.) söz konusu İcaptan abdest alması sonra da Hz. Ümmü Subeyye'nin aynı kaptan abdest almasıdır. Ancak bute'vil hadisin zahirine uygun değildir.

Bazı ilim adamları mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif ile 81 ve 82 numaralı hadisler arasındaki zahirî çelişkiye bakarak sözü gecen hadislerin zayıf olduğunu ve mevzumuzu teşkil eden hadîsin onlara tercih edilmesi gerektiğini, şayet 81 ve 82 numaralı hadislerin sıhhati kabul edilse bile, mevzumuzu teşkil eden hadisle neshedilmiş oldukları cihetle hükümsüz kaldıklarım söyleyerek bu çelişkiyi gidermeye çalışmışlardır. Ancak Hafız tbn Hacer'in de ifâde ettiği gibi, böyle zahiren biribirlerine aykırı gibi görünen hadislerin aralarını te'Iif etmek mümkün olduğu zaman tercih edilip, nesh yoluna gitmemelidir. Burada da 81 ve 82 nolu hadislerdeki nehyi, kerahat-i tenzihiye-ye hamlettiğimiz zaman, söz konusu* tezat ortadan kalkmış olacaktır. Binaenaleyh mevzumuzu teşkil eden hadisteki cevazı mutlak câizliğe; 81 ve 82-hadislerdeki nehyi de kerâhet-i tenzihîyyeye yormak bu hadisler arasındaki tezadı ortadan kaldırmak için eh isabetli yol olmalıdır.

79....Abdullah b. Ömer (r.a.)’ den rivayet edildiğine göre O şöyle demiştir: Resulullah (s.a.) zamanında kadınlar ve erkekler (bir arada) abdest alırlardı."Râvi Müsedded, "Hep birlikte aym kaptan" dedi.[374] [375]

Açıklama

Kadınlarra ve erkeklerin toplu halde bir kaptan abdest almalanndan maksat, aralarında bulunan nikâh bağı veya mahremiyet sebebiyle birbirlerine haram olmayan kadınlar ve erkeklerin beraberce abdest almalarıdır. Eğer yabancı kadınlarla erkekler aynı anda ve beraberce bir kaptan aldıkları kabul edilirse aralarında, bir perdenin bulunması gerekir. Çünkü bu mevzuda gelen nasslar bunu emretmektedirler. Yahutta burada anlatılan hadisler örtünme âyeti inmeden öncesine aittir.

Bu hadiste geçen "bir kaptan" sözü hadisin sadece Müsedded yoluyla gelen rivayetinde bulunmakla beraber rivayet sahih olduğundan bu sözü nazar-ı itibara almak ve hadisi açıkladığımız şekilde anlamak gerekir, kanaatindeyiz.

Bununla beraber iki veya daha fazla kişinin aynı kaptan avuçlayarak abdest almaları caizdir.

80....Abdullah b. Ömer (r.a.) şöyle demiştir; "Biz (erkekler) Peygamber (s.a.) sağlığında kadınlarla beraber bir kaptan abdest alır, ellerimizi aynı kaba batırırdık.”[376] [377]

Açıklama

Sünen-i Ebî Davud'un bazı nüshalarında bu hadis-i şerifte geçen “abdest alırdık” kelimesinden sonra "ve gusiederdik" sözü yer almaktadır. Yabancı bir erkekle yabancı bir kadının beraberce yıkanmaları müslümanlarca hicab âyetinden önce bile caiz görülmediğinden bu hadiste anlatılan kadın ve erkeklerin beraberce abdest almaları ve gusletmeleri hâdisesinin aralarında nikâh bağı bulunan kadınlarla erkekler arasında meydana gelmiş olması icâb eder. Dolayısıyla bu hadis bu babda geçen bu mevzu ile ilgili tüm hadislerin bu istikâmette te'vil edilmesini gerektirmektedir. Nitekim, Menhel yazarının da açıkladığı gibi hadiste geçen "en-nisâ" kelimesinin başında bulunan "el" takısı mahzûf ve muzafün ileyh durumunda olan bir "nâ" zamirinden bedel olduğundan, hadisi; "Biz Hi. Peygamber zamanında hanımlarımızla birlikte bir kaptan beraberce abdest alırdık" şeklinde anlamak lazımdır.[378]

Bazı Hükümler

1.Karı-koca aynı kaptan abdest alıp gusledebilirler.

2. Dini herhangi bir mahzur bulunmadığı takdirde ıkı kişi aynı kabı kullanabilirler.[379]

40. Kadın Ve Erkeğin Birbirinin Abdest Artığı Su İle Abdest Almalarının Nehyedilmesi

81....Humeyd el-Hımyerî'den rivayet edilmiştir, demiştir ki; "Ben Ebû Hüreyre (r,a.) gibi dört sene Resûlüllah (s.a.) ile sohbet etmiş biriyle karşılaştım", bana şöyle dedi:

“Resûlüllah (s.a.) kadımn erkekten arta kalan suyla, erkeğin de kadından arta kalan suyla yıkanmasını nehyetti" Râvî Müsedded bu hadisi rivayet ederken "Kadın ve erkek suyu beraber avuçlasınlar" sözünü ilâve etti.[380] [381]

Açıklama

Hadis-i şerifte Humeyd el-Himyerî'nin karşılaştığı ifade edilen sahabinin ismi bazılarına göre el-Hakem b. Amr'dir. Abdullah İbn Sercîs olduğuna dâir rivayetler de vardır. Bilindiği gibi râvî sahâbi olunca isminin bilinmemesi rivayet ettiği hadisin sıhhatine zarar vermez.

Bu hadis-i şerifte, bir kadımn yıkandığı sudan arta kalan suyla bir erkeğin yıkanmasının ve bir erkeğin yıkandığı sudan artakalan suyla da bir kadının yıkanmasının yasaklandığı ifâde edilmektedir. Ancak bu yasağın haram mı, yoksa karâhet mi ifâde ettiğini ortaya koyabilmek için Hz. Peygamber'-in hanımı ile aynı, kaptan yıkandığım ifâde eden hadis-i şerifle, suyun abdest almakla veya gusletmekle pislenmeyeceğini belirten 68 numaralı hadis-i şerifi birlikte mutalca etmek icab eder. Gerçekten meseleye çeşitli yönden açıklık getiren bu hadis-t şerifler bir arada mütalea edildiği zaman, söz konusu olan bu hadisteki yasağın kerâhet-i tenzihiye için olduğu anlaşılır. Bu yasağın kerahet-i tenzihiye ifâde ettiğine hükmedince de bu hadis ile 68 numaralı hadis arasında var gibi görülen çelişki de ortadan kalkar. Yalnız şu noktaya dikkat edilmelidir, kadın ve erkek bir arada yıkanmak ve suyu kaptan avuçlayarak almak zorunda kaldıkları zaman bu kerahetten kurtulabilmeleri için metinde geçen "suyu aynı anda

avuçlasınlar" emrine uymaları gerekmektedir. Aksi takdirde bir birinin artığı olan suyla yıkandıkları için kerahet işlemiş olurlar.[382]

Bazı Hükümler

1. Erkek veya kadının birbirlerinin abdestinden arta kalan suya abdest almaları veya gusletmeleri caiz olmakla beraber tenzihen mekruhtur.

2. İmam Nevevî 77, 78 ve 79 ile 80 numaralı hadisleri delil getirerek, "Kadının erkekle bir kaptan yıkanması caiz olduğunda icma' vardır. Erkeğin yıkandığı sudan artakalan suyla kadının yıkanmasının câizliğinde de yine icmâ' vardır. Kadının yıkandığı sudan artan suyla erkeğin yıkanması ise biz Şâfiîlerle Ebu Hanîfe ve Cumhuru ulemâya göre caizdir. Bu hususta kadının erkekten Önce yıkanması ile erkekle birlikte yıkanması arasında bir fark yoktur, tmam-ı Ahmed'le Dâvud-ı ZâhirTye göre ise, kadının erkekten önce yıkandığı sudan arta kalanla erkeğin yıkanması caiz değildir." [383] demiştir.

Ancak Hafız îbn Hâcer İmam Nevevf nin bu sözüne itiraz ederek, şöyle demiştir: "Nevevî'nin, erkeğin artığından kadının abdest almasının caiz olduğunda ittifak varsa da, aksinde yoktur" sözünün tenkidi gerekir. Çünkü îmam Tahâvî bu mevzuda ihtilâf bulunduğunu tfesbit etmiştir. Ayrıca tbn Ömer'le Şa'bî ve EvzaTde bir erkeğin hayizlı bir kadından artan suyla abdest alamayacağını söylemişlerdir. Erkeğin kadının, artığıyla temizlenmesine gelince, bu mevzu İmam Nevevî'nin dediği gibi ihtilaflıdır. Nitekim sahabeden Abdullah tbn Serds; TabiTnden Said Îbn el-Müseyyeb ve Hasan-ı basrî (r.a.) erkeğin, kadından artan suyla yıkanmasını caiz görmemişler. Keza İmam Nevevî "Kadınla erkeğin aynı kaptan yıkanmalarının caiz olduğunda ittifak vardır" demişse de bu da ihtilaflıdır. Çünkü İbn Münzir ile tbn Abdi'I-Berr'in Hz. EbÛ Hureyre'den rivayet ettikleri hadis bu görüşün aksini ifâde etmekte ve bu görüşte olanların aleyhinde bir hüccet teşkil etmektedir. Bu mevzudaki hadisler arasında görülen zahirî çelişkiyi kaldırmak ve ihtilâfların ortak noktasını bulmak ancak bu yasak hadislerinin kerâhet-i tenzihiyye ifade ettiklerini kabul etmekle mümkündür. Hattâbî ise bu ihtilâfı artıktan maksat kullanılmış sudur diyerek çözmeye çalışmıştır."[384]

Hanefî ulemâsından Aynî de Hafız îbn Hacer'in bu görüşünü tenkid ederek; "Bu sözün sahibi ittifak kelimesiyle icma' kelimesi arasındaki farka

dikkat etmelidir" demiş ve îmam-ı Nevevî'nin bu mevzudaki sözlerini tasvib etmiştir.

3. Erkek veya kadınların aynı kaptan aynı zamanda abdest almaları caizdir. Ancak bu mevzuda mezheb imamlarının görüşü şöyledir:

a. Kadının erkekten artan su ile yıkanması ittifakla caizdir.

b. Erkeğin kadından artan su ile yıkanması İmam Mâlik ve EbÛ Hanife'ye ve cumhur-u ulemâya göre caizdir."

c. İmam Ahmed b. Hanbel ile Dâvud-i Zâhirî'ye göre, evvelâ kadın yalnız başına suyu kullanarak yıkanırsa, ondan artan su ile erkeğin yıkanması caiz olmaz.

d. Bir rivayette Ahmed b. Hanbel de bu su ile erkeğin yıkanmasının veya abdest almasının caiz olduğuna kaildir.

e. Hasan Basrî ile Said b. Müseyyeb kesinlikle mekruh olduğu kanaatmdedirler. Bu hususta itibar edilen cumhurun görüşüdür. Bu konuda ileride geniş açıklama yapılacaktır; inşaallah.

82....el-Hakem b. Amr'ın [385] rivayet ettiğine göre, demiştir ki; "Resûluüah (s.a.) erkeğin, kadının abdestinden artan su ile abdest almasını nehyetti."[386] [387]

Açıklama

Hattâbfnin beyânına göre, buradaki nehyden maksat» bazı fakihlerce kerâhet-i tenzihîyyedir, tahrîm değildir.

"Artık su"dan maksat da kadının bizzat kullanıp uzuvlanndan akıp dökülen sudur. Yoksa kullanılmayıp kapta kalan veya üzerinden içilerek artık .kalan su değildir. Abdullah b. Ömer (r.a.) bu yasağın hayız veya cünup kadından arta kalan abdest suyuyla ilgili olup temiz kadından arta kalan abdest alma veya gusletmede hiç bir mahzur olmadığını söyledi.

Bu hususta fıkıh ulemâsının görüşleri şöyledir:

1. Erkekle kadının bir kaptan abdest almaları veya yıkanmaları men edilmiştir. Bu hususta kadınla erkeğin aynı zamanda bir kaptan temizlenmeleriyle önce kadın, sonra erkeğin temizlenmesi arasında da fark yoktur. Bu Hz. Ömer b. el-Hattâb, Abdullah b. Sercis, el-Hakem b. Amr, Saîd b. el-Müseyyeb ve İbn Hazm'ın görüşüdür. Delilleri ise 81 numaralı hadisle, bu hadistir.

2. Önce kadının yıkanıp da sonra erkeğin aynı kaptan yıkanması men*-edilmiştir. Ancak beraber temizlenirlerse herhangi bir sakınca yoktur. (Erkek ve kadından maksadın karı-koca olduğu daha önce izah edildi). Bu görüş Dâvûd, İshâk ve bir rivayette îmam Ahmed'in görüşüdür.

İmam Ahmed, "bu hadis-i şerifler kadının temizlendiği su ile temizlenmenin caiz olduğuna delâlet ettikleri gibi, caiz olmadığına da delâlet ettiklerinden kesin bir neticeye varmak ve bîr tercih yapmak mümkün olmadığından muzdaribdirler. Lâkin sahabeden gelen pek çok sahih rivayetler, kadının temizlendiği sudan arta kalanla temizlik yapmanın caiz olmadığım ortaya koyuyor" demişse de bu görüşe şöyle cevap verilmiştir:

Hadisteki ızdırap (kesin hüküm vermeye engel olan durumlar) hadisler arasını birleştirmek mümkün olmadığı zaman söz konusudur. Burada ise hadislerin arasını birleştirmek ve te'lif etmek mümkün olduğundan hadisler-deki ızdırap zarar vermez.

Bu hadislerdeki nehy, tenzihen mekruha delâlet eder. Caiz olduğuna delâlet eden hadisler de mutlak cevaz ifâde ederler. Ancak özel durumlarda bu cevaz kalkar; denmek suretiyle hadislerin araları birleştirilmiş ve ızdırabın te'siri kaldırılmıştır. Bu su ile temizlenmenin caiz olduğu sahabeden İbn Abbâs, Câbir,Hz. Âişe, Enes, ÜmmÜ Seleme vs. gibi bir cemaat tarafından rivayet edilmiştir.

3. Kadının temizlik yaptığı suyla erkeğin yıkanması ancak kadın cünup veya hayzlı olduğu zaman men edilmiştir. Bunun dışında caizdir. Bu görüş İbn Ömer, Şa'bî ve el-Evzaî*y^ aittir. Ancak bu yasakhğı cünup ve hayızhya tahsis etmelerinde herhangi bir delilleri yoktur.

4. Erkeğin, kadının artığıyla ve kadının, erkeğin artığıyla temizlenmesi men'edilmiştir. Fakat karı-koca beraberce aynı kaptan temizlik yapabilirler. Delilleri ise, bir önceki hadiste geçen "Beraberce avuçlasınlar" cümlesidir. Ancak bu görüş evvelce izahı geçen "su pis olmaz" mealindeki 68 numaralı hadis-i şerife ters düşmektedir.

5. Kadın ve erkek asla birbirlerinin artığıyla temizi* yapamazlar. Bu görüş Hz. Ebû Hureyre île îmam Ahmed'e nisbet edilmiştir. Bu görüşü îbn Abdilberr de bir cemaatten rivayet etmiştir.

6. Her ikisi de birbirinin artığıyla temizlik yapabilirler. Bu cumhurun (ekseri ulemânın) görüşüdür. Aynı zamanda İmam Ahmed de bir rivayete göre "bu görüş tercih edilen görüştür" demiştir, çünkü Resulûllah (s.a.) pek

çok sahih hadislerde geçtiği Üzere, hem hanımlarından birinin temizlik yaptığı kaptaki artan sudan yıkanmış ve hem de biriyle aynı kaptan aynı zamanda beraberce yıkanmıştır. Bu görüşü benimseyen cumhur, nehiy ifâde eden hadislertfeki "artık su"dan maksat, kapta artan su değil, kendisiyle yıkanılan ve vücuddan dökülen, kullanılan (müstamel) sudur" diye te'vil etmişlerdir.

İkinci bir te'vil şekli de şudur; buradaki nehyin hükmü haram değil, tenzihen mekruhtur.

Hattâbî, eğer nehye delâlet eden hadisler sahihse, mensûhturlar, (hükümleri kendilerinden sonra gelen hadislerle kaldırılmıştır) demektedir.

Şâfıî ulemâsından Nevevî, kadının, erkeğin artığıyla temizlenmesinin caiz olup aksinin caiz olmadığım nakletmişse de Hafız İbn Hacer, "Kadının artığından erkeğin de temizlik yapabileceğini ekseri ulemânın kabul ettiğini Tehavî nakletmîştir" diyerek NevevTyi tenkid etmektedir.

Gerçekten de erkek ve kadının beraberce aynı kaptan abdest almalarının caiz olduğunda İttifak bulunduğu Tahâvî, Kurtubî ve Nevevî tarafında^ rivayet edilmişse de îbn Münzir aksi görüşlerin de bulunduğunu, Ebû HÜ-reyre (r.a.)den ve tbn AbdiPberr de bir cemaatten nakletmelerdir.[388]

41. Deniz Suyuyla Abdest Almak

83....Saîdibn Seleme, Muğîra îbn Bürde'nin, Ebû Hüreyre (r.a.) yi “Şöyle derken dinledim" dediğini haber verdi: Bir adam Resûlul-lah (s.a.) e:

"Ya Resûlallah, biz deniz yolculuğu yaparız ve beraberimizde pek az su taşırız. Onunla abdest alırsak susuz kalırız. Bu durumda deniz suyundan abdest alabjjir miyiz?" diye sordu. Resûlullah (s.a.) de:

"O (denizin) suyu temiz, ölüsü helâldir" buyurdu.[389] [390]

Açıklama

Hadis-i şerifte ResuI-ü Ekrem'in kendisine deniz suyunun hükmü sorulduğu halde, denizdeki yaşayan hayvanların ölüsünden de bahsetmesi, şüphesiz Üzerinde durulması gereken bir mes'eledir. Deniz suyunun hükmünü soran kimsenin şüphesizdeniz suyunun tadının ve kokusunun değişik olmasından ileri gelmektedir. Tuzlu ve kokusunun bozuk oluşu sebebiyle içilmesi mümkün olmadığından temizlikte 4e kullanılmasının caiz

olamayacağını zannetmiştir. Diğer taraftan deniz suyunun bu açık olan temizleyicilik vasfını bilmeyen kişinin deniz hayvanlarının temiz olup olmadığını ise hiç bilmediği anlaşıldığından Rasul-i Ekrem (s.a.) bu hususu da açıklamaya lüzum görmüş ve o anda suya olan ihtiyaçları balığa olan ihtiyaçlarından fazla olduğu için cevaba suyun hükmünü bildirerek başlamıştır.

Usulcüler arasında meşhur olan "cevab suale uygun olmalıdır" sözünün anlamı, "sorulan şeyin hükmünü eksiksiz İfâde etmelidir" demektir. Yoksa "cevabta fazlalık olmamalıdır" demek değildir.

Deniz hayvanlarının ölçüsü hakkında ulemâ arasında çeşitti görüşler vardır. İmam Mâlik, şâfiî ve Ahmed'e göre "denizde yaşayan bütün hayvanları yemek helâldir". Şâfi'î ve İmam Ahmed'den gelen bir rivayette ise, "kurbağadan başka bütün deniz hayvanları helâldir". Ayrıca Şâfîî, Mâlikî ve Hanbelî'lere göre, denizde yaşayanların hükmü, karada yaşayanların hükmüne benzer. Yani şeklen karada yaşayan temiz hayvanlara benzeyenler helâldir; temiz olmayan kara hayvanlarına benzeyenler de haramdır.

Hanefi ulemasına göre, suda yaşayan, hayvanlardan her nevi balık etleri helâldir. Kalkan balığı, sazan balığı, yunus balığı, yılan balığı bu cümledendir. Fakat diğer su hayvanları haram sayılır. Meselâ yengeçler, midyeler, istiridyeler, İstakozlar, helal değildir. Etleri yenilmez. Deniz aygın, deniz domuzu gibi balık suretinde olmayan denir hayvanlarının yenilmeleri helâl olmadığı gibi avlanmaları da helâl görülmemiştir.

Suda kendi kendine zahiren sebebsiz olarak ölüp de suytm yüzüne çıkan balıklar yenilemez. Fakat suyun çekilip kurumasından, fazla sıcaktan, soğuktan dolayı ölen veya kuşlar tarafından öldürülen, su içinde bağlı tutulmakla öldürülen, buz arasında sıkışarak ölen balıklar helâldir.

"üzerinden suya” çekilmesiyle "suyun kenara atmasıyla ölen (balığı) yiyin, ama sebebsiz ölüp su yüzüne çıkan yemeyin" mealindeki hadis 3815 numarada gelecektir.

Balıklar temiz olmayan suların içinde bulunmuş olsalar da etleri yenilebilir. Avlanan bir balığın içinden çıkan balık sağlam ise yenilir. Diğer mezheb imamlarının delili mevzumuzu teşkil eden bu hadistir. Hanefîlerin delili ise,"V o (Resul-i Mükerrem) onlara (domuz eti ve ölmüş hayvan eti gibi) habis olan şeyleri haram kılar”[391] âyetiyle İmam Ahmed ve İbn Mâce'nin riva yet ettikleri, "Bize iki ölü, iki de kan helal kılındı. İki ölü,

çekirge ile bank; iki kan ise karaciğer ile dalaktır"[392] hadis-i şerifidir. Çünkü bu hadis, mevzuumuzu teşkil eden hadisteki "meyte (ölü)" kelimesini "balık" olarak açıklamaktadır.

Timsah gibi hem karada hem de denizde yaşayan hayvanlara gelince; bu husus Malikî ulemâsı arasında ihtilaflıdır. Bu mevzuda el-Bâcî Muvattâ Şerhi'nde şöyle diyor:

Deniz hayvanı iki kısımdır; bir kısmı karada yaşayamaz. Balık türleri gibi. Diğeri karada da yaşayabilir: kurbağa, yengeç ve kaplumbağa gibi. Balık ne şekilde ölürse ölsün tahîrdir ve yenilir. Mâlik ve Şafiî böyle hükmetmişlerdir. Ebû Hanife ise, kendi kendine ve sebebsiz Ölen balık yenilemez demiştir. "Deniz avı ve taamı sizler için helâl kılındı"[393] âyeti ve (bu babta geçen) hadis bizim delilimizdir. Lügat ehli olan Ömer b. el-Hattab (r.a.) âyetin tefsirinde; "Deniz avı senin avladığındır. Taamı da denize atılandır", demiştir. Meyte kelimesi kayıtsız olarak Şer-i şerifte kullanıldığı zaman boğazlanmadan Ölen hayvan demektir.

Deniz kurbağası ve kaplumbağası gibi karada da hayatını sürdürebilen hayvan Mâlik'e göre temiz ve helâldir. Boğazlanması gerekmez. îbn Nâfi ise, bunlar sebebsiz Ölürse pistir ve haramdır, demiştir. İmam Mâlik'e göre

bunlar balık gibi deniz hayvanı olup boğazlanmasına ihtiyaç yoktur, İbn Nâfi' ise bunlar kuş gibi karada yaşayabilen hayvanlardır.[394]

Hanbelî âlimlerine göre deniz hayvanlarından kurbağa, yılan ve timsah yenilmez diğerlerinin hepsi yenilir.

Şafiî âlimlerine gelince genel hüküm şudur:

Yalnız denizde yaşayan ve karada yaşayamayan hayvanlar fealık şeklinde olmasa bile yenilir. Deniz köpeği ve deniz domuzu gibi... Fakat hem denizde hem karada yaşayabilen hayvanların yenilmesi haramdır. Kurbağa yengeç, yılan, kaplumbağa ve timsah gibi... Minhâc'ın şerhi Nihfiyetü'l-Muhtâc Müellifi Allame Muhammed er-Renüt konu hakkında şöyle der: "Karada yaşayamayan deniz hayvanlarından balık türü nasıl ölürse Ölsün yenilir. Çünkü Cenab-ı Allah; "Deniz avı ve taamı sizin için helâl kılındı"

buyurmaktadır.[395] Sahâbîlerin ve tabiinin cumhuru âyetteki "taam"ı "su yüzünde kalan" diye yorumlamışlardır. (Bu babta geçen) hadis de sahihtir. Ancak su yüzünde kalan balık, şayet şişerek sıhhî yönden zarar verecek durumda ise yenilmesi haramdır.

Karada yaşayan diğer deniz hayvanları da nasıl Ölürse ölsün, en sahih kavle göre, balık gibi helâldir. er-Ravda'da belirtildiği gibi karada yaşayamayan bütün deniz hayvanlarına "semek (balık)" denilir.

Balıktan başka deniz hayvanlarının helâl olmadığına dair bir gnrüş vardır. Bu görüşün delili; "Bizim için iki meyte helâl kılındı. Bunlar da balık ve çekirgedir" hadisidir. Fakat" semek(balık)" kelimesinin bütün deniz hayvanlarına verilen bir isim olduğu gerekçesi ile bu görüş reddedilmiştir.

Şâfîî mezhebindeki diğer bir kavle göre deniz hayvanı, eğer karadaki benzeri yenilen cinsten ise yenilir. Aksi takdirde yenilmez. Buna göre deniz merkebi ve deniz köpeği yenmez.

Kurbağa yengeç, yılan ve kaplumbağa gibi hem denizde hem de karada .yaşayabilen hayvan yenilmez. Çünkü bunlar hem habistir, hem de zararlıdır. Mûtemed olan görüş de budur.[396] [397]

Bazı Hükümler

1. Bir meselevi bilmeyen kimse, Onu Öğrenmek için bilen bir kimseye sormalıdır.

2. Deniz yolculuğu yapmak caizdir. "Hac, umre ve savaş haricinde gemiye binilemez" mealindeki 2489 numaralı hadiş-i şerif ise, sahih değildir.

3. Susuzluk korkusu, içme suyunun taharette kullanılmasına mânidir. Yani o suyun abdest ve gusülde kullanılması gerekmez.

4. Deniz suyu ile taharet caizdir. Cumhurun görüşü, budur.

5. Deniz hayvanlarının etleri helâldir. Konuyla ilgili açıklama yukarıda geçmiştir.

6. Balığın helal olması için boğazlanması gerekmez.

7. Müftiye bir mesele sorulduğu zaman fetvasının anlaşılması için lüzumlu gördüğü yardımcı bilgileri de aktarması müstehabdır.[398]

42. Nebîz (Şıra) İle Abdest Almak

84....Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.) (dinlerini öğretmek üzere) cinlere gittiği gece İbn Mes' ûd'a: "Mataranda ne var?" diye sormuş, o da "nebîz var" deyince» Nebî (s.a.) "hurma (hoş ve) temiz, su (yu) temizleyicidir" buyurmuş.[399]

Ebu Dâvûd dedi ki: Süleyman b. Dâvûd, "Ebû Zeyd'den" yahud "Zeyd'den" diye bu hadisi rivayet etmiştir. Şerîk de aynı tereddüde düşmüştür. Hennâd ise rivayetinde "cin gecesi'nde" kaydını zikretmemiştir.[400]

Açıklama

Cin gecesi, Hacûn denilen ve Mekke'de bulunan bir dağda Rasûlü Ekrem (S.a.)'le cinler arasında geçen görüşmenin vuku bulduğu gecedir. Rasûlü Ekrem (s.a.) efendimiz bu görüşmeyi herkese açıkjj tutmuş, ancak konuşmaya sâdece İbn Mes'ûd (r.a.) hazretleri katılmıştır. Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiği bir hadîs-i şeriften anlaşıldığına göre Abdullah b. Mes'ûd (r.a.) hazretleri bu buluşmaya katılmak isteyince yanına içinde, su olduğunu zannettiği bir matara alır ve Rasülullah'la birlikte yola düşer.Yüksek bir tepeye vardıkları zaman Rasûlü Ekrem (s.a.) bir çizgi çizerek bu çizginin dışına çıkmamasını söyler. Rasûlü Ekrem (s.a.) bir takım karatet larla haşir-neşir olup sabaha kadar onlarla sohbet eder.Sabâh olunca gelip İbn Mesud'dan abdest almak için su isteyince o da içinde su olduğuna zannettiği matannın hemen ağzını açıp su vermeye davranır. Bir de ne görsün matarının içindeki su değil de Nebîz'dir. Bunun üzerine, "Ya Rasûlallah (s.a.) ben bunun içinde su var zannediyordum, meğer nebîz varmış" der. Rasûlü Ekrem (s.a.) "hurma güzel su(yu) temizleyicidir*' buyurur ve bu suyla abdest alır. İbn Mes'ûd'la birlikte, o cemaatten gelen iki kişiye namaz kıldırır. Namazdan sonra İbn Mesud (r.a) geceki gördüğü kimseleri sorar, Rasûlti Ekrem (s.a.) de "onlar Nusaybin ellileriydi" cevabını verir. Tirmizî Şerhi el-Kevkebu'd-dürrî de beyân olunduğuna göre, Rasûlü Ekrem (s.a.)'in cinnilerle görüşmesi altı kerre vuku bulmuştur.

Nebîz: Su içine.atılarak az bir müddet pişirilmiş üzüm veya hurma suyudur.[401]

İlim adamlarından bazıları, şıra ile abdest alınabileceği görüşündedirler. Süfyân es-Sevrî bunlardandır. İmam Şafiî, Ahmed ve Ishak ise, şıra ile abdest almanın caiz olmadığı görüşündedirler.

îmam Nevevî, el-Mecmu isimli eserinde (I, 93) "Bize göre Nebîz çeşitlerinin hiç biriyle abdest almak caiz değildir. Hangi vasıfta olursa olsun. Se-kir vereni ise içilmesi haramdır ve haddi gerektirir."

Cumhurun görüşü bu olduğu gibi, imam Malik, Ahmed ve Ebû Yusuf da bu görüştedirler.

İmam A'zam Ebu Hanife (r.a.) ile Süfyân es-Sevrî ise, Mevzumuz olan hadis-i şerifteki beyâna bakarak "su bulamayan kimse uzuvlar üzerinde akabilen (incelik vasfını hâiz) sarhoşluk vermeyen ve pişmemiş tatlanmış hurma nebîz'i bulursa bununla abdest alabilir. Teyemmüme de lüzum kalmaz" demişlerdir.

İmam Muhammed "böyle bîr nebizle abdest almak yeterli değildir. Bu abdestle birlikte teyemmüm de edilmesi gerekir" diyor.

İmam Ebu Yusuf ise, "abdest almaz, sadece teyemmüm eder" demektedir. Yani nebîzle abdest almanın caiz olmadığı görüşündedir.

Bu görüş aynı zamanda cumhurun ve diğer üç imamın görüşüdür ki, sonradan Ebu Hanife hazretleri de bu görüşü benimsemiş ve bu görüş Hanefî mezhebinin de görüşü olmuştur. Çünkü müetehid ilk kavlinden döndükten sonra artık evvelki kavli ile fetva verilemez.

Hanefi imamlarından Tahavî de bu son görüşü benimsemiş, "İbn Mesûd hadisinin aslı yoktur" demiştir ki, bir numara sonra gelecek olan hadis de bu sözü doğrulamaktadır. Gerçekten de bu görüş Kitâb'a en uygun görüştür. Çünkü Allah Teala Kur'an-ı Kerîmi'nde "Su bulamazsanız temiz toprağa teyemmüm ediniz"[402] buyurmaktadır.

Ancak burada şu hususa dikkat etmek gerekir ki, münakaşa tatlı ve ince, sarhoşluk vermeyen pişmemiş hurma nebîzi üzerindedir. Tatlanmadan önceki hurma suyu ile abdestin caiz olduğunda ittifak olduğu gibi sarhoşluk veren ve İnceliği olmayan pişmiş hurma şırası ile abdestin caiz olmadığında da ittifak vardır.

Hurmanın dışındaki nebîzlerle abdest almak ise, sahih olan kavle göre caiz değildir. Çünkü bazı hurma nebîzleriyle abdest almanın caiz olması kıyasa aykın olarak hadisle sabit olmuştur. Bu bakımdan diğer nebîzler ona kıyas edilemezler. Nitekim "alâ hilaf-i kıyas sabit olan şey, şâire makisün aleyh olamaz.[403]

Bahrü'r-râik'de deniliyor ki: "İmamların görüşü böyle olunca, esasen sıhhati üzerinde çok şeyler söylenen İbn Mes'ûd hadisi üzerinde durmaya hiç lüzum yoktur. Şayet sahih olduğu kabul edilse bile, teyemmüm âyetiyle nesh edilmiştir. Çünkü, teyemmüm âyeti daha sonra gelmiştir."[404]

Bazı Hükümler

1. Resûl-ü Ekrem (s.a.) aynv zamanda cinlerin de peygamberidir.

2. İnsan bilhassa ibâdet konusunda ihtiyaç duyacağı şeyleri önceden hazır bulundurmalıdır.

3. Küçüğün büyüğe hizmet etmesi caizdir.

4. Allah'ın verdiği nimeti medhetmek caizdir.

85....Alkame'den rivayet.edildiğine göre, dedi ki: "Ben Abdullah b. Mes'ûd'a, sizden kim cin.gecesinde Resulüllah (s.a.) ile birlikte bulundu? dedim. O da "Bizden hiç kimse O' nunla bulunmadı" diye cevap verdi. [405] [406]

Açıklama

Musannif Ebû Davud'un bu hadis-i şerifi rivayet etmekten maksadı, bir önce geçen hadisi, sıhhat yönünden tenkid etmektir. Nevevî merhum, Müslim Şerhi'nde diyor ki; bu hadis-i şerif, Ebû Dâvud' da ve diğer bazı kitaplarda cin gecesi'nde îbn Mesûd'un Resul-i Ekrem (s.a.)’le beraber bulunduğuna ve nebizle abdest almanın cevazına dâir zikredilen hadisi çürütmekte açık bir delildir. Çünkü bu hadis sahibdir. "Nebiz hadisi" ise ulemanın ittifakıyla zayıftır. Eğer o hadisin sağlam olduğu kabul edilirse şu iki hadisin arasını uzlaştırmak mümkündür. Şöyle ki lbn Mes'ûd (r.a.) o gece Resul-i Ekrem (s.a.) in cinlerle konuştuğu yerde bulunmamıştır da oradan hayli uzakta kendisine çizilen çizgi içinde bulunmuştur.[407] İmam Nevevî bu sözüyle mevzumuzu teşkil eden bu hadisin sahih olabileceği ihtimaline yer vermişse de bu ihtimal onun nesh edilmiş olmasına mâni değildir. Aynı şekilde îbnu'I-Hümâm'da bu hadisin sahih hadislere aykırı olmadığını ifade etmiştir, lbnu'l Hümân'ın bu mevzudaki sözleri şu mealdedir: "îbn Mes'ûd hadisinde bulunan "Onunla beraber bizden hiç kimse bulunmadı" cümlesini: "O gecede bizden, benden başka, hazır bulunan olmadı" şeklinde anladığımızda iki hadis arasında tearuz kalmaz.

Ayrıca "İki hadîs arasında te'vil ve te'lif imkânı olmadığı kabul edilirse, "işbat eden görüş, nefyeden görüşe mukaddemdir" kaidesince isbat edilen görme olayı "bulunmadı ve görmedi" şeklindeki hadise nisbetle öncelik kazanır. Böylece görme olayı tesbit edilmiş olur.[408]

Ayrıca bu dimilerle buluşma eş-Şiblî'nin beyânına göre altı defa vuku bulmuştur. Şöyle ki:

1. Peygamberimizin, hilekârlar tarafından kaçırıldığı zannedildiği gece ki İbn Mes'ûd bu gecede bulunmadı.[409]

2. Hacûn'da vuku bulmuştur ki, Mekke'de bir dağdır.

3. Mekke'nin en yüksek yerin de olmuştur.

4. Medine'de vuku bulmuştur. Bu üç gece devam etmiş ve Hz. İbn Mes'ûd da hazır bulunmuştur.

5. Medine'nin dışında olmuştur.Bunda da Zübeyr b. Avvâm hazır bulunmuştur.

6. Resûl-i Ekrem (s.a.)'in bir yolculuğunda olmuştur ki, bunda da Bilâl İbn Hâris hazır bulunmuştur.[410]

Binaenaleyh cin gecesi hadisinde anlatılan "nebîzle abdest alma" olayı daha sonra Medine'de inen teyemmüm âyetiyle neshedilmiştir.[411]

86....Atâ b. Ebi Rebah'dan nakledildiğine göre O, süt ve nebizle abdest almayı hoş görmez ve şöyle derdi: "Teyemmüm etmek, nebizle veya sütle abdest almaktan daha çok hoşuma gidiyor."[412]

Açıklama

Bu hadisin râvisi Ata, tabiinin büyüklerinden olan Atâ b. Ebî Rebah'dır.Ebû Hanife (r.a.) kendisinden Hadis rivayet etmiştir. Büyük bir âlim, Hadis ilminde güvenilir râvidir.

Abdullah îbn Abbâs onun hakkında şöyle demiştir. "Ey Mekkeliler, siz bir müşkilinizi hallettirmek için benim etrafımda toplanıyorsunuz. Halbuki sizin içinizde, Ata b. Ebî Rebâh gibi bir âlimin bulunduğunu unutuyorsunuz."

Sarihlerin beyânına göre, Atâ b. Ebî Rebâh süt ve nebîz ile abdest almayı mekruh saymış, teyemmüm etmenin daha iyi olduğunu söylemiştir.

Halbuki su karışmamış sütle abdest alınmayacağında icmâ vardır. Nebîz hakkındaki görüşler ise 84 nolu hadiste beyân edildi ve orada Ebu Hanife'nin ikinci görüşünün buna cevaz vermeyen cumhurun görüşü ile birlikte olduğu açıklandı. Ebû Davud'un bu eseri burada zikretmesinden maksat, nebîz ile abdest almanın caiz olmadığını te'yid içindir. Ancak, bu görüşün aksini te'yid edenler yukarıda açıklandığı gibi Hz. Ali, İbn Mes'ud

ve îbn Abbas gibi sahâbilerden vârid olan cevaz delillerini[413] ileri sürmektedirler. Ancak buradaki sütten maksat su ve sıvı karışımı olan süt ise, bu hususta fukahânın görüşü şöyledir:

Buhârî Şârihi ve meşhur Hanefi âlimi Ayni merhum der ki; "Sütle abdest almak iki şekilde düşünülebilir:

a. Ya sade ve katışıksız süt ile abdest alınmıştın.

b. Veya rjyla karışık sütle abdest alınmıştır.

Birinci durum, yani sırf süt ile abdest almak, bütün mezheb imamlannca ittifak caiz değildir. İkinci duruma gelince, bize göre caizse de Şâfiîye göre câiz değildir."

Ancak Aynî'nin: "bize göre suyla karışmış sütle abdest almak caizdir" sözü, 'sütün rengi suya galip gelmemek şartıyla bu karışımla abdest almak caizdir" şeklinde anlaşıldığı zaman doğrudur. Aksi takdirde bu su mukayyed su olur ki Hanefî mezhebinde mukayyed suyla abdest almak caiz olmaz. Bilindiği gibi Hanefî ulemasının bu mevzudaki görüşü şöyledir: Suya bir sıvı karıştığı zaman, bu karışan sıvının özelliklerine bakılır; eğer süt gibi suya muhalif üç özelliği bulunan bir sıvı karışmışsa,bu özelliklerden birinin, suyun özelliğine üstün gelmesi hâlinde o karışımla abdest almak caiz değildir. Suyun rengi gâlibse caizdir. Bilindiği gibi suyun Özellikleri, rengi, tadı, kokusu ile bilinir. Sütün suya muhalif olan özellikleri ise tadı, rengidir.[414] Tabii sabun ve deterjan bunun dışındadır. Zira, bunlar suyun temizleyicilik vasfını artıran şeflerdir. Fakat bunların da suyun tabiatını bozacak kadar çok olmaması gerekir.

2. Temiz bir sıvı suya karışırsa suyun vasfına galib gelirse o suyla abdest alınamaz. îmam Mâlik'e göre suya vasıflarından birini azıcık bile değiştirecek bir sıvı karışırsa o suyla abdest almak caiz olmaz. Şâüîlerle Hanbelilere göre ise, içine vasıflarından birini birazcık değiştiren temiz bir sıvı karışan suyla abdest almak caizse de bir vasfın tümünü ya da tüm vasıfları değiştiren bir sıvıyla karışan suyla abdest alınamaz.

Hanbelilere göre bu karışımda değişiklik temizlik anında ve temizlik mahallinde olursa suyun temizleyicilik vasfına zarar vermez.

87. ...Ebû Halde dedi ki: Ebû Aliye'ye:

"Cünub olup da yanında nebîzden başka su bulunmayan kimse nebîzle gusledilebilir mi?" diye sordum.

"Hayır" cevabım verdi.[415] [416]

43. Abdesti Sıkışık Kişi Bu Halde Namaz Kılabilir Mi?

88....Abdullah b. Erkam'dan[417] rivayete göre, Abdullah (r.a.) imamlığını yaptığı bir cemaatla hacca veya umreye gitmek üzere yola çıktı. Bir gün sabah namazı için kaamet getirdi.Sonra "biriniz öne geçsin" diyerek helaya yöneldi ve şunları söyledi: "Ben Resûlullah (s.a.)'i şöyle buyururken işittim: "Sizden biriniz namaza dururken helaya gitmek ihtiyacı duyarsa önce helaya gitsin." [418]

Ebû Dâvûddedikî; (tBu hadisi Vüheyb b. Hâlid, Şuayb b. I s hak ve Ebû Damre, Hişam b. Urve'den o babasından babası da bir kişinin kendisine Abdullah b. Erkam'dan naklettiğini bildirmiştir. Hadisi Hi-şâm'dan rivayet eden ekseriyet birinci senetteki Züheyr'in rivayet ettiği gibi (an racülin kaydı olmaksızın) rivayet ettiler.[419]

Açıklama

Bu hadis-i şerif abdesti sıkışmış olarak namaz kılan bir kimsenin bu namazı iade etmesi gerektiğini söyleyen Malikîlerin delilidir.Maliki âlimlerinden "el-Bâci Muvatta Şerhi'nde şunları naklediyor:

"Eğer kişi sıkışmış vaziyette namaza devam ederse, kalbi meşgul olup namazı bir an evvel bitirmek için acele edeceği ve namazın ruhu olan huşûu kaybedeceği için namazını iade etmesi gerekir. Çünkü huşu gittikten sonra geriye kalan iskelettir. Nitekim: "Ümmetimden ilk kayb olacak haslet huşû'dur.[420] buyurulmuştur."

İmam-Mâlik bu namazın o anda veya sonra iade edilmesini daha isabetli bulmaktadır.

Nitekim mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif de bu görüşü te'yid etmektedir. Çünkü, bu hadis-i şerifte namazı tehir edip öncelikle helaya gitmek emredilmektedir. Bu, namazı öncelikle kılmanın nehyedilmesi demektir. Binaenaleyh namaz önce kılınırsa, fasit olur. Çünkü sıkışık bir.vaziyette namaz kılmaya çalışmakbir bakıma amel-i kesir demektir. Diğer amel-i kesitler gibi bu, da namazı bozar. İnsanın sıkışık bir vaziyette namazı devam ettirebilmesi kabalarını sıkması ve birleştirmesiyle mümkündür ki, bu ağır bir yük taşımak kadar zor ve kalbi meşgul eden bir iştir.

İbn Nâfi'in Mâlik'ten rivayet ettiği bir hadis-i şerifte "Kim nama/da sıkışırsa elini burnunun üzerine koysun sanki burnu kanamış gibi dışarı çıksın” buyruluyor.

Namazı sıkışık vaziyette kılmanın namazı bozmayacağı görüşünde olanlar ise “Hadis-i şerifteki nehy, namazın dışındaki kişilerle ilgilidir. Bizzat namazla ilgili değildir. Binaenaleyh namazın hiç bir farzını terk etmeden edâ eden kimse için iade gerekmez" derler. Şâfiîler ve Hanbeliler bu görüştedirler.

Önce ihtiyacın giderilmesi sonra namaza durulması mendubtur.

Hanefilere göre, farzlara ve vâciblere riâyet edilmesi şartıyla bu halde kılınan namaz sahihdir. Ancak namazda gerekli huzurun sağlanmaması sebebile mekruhtur. Zira namazda aranan husus huzur-ı kalb ile namazın edâ edilmesidir. Bu bakımdan cemaatle namaz kılarken abdestine sıkışan kimse, ikinci bir cemaat bulamama ihtimali bile olsa namazı bozup tuvalet ihtiyacmı giderdikten sonra abdest alıp namazını yeniden kılar.[421]Şafiîlerle Hanbeliler bu görüştedirler. İnsan gönlünün arzu ettiği bir yemek hazırken de yme namaza durmamalıdır, Nitekim Müslim'in bu mevzuda rivayet ettiği bir hadiste şöyle buyuruluyor: "Yemek hazır olduğu zaman bir de büyük ve küçük abdest sıkıştığında namaz kılınmaz.”[422]

Bu konu için 89 numaralı hadisin şerhine de bakılabilir.[423]

Bazı Hükümler

1. YoIculukta Cemaat câizdİr"

2. Açık ifade yerine kapalı ifade kullanmak yani kinâyeli lâfızlarla maksadı beyân etmek caizdir.

3. Namazda huşu içinde bulunulmalı ve namazın ruhuna zıt davranışlardan sakınılmalıdır.

4. Kişi yaptığı bir işin garip karşılanması halinde o fiilin meşru olduğunu dinî bir delille açıklamalıdır.

5. Namazda iken abdestine sıkışan kişi namazım bozup yeniden kılmalı ve sıkışmış halde namaza durulmamahdır.

6. İmamın kaamet etmesi caizdir. Ancak imamdan başka birinin kamet etmesi daha faziletlidir.

89....Kasım b. Muhammed'in kardeşi Abdullah b. Muhammed b. Ebî Bekr'den, demiştir ki; Âişe'nin yanında idik. Sofra hazırlandı, bu sırada Kasım namaz kılmak üzere kalktı. Bunun üzerine (Hz.) Âişe; ben Resulüllah (s,a.)'ı şöyle buyururken işittim dedi: "Yemek hazırken, büyük veya küçük abdeste sıkışmışken namaz kılınmaz”.[424] [425]

Açıklama

Hadis-i şerifin beyânından anlaşıldığına göre sofra kurulmuşken veya yemeğin sofraya getirilmesi kolaysa, farz veya nafile herhangi bir namaza durulmamalıdır. Ancak karnın çok aç olması sebebiyle kalbin yemekle meşgul olması ihtimalinden dolayı yemeğin namaza takdim edilebilmesi için yedikten sonra namaz kılmak için zaman müsait ol- malıdır. Bundan maksat namazın huzur ve huşûunu sağlamaktır. Bazıları "yemekten biraz yedikten sonra namazı kılıp sonra da karnını doyurmalı” demişlerse de bu hadis-i şerif, böyle bir te'vile âçık kapı bırakmayacak kadar açıktır.

Ulemâ buradaki yeme emri üzerinde ihtilâf etmişlerdir. Cumhura göre, buradaki emr nedb içindir. Yani bu emre uymak mendubtur. (İşlenmesi iyi hoş karşılanan fiillere, uyulması dinen tercih edilen fakat terki yasaklanma-yan davranışlara mendub denir. Mendubu terk, tenzihen mekruhtur.) Binaenaleyh karnı aç olan bir kimse sofra hazır bulunduğu takdirde evvela yemek yerse iyi bir iş yapmış olur. Bazıları buradaki emrin farz ifâde ettiğini söylerler. Zahirîlerden İbn Hazm diğer ulemadan Ebû Sevr ve bir cemaat da bu görüştedirler. "Şayet önce namaz kılınacak olursa batıl olur" derler. Şev- kânî, Şâfiîlerden bazılarının da bu görüşte olduğunu söyler. Hadisin zahiri de bu görüşü doğrulamaktadır. Cumhura göre ise, vakit daralmışsa namaz önce kılınmalıdır.

Bu hususta İmam-ı Azarri "bütün yemeğimin namazolması, benim için bütün namazımın yemek olmasından hayırlıdır" demiştir. Hazret-; İmam bu sözü ile vakit müsait olması halinde yemeğin öne alınmasının isabetli olacağına işaret etmiştir.

Begavî'nin ŞerhuVSünne'de rivayet ettiği ve EbÛ Drvûd'un da 3758 numarada zikrettiği bir hadis-i şerifte Efendimizin (s.a.): "Yemek veya başka bîr şey için namazı geciktirmeyiniz" buyurmasını Hanefî ulemâsından İbn Melek "vakit müsait olmadığı ve fazla açlık hissedilmediği

zaman namaz öne alınır" diye te'vil etmek suretiyle iki hadisin arasını te'lif etmiştir.

Bazıları yemeğin öne alınmasını kul hakkının Allah'ın hakkına tercih edilmesi şeklinde anlamışsa da bu yanlıştır. Çünkü yemeğin öne alınışı, namazı hakkıyla edâ etmek gayesiyle yapıldığından burada Allah'ın hakkını titizlikle korumak söz konusudur. Abdesti sıkışık iken namaz kılmanın hükmü bir önceki hadisin şerhinde geçmiş bulunmaktadır.[426]

Bazı Hükümler

1. Kişinin şiddetle ihtiyac duyduğu bir yemeğin hazır olması halinde namaza durması mekruhtur. Namazda huşûa mâni olan kalbî meşgul edici her şey bu hükme girer.

2. Abdesti sıkışmış olan kimse o haliyle namaza durmamalıdır.

90....Sevbân[427] (r.a.)'ın rivayet ettiğine göre; Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur. "Yapılması hiç kimseye helal olmayan üç şey vardır:

Bir topluluğa imam olan kimse sadece kendisi için dua edip de onlara dua etmemezlik yapmasın. O takdirde o topluma ihanet etmiş olur.Kişi izin almaksızın bir evin içine bakamaz, eğer bakarsa o eve (izinsiz) girmiş gibi olur. Kişi yükünü hafifletmedikçe sıkışmış olduğu halde namaz kılamaz." [428] [429]

Açıklama

İslâmda cemaatle namaz kılmanın temelinde birlik beraberlik ruhu vardır. Bu ruh içerisinde cemaata imam olan kişinin, cemaati ayırarak enâniyet duyguları içerisinde yalnız kendisine duâ edemeyeceği aksi halde cemaatle kılınan namazın gayesine ters düşeceği aşikârdır. Bunun için bir kimsenin bir topluluğa imam olup da cemaati yaptığı duaların dışında bırakması hadis-i şerife göre uygun değildir. Ancak bu durum açıktan yapılan dualarda söz konusudur. Yoksa gizli yapıan dualarda söz konusu değildir. Çünkü açıktan yapılan dualarda cemaat imamın sesine, gizli yapılan dualarda da kalbinin sesine kulak vermekle memurdur. Nitekim Resul-i Ekrem (s.a.) Efendimiz namaza başlarken kendisi için şöyle duâ etmiştir:

"Ey Allah'ım hatalarımı benden doğu ile batı arasındaki mesafe kadar uzak kıl. Ey Allahım beyaz elbisenin kirli paslı(elbise)den ayıklandığı gibi beni de günahlarımdan pâk eyle. Ey Allah'ım beni (katında bulunan mânevi) kar, su ve dolu ile yıka"[430]

Rükû ile secdede yaptığı duası ile iki secde arasında yaptığı duası ve namazın sonunda yaptığı duaları buna örnek gösterilebilir.

Bazıları bu mevzuda çeşitli görüşler ileri sürmüşlerse de işin esası şudur: İmanın bütün müslümanları kapsaması gereken duası açıktan yaptığı duadır. Bir de imamı hâin duruma düşüren duâ, bedevî arabın "Ey Allahım bana, bir.de Muhammed'e (s.a.) merhamet et, bizimle birlikte başkasına merhamet etme!" duasına benzeyenlerdir, Duaların bütün mü'minleri kapsar mâhiyette olması duâmn âdabındandır.

Burada imamın zikredilişi, bu görevin sadece imama ait olduğundan değildir. Belki umumiyetle toplu dualarda imâmın bulunuşundandır. Yoksa cemaat de namazdan sonraki dualarında mü'min kardeşlerini duadan un utmamalıdır.Her ne kadar gizli yapılan dualarda sadece kendisine duâ etmesi caizse de, namazların toplu halde kılınışının hikmeti, elde edilen feyz ve bereketin dualar vasıtasıyla mü'min kardeşlere de taşmasıdır.

Hadis-i şerifte üzerinde durulan diğer mühim bir mesele de içeri girmek için izin verilmeden kapı aralarından veya benzeri yerlerden evin içine göz atmaktır. Bu davranış hüküm bakımından aynen izinsiz bir eve girip mü'-minlerin mahrem işlerine, araştırılması haram olan sırlarına muttali olmak gibidir. Aslında izin istemekden maksat, bu yasaktan sakınmaktır. Binaenaleyh bu yasağı işleyen kimse de mü'min kardeşinin namusuna saygısızlık ve ihanet etmiş olur.

Hadis-i şerifte üzerinde durulan üçüncü husus da sıkışık abdestle namaz kılmanın doğru olmayışıdır. Bilindiği gibi namaz kılan kimse münacât halindedir. Cenab-ı Hakk'a yakındır. Eğer namazı sıkışmış halde kılarsa, bu sıkışıklık kendisini namazda hissedilecek huşûdan mahrum edeceği için nefsine ihanet etmiş olur.

Evlere girmek için izin istemenin namazla beraber zikredilmesinin hikmeti, kul hakkıyla Allah hakkının birlikte hatırlatılmasıdır.

Bir kimse kul hakkına dikkat ederse, Allah'ın hakkına kesinlikle Rikkat edeceğinden burada kul hakkıyla ilgili olan izin isteme mevzuu özellikle zikredilmiştir.

Hanefî ulemâsından Aynî'nin açıklamasına göre bu hadis-i şerifte geçen üç yasaktan birincisinin hükmü, tenzihen mekruh, ikincisinin hükmü tahrimen mekruhtur. Üçüncü yasak ise, insanlara cenâb-ı peygamberin şefkat ve merhametindendir. Buna şefkat yasağı denilir. Çünkü insan namazı sıkışıkken kılsa namazı sahihtir, ama o kişi nefsine zulmetmiştir. Nitekim 88 ve 89 numaralı hadislerin şerhinde bu konuyu açıklamıştık. "Bu işlerden birini yapmak helâl olmaz" sözü, bu üç işten şiddetle sakınmanın lüzumunu ifâde eder.[431]

Bazı Hükümler

1. İmamın sadece kendisine duâ etmesi mekruhtur. Eğer böyle yaparsa cemaate jhânet etmiş olur.

2. Girmek için izin almadan başkasına ait evin içine göz atmak tıaramdır.

3. Sıkışan kimse yükünü atmadan namaza girmemelidir.

4. Toplumda görev üstlenen kişinin toplumu ihmal ederek kendi menfaatine hareket etmemesi gerekir.

91....Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre: Rasulullah (s,a.) şöyle buyurmuştur: "*Allah'a ve âhiret gününe inanan bir kimsenin sıkışıklığını gidermeden sıkışmış haliyle namaz kılması helal olmaz*."

Sonra Sevr b. Yezîd, Habîb b. Salih'in rivayet ettiği (90 numaralı) hadise benzeyen şu lâfızlarla sözlerine devam etti: "Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimseye, izinleri olmaksızın bir topluluğa imam olması asla helâl olmaz ve duayı sadece kendisine yapıp o toplumu duanın dışında bırakması da helâl olmaz. Eğer böyle yaparsa onlara ihanet etmiş olur."[432]

Ebû Dâvûd, "bu hadis-i şerif Şamlıların rivayetidir, râvileri arasında Şamlılardan başka kimse yoktur'" dedi.[433]

Açıklama

Bu hadis-î Şerifin mâna itibariyle bir benzeri 90 numarada zikredilmişti. Müellif Ebû Dâvûd bu iki hadisin râvîlerinin sıra ile birinin Habib b. Salih, diğerinin ise Sevr b. Yezid olduğunu ve bunların ikisinin de hadisi şeyhleri Yezid b. Şüreyh'den aldıkları ve mânaları da aynı olduğu halde lâfızlarının

farklı okluğunu; "Sonran Sevr b. Yezid, Habib b. Salih'in rivayet ettiği hadisine benzeyen şu lafızlarla sözlerine devam etti" diyerek ifâde etmiştir. Ancak bu hadisten başka 90 numaralı hadis-i şerifte ayrıca bir de "ev sahibinin izni olmadan evin içine bakmanın o ev sahibinin harim-i ismetine bir tecâvüz ve dolayısıyla İhanet olduğu"nu belirten üçüncü bir madde daha vardır ki, bu hususların hükmü orada açıklanmıştır.

Hattâbî bu hadis-i şerifle ilgili olarak şunları söylüyor: Kişi cemaatin Kur'an-ı Kerimi en iyi okuyanı ve namaz-meselelerini en iyi bileni değilse,rızaları olmadan onlara imam olması caiz olmaz. Amma gerek Kur'ân okumakta gerek namaz meselelerini bilmekte onlardan üstün olup imamlık vasıflarım hakkıyla üzerinde taşıyorsa, onların izni söz konusu olmaksızın Öne geçmek hakkına sahiptir. Zaten bu durumda cemaat onun imamlık yapmasını kendiliklerinden arzu ederler.

Bazıları da derler ki; bu izin başkasına ait bir evde namaz kıldıran kişi için lâzımdır. Amma evin dışında ise, imamlık vasıflarını taşıyan kimse için cemaatin rızasını almak söz konusu değildir.

Netice olarak kişinin hangi şartlar içinde olursa olsun, imamlığa talip olması, aslında kendine güvenin ve kendini beğenmenin bir neticesidir. însan imamlığa geçmekte acele etmemeli ve bu hususta atılgan olmamalıdır. İmâmet-i suğra (namaz imamlığı) nın hükmü böyledir. İmâmet-i kübrâ (devlet başkanlığı) ise, mutlaka ehl-i hal ve akdin tasvibiyle tâyin edilir.

Bİr hadis-i şerifi sadece bir belde ahalisinin rivayet etmesi o hadisin zayıf hadis çeşitlerinden "garib" hadis olması demektir ki, müellif Ebu Dâvûd hadisin sonunda bu hususa dikkati çekmiştir. Ancak bir önceki hadis bu hadisi takviye ettiğinden hadisimiz, zayıflıktan kurtulup hasen li-ğayrihî derecesine yükselmektedir. İşte bu sebeble musannif bu hadisi Sünen'ine almıştır.[434]

Bazı Hükümler

1. İmamın sadece kendisine dua etmesi mekruhtur.

2. Kışının, cemaatin rızası olmadan imamlık yapması caiz değildir. (Bu iki maddenin izahı bir evvelki hadis-i şerifte geçmiştir).

3. Bazı âlimler "sıkışık iken namaz kılmak haramdır" hükmünü bu hadisten çıkarmışlardır. Ekseri ulemaya göre bu halde kılınan namaz

mekruhtur. Nitekim mes'ele bir önceki hadisin şerhinde etraflıca açıklanmış bulunmaktadır.[435]

44. Abdest İçin Yeterli Su Miktarı

92....Âişe (r.anha)dan demiştir ki; "Nebi (s.a.) bir sa'(mikdarı) su ile gusleder, bir müdd(mikdarı) su ile de abdest alırdı."[436]

Ebû Dâvûd dedi ki; hadisin Ebân rivayetinde Katâde "ben Safiyye'den işittim" diye(aralarında sema' bulunduğunu) açıklamıştır.[437]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen ölçüler merhum Ahmed Nâîm tarafın-dan şöyle açıklanmaktadır:

"Sa": Beş rıtl-i Bağdadî ile üçte bir ntl (1/3) alan kaba denir. Bir miidd de bir sa'ın dörtte biri mikdarıdır. Bu Şâfiîlerden Nevevî'nin verdiği ölçüdür. Ancak bu ölçek pek ihtilaflı olduğundan ihtilafların derecesini anlamak isteyenler Kamus Tercemesi'nden "müdd, sa', rnekkuk, ntl" kelimelerine müracaat edebilirler. Aleyhisselâtü vesselam efendimiz hazretlerinin muhtelif mikdarjarda su ile abdest alıp guslettiklerine dair diğer pek çok rivayetler de vardır. Buradaki mikdarlar orta yapılı bir kimsenin yıkanacak azası üzerinden akacak suyun en az mikdanm gösterir. Bedenin azası üzerinden su aktıkdan sonra bu mikdarlardan da az su ile caiz olduğu halde, israf dedirtmeyecek ziyadesiyle de caizdir.

Medine-i Münevvere'de kullanılan müd -ki fukaha arasında müdd-ü nebevi diye bilinir- (i) ntl mikdarı alan bir hacim Ölçüsüdür. Dört müd bir sa'dır. Ancak müd ile sa'ın mikdarlarını anlamak ölçü alınan rıtlın ne mikdar olduğunu bilmeye bağlıdır. Rıtlın ise Bağdadîsi, Şâmîsi vardır. Yani birinin İran, diğerininki Roma ölçüleri olup hesap edilince takribî bir mikdar gösteren iki ölçektir.

Rıtl-i Biağdadî (130), daha doğrusu, imam Nevevî'nin tahkikine göre (128) dirhemdir. Esah olan ikinci takdir ise de kesirli olduğundan buna (1) dirhemi; diğer tabirle, bir miskal kesirsiz 130 dirhem itibar edilmiştir, deniliyor.

(ı) rıtl olan bir müd-ü nebevi bu hesaba göre (ı), veya 130 dirhem hesabına göre ( ) dirhem eder ki en doğru hesap ve takdire göfe bir dirhem

(3,898) gram ettiğinden bu miktar (0,530) yani yarım litre: den biraz ziyade tutar. Bu mikdar bugün sucuların kullandıkları su bardaklarından üçünün aldığı sudan azdır. Bu İmam Şafii ile Hicaz fukahâsı takdiri olup Ebû Hanife ile Irak fukahâsına göre ise müd iki rıtl olduğundan (1, 6) litre eder ki beş kadehten biraz ziyâdedir.[438]

Netice olarak Peygamber (s.a.) (3,328) kilo gram su ile gusleder, (832) gram su ile de abdest alırdı.

Günümüzde geçerli olan gram itibariyle yukarda geçen ölçüler şöyledir:

1) Sa' = 8 rıtl = 3,328 kgr.

2) Rıtl = 416 gr.

3) Müd = 832 gr.

4) Sa' = 3,328 kgr.

5) Dirhem = 3,2 gr.

6) Okka = 1,30943 kgr dır.

Rasûlü Ekrem (s.a.) in bir sa' mikdarı su ile gusletmesi ve bir müd mikdarı su ile abdest alması bu mikdarlann ğusl ve abdest için değişmeyen mikdarlar olması demek değildir. Çünkü Resul-ü Ekrem (s.a.) bazan bu miktarlarda su kullanırken bazan de bunlardan daha fazla veya eksik su kullanmıştır.

tbn Dakik'1-îyd diyor ki; ğusülde vâcib olan suyun organlar üzerine dökülüp akmasıdır. Bu olunca vacib yerine getirilmiş olur. Tabii ki bu durum şahıslara göre değişir. Guslün yerine gelmesi iri vücutlu kişiler için daha çok, küçük cüsseli kişiler içinse, daha az su kullanmayı gerektirir.

İmam Şafiî (r.a.) hazretleri de buyuruyor ki; "bazan az su gusle veya abdeste yeter, bazan da çok su yetmeyebilir. Binaenaleyh gusülde bir sa'dan aşağı, abdestte de bir müdden aşağı su kullanmamak müstehabdır."[439]

Nitekim hadîs-i şerifler değişik ölçüler vermektedir. Herhalde bu içinde bulunulan zamana ve duruma göre insanın ihtiyacının değişebilmesinden ileri gelmektedir.

Yine Nevevî şöyle demektedir: "Abdest veya gusle yetecek su için belirli bir miktar tayin edilmiş değildir. Burada gerekli olan suyun azlığı veya çokluğu değil, organların yıkanmasıdır. Yıkanmada ise gerekli olan suyun organlar üzerinden akmasıdır. Binaenaleyh insan abdest alırken veya guslederken ihtiyacına uygun olarak bazan bu hadiste belirtilen miktardan biraz fazla ya da az su kullanılabilir."

Nitekim şu hadis-i şerifler bu gerçeği doğrulamaktadır: "Resûlüllah (s.a.) bir sa' veya beş müdde kadar olan su (miktarı) ile gusül abdestini alır, abdest için de bir müd (miktarı) su kullanılırdı."[440] "Nebi (s.a.) ile Âişe (r.anha) üç müd su alan bir kaptan yıkanarak gusül abdesti almışlardır." [441]

Şevkânî ise mevzumuzu teşkil eden bu hadisin şerhinde: "Abdest veya gusül için yeterli olan su miktarında ölçü, organların şüphe kalmayacak şekilde iyice yıkanmasıdır. Suyun bir sa'dan çok veya az olması Önemli değildir" diyor. Yeter ki, suyu kullanan kişinin abdest almadığı veya gusletmediği söylenemiyecek kadar az veya israf derecesinde çok su kullanılmış olmasın.

Netice olarak şunu söyleyebiliriz: Resûl-ü Ekrem (s.a.) bir sa' miktarı su ile gusül eder, bir müd miktarı su ile de abdest alırdı. Ümmetine gerekli olan da bu hususta ona uymak, şeytanın ve cehaletin mahkûmu olmuş kişilerin düştüğü suda israf etme hatasına düşmemektir. Bu kişiler temizlik esnasında israf derecesine varan su sarfiyatında akılları sıra isabetli hareket edip kusursuz bir şekilde abdest almanın gereğini yaptıklarını zannederler de dinen yasaklanan israfa kaçtıklarını anlayamazlar. Halbuki deniz kenarında bile olsa, abdest ve gusül için yeterli olan sudan fazlasını kullanmak mekruhtur. Nitekim 96. hadisin şerhinde açıklanacaktır. Ancak ihtiyaca mebni olarak bu miktarı geçmek israf olmayacağı gibi ihtiyaç duymadığı için bu miktardan daha az su kullanmakta da bir sakınca yoktur. Abdest ve gusül-de kullanılacak su miktarının ihtiyaca göre nasıl değişeceği meselesi 95 numaralı hadisin şerhinde gelecektir.[442]

Bazı Hükümler

1. Bir müd su ile abdest almak, bir sa’ dolusu su ile gusül etmek sünnete uymak olur

2. Bu miktarın dışında ihtiyaç olmadan fazla su harcamak israftır. Akar veya göl suyu da olsa hüküm aynıdır, değişmez.

3. Müslümanların hareketleri dengeli olmalıdır.

93....Câbir b. Abdullah (r.a.)'dan şöyle demiştir: "Resûlullah (s.a.) bir sa' su ile gusül eder, bir müd su ile de abdest alırdı.”[443]

Bu hadis-i şerif ile ilgili açıklama 92 numaralı hadisin izahında geçmiş bulunmaktadır.

94....ÜmmüUmâre [444]'den rivayet edilmiştir ki: "Resûlullah (s.a.) kendisine getirilen ve içinde bir müddün üçte ikisi su bulunan bir kaptan abdest almıştır."[445] [446]

Açıklama

Fahr-i kâinat Efendimizin bir müdden daha az bir suyla abdest aldığım, ifâde bu hadîs.i şerif Mâkîlerden İbn Şa'bân'ın abdest için yeterli suyun bir müdd (832 gr), gusül için bir sa' (3.328 gr) olacağına dair iddiasını reddetmektedir.

Ulemânın ekserisi ise bu miktarlara riâyet etmek müstehabtır, demişlerdir. Ancak bu daha fazla kullanmayı, gerektirecek bir durum bulunmamasına ve kişinin cüssesinin mutedil olmasına bağlıdır. Nitekim bu durum, 92 numaralı hadisin şerhinde açıklanmıştır. Tafsilat için bundan sonraki 95 numaralı hadis-i şerifin şerhine de bakılabilir.

95. ..Enes (r.a.) den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: "Resulüllah (s.a.) iki ntl su (alan kab) ile abdest alır, bir sa* (dolusu) su ile de gusül ederdi."[447]

Ebû Dâvûd der ki: Bu hadis-i şerifi aynı zamanda Yahya b. Âdem Şerik'den rivayet etmiştir. Ancak şerik "îbn Cebr b. Atîk'den" diyerek hadisi sevketmiştir. Yine aynı hadisi Süfyan'da Abdullah b. İsa'dan, onun "Bana Cebr b. Abdullah haber verdi ki" dediğini kaydederek rivayet etmiştir.

Yine Ebû Davud'un belirttiğine göre aynı hadisi Şube, "Bana A b-dullah b. Abdullah b. Cebr (Enes'den şöyle duydum) dedi" diyerek rivayet etmiştir. Fakat Şu'be hadis-i şerifte geçen "iki rıtl'ı zikretmeksizin, "Resulü Ekrem (s.a.) birmekkûksu ile abdest alırdı" demiştir.

Yine Ebû Dâvud dedi ki: "Ben Ahmed b. Hanbel'i "bir sa' , beş rıtl'dır" derken işittim.

Ebû Dâvûd dedi ki: Gerçekten de bu miktarda olan sa' îbn Ebî Zi'b'in sa'ıdır. îbn EbtZi'b'in saU da Nebiyy-i Ekrem (s.a.) Efendimizin sa'ının ta kendisidir.[448]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen Mekkûk kelimesi (11) rıtla denk bir hacim ölçüsüdür.İbn Esîr’e göre ise mifctan bölgelere

göre değişir .Nevevî'ye ve bu hadis-i şerifdeki zahirî mânaya göre "Mekkûk birmüdd(832gr) dür.

Übbî, "Iraklıların kullandıkları bir ölçektir ki, Medine'lilerin Medine sa'ı ile bir buçuk sa' alır" diyor.

İbn Esîr "Burada Mekkûk ile Müd kasdedilmiştir. Çünkü diğer hadisler mckkûk'ü müdd ile açıklamıştır" diyor ki; Müslim ve Nesâi'nin Abdullah b. Cebr kanalıyla Hz. Enes'den rivayet ettikleri "Resûlüllah (s.a.) beş mekkûk ile yıkanır, bir mekkûk ile de abdest alırdı" mealindeki hadis de bu görüşü doğrulamaktadır.

Eğer bu hadis-i şerifteki Mekkûk’ü te'vil etmeden hakiki manada kullanıldığını kabul edersek Resul-i Ekrem (s.a.)'in (5) ntl su ile gusül ettiğini söylemiş oluruz ki, bunu hiç bir kimse söylememiştir. 92 ve onu tâkibeden diğer hadis-i şerifler de açıklandığı gibi abdest veya gusulde kullanılan su için Resulü Ekrem'in her zaman riayet ettiği ve bizim de riayet etmemizi gerektiren bir ölçü tayin edilmiş değildir.

Hadislerde Resulü Ekrem (s.a.)'in bazan en çok kullandığı, bazan da en az kullandığı ölçüler nakledilmektedir ki, bu duruma göre söz konusu ölçülerin hepsinden istifâde edilebilir.

Hanefî ulemâsından ve Buhâri sarihlerinden allame Aynî merhum bu hususta şunları nakletmektedir:

a. Orta boylu ve orta cüsseli bir kişi, orta boylu ve orta cüsseli olan Resulü Ekrem (s.a.)'in abdest ve gusulde kullandığı su ölçülerine uymalı, ondan daha az veya çok kullanmaktan kaçınmalıdır.

b. Bedenleri, Resul-Ü Ekrem (s.a.)'in bedenine uymayan zayıf cüsseli kişiler ise, Resulü Ekrem (s.a.) in vücuduna nisbetle ne kadar cılız olduklarını hesap edip kullandıkları suyu da o nisbette azaltmalıdırlar. Bu onlar için müstehaptır.

c. Resulü Ekrem (s.a.) in mübarek vücuduna nisbetle çok daha iri olan kimseler ise, Resûlullah'ın kullandığı suyun miktarını göz önünde bulundurarak irilikleri nisbetinde bu Ölçüyü artırmalıdırlar. Bu da bu kimseler için mustehabtır.

Ahmed b. Hanbel'in "bir sa' 5 ntldır" açıklamasının aslı (5) rıtl olması lâzımdır. Ancak bu rivayette (1/3) miktannm yanlışlıkla düşdüğü diğer

rivayetlerden anlaşılmaktadır. Yine bu açıklamada adı geçen îbn Ebî Zi'-b'in kimliği hakkında iki ihtimal vardır:

1. İsmi geçen îbn Ebi Zi'b'in; yanında Resûlu Ekrem (s.a.) in kullandığı rıtlı saklayan ve ntl imal eden kişilerin ölçü için müracaat ettiği Îbn Ebî Zi'b olması ihtimali vardır. Bu ihtimale göre bu zatın, rıtl imal eden bir kimse olması gerekir. Bu yüzdendir ki rıtılar "tbn Ebî-Zi'b ntli" şeklinde ona nisbet edilmiştir.

2. Yine Îbn Ebî Zi'b isminde tarihte bir emîr vardır ki o ismi geçen îbn Ebî Zi'b'in sakladığı Resulü Ekrem (s.a.) e ait ntla uyulmasını emrederdi. Bu bakımdan ntl ölçüsü"ibn Ebî Zi'b ntlı" diye bazan da bu kişiye nisbet edilir.

Bu hadis-i şerifte geçen ölçülerin grama çevrilişine dair izahat 92 numaralı hadis-i şerifin açıklamasında geçmiştir.[449]

45. Abdest Suyunda İsraf

96....Ebû Neâme (r.a.) den nakledilir ki: Abdullah b. Muğaffel, oğlunun; "Ey Allah'ım muhakkak ki ben senden cennete girdiğimde sağ tarafındaki beyaz köşkü istiyorum" diye duâ ettiğini duyunca şöyle demiştir: Allah'dan cenneti iste ve cehennem ateşinden de O'na sığın (yeter). Zira ben Resûlullah (s.a.)'i "İleride bu ümmet içinde abdestte ve duada aşırılık yapacak bir topluluk gelecektir" , buyururken işittim."[450] [451]

Açıklama

Abdullah b. Muğaffel hakkında 27. hadis-i şerifin izahında bilgi verilmiştir. Oğlunun ismi hakkında Said, Ziyad, Yezid gibi çeşitli rivayetler vardır. Hadis-i şerifte geçen "Beyaz köşk" cennette bulunan malum bir köşktür ki, Peygamberlere aittir. İçi cennet hurileri ile doludur. Cennetin sağında olmasından maksat Cennetin dışında ve sağ tarafında olması değil bilakis içinde ve sağ tarafında olmasıdır. Binaenaleyh insanın, amellerinin ulaşamayacağı, ancak peygamberlerin erişebileceği nimetler istemesi duada aşırılıktır. Bu bakımdan Rasûlü Ekrem (s.a.) Efendimiz daha sağlığında, böyle aşırılık yapacak kimselerin ileride zuhur edeceğini haber vermiş ve ümmetini bundan sakındırmışım Bazı Ulemâ da duadaki aşırılığı, isteklerin, yapılan amellerin çok fevkinde oluşuna değil de, belli şeyleri istemeye bağlamışlardır. Çünkü o belli şeyi belki cenab-ı hak başka kimselere verecektir. Binaenaleyh bu hadîs-i şerifteki gibi mutlaka cennetin sağ tarafındaki beyaz köşkü istemek yerine herhangi bir beyaz köşk istenmelidir.

Aynı zamanda güna h olan bir şeyi istemek ve duada feryad-ü figan etmek de aşırılığa girer. Aşırılık, yapılan duada edebi terk, kendini peygamberler seviyesinde görmek gibi bir büyüklenme korkusunun bulunmasıdır.

Abdestte veya abdest suyu kullanmakta aşırılık gösterecek bir topluluğun zuhur edeceğini de habib-i kibriyâ (s.a.) haber vermektedir. Hadîs-i şerifte geçen () kelimesinin birinci harfi zamme okunursa, "abdest alma fiilinde aşırılık göstermek" kasdedilmiş olur ki, abdest organlarının yıkanışında ve mesh edişte sünnetle tayin edilen ölçüyü aşmak demektir. Şayet birinci harf fetha ile okunacak olursa, "abdest suyu" anlamına gelir ki o zaman da kastedilen ölçüsüzlük, abdest suyunda meydana gelir. O taktirde de 92. ve 95. hadîs-i şerifler de açıklanan ölçülere dikkat etmeyerek israfa kaçmakla, aşırılık gerçekleşmiş olur.

Nitekim Ahmed b. Hanbel ve îbn Mâce'nin Abdullah b. Ömer'den rivayet ettikleri bir hadiste Hz. Peygamber, abdest almakta olan Sad'a rastladığında "Bu israf da nedir, ya Sa'd" buyurdu. Sa'd da:

"Abdestte israf olur mu ya Resulullah?" dedi, Resuluüah da

"Evet, akan bir nehir kenarında bile olsan" buyurdular.

îbn Ömer'in bir başka rivayetinde de abdest alan birini görünce Hz. Peygamber (s.a.)'irıi "İsraf etme, israf etme" buyurduğu, kaydedilmektedir.

Nevevî merhum der ki; "Deniz kenarında bile olsan israftan kaçınılması lâzım geldiği hususunda âlimler görüş birliğindedirler. Bu hususta kuvvetli olan görüş tenzihen mekruh oluşudur. Şafiî ulemasından bazıları da "israf haramdır" diyerek su kullanmada aşın gitmenin haram olduğunu ifade etmişlerdir."[452]

Bu hususta ki israfın tenzihen mekruh olduğu görüşü cumhurun da görüşüdür. Ancak bu kerahet herhangi bir zarara veya bir malın telef olmasına sebeb olmamasına bağlıdır. Eğer böyle bir durum varsa o zaman haram olur. Abdestte yeterliden fazla su kullanmanın israf olduğunu ifade eden hadisler[453] ise, zayıf olduklarından delil olmak niteliğinden uzaktır.

Hanefî ulemasına göre abdestte israf tahrimen mekruhtur. Bu hüküm de herkese mubah olan veya kendisine ait olan sulardadır. Vakıf suyu veya parası mescitlerden Ödenen sularla bu şekilde abdest almak haramdır.[454]

Bazı Hükümler

1. Allah Teâlâ Peygamberlerine ileride vukua gelecek hadiselerden bazılarını haber verir.

2. Hiçbir vakit Ümmet-i Muhammed toptan yolunu şaşırmayacaktır. Bu Ümmet içinden bazı topluluklar ve hatta büyük kitleler yolunu sasırsa bile, kıyamete kadar hak yolda bulunan cemaatler mevcut olacaktır. Nitekim bu hadis-i şerifte "Ümmetim abdestte ve duada aşın gidecektir" denmeyip de "onların içinden bir topluluk abdestte ve duada aşın gidecektir" buyurulması bunu göstermektedir. Hâkim'in Hz. Ömer'den rivayet ettiği ve îbn Mâ-ce'nin de doğruladığı şu hadis-i şerif bu hususa delildir. "Kıyamete kadar ümmetim içinde, haktan yana olan bir topluluk bulunacaktır."

3. Abdestte, gusülde, temizlikte, duada haddi aşmamak dininizin bir gereğidir. Aşırılığa kaçmak Velhân adlı şeytanın verdiği vesvesenin mahsulüdür.[455]

46. Noksansız Abdest Almak

97....Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (s.a.) ökçeleri kuruluktan parlayan (abdest almış) bir topluluk gördü de; "Ökçeleri cehennemde yanacakların vay haline!... Abdesti tam alın" buyurdu.[456] [457]

Açıklama

Hadis-i şerifte zikredilen topluluğun ökçelerinin parlamasından maksat, ökçeleri yıkanmadığından kuruluğunun göze çarp maşıdır. Bu cemaat ya "bir abdest uzvunun ekseriyetinin yıkanmasının abdest için yeterli olduğu" inancını taşıdıklarından, veyahut da ikindi namazına yetişmek üzere acele etmeleri sebebiyle ökçeleri göze batacak şekilde kuru kalmıştır. Resulü Ekrem (s.a.) Efendimiz de ilk bakışta bu durumu fark etmiş ve işin tehlikesini her zamanki i'cazkâr ifadesiyle dile getirmiştir.

Müslim'in rivayet ettiği aşağıdaki şu hadis-i şerif bu topluluğun ikindi namazına yetişmek için abdestlerini acele olarak almaları sebebiyle ökçelerinin bir kısmının kuru kaldığını gösteriyor:

"Abdullah b. Amr rivayet etmiştir; Resûlullah (s.a.) ile birlikte Mekke'den Medine'ye döndük. Nihayet yol üzerinde bir suya varınca cemaat ikindi zamanı acele ederek çarçabuk abdest aldılar. Biz de onların yanma vardık. Ökçelerine suyun değmediği görülüyordu. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) "Vay Ökçelerin ateşten başına gelene... Abdesti doğru dürüst alın” buyurdular.[458]

Bu hâdise büyük bir ihtimalle Veda Haccında olmuştur.

Hadisteki "veyl" kelimesi ise helak, şiddetli azab anlamına gelen ve fiilî olmayan bir mastardır. Bu kelimenin irinden ve kandan meydana gelmiş cehennemdeki bir dağ, cehennemde bir vadi gibi daha başka mânaları da vardır. "Veyl o ökçelere” denilince yıkanmayan ökçeleri bu azab ve tehlikelerin beklediği anlatılmış olur.

Abdesti tam almaktan maksat ise, farzlarına ve sünnetlerine ayrıca âdabına riâyet ederek almaktır. Yukarıdaki tehdit her ne kadar sadece ökçeler İçin olmuşsa da burada, sadece "ökçelerinizi yıkayın",denmeyip"abdesti dosdoğru, tastamam alınız” buyurulması, "bütün abdest organlarını aynı titizlikle yıkayın yoksa sizin için "veyl" vardır" demektir ki, genellikle bu çeşit tehditler farzların terkinden dolayı vuku bulur.[459]

Bazı Hükümler

1. Abdestte yıkanması farz olan organların her tarafına suyu eriştirmek farzdır. Takva ehli olan fıkıh ulemâsının tümü abdest alırken ayakları topuklara kadar yıkamanın farz olup çıplak ayağa meshetmenin caiz olmadığında ittifak etmişlerdir.[460] Hafız îbn Hacer'in Fethü'l-Bâri'deki açıklamasına göre sahabeden Hz. îbn Abbas ile Hz. Ali dışında bu görüşe itiraz eden yoktur. Sonradan onlar da bu görüşe dönmüşlerdir. Abdurrahman tbn Ebi Leylâ sahabenin bu konuda ittifak ettiklerini söylerken, İbn Hanbel ile Tahâvî çıplak ayağı meshetmenin sonradan neshedildiğini söylemiştir.[461]

2. Abdest organların üzerinde yıkanmadık küçük bir yerin kalması abdeste mânidir.

3. Cahili öğretmek ve kendisi için daha hayırlı şeylere yöneltmek dinen makbul bir iştir.

4. Dinî konulara ters hareket eâenler ibir âlim gördüğü zaman ikaz edip uyarmalıdır. Başkalarının da duyması için bu uyan yüksek sesle yapılabilir.

5. Bu hadis cumhuru ulemâya göre, abdestte çıplak olan ayakların yıkanmasına bir delil olduğu gibi aksini söyleyenlerin görüşlerini de çürüten bir delildir.[462]

47. Tunçtan Yapılmış Kaplardan Abdest Almak

98.....Âişe (r.a.) demiştir ki, "Ben Resûlullah'la beraber tunca benzeyen bir madenden (pirinç) yapılmış kabdan yıkanırdım."[463] [464]

Açıklama

Hadis-i Şerifte geçen "tevr" kelimesi, tunçtan veya taştan yapılmış bir kaptır ki umumiyetle ondan su içilir, bazan abdest alınır, bazan da yemek yenir. el-Muhtâr'da "bir bakır çeşididir" diye tarif edilirken el-Misbah'da "bakır renginde bir madendir" deniyor. Aftterî'de ise, "bakır ki ondan kap yaparlar" dedikten sonra onun bakırla pirinç karışımından meydana gelen ve tunç denilen bir nesnenin de adı olduğunu söyler. Terceme buna göre yapılmıştır. Bakır renginden anlaşılan sarı renktir ki altın rengidir. Altın kap kullanmak caiz olmayınca, acaba altın renkli kaplardan abdest almak da böyle midir, diye akla bir soru gelebilir, işte bu hadis-i şerif bu şüpheyi gideriyor.

Müellif Ebû Davud'un bu hadis-i şerifi nakletmesinden maksadı eskiden beri bu mevzudaki ihtilâfa ışık tutmaktır.

îbn Kudâme, İbn Ömer (r.a.)*den, "sarı kaptan abdest almanın kerahetini" nakletmiştir. el-Kanfûriyye Şerhi'nde, Suyutî ve Ebü Hüreyre' den Resulü Ekrem'in bakır kaptan abdest almayı sevdiğine dair nakiller vardır. Nitekim ihya'da Gazzâlî merhum da ' 'bakır kabın kokusundan melekler rahatsız olur. Binaenaleyh bu kaplardan abdest almak mekruhtur" demektedir.

Eğer bu hükme esas teşkil eden İbn Ebî Şeybe hadisi sahih ise, şu durum ortaya çıkar: Her ne kadar, bu kaplardan abdest almak sahih ise de, evlâ olan bunları imkân nisbetinde kullanmamaktır. Madem ki melekler bu kapların kokusundan rahatsız olmaktadır, öyleyse, bakırın kokusu sinecek kadar kapta kalmış suları kullanmamak âdaba uygun bir hareket olur. Şerhü's-Sünne'de bakır kaptan değil de topraktan mamul kaplardan su almanın abdestin âdabından olduğu nakledümektedir.Şir'a isimli meşhur kitapda da Gazzâlî merhum'un görüşlerine yer verilmektedir. Nitekim asrımızın fıkıh âlimlerinden merhum Ömer N. Bilmen Efendi de Büyük İslâm İlmihali isimli eserinin 79. sahifesinde toprak ibrik kullanmayı abdestin âdabından saymıştır.[465]

Bazı Hükümler

1. Kadın ve kocasının aynı kaptan yıkanmaları caizdir.
2. Yıkanmak için kaptan avuçlamaya niyyet etmek gerekmez.
3. Gusül ve abdest için bakır ve tunç gibi kaplar kullanmak caizdir.

99....Urve babası (Zübeyr) den rivayet ettiğine göre Âişe (r.anha) validemiz Resulullah (s.a.) Efendimizden yukarıdaki hadis-i şerifin benzerini nakletmiştir.[466]

Açıklama

Önceki hadisle bunun farkı sadece râvilerindedir 98. hadisi Hişâm rivayet etmiştir. Halbuki Hişâm, Hz. Âişe'yi görmemiştir. Bu bakımdan 98. hadis munkati'dir. Bu hadisi ise, Hişâm'in babası Urve (r.a.) rivayet etmiştir ki, muttasıl bir rivayettir. Her iki rivayette de ismi zikredilmeyen bir şahıs

varsa da bu, hadisin sıhhatine zarar vermez. Zira bu şahsın Şu'be olduğu bilinmektedir.

100....Abdullah b. Zeyd (r.a;) şöyle demiştir: "Bir keresinde Rasulullah (s.a.) bize geldi. Biz kendisine tunçtan bir kapla su takdim ettik de o suyla abdest aldı."[467]

Açıklama

Açıklaması yukarıdaki iki hadisin açıklamalarıyla aynı olan bu hadisten şu hükümler çıkarılabilir.

1. Abdest almakta yardımlaşmak caizdir.

2. Her ne kadar renk bakımından altına benzerse de bakır kapdan abdest almak caizdir.

Hz. Abdullah b. Ömer'in bakır kaplardan abdest almanın mekruh olacağına dâir rivayet ettiği hadîsin dışında umumiyetle müslümanların bakır kaplardan abdest almaları hususunda ruhsat ve genişlik vardır. Bu mevzuda Hanefî ulemâsından Allame Aynî şunları nakletmektedir: "îbn Ömer'in bakır kapdan su içmediği ve abdest almadığı rivayeti varsa da bu, onun bakırın kokusunu sevmediğinden ileri gelmiş olabilir. Rasülü Ekrem (s.a.) efendimizin bakır kaplardan abdest aldığına binaenaleyh bakır kaplardan alınan abdestin kerâhetsiz olarak caiz olacağına delâlet eden hadislere ters düşmez." Aynî merhum sözlerine şöyle devam ediyor: "Ulemâdan pek çok kimse bakır kapdan abdest almanın caiz olacağına hükmediyor, es-sevrî, lbnü'l-Mübârek, Eş-Şâfiî ve Ebû Sevr bunlardandır. Ben bakır ve benzeri sarı kaplardan abdest almanın mekruh olduğunu söyleyen bir âlimi gördüğümü hatırlamıyorum. Esasen eşyada asıl olan mübahlıktır. îbn Ömer (r.a.)'dan mevkuf olarak rivayet edilen haber bü ruhsatı kaldırıp haram hükmü getiremez."[468]

48. Abdeste Baslarken Besmele Çekmek

101....Ebû Hureyre (r.a.),"Resulullah(s.a.) şöyle buyurdu" demiştir:

"Abdest olmayanın namazı, abdeste başlarken besmele çekmeyen kimsenin de abdesti yoktur.”[469] [470]

Açıklama

Hadis-i Serifin senedinde geçenYa'küb'unbabası, Selemetü'l Leysî'dir. Hafız İbn Hacer'in beyânına göre SelemeEbû Hüreyre'den hadis rivayet etmiş, oğlu Yakûb da kendisinden rivayet etmiştir. Ebü Dâvûd ve îbn Mâce de Seleme'nin oğlu Yaküb'dan hadis rivayet etmişlerdir.

Hafız Zehebî ise, oğlu Yaküb'dan başka Seleme'den hadis rivayet eden bir kimsenin bilinmediğini Buhârî de Seleme'nin Ebû Hüreyre'den hadis işittiğinin sabit olmadığım söylemektedir.

Aliyyü't-Kaarî'nin Kâdî'dan naklettiğine göre bu hadis-i şerifteki "yoktur" anlamına gelen "Ia" kelimesi; a. Hakiki manasında kullanıldığı zaman, bir şeyin yok olduğunu ifâde der, b. Fakat mecazen, bir şeyin sahih olmadığından dolayı nazar-i itibara almaya değmediği anlamına gelir. c. Yine mecazen o şeyin "kâmil olmadığı" mânâsım da ifâde eder.

Binaenaleyh "abdesti olmayanın namazı yoktur" cümlesinde "lâ" kelimesi, hakiki manasında kullanılmıştır ki, abdesti olmayan kimsenin gerçekte namazı da yoktur. "Besmele çekmeyenin abdesti yoktur" cümlesinde ise, mecazi anlamda kullanılmıştır ki, "abdeste başlarken besmele çekmeyenin abdesti kâmil değildir" demektir. "Mescide komşu olanın mescid dışında namazı yoktur"[471] cümlesinde olduğu gibi... Bununla beraber besmele ile ilgili cümledeki "lâ" kelimesi üzerinde ulemâ arasında görüş farkları vardır:

Zahirîlere, îshâk'a ve Ahmed b. Hanbel'e göre: "Kasden besmele çekilmeyen abdest sahih değildir, iadesi gerekir.”

Şafîîlere, İmam Malik'e ve Hanefilere göre ise, besmele çekmeyenin ab-destinin kemâli yoktur. Fakat sahihtir.

Birincilerin delili, üzerinde durduğumuz hadis-i şerif ve onu te'yid eden diğer hadislerdir. İkincilerin delili ise, Dârakutnî ve Beyhakî'nin naklettiği şu hadis-i şeriftir: "Kim besmeleyle abdest alırsa, bütün vücudunu temizlemiş olur, kim de besmelesiz abdest alırsa sadece abdest organlarım temizlemiş olur."[472] Ancak bu hadis-i şerifin senedinde Abdullah b. el-Hakan ez-Zahirî vardır ki hakkında hadis uydurduğu söylentileri vardır. Fakat bu hadis-i şerif yine Dârakutnî ve Beyhakî tarafından başka senetlerle rivayet edilerek kuvvet kazanmıştır.[473]

tbn Seyyidi'n-Nâs'm Tirmizî'de bu hadis Üzerinde yaptığı açıklamaya göre mevzumuzu teşkil eden bu hadisi bazı râviler: "Besmele çekmeyenin

abdesti kâmil değildir" şeklinde rivayet etmişlerdir ki, eğer bu rivayet sabitse, bu ikinci görüşün doğruluğunda şüphe yoktur. İmam Tahâvî, Resûlullah (s.a.)'in Allah'ın ismi olan selâm kelimesini abdestsiz ağzına almayı çirkin gördüğünü ve selamı abdestli olarak almak arza ettiğini, ifâde eden hadisi[474] delil getirerek abdest için besmelenin şart olmayıp sünnet olduğunu söylemiştir.

Menbel yazarının açıklamasına göre "besmelesiz abdest olmaz" hadisinin besmeleyi kasden terkedenlere yukarıda tercemesini sunduğumuz Darakutnî ile Beyhakî'nin rivayet ettikleri hadisin de besmeleyi unutarak terk edenlere ait olduğunu kabul ettiğimiz zaman, hadisler arasında bir çelişki kalmaz.

İbnu'l-Hümâm ise, bu mevzuda şunları söylemektedir: "Abdestin başında besmeleyi unutan kimse sonra onu hatırlar da abdestin ortasına besmele çekerse, sünneti yerine getirmiş olmaz. Ama yemek ortasında çekilirse, sünnet işlenmiş olur."

Keza Hidâye şerhlerinden tnâye'de de şöyle denilmektedir: "Abdest tek bir iş olduğundan ortasında çekilen besmele yetmez ama yemeğin her lokması ayrı bir iş olduğundan besmelesiz yenen lokmaları telâfi edemezse de yemek arasında çekilen besmele, çekildiği andan itibaren yenecek olan lokmaların sünnet üzere yenilmiş olmasına kifayet eder."

îmam Nevevi’nin açıklamasına göre besmelenin, abdestin sıhhatinin şartı olmayıp kemâlinin şartı olduğunun en büyük delili "Besmeleyle başlamayan biç bir önemli iş tam değildir"[475] hadis-i şerifidir. Çünkü bu hadiste besmeleyle başlanmayan işin sahih olmadığı değil, kâmil olmadığı ifâde edilmektedir.

Besmele'nin hükmü hakkında fıkıh ulemasının görüşleri şöyledir:

Zahirîlere göre besmele çekmek abdestin sıhhati için farzdır. Ahmed b. Hanbel'den gelen bir rivayete göre ise besmele, hatırlayan kimse için abdestin sıhhati bakımından farzdır. Binaenaleyh besmeleyi kasten terk edenin ab-desti sahih değildir. Fakat unutarak terk etmek abdestin sıhhatine zarar vermez. Besmelenin yerini de hiç bir şey tutmaz. Bir kimse meselâ, "bismi'lkuddûs" dese besmele çekmiş olmaz.

Besmele aynı zamanda gusül ve teyemmüm için de farzdır.

Hanefi, Mâlikî ve Şâfîîlere göre ise, besmelenin hükmü sünnettir. Bir rivayete göre, Ahmed b. Hanbel'in de görüşü budur. Besmele şu lâfızlardan ibarettir. Bismillah, velhamdülillah, Hanefi kitaplarından Fethü'l-Kadir'de

şöyle deniliyor: "Besmelenin lâfzı ashab-ı kiram, tabiîn ve tebe-i tabiînden nakledilegelmiştir. Buna göre, abdest alırken Bismillahilazim, velhamdülillahi alâ dini'l-İslam denilmelidir. Efdal olanın (eûzü)'den sonra Bismillahir-rahmanirrahîm demek olduğuna da işaret edilmiştir. el-Müctebâ isimli eserde bu iki şekil birleştirilmiştir. el-Muhît isimli eserde ise, eğer bir kimse Lâ ilahe illallah ve elhamdülillah veya eşhedü enlâilahe illallah dese, besmele yerine geçer" denilmektedir.[476]

Şâfiîlerde bismillah yeterlidir, fakat Bismillahirrahmanirrahim demek daha faziletlidir.[477]

Bazı Hükümler

1. Abdestsiz namaz olmayacağı hususunda ittifak vardır.

2. Âlimlerin çoğunluğuna göre abdestin başında besmele çekmek sünnettir.

102....Rabîa[478] (b.Ebî Abdurrahman) dan "AbdestebaşlaFken besmele çekmeyen kimsenin abdesti yoktur" hadisini "âbdest alıp da namaz abdestine niyyet etmeyen, yıkanıp da cünuplüğü gidermeye niyyet etmeyen kişi" olarak yorumladığı nakledilmiştir.[479]

Açıklama

Merhum musannif Ebû Davud'un bu hadisi rivayet etmekten maksadı Rabia'nın bir önceki Ebu Hüreyre'hadisi üzerindeki görüşünü nakletmektir. Rabiaya göre hadisten geçen "besmele çekmek"ten maksat, abdeste niyyet etmektir. Yoksa sadece besmele okumak değildir. Bu bakımdan bir kimse abdest alır ve gusül eder, aynı zamanda ibâdet için mânevi pislikten temizlenmenin idrak ve niyyeti içinde olursa, o kişi, Allah'ın ismini zikr etmiş sayılır. Rabia'ya göre Allah'ın ismini anmaktan murat, Allah'ı Şaiben hatırlamaktır, lisanen telaffuz etmek değildir. Bunun için besmeleyi niyetle tefsir etmiştir. Ancak bu tefsir lâfızları karinesiz olarak zahirî manalarından çıkararak bir tefsir olduğu için hatalı bir tefsirdir.

Niyyetin mezheblere göre hükmü şöyledir:

Hanbelilere ve Rabi'aya göre niyyet abdestin şartıdır. Maliki ve Şâfiîlere göre abdestin rüknüdür,

Hanefîlere göre ise sünnet-i müekkededir. Yüzü yıkamadan önce niyet edilir.[480]

49, Yıkamadan Elini Su Kabına Daldıran Kimse

103....Ebû Hureyre (r.a.) Resulüllah'ın (s.a.) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Biriniz gece uykusundan kalktı mı elini üç kere yıkamadan sn kabına daldırmasın. Çünkü elinin nerede gecelediğini bilemez."[481] [482]

Açıklama

Bu hadis-i Şerifte uykudan kalkan kimsenin elini yıkaması emrediliyor. Yıkamadan elini abdest alacağı kaba sokmaması isteniyor. Bu husus tabii ki, elde ibrik gibi bir kabın bulunmaması halinde söz konusu oluyor. Ancak bu yıkama emrinin hükmü ve sebebi üzerinde ulemâ çeşitti görüşler ileriye sürmüşlerdir. Yıkama emrinin sebebleri üzerinde konuşanlar şu görüşleri ileri sürmüşlerdir:

İbn Kayyım gibi bazı âlimlere göre yıkama emri teabbüdîdir. Yani bunun hikmetini akıl kavrayamaz, sadece kulların kulluklarını göstermeleri için verilmiş bir emirdir. Ancak, hadis-i şerifte yıkama emrinin sebebi açıklanmış olduğundan bu görüş reddedilmiştir.

Hadis-i şerifte açıklanıldığı üzere bu emrin sebebi, insanın gece ellerinin nerelerde gezindiğini bilememesidir. Gerçekten de ellerin nerelerde dolaştığı bilinemez. Geceleyin eller vücudun pis yerlerinde dolaşarak ya da sivilceli ve yaralı yerleri kaşıyarak pislenebilirler. Basur gibi hastalığa mübtelâ olan kişiler için bu durum daha çok söz konusudur. Binaenaleyh kaba sokmadan önce elleri yıkama emrinin hikmeti budur. Bu emrin hükmü mevzuunda fıkıh ulemasının görüşü şöyledir:

1. Bu emre uymamak ulemânın ekserisine göre tenzihen mekruhtur. Uykudan uyanır uyanmaz etini suya sokan kimse elinde bir pislik olmadığından eminse, o su pis olmadığı gibi o kimse günahkâr da olmaz. Fakat bu emre uyarak yıkaması müstehabtır.

2. Hanbelîlere göre gece uykusundan kalkan kimsenin etini yıkaması vâcibtir. Yıkamadan etini su kabına sokmak tahrimen mekruhtur. Gündüz uykusudan kalkan kimsenin elini suya sokması ise, tenzihen mekruhtur. Nitekim Dâvud-ı Zâhirî'nin görüşü de budur.

3. Şafiî, Mâliki ve Hanefî ulemasına göre ise, su kabına daldırmadan ellerini yıkamak sünnettir. Çünkü kişinin ellerinin nerede gezdiğini bilmemesinin bu yıkamaya sebeb olarak gösterilmesi, eÜerin temiz olup olmaması şüphesinin bu emrin sebebi olduğunu gösterir ki, bu emrin hakiki manası olan vücûb ifâde etmekten çıkması demektir. Bu bakımdan mezkûr imamlar uykudan kalkıp da abdest almak isteyen kişinin ellerini kaba sokmadan yıkamasının hükmünün sünnet olduğunu söylemişlerdir.[483]

Bazı Hükümler

1. Uykudan uyanan kimsenin elini üç kere yıkamadan kaba sokması nehyedilmiştir.

2. Kişinin dünya işlerine dalarak kendini unutmasından dolayı elini yıkaması gerekmez.

3. Ellerin üç kere, yıkanması müstehabtır.

4. İbâdetlerde vesveseye varmayan bir ihtiyat üzere olmak lâzımdır.

5. Sadece ellerin üzerine su serpmek temizlik için yeterli değildir. Bu bakımdan Efendimiz (s.a.), "Üç kere üzerine su serpmedikçe elini sokmasın" dememiş üç kere yıkamadıkça sokmasın" buyurmuştur.

6. Sarih lâfızların kullanılmasının istihza ile karşılanması tehlikesi karşısında kinayeli lâfızlara baş vurulabilir. Ancak kinayeli lâfzı, dinleyenin anlayabilecek seviyede bulunması gerekir.

104....Müsedded'in Ebû Muâviye, el-A'meş, Ebû Rezîn ve Ebû Salih kanalıyla Hz. Ebu Hureyre'den rivayet ettiği önceki hadisi yine Müsedded, bir de İsâ b. Yûnus, A'meş, Ebû Salih kanahyteEbû Hureyre'den nakletmiştir. Ancak bu rivayete göre (bir evvelki hadisten farklı olarak) Peygamber Efendimiz (s.a.) "Ellerini İki kere veya üç kere yıkasın" buyurmuştur. Bir de bu rivayette A'meş, Ebû Rezîn'i zikretmemiştir. [484] [485]

Açıklama

103 nolu hadis-i şerifin aynısı yine müsedded tarafından rivayet edilmiştir. Ancak bu iki rivayet arasında iki yerde farklılık bulunmaktadır. Birincisi seneddedir; 103 hadis-i şerifle A'meş ile Ebû Salih arasında

zikredilen Ebû Rezîn, 104 numaralı hadisin senedinde yoktur. Bir de metinde farklılık vardır; 103. hadiste "Ellerini üç kere yıkasın" buyurulurken, burada "iki veya üç kere yıkasın" deniliyor. Ancak bu rivayetteki "veya" kelimesi, Peygamber Efendimizin sözü müdür yoksa râviye ait bir söz müdür, burası kesin değildir. îkisine de ihtimali vardır.

105.... Ebû Meryem dedi ki; "Ben Ebû Hüreyre (r.a.) yi, Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur derken dinledim:

"Sizden biriniz uykudan uyandığı zaman elini üç kere yıkamadan su kabıma sokmasın. Çünkü elinin gece nerelerde bulunduğunu, veya nerelerde dolaştığını bilemez"

Bu hadis-i şerifle ilgili izahat 103. hadis-i şerifte geçmiştir.[486]

50. Elini Yıkamadan Önce Su Kabında Dolaştırmak

(Not: Concordance'a göre burada bu başlığı taşıyan bir bâb bulunmakta ise de tercüme'ye esas alınan Sünen'de böyle bir bâb mevcut değildir. Sonraki bab sayımında Concordance'Ia uyumsuzluğu önlemek için biz de sadece bab olarak koymayı uygun bulduk.) [487]

51. Peygamber (S.A.)'in Abdest Alış Şekli

106... Osman b. Affân'ın hürriyetine kavuşturduğu Humrân b. Ebân demiştir ki: "Ben Osman b. Affân'ın abdest aldığını gördüm. Önce ellerine üç defa su döküp onları yıkadı, sonra ağzına su alıp çalkaladı, sonra burnuna su verip dışarı attı, sonra üç defa yüzünü yıkadı, sonra sağ elini dirseğiyle beraber üç defa ve sol elini aynı şekilde yıkadı, başını meshedip önce sağ, sonra sol ayağını yıkayınca şöyle dedi: "Ben, Resulullah'ın aynen şu benim abdest aldığım gibi abdest aldığım gördüm ve şöyle buyurduğunu duydum": "Kim benim abdest aldığım gibi abdest alır da gönlünden hiç bir şey geçirmeyerek iki rekât namaz kılarsa, Allah onan geçmiş günahlarını affeder"[488] [489]

Açıklama

Hadis-i Şerif'te geçen mazmaza kelimesinin anlamı, suyu ağzında çalkalamak demektir. Bunun aslı suyu ağzına alarak ağzında çalkaladıktan sonra döndürmek, sonra dışarıya atmaktır.

Oruçlu olmayanlara mazmaza ve istinşâkda mübalağa göstermek sünnettir.

İstinşâk: Buruna su çekmek, istinsâr da burundan suyu dışarı atmaktır.

Vech:Yüz demektir. Uzunluğuna yüzün hududu, saçın bittiği yerden alt çenenin aşağısına kadar; genişliğine hududu da, iki kulak yumuşağının arasıdır. Ağıza ve buruna suyun Üçer defa verilmesi mevzuu bahs ediliyor ki, bu sayıya uymak Hanefîlere göre sünnettir. Hadis-i şerifte geçen ( ) sonra kelimesi, takib edilecek sırayı gösterir ki, Şâfiîlere göre bu sırayı takib farz ise de, Hanefî ulemâsına göre sünnettir.

Binaenaleyh kişi önce suyu görmekle suyun rengini görür, sonra ağzına alarak tadını alır, sonra da burnuna çekerek kokusunu tetkik eder.

1. Mazmaza ve istinşâkın hükmü hakkında mezheb imamlarının görüşleri farklıdır. Şöyle ki:

a. Malikîlere ve Şâfiîlere göre gusülde de abdeste de mazmaza ve istinşâk sünnettir. Seleften Hasan Basrî, Zührf, Hakem b. Uteybe, Katâde, Rabîa, Yahya b. Sa'd el-Ensârî, Leys b. Sa'd, İbn Cerir et-Taberî ehl-i beytten en-Nasr (r.a.) bu görüştedirler. Delilleri ise, "...Yüzlerinizi yıkayınız..."[490] âyet-i kerimesiyle, "Allah'ın emrettiği gibi abdest al" hadis-i şerifi [491] ve 54 ile 55 numaralı hadis-i şeriflerdir. Çünkü bu iki hadis-i şerifte mazmaza ve istinşâkın sünnetten olduğu ifâde edilmektedir.

b. İstinşâk abdest ve gusülde vâcibtir. Mazmaza ise sünnettir. Bu görüşün sahipleri şunlardır: Ebû Sevr, Ebû Ubeyd, Dâvud-ı Zahirî, Ebû Bekr İbnü'l-Münzir ve bir rivayete göre Ahmed b. Hanbel (r.a.)... Bunlar Buhâ-rî'nin rivayet ettiği ve ileride gelecek, olan "Sizden biriniz abdest aldığında suyu önce ağzına alsın sonra da burnuna çekip dışan atsın" mealindeki 140 numaralı hadis-î şerifle Dârakutnî'nin tbn Sîrin'den rivayet ettiği "Resul-i Ekrem (s.a.) cenabetten temizlenmek için üç kefe buruna su çekmeyi emretmiştir" mealindeki hadis-î delil getirirler. Bu hadislere bakarak diyorlar ki; "Mazmaza Resulü Ekrem'in fiiliyle sabit olmuştur. Sözü ve emriyle sabit olmamıştır. Oysa istinşâk, Resul-ü Ekrem'in kavlî sünnetiyle sabit olmuştur."

c. Abdestte de gusülde de mazmaza ve istinşâk farzdır. Bunlar olmayınca abdest ve gusül sahih değildir. Bu görüşün sahipleri: Meşhur

olan bir rivâyete göre Ahmed b. Hanbel, İbn Ebi Leylâ, İshâk b. Râhûye'dir. Delilleri ise, Mâide Sûresi'nin altına âyetinde yüz yıkamanın emredilmiş olmasıdır. Ağız ve burun da yüzden olduğuna göre ağız ve burun da bu emre dahildir.

d. Abdestte sünnettir, gusülde ise, amel bakımından farzdır. (Amelî farz)in işlenmesi diğer farzlar gibidir. Yapılmadığı takdirde ise, vacib hükmündedir. Farzı inkâr edenin imanı olmaz. Vacibi inkâr edene ise bu hüküm verilemez. Bu görüşün sahipleri ise Ebû Hanife ve ashabı ile Süfyan-ı Sevrî ve Zeyd b. Ali'dir. Delilleri ise, "Eğer cümıp iseniz hemen temizleniniz"[492] âyetidir. Çünkü bu âyet-i kerimede bütün bedenin temizlenmesi istenmektedir. Ancak suyun eriştirilmesi imkânsız değildir. Gusülde ağzın içine suyun eriştirilmesi imkânsız değildir. Binaenaleyh güsulde ağzın içini ve burnun içini yıkamak amelî farzdır. Abdestte ise, yüzü yıkamak emredilmiştir, ama ağız ve burun yüzden değildir. Zira yüzün sının, yüzün karşıdan görülebilen kısmıdır, ağız ve burunun cepheden görülmesi mümkün olmadığından bu sınırın dışında kalırlar. Nitekim İbn Abbas (r.a.) "Maz-maza ve istinşâk gusülde farz, abdestte sünnettir" buyurmuştur.[493]

2. Mazmaza ile istinşakın sırasını, hükmünü ve mahiyetim beyân ederken Nevevî şunları söylemiştir:

a. Üç avuç su ile mazmaza ve istinşâk yapılır. Her avuçta önce ağıza sonra buruna su verilir.

b. Bir avuç su ile mazmaza ve istinşâk yapılır. Yani bir avuç su ile üç defa mazmaza sonra üç defa da istinşâk yapılır. Zayıf bir senetle Hz. Peygamber'den Ali b. Ebî Talib (r.a.) rivayet etmiştir.

c. Bir avuç sudan hem mazmaza hem de istinşâk yapılır. Şöyle ki, Evvela bir defa mazmaza sonra istinşâk yapılır, tkinci ve üçüncü defalarda da aynı şekilde hareket edilir. Bunu Tirmizî, hasen ve garip diyerek rivayet etmiştir ki, bu babda en güzel ve sahih hadîsin bu olduğunu iddia etmiştir.

d. Altı avuç su ile mazmaza ve istinşâk yapılır. Bunların üçü ayrı ayrı mazmazada üçü de istinşakda kullanılır. Ancak bu babdaki rivayet zayıf dır.

e. İki avuç su ile mazmaza ve istinşâk yapılır. Bunların biri üç defa mazmazada diğeri de üç defa İstinşakda kullanılır.

Şâfiî fukahasından Nevevî: "Sahih olan vecih, birincisidir. Buhâri, Müslim ve diğer sahih hadis kitaplarında rivayet edilen hadisler bunu göstermektedir." diyor.[494]

3. Hanefîlere göre her mazmaza için ayrı ayrı üç avuç, her istinşak için de aynı şekilde üç avuç su kullanılır. Delilleri Taberânî'nin rivayet ettiği şu hadîstir: "Rasûlullah (s.a.) abdest aldı ve üç defa mazmaza, üç defa da istinşak yaptı. Bunların her biri için ayn ayrı su aldı."[495]

4. Mazmazanın, istinşakdan öne alınmasının hükmüne gelince bu hususta iki görüş vardır:

a. "Abdestte sıra farz'dır" diyenlere göre önce mazmaza sonrada istinşak yapılması şarttır.

b. Sırayı şart koşmayanlara göre, mazmazanın öne alınması müstehabtır. Hanefîler bu görüştedir.

5. Yüzün abdest alırken yıkanması ise, bütün imamlarca farzdır. Yüzün yıkanmasının Üç defa tekrar edilmesi ise yine ittifakla sünnettir.

6. Abdestte kollar dirseklerle beraber yıkanır. Kolların yıkanmasında alimler arasında görüş birliği varsa da dirseklerin buna dahil olup olmamasında çeşitli görüşler vardır. Dört büyük mezheb imamları ile ulemanın ekseriyetine (cumhura) göre dirsekleri yıkamak da farzdır. Hanefîlerden İmam Züfer'e göre dirsekleri yıkamak farz değildir.

Ebû Bekr b. Dâvud ile bir rivayette İmam Mâlik'in görüşü de böyledir. Ulemanın bu mevzudaki ihtilâfı abdestin farzlarım bildiren âyet-i kerimedeki (ilâ) edatına farklı mana verilmesinden ileri gelmektedir. Bu edat bir gaye (sonuç noktası) bildirir. Gayenin muğayyaya (burada, yıkanan organ) dahil olup olmadığı mevzuu ise ihtilaflıdır. İşte ulemanın bu konudaki görüşlerinin farklı olması bu ihtilâftan doğmaktadır.

7. Mesh'te farz ve sünnet olan miktar ile mesh şekli; abdest alırken başı mesh etmek bütün mezheblerin ittifakı ile farzdır. Ancak başta meshedilmesi farz olan miktar ihtilaflıdır.

Başta mesh edilmesi gereken miktar: Hadisin zahiri, meshederken bütün başı kaplamayı gerektirir. İmam Şâfiîye göre, isterse bir kıl miktarı olsun başa değmekle farz yerini bulur. Buna karşılık imam Mâlik'e ve İmam Ahmed b. Hanbel'den bir rivayete göre, bütün başı kaplayarak meshetmek farzdır.

Başa meshetmek için önden arkaya gidilir. Hasan b. Salih arkadan öne doğru gelineceğini söyler. Evzaî ye Leys'e göre başın Ön tarafına meshedilir. Hasılı başa mesh meselesinde fıkıh âlimlerinin çeşitli görüşleri vardır.

Mesh hakkında Şafiî ulemâsından iki görüş rivayet olunur:

a. Ekseri Şâfiî âlimlerine göre, bir kıl miktarı ile başa dokunmak mesh için kâfidir. Bunun nasıl olacağını tasavvur için Şafiî ulemâsı şöyle derler; bir kimse başına kına sürse de kınalanmadık yalnız bir kıl kalsa abdest alırken elini o kılın üzerine değdirmesi kâfidir. Farz olan mesh bununla ifâ edilmiş olur. Fakat bu görüş çok zayıftır. Çünkü şeriatta böyle tasavvuru bile güç olan nâdir meseleler varid olmamıştır.

b. lbnü'1-Kadî; vâcib olan meshin üç kıl miktarı olduğunu söylemiştir ki, bu birinciden biraz daha hafiftir. Çünkü yüzü yıkarken bu miktar yüzle birlikte kendiliğinden ve fazlasıyla yıkanmış olur. Bu da gerçekte başa mesh için kâfidir, Abdest alırken her uzva sıra geldikçe niyyet etmek şart değildir. Bu hususta Şafiî âlimleri arasında ittifak vardır. Onlara göre abdest azasını âyette sıralanan tertip üzere yıkamak ve meshetmek farzdır. Fakat bu mevzudaki delilleri de zayıftır.

Hanefilere göre, başa mesh miktarı hususunda üç rivayet vardır:

a. Başa üç parmak miktarı mesh farzdır. Hişam'ın Ebû Hanife'den rivayeti budur.

b. Kerhî ile TahâvTnin rivayetine göre Nâsiye (alın) miktarı mesh etmek farzdır. Mamafih tmam Züfer'in rivayetine göre Ebu Hanife ile Ebû Yusuf bu miktarın kâfi gelmediğine hükmetmiş, başın Üçte biri yahut dörtte birinin meshedilmesi lâzım geldiğini söylemişlerdir.

c. îmam Muhammed'den bir rivayete göre, mesh hususunda muteber olan miktar, başın dörtte biridir. Ebû Bekr, "Bizde mesh hakkında iki rivayet vardır: Dörtte bir ve üç parmak miktarı" demiş ve bazı ulemanın üç parmak miktarım, bazılarının da ihtiyaten dört parmak miktarı rivayetini tercih ettiklerini söylemiştir..

d. "Câmiü'1-Fıkh" adlı eserde îmam Hasan'dan, başın dörtte birini mesh etmenin vâcib olduğu bildirilmiştir.

Netice olarak Hanefflerin görüşleri iki noktada Özetlenebilir:

1. Başın dörtte birini mesh etmek: Bu görüş Hanefî fukahasından müteahhirinin görüşüdür, uygulama bu görüş üzerine bina edilmiştir.

2. Mesih vasıtası olan elin üç parmağının mesh edebileceği miktar kadar. Bu da Hanefî fukahasından mütekaddiminin görüşüdür.

Bu mevzuda İmam Ahmed b. Han bel'den de iki rivayet vardır:

1. Bütün başı mesh etmek vaciptir. İmam-ı Mâlik (r.a.) de bu görüştedir. Mâlikilerden bir kısmına göre başın üçte birini, diğer bir kısmına göre de üçte ikisini mesh etmek gerekir.

2. Başın bir miktarına mesh kâfidir. Kadına sadece başının ön tarafına meshetmek kâfidir. Binaenaleyh baştan meshedilmesi farz olan kısmın ne kadar olduğu Hanbelî âlimleri arasında ihtilaflıdır. İmam Ahmed'den bir rivayete göre herkes hakkında başın bütünün meshetmek farzdır. Diğer bir rivayette bîr kısmını meshetmesi kâfidir. Ebu'l-Hâris diyor ki: îmam Ahmed'e "Bir adam başına mesh eder de, bir kısmını bırakırsa ne dersin?" dedim.

"İmkânı olan bütün başını mesh etmelidir" cevabım verdi. İmam Ahmed'den gelen zahir rivayete göre erkeğin bütün başını meshetmesi farz, kadına ise başının Ön tarafına meshetmesi kâfidir.

Fıkıh.âlimlerinin bu husustaki delillerine gelince: Aynî'nin beyânına göre Peygamber (s.a.)'in nasıl abdest aldığını bildiren rivayetler içerisinde İmam Şafiî'nin bu mevzudaki görüşüne delil olabilecek tek bir hadis yoktur. Fakat "Başına mesnetti ve ellerini bir defa öne ve arkaya götürdü”[496] hadisi Mâlikîler'in bu mevzudaki görüşlerini desteklemektedir. Çünkü bu hadis "Resûlullah (s.a.) abdest aldı ve alnına mesnetti" anlamına gelir. Hadis-i Şerifi Müslim, Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce nakletmişlerdir.

Hanefilerin delili ise, Muğîre bin Şu'be'nin rivayet ettiği: "Resulullah (s.a.) abdest aldı ve alnına mesnetti"[497] hadis-i şerifidir.[498]

Bir de Hanefî alimleri şöyle derler: "Başınızı mesh edin" âyeti mücmel (izaha muhtaç)tır. Resûlullah (s.a-.) ın alnına mesh etmesi bu mücmeli açıklamaktadır. Bu hadis-i tek kişi de rivayet etmiş olsa, Kur'ân-ı Kerimdeki mücmel ifadeleri izaha yeterlidir. Âyet-i Kerimedeki izaha muhtaç taraf mesh edilecek miktardır. Bu bakımdan meselenin izahı şöyledir: "Başınızı mesh ediniz"[499] âyetindeki (b) edatı mâna itibariyle bir şeyi diğer şeye yapıştırmaktır. Buna hususî tâbiri ile "ılsâk" derler. Mezkûr edat meshin âleti olan el kelimesinin başına gelirse meselâ: () “elimle duvarı sildim" denilirse silmek, işi, bütün duvarı kaplar.Eğer mesh âyetinde olduğu gibi mesh edilecek yere bitişecek olursa, bütün meshedilecek yeri kaplamayı icabettîrmez, mesh âyetinde olduğu gibi ve şöyle bir mâna ortaya çıkar: "Ellerinizi başlarınıza yapıştırın" burada mesh bütün mahalli kaplamadığına göre ne miktar yerin mesh edileceği izaha muhtaçtır ki işte o izah, yukarıda mealini sunduğumuz ve ileride gelecek olan 150 numaralı hadiste yer almaktadır.

Meshte sünnet olan miktar: Mevzumuzu teşkil eden hadiste geçen "sonra başına mesh etti" cümlesinin muktezası, başa bir defa meshetmektir. Nitekim fıkıh âlimlerinden bir çokları bunu böyle anladığı gibi, İmam Ebû Ha-nife, îmam Mâlik ve İmam Ahmed b. Hanbel'in anlayışları da budur. Nitekim başa bir defa meshedileceğine dair olan hadisler[500] de bu görüşü desteklemektedir.

İmam Şafiî'ye göre diğer abdest organlarında olduğu gibi başı üç defa mesh etmek müstahabdır. Şafiî'nin meşhur sözü budur. Buharı sarihi Aynî başa üç defa meshedileceğini bildiren hadis-i şeriflerin bulunduğunu isbatla-mıştır. Fakat bunun Şafiî'nin zannettiği gibi üç ayrı suyla olmayıp aynı suyla olduğunu ve İmam Ebû Hanife'nin görüşünün de bu olduğunu söylemiştir.[501]

Hanefî ulemasından Burhaneddin el-Mergmânî ise Hidâye isimli eserinde

İmam Ebû Hanife'ye göre başa üç defa meshetmenin mekruh olduğunu söyler ve "Her ne kadar Peygamber Efendimiz (s.a.) başını üç kez meshederdi"

diye bir rivayet varsa da bu "her birinde elini yeni su ile ıslatırdı", demek değildir.[502]

Meshetme Şekli: Meshin nasıl yapılacağına dair çeşitli hadisler .rivayet edilmiştir. Nesaî'nin Abdullah b. Zeyd'den rivayet ettiği bir hadisten, başın ön tarafına meshedileceği ve iki elle ön taraftan başlanarak arkaya doğru oradan da öne doğru gidileceği anlaşılmaktadır.[503]

Taberânî'nin rivayetinde ise; evvela arkadan öne doğru, sonra önden arkaya doğru yapıldığı bildiriliyor. Bir rivayette de bütün başın mesh edildiği fakat saçlar hareket ettirilmeyerek hey'eti bozulmadığı, başka bir rivâyet-
te de başa meshedildiği fakat ellerin ileriye hareket ettirilmediği bildirilmektedir.[504]

8. Abdestte ayakları yıkamak farzdır. Topuklar da hükme dahildir. Dirseklerin yıkanması hakkında verilen malumat aynen burada da geçerlidir. Topuk manasına gelen "ka'b" kelimesinden muradın ne olduğu hususunda iki görüş vardır. Ekseri ulemaya göre, bundan murat; bildiğimiz topuk yani ayağın bacak kemiğine bağlandığı yerdeki şişkin kemiktir. Ve her ayağın iki tarafında birer topuk bulunur. İmâmiyye ile çıplak ayağa meshedileceğini söyleyenlere göre, topuktan kast edilen ayakların üstünde

ve biraz yan tarafında kalan hafif çıkıntıdır. Ulemâ abdest âyetindeki topuklardan muradın bu çıkıntılar olmadığını çeşitli delillerle isbat etmişlerdir. Nitekim 117 numaralı hadis-i şerifin şerhinde gelecektir; inşaallah.

Mezheblere göre abdestin farzları

Yukarıda abdestin farzlarını, özellikle Hanefîlerce kabul edilen farzları mezhebler arası görüş farkları ile izaha çalıştık. Mezheb imamlarının abdestin farzları hakkındaki tespitleri oldukça farklı olduğundan bu mevzudaki görüşleri aynı başlıklar altında mezheblere göre vermeyi gerekli görmekteyiz.

A. Hanefilere göre: Abdestin farzı dörttür; elleri dirseklerle beraber, yüzü (boy olarak başın kıl bittiği yerden çene kemiğinin altına kadar) genişlik olarak, kulak yumuşağından kulak yumuşağına kadar; ayakları, topuklarla birlikte yıkamak; başın dörtte birini mesh etmektir.

B. Şafiîlere göre: Hanefîlerin görüşüne ek olarak tertibe (yüz, el, baş ayak) riâyet etmek ve abdestte niyyet etmektir.

C. Mâlikîlere göre ise: Şâfiîlerinkine ek olarak tertip müstesna niyyet ederek dört azanın yıkanırken ovulması, su dökmekle iktifa edilmemesi, bir de abdest azalarının arasına zaman koymadan peş peşe yıkanması ki, buna muvâlât denir.

D. Hanbelilere göre: Şâfiilerin görüşüne ek olarak muvalattan ibarettir.

"Aklından hiç bir şey geçirmeyerek iki rekât namaz kılanın geçmiş günahlarının affolunacağı" hususunu ise ulemâ, inceden inceye tetkik etmiştir. Kâdi îyaz'a göre bundan murat kasden düşünülerek hatıra getirilen şeylerdir. Ekseriyetle kendiliğinden hatıra gelen şeyler değildir. Binaenaleyh onlar namazın kemaline zarar vermezler. Bazıları kasıtsız olarak namazda hatıra gelen şeylerin namaza zarar vermeyeceğini fakat o namazın hatıra hiçbir şey gelmeksizin kılınan namazdan sevap itibariyle daha aşağı olacağını söylemişlerdir. Çünkü peygamber (s.a.) af edilme meselesinin hatıra hiçbir şey gelmeksizin kılınan namaza mahsus olduğunu bildirmiştir. Böyle namaz kılmak hemen hemen Rasûlullah (s.a.) a mahsus gibidir. Zira hatırına hiçbir şey getirmeden namaz kılmak pek nâdir kişilere nasip olur.

Bu sözle namazda Allah'a ihlâs kasdedilmiş de olabilir. Bu takdirde mana şöyle olur: "Sonra halisane iki rekat namaz kılar bununla Allah'dan

başka kimseden bir makam beklemez, namaz kılıyorum diye böbürlenmez bilakis tevazu gösterirse geçmiş günahları affolur."

Bazıları: "Eğer bununla dünya işlerine ait bir şey düşünmemek kasdedilmişsebu güç bir şeydir. Ama "dünyaya dair hatırına bir şey gelir de onu hemen terk ederse" anlamında kullanılmışsa, buna diyecek yoktur. Zira muhlis kulların yapacağı budur" demişlerdir.

Hanefi âlimlerinden Aynî ise şunları söylüyor:

Hatırdan geçen şeyler iki kısımdır. Bir kısmı istemeyerek hatıra, gelir. Bunları hatıra getirmemek imkânsızdır. Fakat hatıra geldiği gibi üzerine durmayarak onları hatırdan çıkarmak mümkündür. İşte bu hadis bu manâdadır.

Namazda âhiret işlerine âit bir şey düşünmek huşû'a mani değildir. Kur'ân-ı Kerimin manasını düşünerek okumak, dünya ve ahirete âit hayırlı işler düşünmek namazın faziletine zarar vermez.

Geçmiş günahlardan muradsa, küçük günahlardır.[505] [506]

Bazı Hükümler

1. Uykudan kalkmış olsun, veya olmasın, abdestten evvel elleri üç kerre yıkamak müstehaptır.

2. Abdest organlarım üç defa yıkamak müstehabtır. Ayaklar da bu hükme dahildir.

3. Uygulamalı olarak öğretim yapmak (netice almak bakımından) daha verimlidir.

4. Namazda ihlas, dînen teşvik edilmiştir.

5. Sevapdan mahrum edeceğinden dolayı namaz kılarken dünya ile kalben meşgul olmaktan sakınılmalıdır.

6. Abdestin sonunda iki rekât namaz kılmak sevabı çok bir iştir. Nevevî merhum, Şafiî mezhebine göre iki rekat namazın siinnel-i müekkede olduğunu, mekruh vakitlerde bile kılınabileceğini söylüyorsa da ulemânın büyük çoğunluğu bu namazın sünnet-i gayr-i müekkede olduğunu mekruh vakitlerde kılınamayacağını söylüyor.

7. İyi ameller, kötü amellerin günahına keffâret olur.

8. İbâdet ve tâat Allah'ın af ve merhametine vesile olacağından dînen teşvik edilmiştir.

9. Abdest organlarım yıkarken hadîs-i şerifdeki sırayı gözetmelidir. Şâfîilere göre bunu gözetmek farzdır. Hanefî ve Mâlikî ulemâsına göre sünnettir.

Bu hususta 118. hadîsin şerhine de bakılmalıdır.

107....Ebû Seleme b. Abdirrahman, Humrân'in kendisine şöyle dediğini nakletmektedir: "Ben Osman b. Affan'ı abdest alırken gördüm". Ebû Seleme rivayetine devamla Atâ b. Yezîd'in Humrân'dan naklettiği hadîsin aynısını nakletti. Ancak"Mazmaza ve istinşâkî"[507] zikretmedi. Ebû Seleme, Humrân'dan naklettiği bu hadîsde şunları söyledi: "Osman (r.a,) başını üç kerre mesh etti sonra iki ayağını üç kere yıkadı. Ve dedi ki: İşte ben Rasûlullah (s.a.) in böyle abdest aldığım (gördüm) ve O (s.a.) şöyle buyurdu: "Kim bu sayıdan daha az yıkayarak abdest alırsa bu abdest o kimseye yeter." dediğini duydum. Ancak Ebû Seleme bu rivayette Rasûlü Ekrem (s.a.)'in abdestten sonra namaz kıldığını zikretmedi.[508]

Açıklama

Bir önceki hadisi Ata b. Yezid, Humrân'dan rivayet etmişti. Üzerinde durduğumuz bu hadîsi de Ebû Seleme yine Humrân'dan nakletmiştir. Her iki hadîsi de Humrân, Osman b. Affan'dan rivayet ediyor.Bu iki hadis birbirine çok benzemekle beraber aralarında bazı farklar vardır. Şöyle ki:

a. Bu rivayette (mazmaza ve iştinşak) zikredümemiştir. Halbuki önceki rivayette zikredilmiştir.

b. 8u ikinci hadiste (107. hadis) Resulü Ekrem (s.a.) in başını üç kere meshettiği ziyâdesi vardır. Birinci hadiste ise, yoktur.

c. Birinci hadisteki, "Kim benim abdest aldığım gibi abdest alırsa" ifâdelerinin yerine bu hadis-i şerifte, "Kim abdestini, azalarını daha az sayıda yıkayarak alırsa, abdesti ona yeter" beyânı görülmektedir. Ayrıca bu 107 numaralı hadis-i şerifte Resul-ü Ekrem (s.a.)'in namaz kıldığı zikredilmemiştir.

Bu hadis-i şerif 'başı üç kere mesh etmek sünnettir' diyen imam Şafiî'nin delilidir.

Hanefi mezhebine göre ise, başı bir kerede ve bütününü kaplarcasına mesh etmek sünnettir. Meshi üçlemek mekruhtur. Hasan'ın Ebû Hanife’den

bir su ile Üç kere mesh edileceğine dair de bir rivayeti vardır. Ancak başın bir kere mesh edileceğine dâir olan hadisler daha sağlamdır. Bir önceki hadis-i şerifin şerhinde de açıklandığı gibi Hanelilere göre bu hadiste geçen "başını üç defa mesh etti" sözünden maksat, avucuna yeni bir su almadan tek bir su ile mesh etmektir.

108....Osman b. Abdurrahman et-Teyim'den rivayet edildiğine göre; îbn Ebî Müleyke'ye abdesti sormuşlar. O da şöyle cevap vermiş; "Ben Osman b. Affân'a [509] abdestin sorulduğuna şâhid olmuştum. O (bunun üzerine) su istedi. Kendisine bir su kabı getirildi. Sonra o kabı eğip (içindeki sudan) sağ eline döktü ve ellerini yıkadı. Sonra da sağ elini suya daldırıp üç kerre ağzına su verip dışarı attı. Üç kerre burnuna su verdi, üç kerre de yüzünü yıkadı. Sonra üç kerre sağ elini ve üç kerre de sol elini (bileklerine kadar) yıkadı. Sonra elini daldırıp suyu avuçlayarak başını ve kulaklarını mesh etti. Kulaklarının içini ve dışını birer kerre meshetti. En sonunda da ayaklarını yıkayıp, "bana abdestten soranlar hani nerede? İşte ben Rasûlullah'ı böyle abdest alırken gördüm." dedi.

Ebû Dâvud dedi ki: Osman’ın rivayet ettiği sahih hadîslerin hepsi de başın bir kerre mesh edileceğine delâlet ederler. Osman hadîsini nakleden râviler, rivayetlerinde abdestin, her uzvun üç kerre yıkanmasıyla olacağını söyledikleri halde, başın sadece meshedileceğini söylemekle yetinip diğer uzuvlardaki gibi kaç defa olacağını zikretmediler.[510]

Açıklama

Bu hadîste geçen meselelerle ilgili açıklama bundan evvelki iki hadîs-i şerifin izahında geçmiştir.Ancak burada Ebû Davud'un, Hz. Osman (r.a.)'ın rivayet ettiği hadîslerin hepsinin başın bir kerre meshedileceğine delâlet ettiği sözüne İbn Kudâme gibi bazı alimler itiraz etmişlerdir. Zira Ebü Dâvud bizzat kendisi Rasûlullah (s.a.)'ın başını üç kerre meshettiğine dâir iki hadis rivayet etmiştir. Bunu, Hafız İbn Hacer, Buhârî şerhi Fethu'l-Bâri’de şöyle izah etmiştir:

"Ebû Dâvud bu sözüyle kendisinin rivayet ettiği iki hadîs-i şerifin dışındaki Hz. Osman'dan rivayet edilen hadisleri kasdetmiş ve onlar üzerindeki görüşlerini açıklamıştır."

Bu mevzuda başın bir kerre meshedileceğine dâir en kuvvetli delil İbn Huzeyme ve başkalarının Abdullah b. Amr b. Âs kanalıyla rivayet ettiği meşhur hadîsdir ki; bu hadîse göre Rasûlü Ekrem (s.a.) başını bir kerre meshetmiş ve abdest sona erdikten sonra da: "Kim benim şu abdestime bir şey ilâve ederse kötülük ve zulmetmiş olur buyurmuştur.[511] [512]

Bazı Hükümler

1. Bilmeyen kişi, dîni meselelerini sorarak veya başka vesilelerle öğrenmeye çalışmalıdır.
2. Kendisine dîni bir mesele sorulan kimse eğer biliyorsa o sorunun cevabını vermelidir.
3. Bir su kabına sokulmak icabeden el, sokulmadan önce yıkanmalıdır.
4. Abdest alırken sağ el sol elden önce yıkanır ve tertibe riâyet edilir.
5. Başın dışında bütün abdest organları üç kere yıkanır. Kulaklar da baş gibidir.
6. Ayaklar yıkanır, mesh edilmez.
7. Kendisine soru sorulan kişi soranın sorusuna cevap verirken çok dikkatli olmalıdır.

109....Ebû Alkama'den demiştir ki; Osman b. Affan (r.a.) su istedi, abdest aldı. Suyu önce sağ eliyle sol eline döküp iki elini bileklerine kadar yıkadı. Sonra ağzına ve burnuna Üç kerre su verip dışarı attı. Ebû Alkame Hz. Osman'ın abdest organlarım üç kerre yıkadığını söyledi ve şöyle devam etti: "Hz. Osman sonra başını meshetti ve daha sonra da iki ayağım yıkayıp şöyle dedi: Ben Rasûlullah (s.a.)'m aynen şu gördüğünüz benim abdest alışım gibi abdest aldığını gördüm." Sonra (bu hadîsi Ebû Alkame'den nakleden Ubeydullah, (106 nolu) Zührî hadîsinin aynısını sonuna kadar okudu.[513] [514]

Açıklama

Bu hadîs-i arifle ilgili açıklama 106 ncı hadîs-i şerifin izahında geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.

110....Şekîk b. Seleme'den şöyle demiştir: "Ben Osman b. Af-fan'ın üçer kerre bileklerini yıkayıp üç kerre de başını meshettikten sonra şöyle dediğini gördüm: Rasûlullah işte böyle yaptı."[515]

Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadîsi Veki aynı zamanda îsrailden de rivayet etmiştin Ancak Vek’i bu rivayetinde (tafsilat vermeksizin sadece) söyle demiştir. "Hz. Osman (r.a.) abdest organlarını üçer kene yıkadı."

111....Abdü Hayr'dan şöyle demiştir; "Ali (r.a.) bir gün bize uğradı ve namaz kıldı. Sonra bir de abdest suyu istedi. Biz içimizden, namazı kıldığı halde suyu ne yapacak ki, dedik. Halbuki onun maksadı bize bir şeyler öğretmekten başka bir şey değilmiş. Nihayet içinde abdest suyu bulunan bir kapla bir de leğen getirildi. Önce kabı sağ eline döküp iki elini üç defa yıkadı. Sonra üç kerre ağzına ve burnuna su verip dışarı attı. Ağzına ve burnuna suyu (kaptan) su aldığı eliyle/Verdi. Sonra Üç defa yüzünü ve üçer defa da sağ ve sol ellerini yıkadı. Sonra elini kaba daldırıp başını bir kerre mesnetti. Sonra da sağ ve sol ayaklarını üçer kerre yıkadı ve peşinden şunu söyledi: Rasûlullah'n abdestini öğrenmek kimi sevindirecekse İşte bu abdest onun abdestinin ta kendisidir."[516] [517]

Açıklama

Hadîs'i şerifte geçen "Hz’ Ali'nin bize bir şeyler öğretmekten başka bir maksadı yok idi" sözü, daha evvel içlerinden kendi kendilerine "Namaz kıldığı halde abdest suyunu ne yapacak ki?” diye sordukları soruya yine içlerinden kendi kendilerine verdikleri bir cevaptır.

Üzerine su döktüğü el, hadîs-i şerifte açıklandığı üzere sağ eldir. Sağ elle ağza ve burna su verilmesi ve buruna verilen suyun sol elle dışarı atılması sünnettir. Bu hadîs-i şerifin uzun bir açıklaması için 106. hadîsin izahına bakılmalıdır.

112....Abdü Hayr'den şöyle demiştir: "Ali (r.a.) sabah namazını kıldıktan sonra Kûfe'deki Rahbe denilen yere gelip bir abdest suyu istedi. Sonra bir çocuk, içinde su bulunan bir kapla bir leğen getirdi."

Abdü Hayr sözlerine devamla dedi ki: "Ali (r.a.) kabı sağ eline aldı, suyu sol eline döküp iki elini üç kerre yıkadı. Sağ elini kaba daldırıp üç kerre ağzına üç kerre de burnuna su verdi." Sonra bu hadîsin ravîlerinden

zaide, bir önceki Ebu Avâne hadîsine benzeyen sözler naklederek rivayetine şöyle devam etti: "Sonra Ali (r.a.) başının Ön ve arka tarafını bir kerre mesnetti." Daha sonra da (Zaîde, Ebu Avanenin naklettiği 111 no'lu hadisin) aynısını nakletti.[518] [519]

Açıklama

Hz. Ali sabah namazından sonra Kûre'de bulunan ve Rahbe denüen yere gelerek oturuyor.Halka, Rasulü Ekrem (s.a.)'in abdest alışını öğretmek maksadıyla bir su kabı isteyip hadîs-i şerifte belirtildiği şekilde kabı önce sağ eline alıp yanına koyuyor, oradan sağ eli üzerine suyu boşaltıp sağ elden de sol elin üzerine aktararak ellerini önce bileklerine kadar yıkıyor.

Bazı nüshalara göre ellerim üç kerre yıkıyor. Sonra ellerini kaba daldırıp üç kerre ağzına üç kerre de burnuna sağ elle su veriyor. Bu hadîsi nakleden Zâîde Hz. Ali'nin ellerini bileklerine kadar yıkamasından, başını meshedişine kadarki durumu şu lafızlarla anlatıyor.

"Sonra sağ elini kaba sokup ağzına ve burnuna üçer kerre su vererek dışarı attı. Sonra sağ elini tekrar kaba sokup üç kerre yüzünü, üç kerre de önce sağ sonra sol elini dirsekleriyle beraber yıkadı. Daha sonra sağ elini suya daldırıp iyice ıslattıktan sonra onunla sol elini de ıslatıp önce başının ön tarafından arkaya doğru, sonra da başının arkasından önüne doğru ellerim kaydırarak başının ön ve arka taraflarını mesh etti."

Zaide bu hadisin sonunda 111 numaralı Ebu Avane hadisini aynen nakletmiştir. 106 numaralı hadisle ilgili açıklamalar bu hadis için de geçerli olduğundan burada daha fazla bir açıklamaya lüzum görmemekteyiz.

113.….Mâlik b. Urfuta dedi ki, Abdü Hayr'ın şöyle dediğini işittim: "Ben (bir defasında) Ali (r.a.) i (Kûfe'de) gördüm. Kendisine bir oturak getirildi ve üzerine oturdu. Daha sonra bir testi getirildi, önce ellerini üç kere yıkadı ve bir avuç su ile hem ağzına hem de burnuna su verdi" (Şu'be önceki) hadisi sonuna kadar (eksiksiz) nakletti.[520] [521]

Açıklama

Bu hadis-i şerif "bir avuç suyun bir kısmım ağıza kalanını da buruna vererek mazmaza ve istinşak bir suyla yapmalıdır" diyen İmam Şafiî'nin

(r.a.) delilidir. Tirmizi'nin Sünen'inde belirttiği üzere İmam Şafiî "Mazmaza ve istinşakı bir avuç suyla yapmak caizdir" demiştir. Şafiî ikinci görüşünde de "eğer iki ayrı suyla mazmaza ve istinşak yapılırsa bu daha iyidir" demiştir. Bu son görüş aynı zamanda Ebu Hanife'nin de görüşüdür.

Özet olarak diyebiliriz ki, Hz. Peygamber bazan bir avuç su ile mazmaza ve istinşak yaparlar, bazan iki avuç su ile mazmaza ve istinşak yaparlar, bazan da üç defa ayrı ayrı mazmaza ve istinşak yaparlardı. Ancak bir avuç su ile mazmaza ve istinşak yaptıklarında, aynı suyun yarısı ile mazmaza yansı ile de istinşak yaparlardı.

Hz. Peygamber (s.a.) çoğu kere üç defa mazmaza Üç kere de istinşak için ayrı ayrı su alırlardı. Hanefî uleması da bu görüşü benimsemişlerdir. Bilgi için 106. hadisin açıklamasına bakılabilir.[522]

Bazı Hükümler

1. Abdest alırken sandalye ve benzeri şeyler üzerinde oturulabilir.
2. Bir avuç su ile hem mazmaza ve hem de istinşak caizdir.

114....Minhâl b. Amr'in rivayet ettiğine göre, Zirr b. Hubeyş, "Ali'ye Resûlullah'ın abdest alışından sorulduğunu işittim" demiş ve (yukarıdaki) hadis-i şerifi nakletmiştir. (Bu nakil esnasında) Zirr, sözlerine şöyle devam etmiştir:

"Ali (r.a.) başını hiç su damlamayacak şekilde mesh etti, ayaklarını Üçer kere yıkadı ve;

"İşte Resulullah'tn abdesti böyleydi", dedi."[523] [524]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte daha evvel geçen hadislerden farklı olarak Hz .Ali'nin başına hiç su damlamayacak şekilde mesh ettiği ifâdesi vardır. Bu sözün anlamı Hz.Ali'nin başına bir kere mesh etmiş olmasıdır. Çünkü, eğer basma üç kere mesh etseydi mutlak başından abdest sularının damladığı görülürdü. Bu bakımdan hadis-i şerif: "Başına birden fazla mesh edilmez"diyen Hanefilerin delilidir. "Basma hiç su damlamayacak şekilde mesh etti" ifâdesi aynı zamanda başa mesain az bir su ile yapılmasının müstehap

olduğunu gösterir. Bazıları da bu ifâdeden "neredeyse su damlayacak şekilde başını bol su ile mesh etti" anlamını çıkarmışlardır.

115....Abdurrahman b. Ebî Leylâ şöyle demiştir: "Ben Ali'yi (r.a.) gördüm, abdest aldı üç kere yüzünü, üç kere de kollarını yıkadı, bir kere de başını mesh etti. Sonra da "Resûlullah işte böyle abdest alırdı" dedi."[525]

116....Ebû İshâk'ın rivayetine göre: Ebû Hayye, Ben Ali'yi (r.a.) abdest alırken gördüm, demiş ve her abdest organını üçer kere yıkadığını nakletmiş ve demiştir ki: "Sonra başına mesh etti, sonra ayaklarını topuklarına kadar yıkadı" daha sonra da Hz. Ali (r.a.):

" Resulü Ekrem (s.a.)'in abdest alışım size göstermek istedim de..." [526] [527]

Açıklama

Her iki hadis-i şerifin izahı için 106. hadisin açıklamasına müracaat edilebilir.

117....Ubeydullah el-HavIânî'nin rivayetine göre İbn Abbas (r.a.) şöyle demiştir: "Bir gün Ali b. Ebi Tâlib abdest bozmuş olarak bulunduğum yere girdi ve su istedi. Biz de ona içinde su bulunan bir kap getirip önüne koyduk. Ali bana "Ey İbni Abbâs, Resulü Ekrem (s.a.)'in nasıl abdest aldığını sana göstereyim mi?" dedi. Bende, "evet göster" dedim. Bunun üzerine önce kabı elinin üzerine eğerek (sağ) elini güzelce yıkadı. Sonra sağ elini suya daldırıp onunla diğer (sol) elini yıkadı. Sonra da bileklerine kadar iki elini yıkadı. Nihayet ağzına, burnuna su verdikten sonra iki elini birden kaba daldırıp su ile doldurarak yüzüne çarptı. Baş parmaklarının birini sağ kulağının diğerini de sol kulağının iç kısımlarına soktu. Yüzünü ikinci ve üçüncü yıkayışında da aym şekilde yaptı. Sağ eliyle bir avuç su alıp yüzüne akabilecek şekilde alnına döktü, kollarını dirsekleriyle beraber üçer kere yıkadı. Başını ve kulaklarının dış kısmını mesh etti. Ellerini suya daldırıp iki elinin dolusu su avuçlayıp ayağı nalınlı iken üstüne dökerek ovdu, Diğer ayağına da aynı şeyi yaptı. (İbn Abbâs) dedi ki: "Ben (Ali'ye); na-İmli iken ha!" dedim. (O da): "Evet nalinli iken" dedi (sonra tekrar) "nalinli iken mi?" dedim, "Evet! Nalinli iken" dedi. (Sonra tekrar) "Nalinli iken mi?" dedim. "Evet! Nalinli İken" Cevabını verdi.

Ebû Dâvud dedi ki: İbn Cüreyc'in Şeybe'den rivayeti [528] (106-127 numaralı hadislerde geçen ve muhtelif râviler tarafından nakledilen) Ali (r.a.) hadisine benzemektedir. Ancak Haccâc'ın İbn Cüneyc'den rivayet ettiği hadis[529] ‘te: "başına bir defa mesh etti” denilirken, ibn Vehb'in, İbn Cüreyc'den rivayet ettiği (aynı) hadis[530] ‘te: "üç defa mesh etti" denilmektedir. (İbn Vehb tedlisci bir râvi olduğuna göre onun bu rivayetinin diğer sahih rivayetler karşısında bir kıymeti yoktur demek oluyor. [531] [532]

Açıklama

1. Hadîs-i şerifte geçen "suyu yüzüne çarpmak" kelimesinden maksat, yüzün yıkanmasıdır. Ahmed İbn Hanbel Müsned'inde, İbn Hıbbân'da Sahîh'inde her ne kadar yüze su çarpmak tabirini nakletmişse de Hanefî ve Şafiî ulemâsı suyu yüze çarpmanın mekruh olduğunu söylemişlerdir. Çünkü, Rasûlu Ekrem'in abdest alışını rivayet edenlerin hepsi "yüzüne su döktü" tâbirini kullanırken sadece bu hadîs-i şerifte suyu yüze çarpmak tabiri kullanılıyor. Bu rivayetin yalnızlığı göz önüne alınarak "Suyu yüze çarpmak" tabiriyle "yüzü suyla yıkama" kastedildiği kanaatine varılmıştır.

2. Rasûlu Ekrem'in yüzünü yıkarken baş parmaklarım kulaklarının içine sokmasına gelince, Mâverdî buradan kulaklar ile sakal arasında kalan kılsız beyaz kısmın yüzden olduğu hükmünü çıkarmıştır. Bu görüş aynı zamanda Şafiî mezhebinin görüşüdür.

Binaenaleyh Şâfiîlere göre bu beyaz kısmı yıkamak yüzü yıkamak gibi farzdır. Hanefî ulemâsının bir kısmı da bu görüştedir. Ancak İmam Ebu Yûsuf: "Bu beyaz kısmı yıkamak sakalsızlar için farz ise de sık sakallılar için farz değildir” der.

Mâlikilerde ise, bu beyaz kısmın yıkanmasında dört görüş vardır:

a. Yıkanması farzdır. Mezhebin meşhur olan görüşü budur.

b. Yıkanmaması vaciptir.

c. Sakallıların yıkaması vacip, sakalsızlarıma vacip değildir.

d. Kulağın sakal tarafında bulunan ve arapça da "Vetîd" denilen çıkıntının üst kısmındaki beyazlığı yıkamak sünnettir. Alt kısmını yıkamaksa farzdır.

îbn Teymiyye, "Bu hadîs kulakların iç kısmı yüzden sayılır" diyenler için bir delildir demiştir.

Nevevî merhum ise "Bu hadîs-i şerif İbn Şüreyh için bir delildir. İbn Şüreyh, hem kulakları yıkar, hem de meshederdi" demiştir.

Mirkât'te İbn Hacer'den naklen "evlâ olan yüzleri yıkarken kulakları da yıkamak ve başla beraber meshetmektir" demiştir. Ancak, şeriatta bir uzvun hem yıkanıp hem de meshedildiği görülmemiştir.

Rasûlullah (s.a.)'ın yüzünü yıkadıktan sonra bir avuç su alarak alnının üzerine dökmesi ise, ulemâ için haili müşkil bir meseledir. Bu hususta Şafiî ulemâsından merhum Nevevî şunları söylemiştir: Bu sözden Rasûlu Ekrem (s.a.)'m yüzünü dört defa yıkadığı manası çıkar ki, bu icmâ-i ümmet'e ve Rasûlü Ekrem'in sünnetine ters düşen bir durumdur. Bu bakımdan bu sözlerin izahı şöyle olmalıdır: Rasûlullahın üç kerre yüzünü yıkadıktan sonra alnının üzerine dördüncü defa bir avuç su dökmesi orada yıkanmadık bir kuru yerin kaldığım görmüş olmasıdır.

Velivvüddin de bu hususu şöyle açıklıyor; Bu suyu başının bir kısmına yüzünün her tarafım iyice yıkamış olmak için dökmüştür. Nitekim, ulemâ da yüzün her tarafını yıkamış olmak için başın bir kısmına su dökmenin caiz olduğunu söylemişlerdir. Muhammed b. Yahya gibi bazı âlimler de; bu harareti gidermek için yapılan bir iştir; şeklinde îzah getirmişler ve Rasûlullah (s.a.)in başım meshetmeyerek sadece suyu alnının üzerine dökmesini buna bağlamışlar, bu hareketin abdestin âdâbıyla ilgili olmadığım, abdestin âdabı veya sünneti olduğuna inanmanın bid'at olacağım söylemişlerdir.

"Onu onunla ovdu" anlamına gelen, ( ) kelimelerindeki, birinci zamir ayağa, ikinci zamir ise, bir avuç suya döner ki, o takdirde mânâ, "o bir avuç suyla ayağını yıkadı" demektir. İkinci bir ihtimale göre de, birinci zamir yine ayağa ikinci zamir ise ayakkabıya döner ve ( ) harfi cer-i de () manasına olur. Bu takdirde mânâ "ayağım nalinin içindeyken yıkadı” demek olur. Bu kelimelerle kastedilen mana ayağın altının ve üstünün suyla yıkanmasıdır. Bazıları ise "ayağın abdestte yıkanması söz konusu değildir. Esas olan uyağın meshedilmesidir." diyerek bu sözlerden ayağın ve ayakkabının meshedileceği manasını çıkarmışlardır ki, bu görüş pek çok açık ve sağlam delillerle reddedilmiştir.

Aynî merhum bu konuda şunları söylemektedir.”( )sözünün mânâsı elini ayağının üstünde ve nalininin altında gezdirerek ayağım yıkadı demektir."

Bu hadîs-i şeriften Râfizîler ve onların yolunda gidenler abdest alırken çıplak ayaklar üzerine mesh etmenin caiz olduğu hükmünü çıkarmışlardır.

İçlerinde Cûbâî'nin de bulunduğu bazı kelâm âlimleri de bu hadîs-i şerife bakarak kişinin abdest alırken ayaklarım yıkamak veya çıplak ayak üstüne meshetmek hususunda muhayyer olduğunu söylemişler ve bu görüşü aynı zamanda Muhammed b. Cerîr'den nakletmişlerdir.

Aslında bu hadîs'in sıhhati üzerinde ihtilâf vardır.

Tirmizî, "Ben bu hadîs-i Muhammed b. İsmail' (Buhârî)e sordum, o da zayıf olduğunu söyledi. Ben de bu sözü anlamıyorum. Eğer bu sözün hadîs olduğu kesinse o zaman ayakkabı içinde bile olsa bu bir avuç su ayağın hem içini hem de dışını yıkamaya yeter. Nitekim, bazı nüshalarda ayağını yıkadı tabiri geçmektedir. Yok eğer bu bir avuç suyla ayağı meshetmek kastedilmişse bu kadar suya lüzum yoktu. Zira, daha az bir suyla da mesh yapılabilirdi" dedi. Hz. Âişe (r.a.) ise; "İki ayağımın kesilmesi benim için çıplak ayağa meshetmemden daha ehvendir" demektedir.

Atâ (r.a.) ise: "Vallahi ben sahâbe-i kiramdan hiçbir kimsenin çıplak ayağa meshettiğini görmedim" demiştir.

İbn Kayyım, Ebû Dâvud üzerine yazdığı Tehzîbu's-sünen isimli haşiyesinde şunları zikretmektedir:

"Bu hadîs gerçekten izahı güç bir hadîstir. Zira ilim adamları bu hadîs'in izahı üzerinde çeşitli görüşler ortaya attılar. Bir kısmı bu hadîsin zayıf olduğunu söyledi ki, Buhârî ve Şafii bunlardandır. Bu hadîs üzerinde ikinci görüş ise şudur:

Çıplak ayaklar üzerinde meshedilmesinin cevazı, İslâmiyyetin ilk günlerinde idi. Sonra ayakların yıkanmasını ifâde eden hadîs-i şeriflerle neshe-dildi. Önceleri İbn Abbâs'da çıplak ayakların meshedilmesinin caiz olduğu görüşünde idi. Ancak, Dârakutnî'nin rivayet ettiği Abdullah b. Muhammed b. Akil hadîsinden anlaşıldığına göre, sonradan bu görüşünden dönmüş, ayakların çıplak olarak meshedilmesinin caiz olmayıp yıkanması lâzım geldiğine inanmıştır.

Üçüncü görüş: Hz. Ali ve Hz. îbn Abbâs'dan bu mevzuda rivayet edilen hadîs-i şerifler birbirini tutmamaktadır. Bazıları çıplak ayağa meshedilmesinin cevazını ifâde ederken, bazıları da caiz olmadığını ifâde etmektedir. Halbuki, büyük bir topluluktan gelen hadîs-i şerifler Rasûlullah (s.a.)'ın ayaklarını yıkadığım açıkça ifâde etmektedir ki, bu hadîs-i şerifler kendisiyle amel edilmeye ve tercih edilmeye daha lâyıktırlar.

Dördüncü görüş: Çıplak ayağa meshedilmesinin caiz olduğunu İfâde eden hadîs-i şerifler, abdestsizlikten dolayı abdest almakla ilgili olmayıp,

abdest tazelemekle ilgilidir. Binaenaleyh, abdestli olan kişiler için abdest yenilerken çıplak ayak üstüne mesh caizse de abdestsizlikten dolayı abdest alanlar için caiz değildir.

Beşinci görüş: Hz. Ali'nin rivayet ettiği mesh etmekle ilgili hadîs-i şeriflerde geçen mesh çıplak ayak Üzerine değil ayakkabı veya çorap üzerine yapılmıştır. Binaenaleyh, mesh ancak şartlarını hâiz ayakkabı veya yine mesh şartlarını hâiz çorap üzerine yapılabilir.

Altıncı görüş: Ayağın üç hali vardır:

1. Mest içerisinde bulunan ayak, bu durumda mesh, mest üzerine veya mest şartlarını taşıyan ayakkabı üzerine yapılmalıdır.

2. Ayak çıplak olur ki, bu durumda ayağı mutlaka yıkamak icap eder.

3. Veya mestli olmakla çıplak olmak arası bir ayakkabı içinde bulunur ki, bu durumda da ayak üzerine su serpilir. Zira, su serpmek yıkamak ile meshetmek arasında bir temizliktir. Bu durumda mesh denilince su serpmek kastedilir.

Yedinci görüş: Çıplak ayak üzerine meshetmek farzdır. Ve Dâvud el-Cevârî ve tbn Abbas'ın bu görüşte olduğu, bu görüşün taraftarlarınca rivayet edilir. Ayrıca Ibn Cerîr'in de kişinin abdest alırken ayağını yıkamakla meshetmek arasında muhayyer olduğu görüşünde bulunduğu rivayet edilir.

İşin aslı şudur: îbn Abbas (r.a.)'la ilgili iddia yukarıda ikinci görüşün izahında geçmiştir. Ibn Cerîr'e âit rivayete gelince bu açık ve büyük bir hatadır. Zira, îbn Cerîr'in bütün kitapları ortadadır. Hepsi bu rivayetin asılsız olduğunu ortaya koyar. Ancak, buradaki hata bir isim benzerliğinden ileri gelmektedir. Çıplak ayak üzerine meshetmenin caiz olduğunu söyleyen İbn Cerîr başka bir Ibn Cerîr'dir ki, Şiî'dir.

Merhum İbn Kayyım, sözlerine devamla Şîa’dan olan bu Ibn Cerîr'in Şîa ile ilgili pek çok eserlerine rastladığını kaydederek açıklamalarını bitiriyor.

Sonuç olarak, çıplak ayağa meshedilir diyenlerin görüşleri mesnetsiz, delilsiz, aynı zamanda icma'a aykırıdır. Zîra, yukarıda da belirttiğimiz gibi, abdest aldıktan sonra topuklarında kuru yer kalan kişiler için "yazık o topuklara!..." mealindeki hadîs-i şerif bu görüşün mesnetsiz olduğuna en büyük delildir.

Zamanımızda çıplak ayağa mesheden Şîileri görürüz. Bunlar ehl-i beytin dışında râvileri sahabe de olsa kabul etmezler. Halbuki, Ehl-i Beyt'ten tbn Abbas'ın çıplak ayağa meshettiğinî, daha sonra bundan vaz

geçtiğini, görmekteyiz, Ayrıca, Hz. Ali'nin ayaklarını yıkadığım bildiren (112 ve 114) hadîslerin râvilerini de ehli beytten olmadıkları için bu hadîsleri ihtiyatla karşılayıp muhtevası ile amel etmemektedirler.

Dört mezhebe ve mezheplerinin taraftarları kalmayan diğer müctehitlere göre; çıplak ayağın kesinlikle yıkanması ve meshin çıplak ayak üzerine caiz olmayacağı istikametindedir.[533]

Bazı Hükümler

1. Sahâbe-i kiram, Rasulullah (s.a.)'ın sünnetini tesbit hususunda son derece gayretliydiler.

2. Abdest alırken suyu yüze çarpmak mekruhdur.

3. Ayakkabının içinde iken ayakların yıkanması mümkünse çıkarmadan da yıkanabilir.

4. Yüzü yıkadıktan sonra bir avuç su alıp alnın üstüne dökmek caizdir.Bu yüzü dördüncü defa yıkamak anlamına gelmez.

5. Yüz yıkanırken kulakların içi, başa meshedilirken de kulakların dışı meshedilebilir.

6. Bir kimsenin yadırgadığı bir mevzuda üstüste soru sorarak anlamaya çalışması caizdir.

118....Amrb. Yahya el-Mâzini'nin rivayet ettiğine göre: Babası, Amr b. Yahya'nın dedesi olan Abdullah b. Zeyd'e "Bize Resulullah' (s.a.)ın nasıl abdest aldığım gösterir misin?" demiş.Abdullah b. Zeyd de "evet" diyerek bir abdest suyu istemiş, sonra suyu dökerek ellerini yıkamış, sonra ağzına ve burnuna üç kene su vererek dışarı atmış, daha sonra da üç kerre yüzünü ve dirseklerle beraber ikişer defa ellerini yıkayıp, ön taraftan arkaya ve arkadan öne olmak Üzere başım iki eliyle meshetmiştir. Şöyle ki: Başının ön tarafından başlayıp ellerini ensesine götürüyor ve sonra ellerini gerisin geriye ilk başlangıç yerine kadar getiriyor. En sonunda da ayaklarını yıkamıştır.[534] [535]

Açıklama

Bazı rivayetler elleri yıkamanın iki kerre olduğu bazılarında üç defa olduğu kaydedildiği halde müellif Ebû Davud'un bu rivayetinde herhangi

bir aded zikredilmemiştir.

Beyhâkî'nin rivayetinde ellerin iki defa yıkandığı kaydedilirken Buhârî ve Müslim'de üç defa yıkandığı zikredilmektedir. Yine îmam Mâlik'in ve Abdullah b. Zeyd vasıtasıyla BuhârTnin bir rivayetinde de iki kere yıkandığından bahsedilmektedir. Burada geçen mutlak lâfızlar mukayyede hamledildiğinde, yani ellerin iki defa yıkanması vakit darlığı veya su kıtlığı gibi özel hallere hamledildiği zaman bu rivayetler arasında bir çelişki kalmaz. îki ve üç defa yıkandığına dâir rivayetlerin birini tercih etmek gerekirse, üç defa yıkandığı rivayeti tercihe lâyıktır. Çünkü, bu sayıya ait rivayetler daha çoktur. İtimada daha lâyıktır.

"Sonra ağzına ve burnuna üç kere su verme" mevzuuna gelince; buradaki sonra manasına gelen "sunime" kelimesi bu sıraya riâyet etmenin bir hüküm ifâde ettiğini bildirmektedir ki; ellerin yıkanmasından sonra ağız ve burun yıkanmalı ve bu sıraya riâyet etmeli, demektir. Ayrıca ellerin bileklerde beraber ikişer defa yıkanmasından maksat, her elin ayrı ayrı ikişer defa yıkanmasıdır. Yoksa her eli birer defa yıkayıp toplam yıkama adedinin iki defa olması demek değildir. Bu hadisin şerhinde imam Nevevî şöyle diyor:

"Bu ifâdelerde abdest organlarının yıkanışında farklı uygulama yapmanın caiz olduğuna bir delil vardır. Bir kısmı üç kere yıkanırken bir kısmı iki kere yıkanabilir. Ancak müstehab olan yıkamayı üçlemektir. Resûlullah (s.a.)'ın bu adedine zaman zaman uyması, üç adedine uymamanın da caiz olduğunu beyan etmek içindir. Çünkü, dinî hükümleri açıklamak Resulü Ekrem (s.a.) üzerine vaciptir. Ayrıca bu açıklamanın bilfiil yapılması ise, uygulamalı açıklamaların anlaşılmasının daha kolay olmasındandır.[536]

"İkbal ve idbâr; başı meshetmek için elleri önce başın ön tarafından arkaya doğru götürmek, sonra da tersine doğru çekip eski yerine getirmek" kelimelerinin mânası ve ifâde ettiği fiilin uygulanması konusunda üç görüş vardır:

1. Başın ön tarafından, enseye doğru elleri kaydırmak, sonra da tekrar gerisin geriye başlangıç noktası olan kıl bitimine kadar elleri meshederek getirmek. Bu uygulama tarzı İmam Mâlik ve Şafiî'nin görüşüdür. Hanefi uleması da bu görüştedir.[537]

Ancak bu görüşe itiraz edilmişse de, taraftarlarınca çeşitli cevaplar verilmiştir.

2. Eller baştan ense kısmına konur ve ön tarafa doğru kaydırılarak çekilir. Sonra da tekrar geriye başlangıç noktasına çekilir, ki bu uygulama tarzının da dayandığı birçok sağlam hadis vardır. Hasan Basrî de bu görüştedir.[538]

3. Eller başın ön tarafına konur, sonra yüz tarafına doğru çekilir; sonra da gerisin geriye başın ense tarafına kaydırılır. Neticede tekrar başlangıç noktasına getirilir. Nevevî merhum der ki; "iki elle başı mesh etmek müste-haptır. Bu hususta ulemâ arasında görüş birliği vardır. Çünkü bu şekilde yapılan mesh, suyun bütün kılların arasına erişmesine en uygun bir uygulama tarzıdır. Ancak bizim Şafiî uleması, bu mesh tarzının saçı örülü kimseler için müstehab olacağı, saçı örülü olmayanlar için buna ihtiyaç olmadığı görüşündedirler.

Ayrıca bu hadisten başa meshin iki elle başı kaplarcasına yapılmasının vacip olduğu mânâsı çıkarılmamalıdır. İki elle başı kaplarcasına yapılan mesh ancak meshin kemâli içindir. Hadis-i şerif bu mânâyı ifâde etmektedir.[539]

Mesh lûgatta; bir şey üzerinde eli gezdirmek demektir.

Şeriatta mesh ise; başka yerde kullanılmadık yaşlığı bir yere değdirmektir. Bu değdirme el ile olabileceği gibi başka bir âletle de olabilir.

Meshin farz olan miktarı: Hanelilere göre, başın dörtte biridir. Ancak, Uç parmak el parmaklarının ekserisini teşkil ettiğinden, beş parmak yerini tutmuş ve başın Uç parmak miktarının meshedilmesi farzdır, denilmiştir.

Baş dört kısma bölünürse ön tarafta kalan kısma "nâsiye", yanlarda kalan kısma, "kazal" arkada kalan kılma da "feved" denir ki, Hanefılere göre farz olan meshin nâsiye üzerine yapılması daha faziletlidir ve meshedilen yer iki kulağın üstüdür. Bu kısımdaki saçların üzerine meshedilmesi yeterlidir. Ancak, bu kısımdan aşağı sarkan saçların meshedilmesi yeterli değildir. İsterse bu sarkan saçlar başın üstünde topuz teşkil etsin, yine de caiz değildir.

Mâlikilere ve Hanbelilere göre: Başın tümünü meshetmek farzdır. Şâfiilere göre ise: Başın bir kılım bile meshetmek kâfidir.

Hadîs-i şerifte tarif edilen ellerin ileriye ve geriye çekilerek başın meshedilmesindeki hikmet, saçların hem üst ve hem de alt taraflarının meshedilmesidİr. Başın her tarafım kaplarcasına meshedilmesinin farz olduğu görüşünde olanlar için, birinci defa başı kaplarcasına meshetmek farz; ikincisinde geri çekerek meshetmek ise, sünnettir.[540]

Bazı Hükümler

1. Abdeste başlarken önce elleri yıkamak müstehaptır.

2. Ağıza ve buruna su vermeyi üç defa tekrarlamak sünnettir.

3. Abdest organlarının bazısı üç kere yıkandığı halde, bazısının iki kerre yıkanması caizdir.

4. Abdest suyunun hazırlanması için başkasından yardım istemek caizdir.

5. Tatbîki öğretim, sadece sözlü öğretimden daha faydalıdır.

6. Başı kaplarcasına meshetmek daha faziletlidir.

7. Başı meshederken, başın ön kısmından başlamak ve meshi iki elle yapmak sünnettir. (106. hadîs-i şerifin izahına da müracaat edilmelidir).

119....Amr b. Yahya el-Mâzinî, babası vasıtasıyla Abdullah b. Zeyd b. Âsım'dan (bir evvelki) hadîsin aynısını rivayet etmiş, Ancak, (Abdullah İbn Zeyd ilâve olarak) şunları söylemiştir: "Ağzına ve burnuna bir elden su verdi ve bunu üç kerre tekrarladı." Sonra Abdullah, hadîsin geriye kalan kısmım aynen zikretti.[541]

Açıklama

Bir önceki hadîs-i şerifi Ebû Dâvûd, şeyhi Abdullah b. Mesleme'den o da Mâlik'den rivayet etmişti. Sözü geçen hadîsin aynısını bir de Ebû Dâvûd, diğer şeyhi Müsedded, Hâlid b. Abdillah el-Vâsıtî vasıtasıyla nakletmiştir. Ancak, bu ikinci hadîs-i şerifte "*ağzına ve burnuna suyu tek elle verdi*" ilâvesi vardır. Hadisle ilgili açıklama 118. hadîsin îzâhında geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.

120....Habbân'ın rivayetine göre babası Vâsî', Abdullah b. Zeyd b. Asım el-Mâzinî'yi Rasûlullah'ı gördüğünden bahsedip abdest alışını naklederken işitmiştir. Abdullah b. Zeyd şöyle demiştir: "Basım, ellerinin artığı olmayan (yem) bir su ile mesnetti. Ayaklarım da tertemiz edinceye kadar yıkadı."[542] [543]

Açıklama

Aynî, "başına yeni su ile mesh etti ifâdesi mâ-i müstamel ile abdest alınamayacağına işaret eder” demiş ise de, Nevevî merhum ise; "Bu hadîs-i şerif kullanılmış su ile abdestin caiz olmayacağına bir delil teşkil etmez. Bunun delili başka hadîs-i şeriflerdir. Ancak burada belirtilmek îstenen husus yüzün yıkanması ve başın meshedilmesinin ayrı ayrı sularla yapılacağı" görüşündedir.

Halebî merhum ise Munye şerhi’nde şunları söylemektedir: "Eğer abdest alan kimse başını, yüzünü yıkadığı suyun ıslağıyla meshetse bu mesh caizdir. Çünkü, bu «İde kalan ıslaklık kullanılmış değildir. Suyun kullanılmış olması için abdest organından ayrılması lâzımdır. Bu ıslaklık henüz elden akıp eli terketmediğine göre bununla başı meshetmek caizdir. Fakat» başa meshettikten sonra kalan ıslaklıkla mestleri üzerine meshederse caiz değil' dir. Çünkü, mesihten sonra kalan ıslaklık kullanılmış sudan saydır. Zira, mesh uzvuna temas eden su, kullanılmış su hükmündedir."

Bu hadîs-i şerifte diğer abdest organlarından bahsedilmiyorsa da 106. hadîs-i şerifte ve onu takibeden Hz. Ali (r.a.) hadîslerinde bütün abdest organlarının yıkanışı veya meshedilişi bütün ayrıntılarıyla açıklanmıştır. [544]

Bazı Hükümler

1. Başı, yüzden arta kalan suyla değil de yeni bir su ile mesh etmelidir.

2. Ayaklan tertemiz oluncaya kadar yıkamalıdır, isterse bu yıkamanın adedi üçten fazla olsun.

121....Abdurrahman b. Meysere el-Hadrâmî, el-Mikdâm b. Ma'-dîkcrib el-Kindî'nin[545] şöyle dediğini işittim demiştir: "Rasûlullah (s.a.)'e bir abdest suyu getirildi ve abdest aldı. (önce) ellerini üç kerre yıkadı, sonra üç kerre de ağzına ve burnuna su verdi, sonra da yüzünü ve kollarını üçer kere yıkadı. Nihayet başım, kulaklarının içini ve dışını mesnetti." [546] [547]

Açıklama

Bu hadîs-i şeriften abdest organlarını yıkamakta sıra takibetmenin farz olmadıgı anlaşılmaktadır.Çünkü, Resûlullah (s.a.) ağzına ve burnuna su vermeyi yüz ve kollan yıkamadan sonraya bırakmıştır. Şevkânî: "Bu hadîs-i şerif ağza ve burna su vermekle kollan ve yüzü yıkamak arasında sırayı gözetmenin farz olmadığına bîr delildir" diyor. Bilindiği gibi 106. Hadîs-i şerif ve onu takîbeden diğer hadîs-i şeriflerde mazmaza ve istinsak yüzü ve kollan yıkamadan evvel zikredilmektedir. Dolayısıyla bu hadîs-i şerif aynı zamanda tertibe riâyet, abdestte farz değildir diyen Hanefi ulemasının delilidir.

Nevevî ise, abdest uzuvları arasında sıraya riâyet etmenin farz olmadığına dâir yapılan bütün îzah tarzlarını yetersiz bularak, Nebiyy-i Ekrem'in haccının sıfatı mevzuunda gelecek olan "Allah'ın (c.c.) başladığı şekilde başlahz" mealindeki (1905) numaralı hadisi delil getirerek abdestte sırayı gözetmenin farz olduğunu söylemiştir.

Bazıları da "bu güvenilir râvîlerin rivayetine ters düşen şâz bir hadîstir. Binaenaleyh güvenilir râvîlerin mahfuz denilen ve mazmaza ve istinsahın yüzden evvel yapılmasını ifade eden hadîslerini tercih etmek lâzımdır" demişlerdir.

Kulakların meshedilmesine gelince; kulakların içinden maksat yüze bakan kısmıdır. Dışından maksat ise baş tarafında kalan kısmıdır. Meshin yapılış tara, İbn Mâce'nin rivayetine göre şöyledir: "Şehâdet parmakları kulak deliklerine konur ve hareket ettirilir. Baş parmak da kulağın dış tarafına konarak hareket ettirilir"[548] Keza, Nesâı'de aynı şekilde bu uygulamayı nakletmiştir.

Yine bu hadîs-i şeriften açıkça anlaşıldığına göre kulakların meshedilmesi için yeni bir su almaya ihtiyaç yoktur. Başa mesh için alman su ile aynı zamanda kulaklar da meshedilir.[549]

Bazı Hükümler

1. Mazmaza ve istinşak kollan yıkamadan sonraya bırakılabilir.

2. Başa meshettikten sonra su almadan, kulaklar meshedilebilir. Bu görüş Ebû Hanife (r.a.) ve Sevrî' nin mezhebidir. İmam Ahmed, Mâlik, Şafiî ve Ebû Sevr'e göre ise, kulakların meshi için suyu yenilemek sünnettir.

3. Kulağın hem içini ve hem de dışını meshetmek sünnettir.

122....Abdurrahman b. Meysere'nin rivayet ettiğine göre: Mikdâm b. Ma'dîkerîb şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.)'ı abdest alırken gördüm. Sıra başını meshetmeye gelince ellerini başının ön tarafına koydu, sonra başının ense kısmına kadar hareket ettirdi. Nihayet gerisin geriye elini, başladığı yere kadar çekti." Hadis'in ravisi Mahmud Velid'in "Hariz bana dedi ki" diye hadisi (semâ yoluyla) rivayet etmiş olduğunu bildirdi.[550] [551]

Açıklama

Bu hadîs-i şerifle ilgili açıklama 118 nolu hadîsin izahında geçmiştir. Burada şu hususa dikkat etmek gerekir ki, bu hadîsi müellif merhum Ebû Davud'un şeyhlerinden Mahmud b. Halid ve Yâkub b. Kâb rivayet etmişlerdir. Bunlardan Yaküb, muânân denilen ve râvîlerin isimlerini saklamaya müsait olan... "Falandan nakledilmiştir. O da falandan nakletmiştir," gibi ...den, ...dan tabirleriyle rivayette bulunduğu halde, diğer şeyhi Mahmud b. Halid râvîlerin birbirlerinden kesinlikle duyduklarını ifâde eden her hangi bir râvînin ismini saklamaya müsait olmayıp bilakis her türlü kapalılığı kaldıran (bana falan haber verdi, ona da falan haber verdi) şeklindeki "îhbâr" denen ifâdeyle rivayette bulunmuştur. Binaenaleyh, Mahmud b. Hâüd'in rivayeti bu balamdan daha çok itimâda lâyıktır.[552]

Bazı Hükümler

1. Başın her tarafının meshedilmesi sünnettir.
2. Başı meshetmeye, başın ön tarafından başlanmalıdır.

123....Mahmûd b. Halid ile Hişam b. Hâlid aynı manayı rivayetle dediler ki (Bu hadisi) "el-Velid bize bu senetle (ve şu şekilde) rivayet etti ve Resûlüllah kulaklarının içini ve dışım maketti." Hişâm ise, {bu rivayete) "Parmaklarını kulak deliklerine soktu" cümlesini de ekledî. [553] [554]

Açıklama

el-Mikdâm b. Ma'dîkerîb'in rivayet ettiği "Ben Resulüllah abdest| alırken gördüm, kulaklarının içini ve dışını

meshetti" hadisine ilâve olarak Hişam "Parmaklarını kulaklarının deliklerine soktu" cümlesini de rivayet etmiştir.

Bilindiği gibi "Parmaklar"dan maksat, parmak uclarıdır ki, parmağın bütünü söylenmiş, mecazen ucu kastedilmiştir. Ebû Davud'un bazı nüshalarında, "İki parmağını kulak deliklerine soktu" tâbiri kullanılmıştır ki, bu iki parmaktan maksat şehâdet parmaklarıdır.

124....Ebu'1-Ezher, el-Muğîre b. Ferve ile Yerfd b. Ebî Mâli demişlerdir ki: "Muâviye[555] Müslümanlara göstermek için Resûlüllah (s.a.)'ın abdest alışını gördüğü gibi abdest aldı. Başına sıra gelince bir avuç su alıp o suyu sol eline aktardı ve başının ortasına döktü, Nihayet sular damlamaya başladı veya neredeyse damlayacak hâle geldi, Daha sonra başını önce ön tarafından arkaya, sonra da arka tarafından öne doğru meshetti"[556]

Bazı Hükümler

1. Abdest esnasında suyu sağ elden sol ele aktarmak câizdir

2. Başın her tarafını kaplayacak şekilde mesh edilmesi matluptur. Ve abdestin kemalindendir.

3. Meshten maksat, ıslak etin baş üzerinde gezdirilmesidir. Su dökerek veya başı çeşmeye tutarak yıkamak mesh yerine geçer. Anlaşıldığına göre, Hz. Muâviye her ikisini birden uygulamıştır.

125....(Bir evvelki) senetle (gelen) bir rivayete göre: el-Velîd, dedi ki;' 'Hz. Muâviye (abdest organlarını) üçer üçer (yıkayarak) abdest aldı, sonra ayaklarını yıkadı."(Fakat)kaç kere yıkadığını belirtilmemiştir[557]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, bir evvelki hadîsin senedini teşkil eden Abdullah b. el-Alâ’dan Hz. Muâviye'ye kadar uzanan rivayet zincirine dayanmaktadır. Buna göre Hz. Muâviye Rasûlullah'm abdest alışını öğretmek gayesiyle halka uygulamalı olarak göstermiştir. Bütün abdest uzuvlarım üçer kerre yıkamıştır. Ancak, el-Velîd'in bu rivayetinde Hz. Muâviye'nin ayaklarım kaçar kerre yıkadığı yer almamaktadır. Fakat buna bakarak Rasûlullah (s.a.)'ın ayaklarım yıkarken belli bir sayı gözetmediğini, mühim olan

ayakların yıkanması olduğunu söylemek doğru değildir. Çünkü, Rasû-lü Ekrem (s.a.)'in ayaklarını da üçer kerre yıkadığına dâir pek çok sahih rivayet vardır. Ulemâ ayakların da üç kerre yıkanacağı görüşünü tercih etmiştir. Nitekim 97 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık.

126....er-Rubeyyi’ binti Muavviz b. Afra[558] şöyle demiştir; "Rasû-luilah (s.a.) (zaman zaman) bize gelirdi." (Abdullah b, Muhammed der ki:) er-Rubeyyi' Rasûlullah (s.a.)'ın ona; "bana abdest suyunu döker misin?" dediğini bildirdi. Sonra da Rubeyyi Rasûlullah'ın nasıl abdest aldığını anlattı ve şöyle dedi: "Ellerini ve yüzünü flçer defa yıkadı, ağzına ve burnuna birer kare su verdi. Üçer kerre de elleriyle beraber kollarını yıkadı, (birincisinde) arkadan Öne, ikincisinde önden arkaya olmak üzere başım iki kere mesh etti. Hem içi hem de dışı olmak üzere kulaklarını mesnetti. Ve (nihayet) ayaklarım üçer kerre yıkadı."

Ebû Dvûd dedi ki: Bu, Müsedded'in rivayet ettiği hadîsin manâsıdır, (lafızları değil).[559] [560]

Açıklama

Bu hadfs-i şerifte ellerin ve yüzün üçer kerre yıkandığı halde ağız ve burnun birer kerre ve yüzden sonra yıkandığı zikredilmektedir ki: 121 nolu hadiste gectiği üzere bu caizdir, er-Rubeyyi' bu rivayetinde Rasûlullah (s.a.)'ın başını iki kerre meshettiğinden söz etmektedir. Anlaşılan şu ki, Rubeyyf elini başının Ön tarafından arka tarafına doğru çekişini ayrı bir mesh, arkadan öne doğru çekişini de ayrı bir mesh saymıştır. Oysa aslında bu hareketlerin ikisi birden bir mesh sayılır. Bu hadîs-i şerifte dikkati çeken diğer bir husus ta başın arkadan öne doğru meshedilmesidir. Aslında bu mesh ediş tarzı, meshin başın ön tarafından başlanarak arkaya doğru yapılacağım ifâde eden sahih hadislere ters düşmektedir.

Bazıları bu hadîse bakarak, bazan meshin bu şekilde arkadan öne doğru yapılmasının caiz olduğunu bu hadîs-i şerifin bu cevazı bildirmek için geldiğini söylemişlerdir. Hafız Süyûtî ise: "Bu hadîs-i şerif, "baş arkadan öne doğru meshedilir" diyenlerin delilidir" demiştir.

İbn Ârâbî ise bu görüşü reddederek: "Bu iddia râvîlerden birinin "muahhar" ve "mukaddem" kelimelerine elini başın arka tarafından Önüne, sonra da ön taralından arka tarafına doğru çekerek meshetti diye yanlış

manâ vermesinden ileri gelmiştir" demiştir. Doğrusu ise, "elini önce başının Ön tarafına koyup arkaya doğru kaydırmış, sonrada öne doğru kaydırarak başlangıç noktasına getirmiştir" şeklindedir. Cümhûr'u ulemanın görüşü de budur.

Şevkânî ise, bu hadîsi açıklarken; "Rasûlullah (s.a.)'ın bu fiili yapması böyle de olabileceğini göstermek hikmetine mebnidir. Aslında Rasûlullah (s.a.) ekseriyetle başını meshederken meshe başın ön tarafından başlamıştır. Rasûlullah'm devamlı yaptığı işi örnek almak ise, daha faziletlidir" diyor. [561]

Bazı Hükümler

1. Başı meshederken başın arka kısmından başlayarak öne doğru meshetmek caizdir. Ancak bu meshe başın ön tarafından başlamak daha faziletlidir.

2. Bir büyüğün halkı evlerinde ziyaret ederek aralarına karışmak suretiyle onlara karşı mütevâzi davranması ve gönüllerini kazanması lâzımdır.

3. Dîni konularda gerekli olan bilgileri öğretmek için başkasından yardım istenebilir.

4. Mazmaza ve istinşak yüzü yıkadıktan sonra da yapılabilir.

5. Mazmaza ve istinşak'ın birer defa yapılması da caizdir.

127....İshâk b. İsmail, Süfyan vâsıtası ile îbn Akü'den şu (bir evvelki) hadîs-i rivayet etmiştir. Ancak Süfyan (bir evvelki) Bişr hadîsin bazı manâlarını değiştirmiştir. Süfyan bu rivayetinde: "Ve Rasûlullah (s.a.) Üç kerre ağzına ve burnuna su verdi." demiştir.[562] [563]

Açıklama

Mevzumuzu teşkil eden Süfyan ilm Uyeyne hadîsi ile bir önceki Bişr b. el-Mufaddal hadîsi, manâ itibariyle birbirlerinin aynısı iseler de Süfyan, "Resulü Ekrem (s.a.) ağzına ve burnuna üç kerre su verdi" demek suretiyle bir Önceki Bişr hadisinden farklı bir ifâde kullanmış ve aralarında bir farklılık meydana gelmiştir. Zira Bişr'in rivayetinde Rasûlü Ekrem'in ağzına ve burnuna birer kerre su verdiği ifâdesi vardı. Bir önceki hadisin şerhinde

açıkladığımız gibi ulema her iki rivayetle de amel etmenin caiz olduğu görüşündedir.

128....er-Rubeyyi' bint Muavviz b. Afrâ'dan rivayet edildiğine göre, Rasûlüllah (s.a.) er-Rubeyy'in yanında abdest almış^aşını bütünüyle saçlarının en Üst kısmından itibaren saçlarının dökülüp nihayet bulduğu yere kadar her tarafını saçının şeklini bozup dağıtmadan meshetmiştir. [564] [565]

Açıklama

Rasulu Ekrem (s.a.) efendimiz zevcelerinin veya zevcelerinden birinin de bulunduğu bir yerde er-Rubeyyf (r.anha) hazretlerinin yamnda abdest almış ve başının her tarafını kaplarcasına meshetmiştir.

Metinde geçen kelimesine farklı manâlar verildiğinden bu mevzuda ortaya farklı izah tarzları çıkar. Şah Veliyy-üd-din el-Irâkî bu kelimenin, "Bir tutam saç, başın dört yanından herhangi birisi ve başın tepe noktası" manalarına geldiğini söylüyor. et-Tevessut isimli eserde ise, şöyle deniliyor. "Bu kelime ile başın orta noktası kastedilmiştir. Eğer bu kelimeyle saçların döküldüğü, başın aşağı kısımları kastedildiği kabul edilirse, o zaman aşağıdan yukarı doğru eller çekilirken saçların bozulması gerekeceğini unutmamak lâzım gelir. Halbuki hadîs-i şerifin son tarafında meshten sonra saçların meshedilmeden evvelki halinin hiç bozulmadığı ifade ediliyor."

Buna göre Rasûlü Ekrem (s.a.)'in iki eliyle tepe noktasından itibaren öne, arkaya, sağa ve sola olmak üzere dört tarafa doğru başının tümünü mes-hetmiş olması gerekir.

Muhammed Şemsülhak el-Azîmâbâdî ise Avn-ül-Ma'bûd adlı şerhinde "Karnüsşa'r, hayvanlarda bulunan boynuzdur. İnsanlarda İse, hayvan başına nisbetle boynuz yerinde bulunan yerdir. Nitekim Kâmus'ta da böyle denilmektedir" diyor.

Buna göre, bu kelimeyle kastedilen başın ön tarafıdır. Rasûlü Ekrem (s.a.) başımn Ön tarafından başlayarak dört tarafını da kaplayacak şekilde meshetmiştir. Bu mesh, başın arka tarafından saçların döküldüğü yere kadar devam etmiştir. Eğer meshi Rasûlullah önden arkaya doğru yahutta tepeden her hangi bir tarafa veya soldan sağa veya sağdan sola doğru yapmış olsaydı, saçlarının şekli bozulurdu. Halbuki hadîs-i şerifin devamında

saçların meshten evvelki şeklinin bozulmadığı ifâde ediliyor. Bu ifâdeden saçların arkaya doğru tarandığının kabul edildiği anlaşılıyor.

Bu mevzuda Şevkânî de şunları söylemektedir: "Kişi önce başının ön tarafını ve sonra da arka tarafını ayrı ayrı mesheder ve bu iki mesh bir mesh sayılır. Eğer bir defada hem önü hem de arkayı meshederse, o zaman saçların şekli bozulur."

Ahmed b. HanbeFe kadın veya kadın gibi uzun saçlı erkeğin başını nasıl meshedeceği sorulmuş. O'da: "İsterse er-Rubeyyi'den rivayet edildiği gibi mesheder" demiş ve er-Rubeyyi' hadîsim zikretmiştir. Sonra da işte şöyle diyerek elini tepesine koyup, evvela başının ön tarafına doğru çekmiş, sonra kaldırıp tekrar tepesine koyarak bu defa başının gerisine doğru götürmüştür.

Bu ifâdelerden de saçların dört tarafa tabiî haliyle dökülüp sarktığı kabul edildiği anlaşılıyor. Saçların dökülüp nihayet bulduğu yere kadar meshetmekten maksat, saçların dört tarafa döküldükleri yere kadar meshetmektir. Bu hadîsin râvîsi Abdullah b. Âkîl'dir. Muhaddisler tarafından rivayetinin kabulü, tartışmalı olan bir kişidir. Her ne kadar bu hadisin ravisi tenkid edilmişse'de, Ibn Reslan'ın dediği gibi bu hadiste tarif edilen mesh tarzının uzun saçlılara mahsus özel bir mesh şekli olması da mümkündür.

Demek oluyor ki: başı kaplarcasına her defasında tepeden başlamak üzere saçın tümünü meshetmek caizdir.

129....Abdullah b. Muhammed b. Akü, er-Rubeyyi' bint Muav-viz b. Afrâ'mn şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Rasûlullah (s.a.)'ı abdest alırken gördüm. Başını ön ve arka tarafını, gözle kulak arasında kalan kısmım ve kulaklarım birer kerre mesnetti.[566] [567]

Açıklama

Bu hadîs-i şerifte Resûlullah'ın başını meshedişinin keyfîyyeti "başın Ön ve arka tarafını meshetti" şeklinde izah edilmiştir. el-Azîmâbâdî, Avn-ü'l-Ma'bûd isimli şerhinde bu keümeleri açıklarken "Başının önünü ve arkasını kulakları ile beraber bir defa meıhetti" demektedir.

önceki hadîsin izahında belirtildiği gibi başın önce Ön tarafını sonra da arka tarafını veya önce ön tarafından arkaya, sonra da arka taraftan öne

doğru meshetmek bir kerre mesh sayılır. Binaenaleyh "başın önünü ve arkasını meshetti" tabiri hadîs-i şerifteki "bir kerte" ifâdesine aykırı değildir.

İmam Şâ'rânî'nin bazı seleften naklettiğine göre, "Rasulullah (s.a.) elini önce tepesinin Üzerine koyar ensesine kadar çekerek mesheder, sonra tekrar gerisin geriye ilk başladığı yere kadar elini çekerek meshini tamamlardı. Bütün bunları elini başından hiç kaldırmadan ve suyu yenilemeden yapardı. Binaenaleyh, "üç kerre mesnetti" tabiriyle "bir kerre mesnetti" tabiri arasında hüküm bakımından bir fark yoktur."

Tafsilat için 106 ve 118 numarah hadis-i şeriflere de bakılabilir.[568]

Bazı Hükümler

1. Gözle kulak arasında kalan kısmı (yan tarafı) ve kulağı başla beraber bir çırpıda mesh etmek ca'izdir.

2. Kulakların meshi başın meshinde kullanılan su ile yapılır.

3. Başın önü, arkası ve yanları için yapılan meshler, bir mesh sayılır. [569]

130....er-Rubeyyi'den rivayet edildiğine göre: "Rasulullah (s.a,) elinde arta kalan {ıslak) suyla başını meshetmiştir.”[570]

Bazı Hükümler

Bu hadîs-i şeriften anlaşıldığına göre Rasulü Ekrem (s.a.) abdest almış ellerini ve yüzünü yıkadıktan sonra elinde kalan ıslaklıkla da başını meshetmiştir. îbn Dâvud ise, bu meshin yapılış tarzını şu ifadelerle anlatmıştır. "Ellerini başının arka tarafından ön tarafına kadar çekmiş sonra da Ön tarafından ilk başladığı yere kadar gerisin geriye çekerek götürmüştür." Bu görüş aynı zamanda başı meshetmek için suyu yenilemenin vacip olmadığım kabul eden Hanefilerin görüşüdür. Nitekim, el-Münye şerhinde Halebî şunları söylemektedir: "Eğer eüer yıkandıktan sonra arta kalan suyun ıslaklığıyla başa meshedilecek olsa, bu mesh caizdir. Çünkü, bu su veya ıslaklık ma-i müstamel değildir. Zira kullanılmış hale gelmesi için suyun dokunduğu organ üzerinden akması ve o organdan ayrılması lâzımdır. Oysa bu ıslaklık elden ayrılmamıştır."

Ulemanın büyük bir çoğunluğu ise, 120, numaradaki Abdullah b. Zeyd hadisini delil getirerek başı meshetmek için yeniden su avuçlamanın vacib olduğu görüşündedir.

Aynı zamanda başın artık olmayan bir su ile meshedilmesi hususunda diğer abdest organlarının her bîrinin müstakil yeni bir suyla yıkandıklarını esas alarak kıyas yapmışlar ve üzerinde durduğumuz hadîs-i şerif hakkında şunları söylemişlerdir: Binaenaleyh bu hadis-i şerif "elde kalan ıslaklıkla başı meshetmek caizdir" diyen hanelilerin delilidir. Ancak bu hadisin râvisi tbn Akıl hakkında çeşitli söylentiler vardır. O'nun hadîsleri, hadis hafızlarınca delil olarak kabul edilmemiştir. Ayrıca bu hadîste ızdırap vardır. Çünkü bu hadis îbn Mâce'de "başını yeni bir su ile mesnetti" şeklinde rivayet edilmiştir. Müslim, Mecmau'z-zevaid ve Azîzî'nin rivayetleri de böyledir" Bize göre mevzûmuzu teşkil eden hadisin ifadesini cevaza, sözü geçen hadislerdeki ifadeyi de istihbaba hamletmek en uygun te'vildir.[571]

Nevevi merhum ise bu hadis hakkında şunları söylemiştir: "Burada elde kalan ıslaklıktan maksat, Üçüncü yıkayıştaki sudan arta kalan ıslaklık olmak ihtimali vardır." Şafii mezhebinde farz olan birinci yıkayışın dışında kalan nafile yıkayışlar suyu müsta'mel yapmazlar. Binaenaleyh, bu Üçüncü yıkayışta elde kalan ıslaklık kullanılmış hâle gelmemiştir. Bu mevzu ile ilgili açıklama 106. hadîsin izahında geçmiştir.

131....er-Rubeyyi' bint Muavviz b. Afrâ'nın rivayet ettiğine göre; "RasûIÜ Ekrem (s,a.) abdest almış iki (şehâdet) parmağını kulak deliklerine sokmuştur."[572] [573]

Açıklama

Metinde geçen kelimesinin başında atıf harfi bulunmasından "edhaie" kelimesinden önce bir gizli kelime bulunduğu ve ( ) kelimesinin de bu gizli kelime üzerine atfedildiği anlaşılıyor. Bu hadîs üzerinde açıklama yapan hadis alimlerinin tesbitîne göre bu gizli kelimenin "başını mesnetti" anlamına gelen ( ) olması gerekiyor. Bu tesbite göre mânâ şöyle oluyor: "Rasûlullah (s.a.) abdest aldı ve başını mesnetti. Sonra sıra ile kulaklarına gelince iki parmağını kulak deliklerine soktu." iki parmaktan maksat ise şehâdet parmaklarının uçlarıdır.

Mirkat'ta açıklandığı üzere RâfÎî, bu konuda şunlan söylemektedir: "Abdest organlarından sağ organların soldan önce yıkanması, el ve ayaklarda olduğu gibi ikisini birden yıkamanın mümkün olmadığı organlardandır. Kulakların ise ikisini bir anda meshetmek mümkün olduğundan sağ kulağı soldan önce meshetmek diğer çift organlarda olduğu gibi müstehap değildir. Çünkü, bunların ikisini birden meshetmek kolayca mümkündür."[574]

Netice olarak bu hadisten abdest alırken başı meshettikten sonra şehâdet parmaklarıyla kulak deliklerinin meshedilmesi caiz olduğu anlaşılmaktadır.

Kulakları meshetmek konusunda ibn Âbidîn şöyle diyor: "Kulaklardan maksat, içleridir. Kulak içleri şehadet parmaklarının içleriyle dışları da baş parmakların dışlarıyla mesh edilir."[575]

132....Talha b. Musarnfın babasından rivayetine göre, dedesi şöyle demiştir: "Ben Rasûlü Ekrem' (s.a.)'i başını "kazfil" denilen arka kısmına kadar bir kerre meshederken gördüm." Müsedded dedi ki: “Ve basını ön kısmından ensesine kadar mesnetti, öyle ki ellerini ta kulaklarının altından (çekip) çıkardı."

Ebû Dâvûd dedi ki: Müsedded demiştir ki; "Ben bunu Yahya ya anlattım da kabul etmedi "

Ebû Dâvûd dedi ki: Ben Ahmed b. HanbeVU "İddiaya göre bu hadisi tbn Uyeyne de kabul etmezmis ve-Talha babasından, (babası da) dedesinden (işitmiş) bu ne biçim senet böyle-dermiş." derken işittim.[576] [577]

Açıklama

Bu hadîs-i şerife göre Talha b. Musarnf m dedesi Ka'b b. Amr, Rasûlullah (s.a.)M başını ön tarafından tutup ense tarafında bulunan ve "kazâl" denilen yumru yere kadar meshederken görmüştür. Metinde geçen "Kozftl kelimesi başın enseye (yani başın arkaya düşen en alt kısmına) bitişik olan kısmıdır" anlamındaki cümle hadisin aslından değildir. Ravîlerden birine aittir.

Mütercim Asım efendinin açıklamasına göre "kazfil" başm arka kısmında bulunan yumru kısmidir. Bu durumda kazâl’ ın aşağı kısmı da “kafâ"dır.

Ahmed b. Hanberin Müsnedi'nde bu hadis, "başın arkasını ve onu ta-kibeden boynun ense kısmım mesnetti" şeklinde rivayet edilmektedir.

Tahâvî'ni Şerhu mean-i'I-Asar' ında ise, "Başının ön tarafım ense kısmına kadar mesnetti" diye rivayet edilmiştir.

Müsedded ise bir rivayetinde: "Basım ön taraftan başlayarak arka tarafına kadar mesnetti. Meshederken ellerini ta kulaklarının altım kadar götürdü ve kulaklarının altında çekip çıkardı" demiştir. Burada kulaklarının altından maksat, kulakların dış tarafıdır. Buna göre başla beraber kulakların dış tarafının da meshedildiği ifâde ediliyor. Müsedded'in bu rivayetinden boynun meshedilmediği anlaşılıyor.

Boynun meshedilmesi mevzuunda ulemânın görüşleri çeşitlidir:

a. Hanefüerle, Beğavî, bazı Şafiî âlimler, el-Hâdî, el-Kasım, İmam Ahmed, el-Müeyyedbillah ve el-Mansûrbillah başı mcshten sonra boynun meshedilmesinin raüstehab olduğu görüşündedirler. Bu mevzuda ilerde gelecek olan hadîs-i şerifleri delil getirmişlerdir.

b. Ulemânın ekseriyyetine göre ise, müstehab değildir. Onlara göre bu mevzuda boynun meshedileceğinc dâir rivayet edilen hadisler sahih ve hasen derecesine erişmemiştir.

Boynu meshetmenin, âhiret gününde boyunlara takılacak olan bukağılardan sahibinin emin kılacağına dâir rivayet edilen hadîs hakkında ise İbnu's-Salâh zayıf demiştir. Bunun İslâm âlimlerinden birinin sözü olması lâzım geldiği hükmüne varmıştır.

Merhum Nevevî ise, "bu söz bir hadîs-i şerif değil, bilakis Peygamber adına söylenmiş uydurma bir sözdür. Bu işi yapmak ise, sünnet değil bilakis bir bidattir" demiş ve "boynu meshetmek müstehaptır" diyen İmam Be-ğavfyi tenkid etmiş, bu görüşün bir dayanağı olmadığına dâir İbnür-Rifâ'dan nakilde bulunmuştur. Merhum Nevevî sözlerine şöyle devam etmiştir: "Öyle zannediyorum ki, el-Beğavî'nin bu mevzuda yegâne dayanağı Ahmed îbn Hanbel'in "Başının arkasını ve boynunun ensesesini meshetti." şeklindeki hadîsidir. Bu hadîs ise zayıfdır. Zira râvîleri arasında Leys vardır." Mevzü-muzu teşkil eden hadisi şerifle ilgili olarak Şevkanî Neylul-evtâr isimli eserinde şunları söylemektedir: "Bu hadîsi îbn Seyyidinnas Tirmizî Şerhi'nde Beyhakî'ye nisbet ederek; Beyhakî bu rivayetinde boynun meshedilmesine dâir güzel bir ilâveyi denakletmiştir" diyor .Bu büyük hafız (yani îbn Seyyidinnas) boynun meshedilmesi hakkında güzel tabirini kullanıyor.

"Makdisî de; Leys hakkında çeşitli söylentilerin bulunduğunu söylemiş ancak, bu söylentilerin değeri olmadığını hatta Müslim gibi titiz hadîs âlimlerinin Leys1 den rivayette bulunduklarım ifâde etmiştir."

"Netice olarak îmam NevevTye göre: Boynu meshetmek sünnet değil bid'attır. Kıyamet gününde boyuna yapılan meshin cehenneme sürüklemek için boyuna takılacak olan bukağılardan koruyacağına dâir Ebû Ubeyd'in Kitab-ut Tuhür da Musa b. Talha kanalıyla rivayet ettiği hadisin aslı yoktur. Hafız İbn Hacer ise; bu merfu hükmünde mevkuf bir hadîsdir. Zira bu gibi sözleri insan kendi re'yiyle söyleyemez, demektedir.”

Ebû Nuaym, tsbehânTarihi'nde: İbn Ömer (r.a.)'in her abdestten sonra boynunu meshedip: "Rasûlullah (s.a.); kim boynunu abdestten sonra meshederse kıyamet gününde boynana bukağı takılmıyacaktır; derdi" dediğini nakletmektedir. Lakin bu rivayetin senedinde bulunan Muhammed b. Amr, zaiftir. Keza aym haberi İbn Fâris de nakletmiş ve "İnşallah bu bir hadîsdir" demiştir.

Yine Neylu'l-evtâr'da Muhammed b. el-Hanefîyye vasıtasıyla Ali (r.a.) den nakledilen uzun bir hadîste Cenab-ı Peygamberin abdestten sonra boynunu meshederek Hz. Ali’(r.a.)e; "Sen de böyle yap" dediği rivayet edilmektedir. Bütün bu nakillerden sonra Şafii âlimlerinden Nevevî merhumun boynu meshetmenin bidat ve bu mevzuda rivayet edilen hadîsin uydurma olduğuna ilişkin sözlerini bazı âlimler bir cür'et olarak vasıflandırmışlardır. Bundan daha garibi "Şafii âlimleri ve tmam Şafii boynun meshedileceğine dâir bir şey söylememiştir" demesidir. Halbuki Şafii âlimlerinden Ruyânî "el-Bahr" isimli eserinde "Bize göre sünnettir" demiştir.

Menhel sahibi Mahmud Muhammed Hattab-el-Sübkî ise, üzerinde durduğumuz hadîsin izahına dair bu açıklamaları da verdikten sonra, boynu meshetmekle ilgili haberin bir delil niteliği taşımadığım söylemektedir. İbn Kayyım de Zad-ül-meâd isimli eserinde boynun meshedilmesiyle ilgili olarak Rasûlullah'dan (s.a.) kesinlikle sahih bir hadîs bulunmadığını savunur. Başın tüm olarak meshedilmesi ise Hanbelî ve Malikîlere göre farz, Hanefî ve Şâfiîlere göre sünnettir. Ancak, başı meshin farz olan miktarı Şâfiîlere göre bir kıl, Hanefilere göre ise başın dörtte biridir.

İmam Şa'rânî, boynun meshedilmesiyle ilgili olarak, şöyle diyor: "Boynu meshetmek İmam-ı Ebü Hanife, îmam Ahmed ve Şafiîlerin

bazısına göre müstehab ise de imâm-ı şafiî ile imam-ı mâlik'e göre müstehab değildir."

İmam-ı Ahmed'in bu hadisin senedini tenkid etmesi, ravilerin meşhur olan künye veya isimlerinin verilmeyip meşhur olmayan künyelerinin verilmiş olmasındandır. Bu gibi künyelerin verilmesi genellikle itimad edilmeyen ravilerin kimliklerini saklayarak kusurlarının anlaşılmasını önlemek gayretinden doğar ki bu tedlîs şekillerinden biridir.[578]

Bazı Hükümler

1. Kulaklann dışlarının da başla beraber meshedümesi sünnettir.
2. Başın bütünüyle meshedilmesi müstehabdır.

133....Saîd b. Cübeyr'in rivayet ettiğine göre: İbn Abbâs (r.a.), RasûluÜah (s.a.)'in abdest alışını görmüş ve (Rasûlullah (s.a.) bütün abdest organlarını) üçer kerre yıkadığını kulaklarıyla başını da birer kerre meshettiğini" haber vermiştir.[579] [580]

Açıklama

Bu hadîsten anlaşıldığına göre Rasûlullah (s.a.) yıkanan abdest ojganianm üçer üçer yıkarken mesh edilen organları da birer kerre meshetmiştir. Ancak, bu yıkama ve mesh fiillerinin uygulanış tarzları 106. hadîs-i şerifte ve kısmentje onu takîb eden hadîs-i şeriflerde açıklanmıştır.

134....Ebu Ümâme[581] (r.a.) Rasûlullah (s.a.)'in abdest alışını naklederken şunları söylemiştir: "Rasûlullah (s.a.) göz pınarlarını meshcderdi" ve devamla "kulaklar baştandır" buyurdu."[582]

Süleyman îbn Harb ("kulaklar baştandır" cümlesinin) Ebû Uma-me'nin kendi sözü olduğunu (yani hadis olmadığım) söylemşitir. Ku~ teybe'de Hammad'ın kulaklarla ilgili bu söz hakkında "Bu sözün Hz. Peygambere mi, yoksa Ebû Umâmg'ye m> ait olduğunu bilmiyorum" dediğini nakletmiştir. Süleyman İbn Harb ile Müsedded bu hadîs-i Sinan b. Rabîa'dan rivayet ettiklerini söylerlerken (Ebû Davud'un diğer şeyhi) Kuteybe (bu hadisi) Sinan Ebû Rabîa'nın rivayet ettiğini söylemiştir.

(Aslında bu iki isimden biri aynı kişinin ismi diğeri de kün-yesidir. Bu noktayı açıklamak için) Ebû Dâvûd (şöyle) diyor. "O (yani Sinan) Rabîanm oğludur. Künyesi de Ebû Rabîadır. (Yani bu iki isimle kasdedilen şahıs aynı kişidir.)[583]

Açıklama

Allâme Hattabî bu hadîs-i şerîfin şerhinde şunları söylemiştir: ( ) gözün bufun tarafındaki ucudur. Bu kelime şu

üç şekilde okunabilir. **1)** Mâkun **2)** Me'kun **3)** Mükun. "el-mâk" kelimesinin çoğulu "el-âmâk" gelirken "mûk" kelimesinin çoğulu da "el-emâkî" gelir.

Hadîs-i şerifte geçen "kulaklar baştandır" ifâdesinden maksat kulakların yüzden olmamasıdır. Zühri'nin görüşü de budur, Şa'bî'ye göre ise bu sözle kulakların sadece iç taraflarının baştan olmadığı ifade edilmek istenmiştir. Dış tarafları bu hükme dâhil olmadığından bu kısımlar baştandır.

Fıkıh âlimlerinden bazılarına göre ise, kulaklar baştandır. Bu görüşte olan fıkıh âlimleri şunlardır, lbnü'l Müseyyeb, Atâ, el-Hasen, İbn Şîrîn, Sa'îd b. Cübeyr, en-Nehâî, es-Sevrî ve rey taraftarları. Delilleri ise mevzumuzu teşkil eden hadis-i şeriftir. Bu hadis ayrıca İbn Mace, tbn Huzeyme, İbn Hıb-bân ve Hakîm'de rivayet etmişlerdir. Nesâî, bu hadisi takviye eden hadisleri içine alan özel bir bab açmıştır. Ayrıca Aliyy-ül-kârf Mirkat isimli eserinde bu hadisin sıhhatini isbat etmiştir. [Birgivi şerh-ul-ehâdis el-erbâın-75] İmam Malik ile İmam Ahmed ve Şafiî'ye göre ise kulakların hükmü dış görünüşlerine tabidir. Yani ne yüz tarafına doğru eğiktir ne de başa doğru dönüktür. İkisiyle de alâkası yoktur. Binaenaleyh ne yüzdendir ne de baştandır. Ancak îmam-ı Şafiî'nin dışında kalanlar bu hadisi te'vil ederek İmam-ı Şafiî'nin görüşünden farklı şu iki neticeye ulaşmışlardır.

1. Kulaklar başa tabî olduğu için başla beraber meshedilirler.

2. Kulaklar baş gibi meshedilirler, yüz gibi yıkanmazlar. Hadisteki kulakların başa olan izafesi teşbih izafetidir, tahkik izafeti değildir. Yani kulaklar hüküm bakımından başa benzerler, onlar gibi meshedilirler, demektir. Yoksa gerçekten "baştandır" anlamına değildir. "Bir kavmin azatlı kölesi onlardandır." sözü gibi ki; o azatlı köle, hakikaten neseb (soy)

itibariyle o kavimdendir anlamında değildir. Ancak, yardımlaşma ve diğer akrabalık hükümleri bakımından o kavmin bir ferdi gibidir, demektir.

Bu hadîs-i şerifin ifâde ettiği manâ, kulakların yıkanma hükmünde yüze dahil olmadığıdır. Gerçekten insan kulakların yaradılışına bakacak olursa yüzle aralarında bazı benzerlikler görür ve kulakların da yüz gibi yıkanacağım zannedebilir. Çünkü, kulaklar da yüz gibi kılsızdır ve duyu organlarının en mühimlerindendir. Duyu organlarının çoğu da yüzdedir. Bu sebeple kulağın da yüzden olabileceği hükmüne varabilir. Bu hadîs-i şerif işte bu yanılmayı önlemektedir.

Hanefi mezhebine göre, kulaklar başla birlikte ellerde kalan ıslaklıkla meshedilirler. Delilleri ise 130 numaralı hadis-i şeriftir.

îmam Mâlik ve Ahmed'e göre; kulaklar başla beraber meshedilirler. Ancak, kulaklar için baştan arta kalan eldeki ıslaklık kâfi gelmez yeniden ele su almak lâzım gelir. 130 numaralı hadisin şerhinde de bunu açıklamıştık.

İbn Kayyim ise, Rasûlullah (s.a.)ın kulakları m es hederken baştan ayrı bir su alıp onu kullandığı görülmemiştir demektedir.

Müellif Ebû Dâvûd verdiği ek bilgilerde "kulaklar baştandır" hadîs-i şerifinin mevkuf hadîs olup, merfû' olmadığı hakkındaki mütâlâalarım naklederken konumuz olan hadîs'in râvîlerinden Sinan'ın künyesine âit görüşlerini de açıklamış ve sonuçta Sinan Ebi Rabia ile Sinan b. Rabîa'nın aynı kişi olduğunu belirtmiştir.[584]

Bazı Hükümler

1. Yüzü yıkarken söz pınarlarının ovulması sünnettir.[585]
2. Kulaklar başla birlikte mesh edilir.[586]

---

[1] Bu s0z, el-Hatîb el-Bağdâdî'nin talebesinden birine, muhtemelen İbrahim b. Muhammed b. Mansûr el-Kerhî (537/1142}'ve aittir.

[2] Bundan sonra Sünen'in metni K. Tahâre ile başlayıp devam eder.

[3] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 5.

[4] Bkz. 4840 numaralı hadis.

[5] Bkz. 4841 numaralı hadis.

[6] Subkî, el-Menhel, I, 21.

[7] Dârimî, vudu 2; Ahmed b- Hanbel, V, 342-344.

[8] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 7-8.

[9] es-Şuara (26). 88-89.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 8.

[10] Buhârî, Tcerid Tercemest, 47S. nolu hadis.

[11] el En'am (6), 12.

[12] el-'Al'ak (96), 1.

[13] el-Müddessır (74), 4.

[14] el-Bakara (2), 222.

[15] Tecrid Tercemesi, 484. nolu hadis.

[16] el-A'raf (7), 31.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 8-9.

[17] Bkz. Buhârî lûbe 35; mezâlim 24, 28; akîka 2; birr 38; Müslim, İman 58; Ebu Davud, edeb 160; zekât 42; Tirmizî iman 6 Nesâî, iman 16; İbn Mâce, mukaddime 9; edeb 7, 9; Ahmed b. Hanbel, II, 379, 445; V, 17.

[18] S. Gülle Gazalİ'den Vaazler, s. 46-47.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 9-10.

[19] el-Mugîre b. Şu be b. Ebî Âmir b. Mes'Ûd, Ebû Muhammed yahut Ebû Abdullah es-Sakafî. Hendek Savaşı yılında müslümaıı oldu. Hudeybiye anlaşmasında bulundu. İlk İştirak ettiği gaza Hudeybiyedir. Kendisi Arabm dâhilerindendir. Yemâme vak'asında ve Şam fütuhatında bulunmuştur. Istâmda ilk defa gelir ve giderleri muhtevi bir kitap tanzim ederek bütün hesaplan oraya kaydeden, yani İslâm'da ilk divan kuran zat odur. (Bkz. lbnu'1-Esîr, Usdu'1-Gâbe, V, 248). Hz. Peygamberden 136 hadis rivayet etmiştir. Bunlardan dokuzunu Buharı ile Müslim ittifakla rivayet etmişlerdir. Ayrıca birini Müslim'den ayrı olarak Buharî, ikisini de Buharî'den ayrı olarak Müslim rivayet etmiştir. (Bkz. Ayni, el-Bİnftye, 1,114). Mugîre, hicretin 50. senesinde Küfe civarındaki tâûn salgınında yetmiş yaşında iken vefat etti. (Bilgi için bk. İbn Sa'd, Tabakât, IV, 284; VI, 20; İbn Ebî Hatim, el-Cerh ve't-U'dîl, VIII, 224; Hatib, Târibul Bagdad, I, 191; tbnu'1-Esîr, Üsdu'l-tftbe, IV, 406; Zehebî, A'lİmu'n-nııbelfi, III, 21-32; İbn Hacer, el-tsâbe, III, 452-453; Tehzîba't-Tehzib, X, 262; îbnu'1-tmâd, Şezerâta'z-zeheb, I, 56; Ensarî Asr-i Sudet, II, 401-408 (Şâmil Yayım)).

[20] Tîrimizi, taharet 16; Nesâî, tahare 15; İbn Mâce* tahare 22; Ahmed b. Hanbel, IV, 248.

[21] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/12.

[22] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/12-13.

[23] Câbİr b. AbdUlab b. Amr b. Haram. Medincli meşhur sahâbî. 1540 hadis rivayet ererek müksirûn arasında yer almıştır. Akabe Matlarında bulunanlardan en son vefat eden kişidir. 58 hadisini Buhar! ve Müslim müştereken, 26 hadisini sadece Buhârî, 126 hadisini de sadece Müslim rivayet etmiştir. Kütüb-i sitte müellifleri kendisinden hadis rivayet etmişlerdir. 19 savaşta hazır bulunmuş ve h. 73'de 94 yaşında iken vefat etmiştir. Cenaze namazını Medine valisi Ebân b. Osman kıldırmıştır. (Geniş bilgi için bkz. Buhârî, et-târthu'l-ktblr, II, 207; İbnu'l-Kayserânî, d-Cem'u beyne rkaU's-Sahİtıityn, 1,72; İbnu'l Esîr, Üsda'Hmbe, 1,256; ZehSbî, Tezkiretu'l-huffâz, 1,40; A'lâmu'n-nubeW, III, 189-194; İbn Hacer, el-tsflbe, I, 213; Tehzfba't-Tehzfb, II, 42; lbnu'1-tmâd, Şezeratu'z-zeheb, I, 84; Asr-ı saadet, III, 345-359 (Şamil yayınları)).

[24] İbn Mâce, tahâre 22; Dârimî, tahâre 4.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/12-13.

[25] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/13.

[26] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/13.

[27] Ebu't-Teyyah: Asıl adı Yezîd b. Humeyd'dir. Hadiste sika kabul edilen Hicretin 128 veya 130. yılında vefat etmiştir. (Tehrîbü't-Tehzîb, II» 320).

[28] Abdullah b. Abbâs: Bahra'1-Ümme ve Hıbrii'1-Ümme (bu ümmetin deryası ve en büyük âtimi) unvanlarını almıştır .Resulüllah'in amcasının oğludur. Hicretten Üç sene önce doğmuştur, tüm sahasında çok büyük

mercidir. Resul-İ Ekrem (s.a.) O'nün dinde fakih olması için dua etmiş, bu duanın bereketiyle müslümanların tefsir ve hadiste en ilen gelen büyüklerinden olmuştur. Rivayet ettiği hadislerin sayısı 1660 kadardır. Bunlardan 75'inı Buhar? ve Müslim sahihlerine almışlardır. 120'sini sadece Buharı, 19'unu da sadece Müslim rivayet etmiştir, ömrünün sonlarına doğru gözlerini kaybetmiş. H. 68 yılında Tâif'te ir-tihal etmiştir. Allah ondan razı olsun. Âmin. [Geniş bilgi için bkz. İbn Sa'd, Tabakât, II, 365 Buhârî, et-Tarîhu'l-keblr, V, 3; Ibn Ebi Hatim, e!-Cerh ve't-ta'idtl, V, 116; ebû Nuayım, Hilyeta'l-evllyft, I, 314; Hatib, Tarihu Bagdâd, 1,173; İbnu'l-Kayserânî, el-Cem1 beyne ricâli's-Sahîhayn 1, 239; tbnu'1-Esir, Usdu'l-gfibe, III, 290; Zehebî Tezkiretu'I-huffâz, I, 37; A'lârau'-nubelâ, III, 331-359 tbn Hacer, d-isâbe, II, 330; TehzibıTl-Tehzîb,V, 276; Ansârî Asr-ı Saadet, II, 75-103].

[29] Ebû Mûsa: Asıl adı Abdullah b. Kays'dır. Ebû Musa'l-Eş'ârî künyesiyle tanınır. Mekke devrinde müslüman olmuş ve Habeşistan'a hicret etmiştir. Resulüllah devrinde bazı valiliklerde bulunmuştur. Hz. Ömer onu H. 20 tarihinde Basra'ya vali tayin ettCHz. Osman kendisini bu vazifeden azledince Kûfe'ye taşınarak oraya yerleşti. Sıffîn vak'asında Hz. Ali'nin hakemi idi. Daha sonra Mekke'ye giderek ömrünün sonuna kadar orada kaldı. Vefat tarihi olarak H. 50 yılım gösterenler olduğu gibi, başka tarihler veren de vardır. 360 hadis rivayet etmiş, bunlardan 50'sini hem Buhârî neni de Müslim Sahihlerinde rivayet etmişlerdir. 4'ünü sadece Buhârî, 25'ini de sadece Müslim rivayet etmiştir. Allah kendisinden razı olsun. Âmin. (Geniş bilgi için bkz. tbn Sa'd, Tabakât, II, 344-345; IV, 105;VI, 16; İbn Ebi Hatim, el-Cerh ve't-ia'du, V, 138; tbnu'1-Esir, Üsdu'l-gfibe, III, 367; Zeheb! A'lamu'n-nubela, II, 380-402; tbn Hacer, el-İsâbe VI, 194; Tehzibu't-Tehzîb, V, 249; Ansâıî, Asr-ı Saadet, II, 135-160).

[30] Ahmed b. Hanbel IV, 396; ayrıca bkz. Tirmizî, tahâre 16.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/13-14.

[31] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/14-15.

[32] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/15.

[33] Enes b. Mâlik: Neccâr oğullarından Ebû Hamze, "Hâdimu Resûlillah Hz. Peygamberin hizmetçisidir. Sahâbiler arasında Enes b. Nadr isimli birisi de bulunduğu için Hz. Peygamber ona Ebû Hama künyesini vermişti. Annesi Ummu Suleym; babası, Mâlik b. Nadr'-dır. Allah Resulü, Enes b. Mâlik için; "Ya Rabbi, malına, çocuklarına bereket ver, ömrünü uzat, günahını affet" diye dua etmişti. Bu dua bereketiyle olmalı ki, Enes'in pek çok evlâdı olmuş, malında feyz ve bereket görülmüştür. Bir rivayete göre 103 sene yaşamıştır. Basra'da en son vefat eden sahabidir. Resul-i Ekrem (s.a.)'den 2186 hadis rivayet etmiştir. Hicretin 93. yılında ebedî âleme göçmüştür. Allah kendisinden razı olsun, âmin. (Geniş bilgi için bkz. İbn Sa'd, Tabaka!, VII, 17; Buhârî, et-Tarİhu'l-kebİr, II, 27; İbn Ebî Hatim, el-Cera vet-ta'dîl, II, 286; lbnu'1-Esîr, Üsdu'Ug&be, I, 151; Zehebî, TezkirettH-huffaz, 1,42; A'ttmu'n-nubelfi, III, 395-406; İbn Hacer, el-tsâbe, 1,71; Tehzibu't-Tehrfb, I, 376; Ansârî, Asr-ı Saadet, III, 187-209).

[34] Buhârî, vudÛ Müslim, tahâre 94; Nesâî: tahâre 19, Tirmizî, tahare 5, İbn Mâce, tahâre 9.

[35] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/15-16.

[36] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/16.

[37] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/16-17.

[38] Bkz. bir önceki hadisin kaynaklan.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/16-17.

[39] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/17-18.

[40] Zeyd b. Erkam: Tanınmış bir sahabidir. Buhârî'nin rivayetine göre Hz. Peygamber'in 19 gazasından 17'sinde hazır bulunmuştur. Mute Savaşında yararlıklar göstermiş, Sıffîn muharebesinde Hz. AH tarafında bulunmuştur. Sahabe ve tabiinden önemli kimseler kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır. Resûlullah (s.a.)'dan 90 hadis rivayet etmiştir. Hicretin 67. veya 68. yılında Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur. Allah razı olsun, âmin. (Geniş bilgi için bkz. İbn Sa'd, Tabakftt, VI, 18; İbn Ebî Hatim, el-Cerh ve't-ta'dîl, III, 554; İbnuM-Esîr, Üsdü'l-fcabe, II, 219; Zehebî, A'lamv'n-nııbela, III, 165-168; tbn Hacer, el-İsfibe, I, 560;Tehz!bu't-Tehrib, II, 394; tbnu'1-lmâd, Şezeratu'z-zeheb, 1, 74; Ansan, Asr-ı Saadet, III, 400-404.).

[41] Ibn Mâce, tahâre 9; Ahmed b. Hanbel, IV, 369, 373

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/17-18.

[42] Hak Dini kur'an Di», VIII, 5383.

[43] el-HedİyyetıTI-Alâiyye, s. 365.

[44] en~NahI (16), 72.

[45] Benzen hadisler için bkz. 52S2 numaralı hadis.

[46] 1bn Nüceym el-Eşbâh Ve'n-Nezair, s. 327-329.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 18-20.

[47] Selmfinü'l-Hayr: Selman-ül-Farisî isimleriyle tanınmış îran asıllı sahabidir. Henüz küçük yaşta mecusi babasının itikadına karşı çıkmış, mahsul satmak üzere gittiği kasabada Hıristiyanların ibâdet ettiklerini görmüş, dinlerine merak sarmış, hakikati arama ve teslim olma arzusuna düşmüştü. Önce Şam'a daha sonra Musul, Nusaybin ve Amuriyye'ye gitti. Burada bir rahibin gelecekte zuhur edecek Peygamberden bahsetmesi sebebiyle ona tâbi olmak niyetiyle Medine'ye gitmek üzere yola düştü. Yolda kendisini köle diye sattılar. Medine'de, bahçe işleri ile uğraşırken Hz. Peygamber Hicret etti. Hz. Peygamberin huzuruna çıkarak ayaklarına kapandı. Resul-i Ekrem (s.a.) bedelini vererek onu satın aldı ve azat etti. 30'u muttefekünaleyh olmak üzere 60 kadar hadis rivayet etmiştir. Âlim ve zahit bir kimseydi. Sahih rivayete nazaran 33. hicret yılında ölmüştür. Allah rahmet eylesin îran asıllı olduğu için faziletlerine dâir Şîa tarafından bir hayli hadis uydurulmuştur. (Geniş bilgi için bkz. İbn Sa'd, Tabak&t, IV, 54; İbn Ebî Hatim, el-Cerh ve't-ta'dU, IV, 296-297; Ebû Nuaym, Hilyetu'l-evliyâ, I, 185-208; Hatîb, Târîbu Bagdad, I, 163-171; lbnu'1-Esîr, Üsdu'I-gftbe II, 417; Zehebî, A'lflmu'n-oubelâ, I, 505-558; İbn Hacer, el-fsfibe IV, 223,-Tehzibul-TehzîD, IV, 137; lbnu'1-îmâd, Şezerfitu'z-zeheb, I, 44; Ansârî, Asr-ı Saadet, II, 326-336).

[48] Soranlar müşriklerdir. Sırf müslümanlarla alay etmek için sormuşlardır. Müslim'in bir rivayetinde Selmân, "Kıtale kna'l-müşrikdn" sözleriyle hadisi sevk etmiştir. Bu da^oran-ların müşrikler olduğuna delâlet eder. Hadisin bu rivayetinin Müslim'deki yeri için sonraki dip notuna bakınız.

[49] Buhârî, vudu 1,11, Müslim, tahâre 57, 59; Tirmizî, tahâre 6, 12; Nesâî, tahâre 36; İbn Mâce, tahâre 16, Dârîmî, vudü 6; Ahmed b. Hanbel V/439.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 21.

[50] el-Menhei, I, 39.

[51] 1bn Mâce, tahâre 18.

[52] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 22-24.

[53] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 24.

[54] İbn Mâce, tahâre 18; Ahmed b. Hanbel VI, 227.

[55] İbn Mâce, tahâre 17.

[56] 1bn Mâce, tahâre 18.

[57] Davudoğlu Ahmed, İbn Abidin Terceme ve Şerhi I, 588.

[58] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 25-28.

[59] Ebû Hureyre: Hz. Peygamber'den en fazla hadis rivayet eden sahâbidir. Adı ve babasının adı üzerinde ihtilâf edilmiş ve ortaya otuz kadar rivayet çıkmıştır. Nevevî'ye göre bunların en doğru olanı, Abdurrahmân b. Sahr'dır. Abdullah olması ihtimali de büyüktür. Hay-ber Vak'ası yılında müslüman olmuş ve o vak'ada bulunmuştur. Câhilıyyet devrinde İsmi Abdu'1-kays idi. Kedilerim çok sevdiği için Allah Resulü tarafından "Ebû Hureyre" lâkabı verilmiştir. Ashâb-i kiramın en fakirlerindendi. Kendisi ashab-ı suffe'den olup onlara başkanlık etmekte idi. Hz. Peygamber'den hiç ayrılmazdı. Buhârî'nin rivayetine göre kendisinden 800'den fazla sahâbî ve tabiî hadis rivayet etmiştir. Ebû Hureyre'nin doğum tarihi bilinmiyorsa da, vefatı Hicrî 59. tarihindedir. 78yaşında Hakk'ın rahmetine kavuşmuş ve Medine'nin "el-Baki" namındaki meşhur kabristanına defnedilmıştir. Ebû Hureyre hazretleri-Resul-i Ekrem (s.a.)'den 5374 hadis-i şerif rivayet etmiştir. Ashab-ı kiram İçerisinde bu kadar hadis rivayet eden bir başkası bulunmadığı gibi bu miktara yaklaşan da olmamıştır. (Geniş bilgi için bkz. İbn Sa'd, Tabaka!, II, 362-364; IV, 325-341; Ebû Nuaym, HiIyeluT-evlIyâ, I, 376-385; tbnu'l-Esîr, Üsdu'l-gfibe, VI, 318; Zehebî, A'lâmu'n-nubel», II, 578-632; İbn Hacer, d-tsftbe, XII, 63, Tebzîbu't-Tehrfb, XII, 263-267; İbnu'l-tmâd, Şeierfltu'z-zeheb, I, 63; Ansâri, Asr-ı Saadet, II, 301-313).

[60] Buhârî, salât 20; Müslim, tahâre, 59, 60 Tirmizi, tahâre 6; Nesâî tahare 18, 19, 35; ibn Mâce, tahâre 18; Muvatta kıble 1, Ahmed b. Hanbel, II, 247, 250; III, 360, 487; V, 414, 415, 417, 419, 421, 437, 438, VI, 184.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 25-28.

[61] Halid b. Zeyd Ebû Eyyûb el-Ensâri'dir. Ashab-i kiramın büyüklerinden olup, Resul-i Ekrem (s.a.) Medine'ye hicret ettiğinde ilk defa kendilerine misafir olmuşlardır. Bedir, Uhud, Hendek-ve diğer gazalarda Resulüllah ile beraber bulunmuştur. Kendilerinden 155 hadîs rivayet edilmiş, bunların 7'sinde Buhârî ve Müslim ittifak etmişlerdir. Bir tanesini sadece Buharı, beşini sadece Müslim rivayet etmiştir. Kendisinden Berâ, İbn Abbâs, Câbir b. Se-mure ve Enes (radıyallahu anhum) hazretleri rivayette bulunmuşlardır. Yezid b. Muaviye kumandasındaki tslâm ordusuyla istanbul'un muhasarasında bulunduğu sırada istanbul surları önünde hicretin 52. yılında vefat etmiş ve vasiyetleri üzerine oraya defn olunmuştur. Kaydedildiğine göre hastalığının ağırlığım gören ordu komutam kendisini ziyaret ederek "son arzusu"nun ne olduğunu sormuş. O da şu cevabı vermiştir:

— Beni gücünüz yettiğince düşman yurdu içerilerine defnediniz. Zira ben Resulütlah'-in, "Kostantiniyye surları dibine salih bir kişi defn olunacaktır" buyururken duymuş bulunmaktayım. Umarım ki o kişi ben olurum. Bu vasiyeti üzerine surların yakınına defnedilen Ebû Eyyûb'u İstanbul asırlardır Eyüp Sultan olarak misafir

etmektedir. (Geniş bilgi için bkz. Jbn Sa'd, Ta bak âl, III, 484-485; Buhârî, ei-Târihu'l-kebir, III, 136-137; Ibn Ebî Hatim, el-Cerh ve't-U'dtl. 111, 331; tbnu'1-Esîr, Üsdul-Jfibe, II, 94; Zehebî, A'lâmun-nubetfl, II, 402-413; tbn Hacer, el-İsabe, III, 56; Tehzîbtri-Tetazîb, III, 90-91; lbnu'1-lmâd, Şezerfitu'z-zeheb, I, 57; Ansârî, Asr-ı saadet, III, 171-183.).

[62] Buhârî, vudû 11; salât 29; Müslim, tahâre 59; Tirmizî, tahâre 6; tbn Mâce, tahâre 16; Nesaî, tahâre 19, 60; Ahmed b. Hanbel, V/42I.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/28-29.

[63] Mubârekfûrî, Tuhfetit'l-abvezî, I, 53.

[64] Ma'kıl b. EM'I-Heysem el-Esedf: Ma'kıl b. Ebî Ma'kıl ve Ma'kıl b. Ümm-i Ma'kıi diye de anılır. Kendisinden Ebû Seleme ve Mevlâsı Ebû Zeyd ve Ümmu Ma'kıl rivayette bulunmuştur. Sahâbidir. "Ramazan ayında umre yapmak bir hacca bedeldir" Hadis-i şerifinin râvîsidir. Hz. Muâviye devrinde vefat etmiştir. (Bilgi için bkz. lbnu'1-Esîr, Üsdu'l-ğabe, V, 232).

[65] İbn Mâce, tahâre 17.

[66] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/29-31.

[67] Abdullah b. Ömer: Ömer İbnu'l-Hattab'ın oğludur. Küçük yaşında babası ile birlikte müs-lüman oldu. İlk katıldığı savaş, Hendek gazasıdır. Küçük olduğu için Bedir gazasında bulunamamıştır. Uhud gazasında dahi yaşının küçüklüğü sebebiyle iştirak ettirilmemişti. Sonraları Mute, Yemâme ve Yermûk gazalarında, Mısır'ın, Mekke ve Afrika'nın fethinde hazır bulunmuştur. Hz. Peygamber'e o derece muhabbet ve sadâkatle bağlı idi ki, o nerede namaz kıldı ise, kendisi de orada namaz kılmadan gelmezdi. Kanaatkar, cömert ve halim-selim bir zat idi. Mallarından hangisine nefsi meylederse onu derhal tasadduk veya hibe eder, köle ve cariyelerinden hangisini daha dindar görürse onu hemen azat ederdi. Hilâfet meselelerine asla karışmamıştır. İlimde bir hazine idi. Ashab-ı Kiramın fukahâsındandır. Kur'ân-ı Kerîmin tefsirine de hakkıyla vakıf idi. Hadiste ftkıhdan daha ziyâde muktedirdi. Ebû Hureyre'den sonra ashab-ı kiram arasında en çok hadis rivayet eden odur. Resu-lüllah (s.a.)'den 2630 hadîs rivayet etmiştir. Bunların 170'i Buhar! ve Müslim'dedir. Bizzat Resûlullah (s. a.)1 dan, Ebû Bekr, Ömer, Osman, Ebû Zerr, Muâz, Ebû Hureyre ve Aişe-i Sıddıka'dan hadis rivayet etmiş, kendisinden de ashab ve tabiûndan birçok zevat rivayette bulunmuşlardır. Hz. Abdullah, Hicri 73 yılında ve 86 yaşında iken Mekke'de vefat etmiş ve Mekke'deki Muhacirler kabristanına defn olunmuştur. Alhah ondan razı olsun. (Geniş bilgi için bkz. İbn Sa'd, Tabakfit, II, 373, IV, 142-188; İbn Ebî Hatim, el-Certı ve't-ta'dîl, V, 107; Ebû Nuaym, HİIyetu'l-evliya, I, 292; II, 7; Hatîb, Tarthn Bagdad, I, 171; tbnu'1-Esir, Üsdtt'l-ftftbe, III, 227; Zehebî, A'lftmu'n-nubelft, III, 203-239; İbn Ha-cer, d-tsftbe, II, 347; Tehzflra't-Tehzİb, V, 328; İbnu'1-lmâd, Şezer&tu'z-zeheb, 1,81; An-sârî, Asr-ı Saadet, II, 269-298 (Şâmil Yayını.).

[68] 1bn. Huzeyme Sahih, 135; Dârekutnî: tahâre 1, 58; Beyhakî, Sünen, 1/92;.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 31-32.

[69] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 32.

[70] Buhârî, vudû 12, 14; Müslim, tahâre 61; Nesâî; tahâre 21; Ibn Mâce tahâre 18; Muvatta, Kıble 8; Dârîmî, vudu 8; Ahmed b. Hanbel, II, 4, 99.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 33.

[71] Tifmizî, tahâre 7; İbn Mâce, tahârc 18.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 33-34.

[72] Tirmizî, tahâre 10; Dârimî, tahâre 7.

[73] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 34.

[74] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 34.

[75] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 34-35.

[76] Ebû Saîd künyesi i!e yirmiye yakın sahabi ismi zikredilir. Buradaki Ebû Said, Ebû Saîd (
el-Hudrî'dir.

[77] 1bn Mâce, tahâre 24 Ahmed b. Hanbel, III 36.

[78] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 35.

[79] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 35-36.

[80] TirmM, tahâre 67; Isti'zan 27; Nesâî: tahâre 32-33;İbn Mâce, tahâre 27; Dârimî, Isti'zan 13.

[81] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 37.

[82] Buhârî, Ahlak Hadisleri (trc. F. Yavuz), II, 365.

[83] 1bn Mâce, tahâre 27.

[84] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 37.

[85] El-Muhficir b. Kanfuz b. Umeyr b. Ctid'an -el-Kureşî et-Teymî, Bir rivayete göre Muhâ-cir'in ismi Amr, Kunfuz'unki ise» Halef dir. Muhacir ve Kunfuz isimleri takmadır. Bu mübarek sahabî hicret etmek istediği zaman müşrikler kendisini yakalayarak irkence ettiler. Sonra çaresini bulup ellerinden kaçtı ve Peygamber Efendimiz'in huzur-i saadetlerine sağ-salim erişmeye muvaffak oldu. Bunu göçen Rasul-i Ekrem (s.a.) "tjte bn gerçekten muhacirdir" iltifatında bulundular.-Onun Mekke'nin fethi günü Müslüman olduğuna, Basra'da oturduğuna ve orada öldüğüne dair de bir rivayet vardır. Kendisinden Ebû Dâ-vud, Nesâî ve İbn Mâce hadis rivayet etmişlerdir. (Bilgi için bk. Îbnu'1-Esir Üsdıı'I-g&be, V, 279).

[86] Nesai, tahare 6; İbn Mace, tahare 27.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 38-39.

[87] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 39-40.

[88] Mü'minlcrin annesi Aişe-i Sıddıka, Peygamberimizin muhterem zevcelerindendir. Hz. Ebû Bekr'in kızıdır. Daima Resulüllah'ın yanında bulunduklarından başkalarının muttali olmadığı bir çok ahvâle muttali idi. Bunun için İslâm hukukunda büyük bir ihtisası vardı. Bilhassa kadınlara ait hükümlere çok vakıftı. 2210 hadis rivayet etmiştir. Bunların 160'ında Buhârî ve Müslim ittifat etmiştir. 54'ünü sadece Buhârî, 68'ini de sadece Müslim rivayet etmiştir.

Peygamberimiz ile Mekke'de iken nişanlanmış (söz kesilmiş) hicretten sonra Medine'de evlenmiştir. 65 yaşında iken Medine'de vefat etmiştir. Baki' Mezarlığında tnedfundur. (Geniş bilgi için bkz. İbn Sa'd, Tatnkftt VIII, 58-81 ;£bû Nuaym, HÎlyetu'l-evliyfi, II, 43; Jbnu'l-' Esîr, Osdu'l-fcâbe, VII, 188; Zehebî, A'lftmu'n-BubeU, II, 135-201; İbn Hacer, et-İsâbe, XIII, 38; TefaZfbn't-Telutb, XII, 433-436; lbnu'1-lmâd, Şeierâta'z-zeheb, I, 9, 61-63.)

[89] Buhârî, hayz 7, ezan 19; Müslim, hayz 30 Tirmizî, tahâre 11; İbn Mâce, tahâre 11; Ah-med b. Hanbel, VI, 70, 103-178.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 40.

[90] Tirmizî tahâre 111; Ahmed b. Hanbel, I, 83, 110, 134.

[91] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 40-41.

[92] Aynî, el-Bfnaye I, 643; Fetevfl-yı Hindiye I, 38.

[93] Tirmizî, tahâre 98; tbn Mâce, tahâre 105.

[94] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 41.

[95] Tirmizî, libâs, 17 İbn Mâce, tahâre, 11;

[96] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 42.

[97] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 42.

[98] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 42-43.

[99] Buhârî, vudû 57; Müslim, tahâre 34;Tirmizî, tahâre 53; Nesâî, tahâre 5; İbn Mâce, tahfi-re 26.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 43.

[100] Müslim, Zühd 74.

[101] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 44.

[102] el-Mütteki, Kenzü'l-Ummal IX, 374; Munzirî, et-Tergtb ve't-Terhlb, I, 39 Heysemî, Mecmeu'z-zevâid, I, 207.

[103] Bk. 4607 numaralı hadis.

[104] Bezlu'I-mechÛd, I, 57.

[105] Cerîr'in bu sözlerinde zühul vardır; zira Ebû Muâviye'nİn (Muhammed b. Hâzim) A'meş'ten rivayetinde; "Fekftne M yestetinı" lâfzı vardır. Bk. Buhârî, vudû 56.

[106] Abdurrahmân b. Hasene, Îbnu'1-Muta' ve Ebü Şurahbîl künyeleriyle meşhurdur. Hz. Peygamber (s.a)'den rivayetle meşhur ise de, hakkında kaynaklarımızda fazla bilgi yoktur. Kendisinden Zeyd b. Vehb rivayette bulunmuştur. (Tercüme-i hali için bkz. Îbnü'1-Esîr, Üsdu'l-ğâbe, III, 436; Tecridu Esmai's-SahÂbe: I, 45; el-tsâbe: IV, 360; Tehzibu't-Tehzîb: VI, 163).

[107] Amr b. Âs: Âs b. Vâil'in oğludur. Necâşî'nin yanında muslüman olmuştur. Müslüman olmazdan önce Amr b. Âs: Âs b. Vâil'in oğludur. Necâşî'nin yanında muslüman olmuştur. Müslüman olmazdan önce Habeşistan'a hicret eden müslumanlan teslim almak üzere Habeşistan kralı Necâşi'ye gönderilmişti. Necâşi, Kureyşin bu teklifini reddetmekle beraber. Amr b. As'ı ayıpladığından orada muslüman olmuş ve sekizinci sene-i hicriye Safer'inde Medine'ye hicret etmiştir. Bir rivayete göre de Hâlid b. Velid ve Osman b. Talha ile birlikte Mekke'nin fethinden altı ay önce hicret edip muslüman olmuştur, müteakiben Resul-i Ekrem kendisini Zâtü's-Selâsil Seriyyesine kumandan tayin etmiştir. Sonra Amman'a tahsildar tayin edilip Efendimizin irtihaline kadar orada kalmıştır. Ebû Bekr, Ömer (r.a.) zamanlarında da Şam, Filistin ve Mısır'ın fethine memur edilmiştir. Hz. Osman'ın

şehâdetioden sonra Hz. Muâviye'nin yanına gitmiş ve Siffîn vak'asında özel müşaviri olmuştur. Son derece zeki, hatip, şâir olan Amr b. Âs hiç şüphesiz Arab dâhilerinden sayılan mühim bir simadır. Hicrî 43 yılında vefat etmiştir ve Mukattam'a defn olunmuştur. Hz. Peygamberden 37 hadis rivayet etmiştir. Bunlardan üç hadisin rivayetinde Buharı ile Müslim ittifak etmişler, birini sadece Buhârî, ikisini de sadece Müslim rivayet etmiştir. (Geniş bilgi için bkz. İbn Sa'd, Tabakftt, IV, 254; VII, 493; Hatîb» Tarttan Baftdftd, VI, 303; Ibnu'l-Kayserâm el-Cem'beynericâirs-S»hîhayn, 1,362; İbnu'l-Esîr, Üsdu'l-gflbe, IV, 115; Zehebî, A'lamu'n-nubclft, III, 54-77; İbn Hacer, el-tsâbe, III, 2-3 Tehzfbu't-TehzSb, VIII, 56; tbnu'1-lmâd, Şezerâtu'z-zeheb, I, 53; An sâri, Asr-ı Saadet, II, 351-374.).

[108] Nesâî, tahâre 25; İbn Mace, tahâre 26; Ahmed b. Hanbel, IV. 196; VI, 27.

[109] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 44-48.

[110] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 48.

[111] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 48-49.

[112] Huzeyfe: Huzeyfe b. el-Yemânî el-Absî: Künyesi Ebû Abdullah'dir. Babasıyla Medine-i Münevvere'ye gelmiş ve muhacir mi, yoksa ensardan mı olmak istediği hususunda serbest bırakılmış, o da ensardan sayılmasını tercih etmiştir. Gerek kendisi gerek pederi Uhud gazasına iştirak eden ashab-i güzindendir. Hz. Peygamber münafıkları yalnız bu zata bildirmiş ve kendisini bu hususta sırdaş edinmişti.

Hz. Ömer halifeliği zamanında memurları arasında münafık olup olmadığını Hz. Huzeyfe'ye sormuş, "var" cevabım almıştı. Fakat bütün ısrarlarına rağmen bunların kim olduklarım söylememişti. Hz. Huzeyfe îran fütuhatına hazır bulunmuş, Nusaybin valiliğine tayin olunmuştu. Son derece kanatkâr ve emin idi. Medine'ye avdetinde Hz. Ömer kendisini hiç değişmemiş, fakir kıyafetiyle görünce boynuna sarılmış ve

"Sen benim kardeşimsin, ben de senin" demişti. Hz. Huzeyfe'den 100 hadis rivayet etmişlerdir. Yine bunlardan 17'sini sadece Müslim, sekizini de sadece Btthârî rivayet etmiştir. (Geniş bilgi İçin bkz. İbn Sa'd, TabaUt VI, 15; VII, 317; Buhârî, et-TarihıTI-kebir, III, 95; İbn Ebî Hatim, d-Cerh ve'Ma'dB, IH, 256; Ebû Nuaym, HÜyetu'l-evUya, 1,270-283; Ibnu'1-Esir, Üsdu'l-gfibe, 1,468; Zehebî, A'lâmu'niubdfl, II, 361-369; İbn Hacer, eMsftbe, II, 223; TehzîbıTt-Tehzîb. II, 219-220; lbnu'1-tmad, Şezerfitu'z-zetieb, I, 32, 44.).

[113] Buhârî vudû' 66; Müslim, tahâre 22, Tirmizî tahâre 9, Nesâî, tahâre 5, tbn Mâce,tahâre
13, Dârîmî, vudü' 9, Ahmed b. Hanbel, IV, 283, 294, 402.

[114] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 49-50.

[115] Ahmed b. Hanbel VI, 136, 213.

[116] İbn Mâce, tahâre 14; Tirmizî, tahâre 8; Nesâî,tahâre 24.

[117] A. Davudoglu, İbn Âbldin Tercümesi, I, 592-593.

[118] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/50-51.

[119] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 51.

[120] Umeyme bint Rukayka. Babası Abdullah b. Bicad b. Umeyr b. d-Haris el-Ensâr-i, annesi ise, Ebu Seyfi b. Haşim b. Abd Menâfin kızıdır. Umeyme, Resûl-i Ekrem'den ve ezvac-i tâhirattan Rivayette bulunmuştur, kendisinden de Muhammed b. Mûnkedir ve kızı Hukeyme hadis rivayet etmiştir. Hadislerini Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve Ibn Mâce tahric etmiştir. Kendisi Allah Resulüne biat eden kadınlardandır. Tirmizi ve başkalarının rivayetine göre bey'at esnasında Allah Resulü kadınlara "gücümüz yettikçe takatimiz dahilinde itaat edeceğiz" deyin ihtarında bulununca, güçlerinin üstünde bir ahid altına girmekten onları korumak istediğini gören Umeyme "Resârattah bize bizden daha merhametli1' demiştir. (Bilgi için bkz. (bnu'1-Esir, (Jsdul-gabt, VII, 27, 28).

[121] Nesaî, tahâre 6.

[122] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 52.

[123] "Halanız hurmayı ikram ediniz, çünkü o babanız Âdem'in artık çamurundandir" şeklindeki hadis zayıftır. Mevzu olduğu da söylenmiştir.

[124] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 52-53.

[125] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 53.

[126] Müslim, tahâre 20, Ahmed b. Hanbel, V, 372.

[127] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 53-54.

[128] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 54.

[129] Çeviren, Serdaroğlu, Ahmed; tslftmda Helâller ve Haramlar, 1, 337.

[130] Heysemi Mecmau'z-zevâid, I, 204.

[131] Buhârî, hudûd 7, 13; Müslim, hudûd 7; Nesaî, sârik, 1; îbn Mâce, hudûd 22; Ahmed b. Hanbel, II, 253.

[132] Buhârî, salât 48; cenâiz 62, 96; enbiyâ 50; meğâzt 83; Müslim, mesâcid 19, 23; EbÛ Dâ-vûd, cenâiz 72; Nesâî, mesâcid 13; cenâiz 106; Dârimî salat 120, Muvatta, medîne 17; Ahmed b. Hanbel I, 218; II, 260, 284, 285, 366, 396, 454, 518; V, 184, 186, 206; VI, 34, 80, 121, 146, 229, 252, 255, 274, 275.

[133] Muftz b. Cebel b. Amr b. Evs b. Aîz b. Ka'b el-Hazrecî, el-Ensârî; 18 yasında müslüman olmuş, Akabe biatında ve bütün savaşlarda bulunmuştur. Peygamber (s.a.) kendisini muallim olarak Yemen'e göndermiştir. Aynı zamanda kadılık vazifesi de uhdesine tevdi edilmiştir. Yemen'e uğurlarken Resul-i Ekrem ona şöyle duada bulunmuştur: "Allah seni önünden, ardından, sağından, solundan, altından ve üstünden gelecek bütün tehlikelerden ko rusun ve senden bütün İnsan ve cinlerin serlerini defetsin." Yemen halkına da şu mektubu yazmıştır: "Size dostlarımın en hayırlısını gönderiyorum."

'Abdullah b. Amr'dan nakledildiğine göre, Efendimiz, "Kur'am dört kişiden öğreniniz" buyurmuş ve bu dört kişi arasında Hz. Muâz'ı da saymıştır. Şa'bî'nin Meşrûk'tan rivayetine göre, Abdullah İbn Mes'ûd, onun hakkında; "Muhakkak Muflz Allah'a itaatkâr bir ümmettir" buyurmuştur, Ebû Nuaym, onun hakkında fukahamn: "İmamı, ulemanın hazinesi, Ensarın ilmen ve haya bakımından, cömertlik ve güzellik bakımından en mümtaz genci idi" beyânında bulunmuştur. Efendimiz buyurur ki, "Ümmetimin en merhametlisi, Ebû Bekr, Allah'ın emrinde en şiddetlisi Ömer, en hayırlısı Osman, fer&izi en İyi bilen Zeyd b. Sabit, Kur'anı en iyi bilen Ubeyy b. Ka'b, haram ve belân* en iyi biten Muâz b. Cebeldir. Ümmetin emini de Ebû Ubeyde'dir"

Muâz b. Cebel, 157 hadis rivayet etmiştir. Bunlardan 25'ini Buhârî ve Muslîm beraberce, 3'unü yalnız Buhârî, birini yalnız Muslîm rivayet etmiştir. Hicrî 18. senede Ürdün'de vefat etmiştir. (Geniş bilgi için bkz. İbn Sa'd, Tabakit, III, 120; Buhârî; et-Tarihu'l-kebir, Vil, 359-360, İbn Ebî Hâtîm, el-Cerh ve*t-ta'dİ1, VIII, 244-245; Ebû Nuaym, Hllyelu'l-evllyâ, I, 228-224; Îbnu'1-Esîr, Üsdu'1-gabe, V, 194; Zehebî, TezhÎretu'I-huffaz, I, 19; A'llmu'n-oobelâ I, 443; tbn Hacer, el-tsabe, III, 426; Tehzîbu't-Tehzib, X, 186; tbnu'l-İmâd, Şezerafu'z-zeheb, I, 29.).

[134] İbn Mâce, tahâre 21, Ahmed b. Hanbel, 11, 163, 372.

[135] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 54-56.

[136] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 56.

[137] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 57.

[138] Abdullah b. Mugaffel: Hudeybiye Gazvesinde ağaç altında Rıdvan biatina katılan sahabedendir. Hasan-ı Basrî (r.a.)'*un dediğine göre Hz. Ömer'in Kur'ân öğreticisi olarak görevlendirdiği on kişiden biridir. Tebûk Gazvesinde, haklarında âyet nazil olan ve kendilerinden "gözleri yaş döken kimseler" diye bahsedilenlerdendir. Bak: (Tevbe Sûresi: 92). Faziletleri sayılamayacak kadar çoktur. Kendisinden 43 hadis rivayet edilmiştir. Kendisi Ebû Bekr, Osman ve Abdullah b. Salim'den rivayette bulunmuş, kendisinden de Hasan-i Basrî, Sabit el-Bunânî ve daha başkaları rivayette bulunmuşlardır. Önceleri Medine'ye yerleşmişken, sonraları Basra'ya göç etti; orada bir ev yaptırdı. Hicretin 59 veya 69. senesnide vefat etti. (Geniş bilgi için bk. Ibnu'1-Esir, Üsdu'l-g&be, IH, 398, Zehebî, A'lâımı'n-mıbeM, II, 483-485; İbn Hacer.Tehzibu't-Tehrfb, VI, 42; İbmı'1-İmâd Şezerfttn'z-zeheb, I, 65.).

[139] Tirmizî, tahâre 17; Nesâî, tahâre 6; Ibn Mâce, tahâre 12; Ahmed b. Hanbel, Müsned, V,56.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 57.

[140] Sahih-i Müslim bi-Şeriri'n-Nevev! II, 187.

[141] EI-Bakara (2), 284.

[142] Buhârî, rikak 31; Müslim, İman 203, 204,206, 207, 209; Tirmizî: tefsîr, (sûre: 6) 10; Dâ-rimî, rikâk 70; Ahmed b. Hanbel, I 227, 279, 310, 361; II, 234, 411, 498; 111,149.

[143] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 58-60.

[144] Nesâî, tahâre 146; Ahmed b. Hanbel, IV, 111.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 60.

[145] Nesâî, tahâre 146.

[146] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 60-61.

[147] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 61.

[148] Nseâî, tahâre 29; Ahmed b. Hanbel, V,82.

[149] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 62.

[150] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 62.

[151] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 62.

[152] Tirmizî, tahâre 5; Ibn Mâce, tahâre lOjDârimî vudû 17; Ahmed b. Hanbel, VI. 155.

[153] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 63.

[154] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 63.

[155] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 64.

[156] Ebû Katâde el-Hâris b. Ribî'dır. Ensânn ileri gelenlerinden olup Bedr Muharebesinin dışında bütün gazalara katılmıştır. Vefatı ihtilaflıdır. 54 Hicrî tarihinde 70 yaşında olduğu halde Medine-i Münevvere'de vefat ettiğine dair rivayetler vardır. Vakidî'nin beyânına göre, Peygamber Efendimizin dualarına mazhar olmuştur. Yüzünden aldığı onulmaz yaralar bu dualardan sonra onu rahatsız etmemiş ve koku neşretmez olmuştur.

Kendisinden 170 hadis rivayet edilmiştir. Bunlardan 11 tanesini Buhar! ve Müslim birlikte rivayet etmişlerdir. Sadece buhâri'nin rivayet ettiği 2, Müslim'in rivayet ettiği ise 8'dir. (Geniş bilgi için bk. tbn Sa'd, Tabak&t VI, İS; Buharı, et-Tarihu'l-kebtr, II, 258-259; lbnu'1-Esîr, Üsdu'l-gabe. VI, 250; Zehebi, A'lfimu'n-nubelâ, H, 449-456; İbn Hacer el-İsabe, IV, 154-155, TehıSbu't-Tehzîb, XII, 204-205; Ansârî Asr-ı Saadet, III, 290-296).

[157] Buhârî, vudû*18; eşribe 25; Müslim, tahâre 63; Nesâî, tahâre 41; İbn Mâce, tahâre. 15; Ahmed b. Hanbel, IV, 383, V, 296, 309, 310, 311.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 64.

[158] Nevevî, Şerhu Müslim: III, 156.

[159] Menhel, I, 121.

[160] Aynı yer.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 64-65.

[161] Hz. Hafsa: Hz. Ömer'in kızıdır. Hz. Osman zamanında Kur'ân-t Kerimler onun yanında bulunan nüshadan teksir edilmiştir. Bedir Gazasında şehıd olan kocasından dul kalmıştır. Hz. Ömer O'mı Hz. Osman'a vermek istemişse de Hz. Osman özür beyân edince meseleyi Resul-i Ekrem Efendimiz'e açmış, Efendimiz de; "Hafsa'yı Osman'da» daha hayırlısı, Osman da Hafsa'daa daha hayırttsuu alacaktır" buyurarak ciğer-pâreleri Ummü Gülsûm'ü Hz. Osman'a verip kendisi de Hz. Hafsa'yı nikahlamışlar, her ikisinin de gönlünü hoşnut eylemişlerdir. Bir hadis-i şerifte O'nun hakkında Cibril'in, "O İbadetleri yapmakta devamlı ve gayretli, çok oruç tutmakta sabırlıdır, Cennette zevcendir" dediği rivayet edilir. Hicretin 45. yıhnda 60 yaşında İrtihal eylemiştir. Kendileri Efendimiz'den ve babasından 60 hadis rivayet etmiştir: Bunların üçünü Buharı ve Müslim ittifakla rivayet etmişler, altısını da sadece Müslim rivayet etmiştir. (Geniş bilgi için bk. tbn Sa'd Tabakftt, VIII, 81-86; lbnu'1-Esir, ÜsdıTI-fcftbe, VII, 65; Zchebî, A'lamu'n-mıbetf, II, 227-231; tbn Hacer, d-tsftbe, IV, 273; Tehzîba't-Tehrfb, XII, 197; ibnuM-İmâd, Şezerfttu'z-zeheb, I, 10, 16.).

[162] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 66.

[163] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 66-67.

[164] Ahmed b. Hanbel, VI, 265,287 Buhârî, vudü 31; Müslim tahâre 19; Tirmizi, salat 2.506; Nesâ'î taharc 1; tbn Mace; tahare 401.

[165] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 67.

[166] İbn Mâ'ce, tahâre 23; Dârimî, vudû 5; Ahmed b. Hanbel II, 371.

[167] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 68-69.

[168] Bk. 1416 numaralı hadis.

[169] Bk. tbn Mâcc, ttbb 25; Nitekim 4061 numaralı Hadis-i Şerif de bu gerçeğe işaret etmektedir.

[170] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 69-70.

[171] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 70.

[172] Mesleme b. Muhaled el-EnsAri: Efendimiz'in Medine'yi teşriflerinde dünyaya geldi. Banları O'nun o zaman dört yaşında olduğunu söylerler. Mısır'ın fethinde mücâhitler arasında bulunuyordu. Hz. Muâviye tarafından Mısır'a tayin edilmişdi. Sonra Medine'ye döndü. Hz. Peygamber Efendimizden rivayetleri vardır. Kendisinden de Ali b. Rebah, Mücâhid, Şeybân b. Umeyye, Abdurrahman b. Şemmâse rivayette bulunmuşlardır. Ahmed b. Han-bel'e ve Ebû Hâtim'e göre sahâbî değildir; Buharı ve Zehebî'ye göre sahâbidir. Askerî'ye göre ise Efendimizi görmüş fakat sohbet etmemiştir, Hicretin 62 senesinin Zilka'de ayında Medine-i Munevvere'de 60 yaşında vefat etmiştir. Mısır'da vefat ettiği de söylenir. (Geniş bilgi için bk. tbn Sa'd, Tabskftt, VII, 504; Buhârî, et-TflrmıTI-kebir.VII, 387; İbnu'1-Esîr, Üsdu'l-Jâbe, V, 174; Zehebî, A*lftmu'o-nubeU, III, 424-427; İbn Hacer, et-tstbe, III, 418; Tehzîbu't-Tebzîb, X, I48;'lbnu'l-!mad, Şezerfttn'z-zefaeb, I, 70).

[173] Nesâî, Ziyne 12; Ahmed b. Hanbel, IV, 108, 109.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 70-71.

[174] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 72.

[175] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 73.

[176] MüsIim, Tahâre 17; Ahmed b. Hanbel, III, 343, 384.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 73-74.

[177] Abdullah b. Mesud (r.a.): Onun hakkında Zehebî şöyle diyor: "O İmanı Rabbani Ebû Abdurrahman Abdul b. Ümmü'l-Huzelî'dir. ResÛlullah (s.a.)'ın sahip ve hizmetkârıdır. İlk müsltlmanlardan biri olup Bedr Gazasına iştirâkk edenlerin büyüklerinden ve Fuka-hâ'nın da en ileri gelenlerindendir. Eskiden müslüman olmuş ve ResÛlullah (s.a.)'den yetmiş sûre ezberlemişti. ResÛlullah (s.a,) onun hakkında: "Kipi Kur'ânı İndirildiği gibi taptaze okumak isterse, onu İbn Ümoıü Abd'İn kıraati üzere okusun" buyurmuşlardır. Peygamberimiz bir gün ashabı ile birlikte bir yerde bulunurlarken, meyva toplaması için oradaki ağaca çıkmasını Abdullah b. Mes'ud'a

emretmişti. Ashab-ı Kiram, İbn Mes'ud'un bacaklarının inceliğine ve kuruluğuna bakıp gülüşünce, Peygamberimiz; "Neye gülüyorsunuz?" buyurdu. "Bacaklarının inceliğine" dediler. Peygamberimiz: "Gülüşmeyin, mizanda onlar, Uhud dağından daha »girdir. Kıyamet gününde, mizanda Abdıülııh'dan daha ağır basan kimse yoktur" dedi. İbn Mes'ud Kur'an-ı Kerimi okur, helâlini helâl, haramını haram-bilirdi. Dinin bütün hükümlerini ve Peygamberimizin sünnetim tamamıyle kavramıştı. Hz. Ömer'in üç defa tekrarlayarak dediği gibi "içi ilimle dolu bir dağarcık" idi. İbn Mesud az konuşurdu. Çok muttaki idi. "insana, günah olarak, her işittiğini söylemesi yeter" derdi. "Resulüllah buyurdu ki" derken, kendisini, bir titreme alırdı. Peygamberimizin, kendilerinden Kur'ân öğrenilmesini tavsiye ettiği 4 zattan birisidir. Kendisinden tabiîler hadis rivayet etmişlerdir. Kur'an hadis ve fetvada en büyük âlimlerdendir. 848 hadis rivayet etmiştir. 64'unü Buhârî ve Müslim beraber, 22'sini sadece Buhârî, 35'ini de sadece Müslim rivayet etmiştir. Hicretin 65. yılından Medine'de vefat etmiştir. (Geniş bilgi için bk. ibn Sa'd, Tabakftt III, 106, Hatîb, Tarthu Bagdad I, 147-J50; Îbnu'1-Esir, Üsdu'1-gâbe III, 384; Ze-hebî, Tezkİretu'l-hufffiz, 1,31; A'lamu'n-nubelâ, 1,461-500; tbn Hacer, el-tsâbe, II, 368, Tehzllan't Tehzîb, VI, 27-28 lbnu'1-lmâd, Şezerfitu'z-zeheb, I, 38; Ansan, Asr-ı Saadet, II, 105-133.).

[178] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 74-75.

[179] eI-Cinn (72), I.

[180] Buhârî, ezan 105; Tefsir Sûre 72, 1; Müslim, salât 149; Tirmizî, tefsîr süre: 72 1; Ahmed b. Hanbel, I, 252.

[181] Müslim'in rivayet ettiği (Salat 105) bu hadis-i şerifle metinde verdiğimiz hadis arasında bir farklılık göze çarpmakta ise de, hadise şudur: Müslim'in rivayet ettiği hadis-i şerifte hediye isteme talebi cinlerden geliyor. Bunun üzerine de Hz. Peygamber (s.a.) kemiği cinlere, tezeği de hayvanlarına yiyecek olarak tahsis ediyor. Bu defa cinler Resulü II ah'a hadiste varid olduğu üzere "Mademki Rabbimiz bizim rızkımızı bunlarda kıldı, öyleyse bunları ümmetine yasakla" diyorlar. Resûlullah da yasaklıyor. Binaenaleyh iki hadis arasında bir farklılık yoktur. Her biri hadisenin bir başka yönünü açıklamaktadır.

[182] Müslim. Salât 105; Tirmizî; tefsir Sûre 46,3; Ahmed b. Hanbel I, 436.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 75-77.

[183] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 77.

[184] Buhârî, vudû' 21; Müslim, tahâre 57; Tirmizî; tahare 12; Nesâî, tahâre 7; tbn Mâce, tahâre 16.

[185] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 77-78.

[186] Nevevî, Şerhu Sahih-i Müslim IH, 157.

[187] Buhârî vudû' 21; Tirmizî tahâre 13; Nesâî, tahâre 37; ibn Mâce, tahâre 16; Ahmed b.Hanbel I, 388, 418, 427, 450, 465.

[188] Umdetü-l Kurt II, 304-305.

[189] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 78-79.

[190] Huzeyme b. Sabit b. Fakîh b. Sa'lebe b. Sâide^l-Ensarî, Bedir muharebesi dahil bütün muharebelere iştirak etme saadetine ermiş bahtiyarlardandır. Efendimiz (s.a.) onun şeha-detini iki kişinin şehadetine denk kabul etmiştir. Kendisinden rivayet edildiğine göre, Efendimiz (s.a.) bir arabîden bir kısrak satın almıştı. A'rabî'den eve kadar kendisini takib etmesini, evde parayı ödeyeceğini bildirmesiyle eve doğru yüremeye başladılar. Yolda Efendimiz (s.a.) hızla giderken arabî arkada kalıyordu. Yolda meseleden habersiz olan kimseler, arabînin etrafını çevirip atı kendilerine satmasını teklif edince arabî, câzib teklif karşısında Efendimiz (s.a.) i çağırıp, "sen bu atı satın almamışsan ben bunlara satıyorum"...dedi. Efendimiz (s.a.): "ben bunu senden biraz evvel satın almadım mı?" deyince, Arabî; "Ben onu sana satmadım" diye cevap verdi. Efendimizi "ben onu senden satın aldım" deyince de, Arabî, "şahidini getir" öyleyse deyiverdi. Huzeyme de: "ben senin onu sattığına şahidim" cevabım verdi. Efendimiz, Huzeyme'ye yönelerek: "nasıl sabitlik edersin?" deyince, Huzeyme: "Seni tasdik ederek" yâni "senin söylediklerinin, hepsinin doğru olduğuna olan şehatımle şahidlik ederim ya Resûlellah" cevabım verdi. Bunun üzerine Cenab-ı ResÛl onun şahitliğini iki kişinin şahitliğine denk tuttu. Arabî kendisine gelip "bu Rasû-lüllah mıydı yahu" demeye başladı. Kendisine "Cehalet olarak, sana Allah Resulü'nu bilmemek yeter" denildi. Neticede Arabî, deveyi sattığını kabul etti.

Sıffîn vak'asında Hicri 37. senede vefat etmiştir. Rivayet ettiği hadis sayısı 38'dir. (Geniş bilgi için bk. İbn Sa'd, Tabak&t IV, 378; İbn Ebî Hatim, el-Cerb ve't-Ta'dîl, III, 381-382; lbnu'1-Esir, Üsdu'1-gâbe, II, 133; Zehcbî, A'lâmu'n-oubdâ, II, 485-487; İbn Hacer, d-İsâbe, 1,425, Tebribu*t-Tenrib, III, 140-141; lbnu'1-lmâd, Şezerfitu'z.zeheb, 1,45; An-sârî, Asr-ı Saadet, III, 386-388).

[191] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 80-81.

[192] İbn Mâce, tahâre 20; Ahmed b. Hanbel, VI, 95.

[193] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 81.

[194] el-Hacc (22), 78.
[195] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 81-82.
[196] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 82-83.
[197] Müslim, tahâre 69; Buhârî, vudû' 16.
[198] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 83.
[199] .Buhârî, vudû' 163.
[200] .Aynî, UmdetıTl-Kaari II, 291.
[201] Buhâri, vudû' 16.
[202] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 83-85.
[203] Aynî, el-Binâye, I, 761-762.
[204] Davudoğlu, Ahmed; Îbn Abidin Tercemesi, I, 581.
[205] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 85-86.
[206] Tirmizî, Tefsirü'l-Kurân, et-Tevbe, 10; tbn Mâce, tahare, 28.
[207] M.A. Koksal, İslâm Tarihi (Medine Devri) 1, 8-9.
[208] İbn Mâce, tahâre, 28.
[209] Ahmed b. Hanbel III, 422.
[210] Zeylaî, Nasbu'r-râye, 1, 218.
[211] Nesâî, mesâcid 8, Tirmizî, salât 124; Ahmed b. Hanbel V, 116.
[212] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 86-88.
[213] Nesâî, tahâre 43; İbn Mâce, tahâre 29.
[214] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 88.
[215] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 89.
[216] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 89.
[217] Buhârî, cum'a 8; temenni 9; savm 27; Müslim, tahâre 42; Tirmizî, tahâre 18; Nesâî, tahâre 6; mevâkît 20; Ibn mâce, tahâre 7; Dârimî, salât 168; Muvatta, tahâre 114-115; Ah-med b. Hanbel I, 80, 120; II, 245, 250, 259, 287, 399, 400, 429, 433, 460, 509, 517, 531; IV, 114. 116; V, 193, 410, VI 325, 429.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 89.
[218] Münzirî, el-Tergîb ve't-terhib, I, 166.
[219] Buhari, Savm 27; Nesâî, tahâre 4; İbn Mâce, tahâre 7; Dârımî, vudü', 19; Ahmed b. Hanbel, I, 3, 10; VI, 47, 62, 124, 146, 238.
[220] Ahmed b. Hanbel VI.272; Münzirî, Terğib,I,167.
[221] İbn Mâce, İkâme 83; Muvatta; tahâre 113; Ahmed b. Hanbel II, 108.
[222] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 90-91.
[223] İbnu'l-Hümâm, Fethii'l-Kadfr, I, 16.
[224] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 91-92.
[225] Zeyd b. Halid, Ebû Abdurrahman yahut Ebû Talha'dır. Meşhur sahabelerdendir. Resûlullah iie birlikte Hudeybİye Musâlehasında bulunmuştur. Mekke'nin Fethi günü Cüheyne kabilesi'nin bayraktarı idi. 81 hadis rivayet etmiştir. Bunlardan 5'ini Buhârî ve Müslim müştereken nakletmişlmerdir. Kendisinden Yezîd, Abdurrahman b. Ebİ Umre ve İbn Mü-seyyeb rivayette bulunmuşlardır. Kûfe'de bir rivayete göre de Medine'de-hicrî 78. senede vefat etmiştir. (Bilgi için bk. lbnu'1-Esir, Üsdiı'l-gabe, II, 284).
[226] Buharî, cuma 8; temennî 9, savm 27; Müslim, tahâre 42; Tirmizî, tahâre 18; Nesâî, tahâ- re 6; Mevâkît 20; İbn Mâce, tahâre 7; Dârimî, salât 168; Muvatta, tahâre 114-115; Ah-med b. Hanbel I, 80, 120; II, 245, 250, VI, 114, 115, 325, 439, V, 193, 410.
[227] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 93.
[228] Abdullah b. Abdullah b. Ömer, Ebû Abdurrahman el-Medenî. Babasından ve Ebû Hu-reyre'den, kardeşi Hamza'dan hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Zuhrî, Nâfî', Mu-. hammed b. Abbâd ve Abdullah b. Ebî Seleme Hazretleri rivayette bulunmuşlardır. Vekî', Ebû Zür'a ve Nesâî güvenilir bir kişi olduğunu söylerler. îbn Hıbban da güvenilir râviler arasında zikretmiştir. Îbn Sa'd'a göre de az hadîs rivayet eden güvenilir bir râvîdir. tbn Ebî Âsim, mürsel bir rivayetinden dolayı onu sahabeden saymaktadır. Hicrî 105 senesinde Hişam b. Abdulmelik'in hilâfeti zamanında vefat etmiştir. Kendisinden, Buhârî, Müslim, Ebü Davûd ve Nesâî rivayette bulunmuştur. (Bilgi için bk. Ibnu'1-Esîr, ÜsdıTI-gabe, III, 300).Esma bint-İ Zeyd b. el-Hattab: Hazret-i Ömer'in torunudur. Îbn Mende ve İbn HİbbÂn sahabeden olduğunu söylemişlerdir. Ebû Dâvud da ondan hadis rivayet etmiştir.Abdullah b. Hanzala b. Ebî Âmir, Künyesi Ebu Abdirrahman veya Ebû Bekr'dir. Sahabe olmak şerefini kazananlardandır. Doğrudan doğruya Resut-i Ekrem'den (s.a.) ve Ömer, Abdullah b. Selam ve Ka'bu'l-Ahbâr'dan rivayetleri vardır. Kendisinden de

Abdullah b. Yczid el-Hutâmî ve Kays b. Sa'd gibi birçok âlimler hadis rivayet etmişlerdir. Hicretin 4. senesinde dünyaya geldi. 63. senesinde vefat etti. Kendisinden Ebû Dâvud hadis rivayet etmiştir. (Geniş bilgi için bk. tbn Sa'd, Tabak*I, V, 65; Buhârî, et-Tarihu'I-kebİr, V, 68; îbn Ebî Hatim, d-Ccrb ve'Ma'uH, V, 29; lbnu'1-Esîr, Üsdü'1-gabe, III, 218; Ze-hebî, A'lftmu'n-nııbctt III, 321-325; tbn Hacer, el-tsabe, II, 299; Tehzîbn't-Tehzîb, V, 193.).

[229] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 93-95.

[230] el-Maide (5), 6.

[231] Koçkuzu, Ali Osman; Hadiste Nfisih-Mensah, s. 194.

[232] bk. 172 numaralı hadis-i şerif ve dipnotu.

[233] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 95.

[234] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 96.

[235] Misvakın kullanma şekli 46. hadisin şerhinde geçmiştir.

[236] Buhârî, vudû 73.

[237] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 96.

[238] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 97.

[239] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 97.

[240] Buhârî, vudû'74; Müslim, rüya 19; zühd 70.

[241] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 97.

[242] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 98.

[243] MUsIim, tahâre 253; Nesâî, tahâre 8; tbn Mâce, tahâre 7.

[244] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 98-99.

[245] Ahmed Naim, Tecridi Sarih Terce m esi, II, 377, (1. baskı).

[246] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 99.

[247] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 99.

[248] Bu hadisi KUtÛb-i sitte müelliflerinden Ebû Davucfaan başkası rivayet etmemiştir.

[249] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 99-100.

[250] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 100.

[251] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 100.

[252] Müslim, tahâre 56; Tirmizî, edeb 14; Nesâî, Ziynet 1; İbn Mâce, tahâre 8; Afamed b.Hanbel, VI.137.

[253] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 100-101.

[254] el-En'am (6), 90.

[255] M. Hamdi Yazır, Hık Dini Kur'ftn Dil I, 1974; Âlusî, Ruhul-Meftnî, VII, 316-317.

[256] 1bnu'l-Hacer, FethıTI-Bâıi. XII, 458-459.

[257] el-Bakara(2), 124.

[258] en-Nahl (16), 123.

[259] Kurtubî, el-Câmi' U ahUmi'l-Kur'ftn, II, 97-98.

[260] Aynî, Umdeto'1-KMri, XXII, 44.

[261] Tirmizî, edeb 16; Nesâî tahâre 12; Ziyne 2; Ahmed b. Hanbel IV, 36, 368, V, 410.

[262] İbnu'l-Humam, Fethü'l-Kadîr, II, 77.

[263] Tirmizî, edeb 17.

[264] Nevevî, Şerhu Sahlh-i Müslim, III, 149.

[265] İbn Mâce, tahâre 8.

[266] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 101-106.

[267] Ammâr b. Yâsir b. âmir b. Mâlik: Künyesi Ebtt'l-Yakazan'dır. Ashab-i Kiramın ileri gelenlerindendir. Bedir dahil bütün gazalara iştirak etmiştir. İslama ilk giren bahtiyarlardandı;. Annesi Sümeyye, Mahzum oğullarının kölesi idi. Bir gün Sümeyye, Ebû Cehl ile İslâmiyet mevzuunda münakaşa ederken Ebû Cehl'in câhiliye damarına dokunacak sözler söylediği için Ebû Cehl elindeki mızrağı onun mahrem yerine saplayarak şehid etti. Müşrikler Ammâr'a da ezâ ederlerdi. Onun bütün ailesi ezâ ve musibete uğradı. Bir kere Ammâr, Resûl-İ Ekrem'e bu halini arzetmişti. Resûl-i Ekrem onu ve bütün ha-neüanmı cennetle müjdelemişti. Bir gün müşriklerin dayanılmaz işkenceleri ve ısrarları karşısında onları memnun edecek sözler söyleyerek kendini kurtarmıştı. Bu durumu Re-sûlullah'a arz edince, Nebiyy-i Ekrem (s.a.):

— Kalbin nasıl? buyurmuş, Ammâr da:

— İmanın verdiği huzurla dolu, Ya ResÛlellâh, cevabını vermişti. Bu defa Resûl-i Ekrem (s.a.):

— Ammâr sana tekrar böyle muamelede bulunurlarsa, sen de onların dediğini yap, demiştir. Bunu müteakiben de: "O ki Allah'a İman ettikten sonra kalbi imanla dolu ve imanın verdiği huzur ile doymuş olduğu halde Allah'ı

inkâra mecbur olacak olursa bundan dolayı hesaba çekilmeyecektir" (Nahl Sûresi, 106) âyeti kerimesi nazil olmuştur. Medine mescidinin inşasında herkes birer taş taşırken onun iki taşı birden taşıdığını gören Resûlullah, onun başını okşamış: "Vah vah Ammâr, seni asi bir topluluk öldürecek'1 demişti. Nitekim bu haberin bir mu'cize olduğu Hz. Ammâr'ın Sıffîn harbinde Hz. Ali safında, şehid edilmesiyle ortaya çıktı. (37 Hicrî.)

Vefatı anında 94 yaşında idi. Kendisinden 62 hadis rivayet edilmiş bunun ikisini Buhârî ve Müslim müştereken üçünü sadece Buharı birini de yalnız Müslim rivayet etmiştir. (Geniş bilgi için bk. İbn Sa'd Tabakflt 111,176; tbn Ebî Hatim, d-Cerh ve'l-ta'dU, VI, 389; Ebû Nuaym, Hilyetu'l-evlİyfi, I, 139-143, Hatîb Tarlhu Bagdad I, 150-153; tbnu'I-Esîr, Üsdu'l-gâbe, IV, 129; Zehebî, A'lâmunnübelfl, I, 406-428; İbn Hacer el-Isflbe, II, 513; Tehzlbu't-Tehrfb, VII, 408; lbiiu'1-lmâd, Şezerfttn'z-zebeb, 1,45; Ansa-rî Asr-ı Saadet, II, 163-173.).

[268] İbn Mâce, tahâre 8; Ahmed b. Han bel, IV, 264.

[269] İbn Mâcc, tahâre 8.

[270] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 106-108.

[271] BotolmckM 1, 136.

[272] Tuhfedu'rahvezî, VIII, 35.

[273] Fcthı'1-Mri, XII, 463.

[274] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 108-110.

[275] Buhfiıt, vudû' 73; Cuma 8; Teheccüd 9; Müslim, tahâre 46,47; Nesâî, tahâre 1; kıyfimul-leyl 10, 11; tbn Mâce, tahâre 7; Dârımî, vudû 20; Ahmed b. Hanbel, V, 382, 390, 397, 402, 407.

[276] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 110.

[277] Sa'd b. HJşâm b. Âmir el-Essârî: Enes b. Malik'in amcasının oğludur. Babasından, Enes b. Malik'ten, Hz. Âişe ve Ebû Huveyre'den rivayette bulunmuştur. Kendisinden de Zu-râre b. Evfâ, Hasan Basrî ve Humeyd b. Abdirrahman, el-Hımyeri hadis rivayet etmişlerdir. Nesâlonu "güvenilir" bulmuş tbnHibban da ona kkâbu'KÖtat'ında yer vermiştir. Buhârî onun Hindistanda bir yer olan Mukrân'da savaşırken vefat ettiğini söyler. Pek çok kışt ondan hadis rivayet etmişse de Buhâri ondan rivayette bulunmamıştır. (Bilgi için bak: el-Kelâbâzî, el-Cem" beyne ricali's-sahihayn, I, 159; el-Menhel, I, 200).

[278] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 110-111).

[279] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 111.

[280] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 111-112.

[281] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 112.

[282] Buhari, tefsir-i sûre 3,19-20; deavftt 8,10, tcvhîd 13; Tirmirf, duft 28, tabire 19; Mü»-lim, mıisâfirîn 19; Îbn Mâce, İkâme 181; Ahmed b. Hanbcl I, 373.

[283] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 112-113.

[284] bk. Sözler, 366.

[285] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 113-115.

[286] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 115.

[287] Usame b. Umeyr b. Âmir: Buhârî bu râvînin sahabe olduğunu söylemiştir. Sünen sa-hiblert, imam Ahmed, Ebû Avâne, İbn Huzeyme, tbn Hibbân ve Hâkim de sahihlerinde ondan hadis nakletmişlerdir. Kendisinden oğlu rivayette bulunmuştur. 7 hadisi vardır. (Bilgi için bk; lbnu'1-Esîr, Üsdu'l-gâbe, I, 82).

[288] Buhârî, zekat 7; Müslim, tahâre 1; Tirmizî, tahâre 1; Nesâî, tahâre 103; zekât 48; İbn; Mâce, tahâre 2; Ahmed b. Hanbel, II 20, 39, 51, 57, 73, V, 74, 75.

[289] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 115-116.

[290] el-Mâide (5), 6.

[291] Nevevî, Şerha Sahih-* Müslim III, 103.

[292] Buhârî, l'tisam 6; Müslim, fedâil 130; hac 412, Nesâî, hac i; tbn Mâce Mukaddime 1.

[293] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 116-118.

[294] Buhârî, hiyel 2; vudû' 2; Müslim, tahâre 2; Tirmızî, tahâre 56; Ahmed b. Hanbel 308, 318.

[295] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 118.

[296] Müslim, Selâm 125; Ahmed b. Hanbel H, 429; IV 68, V, 380.

[297] Müslim, İmân 164; Nesâî, tahrîmıTd-dem 12.

[298] Buhârî, Teyemmüm 5, 6; Ebû Dâvud, tafaâre 123; Tirmizi, tahâre 92; Nesâî, tahâre 203; Ahmed b. Hanbel, V, 146, 147, 155, 180.

[299] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 118-119.

[300] Ali b. Ebî Talib, Ebu'l-Hasen: Peygamberimizin amcası Ebû Tâlib'in oğludur, Kureyş-lıdır. Peygamberlikten on yıl önce Mekke'de doğmuş, henüz çocukken müslüman olmuştur. Hicretin 35. yılında Hz. Osman'ın şehid edilmesi üzerine dördüncü halife olmuştur. 4 sene, 8 ay bu görevde kaldıktan sonra 63 yaşında

iken 17 Ramazan 40 H. (24 Ocak 661 M) Pazar günü sabah namazını kılmak üzere camiye giderken Haricilerden İbn Mülcem tarafından kılıçla vurulmuş, iki gun sonra da şehid olmuştur.

Hz. Ali buyuk bir âlim idi. Hz. Peygamber damadıydı. Peygamberimizin soyu kızı Hz. Fatıma ile Hz. Ali neslinden devam etmiştir. Henüz çocuk denilecek bir yaşta iken musluman olduğu halde, Allah yolunda hakkıyla savaşmış, ilim amel, ibâdet ve siyâseti beraber yürütmüştür. Zamanında Cemel(H. 36/M. 656ve Sıffîn (H. 37) olaylan^cere-yan etmiş, hilâfet hususunda anlaşmazlıklar baş göstermiştir. Aşere-i mübeşşeredendir.

Hz. Ali hadisleri kabul ve rivayet hususunda çok dikkatli davranırdı. Hadis rivayet edenlere yemin ettirdikten sonra hadislerini alırdı. Zamanı daha çok siyasî çekişmelerle geçtiği için fazla hadis rivayet edememiştir. 586 hadis rivayet etmiştir. Bunlardan 20'sini Buhârî ve Müslim ortaklaşa rivayet etmişlerdir. Dokuzunu sadece Buhârî.beşini-de sadece Müslim rivayet etmiştir. (Bilgi için bk. İbn Sa'd, Tabakât, JII, 19-40; İbnu'l-Imâd, Şezerâtu'z-Zeheb, I, 35, 40-49, 51, 62-64; Anhsârî, Asr-ı Saadet, I, 344-365).

[301] Ebû DâvÛd, Salât 73; Tirmiâ Mcvâkît 63; İbn Mâce; tahâre 3; Dârimî, vudû' 22; Ah-med b. Hanbel, 1,123, III, 340.

[302] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 119-120.

[303] el-Heysemî, Mecmau'z-Zevttd, II, 105.

[304] Zafer Ahmed el-Osmanî, t'laü's-sünen, II, 159.

[305] el-A'la (87), 15.

[306] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 120-122.

[307] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 122.

[308] Tirmizî, tahâre 44; ibn Mâce, tahâre 73.

[309] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 122-123.

[310] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 123.

[311] Müslim, tahâre 86; Ebû Dâvûd, tahâre 65; Tirmizî, tahâfe 45; Nesâî, tahâre 100; Ah-med b. Hanbel, V, 350, 351, 358.

[312] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 123.

[313] Tirmizî, tahâre 50; Nesâî, tahârc 43; miyah 2; Ahmed b. Hanbel, II, 12.

[314] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 124.

[315] Ebü Dâvûd, tahâre 33, 34.

[316] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 124-125.

[317] Tirmizî, tahâre 50; Nesâî, tahâre 43; miyâh 3; tbn Mâce, tahâre 73; Dârimî, Vudû* 55; Ahmed b. Hanbel H, 23, 27, 107.

[318] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 125-126.

[319] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 126.

[320] Tirmizî, tahâre 49; Nesaî, miyâh 1, 2; Ibn Mâce, tahâre 76; Ahmed b. Hanbel, I, 235, 284, 308, III, 163, 31, 86, VI, 172, 330.

[321] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 127.

[322] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 127-128.

[323] Ahmed b. Hanbel IV, 194.

[324] Buhârî.buyÛ'3; Tirmizî, kıyâmefiO; Nesflî, kudât 11; Dârimî, buyu 2; Ahmed b. Hanbel VI, 153.

[325] Tirmizî, tahâre, 49; Nesaî, miyâh 1, 2; tbn Mâce, tahâre 76; Ahmed b. HuıbcI.J, 235, 284, 308; III, 16, 31, 86; VI, 172, 330.

[326] Bu durum suyun uzun süre beklemesindendir ve Ebü Davud'un bu kuyuyu ölçmesi, Re-sûlultah'tan yüzlerce sene sonradır. Onun ölçüsü, Resûlullah devrinin ölçüsünden değişik olabileceğinden, bu görüşü, fukahânın yukarıda beyân ettikleri görüşlerini değiştirici mahiyette değildir.

[327] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 128-130.

[328] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/131.

[329] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 131.

[330] Tirmizî, tahâre 48; tbn Mace, tahâre 33.

[331] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 131-132.

[332] İbn Mâce, tahâre 33.

[333] lbnû'1-Esîr, en-Nihâye, I, 302-303.

[334] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 132-133.

[335] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 133.

[336] Buhârî, vudû' 68; Müslim, tahâre 94-96; Tirmizî, tahâre 51; Ibtı Mâce, tahâre 25; Ne-saî, tahâre 45, 139; gusl 1; Dârimî, vudû145; Ahmcd b.HanbclJI.259, 265, 288, 316. 346, 362, 364, 433, 464, 492, 529, 532; IH. 341,

350.
[337] bk. yukarıdaki kaynaklar.
[338] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 133-134.
[339] bk. 25 ve 26 numaralı hadisler.
[340] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 134-135.
[341] Hatiboğlu Haydar, Sünen-* İbn Mftce terecine ve Şeriri I, 537.
[342] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 135-136.
[343] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 136.
[344] Nevevî, Şcrhu Sahİh-i Müslim IH, 185.
[345] Zafer Ahmed Osmanî, I'laü's-Sünen, 1, 197, Zeylaî, Ntsbü'r-rfiye I, 131.
[346] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 136-137.
[347] el-Mâide (5), 4.
[348] bk. Mansûr AIİ Nâsıf et-Tftc I, 85.
[349] Tirmizî, tahare 68, 69.
[350] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 138.
[351] Müslim, tahâre 93; Ncsâî, tahâre 52; miyah 7; İbn Mâce, tahâre 31; Dârimî, vudû' 59; Ahmed b. Hanbel, IV, 86; V, 56;
[352] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 139-140.
[353] Müslim, libâs 82; Nesâi, sayd 11; bk. Ebû Dâvûd, 227 no'lu hadis.
[354] İbn Kuteybe, Hadis Müdafaan, 134.
[355] İbn Kuteybe Hadis Müdafaası, s, 184.
[356] Ahmed b. Hanbel, IV, 85; V. 54.
[357] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 140-142.
[358] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 142..
[359] Tirmizî, tahâre 69; Nesâî, tahâre 53; miyâh 8; İbn Mâce, tahâre 32; Dârimî, vudÛ' 58; Muvatta, tahâre 13; Ahmed b. Hanbel, V, 296, 309.
[360] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 143.
[361] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 143-144.
[362] Bu hadis-i şerifi sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
[363] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 144-145.
[364] Dâvudoglu Ahmed: İbn Âbidin Tercemesl I, 537.
[365] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 145-146..
[366] "Kedi sevgisi imandandır" sözü, hadis değildir, bk. el-Aclûni, Keşfü'l-hafa, I, 347, (Beyrut, 1351).
[367] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 146.
[368] Müslim» hayz 43, 46; Ahmed b. Hanbd, VI, 210.
[369] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 146-147.
[370] Mustafa Sibâî, İslama ve Garbhlara göre Kadın (trc. 1. Toksan) s. 14-20.
[371] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 147.
[372] Ahmed b. Hanbel, VI, 367.
[373] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 147-148.
[374] Buhârî, vudû' 43; ğusl9,15; hayz 5; Libâs 91; Müslim, hayz41,43-47,49,50; Tirroizî, tahâre46; libâs 61; Nesâî, tahâre 57,145, ğusl 9; ibnMâce, Tahâre 32; 34-36,108; Ah-med b. Hanbcl II, 4, 13,103, 142, 111, 112, 116, 130,135, 209,249, VI-30,37,43,64, 91, 103, 118, 127, 129, 131, 157,161, 168, 170, 171, 172, 173, 189, 191-193, f99,210, 230, 231, 235, 255, 265, 281, 366, 367.
[375] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 148-149.
[376] bk. Bir önceki hadisin kaynaklan.
[377] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 149-150..
[378] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 150.
[379] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 150.
[380] Tirmizî, tahârc47. Nesâî.miyahll; tahâre 146; İbnMftce, tahflre34; Ahmedb. Hanbcl IV, 110, 111; V.329;.
[381] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 151.
[382] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 151-152.
[383] Nevevî, Şerhli Müslim, IV, 2.
[384] bk. tbn Hacer Fethü'l-Bfirî I ,312.

[385] Hakem b. Amr: ResÛlullah (s.a.)'în vefatına kadar sohbetinde bulundu. Sonra Basra'ya göç etti. Ziyâd'm kendisini Horasan'a vali tayin etmesiyle Basra'dan ayrıldı. Abdullah b. es-Sâmit, Îbn Şîrîn, Hasan Basrî ve Ebü'ş-Şa'sâ kendisinden hadis rivayet ettiler. Hasan basrî der ki; Ziyâd, Hakem'i Horasan'a gönderdiği zaman orada büyük bir ganimet ele geçirmişti. Bunun üzerine-Ziyad bu ganimetin içinden altın ve gümüşün ayrılıp kalanının halka taksim edilmesini bir mektupla bildirmiş, bunun aynı zamanda emirü'l-mü'mininin de emri olduğunu ifâde etmişti. Bu mektubu okuyan Hakem, bir mektup yazarak Ziyâd'a şöyle cevap verdi: "Sen mektubunda Emirü'l-mü'minin emri icabı beyaz gümüşlerle san altınları ganimet mallarının taksiminden önce seçilip ayni-masını, halka ancak geriye kalan malların dağıtılmasını istiyorsun. Oysa senin mektu-bun benim elime geçmeden Allah'ın kitabi bana ulaştı, diyor ki, "Yer ve gökler bitişik idi de biz onları ayırdık" (Enbiyâ: 30) Yerle gök bir kulun aleyhine birleşti. O kul da Allah'dmn korktuğu İçin Allah ona bir çıkış yolu, bir kurtuluş çaresi yarattı."

Bu cevabî mektubu Ziyâd*a gönderen Hakem, halkı toplayıp ganimet nâmına ne varsa hepsini bölüştürmüş. Sonra da "ey AHahım, efcer senin katında benim için bir İyilik varsa beni yanına al." diye duâ etmiş. Hicretin 50. yılında Merv'de vefat etmiştir. Sahabî Büreydetü'*Eslemî ile aynı yere gömülmüşlerdir.Kendisinden Tirmiri, İbn Mâce, Ebû Dâvud, Nesâî rivayette bulunmuşlar. Bir ha-dişini de Buhârî rivayet etmiştir. (Geniş bilgi için bk. İbn Sa'd Tabakfit VII, 28; İbn Ebî Hatim, el-Cerh ve't-ta'dil, IH, 119; İbnu'i-Esîr, Üsdn'l-gfibe, II» 40; Zehebî, A'tamu'n-nttbetft» II, 474-477; İbn Hacer, d-tsftbe 1,346; Tebrfbu't-Tehzîb, II, 436,437).

[386] Tirmizî, tahâre 37; Nesâî, miyah İl: İbn Mâce, tahâre 34; Ahmed b. Hanbel, IV, 213, V-66.

[387] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 152-154.

[388] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 154-156.

[389] Tinnizî, tahâre 53; Nesâî, tahâre 46; miyah 4, Sayd 35; İbn Mâce, tahâre 38; sayd 18; Mu vatta', tahâre 12, sayd 12; Dârimî, vudu 53; sayd 6; Ahmed b. Hanbel, II, 237,361, 378, 393; III, 373; V, 365.

[390] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 156..

[391] el-A'raf (7) 157.

[392] Îbn Mâce, Sayd 9; ct'ime 31; Ahmed b. Hanbel H, 97.

[393] el-Maide (5), 96.

[394] el-Bâci'nin sözü burada bitti.

[395] el-Mâide (5), 96.

[396] bk. Hatipoğlu, Haydar: Sünen-i İbn Mflce Terceme ve Şerhi, I, 590-591.

[397] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 157-159.

[398] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 159.

[399] Tirmizî, tahâre 65 [Burada "ve o neblzdeo abdest aldı" ilavesi vardır.] tbn Mâce, taht re 37; Ahmed b. Hanbcl I, 402, 449, 450, 458.

[400] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 160.

[401] Ö.N. Bilmen, Hukuku, İslfimiyye ve Istüfihâtı FıkhÎyye Kflmusu III, 21; fazla bilgi için bk: İbn Âbidin Tercümesi, XVI, 61 ve devamı.

[402] el-Maidc (5), 6.

[403] Mecelle, madde 15. "Kıyasa aykırı olarak sabit olan hüküm, başka hükümlere esas teşkil etmek üzere ölçü alınamaz" demektir.

[404] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 160-162.

[405] Ahmed b. Hanbel, I, 393, 402, 449, 455, 457, 452.

[406] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 162-163.

[407] Nevevî, Müslim Şerhi, II, 169.

[408] Kemaleddin İbnü'l-Htimam; Fethü'l-Kadîr, I, 82.

[409] Müslim, salât 150.

[410] Ferşat Muhammed, Önlerin Esrftrı, s. 203-204.

[411] AynîBinâye, 1,472.

[412] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 163-164.

[413] Deliller için bk. Aynî, el-Binîye, İ,474.

[414] bk, Davudoğlu Ahmed, İbn Abidin terceme ve şerhi 1 273.

[415] Geniş bilgi için 84 nolu hadisin açıklamasına bak.

[416] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 164-166.

[417] Abdullah b. Erk «m, Mekke'nin fethedildigi sene İslâm ile müşerref olmuştu. Resul-i Ekrem (s.a.) den sadece bir hadis-i şerif rivayet etmiştir. Hz. Ömer devrinde hazine memuru idi. Hz. Ömer onun hakkında "Abdullah'dan daha çok Allah'dan korkan bir kimse görmedim" derdi.Beğavî'nin Abdullah b. ez-Zübeyr.'den

rivayetine göre, Resûl-ü Ekrem (s.a.) ecnebi devlet başkanlarına cevap vermek üzere Abdullah'ı görevlendirmiştir. Abdullah jse gelen mektuplara cevap verip mühürledikten sonra artık başkasına ait bij emânet olduğu düşüncesiyle bir daha o mektubu okumazdı. Emânete riâyet hususunda fevkalâde hassasiyeti sebebiyle Hz. Osman (r.a.) de onu hazine memuru tayin etti. Kendisine 300 dirhem maaş bağlamışsa da Abdullah "ben çalışmanın karşılığını Allah'dan bekliyorum" diyerek almamıştır. Hz.Osman'tn hilafeti sırasında Hakkın rahmetine kavuşmuştur. (Geniş bilgi için bk. Buhârî, et-Târihu'l-keblr, V, 32-33; tbn Ebi Hatim, d-Cerh ve'l-ta dil V, 1; tbnu'1-Esîr, ÜsdıTI-gâbe, III, 172; Zehebî, Alâmu'n-nubclâ. II, 482. 483; İbn Hacer, el-tsftbe, II, 273; TehzîbıTl-Tehzîb, V, 146-147)

[418] Tirmizî, tahâre 108; DârÎmi, salât 137; Ahmed b. Hanbel, III, 483; IV, 35.

[419] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 166-167.

[420] bk. Mecmau'z-ZevftÎd, I, 177.

[421] Davudoğhı Ahmed tbn Âbidtn Tercemesi, I, 574.

[422] Müslim, Mesâcid, 67.

[423] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 167-168.

[424] Müslim, Mesâcid 67.

[425] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 168-169.

[426] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 169-170.

[427] Sevban b. Bücdud, İbn Cahdar diye bilinir. Künyesi Ebû Abdullah'dır. Resûlullah'ın azatlı kölesidir. Kendisinden 127 hadis rivayet edilmiştir. Bunlardan on tanesini Müslim rivayet etmiştir. Râvileri arasında Me'dan b. Ebû Talha, CUbeyr b. Nufeyr, Ebû İdris el-HavJânî gibi kimseler vardır. Aslı Yemen'üdir. Esir edilmişti. Resül-ü Ekrem (s.a.) O'nu satın altp hürriyetine kavuşturdu. Sonra kendisine "istersen kavmine git yine onlarla yaşa, İstersen burada kal ehl-i beytimden ol" buyurdu. O ailesine dönmedi; Resül-İ Ekrem (s.a.)'in yanım tercih etti. Hazarda ve seferde O'ndan hiç ayrılmadı. Resul-i Ekrem (s.a.)'in vefatından sonra Şam'a gitti sonra da Humus'a yerleşti. Hicri 54 (M. 674) yılında vefat etti. (Bilgi için bk. lbnu'1-esir, Üsdu'l-ğâbe, I, 296).

[428] Tirmizî, Salât 265; İbn Mâce, ikâme 31.

[429] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 170-171.

[430] Buhârî, ezan 89; daavât39, 44, 46; Müslim,.mesâcid 47; zikr 48; Ebû DâvÛd, salât 121;Tirmizî,daavât76; Nesâî, tahâre 47, iftitâh, 15; İbn Mâce, ikâme 1, duâ 3; Dârimî salât37; Ahmed b. Hanbel II, 231, 494; IV/381; VI, 57, 207.

[431] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 171-172.

[432] Tirmizî, salât 148; Ahmed'b. Hanbel V, 280.

[433] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 172-173.

[434] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 173-174.

[435] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 174.

[436] Buhârî, vudü' 47; Müslim, hayz 5I-53,Tirmizî. tahâre 42; Nesâî, miyah,13; îbn Mâce, tahâre 1; Dârimî, vudû' 23; Ahmed b. Hanbei, III, 179, 302, V, 222, VI, 121, 133, 219, 234, 239, 249, 280.

[437] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 174-175.

[438] bk. Ahmed Nâim, Tecrid-i Sarih Tercemesi 1,140-141 1. baskı.

[439] Nevevî, Serhu Müslim, IV, 2.

[440] Bufcan, M\ıdü' 47.

[441] Müslim, hayz 44.

[442] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 175-177.

[443] bk. Bir Önceki hadisin kaynakları.

[444] Ümmü Umâre: Mazin'ti Nesîbe diye anılır. "Lılseyne" denildiği de söylenir. Meşhur olan adı şöyledir: Nesîbe bint Ka'b b. Amr b. Avfi'l-Ensariyeti'n- Neccâriyye. Resülul-lah'ın (s.a.) üstün vasıflı kadın sahabesinden biri idi. Akabe bey'atinde bulundu. Rivayete göre kendisine oğlu Habîb'in şehâdeti haberi ulaşınca öldürunceye veya öldürülünceye kadar Müseylime ile çarpışmaya yemin etti. Bundan sonra Halid b. Ve-lid'İn mttrtedlerle savaşmakta olduğu yer olan Yemâme'ye gitti. Müseylime'nin katledildiği Muharebeye katıldı ve orada eli kesildi.

Ümmü Umâre eşi Zeyd b. Âsım'la beraber Uhud muharebesinde de bulundu. Yanında su kabı vardı, susuzlara su veriyor ve yaralılara tedâvî ediyordu, önce galibiyet mUslümanlar tarafındayken sonra durum değişti. Resûlüllah (s.a.) etrafında etten ve kemikten kale olup ona yönelen hücumlara kendilerini siper eden 10 kişiden başka herkes bozguna uğrayıp kaçmıştı. İşte o anda Ümmü Umâre'nin kolladığı fırsat gelmişti. Kılıcını sıyırdı, yayım omuzladı, Resülüllah (s.a.)'ın önünde dolaşarak, O'nu korudu. Ok atıyor, kılıç çalıyordu. Mücâhitler arasında cesaret ve kahramanlığıyla en çok göze çarpan o idi. Resülüllah (s.a.)e yaklaştığını hissettiği tehlikelerin hepsini önlüyordu, öyle ki Resülüllah (s.a.) şöyle demişti: "Her sağa, sola dönüşümde onu vuruşurken

görüyordum."Oğlu Umâre şöyle anlatıyor; "O gün sol pazumdan derince yaralandım. Beni bir adam vurdu ve savuşup gitti, kan hiç kesilmiyordu. Resülüllah: "Yaranı bağla1' dedi. Annem yaralar için hazırladığı sargılarla beraber bana geldi, yaramı sardı. Rasûiullah (s.a.) durmuş bana bakıyordu. Annem: "Kalk yavrum düşmanla vuruş" dedi. Peygamber (s.a.) şöyle diyordu. "Ey Ümmü Umare sizin yaptığınızı kim yapabilir?" Umâreder ki: Beni vuran adam yine geldi, Rasûiullah (s.a.) anneme seslendi."İşte oğluna vuran" Annem onu karşıladı, bacağına vurdu ve adam çöktü. Rasûiullah (s.a.) bunun üzerine dişleri görününceye kadar güldü ve anneme "İntikamını aldın Ümmü Umâre" dedi. Sonra hep beraber o adamın işini bitirdik. Peygamber (s.a.) anneme "Seul zafere kavuşturan, intikamını gözünle gösteren Allah'a hamdolsun" dedi. .

Ümmü Umâre o gün bizzat savaşırken ve peygamberi korurken on Öç yara almıştı. Yaralardan biri omuzunda derince açılmıştı.Oradan kan boşandı o buna rağmen ve vücudundan fışkıran kana aldırmadan savaşa devam etmektcydi.Rasûlullah (s.a.) "Annene, annene bak, onun yarasını sar, aile olarak Allah size uğur ve bereket lütfetsin" dedi. Rasûiullah (s.a.)'in dediğini işitince annem de şu dilekte bulundu: "Cennette bizi seninle beraber kılması için Allah'a (c.c.) dua et" Bunun üzerine RasÛluUah (s.a.): "Ya Rab onları cennette benim arkadaşlarım kıl" dedi. Annem de: "Dünyada başıma ne gebe aldırmam artık" dedi. Nebiyyi Ekrem (s.a.) efendimizden hadîs rivayet etmiş kendisinden de el-Hâris b. Abdullah, tkrime, Leyla, ÜmmtfSaid binti Sa'd b. er-Rebi* rivayette bulunmuştur. Allah ondan razı olsun. (Bilgi için bk. lbnu'1-Esir, Üsdu'l-gabe, VII, 371)

[445] Ncsaî, tahâre 58.

[446] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 177-178.

[447] Müslim, hayz 50,51; Ncsaî, tahâre 58, 143; miyah 13; Tirmizî, cennet 76; Dârimî, vudu 23; Ahmed b. Hanbel, III, 112, 116, 259, 282, 290.

[448] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 178-180.

[449] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 180-181.

[450] 1bn Mâce, duâ 12, (burada: "duada aşırılık edecekler" kaydı bulunmamaktadır); Ah-med, I, 172, 183; IV, 86, 87, V-55.

[451] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 182.

[452] En-Nevevî, Şerlin Müslim, IV, 2.

[453] İbn Mâce, tahâre 48; Ahmed b. Hanbel II, 221.

[454] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 182-183.

[455] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 184.

[456] Buhârî, İlim 3,30, vudû1 27, 29; Müslim, tahâre 625, 28, 30; Tirmizî tahâre 31; Nesâî, tahâre 88; Ibn Mâce, tahâre 55; Dârimî, vudû' 35; Muvattâ', tahâre 5; Ahmed b. Han-bel, II, 193, 201, 205, 211, 226, 228, 282, 284, 389, 406, 407, 409, 430, 467, 482, 498, III, 316, 390, 426; IV, 191; V, 425, VI, 81, 84, 99, 112, 192, 258.

[457] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 184.

[458] Müslim, tahâre 26, 27. 241.Nevevî, Şertıu Müslim, III,129.

[459] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 184-185.

[460] Nevevi, Şerhu Müslim, III, 129.

[461] es-Sa'âti, FethıTr-Rabbfini, II, 43.

[462] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 185-186.

[463] Bu hadisi sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.

[464] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 186.

[465] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 186-187.

[466] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 187.

[467] İbn Mâce, tahâre 61.

[468] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 187-188.

[469] Tirmizî, tahâre 20; İbn Mâce, tahâre 41; Dârimî, vudO' 25; Ahmed b. Hanbel, II, 418; III, 41; IV, 70; V, 38; VI, 382.

[470] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 189.

[471] Suyûtî, ef-Câmi'u's-sağîr II, 210.

[472] Aynî, BÎnftye I, 136-137, Zeylâî, Nasbıı'r-râye 1,7.

[473] Aynî, Binftye 1,137.

[474] bk. 17 numaralı hadis.

[475] SüyÛtî el-Câmiü's-Sağîr, II, 97.

[476] İbnu'l-Hümam, Fethü'l-Kaadir, 1, 14.

[477] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 189-191.

[478] Hadis-i şerifte geçen Rabîa, Tabiînden "Ferrûh" adında bir zattır. Teym kabilesinin azatlılarından idi. Hz. Enes'den ve tabiinin ileri gelenlerinden hadis rivayet etmiştir. Re'y ve kıyas Uetamndığı için "Rabiatü'r-Re'y" ismini almıştır. Güvenilir, hafız, fakih, bir zat idi. İmam MahVin hocasıydı. Kendisinden Yahya el-Ensarî, Sevrî.Şu'be, İmam Mâlik gibi kimseler hadis rivayet etmişlerdir. Medine-i Münevvere'de ifta ile temayüz etmişti. İmam Mâlik demiştir ki: "Rabia öldüğü günden itibaren fıkhın halfiveti gitmiştir." Vefatı H. 136/M. 753 tarihdedir.

[479] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 191-192.

[480] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 192.

[481] Müstan, tahâre 87; Tirmizî, tahâre 19; Nesâî, tahâre 1; Ahmed b. Hanbel 11 241 289 455,471,507.

[482] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 192-193.

[483] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 193-194.

[484] bk. 103. hadisin kaynaklan.

[485] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 194.

[486] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 195.

[487] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 195.

[488] Müslim, tahâre 3,4, 8; Nesâî, tahâre, 67, 68, 93; İbn Mâce, tahâre 6; Ahmed b. Hanbel, I, 50, 64, 66, 68, 71.

[489] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 196.

[490] el-Mâıde (5) 6.

[491] Tirmızî, salât 110; isti'zân 4; Nesâî istiftâh 7, tatbîk 15, sehv 67; ibn Mâce, ikâme 72.

[492] El-Mâide (5), 6.

[493] es-Serahsî, el-Mebsût 1, 62.

[494] bk. Nevevî Şerfau Maslİm, III, 105-106. .

[495] bk. el-Heysemî, MecmeVz-zevftid, I, 230.

[496] bk. 118 numaralı hadis.

[497] bk. 15O numaralı hadis.

[498] Aynî, Umdetü'l-Kaarî, II, 235.

[499] el-Mâide (5), 6.

[500] İbn Mâce, tahâre 51; Tirmizî, tahâre 267.

[501] Aynî, Umdetü'l-Kaari, III, 82.

[502] Meylanî; Ahmed, El-Hidflye Tercemesi, I, 26.

[503] bk. Nesai, tahâre 81.

[504] bk. Heysemî, Mecmaü'z-zevaİd, 1,232-233; Ve 118. hadisin şerhi.

[505] Ahmed Davudoğlu, Sahih'i Müslim lerceme ve şerhi, II, 284.

[506] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 196-204.

[507] Bazı nüshalarda istinsâr geçmektedir.

[508] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 204-205.

[509] Hz. Osman b. Afffin b. Ebi'l-Âs: Kureyşiidir. Fil olayından altı yıl sonra Mekke'de doğmuştur. Hz. Ebû Bekr'in delaletiyle 34 yaşlarında iken müslüman olmuştur. Hz. Peygamber'in kızı Rukiyye ile evlenmiştir. Onun vefatı üzerine öteki kızı Ümmü Gülsüm ile evlendi. Bunun için kendisine iki nur sahibi manasına "zu'n-nureyn" denildi. Hz. Ömer'in şehid edilmesi üzerine hicretin 24. yılında üçüncü olarak halifeliğe seçildi. 11 yıl 11 ay halifelikte kaldıktan sonra çıkan bir isyan sırasında evi sarılarak Kur'an-ı Kerim okumakta iken 18 Zilhicce 35 h. (17 Haziran 656 m.) Cuma günü 82 yaşında sehid edildi. Hz. Osman fevkalâde bir hâyâ ve takva sahibi idi. Varını yoğ«nu İslâm uğruna sarf etmiş çok cömert bir kimseydi. Zamanında İslam orduları Horasandan Kuzey Afrika'ya kadar bir çok ülkeler fethet misti. Sağlığında cennetle müjdelenen on sahabiden birisi de Hz. Osman'dır. Kur'ân-ı Kerimi toplayıp çoğaltarak İslâm âliminin her tarafına yollamış, bu suretle değişik okuyuşların önüne geçerek muslümanlann tek Kur'ân okuyuşu üzerinde toplanmasını sağlamıştır. Zamanı, siyâsi çalkantılarla geçmiştir. Hz. Osman, zamanını daha çok ibâdetle, Kur'ân okumakla geçirirdi. Bunun için fazla hadis rivayet edememiştir. 146 hadis rivayet etmiştir. Bunlardan üçünü hem Buhâri hem de Müslim Sahihlerinde nakletmişler, 8 tanesini sadece Buhâri, 5 tanesini de sadece Müslim nakletmistir. (Bilgi için bk. Ansârî, Asr-ı Saadet, I, 331-343 ve burada işaret edilen kaynaklar, Şamil Yayınları'ndan.).

[510] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 205-207.

[511] bk. Heysemî, MecmeıTz-zevftİd, I, 231.

[512] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 208.

[513] bk. 106. hadisin kaynaklan.

[514] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 208-209.
[515] bk. 106. hadisin kaynaklan.
[516] Nesâî, tahâre 93, 94, 95; Tirmizî, tahâre 44, 48;.
[517] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 209-210.
[518] Nesâî, tahâre, 93, 94, 95; Tirmizî, 44, 48;.
[519] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 210-211.
[520] Nesâî, tahâre 93-94, 95; Tirmizi, tahâre 44, 48.
[521] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 211-212.
[522] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 212-213.
[523] bk. 111 nolu hadisin kaynakları.
[524] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 213.
[525] bk. 111 nolu hadisin kaynakları.
[526] bk. 111 nolu hadisin kaynaklan.
[527] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 214-215.
[528] Nesâî tahare 78.
[529] Nesflî, tahare 78.
[530] bk. Beritil-Mechûd II, 296.
[531] bk. 126 numaralı hadisin kaynaklan.
[532] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 215-216.

[533] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 217-220.
[534] Buhârî, tahâre 38, 39,41,42,45,46; MUslim, tahâre 18, 19, Tirmizi, tahâre 24, Nesaî, tahâre 79, 80; İbn Mâce, tahâre 51; Muvatta, tahâre 1.
[535] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 220-221.
[536] Nevevî, Şerhu Müslim, III, 123.
[537] Aynî, Binftye, IV, 176.
[538] Aynî, Binftye, IV, 176.
[539] Nevevî, Şcrhu Müsliifi, III, 124.
[540] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 222-224.
[541] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 224.
[542] Müslim, tahâre 19; Tirmizî, tahfife 36.
[543] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 224-225.
[544] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 225.
[545] el-Mikdâm b. Ma'dî kerib b. Amr b. Ma'dîkerîb EbÛ Yahya: RasÛlü Ekremden 47 hadis rivayet etmiştir. Ayrıca Hfilid b. Velid, Muâzb. Cebel ve EbÛ Eyyûb-el-Ensârî'den de hadîs rivayet etmiştir. Kendisinden de Şureyh b. Ubeyd, HftUd b. Mi'dan ve Habib b. Ubeyd e?-Şa'bî gibi kimseler rivayette bulunmuşlardır. Her ne kadar sahâbî olmadığını söyleyenler varsa da gerçekte büyük bir sahftbidir. Hicretin 86 veya 87 yılında 91 yaşında iken vefat etmiştir.
[546] İbn Mâcc, tahâre 52, Nesâî tahâre 84.
[547] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 225-226..
[548] bk. İbn Mâce, tahâre 52.
[549] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 226-227.
[550] Buhari tahâre 38, 39,41, 42, 45, 46; Müslim, tahâre 18, 19, Tirmızı, tahâre 24; Nesâi, tahâre 79, 80; İbn Mâce, tahâre 51; Muvattâ, tahâre 1.
[551] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 227-228.
[552] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 228.
[553] Bu hadisi yalnız Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
[554] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 228-229.
[555] Muâviye b. Ebl Stifyan Sahr b. Harb b. Üraeyye b. Abdi Şems b. Abdi Menaf el-Kureşî el-Emevî, Ebû Adirrahman. Mekke'nin Fethi sırasında müslüman olmuştur. ez-Zchebî, Muâviye'nin yirmi sene vâü, yirmi sene de Melik olarak Şam'da bulunduğunu kaydettikten sonra halîm, setim, kerîm, siyâsî, âkil bir kişi olduğunu söylemiştir. Resûl-ü Ekrem (s.a.) Efendimiz ona "Eğer melik olursan adlletiea aynhna" buyurmuştur. Şu hikmetli sözleri idarî siyâsetinin esasını teşkil etmektedir: "Halkın bana pamuk ipliği / ile bağlı bulunması Kâfidir. Ben onu hiç bir zaman koparmam. Halk bana doğru gelmezse ben ona yaklaşırım" demiştir. Kendisinden 130 hadis rivayet edilmiştir. Bunların 4'ünde Buhftrf ile Müslim birleşmişler; 4'ttnü sadece Buhârî, 5'ini sadece Müslim rivayet

etmiştir. Hicrî 60 senesi Recebinde vefat etmiştir. (Geniş bilgi için bk. Ibn Sa'd, Ta-bakat, III, 32; VII, 406; Buhârî, et-Târitml-keMr, VII, 326; tbn Ebî Hatim, e4-Cerı ve't-la'dil, VIII, 377; Hatib, Tarihu Bağdad, 1,207; İbnuM-Esîr, ÜMbı*l-«ftbe, IV, 385; Zehebî, A'Hunu'n-nübeU, III, 119-162; Ibn Hacer, d-tsâbe, III, 433; Telulb-'t-TehiSb. X, 207; İbnu'l-Imâd, ŞczeritaVzeheb, I, 65).

[556] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 229-230.

[557] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 230.

[558] er-Rubeyyi' binl-i Muavvlz b. Afra ÜmmO Muâ> el-Ensâriyye, Hudeybiye musâlehâ-sında Rasûlü Ekrem (s.a.)'e bîatta bulunan bahtiyarlardandır. RasûiuHah <s.a.) ile birlikte savaşlara katılmıştır. Buhârî, Nesâî ve Ebû Müslim'in Bişf b. Mufaddjl vâsitaayle Hâiıd b. Zckvâit'dan rivayet «tiklerine göre, er-Rubeyyi bint Muavviz şöyle demiştir; "Biz Rasûlü Ekrem (s.a.) ile birlikte gazaya çıktık, mücâhitlere su taşır ve çeşitli hizmetlerinde bulunurduk. ÖJtt ve yarahlan da Medme'ye taşırdık:' Bu sözleri Ebû Müslim rivayet etmiştir. Buhârî'de ise, şöyle rivayet ediliyor. "Halka su verirdik ve yarahlan tedavi ederdik" er-Rubeyyi {r.a.) 21 hadîs-i şerif rivayet etmiştir. Kendisinden de İbn Ömer'in azatlı kölesi Nâfî, Ebû Seleme, Süleyman b. Yasar, Abdullah b. Muhammed ve HaKd b. Zekvan rivayet etmişlerdir. Kendisinden Buhârî iki hadîs rivayet etmiş, diğer bir hadîsi de Müslim ve Buhârî beraber riVftyet etmişlerdir. (Geniş bilgi için bk. Ibn Sa'd, Ttbaklt, VIII, 447; tbnu'l-Esîr, Üsda'1-Jibe, V, 451; Zehebî, A'IInTbtt IJI, 198-200; Jbn Hacer, d-b«be, IV, 300; TekzHnı't-T«htib, XU, 418.).

[559] İbn Mâce, tahâre 52; Tirmizî, tahâre 25.

[560] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 230-231.

[561] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 232.

[562] Tirmizî, tahârc 25; Ibn Mâce, tahâre 52.

[563] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 232-233.

[564] Tirmizî, tahârc 25; Ibn Macc tahârc 52; Ahmed b. Hanbcl, VI, 359.

[565] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 233.

[566] Tirmizî.tahârc 25; tbn Mâcc tahâre 52; Ahmcd b. Hanbel VI, 359.

[567] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 234-235.

[568] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 235-236.

[569] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 236.

[570] Tirmizi, tahârc 25, İbn Mâce, tahâre 52, Ahmed b. Hanbel VI, 359.

[571] Zafer Ahmed el-OSmani, l'lâ-üs-siinen I, 60.

[572] Tirmizî, tahâre 25; İbn. Mâce, tahâre 52; Ahmed b. Hanbel VI, 359.

[573] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 236-237.

[574] bk. Miyyul-Kârî Mlrk&t, 1, 316.

[575] bk. Davudoğlu A. İbn ağabeydin terceme ve şerhi I, 164.

[576] Ahmed, b. Hanbel, İli, 481.

[577] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 237-239.

[578] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 239-241.

[579] Nesâî, tahâre 84; Tirmizî, lahâre 28; İbn Mace lahare 52.

[580] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 242.

[581] Ebû Ümâme: İsmi Sudey b. Âdân eİ-BâhiB'dir. Humus'a yerleşen büyük sahabelerdendir. 250 adet hadîs-i şerif rivayet ettiği bilinmektedir.' Bu hadîslerden Buhârî beşini, Müslim ise üçünü rivayet etmiştir. Kendisi Ömer, Osman, Ali, Ebû Ubeyde, Muâz, Ebudderdâ, Ubâde b. Sâmit gibi sahâbe-i güzin'den (r.a.) rivayette bulunmuş; kendisinden de Recâ b. Hayve, Muhammed b. Ziyâd el-Hânî, Kasım b. Abdirrahman, Şürahbil b. Müslim, Mekhûl ve Ebû Ğâlib gibi tabiiler hadîs rivayet etmişlerdir. İbn Sa'd Tabakflt'ında Şam'a yerleştiğini söyler. Taberânî de zayıf bir senetle Uhud Muharebesinde bulunduğunu rivayet etmektedir. ei-Hasan b. Râfı'in FazâiİH's-Sthabesi'nde Yusuf b. Huzn el-BâhüTden yaptığı bir rivayete göre "Allah şu mü'Hinlerden razi olmuştur İd, onlar ağaç altında sana biat ediyorlardı" (Feth, 18) âyeti nazil olduğu zaman EbÛ Ümâme "Yâ Rasülallah ben de ağaç altında sana biat edenlerdenim!" demiş. Hz. Peygamberde "Evet sen, bendensin. Ben de sendenim" cevabını vermişti. Bu mübarek sahabinin kabilesinin mfislu-man olmasında büyük payı olmuş ve H. 86 yılında vefat etmiştir. Allah ondan razı olsun.

[582] Tirmizî, tahâre 29, ibn Mâce, tahâre 53.

[583] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 242-243.

[584] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 243-244.

[585] bk. Zafer Ahmed et-Osmânî, tlfi's-süoen I, 78.

[586] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 1/ 245.